UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

STABILITATE ŞI SECURITATE REGIONALĂ

SESIUNE ANUALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
- 09-10 APRILIE 2009, BUCUREŞTI -

SECȚIUNEA 1: SECURITATE ŞI APĂRARE

Vol. 3
Modul 5 - „Riscuri şi amenințări actuale: între criză economică şi terorism”
Modul 6 - „Dinamica conceptelor”

Coordonator
dr. Constantin MOŞTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2009

***Moderatori**:*
CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU
Conf. univ. dr. Florin DIACONU
CS I dr. Constantin MOŞTOFLEI
Prof. univ. dr. Mihail VELEA

Comitet ştiinţific:
CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU
CS I dr. Nicolae DOLGHIN

Secretar ştiinţific:
CS Vasile POPA

Coperta:Elena PLEŞANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISBN 978-973-663-718-6 (general)
ISBN 978-973-663-723-0 (general vol. 3)

CUPRINS

MODULUL V - RISCURI ŞI AMENINȚĂRI ACTUALE: ÎNTRE CRIZĂ ECONOMICĂ ŞI TERORISM

RISCURI ŞI VULNERABILITĂȚI ALE MEDIULUI DE SECURITATE ÎN ZONELE DE IMPORTANȚĂ STRATEGICĂ PENTRU ROMÂNIA
DR. VISARION NEAGOE 9

PIRATERIE VERSUS STABILITATE ŞI SECURITATE ÎN ZONA SOMALIEI: CE NE SPUNE EXPERIENȚA ISTORICĂ
DR. FLORIN DIACONU 21

FACTORI CARE DETERMINĂ PRODUCEREA SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ
ROBERT-IONUȚ NICOLESCU 32

SECURITATEA ALIMENTARĂ – INTERES NAȚIONAL – RISCURI, AMENINȚĂRI ŞI VULNERABILITĂȚI LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE ŞI ȚĂRII NOASTRE
ŞTEFAN BLACIOTI 43

TERORISM LA ÎNCEPUT DE MILENIU
CORNEL IONESCU 49

HIDROCARBURILE – O „ARMĂ" EFICIENTĂ A RĂZBOIULUI ECONOMIC
DR. CRISTIAN BĂHNĂREANU 58

IMPACTUL RECESIUNII ECONOMICE ASUPRA MEDIULUI DE SECURITATE. APĂRAREA NAȚIONALĂ - BENEFICII ŞI COSTURI
NORIS NICA 67

SECURITATEA ENERGETICĂ – SECTOR IMPORTANT AL SECURITĂȚII STATALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII
DAN-RADU RANETI 79

AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI ŞI RISCURI LA ADRESA DEMNITARILOR
DR. EMIL-VICTOR CHEȚE
CORNEL IONESCU 88

IMAGINEA ŞI IDENTITATEA ORGANIZAȚIEI AL-QAIDA DIN MAGHREBUL ISLAMIC
MIHAI VOICULESCU 96

FACTORII CONTEMPORANI DE INSECURITATE, REALITĂȚI CARE AMENINȚĂ STABILITATEA DIN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE
ADRIANA UNGUREANU 103

CUM REACȚIONEAZĂ CAPITALISMUL LA MARILE SALE CRIZE ECONOMICE
NINA GEORGESCU 112

CRIZA DEMOCRAȚIEI OCCIDENTALE ŞI DISTRUGEREA SISTEMULUI SOCIALIST MONDIAL
NINA GEORGESCU 121

SECURITATEA UMANĂ ASTĂZI
MIHAI TUDORACHE 125

SITUAȚII ŞI STĂRI GENERATOARE DE CONFLICTE, ÎN CADRUL COMUNITĂȚILOR UMANE, PE TIMPUL PRODUCERII UNOR DEZASTRE, PE TERITORIUL ROMÂNIEI
PAVEL BALTARU
CRISTINA - LAURA MAIER 134

EFECTE ALE CRIZEI ECONOMICE ACTUALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE
LĂCRĂMIOARA MARIANA PETRIU
CRISTIAN MIHAI ȚUCĂ 138

TERORISMUL - EFECT NECONTROLAT AL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII –
LĂCRĂMIOARA MARIANA PETRIU
CRISTIAN MIHAI ȚUCĂ 146

EXPANSIUNEA AL-QAIDA ŞI FORŢA INTERNET-ULUI
DR. ANGHEL ANDREESCU
DR. NICOLAE RADU 154
TESTAMENTUL HAMAS VS JIHADUL ISLAMIC
DR. ANGHEL ANDREESCU
DR. NICOLAE RADU 164
PROVOCĂRILE DE NATURĂ TERORISTĂ ŞI IMPACTUL LOR ECONOMICO-SOCIAL
DR. PETRE DUŢU..... 170
RISCURI ŞI AMENINŢĂRI LA ADRESA SECURITĂŢII ŞI SIGURANŢEI PLATFORMELOR MARINE DE FORAJ ŞI EXTRACŢIE ROMÂNEŞTI
DR. GEORGICĂ SLĂMNOIU
OVIDIU RADU 183
EVALUAREA RISCULUI PENTRU PLATFORMELE MARINE DE FORAJ ŞI EXTRACŢIE ROMÂNEŞTI
DR. GEORGICĂ SLĂMNOIU..... 196
CRIMINALITATEA TRANSNAŢIONALĂ ORGANIZATĂ, AMENINŢARE LA FRONTIERA DE EST A ROMÂNIEI
ALIN COŞNIŢĂ..... 206
LEGEA 298 CA EVOCARE A METAEMOŢIILOR LA SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ
Aurelian BĂDULESCU
Cristian DELCEA..... 218

MODULUL VI - DINAMICA CONCEPTELOR

CRIZA ŞI URGENŢA. DELIMITĂRI CONCEPTUALE ŞI CORELAŢII
DR. CONSTANTIN MOŞTOFLEI..... 228
CONCEPTE DE BAZĂ ÎN TEORIA RISCULUI DE ŢARĂ
NORIS NICA..... 237
CONSIDERAŢII PRIVIND STATUL ŞI NAŢIUNEA ÎN GLOBALIZARE
DR. DOINA MUREŞAN 249
FENOMENUL MILITAR CONTEMPORAN ŞI DINAMICA RĂZBOIULUI
CEZAR COBUZ..... 256
REPERE DEFINITORII ALE FENOMENULUI MILITAR CONTEMPORAN
CEZAR COBUZ..... 268
STUDIU PRIVIND APLICABILITATEA TEORIEI COMPLEXELOR DE SECURITATE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE
CĂTĂLIN CIOACĂ 283
MAI MULTE COMENTARII JURIDICE ASUPRA TRATATULUI DE LA LISABONA
MĂDĂLINA VIRGINIA ANTONESCU 295
SPRE UN REGIM JURIDIC DE D.I.P. AL CONDUCTELOR TRANSNAŢIONALE DE TRANSPORT A HIDROCARBURILOR
MĂDĂLINA VIRGINIA ANTONESCU 317
INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAŢIONALE ÎN DOMENIUL SECURITĂŢII GLOBALE ŞI SECURITĂŢII MARITIME
SIMONA VALENTINA MĂLEŞCU..... 330
CADRUL JURIDIC NAŢIONAL DE ASIGURARE A SECURITĂŢII MARITIME
SIMONA VALENTINA MĂLEŞCU 335
CONSIDERAŢII ASUPRA SISTEMELOR DE SECURITATE IN VIZIUNE HOLISTICĂ
DR. PAUL DUŢĂ 338

SECURITATEA SOCIETĂȚII ŞI EFECTELE ACORDULUI SCHENGEN
DR. PAUL DUȚĂ 353
IMPLICAȚIILE CONCEPTULUI DE GRANIȚĂ ÎN SECURITATEA EUROPEANĂ
CRISTINA BOGZEANU 367
SECURITATEA SOCIETALĂ – DIMENSIUNE A SECURITĂȚII COLECTIVE ŞI NAȚIONALE
MIRELA ATANASIU 381
IMPORTANȚA UNUI CONCEPT DE SECURITATE STRATEGICĂ ÎNTR-O REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE
CIPRIAN POPESCU 390
SUBIECTIVISMUL ÎN PRACTICA EVALUATIVĂ
MIHAELA-PAULA RADU 404
SCHIMBAREA ÎN EDUCAȚIE ŞI REFORMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MILITAR
MIHAELA-PAULA RADU 409
SCURT COMENTARIU ASUPRA LEGII NR. 298 DIN 18 NOIEMBRIE 2008 PRIVIND REȚINEREA DATELOR GENERATE SAU PRELUCRATE DE FURNIZORII DE SERVICII DE COMUNICAȚII ELECTRONICE DESTINATE PUBLICULUI
DR. NASTY VLĂDOIU 413
MANAGEMENTUL DE RISC ŞI AL CRIZEI MONDIALE DIN PERSPECTIVA SECURITĂȚII NAȚIONALE ŞI A RESPONSABILITĂȚII SOCIALE
DR. NASTY VLĂDOIU 415
APLICAREA PRINCIPIULUI NEDISCRIMINĂRII ÎN ACORDAREA ASISTENȚEI RELIGIOASE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR ŞI ÎN SISTEMUL MILITAR
CORINA-NICOLETA COMŞA 417
CONCEPTUL DE SECURITATE UMANĂ ÎN ACCEPȚIUNEA ONU
MARINEL-ADI MUSTAȚĂ 424
CONCEPTUL DE SECURITATE ŞI APĂRARE NAȚIONALĂ
COSTEL IONESCU 430
BINOMUL SECURITATEA UMANĂ – SECURITATEA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA DREPTULUI ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE
ADRIAN DOBRE
VERONICA CIORTEA 434
CONCEPTUL DE AUTO-APĂRARE ŞI ATACURILE PREVENTIVE
VERONICA CIORTEA
ADRIAN DOBRE 449
ANALIZĂ A FUNDAMENTELOR ŞTIINȚEI MILITARE
OVIDIU OLARIU
CRISTINEL MAZILU 467
FENOMENOLOGIA SPAȚIULUI PUBLIC CA PARADIGMĂ CONTEMPORANĂ A SECURITĂȚII ŞI APĂRĂRII
LIVIU GABRIEL GHIȚULEASA 472
ONTOLOGIA ŞI AXIOLOGIA CONCEPTELOR FUNDAMENTALE DE SECURITATE ŞI APĂRARE
ANCA – ANDREEA CÂRJAN 479
INDEX DE AUTORI 484

RISCURI ŞI AMENINȚĂRI ACTUALE: ÎNTRE CRIZĂ ECONOMICĂ ŞI TERORISM

RISCURI ŞI VULNERABILITĂŢI ALE MEDIULUI DE SECURITATE ÎN ZONELE DE IMPORTANŢĂ STRATEGICĂ PENTRU ROMÂNIA

Dr. Visarion NEAGOE*

The study focuses on the present and future risks and vulnerabilities within Romania's area of strategic interests, implications on national and regional security and the main directions for the actions related to this.

The war moved the sphere of interest towards new domains (informational, economic etc.) therefore the deepest threats for security are in non military areas. In this context, the notions like peace, crisis, war, changed their contests in concordance and concomitantly with the evolution of the security environment.

In the neighbourhood of Romania it is likely to face a number of different new threats regarding the security, interests and way of life.

Through early identification of this threats it become possible to react timely and to avoid negative evolution of events.

1. Surse de instabilitate în zonele de importanţă strategică pentru România: delimitare, cauze, enumerare, detaliere

Începutul noului secol şi mileniu a coincis cu cel al unei noi ere în politica internaţională, în care economia şi securitatea vor ocupa locul central în determinarea evoluţiei viitoare a lumii şi a ordinii internaţionale.

Securitatea este percepută ca un proces dinamic cu geometrie variabilă, care impune o raportare permanentă la noile tipuri de ameninţări din mediul extern: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, migraţia ilegală, conflictele etnice şi religioase, şi nu numai.

Majoritatea acestora au un grad ridicat de impredictibilitate, se întrepătrund tot mai mult şi, în funcţie de particularităţile diferitelor zone, tind să se muleze pe anumite vulnerabilităţi sau imposibilităţi de acţiune locale, crescând gradul de risc la adresa securităţii.

Riscurile, ameninţările şi pericolul la adresa securităţii statelor, implicit a României, pot fi amplificate de existenţa unor vulnerabilităţi şi disfuncţionalităţi, între care următoarele fenomene sunt generatoare de preocupări sau pericole: dependenţa accentuată de unele resurse vitale greu accesibile; tendinţele negative persistente în plan demografic şi migraţia masivă; nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistenţa stării de sărăcie cronică şi accentuarea diferenţelor sociale; proporţia redusă, fragmentarea şi rolul încă insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieţii economico-sociale; fragilitatea spiritului civic şi a solidarităţii civice; infrastructura slab dezvoltată şi insuficient protejată; starea precară şi eficienţa redusă a sistemului de asigurare a sănătăţii populaţiei; carenţele organizatorice, insuficienţa resurselor şi dificultăţile de adaptare a sistemului de învăţământ la cerinţele societăţii; organizarea inadecvată şi precaritatea resurselor alocate pentru managementul situaţiilor de criză;

* **General de brigadă profesor universitar, Statul Major General**

angajarea insuficientă a societății civile în dezbaterea şi soluționarea problemelor de securitate.

În realitatea contemporană, războiul şi-a deplasat sfera de interese către noile domenii în care se dispută supremația: economic, informațional, piețe de desfacere, centre zonale de structurare politică, rețele de infrastructură.

În momentul de față, fenomenul cel mai interesant îl constituie evoluția sferei de cuprindere a noțiunii de război, care nu se mai suprapune în toate cazurile cu cea de conflict, care, la rândul ei, nu se mai suprapune în mod automat cu cea de acțiuni militare.

Astfel, se poate susține că cele mai profunde amenințări la adresa securității naționale se manifestă în domeniul nonmilitar, cum ar fi: presiuni politico-diplomatice şi tehnologice, agresiuni informaționale, acțiuni informatice ostile, agresiuni economico-financiare, acțiuni psihologice, culegere de informații şi dezinformare, migrațiune cu efecte destabilizatoare, influențare culturală.

În general, la nivelul tuturor strategiilor de securitate, din zonele de interes pentru România, sunt identificate aproximativ aceleaşi riscuri:

- instabilitatea regională, datorată crizelor şi conflictelor regionale, respectiv potențialul de activare a unor conflicte "înghețate**"**;

- diseminarea armelor de distrugere în masă şi a tehnologiilor de producție aferente;

- disponibilitatea crescută a noilor tipuri de arme convenționale;

- pericole transnaționale: terorismul, traficul de stupefiante şi armament, întreruperea fluxului de resurse vitale**,** migrația ilegală, rețelele de contrabandă, rețelele de spălare a banilor, sectele religioase, rețelele crimei organizate.

Potențarea şi maximizarea acestor factori de risc se realizează în condițiile în care unele țări, aflate în tranziție, se confruntă acum cu o veritabilă disoluție a puterii, cu incapacitatea reală a structurilor, coroborate cu inducerea sentimentului de neîncredere a populației din țările respective în capacitatea de reacție a instituțiilor statului, ceea ce duce la suspiciune, la apariția percepției de țară necontrolabilă, pe fondul unui sistem clasic de derutare şi demotivare psihologică folosit de specialiştii războiului informațional.

Caracteristicile relațiilor interstatale sunt, de multe ori, caracterizate de conflicte de diferite proporții şi sfere de manifestare (economie, politică, ideologie, diplomație etc.). Principalele categorii de factori destabilizatori interstatali sunt: conflictele politice, acțiunile elementelor sau grupărilor criminale, vidul juridic în majoritatea problemelor de asigurare a securității informaționale, violarea intenționată sau neintenționată a legislației existente privind problemele de securitate informațională. Aceste fenomene se vor acutiza pe fondul gravei crize economice care afectează întreg mapamondul.

Examinând lumea contemporană din afara granițelor Europei, găsim o imagine mixtă, Rusia şi China – două puteri majore din spațiul euro-asiatic – fiind factori-cheie pentru statele membre NATO.

Rusia îşi reconfigurează dispunerea strategică a forțelor. Organizația Tratatului pentru Securitate Colectivă (CSTO), proiectat pentru țarile membre ale Comunității

Statelor Independente, este reactivată în paralel cu dezvoltarea Organizației de Cooperare de la Shanghai (SCO).

CSTO care grupează fostele țări sovietice Armenia, Belarus, Kazahstan, Kirghiztan, Rusia, Uzbekistan si Tadjikistan dezvoltă, la fel ca NATO, o forță de reacție rapidă, capabilă să acționeze imediat în orice colț al spațiului CSI.

China si Rusia, impreuna cu Kazahstan, Kirgizstan, Tadjikistan si Uzbekistan, au fondat in 2001 Organizatia pentru Cooperare de la Shanghai (SCO).

Cum Rusia a pledat mult timp pentru o importanță sporită dată Organizației Tratatului de Securitate Colectivă şi Organizației de Cooperare din Shanghai, ambele grupări par să întărească legăturile dintre ele.

Procesul de reformă din Rusia este amenințat atât de situația economiei cât şi de acțiunile unor puternice elemente foste comuniste.

Chinei îi revine un rol major în sistemul economic internațional. Totuşi, piața sa de desfacere, largă şi în continuă creştere, se află în opoziție cu sistemul său politic relativ închis, care, aşa cum se susține, neagă drepturile omului, drepturi care sunt de la sine înțelese în democrațiile occidentale.

Statele din Caucaz şi din Asia Centrală formate în urma dezmembrării Uniunii Sovietice rămân o potențială sursă de instabilitate şi incertitudine. Chiar dacă statele din această regiune au capacitatea de a face reformă şi a se democratiza, este posibil ca procesul să fie lent, iar instabilitatea să ridice probleme care ar putea crea tensiuni în Europa.

Recentul conflict din Georgia demonstrează veridicitatea afirmației anterioare. Un conflict în care Rusia a reusit să-şi afirme puterea regională şi interesele strategice în Caucaz, a învins un aliat al Washingtonului, şi-a luat revanşa pentru recunoaşterea independenței Kosovo şi pentru prima oară dupa 18 ani, putea să-şi mărească teritoriul prin preluarea provinciilor separatiste Osetia de Sud şi Abhazia. Georgia pierde perspectiva de a adera la NATO şi putea pierde, poate definitiv, teritoriile separatiste.

Indiferent dacă Ucraina va urma sau nu calea dezvoltării independente şi democratice, ea este şi va rămâne un factor critic pentru relațiile de securitate europene. Instabilitatea din Ucraina sau restrângerea suveranității sale ar putea readuce în discuție securitatea şi interesele tuturor statelor din zonă.

Orientul Mijlociu este un foc nestins. Sursele de tensiuni nu au fost încă dezamorsate. Ele nu se află numai în Golf şi în interiorul acestui spațiu, ci, din nefericire, şi în exteriorul lui.

În acelaşi mod se prezintă şi Orientul Apropiat. Țările arabe şi Israelul sunt departe de a ajunge la o conviețuire în deplină securitate.

Conflictul recent din Fâşia Gaza, pozițiile foarte diferite ale comunității internaționale precum şi urmările dramatice pentru locuitorii din zonă exprimă foarte clar complexitatea situației.

Regimurile radicale din Libia şi Iran ar putea pune în pericol stabilitatea regională, precum şi accesul internațional la sursele vitale de energie.

Dacă analizăm Orientul Mijlociu în ultimii ani putem observa cu uşurință cum dinamica sa este în mod fundamental influențată de competiția pentru putere regională dintre Iran şi Statele Unite. În acest context, perspectiva unui Iran nuclearizat ce poate să transfere o astfel de capabilitate grupărilor teroriste din Orientul Mijlociu

devine inacceptabilă nu numai pentru interesele vitale ale Statelor Unite dar şi pentru pacea şi securitatea internaţională.

Atras de importanţa crescândă a SCO în Asia Centrală, Iranul cere din 2002 să devină membru deplin al organizatiei. Primirea sa în organizaţie ar complica şi relatiile dintre membrii, dar şi raporturile acestora cu SUA iar SCO ar fi percepută şi mai antiamericana ori chiar antioccidentală.

În pofida neînţelegerilor cu Rusia în privinţa continuării construcţiei reactorului nuclear, Iranul se asteapta însă la un succes. Eventual şi cu sprijinul Chinei, îndatorată hidrocarburilor iraniene. Numai că Beijingul vrea, într-adevar, o consolidare a relaţiilor cu toţi furnizorii de energie, dar nu în detrimentul relaţiilor profitabile cu Washingtonul.

Tensiunile din Peninsula Coreeană, ca şi cele dintre unele din noile centre de putere la nivel regional, cum sunt India şi Pakistanul, duc la evoluţii imprevizibile şi finalităţi incerte.

Formula constituirii Identităţii Europene de Securitate şi Apărare (E.S.D.I.) în cadrul NATO vizează reconcilierea unei noi mari autonomii europene pe probleme de securitate şi apărare, păstrându-se legătura transatlantică. În acest context, procesele de extindere ale celor două mari organisme integratoare – NATO şi UE – completează fizionomia mediului de securitate actual, dând credibilitate eforturilor de edificare a noii arhitecturi de securitate în condiţii de stabilitate, încredere şi siguranţă în plan regional.

Din punct de vedere al securităţii Europa Centrală reprezintă un spatiu coerent. Istoria a demonstrat, în special cel de-al doilea război mondial urmat de războiul rece, că ori de câte ori coerenta securităţii acestei zone a fost afectată au fost sădite semintele unui viitor conflict. Nu din întâmplare fragmentarea Europei Centrale a dus la tensiuni majore şi conflicte în Europa.

Peninsula Balcanică, limitată de mările Neagră, Marmara, Egee şi Mediteraneană şi incluzând Albania, Bulgaria, Grecia, statele formate în urma dezmembrării Iugoslaviei, alături de România şi Turcia europeană, reprezintă o graniţă între culturi, religii, mentalităţi, ideologii şi sfere de influenţă, pe cât de multiple şi individualizate, pe atât de diversificate şi intercondiţionate.

Aici se reunesc, pe de o parte, entităţi statale aflate în diferite stadii ale procesului de tranziţie către democraţie şi economia de piaţă, având niveluri de dezvoltare extrem de diferenţiate şi cu statute deosebite faţă de instituţiile euroatlantice integratoare, iar pe de altă parte, spaţii şi regiuni încă instabile şi nesigure, supuse unor crize şi conflicte aflate în derulare sau în stare latentă, insuficient soluţionate, gata oricând să fie reactivate, capabile să genereze noi ameninţări şi provocări la adresa securităţii regionale şi globale.

Bazinul Mării Negre, reprezentând prelungirea bazinului mediteranean către Marea Baltică şi, mai departe, către Asia Centrală şi Orientul Mijlociu, are principalele caracteristici politice şi de securitate asemănătoare zonei Balcanilor, dar şi caracteristici proprii, cum sunt interesele ţărilor riverane, ca şi ale principalilor actori pretendenţi la topul ierarhiei mondiale (SUA, Rusia, China, Japonia, India, ţările UE), imensul potenţial economic, militar şi demografic, precum şi rolul acestei

zone ca element de legătură între Asia Centrală şi Orientul Mijlociu în jocul intereselor politice şi economice globale.

Pornind de la aceste elemente, se consideră că pacea, stabilitatea şi securitatea, atât de separate şi dorite, încă nu s-au generalizat în aceste zone, ci, din contră, aici s-au reactivat unele conflicte aflate în stare latentă, simultan cu apariţia altora, generând noi puncte de tensiune şi insecuritate în întregul areal al Balcanilor, bazinului Mării Negre şi în proximitatea acesteia: Georgia, Republica Moldova, Rusia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan etc.

Aceste puncte completează zonele nesigure ale Europei reprezentate de Caucaz şi Balcani, ce influenţează în mod direct securitatea şi stabilitatea zonală şi regională.

Analiza conflictelor şi stărilor tensionate evidenţiază faptul că majoritatea au premise istorice aproape comune, la care se adaugă faptul că întreaga zonă se confruntă cu mari probleme de natură economică, politică şi socială, determinate de procesul de tranziţie prin care trec ţările respective. Contrar evoluţiilor generale favorabile destinderii şi colaborării internaţionale, în zonele de importanţă strategică pentru România continuă să manifeste, pe fondul existenţei unor vulnerabilităţi specifice, ameninţări şi provocări militare sau nemilitare, care pot pune în pericol securitatea şi stabilitatea întregii regiuni. Cauzele care generează aceste ameninţări, în funcţie de natura lor, sunt:

- probleme de natură politică:

- existenţa unui mediu politic instabil şi sensibil, care determină diminuarea autorităţii statale şi proliferarea unor fenomene specifice crimei organizate;

- implicarea unor personalităţi politice şi militare în activităţi ilegale;

- amplificarea şi generalizarea corupţiei.

- probleme de securitate:

- persistenţa unor stări tensionate latente determinate de mişcări separatiste sau dispute teritoriale;

- incapacitatea multor state de a-şi securiza eficient frontierele, permiţând astfel proliferarea reţelelor de trafic ilegal;

- existenţa unei cantităţi impresionante de armament deţinut ilegal.

- probleme economice şi sociale:

- existenţa decalajelor între state, ca urmare a crizelor economice, a reformelor, a privatizărilor cu implicaţii politice şi a liberalizării preţurilor;

- scăderea nivelului de trai al populaţiei;

- emigraţia în masă, ca rezultat al situaţiei conflictuale interne şi externe.

Ca urmare, îndeosebi a acestor cauze, principalele ameninţări şi provocări din zonele de importanţă strategică pentru România sunt următoarele:

- instabilitatea internă în numeroase state şi regiuni constituie după destrămarea Uniunii Sovietice şi a Iugoslaviei;
- accentuarea sau menţinerea conflictelor etnic-separatiste;
- încercările de dezintegrare şi constituire a unor entităţi statale independente (Kosovo, Bosnia-Herţegovina, Transnistria, Abhazia, Adjaria);
- creşterea numărului de prozeliţi islamişti, îndeosebi în rândul intelectualilor şi al tinerilor;

- exportul de instabilitate, prin promovarea fundamentalismului islamic şi a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei şi prin existenţa unor grupuri etnice compacte în aceste zone (turcii în sud-estul Bulgariei, bosniacii, albanezii în Peninsula Balcanică, turco-tătarii în Peninsula Crimeea, găgăuzii în Republica Moldova);
- interesele şi acţiunile reţelelor de crimă organizată;
- asigurarea surselor de finanţare pentru grupările teroriste;
- menţinerea unui climat de instabilitate;
- furnizarea de armament şi facilitarea traficului ilegal cu acesta;
- competiţia economică declanşată de exploatarea şi transportul petrolului din Marea Caspică;
- poluarea tot mai accentuată a bazinului Mării Negre;
- punerea în pericol a mediului înconjurător;
- construcţia, în proximitatea frontierelor naţionale, a unor obiective cu grad ridicat de risc (proiectul centralei atomo-electrice de la Belene – Bulgaria);
- expansiunea reţelelor şi activităţilor teroriste şi a crimei organizate transnaţionale (criminalitate economico-financiară, trafic transfrontalier de persoane, droguri, materiale radioactive şi strategice, armament şi muniţii);
- proliferarea şi diseminarea necontrolată a tehnologiilor şi materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor şi altor mijloace letale neconvenţionale.

Implementarea dimensiunii informaţionale a securităţii, realizarea unui management adecvat de risc presupune, la nivelul României, luarea în considerare a următoarelor realităţi, care reprezintă inclusiv factori de risc de natură managerială:

- reticenţa în faţa noului, a schimbării, combinată cu o informare care lasă de dorit, are drept rezultat neînţelegerea dimensiunii securităţii în contextul actual;
- analizele politice nu folosesc o abordare de tip intelligence, ele sunt canalizate, focalizate pe eveniment;
- nu se înţelege că introducerea de tehnologie şi proliferarea ei este, pe de o parte, un fapt inevitabil, iar pe de altă parte, amplifică mediul de securitate.

a) Factori externi:

- creşterea interesului pentru războiul informaţional (R.I.) ca „război politic”, ca parte componentă a politicii statului, manifestată în spaţiul geopolitic de interes al României;
- conştientizarea şi considerarea apariţiei unor structuri adecvate R.I., la nivel naţional, în unele ţări, cu rol în protecţia informaţiei, care pot derula şi operaţii informaţionale ofensive;
- tendinţele de construire şi centralizare a unor comunităţi informative puternice cu rol de susţinere a R.I.;
- neparticiparea României la efortul de elaborare a unei legislaţii internaţionale în domeniul R.I., precum şi slaba racordare la fluxul informaţional nord-atlantic şi european;
- acutizarea competiţiei în sfera informaţiilor economice, prin mijloace specifice R.I.;

- proliferarea terorismului informatic (cyber-mafia), care poate afecta infrastructura informațională națională, în ciuda stadiului său incipient de dezvoltare;
- utilizarea pe scară tot mai largă a sistemului de telecomunicații prin sateliți, asupra căruia statul român nu deține posibilitatea de control;
- dezvoltarea explozivă a sistemului de comunicații prin telefonie mobilă, controlat la nivel național de un număr redus de furnizori de servicii.

b) Factori interni:

- neconştientizarea şi neînțelegerea aspectelor complexe ale fenomenului R.I., atât la nivelul factorilor de decizie, cât şi la nivelul opiniei publice;
- absența unei viziuni şi strategii unitare care conduce la abordări sectoriale, departamentale;
- reflectări trunchiate privind natura reală a fenomenului R.I. care apar la nivelul mijloacelor de informare în masă;
- încercarea de control a suportului informațional sau chiar a informației însăşi, pe calea ofertei de tehnologie informatică;
- existența unei „comunicații informatice" interne, bine organizate, activă în mediile universitare şi în grupurile de lobby internaționale, din punct de vedere al lucrului pe Internet, răspândită în areale etnice;
- absența unui sistem național de ofertă informațională – sistem de informații deschis pentru oricine doreşte să consulte pulsul României prin intermediul rețelelor informatice;
- lipsa unui apetit ofensiv în plan imagologic, integrat într-o strategie de R.I., materializat prin acțiuni desfăşurate de profesionişti;
- procent scăzut de personal specializat în informatică, comunicații, campanii imagologice;
- exodul tinerilor cu pregătire în domeniile asociate R.I.;
- gradul redus de pregătire generală şi specifică în domeniul culturii de bază informaționale;
- dificultatea accesului la sursele deschise de informație, datorită numărului redus de calculatoare şi noduri de acces la rețeaua Internet;
- posibilitatea de proliferare a „teroriştilor informatici", cetățeni români care, prin acțiunile lor, deformează imaginea publică şi afectează interesele statului român. Această proliferare este încurajată de inexistența unui cadru legislativ adecvat;
- nivelul redus de dotare al structurilor de decizie cu sisteme informaționale de înaltă performanță – informatizarea scăzută a sistemelor civile şi militare;
- stadiul incipient de însuşire şi utilizare a tehnicilor şi instrumentelor din spațiul informațiilor economice, cu consecințe vizibile asupra procesului de privatizare, funcționării pieței de capital, formării percepțiilor asupra riscului de țară;
- absența unei politici şi strategii coerente de achiziție, implementare şi dezvoltare a sistemelor de tip C4I, la orice structură cu atribuții în domeniul securității.

2. Consecinţe şi implicaţii la nivel naţional ale riscurilor şi provocărilor din mediul de securitate. Forme şi modalităţi de acţiune

Fie că este vorba de Europa de Sud-Est, de Caucaz, Asia Centrală, Africa de Nord sau Orientul Mijlociu, caracterul indivizibil al securităţii impune un exerciţiu comun pentru gestionarea eficientă a principalilor vectori de ameninţare. În prezent, acest exerciţiu echivalează cu consensul aliat de a "proiecta stabilitate", unul dintre motivele pentru care NATO este implicată în multe „puncte fierbinţi" de pe glob.

Romania, ca membru al NATO şi al UE are un rol de legatură între cele două structuri. Experienţa politică şi militară a impus-o din prima fază ca un element strategic important în zona Balcanică şi a Mării Negre. Apoi ca ţară de graniţă, atât a UE, cât şi a NATO rolul pe care îl are în securizarea frontierelor comune este unul determinat pentru ambele organizaţii şi va fi nevoie de experienţa comună pentru a face faţă provocărilor prezente şi viitoare.

Dacă România va fi permanent conectată la evoluţiile de pe continentul european, în special, atunci sensul noţiunii de frontieră va lucra în interesul nostru. Frontiera poate deveni un spaţiu de interferenţă pozitivă, favorizând inclusiv compatibilizarea culturilor pe care teoretic le separă, potenţând forţa de iradiere a valorilor libertăţii şi democraţiei. Dacă avem în vedere experienţa Balcanilor de vest, putem identifica importanţa pe care dominarea procesului o poate avea pentru securitatea naţională.

Existenţa riscurilor şi provocărilor din aceste spaţii poate avea o serie de consecinţe importante atât pentru NATO şi UE, cât şi pentru România, astfel:

- menţinerea insecurităţii în zone de interes strategic pentru statele implicate;
- alimentarea unor focare de instabilitate;
- proliferarea activităţilor specifice crimei organizate;
- pierderea unor pieţe tradiţionale;
- afectarea accesului la rezervele de hidrocarburi din Marea Neagră şi Marea Caspică;
- afectarea punerii în valoare a magistralei de comunicaţie fluvialo-maritimă (Rin, Dunăre, Marea Neagră);
- crearea de zone preferenţiale de influenţă financiară şi comercială;
- greutăţi în echilibrarea schimburilor comerciale;
- apariţia şi agravarea conflictelor deschise.

Transformarea regiunii Balcanilor şi a bazinului Mării Negre într-un pol al stabilităţii politice şi al creşterii economice, cu scopul extinderii climatului de pace şi securitate, atât în spaţiul balcanic, cât şi mai departe, spre Caucaz şi Asia Centrală, se constituie într-o prioritate a activităţii viitoare pentru NATO şi UE.

Creşterea importanţei flancului sudic reprezintă un element care dă zonei noi valenţe, conturându-se ca o regiune în care alianţa va desfăşura ample operaţiuni multinaţionale.

Sursa noilor provocări constituită de fenomenul terorist ar putea veni atât din zona sudică a frontierelor NATO, cât şi pe axa noului flux energetic: Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de sud – Marea Neagră.

Detensionarea parțială a relațiilor politice dintre Grecia şi Turcia şi soluționarea rezonabilă a problemei Ciprului, în legătură cu accederea în Uniunea Europeană, reprezintă un factor beneficiu şi dinamizator al colaborării în regiune.

În condițiile întăririi flancului sudic al NATO, prin accesul României şi Bulgariei, se realizează nu numai un echilibru strategic, dar se dinamizează şi cooperarea regională, prin rolul pe care cei doi noi membri îl pot juca în normalizarea relațiilor dintre Grecia şi Turcia.

Extinderea NATO spre estul continentului plasează, pentru prima dată, cele şase țări riverane Mării Negre într-o paritate numerică: există trei state membre NATO (Turcia, România, Bulgaria) şi trei state nemembre (Georgia, Rusia, Ucraina). Astfel, Marea Neagră încetează să mai fie o mare aflată exclusiv sub influența țărilor ex-sovietice.

Existența în zonă a Inițiativei de Cooperare Militară din Sud-Estul Europei reprezintă o premisă valoroasă de cooperare regională.

Constituirea BLACKSEAFOR, organism de cooperare navală care cuprinde toate cele şase state riverane Mării Negre, are ca obiectiv cunoaşterea reciprocă a forțelor navale ale statelor participante, în măsură să desfăşoare în comun acțiuni umanitare, de căutare-salvare, împotriva minelor şi a poluării.

În acest context, este de aşteptat o dezvoltare a colaborării în bazinul fluviului Dunărea, care va avea ca rezultat revitalizarea comunicației fluviale şi transformarea acesteia într-o veritabilă magistrală europeană navigabilă care să contribuie la valorificarea căilor de transport maritime şi fluviale din întreaga zonă a Mării Negre, inclusiv racordarea la bazinul Mării Caspice, prin sistemul Volga-Don.

Încă din timp de pace, Armata României, ca element de bază privind participarea la asigurarea securității naționale, îşi aduce contribuția la realizarea acestui scop, prin:

- asigurarea integrității apelor maritime teritoriale, zonelor contiguă şi economică exclusivă;
- controlul şi protecția spațiului aerian;
- colectarea, procesarea, analiza şi diseminarea informațiilor militare;
- extragerea şi evacuarea cetățenilor români din străinătate a căror viață este în pericol;
- asigurarea securității facilităților, transporturilor şi comunicațiilor militare.

În scopul apărării României şi a Aliaților săi, Armata acționează pentru:

- respingerea unei agresiuni armate, în cadrul apărării colective a NATO;
- asigurarea sprijinului pentru funcționarea instituțiilor guvernamentale.

Pentru promovarea stabilității regionale şi globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării, acțiunile armatei vizează:

- participarea la operații de răspuns la crize;
- participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;
- participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;
- participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării şi la implementarea măsurilor de creştere a încrederii şi stabilității;
- oferirea de asistență militară şi sprijin pentru alte state;

- contribuția la eforturile naționale şi internaționale de control al armamentelor şi de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

Pentru sprijinirea instituțiilor statului şi a autorităților locale, în caz de urgențe civile, misiunile armatei constau în:

- participarea cu forțe şi sprijin logistic pentru limitarea şi înlăturarea efectelor dezastrelor;
- sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic;
- sprijinirea acțiunilor de căutare şi salvare.

3. Măsuri şi direcții de acțiune pentru o nouă dinamică a securității în plan național şi regional

Actualul mediu de securitate este influențat de schimbările şi transformările continue generatoare de noi riscuri şi amenințări. Viitoarea agendă de securitate trebuie să fie fundamentată pe noi modalități de abordare a riscurilor asimetrice şi non-convenționale, înglobând noi tipuri de solidaritate internațională. În acest context, devine tot mai evident faptul că interesele şi obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională. Aceasta cuprinde forme de acțiune conjugată ale statelor care împărtăşesc interese şi valori comune.

Europa evoluează spre un mediu de securitate prin cooperare, al cărui element definitoriu este integrarea politică şi economică şi extinderea comunității statelor care împărtăşesc şi promovează valorile democratice. Riscurile apariției unei confruntări militare majore pe continent s-au diminuat semnificativ. Totuşi, persistă fenomene de instabilitate şi criză la nivel subregional şi tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state. O provocare serioasă la adresa sistemului internațional este reprezentată de numărul în creştere al "societăților fragile" şi, implicit, de inabilitatea acestora de a controla evoluțiile din interiorul propriilor teritorii. Asistăm astfel la dezvoltarea unor noi mecanisme de asigurare a securității continentale şi globale, bazate pe prevenirea conflictelor, creşterea rolului modalităților diplomatice şi a capacităților civile de management al crizelor.

Interesul în zonele de importanță strategică pentru România îl reprezintă limitarea numărului de regimuri ostile, instabile sau greu de prezis precum şi a situațiilor economice defavorabile care le fac vulnerabile în fața extremismului şi terorismului.

În general, statele din zonele învecinate României împărtăşesc valorile şi principiile democratice şi au o istorie regională comună.

Aceste state au dorința de a colabora, dar nu au o acțiune politico-militară comună. De aceea, se impune crearea de noi instituții şi lansarea de noi proiecte comune, concrete şi specifice. În plan regional, direcțiile de acțiune menite să confere o nouă dinamică securității pot fi:

- întărirea relațiilor de colaborare cu țările din spațiul geografic proxim şi participarea la structurile militare multinaționale constituite la nivel regional;
- asigurarea complementarității cu inițiativele de securitate ale Uniunii Europene, în principal față de amenințările conexe: crimă organizată, imigrație ilegală, trafic de carne vie. Trebuie încheiate convenții privind evaluarea riscurilor, amenințărilor neconvenționale şi a măsurilor comune de contracarare;

- consolidarea şi completarea măsurilor de creştere a încrederii, specifice acestor zone, inclusiv prin formule de cooperare militară regională;
- combaterea ameninţărilor asimetrice prin întărirea capacităţilor de reacţie şi adaptarea mecanismelor de rezolvare la obiectivele de securitate comune spaţiului euro-atlantic;
- restructurarea forţelor armate, întărirea controlului civil asupra acestora, cooperarea între sectoarele din domeniul securităţii.

România acordă o importanţă deosebită angajării politico-militare în susţinerea proceselor de stabilizare şi democratizare în spaţiile adiacente, considerând acest fapt ca o parte intrinsecă a securităţii sale naţionale.

În plan regional, România promovează stabilitatea prin:

- dezvoltarea iniţiativelor complementare din sud – estul Europei;
- participarea la operaţiile multinaţionale în sprijinul păcii;
- cooperarea militară bilaterală şi multilaterală;
- îndeplinirea angajamentelor şi obligaţiilor internaţionale asumate în domeniul controlului armamentelor, dezarmării şi neproliferării armelor de distrugere în masă.

Consacrarea ţării noastre ca pilon de bază în redefinirea uni mediu subregional stabil certifică responsabilitatea asumată în gestionarea problematicii securităţii în zona de sud-est a Europei.

Pornind de la faptul, dovedit istoric, că naţiunile, chiar dacă e vorba de cele foarte puternice, nu pot contracara singure ameninţările transnaţionale, putem aprecia că accederea României la NATO nu angajează pentru aceasta doar apărarea intereselor sale fundamentale, ci şi a valorilor democratice consacrate istoric, a libertăţii şi securităţii, a prosperităţii generale.

Privind situaţia din zonele prezentate, se poate aprecia că aceste spaţii vor rămâne active din punct de vedere al evenimentelor politice, economice şi chiar militare, iar potenţialul conflictual existent în zonă, coroborat cu existenţa unor grupări teroriste şi elemente ale crimei organizate, dar şi cu interesul crescând faţă de resursele strategice existente şi de nevoia controlului accesului la acestea, va determina o substanţială concentrare de forţe şi mijloace.

Responsabilizarea statelor din regiune, prin implicarea directă în gestionarea propriilor probleme, va conduce la transformarea acestei zone dintr-un consumator de securitate într-un pol de creştere economică şi stabilitate.

Bibliografie:

[1]. Strategia de securitate naţională a României, Bucureşti, 2004.
[2]. Strategia naţională de apărare a ţării, aprobată prin Hotărârea Parlamentului României, nr.30 din 4 noiembrie 2008.
[3]. Carta albă a securităţii şi apărării naţionale, Bucureşti, 2004.
[4]. CLAVAL, Paul, Geopolitică şi geostrategie**,** Editura Corint, Bucureşti, 2001.
[5]. PAUL, Vasile, Gl.bg.dr. Conflictele secolului XXI, Editura militară, Bucureşti, 1999.

[6]. SAVA, Dumitru, Col., psihosociolog SAVA, Lavinius, Analiza fenomenului politico-militar, Editura Militară, Bucureşti, 1998.
[7]. TOMA, Gheorghe şi colectiv, De la securitatea individuală la securitatea colectivă, Editura Bioterra, Bucureşti, 2003.
[8]. TOMA, Gheorghe, HEDEŞIU, Emil, Contracararea crimei organizate transfrontaliere, Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2005.
[9]. Revista Gândirea militară românească, nr. 2 / 2004.

PIRATERIE VERSUS STABILITATE ŞI SECURITATE ÎN ZONA SOMALIEI: CE NE SPUNE EXPERIENŢA ISTORICĂ

Dr. Florin DIACONU*

Along the past few years, the number of events directly connected with piracy (pirate attacks) sharply increased along the shores of Somalia and in the Gulf of Aden. In the same time, the number of ships and persons (crew members and passengers) captured by pirates operating from bases on the seashores of Somalia sharply increased as well. This trend already led to a set of measures designed and implemented by different actors of the international arena. Several states and structures / organizations in the Western World sent warships to patrol the seas off Somalia, and Russia and China did the same thing too. The main goal of such actions is to protect important sea trade routes against pirate attacks. But an extensive and skilful use of history clearly shows us that really serious and stable results can be generated in such situations not by actions aiming just to fight or deter the pirates, but only by resolute and extensive actions against land bases from where pirates launch their attacks. If such bases remain operational, new waves of pirate attacks will occur as soon as possible.

În ultimii ani, numărul atacurilor piratereşti a crescut semnificativ în întreaga lume, iar septembrie 2008 a fost luna cu cele mai multe astfel de atacuri în întreg intervalul ultimilor trei ani[1]. Una dintre regiunile unde această creştere este extrem de vizibilă (şi de îngrijorătoare, în special datorită faptului că Golful Aden, aflat între Somalia şi Yemen, este un segment important al rutelor de transport vitale pentru comerţul maritim mondial) este aceea din largul Somaliei.

I. Date principale privind pirateria şi acţiunile anti-piratereşti în mările din largul Somaliei

Golful Aden – zona oceanică unde au avut loc cele mai multe dintre atacurile piratereşti din largul Somaliei – este o cale naturală de legătură între Oceanul Indian şi Marea Roşie, între lumea occidentală şi Orient în ansamblul său. Pe aici trec anual peste 20.000 de nave comerciale[2]. Cea mai mare parte dintre aceste nave se îndreaptă spre – sau vin dinspre – Canalul Suez (cu o lungime totală actuală de 190 de kilometri şi prin care pot naviga acum nave cu un deplasament de până la 210.000 tone), tranzitat în 2007 de 20.384 nave comerciale, de călători şi militare (ceea ce înseamnă o medie de 55,8 bastimente zilnic). Aceste cifre reprezintă, afirma în 2007 Ahmed Ali Fadel, şeful Autorităţii Canalului Suez (Suez Canal Authority), în jur de 10% din volumul comerţului maritim mondial. Deplasamentul total al navelor care au trecut prin canal a fost în 2007 de 848.162.000 tone (ceea ce înseamnă o medie zilnică de

*** Conferenţiar universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea din Bucureşti şi Cercetător ştiinţific gr. II (CS II) în cadrul Institutului Diplomatic Român**

1 Conform calculelor CNN – vezi la http://edition.cnn.com/2009/WORLD/africa/01/08/piracy.task.force/index.html, text accesat la 9 ianuarie 2009

2 Joe STERLING, „Navy creates force devoted to fighting piracy", ştire *CNN* difuzată la 8 ianuarie 2009 (vezi adresa de internet http://edition.cnn.com/2009/WORLD/africa/01/08/piracy.task.force/index.html, text accesat la 9 ianuarie 2009

2.324.000 tone)[3]. Doar în 2008, în largul Somaliei s-au produs peste 100 de atacuri piraterești, dintre care peste 40 s-au soldat cu capturarea de către pirați a navelor atacate[4]. Această cifră reprezintă o creștere de peste trei ori a numărului de atacuri față de 2007, când în aceeași zonă s-au înregistrat – conform datelor oferite de International Maritime Bureau (IMB) – doar 31 de astfel de acțiuni[5]. *Una dintre cauzele majore ale creşterii numărului atacurilor piratereşti în apele din largul Somaliei este combinația între un stat somalez foarte slab / extrem de ineficient (ceea ce anglo-saxonii numesc failed state), practic incapabil să împiedice astfel de activități şi un nivel de trai extrem de scăzut, datorat produsului brut pe cap de locuitor, care a fost anul trecut mic, de doar 600 de dolari pe an*[6] *(ceea ce înseamnă mai puțin de doi dolari pe zi)*.

Atitudinea statelor sub al căror pavilion navigă navele capturate a fost, până relativ recent, extrem de diversă. În cazul iahtului francez *Ponant*, de exemplu, capturat la începutul lui aprilie 2008, reacția proprietarului a fost extrem de rapidă, iar a statului francez extrem de hotărâtă. În doar o săptămână piraţii au primit suma cerută pentru răscumpărare, dar imediat după aceea trupe de comando franceze au atacat, la bordul unor elicoptere, automobilul în care răpitorii îşi transportau banii primiți. Cel puțin şase pirați au fost capturați în urma acestei acțiuni, iar la 18 aprilie ei ajungeau deja în fața unui tribunal francez. Conform unor surse locale, alți cinci pirați ar fi fost uciși în atac, dar înalte autorități militare franceze au negat această informație[7]. În cazul navei ucrainene *Faina* (care avea la bord un număr important de tancuri de tip T-72), evoluțiile au fost mult mai lente. Nava *Faina*, capturată în septembrie 2008, ca şi echipajul său de 20 de oameni au rămas în mâinile piraților până la începutul lui februarie 2009. Piraţii – în număr total de aproximativ 100[8] – s-au retras de la bordul navei abia după ce au primit drept răscumpărare o sumă de 3,2 milioane dolari.

În ceea ce priveşte măsurile luate deja de diverşi actori de pe scena internațională, ale căror interese sunt lezate de piraţii somalezi, constatăm următoarele: La jumătatea lui decembrie 2008, Consiliul de Securitate al ONU a autorizat – în urma unui vot în unanimitate – ca națiunile afectate de atacurile piratereşti să utilizeze „toate măsurile necesare care sunt potrivite în Somalia", inclusiv să întreprindă atacuri terestre şi aeriene împotriva piraților, nu numai pe

3 Date prezente pe site-ul Autorității Canalului Suez, la adresa de internet http://suezcanal.gov.eg, accesată la 18 februarie 2009

4 Joe STERLING, *op. cit.* şi vezi Ibrahim MOHAMED, „Somali pirates free Ukrainian ship: negotiator", ştire *Reuters* difuzată la 5 februarie 2009

5 vezi Francois MURPHY, „Pirates seize French yacht and 30 crew off Somalia", ştire *Reuters* (http://www.reuters.com), difuzată la 4 aprilie 2008

6 conform estimărilor făcute de Agenția Centrală de Informații a SUA (CIA) – vezi articolul „Somalia", în *The World Factbook*, la adresa de internet https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html, text accesat la 18 februarie 2009

7 Pentru soarta iahtului *Ponant* şi a piraților capturați, vezi numeroase ştiri *Reuters* în întreg intervalul 4 aprilie-18 aprilie 2008 (la adresa de internet http://www.reuters.com

8 conform unor informații provenind din surse locale din portul somalez Haradheere, ca şi din Kenya – vezi Ibrahim MOHAMED, *op. cit.*

mare, ci şi pe teritoriul somalez[9]. Tot în decembrie 2008, oficialităţile germane au lansat ideea înfiinţării unui tribunal internaţional special pentru judecarea piraţilor somalezi. Acestea s-au întâmplat la două luni *după* ce NATO anunţase în mod oficial (în octombrie 2008) că va întreprinde acţiuni de patrulare şi anti-piratereşti pe rutele comerciale din Golful Aden. UE a lansat şi ea, încă de la începutul lui decembrie 2008 (adică tot *înainte* de decizia consiliului de Securitate), o operaţiune navală cu aceleaşi obiective (şi având iniţial la dispoziţie 3 bastimente de luptă şi două avioane de patrulare). În ianuarie 2009, US Navy a înfiinţat la rându-i o forţă navală specială – Task Force 151 – care are sarcina de a combate pirateria în apele Somaliei. Federaţia Rusă şi China au trimis deja nave în zonă. Cu doar câteva zile înainte de finalizarea acestui text, Turcia (la 6 februarie 2009) şi Japonia (la 8 februarie) au anunţat şi ele că vor trimite nave militare în largul Somaliei. Urmările acestei prezenţe navale tot mai consistente constau – afirmă pe un ton optimist importante oficialităţi şi agenţii de presă – în faptul că numărul atacurilor pare să fi scăzut deja. În ianuarie 2009, de exemplu, au avut loc doar 15 atacuri şi doar două nave au fost capturate (o scădere evidentă faţă de media de 3,5 nave capturate în fiecare lună din 2008). Este însă de luat în calcul faptul că, în acest context, comandanţi militari occidentali au afirmat că scăderea numărului de atacuri piratereşti în ianuarie 2009 ar fi provocată în realitate nu de măsurile luate de comunitatea internaţională, ci doar de condiţiile meteo din Golful Aden, complet nefavorabile navelor de mici dimensiuni folosite în mod curent de către piraţi[10].

II. Ce ne spune un segment important al istoriei universale despre combaterea pirateriei

Cum nu este deocamdată deloc prea clar nici cum va evolua pirateria în apele Somaliei, nici cum va reacţiona comunitatea internaţională, nici cât ar putea dura lupta contra piraţilor cu baze în Somalia, nici care ar putea fi măsurile anti-piratereşti cele mai eficiente, prezentul studiu îşi propune să exploreze un segment important al istoriei universale tocmai pentru a identifica anumite elemente care să poată contribui la formularea unor răspunsuri la asemenea întrebări. Am ales, pentru studiul de faţă, un număr de episoade istorice care combină informaţii şi evaluări privitoare la atacuri piratereşti, ca şi la acţiuni şi măsuri anti-piratereşti şi al căror numitor comun cronologic este constituit de plasarea lor în Antichitate. Într-o astfel de situaţie, e limpede că una dintre premisele *centrale* ale raţionamentului pe care îl propunem este aceea conform căreia istoria este, măcar în liniile sale mari, repetabilă (ceea ce ne poate face să învăţăm în egală măsură din succesele, dar şi din eşecurile predecesorilor noştri mai apropiaţi sau mai îndepărtaţi în timp).

Primul episod pe care dorim să-l aducem în discuţie este descrierea deosebit de clară pe Thucydides, unul dintre cei mai serioşi, echilibraţi şi influenţi istorici ai Antichităţii, o face puterii maritime a lumii minoice. „Minos, cel mai vechi dintre aceia despre care ştim câte ceva, din auzite, şi-a pregătit o flotă, a pus stăpânire pe o

9 „UN gives OK to land, air attacks on Somali pirates", ştire *Associated Press (AP)* difuzată la 16 decembrie 2008.

10 Pentru toate acestea vezi în special ştiri *Reuters*, în întreg intervalul octombrie 2008-februarie 2009.

foarte mare întindere din marea numită acum Elenică, a exercitat domnia asupra Cycladelor şi a fost cel dintâi întemeietor al celor mai multe cetăţi de acolo, după ce a izgonit pe carieni, punând apoi pe fii săi conducători. Şi, cum era şi firesc, Minos curăţa marea de piraţi pe cât putea, pentru ca veniturile să-i crească şi mai mult”[11]. Acest scurt fragment concentrează atenţia în special asupra faptului că acţiunile anti-piratereşti într-adevăr eficiente nu se rezumă doar la misiuni *de luptă* (de tipul *search and destroy*), ci vizează *şi* obiective *politice*, în special trecerea *tuturor* teritoriilor şi bazelor pe care piraţii le foloseau (sau le puteau folosi) sub controlul nemijlocit al lui Minos şi al partenerilor săi politici şi strategici.

Al doilea exemplu semnificativ la care ne vom referi se petrece câteva secole mai târziu, la scurtă vreme după primul război punic (264-241 î. Hr.), atunci când au avut loc războaiele illirice; acestea au fost provocate de faptul că triburile de pe ţărmurile de est ale Mării Adriatice „au fost unite de o serie de conducători care considerau pirateria o industrie de stat” şi a căror dominaţie se întindea „din Dalmaţia, în nord, până pe coasta opusă extremităţii sudice a Italiei”. Cum comerţul roman în regiune este serios afectat, în anul 230 Senatul adresează un avertisment sever reginei illirilor, dar acest mesaj nu conduce la nici un fel de rezultate. Ca urmare, în 229, Roma îi trimite în regiunea Mării Adriatice pe ambii consuli, aflaţi la comanda unei armate importante, ca şi a flotei „care câştigase primul război punic”. Obiectivul acestei masive operaţiuni era eliminarea pirateriei. Pentru a obţine acest rezultat, romanii au instaurat un protectorat asupra mai multor oraşe greceşti, ca şi asupra unor triburi illirice de pe malul de est al Strâmtorii Otranto. Astfel, „Roma şi-a asigurat un potenţial punct de sprijin în estul Adriaticii”. Câţiva ani mai târziu, în 219, Roma intervine cu şi mai mare hotărâre în regiune. Atunci când aventurierul grec Demetrios din Pharos reia în forţă operaţiunile piratereşti, o nouă expediţie comandată de ambii consuli este organizată în Marea Adriatică, iar aceştia „au distrus vizuina piraţilor”[12].

Al treilea caz luat în considerare este cel al situaţiei din zona de sud a Mediteranei Orientale spre sfârşitul secolului al II-lea î. Hr. În această perioadă, „piraţii şi negustorii de sclavi din bazinul răsăritean al Mediteranei, pe care flota dezmembrată a Rhodosului nu-i mai putea ţine în frâu, au început să fie atât de activi încât regii clientelari au început să trimită proteste la Roma”. Ca urmare, în 102 î. Hr., Senatul a trimis către estul Mediteranei o forţă militară navală şi terestră condusă de către pretorul M. Antonius, cu misiunea de a ocupa mai multe poziţii-cheie de pe coasta Pamphyliei şi a părţii apuse a Ciliciei, unde piraţii „îşi stabiliseră bazele principale”. S-a manifestat cu această ocazie şi intenţia de a susţine şi consolida pe termen mediu şi lung rezultatele politico-strategice obţinute ca urmare a acestei intervenţii militare, prin adoptarea unei legi „care viza mobilizarea resurselor pentru o acţiune concertată împotriva piraţilor”[13].

Următorul caz adus în discuţie este acela constituit de măsurile luate de către Roma împotriva piraţilor în perioada de după moartea lui L. Cornelius Sulla (conducător politic şi militar care se afirmase în lupta confederaţiei italice rebele

11 THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, I, 4.
12 M. CARY, H. H. SCULLARD, *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, Ediţia a III-a, Ed. ALL, Bucureşti, 2008, pp. 142-143.
13 *Ibidem*, p. 248.

ostile Romei, după care instaurare ceea ce unii autori numesc „monarhie temporară”[14]). Controlul exercitat de romani asupra Mediteranei fusese semnificativ afectat, pentru o perioadă de aproximativ un deceniu, de războiul civil din Peninsula Italică, apoi de uriaşele alocări de resurse destinate câştigării războiului contra lui Mithridates al VI-lea, regele Pontului, iar în final de competiția pentru putere între Sulla şi adversarii politici săi de la Roma. Încă din timpul războiului purtat de Sulla contra lui Mithridates, piraţii ajunseseră capabili să organizeze acţiuni de mare amploare (şi foarte profitabile) în estul Mediteranei. Aşa de exemplu, chiar în condițiile prezenței lui Sulla (şi mai ales a considerabilelor forțe militare aflate în mod nemijlocit sub comanda sa) în insulele din Marea Egee (prezență care ar fi trebuit, în mod normal, să descurajeze sau chiar să oprească expedițiile de pradă), piraţii atacă fără nici o reținere localități de pe țărmul unor insule şi capturează într-un singur raid suma absolut enormă de 1.000 de talanți[15]. Imediat după moartea lui Sulla, „Senatul a fost silit să încerce să găsească o soluție” pentru înlăturarea amenințării crescânde constituite de expedițiile piratereşti. Şi aceasta în condițiile în care expedițiile de pradă ale piraților „luaseră o atât de mare amploare în ultimii ani încât deveniseră o amenințare pentru interesele vitale ale romanilor”. E de luat în calcul şi faptul că piraţii din estul Mediteranei erau „instigați de Mithridates, care îi considera un instrument auxiliar extrem de folositor”, precum şi de noua „clasă de refugiați politici” căreia îi dăduse naştere instabilitatea generată de marile conflicte interne din lumea romană a anilor 80 î. Hr. Expedițiile piratereşti – care se extind şi în vestul Mediteranei – aveau acum la dispoziție „nave de luptă mai uşoare” (şi ca urmare mai rapide), iar dimensiunile raidurilor de pradă cresc la rândul lor, piraţii fiind în mod natural interesați ca, atunci când se conturează un raport de forțe favorabil, flotele lor „să poată ataca sau amenința oraşe întregi”. Piraţii ajunseseră să ceară „sume importante pentru răscumpărarea unor cetățeni romani de vază” şi au pătruns chiar şi regiunile apusene ale Mediteranei, „pe care nu le frecventaseră până atunci”. Cea dintâi măsură luată de către decidenţii romani a fost, într-un asemenea context, „reluarea şi extinderea ocupării bazelor … din Asia Mică” folosite de către piraţi. În anul 78 î. Hr., P. Servilius, om politic şi comandant militar roman care deținuse anterior şi funcția de consul, „a lansat un atac metodic terestru şi maritim împotriva piraților în Lycia”. După doi ani, a trecut la alungarea lor din Pamphylia, iar în anul 75 a ocupat integral partea de vest a Ciliciei (toate aceste regiuni se află în sudul Asiei Mici). Dacă nu ar fi izbucnit un al treilea război contra lui Mithridates (eveniment care a modificat brusc ordinea priorităților, ca şi destinația resurselor militare mobilizabile şi mobilizate), Servilius intenționa să lanseze, în anul 74 î. Hr., „un atac combinat” decisiv împotriva ultimelor baze puternic fortificate deținute de piraţi în regiune. Profitând de izbucnirea noului război dintre Roma şi regele Pontului, piraţii au început să desfăşoare acțiuni de amploare, vizând obținerea de noi baze în locul celor deja pierdute în urma ofensivelor romane. În aceste condiții, Senatul roman a decis ocuparea integrală a coastei Africii de nord şi a creat o bază permanentă puternică la Cyrene (în Libia de astăzi), unde a fost amplasată o garnizoană terestră cu

14 *Ibidem*, pp. 260-263, 267.
15 *Ibidem*, p. 270.

efective considerabile. Apoi a fost decis un „atac simultan pe mai multe fronturi” împotriva piraților. Concomitent, M. Antonius, fost pretor (şi al cărui tată obținuse rezultate notabile, în jurul anului 100 î. Hr., în lupta împotriva piraților care operau plecând de la baze aflate în Cilicia), „a fost însărcinat cu o misiune specială, fiind învestit cu puteri nelimitate pentru rechiziționarea de nave, în orice țară situată pe malul Mediteranei”. Deşi nu a confirmat integral aşteptările, M. Antonius a reuşit, în 74-73 î. Hr, să elimine parțial pirateria din regiunile vestice ale Mării Mediterane, ceea ce l-a ajutat mult pe Pompei, în plan logistic, în lupta rebelilor din Spania. Eroarea majoră a lui M. Antonius pare să fi fost, dincolo de incapacitatea sa de a planifica şi de a executa eficient acțiuni concertate, decizia de a pune capăt campaniei anti-piratereşti din vestul Mediteranei „înainte să-şi încheie misiunea”, respectiv înainte de a-i înfrânge definitiv pe pirații care operau în această regiune şi înainte de a distruge complet toate bazele lor de operațiuni. Mai mult, atunci când a decis să-şi mute toate forțele în Mediterana de est, M. Antonius pare să nu fi apreciat corect raportul de forțe din regiune. Ca urmare, flota sa a fost complet zdrobită (în anul 72 î. Hr.) de către pirații coalizați, într-o mare bătălie purtată în apele Cretei. Înfrângerea suferită a fost atât de categorică, încât Roma a fost nevoită să abandoneze – chiar dacă numai temporar – lupta purtată contra piraților. În aceste condiții, anii următori au fost „perioada de apogeu” a pirateriei în Mediterana epocii romane. Pirații au atacat în anul 69 î. Hr. portul din insula Delos „şi l-au distrus definitiv”. Ei au început să opereze nestingheriți chiar şi pe coastele Italiei, pe care le-au atacat „de la Brundisium până la Ostia”. Pirații au reuşit să obțină, relativ rapid, câteva rezultate notabile în conflictul lor cu Roma: „au răpit doi pretori care se ocupau cu paza coastei; au distrus o flotă consulară (probabil în 68, condusă de Marcius Rex) la Ostia; au interceptat proviziile de cereale destinate Romei”. Roma a replicat prin organizarea unei „expediții de represiune” care a atacat şi a cucerit, după lupte grele care au durat aproximativ doi ani (68-67 î. Hr.), întreaga insulă Creta, la vremea aceea principala bază a piraților. Dar aceştia continuau să acționeze, iar regularitatea şi siguranța transporturilor maritime de grâu către Roma a fost grav afectată. În 67 î. Hr, lui Pompei i-au fost încredințate puteri nelimitate (imperium infinitum), pentru a putea pune capăt primejdiei constituite de raidurile piratereşti. „Având la dispoziție toate resursele din Mediterana”, Pompei a mobilizat o forță enormă, alcătuită din 270 de nave de luptă şi 100.000 de soldați greu înarmați din legiunile armatei terestre. A împărțit aceste efective în 14 escadre. Păstrând una dintre ele sub comanda sa nemijlocită, a alocat fiecăreia din cele 13 escadre rămase o arie de responsabilitate în Marea Mediterană şi Marea Neagră. Apoi a blocat, prin concentrarea unui număr notabil de bastimente, apele dintre Sicilia şi Africa, după care a curățat complet de pirați, printr-o ofensivă continuă de 40 de zile, Mediterana de vest. Acolo unde pirații încercau să se refugieze pe uscat, ei erau atacați în forță de trupele terestre romane. A urmat apoi curățirea metodică a Mediteranei de est. Spre finalul luptelor, pirații s-au refugiat spre ultimele lor baze din Cilicia, dar aici „detaşamente de infanterie puternice” ale armatei romane „le-au distrus fortărețele”. Acționând cu hotărâre, dar beneficiind şi de superioritate cantitativă şi calitativă a forțelor absolut zdrobitoare, Pompei a reuşit, în doar trei luni, „să curețe toată zona”. Ca urmare a acestei ofensive strategice încununate de succes, „chiar dacă ici şi acolo pirații mai aveau un cuvânt de

spus, ei au încetat să reprezinte o ameninţare generală până când noile războaie civile le-au permis să-şi refacă forţele". Autorii moderni scot în evidenţă, atunci când discută aceste episoade, în special modul complet defectuos în care Senatul a tratat iniţial dezvoltarea explozivă a pirateriei, subliniind inclusiv faptul că eşecul încercărilor timpurii de a lupta cu mijloace complet insuficiente contra piraţilor „a condus la o… criză constituţională" majoră în lumea romană[16].

Dar nu numai episoadele istorice de mare amploare sunt capabile să ofere informaţii relevante despre modalităţile de luptă împotriva piraţilor şi împotriva pirateriei. Măcar uneori, izvoare istorice care concentrează atenţia asupra biografiei unor personalităţi (fie ele mai mult sau mai puţin importante) pot juca acelaşi rol. Aşa de exemplu, biografia lui Caius Iulius Caesar (Cezar), cuprinsă în lucrarea lui Plutarh intitulată *Vieţi paralele*, oferă informaţii – şi, indirect, sugestii – extrem de interesante legate de subiectul central al acestui studiu. Intrat în conflict politic direct cu dictatorul Sulla, Cezar este nevoit să facă faţă unei presiuni în creştere. Influenţa politică a adversarului său îl face să piardă alegerile, iar apoi – ne spune Plutarh – se conturează tot mai evident dorinţa lui Sulla de a-l ucide, pur şi simplu, pe mai tânărul său rival. După ce se ascunde o vreme în localităţi rurale din „ţinutul sabinilor", Cezar decide să părăsească Italia, intenţionând să se refugieze în Bythinia, în zona de sud-vest a Mării Negre. Atunci când, după o vreme, decide să se întoarcă la Roma, Cezar „a fost prins, lângă insula Pharmacussa, de nişte piraţi care stăpâneau pe-atunci marea cu mari echipaje şi cu corăbii nenumărate". Aceştia au cerut, pentru a-l elibera, o despăgubire foarte mare, în valoare totală de 20 de talanţi[17]. După ce a aşteptat vreme de 38 de zile întoarcerea curierilor pe care îi trimisese „în diferite cetăţi" să facă rost de banii de răscumpărare, Cezar este în final eliberat. Imediat după aceea, ajungând la Milet, în Asia Mică, el a echipat câteva corăbii şi a pornit împotriva piraţilor cilicieni (descrişi de Plutarh ca fiind nişte „oameni foarte sângeroşi"), pe care i-a „găsit încă ancoraţi lângă insulă" şi i-a atacat complet prin surprindere. Capturându-i „pe cei mai mulţi" dintre ei, i-a transportat rapid la Pergam, unde ei au fost aruncaţi în închisoare. Lămurindu-se însă, foarte repede, că guvernatorul Junius al provinciei Asia este prea puţin interesat de aplicarea legii şi de pedepsirea piraţilor, dorind doar să pună mâna pe banii acestora, Cezar „s-a dus iarăşi la Pergam şi, scoţând din închisoare pe toţi piraţii, i-a spânzurat, după cum le spusese adesea în insulă, când lor li se părea că glumeşte"[18]. Desigur, *nu toate* elementele descrise de Plutarh pot fi recuperate şi

16 Pentru acţiunile întreprinse de Roma împotriva piraţilor în întreg intervalul cronologic dintre moartea lui Sulla şi marile victorii ale lui Pompei vezi şi *Ibidem*, pp. 290-291.

17 Ca termen util de comparaţie, merită amintit faptul că, la apogeul existenţei thalassocraţiei ateniene, cetatea lui Pericles încasează impozite de la un număr notabil de cetăţi, dintre care unele – deşi oraşe mari şi prospere – plătesc sume mai mici decât aceea cerută de piraţi lui Cezar. Pentru mărimea tributului plătit de aliaţii din Liga de la Delos Athenei, vezi, între altele, Russell MEIGGS, *The Athenian Empire*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1972, 1979, în special capitolul 13 („The Tribute"), pp. 234-254 şi Anexa 12 („Notes on Tribute Assesments and Payments, 454-431"), pp. 524-530. Din aceste date află, de exemplu, că Byzantium-ul (actualul Constantinopol) plătea doar între 15 şi 18 talanţi, adică numai 75 sau cel mult 90% din suma cerută de piraţi viitorului lider politic şi general roman.

18 PLUTARH, „Cezar", în PLUTARH, *Vieţi paralele*, vol. IX (Alexandru şi Cezar), traducere din limba greacă, notiţe istorice şi note de prof. N. I. Barbu, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1957, I-II.

integrate într-o strategie modernă îndreptată împotriva piraților. Unele pentru că sunt puțin credibile, dar şi pentru că sunt dificil – dacă nu chiar imposibil – de imitat fără urmări greu de estimat. Aşa de exemplu, Plutarh îl descrie pe viitorul general roman ca purtându-se deosibit de „disprețuitor cu piraţii". Nu numai că atunci când se odihnea „le trimitea poruncă să facă liniște", dar îi şi ironiza continuu, spunându-le că sunt „de-a dreptul necioplițti şi barbari şi adesea îi amenința, râzând, că-i spânzură"[19]. Un astfel de comportament nu este, în mod limpede, unul recomandabil pentru aceia care ajung să fie capturați de pirați. La fel, ideea că piraţii, atunci când sunt capturați, ar putea fi omorâți *fără* judecată – chiar dacă e cât se poate de clar că sunt vinovați – este una *complet* inacceptabilă pentru gândirea politică şi juridică a societăților moderne de tip occidental, care înglobează valorile şi normele liberale şi democratice, ca şi ideea statului de drept. Dar *restul* elementelor prezentate de Plutarh la începutul biografiei lui Cezar merită să fie luate în calcul, recuperate şi integrate în acțiuni contra pirateriei şi piraților: ideea reacției hotărâte şi foarte rapide la atacurile piratereşti; ideea atacului prin surprindere, pentru a nu îngădui cumva piraților să fugă, ca şi pentru a micşora (sau, eventual, chiar pentru a elimina complet) pierderile pe care le-ar putea suferi forțele angajate în lupta contra piraților; ideea unei pedepse exemplare (care să-i determine pe pirați să priceapă, mai devreme sau mai târziu, că pedeapsa *dură* pe care o vor primi *cu siguranță* dacă sunt prinşi face prea puțin atractive *eventualele* câştiguri rezultate din atacuri piratereşti încununate de succes).

Ultimul episod din perioada antică pe care îl aducem în discuție este acela constituit de strategia folosită împotriva raidurilor piratereşti de dimensiuni foarte diverse de către Imperiul Roman în faza sa târzie. Avem de-a face, ne spune Edward N. Luttwak, cu o mare strategie predominant defensivă (şi mai ales predominant pasivă). Desigur, e de luat în calcul faptul că, în acea epocă, resursele mobilizabile erau semnificativ mai mici decât cele din perioada de apogeu a Imperiului, precum şi faptul că diverse riscuri şi amenințări exercitau o presiune concomitentă şi crescândă asupra *tuturor* granițelor Imperiului. Toate aceste circumstanțe explică, desigur, în suficientă măsură caracterul defensiv / pasiv al măsurilor luate de lumea romană dar, dincolo de înțelegerea precisă şi nuanțată a acestor conjuncturi, episoadele la care vom face trimitere pun în evidență, cu mare claritate şi precizie, riscurile pe care le conține *orice* strategie de luptă contra pirateriei care să fie predominant defensivă / pasivă. Raidurile de pradă întreprinse de diferite neamuri şi triburi din regiuni aflate la (sau înspre) limita exterioară a lumii romane „n-au lipsit în primele două secole ale erei noastre, dar ele fuseseră limitate şi localizate". Însă pe măsură ce presiunea barbarilor asupra Imperiului creşte, expedițiile piratereşti „sunt calitativ diferite: de pe la 253 până pe la 269 goții şi herulii au devastat, mai întâi, coastele Mării Negre şi apoi regiunea Mării Egee printr-un şir crescând de expediții de pradă, adesea părăsindu-şi ambarcațiunile pentru a pătrunde adânc în interiorul ținuturilor" atacate. În multe ocazii sunt atacate şi jefuite nu doar bogate ținuturi agricole, ci chiar şi oraşe mari, unele dintre acestea fiind şi „îngrozitor distruse": Pityus şi Trapezuntul, împreună cu alte oraşe pontice în timpul raidurilor timpurii de la 254 sau 255, apoi Chalcedonul, Nicomedia şi alte aşezări mari, atunci când raidurile barbare din 256 au

19 *Ibidem*, II.

trecut prin Hellespont şi au lovit în plin insulele şi ţărmurile Mării Egee. După un deceniu caracterizat de raiduri de dimensiuni ceva mai mici, în 266 şi 277 goţii şi herulii, împreună cu aliaţii lor din alte neamuri barbare „au întreprins iar raiduri în Thracia, Macedonia, Grecia şi Asia Mică", folosind adesea atacurile combinate de mari proporţii, care îmbinau raidurile maritime puternice şi operaţiuni ofensive ale forţelor terestre. În 267, însăşi Athena cade pradă unui raid întreprins de piraţii heruli. E drept, în acest caz un anume Dexippus reuşeşte să strângă 2.000 de atenieni pe care îi aruncă în luptă contra piraţilor, dar această acţiune are loc prea târziu, după ce oraşul căzuse deja în mâinile năvălitorilor şi fusese jefuit într-o astfel de manieră încât nu se va reface decât câteva generaţii mai târziu, adică în secolul al V-lea. Merită, în acest context, să subliniem şi *diferenţele* evidente – în special la nivel cantitativ – între această epocă a pirateriei şi ceea ce se petrece, în zilele noastre, în apele din largul Somaliei, ca şi în alte zone ale Oceanului Mondial. La 267, doar goţii aruncă în luptă în jur de 2.000 de nave, la care se adaugă (potrivit autorilor – nu neapărat foarte precişi – din epocă) şi vreo 320.000 de luptători care înaintează spre sud pe uscat, trecând prin Dobrogea[20]. Desigur, piraţii somalezi de astăzi nu dispun de astfel de resurse (şi, cu maximă probabilitate, nici nu vor putea mobiliza şi proiecta în largul mării astfel de instrumente de putere în viitorul previzibil). Pe de altă parte, acest episod istoric spune câteva lucruri extrem de utile: în primul rând că un set de reacţii (inevitabil contraofensive) timpurii ar fi putut – cel mai probabil – diminua semnificativ forţa raidurilor târzii; la fel, chiar şi mobilizarea unor resurse locale în cazul unor situaţii de criză ar fi putut conduce măcar la rezultate tactice mulţumitoare, însă dacă şi numai dacă s-ar fi produs în timp util. Cea mai utilă observaţie pe care o face Luttwak priveşte însă contextul mai general al eşecului încercării Imperiului Roman de a face faţă năvălitorilor şi piraţilor din secolul al III-lea. Este vorba despre faptul că decidenţii politico-militari de la Roma credeau cu tărie – între altele şi fiindcă estimaseră în mod *cu totul eronat* că distribuţia puterii, ameninţărilor şi riscurilor pe arena internaţională este fixă / perpetuă, neluând în calcul dinamica foarte înaltă a sistemului internaţional – că se vor confrunta, la nesfârşit, doar cu un singur inamic redutabil, pe o singură direcţie strategică importantă (şi într-o singură regiune): şi anume cu parţii, în Asia. În astfel de condiţii, apariţia oricăror noi riscuri şi ameninţări, chiar dacă acestea au fost iniţial de dimensiuni relativ modeste, a fost imposibil de parat – sau de înfrânt – în special din pricina *inerţiilor mentale*. Aceasta este, credem, şi unul dintre riscurile asociate acum, în mod direct, recrudescenţei explozive a pirateriei în diverse regiuni ale Oceanului Mondial. O parte importantă din lumea occidentală are ca prioritate centrală rezolvarea situaţiei din Irak şi / sau Afghanistan, unde este oricum nevoie de resurse mai mari decât cele deocamdată disponibile (vezi cazul Afghanistanului). În aceste condiţii, evoluţii aparent minore/secundare, deocamdată doar tot mai deranjante, riscă să nu beneficieze *în timp util* de suficientă atenţie. O astfel de evaluare poate fi interpretată ca fiind excesiv de pesimistă, dar ea este întemeiată pe câteva date relevante. Aşa de exemplu, o parte

20 Pentru toate acestea vezi Edward N. LUTTWAK, *The Grand Strategy of the Roman Empire. From the first century A.D. to the third*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1979, pp. 147-150.

importantă din publicul larg (care influențează în diverse feluri agenda politică a liderilor aleşi şi a celor numiți în practic toate statele democratice şi liberale), o parte importantă din presă (care influențează semnificativ percepțiile opiniei publice şi care funcționează concomitent ca stimul – sau ca set de constrângeri – pentru elitele politice) şi chiar şi parte din analiştii specializați (precum şi, inevitabil, o parte din decidenții pe care aceştia îi alimentează cu produse care radiografiază realitatea) cred că recrudescența pirateriei este un proces relativ nou. Pe cale de consecință, impactul acestui nou trend perceput ca fiind doar în curs de configurare n-ar putea fi prea grav, iar măsurile ce trebuie luate, ca şi resursele care trebuie alocate pentru rezolvarea acestei probleme ar putea fi modeste. O asemenea înțelegere este însă în dramatic divorț cu adevărul. *Şi aceasta pentru bunul motiv că astăzi ne aflăm nu în faza unui debut zgomotos al recrudescenței pirateriei, ci la sfârşitul unui interval de aproape două decenii în care numărul atacurilor piratereşti a crescut practic continuu*. Într-o expunere publicată într-un volum apărut în 2001, John Spellar, la vremea aceea membru al Parlamentului de la Londra şi Ministru de Stat pentru Forțele Armate al Marii Britanii atrăgea atenția asupra următoarelor elemente: „numărul atacurilor" piratereşti „*s-a dublat în anii 90* (sublinierea noastră – F. Diaconu)"; o parte importantă din forțele navale ale lumii occidentale „au acum o prezență mult redusă în regiuni în care pirateria şi jaful armat pe mare constituie probleme majore"; în plus, „peste 90 % dintre atacurile asupra navelor se petrec în apele teritoriale şi de aceea cad în competența jurisdicțiilor naționale şi civile"[21].

Concluzii

Luând în calcul toate aceste elemente conținute de mai multe evenimente şi perioade notabile din istoria universală veche, putem afirma următoarele: Mai întâi, numeroase ocazii confirmă faptul că *amânarea adoptării unor măsuri eficiente şi a alocării unor resurse suficiente este extrem de contraproductivă. În al doilea rând, pare clar că strategiile centrate doar pe lupta împotriva piraților aflați pe mare nu duc la rezultate stabile. O rezolvare definitivă a amenințării constituite de pirați poate să apară doar dacă bazele terestre folosite de aceştia sunt distruse. Identificarea şi folosirea unor parteneriate cu actori politici zonali este de asemenea eficientă. În condițiile concrete ale lumii contemporane, când regulile care definesc corectitudinea politică nu mai sunt aceleaşi din Antichitate, e firesc să luăm însă în calcul şi o altă variabilă: care poate fi, pe termen lung, soarta unei populații care recurge acum la piraterie nu pentru că ar fi „rea", ci în special pentru că eficiența autorităților şi a politicilor locale, regionale şi naționale din zonă este practic egală cu zero, iar nivelul mediu de trai este intolerabil de scăzut?*

În cazul concret al Somaliei, răspunsul optim la o asemenea întrebare ar putea fi, credem, un tandem alcătuit din măsuri extrem de dure îndreptate contra piraților şi bazelor lor, dublate însă de un sprijin internațional suficient, capabil să amorseze în această țară un tip de dezvoltare care, relativ rapid, să îngăduie indivizilor şi

21 John SPELLAR MP, Minister of State (Armed Forces), „The Royal Navy: A Government Perspective", în Geoffrey TILL (editor), *Seapower at the Millennium*, Sutton Publishing & Royal Naval Museum Publications, 2001, pp. 47-48.

comunităților locale care astăzi depind de piraterie să renunțe definitiv la acest tip activitate. Fără o asemenea componentă (un fel de mic „Plan Marshall" care să acopere nevoile imediate şi de perspectivă ale Somaliei – şi în special ale zonelor de coastă), orice mare strategie (în sensul propus de Liddell Hart) îndreptată contra pirateriei din Golful Aden va eşua. În ce măsură comunitatea internațională va şi înțelege acest lucru şi va avea voința de a mobiliza în timp util resursele necesare, aceasta este, desigur, o cu totul altă problemă.

Bibliografie:

[1] CARY, M., H. H. SCULLARD, *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, Ediția a III-a, Ed. ALL, Bucureşti, 2008

[2] LUTTWAK, Edward N., *The Grand Strategy of the Roman Empire. From the first century A.D. to the third*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1979

[3] PLUTARH, *Vieți paralele*, vol. IX, Bucureşti, 1957

[4] THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1966

[5] TILL, Geoffrey (editor), *Seapower at the Millennium*, Sutton Publishing & Royal Naval Museum Publications, 2001

[6] MEIGGS, Russell, *The Athenian Empire*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1972, 1979

[7] Ştiri *Reuters*, *Associated Press (AP)*, *CNN*.

FACTORI CARE DETERMINĂ PRODUCEREA SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ

Robert-Ionuț NICOLESCU*

Situația de urgență este legată de apariția unor evenimente aleatorii care acționează independent sau cumulat şi provoacă disfuncționalități, distorsiuni ale activităților umane, care de cele mai multe ori le întrerup, pentru o perioadă de timp, reluarea lor efectuându-se cu prețul frustărilor la care comunitatea umană este supusă ulterior, pentru perioade mai mici sau mai mari. Articolul analizează pe rând: principalii factori care determină producerea situațiilor de urgență: factori naturali şi factori antropici şi detaliază pentru fiecare factor în parte câteva aspecte cum ar fi: cauzele producerii, urmările şi principalele caracteristici.

The emergency situation is related to the occurrence of some random events which act either cumulated or independently and cause dysfunctions, human activity distortions which often are interrupting them, their recommence being able to take place with the price of the frustrations which the human community is further conforming at, on longer or shorter terms. The article analyses, by turns, the main agents which determine the emergency situations generation: natural agents and anthropic agents and details for each specific agent few aspects such as: the generation causes, the consequences and the main characteristics.

1. Factori naturali

1.1. Cutremurele de pământ

Evaluarea efectelor cutremurelor puternice produse în ultimii cincizeci de ani a condus la constatarea că acestea devin din ce în ce mai devastatoare. Numai în perioada 1970-1980 şi-au pierdut viața, în timpul cutremurelor de pământ, 450.000 de oameni, iar pagubele materiale au depăşit 19 miliarde de dolari.

Studiile seismologice arată, însă, că rata de eliberare a energiei seismice la scară planetară se menține aproximativ constantă în perioade de timp, relativ îndelungate.

Dar, trebuie precizat că dezastrele produse de cutremure sporesc ca amploare, nu neapărat datorită intensificării activității seismice, ci altor cauze. Printre acestea sunt de menționat: creşterea populației, având ca efect extinderea sau apariția de noi aşezări urbane şi obiective economice în regiuni expuse cutremurelor; deplasarea populației din regiuni rurale spre zone urbane; absența sau ignorarea normelor specifice la proiectarea obiectivelor economice, a altor tipuri de construcții; calitatea slabă a materialelor şi/sau mâinii de lucru etc.

Cutremurele sunt definite drept mişcări puternice sau trepidații ale anumitor porțiuni din suprafața Pământului, produse de eliberarea neaşteptată a tensiunilor acumulate în scoarța terestră, de erupții vulcanice sau alte cauze. Vreme îndelungată aceste fenomene naturale au fost explicate prin folclor, mitologie sau religie. Se considera, spre exemplu, că Pământul se sprijină, fie pe umerii unor ființe

*** Inspector de poliție, doctorand inginer, Grupul Special de Protecție şi Intervenție „Acvila”**

supranaturale, subpământene (rol care, în mitologia greacă revenea lui Atlas), fie pe spinarea unui peşte enorm (la unele popoare din Extremul Orient) sau a unor broaşte ţestoase gigantice (în credinţa unor triburi de indieni din America de Nord).

Din punct de vedere istoric cunoaşterea cauzelor cutremurelor este relativ recentă. La mijlocul secolului XIX s-a constatat că distrugerile celor mai multe cutremure sunt concentrate în zone restrânse, fapt ce sugera existenţa unor surse localizate. Existenţa unor fracturi sau falii la suprafaţa terenului a alimentat confuzia cu privire la cauzele şi efectele acestor fenomene naturale, până în anul 1891, când seismologul japonez B.Koto, în urma studiului unui cutremur major afirma că faliera bruscă a fost cauza şi nu efectul.

De la această dată s-a considerat că deplasarea faliilor reprezintă mecanismul de producere a cutremurelor şi nu rezultatul acestora. Dar cutremurile pot fi provocate şi de erupţiile vulcanice, prăbuşirea tavanelor unor peşteri, grote sau vechi explorări miniere, alunecări masive, precum şi de activitatea umană.

Analizând efectele celor mai puternice cutremure, produse în ultima perioadă, se poate constata că ele au fost devastatoare, cu numeroase victime omeneşti şi pagube materiale, uneori irecuperabile.

Iată de pildă, cutremurul produs la 31 mai 1970 în partea de nord a Perului, având magnitudinea 7,5 pe scara Richter, a distrus numeroase baraje din zonele montane. O inspecţie aeriană, efectuată la scurt timp, a relevat că multe orăşele şi sate, situate în văile care aveau lacuri de acumulare în amonte, au dispărut complet, luând viaţa a 66.794 de oameni şi lăsându-i fără locuinţă pe alţi 800.000.

În China, cutremurul din 28 iulie 1976 (cu o magnitudine de 7,8) a avut epicentrul la Tangshan, prăbuşind 85% din cele 916 clădiri între 2 şi 8 etaje. Deşi numărul exact al victimelor nu a fost dat publicităţii, s-a apreciat că acesta ar fi fost între 650.000 şi 800.000. Dar, ce este relevant pentru problematica abordată, constituie evaluările privind distrugerile provocate: peste 500 km din reţeaua căilor ferate şi 228 km de autostrăzi au fost scoase din uz; peste 65 % din numărul puţurilor de alimentare cu apă au fost distruse; degradarea totală a culturilor prin aducerea la suprafaţa terenului a unei mari cantităţi de nisip; minele au fost inundate.

În România, la 4 martie 1977 s-a produs cel mai distrugător cutremur care a lovit teritoriul ţării în timpurile moderne. Cutremurul, având magnitudinea de 7,2, a fost declanşat din zona hipocentrală din Vrancea şi a produs importante pagube materiale, reprezentând 1/3 din suprafaţa României. Vibraţiile seismice au fost simţite la Roma şi Moscova, iar pe teritoriul fostei Iugoslavii şi în Bulgaria au produs distrugeri şi chiar victime omeneşti.

Cele mai mari pagube materiale, pe teritoriul românesc, s-au produs în partea de sud, în două arii distincte:

1. teritoriul Subcarpatic din Muntenia, care cuprinde localităţile Cislău, Vălenii de Munte, Câmpina, Valea Călugărească, Boldeşti, Ceptura, Ceraşul, Drajna;
2. interfluviul Argeş-Colentina, în interiorul căruia se află şi municipiul Bucureşti, cu maxime în localităţile Dărăşti, 1 Decembrie (fostă 30 Decembrie), Adunaţii Copăceni, situate în şesul aluvionar al râului Argeş, precum şi localităţile Mogoşoaia şi Otopeni, aflate pe râurile Colentina şi

respectiv Pasărea. În Bucureşti s-au prăbuşit 32 de blocuri având între 6 şi 8 etaje iar altele, peste 100, au fost grav avariate.

În Moldova, cu toate că, efectele cutremurului au fost mai puțin grave, s-au produs importante pagube materiale la obiectivele economice, locuințe şi construcții socio-culturale, foarte importante. Avarii mai grave au fost în: Iaşi şi Bârlad, în Deleşti, Micleşti, Plopana, în localitățile din bazinul hidrografic al râului Bârlad şi din şesul aluvionar al Siretului.

În întreaga țară au fost distruse sau avariate obiective economice importante, hale industriale, instalații de alimentare cu energie electrică, apă, gaze naturale etc. De asemenea, s-a pierdut o parte importantă din şeptel datorită prăbuşirii grajdurilor.

Ca atare, acest cutremur a afectat grav economia națională prin scoaterea din funcțiune a 760 de obiective economice şi avariind total sau parțial 230.000 de locuințe şi clădiri social-culturale.

Aceste masive distrugeri pe care le-au suferit obiectivele economice de importanță deosebită, şi nu numai, a avut printre cauze şi lipsa unei concepții privind protecția paraseismică.

1.2. Alunecările de teren şi avalanşele de roci

Aceste fenomene naturale constituie procese fizico-geologice distructive care au loc la suprafața scoarței pământului cu manifestări ale activității geologice permanente.

Dispunând de un relief foarte variat, condițiile geologice şi fizico-geografice specifice situează România în categoria factorilor cu potențial ridicat de producere a alunecărilor de teren.

Astfel, în țara noastră există peste 10.000 km^2 în care s-au produs sau sunt potențial posibile alunecări de teren datorate:

1. modificării pantei unui versant sub influența unor factori fizici sau antropici;
2. variației în timp a umidității rocilor prin aport sau pierdere de apă;
3. acțiunii mecanice a apei din roci;
4. acțiunii hidrodinamice a apei;
5. unor solicitări dinamice (şocuri seismice, vibrații provocate de explozii, trafic rutier sau feroviar intens etc.)

În prezent, pe baza unor criterii clar definite, specialiştii în domeniu au efectuat zonarea teritoriului, precum şi microzonarea versanților muntoşi din punct de vedere al potențialului de producere a alunecărilor de teren.

Unele din dezastrele de acest tip, care au avut loc în țara noastră, au fost cu adevărat impresionante şi catastrofale, prin amploarea efectelor lor, cu sute de mii sau milioane de m^3 de pământ pus în mişcare pe zeci şi sute de hectare ce se deplasează zeci de metri în câteva ore, cu efecte semnificative asupra obiectivelor economice importante. Au fost afectate, de asemenea, aşezări întregi, terenuri agricole, căi de comunicații, cursuri de apă etc.

În urma cutremurului din 1977, datorită vibrațiilor seismice sau produs importante deformări permanente ale terenului: alunecări, lichefieri, crăpături şi fisuri etc. Cele mai multe alunecări şi prăbuşiri de stânci au avut loc în zona subcarpatică, constatându-se, în general, o reactivare a alunecărilor mai vechi, însă au apărut şi

altele noi. Unele din ele au fost de o amploare deosebită (Albeşti, Slon, Zăbala, Dumitreşti) dar cele mai multe au afectat suprafețe de teren, relativ mici.

Majoritatea alunecărilor de teren s-a produs în timpul sau imediat după încetarea cutremurului, şi numai câteva s-au declanşat după un interval mai mare de timp (de la o zi până la 5 săptămâni). În unele cazuri (Slon, Zăbala) materialul alunecat de pe versanți a barat cursuri de apă (Drajnița, Zăbala), formând adevărate lacuri de acumulare. Astfel, lacul de pe râul Zăbala, format la aproximativ 20 km în amonte de localitatea Nereju, a avut 2 km lungime şi aproape 40 m adâncime. A fost nevoie de o acțiune rapidă pentru îndepărtarea acestor baraje naturale, evitând pericolul pe care îl reprezenta volumul de apă, din spatele lor, pentru localitățile şi obiectivele economice aflate în aval.

Dar şi în alte părți ale lumii vibrațiile seismice au produs marile alunecări de teren. Spre exemplu, unele estimări au arătat că aproximativ 60% din valoarea pagubelor produse de cutremurul din Alaska s-au datorat alunecărilor şi lichefierilor declanşate de vibrațiile seismice. În timpul cutremurului din Peru (1970) s-a produs o „avalanşă“ de roci (grohotiş) care a făcut 18.000 de victime.

În cazul alunecărilor de teren nu este obligatoriu ca panta să fie mare. De exemplu în cazul Alaska, s-au produs alunecări pe o pantă având o înclinare ceva mai mică de un grad.

Alunecările şi avalanşele au produs importante pagube materiale şi în Chile (1960), San Francisco (1978), Guatemala (1976), fosta Iugoslavie (1979).

1.3. Inundațiile naturale

Prin „inundație“, ca factor de risc, se înțelege acoperirea cu un strat de apă stagnant sau în mişcare, care, prin mărime sau durată, poate să provoace pierderi de vieți omeneşti, distrugeri de bunuri, pagube materiale sau dereglarea activităților social-economice din zona afectată.

De regulă, cauzele inundațiilor naturale sunt:

1. revărsările cursurilor de apă;
2. ape provenite din precipitații sau topirea zăpezilor, stagnate sau scurse de pe versanți;
3. ridicarea apelor subterane peste nivelul solului, datorită infiltrațiilor.

Studiile de specialitate au stabilit că suprafața totală, potențial inundabilă din România, este de 2.120.000 hectare şi include 1.890.000 hectare terenuri agricole (aproximativ 20% din suprafața agricolă), 2.613 localități (54 municipii, 161 oraşe, 2.358 comune), cu circa 367.000 locuințe, 77.000 km şosele, 14.000 km căi ferate, 1400 km poduri, 1820 obiective economice, 2830 obiective sociale, 1680 obiective zootehnice.

Printre oraşele potențial inundabile se numără: Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Arad, Satu Mare, Târgu Mureş, Sighişoara şi altele, iar județele cele mai afectate sunt Dolj, Satu Mare, Suceava, Mureş, Botoşani, Harghita, Vâlcea, Mehedinți, Teleorman, Ialomița.

La nivelul întregii țări, inundațiile au fost şi sunt destul de frecvente. Spre exemplu, în perioada 1960-1975, au lipsit inundațiile doar în anii 1968 şi în 1974. Cele mai grave inundații au fost în 1970 cu 1.058.376 hectare ocupate de ape, 85.463

locuințe, 2.843 km şosele, 3.547 poduri şi podețe, peste 850 obiective, toate afectate de ape.

În mod frecvent aceste inundații dereglează grav activitatea obiectivelor economice importante care produc bunuri şi servicii indispensabile populației, industriei şi agriculturii. Sunt multe cauze care concură la această stare de fapt, unele de natură obiectivă, dar multe țin de managementul defectos, de lipsa voinței politice, de a rezolva cât de cât complet şi durabil problema inundațiilor. Este vorba de îndiguiri şi regularizări de albii, de acumulări pentru regularizări de debite.

1.4. Seceta

Modificările climatice globale, dar şi presiunea, tot mai accentuată, a omului asupra mediului au condus la apariția, din ce în ce mai frecventă, a fenomenului de secetă.

Seceta este un fenomen natural rezultat din scăderea precipitațiilor sub nivelul mediu, fapt care conduce la dezechilibre majore cu efecte grave asupra agriculturii, dar şi pentru multe obiective economice deosebit de importantă care utilizează materii prime rezultate din exploatarea pământului.

Pentru teritoriul țării nostra, specialiştii consideră că se poate vorbi de secetă atunci când precipitațiile lipsesc după o perioadă minimă de 14 zile consecutive, în intervalul octombrie – martie, şi cel puțin 10 zile în restul perioadei de un an de zile.

Fireşte, zonele din sudul şi estul țării şunt mai expuse la secetă datorită configurației reliefului. Iar, în ceea ce priveşte istoricul unor perioade secetoase se poate aprecia, că în ultimii 100 de ani, au existat intevale de timp (1894 – 1905, 1953 – 1972, 1982 - 1996) când asemenea fenomen a fost foarte frecvent.

Printre măsurile destinate atenuării efectelor secetelor amintim realizarea unor sisteme de irgații, precum şi a unui sistem viail al rezervelor materiale. Şi despre unele, şi despre altele se pot spune multe lucruri cu privire la evoluția lor după 1990. De pildă, despre sistemele de irigații existente până în anul 1989 se poate afirma tranşant că asupra lor s-a acționat devastator, imediat după evenimentele din decembrie al respectivului an. Acest fapt a amplificat efectele nefaste ale secetelor din anii 90.

De multe ori securotatea națională nu este amenințată doar de producerea unor eventuale catastrofe, cum au fost de pildă secetele din anii 1947 şi 1948, ci şi de un management defectuos al prevenirii amplificării consecințelor acestora. Ca atare, în acest context, trebuie spus că managementul rezervelor de stat are un rol bine definit.

Rezervele de stat reprezintă o categorie distinctă a rezervelor materiale şi sunt destinate să intervină operativ pentru protecția populației şi a economiei în situații excepționale cum sunt şi asemenea secete evidențiate.

În cazul acestor fenomene c reşterea eficienței managementului rezervelor alimentare are o triplă importanță:

a) strategică – baza de aporvizionare a populației cu acest gen de produse în diferite situații excepționale cum sunt şi secetele pe perioade îndelungate;
b) economică – reprezintă un instrument care permite evitarea unor disfuncționalități grave pe care astfel de secete le-ar avea asupra unor

obiective din economia națională;

c) psihologică – constituie un factor important care întăreşte moralul populației pe timpul unor asemenea secete sau atunci când ele se conturează.

2. Factori antropici

2.1. Accidentele chimice, nucleare şi biologice

Accidentul chimic major, este definit ca eliberarea bruscă, necontrolată a unor produse chimice din categoria substanțelor toxice industriale (STI), la concentrații mai mari decât cele maxime admise, stabilite convențional, punând astfel în pericol sănătatea oamenilor, animalelor şi mediului înconjurător prin poluare.

Din categoria substanțelor toxice industriale fac parte: substanțele iritante, caustice şi sufocant axfisiante (clorul, acidul clorhidric, acidul azotic, acidul fluorhidric, oxizi de sulf şi de azot, amoniacul, fosgenul, clorcianul etc.) şi cele cu acțiune toxică generală (hidrogenul sulfurat, oxizii fosforului, acidul cianhidric, cianogenul, acrilonitriții, sulfura de carbon etc.

Toate aceste substanțe toxice industriale pot acționa asupra organismelor vii prin inhalări, ingerare sau contact. Ele au un efect devastator asupra faunei şi florei, asupra mediului (solul, subsolul, apa şi aerul) din anumite zone care pot infectate.

Factorul cu un grad mare de risc îl constituie avariile ce se pot produce la obiectivele economice care utilizează instalații şi procese tehnologice periculoase pentru sănătatea oamenilor din aglomerațiile urbane sau din localitățile rurale învecinate, pentru obiectivele economice şi sociale, aflate sub influența unui eventual nor chimic cu concentrații diverse, şi a cărui deplasare depinde, în mod esențial, de factori meteorologici, topografici, pedologici etc. În această categorie intră două obiective economice cu importanță deosebită: OLTCHIM Râmnicu Vâlcea şi ARPECHIM Piteşti. Sunt şi alte multe obiective în această situație, dar exemplele sunt reprezentative pentru confirmarea demersului explicativ.

Accidentul nuclear este definit ca situația creată de incidența unui eveniment de proces la o instalație nucleară, sau de lucru cu materiale radioactive asupra amplasamentului, aşezărilor umane şi mediului înconjurător, urmată de afectarea sănătății oamenilor şi animalelor, a activității obiectivelor economice şi sociale, a factorilor de mediu, prin iradiere şi contaminare radioactivă.

Cauzele care pot provoca accidente nucleare:

- răspândirea accidentală în mediul înconjurător a unor preparate radioactive, prin răsturnare sau distrugerea/avarierea ambalajelor ori a unor instalații;
- explozii sau incendii în incinte/încăperi unde sunt depozitate sau se lucrează în cantități importante de materiale radioactive, având ca urmare împrăştierea în mediul înconjurător de gaze, vapori sau aerosoli (fum, ceață) conținând şi substanțe radioactive;
- acțiunea distructivă a unor fenomene naturale (seisme, alunecări de teren, avalanşe, inundații) asupra instalațiilor nucleare sau depozitelor de materiale radioactive, urmată de răspândirea acestora în mediul înconjurător şi contaminarea factorilor de mediu (sol, apă, aer, floră faună);

- accidente (pe căile rutiere, feroviare, navale sau aeriene) ale mijloacelor ce transportă materiale radioactive;
- avarii la reactoarele nucleare din instituţiile de cercetare, centrale nuclearo-electrice (CNE), vehicole cu propulsie nucleară, sateliţi, etc.;
- explozii ale dispozitivelor şi armelor nucleare.

În România s-au înregistrat efectele negative transfrontaliere ale experienţelor nucleare din atmosferă (până în 1963), şi începând cu 1986, de efectele accidentului de la centrala nuclearo-electrică de la Cernobâl (Ucraina).

Accidentul s-a produs în noaptea de 25 spre 26 aprilie 1986 şi a constat în explozia unuia din cele patru reactoare ale centralei respective. Aceste reactoare de tip ERBMK (Uraniu, Grafit, Apă) aveau o putere instalată de 1000 MW.

Accidentul, în sine, a avut drept urmări:

- pulverizarea a peste 1000 de tone din cuvertura protectoare şi a unei mari cantităţi de substanţă radioactive care conţinea Iod 131 şi Cesiu 137;
- iradierea şi apoi moartea, într-o perioadă scurtă, a muncitorilor şi pompierilor care au participat la stingerea incendiului;
- evacuarea a peste 200.000 de locuitori din localităţile situate pe o rază de 30 de kilometri în jur care oricum au fost iradiaţi;
- iradierea a peste 1.000.000 de oameni care într-o formă sau alta au participat la limitarea efectelor accidentului, ei fiind predispuşi la îmbolnăviri grave.

În concluzie, se poate afirma că accidentul de la Cernobâl reprezintă un exemplu tipic al modului în care securitatea unui obiectiv poate afecta securitatea multor naţiuni. Au fost afectate nu numai Europa de Nord-Vest şi Europa Centrală. Dar şi zone mari din Canada şi Alaska.

Accidentul biologic reprezintă avarierea unor instalaţii sau containere cu agenţi patogeni, care în urma răspândirii, pot determina îmbolnăviri, cu un caracter transmisibil, (în masă) ale populaţiei şi/sau animalelor, precum şi distrugerea fondului agroforestier.

Iată câteva exemple dintre caracteristicile unor astfel de accidente:

- au un caracter de acţiune în masă;
- nu sunt însoţite de alţi factori de distrugere, confirmarea producerii lor şi precizarea germenilor patogeni care acţionează necesitând examene de laborator care durează de la câteva ora la câteva zile sau săptamâni;
- nu au acţiune distrugătoare asupra bunurilor materiale;
- prezintă o sferă largă de acţiune în timp şi spaţiu datorită curenţilor de aer, vectorilor purtători specifici (insecte, rozătoare, etc.), animalelor şi oamenilor care răspândesc agenţii patogeni cu viteze relativ rapide şi la distanţe considerabile;
- pot fi constituiţi din germeni patogeni cărora nu li se cunosc posibilităţile eficiente de prevenire şi tratament.

Dintre bolile grave ca urmare a producerii aciidentelor biologice, cele mai importante sunt: ciuma, holera, variola, febra galbenă, morva, burceloza, antraxul, mielidoza.

Teritoriul, pe cuprinsul căruia oamenii, animalele sau cluturile vegetale, sunt expuşi acţiunii specifice a agenţilor patogeni răspândite, reprezintă focarul bilogic. Din punct de vedere biologic al derulării sale în timp şi spaţiu, focarele biologice pot fi:

- primare, atunci când sunt create, nemijlocit prin răspândirea directă a agenților patogeni în timpul agresiunii patologice;
- secundare, atunci când agenții agenților patogeni pot declanşa, în respectivul teritoriu, apariția unor îmbolnăviri în masă (epidemii şi/sau epizootii).

Epidemiile de mari proporții, numite pandemii, sunt cunoscute în istorie ca fiind principali factori de risc care au generat milioane de victime. De pildă, ciuma bubonicăm a făcut în Europa, în secolul XIV, peste 50 milioane de victime (1/3 din populația, din aceea vreme, a continentului).

Declanşarea unor asemenea maladii este favorizată de o serie de combinații de situații şifactori, însă adesea ele apar în urma unor dezastre naturale, cum sunt inundațiile şi cutremurele, care determină mari mutații de populații şi aglomerări în anumite zone. De asemenea, conflictele militare generează mari deplasări de oameni şi animale care se retrag din zonele afectate, aglomerându-se în alte zone.

2.2. Incendiile

Incendiul reprezintă un proces complex cu evoluție nedeterminată, incluzând fenomene diverse de natură fizică ori chimică. De fapt, în opinia specialiştilor, nu există două incendii la fel, deci a căror evoluție să fie similară.

Identificarea riscului de incendiu reprezintă procesul de apropiere şi stabilire a nivelurilor de risc de incendiu (pentru clădiri civile), respectiv a categoriilor de pericol de incendiu (pentru construcții de producție şi depozitare), în anumite împrejurări, în acelaşi timp şi spațiu pe baza următorilor parametrii:

1. densitatea sarcinii termice şi destinația/funcțiunea, la clădirile civile;
2. proprietățile fizico-chimice ale materialelor şi substanțelor utilizate, prelucrate, manipulate sau depozitate, natura procesului tehnologic şi densitatea sarcinii termice, pentru construcțiile de producție şi depozitare.

În raport de aceşti parametri există niveluri distincte de risc de incendiu:

1. risc foarte ridicat (foarte mare) de incendiu asociat pericolului de explozie;
2. risc ridicat (mare) de incendiu (densitatea sarcinii termice >840 Mj/mp; spații pentru arhive, biblioteci, multiplicare, parcaje pentru autoturisme etc), având densitatea sarcinii termice >105 Mj/mp;
3. risc mediu (mijlociu) de incendiu (420 Mj/mp < densitatea sarcinii termice < 840 Mj/mp), centrale termice, oficii pentru prepararea mâncărurilor calde etc.;
4. risc redus de incendiu (densitatea sarcinii termice < 420 Mj/mp).

Aceste niveluri de risc sunt stabilite pe zone, spații, încăperi, compartimente de incendiu, clădiri (civile de producție şi/sau depozitare, cu funcții mixte) sau instalații tehnologice.

Unui anumit sistem îi corespunde o evaluare şi estimare a riscului de incendiu care este denumit risc de incendiu existent. Acesta din urmă se compară cu riscul de incendiu acceptat (stabilit în baza evaluării probabilității de producere a evenimentului şi a condițiilor acestora). De fapt, riscul de incendiu acceptat reprezintă un nivel limită acceptat.

Analiza condițiilor (împrejurărilor) care pot determina şi/sau favoriza inițierea, dezvoltarea şi/sau propagarea unui incendiu, scoate în evidență implicarea totală a factorului uman. Iată, pe cele mai semnificative:

- instalaţii şi echipamente electrice defecte ori improvizate;
- receptori electrice lăsaţi sub tensiune, nesupravegheaţi;
- sisteme şi mijloace de încălzire defecte, improvizate sau nesupravegheate;
- reacţii chimice necontrolate, urmate de incendiu;
- folosirea unor echipamente neadecvate;
- scurgeri de produse inflamabile;
- defecţiuni tehnice de construcţii montaj;
- nereguli organizatorice;
- explozii urmate de incendiu;
- acţiune intenţionată („arson“).

Dar, incendiile pot izbucni şi în urma producerii unor fenomene naturale. Numeroase cutremure puternice au fost urmate de incendii catastrofale (Nessina, San Francisco, Tokyo, Niigata etc). Construcţiile din lemn sau alte materiale uşor inflamabile, rafinăriile, fabricile de produse chimice, prezintă cel mai mare potenţial de incendiu. După unele evaluări, distrugeriile provocate de incendiu, în San Francisco, au reprezentat 75 – 80% , şi numai restul sau datorat vibraţiilor seismice. Astfel se explică şi faptul, că incendiul care a mistuit 520 de străzi, a rămas întipărit atât de profund în memoria oamenilor încât, în California se vorbea, aproape în exclusivitate, despre foc, estompându-se cauza reală a catastrofei – cutremurul.

Corelarea nivelurilor de gravitate (1-6), consecinţele directe corespunzătoare acestor niveluri (1-minore, 2-semnificative, 3-grave, 4-foarte grave, 5-catastrofale, 6-dezastroase) evidenţiază existenţa a şase tipuri de incendii:

- început de incendiu;
- incendiu potolit sau moderat;
- incendiu important sau mare;
- incendiu foarte important sau sinistru;
- incendiu major sau catastrofal;
- incendiu în masă sau dezastru.

2.3. Factorii tehnico-organizatorici

În cazul tuturor factorilor naturali de risc, termenul de predicţie este asociat cu precizarea locului, timpului şi dimensiunilor probabile ale respectivului fenomen. Dar, la fel de importantă, pentru concepţia proiectării, amplasării şi construirii obiectivelor economice importante este anticiparea caracteristicilor şi duratei fenomenului.

De fapt, întreaga filozofie a măsurilor preventive se bazează pe cunoaşterea elementelor subliniate mai sus. De pildă, în cazul unui cutremur, clădirile vor rezista vibraţiilor transferate de la teren atât timp cât eforturile nu vor depăşi un anumit punct critic.

Printre factorii care au un rol determinant în comportarea unei clădiri sunt de menţionat: natura şocului la care este expusă, tipul terenului pe care este amplastă, calitatea proiectului, a materialelor şi a mâinii de lucru folosite.

Proiectarea de construcţii, care să reziste sau să evite acţiunea factorilor naturali de risc, se realizează sau ar trebui să se realizeze luându-se în considerare o serie de parametri cuprinşi în codul de norme speciale. Altfel, construcţia este vulnerabilă din faza de proiect.

Prin construcție vulnerabilă şi care prezintă pericol public se înțelege construcția amplasată într-o zonă de risc natural cauzat de cutremure de pământ, inundații şi/sau alunecări de teren şi care, din punct de vedere al rezistenței şi stabilității, prezintă pericol de prăbuşire/avariere a unor elemente de construcție şi a instalațiilor aferente, ce poate produce pierderi de vieți omeneşti şi/sau răniri grave de persoane, distrugeri de bunuri materiale, culturale şi/sau artistice de valoare.

O atenție aparte trebuie acordată concepțiilor de proiectare, amplasare şi proiectare a obiectivelor chimice şi nucleare, a unităților spitaliceşti şi de învățământ precum şi a serviciilor de utilitate publică – pompieri, salvare, telefoane, poştă etc. Nu în puține cazuri ele au fost printre primele afectate de producerea consecințelor respectivelor fenomene, amplificându-le şi paralizând întregul sistem de intervenție.

Proiectarea centralelor nuclearo-electrice este supusă unor reguli şi norme stricte, aşa încât viața oamenilor, activitățile obiectivelor economice, viața socială în general, să nu fie în nici un fel periclitate. Grija față de construcția şi exploatarea în siguranță a acestor obiective a sporit considerabil după accidentul de la Cernobâl, deşi cauzele acestuia, se pare că au fost de altă natură.

Conform datelor publicate de Agenția Internațională pentru Energia Atomică, în 1999 erau în funcțiune 433 centrale nuclearo-electrice iar 98 se aflau în diferite stadii de construcție. Dacă mai adăugăm cele 325 de reactoare de cercetare ştiințifică aflate în funcțiune în 55 de țări, vom înțelege mai bine de ce grija pentru proiectarea, amplasarea, construirea şi exploatarea acestor obiective în deplină siguranță nu este delor exagerată, cu cât multe din acestea se află în zone active ale fenomenelor naturale.

Această preocupare se extinde şi asupra concepțiilor de proiectare, amplasare, construire şi exploatare a altor obiective: uzine de tratare, preparare şi activare a combustibilului nuclear; reactoare de cercetare; stațiile de îmbuteliere a gazelor lichefiate; conductele mari de petrol şi gaze naturale; marile baraje de pe cursurile de apă.

2.4. Acțiunile umane cu intenție

Factorii antropici de risc analizați anterior presupuneau acțiuni şi comportamente ale omului manifestate în mod neintenționat: erori, greşeli, ignoranță, incompetență, lipsă de informare etc. Există însă şi acțiuni concepute, în mod deliberat, şi desfăşurate cu o anumită intenție: furtul, sabotajul, vandalismul şi în sfârşit terorismul.

În anii 1990 obiectivele economice au suferit adevărate campanii pe timpul cărora au fost ținta tuturor acțiunilor enumerate mai sus. Unele dintre ele, au fost devastate complet, fiind dezmembrate instalații şi echipamente, distruse în întregime hale industriale, furate mijloace de transport, bunuri din stoc şi materii prime.

Treptat, treptat lucrurile au intrat în normal, astfel de acțiuni diminuându-se considerabil, poate şi prin accelerarea procesului de privatizare. Dar, dintre toate aceste acțiuni, terorismul constituie un adevărat flagel care tinde să se extindă în întreaga lume cu o viteză de propagare ce amenință întreaga civilizația umană.

La 11 septembrie 2001 omenirea a intrat într-o perioadă cu multe convulsii, marcată fiind de terorism şi antiterorism globalizat, sinopticul amenințărilor teroriste

şi al elementelor de specificitate corespondente perioadei de manifestare a acestora, evidenţiază că într-o lume dominată de interese contradictorii, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului sunt deturnate de la sensurile lor fireşti şi utilizate drept motivaţie pentru exacerbarea naţionalismului şi separatismului etnic şi religios, care determină, cotidian acte teroriste soldate cu sute şi mii de victime, pagube materiale irecuperabile, paralizarea vieţii social-economice. Revenind la evenimentele din 11 septembrie 2001, trebuie menţionat că analiza atacurilor din acea zi a condus la concluzia că, acestea au avut drept ţinte obiectivele social-economice şi militare ce reprezentau simbolurile puterii economice şi militare a Americii.

Participarea României, după această dată, la campania antiteroristă, alăturarea ei coaliţiei internaţionale care urmăreşte democratizarea Irakului constituie premise importante ca ţara noastră să devină o posibilă ţintă a atacurilor teroriste.

În concluzie, trebuie spus că, pentru terorişti, care vin din cele mai întunecate unghere ale lumii urmărind, în baza unor pretexte inventate de minţi bolnave, să alunge lumina civilizaţiei, societaţile deschise oferă un număr nelimitat de ţinte, uşor de lovit, deoarece riposta rămâne, încă, incapabilă de a preveni şi a eradica acest fenomen.

Bibliografie:

[1]. **Hotărârea Guvernului nr. 1854 din 22 decembrie 2005 pentru aprobarea Strategiei naţionale de management al riscului la inundaţii**, publicat în Monitorul Oficial nr.72 din 26.01.2006.

[2]. **Metodologia privind identificarea, evaluarea şi controlul riscurilor de incendiu,** în Monitorul Oficial nr.571/ 13.09.2001.

[3]. **Ordinul Ministrului Administraţiei şi Internelor nr.683 din 20.06.2005 privind aprobarea Procedurilor generice pentru colectarea datelor, validare şi răspuns pe timpul unei urgenţe radiologice,** publicat în Monitorul Oficial nr.520 din 20 iunie 2005.

[4]. **Ordinul Ministrului Administraţiei şi Internelor nr.647 din 16 mai 2005 pentru aprobarea Normelor metodologice privind elaborarea planurilor de urgenţă în caz de accidente în care sunt implicate substanţe periculoase**, publicat în Monitorul Oficial nr.460 din 31 mai 2005.

[5]. **Ordinul Ministrului Administraţiei şi Internelor nr.638 din 12.05.2005** şi **Ordonanţa Ministerului Mediului şi Gospodăririi Apelor nr.420 din 11.05.2005 pentru aprobarea regulamentului privind gestionarea situaţiilor de urgenţă generate de inundaţii, fenomene meteorologice periculoase, accidente la construcţii hidrotehnice şi poluări accidentale,** publicate în Monitorul Oficial nr.456 din 30.05.2005.

[6]. **Dicţionarul limbii române**, Editura Academiei Române, 1984.

[7]. BEANFOC A., **Strategie pentru viitor**, Editura Militară, Bucureşti, 1994.

[8]. BRUN P., *Arta conducerii prin cooperare*, "Sinteze", nr. 53/1982.

[9]. MANOLESCU N., **Cutremurele de pământ**. Editura Tehnică, Bucureşti, 1991.

[10]. ŞERBU T., **Managementul riscului. Elemente de teorie şi control.**

SECURITATEA ALIMENTARĂ – INTERES NAȚIONAL – RISCURI, AMENINȚĂRI ŞI VULNERABILITĂȚI LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE ŞI ȚĂRII NOASTRE

Ştefan BLACIOTI*

Dezideratul securității alimentare – componentă a securității naționale -, atât pentru prezent, cât şi pentru generațiile viitoare, reprezintă o sarcină complexă ce revine în principal Guvernului, care trebuie să dezvolte politici sociale şi economice pentru stabilitate şi echitate.

Acest concept de securitate alimentară există, în mod obişnuit, pe trei niveluri de agregare: național/regional, gospodărie şi individ. Mai mult, conceptul este împărțit în trei elemente principale care sunt utilizate pentru stabilirea gradului de securitate/insecuritate alimentară într-o anumită țară, regiune, comunitate sau gospodărie: existența alimentelor, accesul la ele şi modul lor de utilizare. Performanța în aceste trei categorii este considerată o condiție esențială pentru asigurarea securității alimentare la un nivel dat[1].

Problema securității alimentare este organizată spre rezolvare în două modalități de bază: politica securității alimentare (cuprinzând primele două elemente enumerate mai sus: existența alimentelor şi accesul la ele) şi politica securității nutriționale, care se referă la utilizarea eficientă în procesul de consum. Intervențiile în cadrul politicii de securitate alimentară vizează unul sau mai multe din următoarele obiective: stabilirea prețurilor alimentelor față de fluctuațiile puternice ale prețurilor internaționale; asigurarea unui anumit nivel nutrițional al populației; controlul prețurilor alimentelor şi limitarea presiunii inflaționiste prin controlul prețurilor alimentelor. Prin urmare, politicile alimentare naționale reprezintă ansamblul de măsuri guvernamentale de ordin legislativ, normativ, administrativ şi financiar care au în vedere obiective definite în prealabil. Pe de altă parte, politica nutrițională vizează asigurarea unui echilibru între trebuințele fiziologice de consum alimentar şi aportul dintre nutrienți pentru satisfacerea acestora. Politica securității nutriționale are în vedere corectarea insuficienței în consumul unui anumit element nutritiv, cum ar fi vitamina A, fierul sau iodul. Corectarea carențelor vitaminice prin distribuirea de vitamine sau adăugarea iodului în sarea de bucătărie pot reduce malnutriția, evitând însă abordarea adevăratelor cauze ale sărăciei.

După cel de-al doilea război mondial, rezerva de hrană globală acoperea 133 de zile, în 2008, aceasta acoperea doar 40 de zile. În plus, populația lumii va creşte cu 40% până în 2050, cererea de hrană dublându-se până atunci. Această situație de reducere a stocurilor este rezultanta directă a instabilității piețelor şi condițiilor

* **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

1 European Commision Food Security Strategy, Thematic Evaluation of Food Aid Policy and Food Aid Management and Special Operations in Support of Food Security; Volume 1: Final Evaluation Report; July 2004.

climatice defavorabile în anumite zone în care se cultivă cereale pentru consumul populației[2].

Potrivit *World Economic and Social Survey*[3], securitatea economică (implicit cea alimentară) apare din expunerea indivizilor, comunităților sau statelor la evenimente diferite şi din inabilitatea lor de a le gestiona şi de a-şi reveni după pagubele înregistrate. Riscurile şi amenințările variază de la comunitate la comunitate, astfel, în țările avansate, acestea au fost asociate cu o creştere semnificativă a inegalității, o scădere a nivelului de trai al clasei mijlocii însoțită de o reducere a protecției sociale. În alte state, şocurile economice şi dezindustrializarea prematură au cronicizat temerile asupra insuficienței locurilor de muncă pentru populația urbană. Cea mai joasă categorie este reprezentată de mediile nesecurizate alimentar, care creează nemulțumire în ceea ce priveşte guvernanții acelor state şi creşte nivelul insecurității personale. Aceste preocupări locale sunt rezultatul noilor amenințări globale: piețe financiare nereglate şi fluxurile internaționale de capital care amenință permanent veniturile/profitul tuturor economiilor lumii sau schimbările climatice ce se impun ca amenințări de mediu şi tot mai frecvente dezastre naturale devastatoare.

Se constată că securitatea alimentară națională/europeană este influențată de 4 grupe de factori din care provin riscurile şi amenințările la adresa sa şi anume: *mediul socio-economic şi politic; performanțele sectorului agroalimentar; protecția socială; sănătatea şi igiena.* Aceste grupe de factori sunt îmbinate şi inter-relaționează între ele nefiind determinate sau determinante unitar, ele acționează împreună, consecutiv, astfel încât într-un mediu politic eşuat, economia şi protecția socială sunt şubrede, agricultura suferă modificări negative, care se revarsă şi asupra performanțelor sectorului agroalimentar şi toate aceste elemente însumate guvernează sănătatea populației, care, interacționând cu o igiena precară în toate domeniile vieții sociale ale individului, datorată lipsei apei curente, energiei, produselor de îngrijire şi/sau resurselor materiale de a-şi le procura creează un mediu de insecuritate generalizat pe măsura acutizării acestor elemente.

În ceea ce priveşte mediul socio-economic, în opinia noastră, trebuie să avem în vedere caracterul specific al mărfurilor alimentare, acela de a se realiza consecutiv pe piețele economică şi metabolică, fapt ce impune acordarea unei atenții deosebite evoluției raportului cerere-ofertă şi căilor sale de optimizare, atât în privința mărimii şi structurii necesarului de alimente, cât şi a accesului efectiv la acestea. Din acest punct de vedere, oferta de mărfuri alimentare reprezintă acea dimensiune fundamentală a pieței care furnizează o gamă extrem de variată de elemente necesare satisfacerii cererii, iar în sarcina consumatorilor finali cade selecția şi structurarea optimă a aportului alimentar efectiv. Condiția esențială presupune ca valoarea alimentară complexă de care individul are nevoie (în special cererea metabolică de

2 Deputații europeni aduc soluții pentru criza alimentară, 17 februarie 2009, Vezi: http://www.ecomagazin.ro/deputatii-europeni-aduc-solutii-pentru-criza-alimentara/, accesat la 18 februarie 2009, ora 10.30.

3 Department of Economic and Social Affairs (DESA), Departamentul pentru Afaceri Economice şi Sociale, a Secretariatului Națiunilor Unite reprezintă o interfață vitală între politicile globale în sferele economice, sociale şi de mediu şi acțiunea națională a statelor membre ONU.

nutrienţi) să se transpună corect în programele de achiziţie, ţinând cont inclusiv de criteriile economice (preţ şi venit).

Prin dimensiunile sale - cantitative şi calitative - oferta în domeniul agroalimentar se adresează şi pieţei metabolice. Mărfurile agroalimentare furnizate - atât brute, cât şi procesate - trebuie să corespundă, în primul rând, din punct de vedere al disponibilităţii (logisticii) şi accesibilităţii (puterii de cumpărare) – deci cantitativ, dar şi din punct de vedere calitativ, astfel încât, prin utilizarea lor finală, să asigure îndeplinirea cerinţelor nutriţional-metabolice ale fiinţei umane[4].

Protecţia consumatorului a devenit o problemă de anvergură mondială din momentul în care au fost adoptate *"Principiile directoare pentru protecţia consumatorului"* de către Adunarea Generală a ONU, prin Rezoluţia nr. 39/248 din 9 aprilie 1985, care permit asigurarea unui cadru utilizabil în elaborarea şi consolidarea politicii şi legislaţiei naţionale pentru protecţia consumatorului, încurajând totodată, cooperarea internaţională în acest domeniu.

Politica fiscală adecvată este un alt factor care contribuie la asigurarea securităţii alimentare. În acest sens, se constată că o problemă majoră pentru Guvernul României este reprezentată de creşterea încasărilor la bugetul de stat. O măsură în acest sens, care ar mări încasările bugetare, ar putea proveni din domeniul agricol, unde evaziunea are proporţii uriaşe, iar stoparea sau diminuarea evaziunii din acest sector ar putea genera mai multe fonduri la bugetul statului. Potrivit analistului financiar Gabriel Biriş[5], producţia agricolă care se declară în România se ridică la circa 20%. Restul se vinde pe piaţa neagră, ceea ce înseamnă că se sustrage impozitării.

Specialiştii în domeniu văd ca soluţii pentru a elimina evaziunea din acest sector: reducerea taxei pe valoare adăugată (TVA) sau un control ridicat pe piaţă, care să includă pedepse penale. O reducere a TVA-ului la 5%, de la 19%, ar conduce la diminuarea sau chiar eliminarea evaziunii, pentru că ar fi reduse sumele care trebuie plătite ca impozite. De asemenea, în privinţa controlului, acesta ar trebui început de la *retail*, de la vânzarea de produse pe piaţă către procesatori şi cultivatori.

Un sistem agroalimentar performant are menirea să asigure securitatea şi siguranţa alimentară a populaţiei unei ţări, care să funcţioneze indiferent de fluctuaţiile diverşilor factori care îl influenţează. Rolul său mai include contribuţia la crearea Produsului Intern Brut (PIB), aportul la realizarea unor resurse umane, participarea ţării la schimburile internaţionale de produse agroalimentare.

Cooperaţia agricolă este factorul dinamizator al dezvoltării şi performanţei economice a sistemului agroalimentar iar Planul Naţional de Dezvoltare Rurală (PNDR) reprezintă instrumentul de integrare a agriculturii româneşti în economia agroalimentară a UE. Prin PNDR se derulează fondurile comunitare destinate dezvoltării rurale şi care este centrat pe trei aspecte-cheie şi anume: facilitarea transformării şi modernizării structurii duale a agriculturii şi silviculturii, precum şi a

4 Problema alimentară pe plan mondial: dificultăţi şi oportunităţi actuale, Vezi www.biblioteca.ase.ro/downres.php?tc=6375

5 Bogdan Asaftei, Sectorul agricol, paradis pentru evaziunea fiscală, 29. ianunarie 2009, Vezi: http://www.standard.ro/articol_78484/sectorul_agricol__paradis_pentru_evaziunea_fiscala.html accesat la data de 09.02.2009 ora 21.20.

industriilor procesatoare aferente, pentru a le face mai competitive şi pentru a contribui la creşterea economică şi convergenţa veniturilor din spaţiul rural (acolo unde este posibil), în paralel cu asigurarea condiţiilor de trai şi protecţia mediului din aceste zone; menţinerea şi îmbunătăţirea calităţii mediului din zonele rurale ale României, prin promovarea unui management durabil atât pe suprafeţele agricole, cât şi pe cele forestiere şi gestionarea şi facilitarea tranziţiei forţei de muncă din sectorul agricol către alte sectoare care să le asigure un nivel de trai corespunzător din punct de vedere social şi economic. Programul Naţional de Dezvoltare Rurală 2007-2013 a fost transmis oficial serviciilor de specialitate ale Comisiei Europene (CE), în vederea aprobării, în data de 29 iunie 2007 şi aprobat în data de 20 februarie 2008.

Tot în acest sens, România va primi în anul 2009 suma totală de 28.2 milioane euro de la Uniunea Europeană pentru punerea în aplicare a programului anual de distribuire a alimentelor, provenite din stocurile comunitare de intervenţie, către persoanele defavorizate din ţara noastră. Perioada estimată pentru selectarea operatorilor economici prin licitaţie, încheierea contractelor şi distribuţia produselor va fi martie-decembrie 2009. Din suma totală, peste 26,7 milioane euro sunt destinate achiziţionării de făină albă de grâu şi zahăr alb standard, diferenţa constituind acoperirea cheltuielilor administrative şi de transport[6].

În ceea ce priveşte *starea de sănătate şi igienă a populaţiei*, ca indicator al stării securităţii/insecurităţii alimentare trebuie să avem în vedere o serie de elemente factoriale, prin îmbunătăţirea cărora se contribuie la realizarea cadrului sanogenetic prin mijloacele şi măsurile de promovare şi întărire specifice scopurilor propuse pe plan naţional. Printre factorii care contribuie la precaritatea stării de sănătate a populaţiei se numără: sărăcia severă sau generalizată a populaţiei, protecţia socială deficitară sau impropriu aplicată, calitatea slabă a recoltelor de produse vegetale şi sănătatea precară a animalelor.

Strategia Uniunii Europene cu privire la Sănătatea Animalelor de consum (2007-2013)[7] a fost demarată de CE, în 2004, şi se referă la sănătatea tuturor animalelor de pe teritoriul organizaţiei. Printre obiectivele principale se numără: protejarea sănătăţii publice şi a siguranţei alimentelor; promovarea activităţii fermierilor şi a economiei rurale; asigurarea mişcărilor efectivelor de animale şi contribuirea la dezvoltarea sustenabilă a UE.

În România, prin Programul acţiunilor de supraveghere prevenire şi control al bolilor la animale, al celor transmisibile de la animale la om, protecţia animalelor şi

6 Comunicat de presă, 11.02.2009, Biroul de Presă al Ministerului Agriculturii, Pădurilor şi Dezvoltării Rurale, Vezi: http://www.madr.ro/pages/view_presa.php?id=2479, accesat la data de 17.02.2009, ora 22.16.

7 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a new Animal Health Strategy for the European Union (2007-2013) where "Prevention is better than cure" {SEC(2007) 1189} {SEC(2007) 1190}.

protecţia mediului[8] se realizează supravegherea, profilaxia şi controlul aşa-numitelor zoonoze împărţite pe tipuri de afecţiuni (bacterioze, micoze, viroze, parazitoze).

În prezent, în majoritatea marilor oraşe din ţările industrializate, pieţele agricole nu sunt supuse unui proces riguros de planificare, fapt generator de probleme de genul pierderilor mari înregistrate, mai ales la produsele cu grad ridicat de perisabilitate, precum şi de probleme ecologice legate de mediul înconjurător.

Un alt risc evident la adresa securităţii alimentare este acela al existenţei disparităţilor de dezvoltare între regiuni şi în interiorul lor iar pentru eliminarea acestora se are în vedere, printre altele, îmbunătăţirea performanţei administrative şi a infrastructurii publice locale, protecţia patrimoniului natural şi cultural, dezvoltarea rurală integrată, regenerarea zonelor urbane afectate de restructurarea industrială, consolidarea mediului de afaceri şi promovarea inovării. Sunt prevăzute, de asemenea, acţiuni în domeniul cooperării transfrontaliere, transnaţionale şi interregionale în vederea integrării socio-economice a zonelor de graniţă şi creşterea accesibilităţii regiunilor României în cadrul teritoriului UE.

În acelaşi timp, un sistem eficient de aprovizionare şi de distribuţie a mărfurilor alimentare necesare consumului locuitorilor marilor oraşe ar trebui să garanteze accesul populaţiei la o diversitate de produse de calitate corespunzătoare, la preţuri accesibile, care să asigure o alimentaţie sănătoasă.

Concluzii

Din elementele anterioare deducem că, securitatea alimentară naţională este legată de: existenţa economiei competitive pe plan regional şi european, bineînţeles susţinută de o infrastructură de transport şi comunicaţii adecvată, industrie de prelucrare şi agricultură performantă; exploatarea propice a resurselor naturale de apă, energetice şi funciare pentru păstrarea mediului ecologic în parametri de funcţionalitate; creşterea bunăstării cetăţenilor, a nivelului de trai şi de sănătate a populaţiei prin măsuri de protecţie socială sau economice adecvate.

În ce priveşte siguranţa alimentară a populaţiei, expertiza sanitar-veterinară a alimentelor de origine vegetală, animală şi a furajelor are un rol major în depistarea principalelor riscuri, ameninţări şi vulnerabilităţii alimentare. Aceasta este realizată prin modalităţi specifice pentru produsele de origine vegetală, pe de o parte, şi produsele de origine animală pe de altă parte. Astfel, pentru prevenirea şi/sau combaterea riscurilor din arealul produselor animaliere se folosesc ca metode: controlul oficial în unităţile autorizate sanitar-veterinar; expertiza sanitar-veterinară a alimentelor de origine animală prin examene de laborator obligatorii; determinări rapide efectuate pe autolaborator în zone de interes turistic sau alte programe de supraveghere de necesitate dispuse de ANSVSA; supravegherea prin examene de

8 Hotărârea nr. 515 din 14 mai 2008 pentru aprobarea acţiunilor sanitar-veterinare cuprinse în Programul acţiunilor de supraveghere, prevenire şi control al bolilor la animale, al celor transmisibile de la animale la om, protecţia animalelor şi protecţia mediului, precum şi alte acţiuni prevăzute în alte programe naţionale, precum şi a tarifelor aferente acestora pentru anul 2008. Vezi: http://ansv.ro/2_HG_nr_515_2008-aprob_program_DGSV_2008.pdf, accesat la 12.02.2009 ora 21.30.

laborator a altor produse care intră în compoziția sau vin în contact cu materiile prime şi produsele de origine animală; examene de laborator pentru stabilirea eficienței operațiunilor de igienizare; controlul eficienței operațiunilor de dezinsecție şi deratizare; expertiza sanitar-veterinară a furajelor; expertiza reziduurilor la animalele vii, produsele acestora, furaje şi apă; determinarea nivelurilor de contaminare radioactivă a produselor de origine animalieră şi a furajelor (radioactivitate cumulată de 137 cs şi 134 cs)[9].

9 În notația 137 Cs şi 134 Cs, numerele 134 şi 137 sunt indice superior stânga; Supravegherea sanitară veterinară a unităților care produc, depozitează şi comercializează produse medicinale de uz veterinar.

TERORISM LA ÎNCEPUT DE MILENIU

Cornel IONESCU*

Starting with the anarchists of the beginning of the XXth century, all the way through the fundamentalists of Middle East and going further to the fanatic members of the Aum sect, terrorism has taken on different avatars during the last one hundred years. The collapse of traditional terrorism allowed, after 1989, the transfer between the old methods and goals of insurgency movements and the new causes and instruments of global terrorism, that gravitates nowadays around the brand of Al-Qaeda. Terrorism is not a conventional war anymore, there aren't just two antagonistic forces involved, and without today's means of communication it might not have even existed. The battle-field is a virtual one, and on this territory a small group of terrorists hits its enemies with a force that is amplified to the dimensions of an entire western civilization, with the "help" of mass-media.

Thus, the war against terrorism has to be fought in a very balanced manner, evaluating every action of counterinsurgency depending on the risk/benefit ratio for the threatened nation.

Odată cu începutul Războiului Rece şi până la căderea Cortinei de Fier la începutul anilor 1990, perspectiva S.U.A asupra fenomenelor de insurgenţă a fost strict legată de acţiunile Chinei şi cele ale Uniunii Sovietice. Washingtonul s-a temut că potenţialii insurgenţi vor duce la răsturnarea unor regimuri democratice pentru ca, ulterior, să le transforme în naţiuni aliate comunismului. Desigur, un asemenea act insurgent nu ar fi reprezentat un pericol vital, însă o serie de astfel de evenimente ar fi putut exercita o presiune semnificativă asupra unei puteri mondiale precum Statele Unite, şi asupra lumii occidentale în general, prin mecanismul „death by a thousand small cuts"(„moarte printr-o mie de mici tăieturi").

În 1988, Comisia pentru Strategie Integrată pe Termen Lung a Statelor Unite ale Americii a declarat că atât insurgenţele, cât şi alte conflicte ale ţărilor din Lumea a Treia *au un efect advers cumulativ asupra accesului S.U.A la regiunile critice, asupra credibilităţii americane între aliaţi şi prieteni, şi asupra încrederii naţionale. Dacă acest efect cumulativ nu poate fi controlat şi anulat, cu timpul, va ajunge să submineze capacitatea Americii de a-şi apăra propriile interese în regiunile-cheie*.[1]

Bazându-se pe experienţa Războiului Rece, doctrina militară a Statelor Unite privea insurgenţa ca pe un război convenţional ce implică două forţe antagoniste (regimul politic şi insurgenţii). Cei din urmă şi contrainsurgenţii încearcă, individual, să obţină susţinerea populaţiei politic active şi toleranţa pasivă a celorlalţi cetăţeni. Dacă guvernul obţine sprijinul majorităţii, atunci acesta capătă legitimitate şi, deci, câştigă. Un insucces în acest plan duce la victoria oponenţilor. O structură general valabilă a strategiei insurgente era, în trecut, reprezentată de strategia de tip maoist a

* **Doctorand, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", Colonel, Serviciul de Protecţie şi Pază**

1 *Discriminate Deterrance*, Raportul Comisiei pentru Strategie Integrată pe Termen Lung, Washington D.C., Ianuarie 1988, p. 13, apud Metz, Steven, *Rethinking Insurgency*, Strategic Studies Institute, Carlisle, Pennsylvania, 2007, p. 4.

„razboiului popular" („people's war"), în care liderii bine organizaţi ierarhic mizau pe sprijinul poporului pentru a izola adversarul în interior, la un nivel bazal al statului, şi a-l învinge prin mişcări locale de guerillă şi chiar operaţiuni „miliţieneşti". Soluţiile americane de contrainsurgenţă propuneau sprijinul guvernului partener, întărindu-l şi încurajându-l să se reformeze, utilizând principiile unui program numit Apărare Externă Naţională („Foreign Internal Defense" - FID), care promovează stabilitatea printr-un program propriu naţiunii-gazdă de Apărare Internă şi Dezvoltare („Internal Defense and Development" - IDAD).

Anul 1989 aduce cu sine „căderea Cortinei de Fier" şi speranţa că predicţiile specialiştilor conform cărora terorismul va apune se vor adeveri: aceştia considerau că *sfârşitul comunismului va seca justificarea ideologică, în timp ce dizolvarea Uniunii Sovietice va pune capăt sprijinului practic acordat grupurilor insurgente şi teroriste de stânga*.[2]

Într-adevăr, în ceea ce priveşte **terorismul sponsorizat de stat** şi **terorismul politic „tradiţional"**, odată cu democratizarea statelor din Europa Centrală şi cu demersurile de reinstaurare a păcii în Orientul Mijlociu, Africa de Sud şi Columbia, s-a pus capăt sprijinirii multor grupuri insurgente naţionale şi transnaţionale. De asemenea, statisticile efectuate de Departamentul de Stat al S.U.A. confirmă tendinţa enunţată anterior. Astfel, după 1989, atacurile teroriste internaţionale scad dramatic, cu o uşoară creştere în 1991 cauzată de războiul din Golf, în 1992 atacurile scad la 261 (cel mai scăzut nivel din ultimii şaptesprezece ani), în 1993 - 427, în 1994 - 323. Numărul incidentelor letale de acest gen în Europa a scăzut de la 46 în 1994, la 11 în 1995. Cea mai mare parte a incidentelor teroriste din Europa şi Eurasia au fost acte de incendiere premeditată sau de vandalism împotriva afacerilor deţinute de turci în principal în Germania.[3]

Desigur, colapsul terorismului tradiţional a creat practic premisele unui transfer între vechile obiective şi metode ale mişcărilor de insurgenţă şi noile cauze şi instrumente ale terorismului global. Dr. Douglas Menarchik identifică cinci megacurente ale terorismului: două dinte ele sunt cele „familiare", ce continuă practicile de dinainte de 1989, iar celelalte trei corespund evoluţiei internaţionale la nivel politic, social, economic, etnic, religios (***super terorismul***, **terorismul de tipul *Fenomenul zonei cenuşii*** şi **terorismul etnic, religios şi anarhist**). Astăzi, terorismul poate îmbracă forme noi: **cyber-terrorism**, sau **terorismul virtual**, şi **ad-terorism.**

Super terorismul este caracterizat prin folosirea armelor de distrugere în masă - arme nucleare, biologice şi chimice. Deşi este foarte probabil ca aceasta formă să fi existat şi în timpul Războiului Rece, se consideră că acum ameninţarea este scăzută, dar cu o probabilitate crescândă, mai ales în cazul armelor biologice şi chimice, din cauza faptului ca există materiale, tehnologie, *know-how* şi chiar oameni de ştiinţă disponibili la asemenea tranzacţii. Arme chimice au fost folosite în războiul dintre

2 Menarchik, Douglas, *Ameninţările „non-tradiţionale" la adresa securităţii: crima organizată, traficul de droguri şi terorismul în Europa de Est şi Centrală*, în *Romania's National Security Politics,* Seminar Internaţional, Bucureşti, 1997

3 *Patterns of Global Terrorism*. 1995, Raport al Departamentului de Stat al S.U.A, Aprilie 1996, p. 1, p. 7, p.69

Irak şi Iran, la metroul din Tokio au avut loc atacuri chimice, alte metode fiind reprezentate şi de injectarea mercurului în fructe, otrava în capsule medicinale, cianura introdusă în struguri etc.

Traficul cu materiale radioactive a apărut şi s-a dezvoltat în decursul mai multor ani, dar mai ales după 1992, începând cu primele cazuri de realizare a uraniului uşor îmbogăţit.. În această perioadă au fost înregistrate 13 cazuri de vânzare a materialelor nucleare utilizabile pentru fabricarea armamentului - în Rusia 5 cazuri, în Cehia – 3 cazuri, în Germania – 3 cazuri, în Lituania – 1 caz, în Italia – 1 caz.

Terorismul de tipul *Fenomenul zonei cenuşii* este caracterizat de amestecul dintre terorism, violenţă, insurgenţă şi anarhie. Un exemplu ar putea constitui narcoterorismul din Columbia: crimă organizată, trafic de droguri şi alte forme conflictuale. De asemenea, şi în Asia Centrală se concentrează un astfel de terorism în Tadjikistan: violenţa este rezultatul combinaţiei dintre conflictul etnic, islamismul politizat, criminalitate, război civil şi trafic de droguri.

În ziua de azi, armele pe care şi le aleg teroriştii sunt tot mitraliera AK-47, maşina cu bombă şi o rachetă-proiectil. Dar cei care vor vrea să creeze un impact şi mai mare se vor orienta către arme de distrugere în masă şi ***cyber-terorism*****.** (Ambassador Michael Sheehan, US Coordinator for Counterterrorism). Internetul a început să fie utilizat în forma lui actuală în urmă cu 14 ani, însă ca proiect a fost iniţiat în anii ’60 de către serviciile militare americane, ca reacţie la faptul că URSS lansase primul satelit artificial, Sputnik, în 1957. Folosit pentru prima dată în anul 1980 de către Barry Colin, cercetător principal la „Institute for Security and Intelligence” din California, termenul de cyber-terorism reprezintă imixtiunea terorismului în spaţiul informatic. Astfel, internetul poate fi considerat principalul câmp de luptă în cyber-spaţiu, în accepţiunea analistului FBI Mark Pollit, terorismul virtual este *un atac premeditat, motivat politic, împotriva informaţiei, a componentelor sistemelor informatice, inclusiv a datelor transmise pe această cale, vizând ţinte luptătoare şi necombatante, comis de către grupuri semnificative sau de agenţi clandestini.*

Utilizarea instrumentelor digitale şi virtuale oferă beneficii incontestabile, dar acestea nu pot fi fructificate decât în cadrul unui mediu cibernetic securizat, făcând constant eforturi *pentru crearea unei culturi de securitate în rândul operatorilor de informaţii*. [4] Într-un astfel de război, armele nu depind decât de inteligenţa programatorilor şi de noile tehnologii informaţionale. Dintre metodele specifice cyber-terorismului, menţionez: virusarea computerelor şi distrugerea reţelelor şi a bazelor de date, preluarea piraterică a unor sisteme de comandă-control şi provocarea unor conflicte grave, practicarea, pe scară largă a pirateriei electronice, inclusiv sub forma atacurilor virulente efectuate asupra producătorilor de sisteme electronice de procesare a informaţiei, software maliţios, utilizat pentru atacul produselor logice ale calculatoarelor, interzicerea sau reducerea posibilităţilor de efectuare corectă a serviciilor (denial of service), în cadrul sistemului informaţional, atacul semantic,

4 Suciu, Dan, Damaşcan, Dragoş-Andrei, *Cyber-intelligence-ul, componenta cheie a mediului de securitate actual,* în *Dinamica mediului de securitate şi Intelligence-ul modern*, A XIV-a Sesiune de Comunicări Ştiinţifice a Academiei Naţionale de Informaţii, Serviciul Român de Informaţii, 20-21 Noiembrie 2008, Bucureşti

atacul tehnic, atacul criptografic, cum ar fi *steganografia* (ascunderea mesajelor în fişiere grafice).

Pe lângă actele propriu-zise, concrete, de terorism, insurgenţii întreprind o gamă largă de activităţi conexe, menite să inducă un efect psihologic la nivelul populaţiei, efect care constă în intimidare şi ameninţare, forme de manifestare a violenţei la adresa societăţii civile efectuate în mod intenţionat de către terorişti prin mass-media, pentru a genera un sentiment de insecuritate, anxietate şi nelinişte.

Aceste comportamente intra în clasa **ad-terorismului.** Se pot decela mai multe tipuri de ad-terorism, în funcţie de canalul media utilizat, de grupul ţintă şi de efectul scontat: tipul „intimidare şi ameninţare", teroriştii recurg la răpirea unor jurnalişti de cele mai multe ori, războiul psihologic dus sub forma ameninţării şi şantajului condiţionând astfel societatea civilă să fie de acord cu scopurile lor infracţionale. „Haos, şoc şi teroare" se pot obţine, de exemplu, generând angoasă şi teamă în rândul consumatorilor de media, prezentând casete video cu înregistrarea liderilor musulmani în timp ce fac ameninţări cu noi atentate, daca, de exemplu, trupele aliate nu se vor retrage in Irak. Alte forme de ad-terorism sunt „negocierea", „propaganda religioasă", „propaganda politică", „anunţul victorios".[5]

Terorismul etnic, religios şi anarhist reprezintă un megacurent cu o evoluţie accelerată de „ciocnirea civilizaţiilor" de la cumpăna secolului XX, căpătând o amploare deosebită în secolul XXI. Bazat în special pe intoleranţă sau diferenţe rasiale, etnice şi religioase, el poate da naştere unor violenţe de tip iredentist între etnici rivali, şi chiar violenţe nediscriminatorii cu operaţiuni care au ca rezultat omoruri în masă. În lucrarea sa, *When Devils Walk the Earth (Când diavolii umblă pe Pământ)*, Ralph Peters atrage atenţia asupra a două clase majore de terorişti: teroristul pragmatic şi cel apocaliptic. Astfel, trebuie să putem face diferenţa între *teroriştii tradiţionali, cu scopuri specific-politice, şi cei semnificativ mai periculoşi, reprezentaţi de teroriştii religioşi care sunt în mod ireconciliabil ostili Statelor Unite şi Occidentului.*[6]

Aceşti insurgenţi transnaţionali sunt, de regulă, fundamentalişti radicali, violenţi şi apocaliptici. În urmă cu aproximativ 10 ani, se estima că doar 20% din grupurile teroriste internaţionale sunt în primul rând motivate religios, dar importanţa fenomenului era dată de faptul că acestea produceau mai mult de 50% din pierderi - un procent covârşitor. [7] Astăzi, se poate vorbi de atacuri teroriste cu efecte masive şi catastrofice, executate cu un suport tehnic, material şi logistic minim. Atacurile de la 11 septembrie 2001 au distrus punctul central al lumii financiar-comerciale, provocând totodată 2819 de morţi, şi afectând alţi 422 000 de locuitori ai oraşului New York, care au dezvoltat ulterior tulburare de stress post-traumatic, iar ca drept răspuns, reacţii antiteroriste pe măsură, inclusiv de tip preventiv.

---

5 Delcea, Cristian, *Ad-terorismul. Psihologia reclamei terorismului,* Editura Diversitas, 2006, Braşov

6 Peters, Ralph, *When Devils Walk the Earth: The Mentality and Roots of Terrorism*, Center for Emerging Threats and Opportunities, Quantico, Virginia, Octombrie 2001, p.1

7 Hoffman, Bruce, *Holy Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative*, prelegere din 9 iunie 1993, publicată ulterior ca un document RAND

În februarie 2002, Statele Unite au publicat prima Strategie Națională pentru Combaterea Terorismului. Se doreşte a fi *o strategie bazată pe acțiuni directe şi continue împotriva grupurilor teroriste* care va dezbina, va încerca să oprească şi, în timp, să degradeze, să neutralizeze şi, în final, să distrugă organizațiile teroriste.[8] De atunci, cu toate progresele înregistrate, guvernele şi audiențele publice continuă să dezbată strategiile de prevenire şi de angajament strategic şi regional şi eficiența acestora. Preşedintele Bush a caracterizat acest conflict ca pe unul *diferit de oricare alt război din istorie*. Dimensiunea pe care a căpătat-o dezbaterea pune în evidență diferențele dintre noțiunile cunoscute în prezent, şi eforturile impuse Statelor Unite, aliaților săi şi partenerilor de coaliție, inclusiv României, cu scopul combaterii grupurilor teroriste în contextul global de astăzi. Războiul mondial împotriva acestor insurgenți include şi o luptă internă în cadrul credinței Islamice între fundamentaliştii radicali, violenți şi musulmanii non-violenți. Fanaticii religioşi musulmani urmăresc distrugerea apocaliptică a statelor naționale şi înlocuirea ordinii mondiale actuale cu un Califat Islamic.

Desigur, nu toate mişcările de insurgență sunt legate direct de acțiuni ample, transnaționale. *Totuşi, pentru S.U.A., asocierea (sau cel puțin similaritatea) cu violentul extremism Islamic (sau traficul de substanțe narcotice) determină importanța strategică a unei insurgențe.*[9] Deşi nu este o mişcare propriu-zisă de insurgență, în formatul ei clasic, cunoscut şi recunoscut, Al-Qaeda sprijină şi cultivă legături cu alți terorişti care îi împărtăşesc ideologia şi perspectiva asupra configurație actuale mondiale. De exemplu, Hezbollah şi Al-Qaeda au fost implicate în conflicte din Sierra Leone şi Liberia privitoare la comercializarea diamantelor. În 2005, Rady Zaiter, un cetățean libanez, a fost arestat pentru trafic de cocaină, aflându-se ulterior că, de fapt, profitul acestor operațiuni era trimis către Hezbollah. Insurgenții obişnuiau să se folosească de terorism în scopuri strict operaționale, de a intimida susținătorii guvernului căruia i se împotriveau, creând un mediu de insecuritate şi de violență pentru a diminua încrederea poporului în regimul respectiv. Dar, astăzi, terorismul joacă şi un important rol strategic, deoarece insurgenții se pot folosi de astfel de operațiuni şi pentru a acționa pârghii internaționale: națiunile vizate şi amenințate s-ar putea vedea nevoite să cedeze „şantajului" şi să acorde sprijin în deturnarea guvernelor pe care aceştia doresc să le înlocuiască.

Pe lângă aceste implicații strategice complexe şi greu de controlat, provocarea de a combate insurgența în secolul XXI este îngreunată şi de caracteristicile atipice, neobişnuite ale organizațiilor teroriste.

În timp ce organizațiile de tipul Viet Cong în Vietnam aveau o structură ierarhică fixă, bine definită, în vârful piramidei aflându-se importanți lideri militari şi politici, iar în subordinea acestora şase comitete regionale, în contrast, insurgența irakiană este reprezentată de o rețea mobilă formată din organizații armate disparate. Acestea sunt: Tandhim al-Qa'ida fi Bilad al-Rafidayn (Organizația Al-Qaeda în Mesopotamia), Jaysh Ansar al-Sunna (partizani ai Armatei Sunite), şi al-Jaysh al-

8 Bush, George W., *National Strategy for Combating Terrorism*, The White House, Washington, DC, 2003, p. 2

9 Metz, Steven, *Rethinking Insurgency*, Strategic Studies Institute, Carlisle, Pennsylvania, 2007, p. 8

Islami fil-'Iraq (Armata Islamică în Irak).[10] S-a constatat că ele împart mai degrabă o anumită „marcă înregistrată", şi nu reprezintă de fapt părți componente ale unei structuri teroriste integrative.

Fiecare grup este compus din mai multe mici celule autonome (care conțin chiar şi doi sau trei oameni). Multe dintre aceste celule se supra-specializează în acțiuni precum: atacuri mortale, atacuri cu dispozitive explozibile improvizate (IED), asasinări, supraveghere, răpiri etc. Relația dintre ele este *fluidă*. Aşa cum Bruce Hoffman spunea: *În acest mediu mobil, ambiguu şi în perpetuă reorganizare, constelații celulare sau colecții de indivizi gravitează unul în jurul celuilalt pentru a întreprinde atacuri armate, schimburi de informații, comercializare de arme, sau pentru a lua parte la un stagiu de pregătire comună, în ciuda faptului că, probabil, nu se vor mai întâlni niciodată în cadrul unei anumite operațiuni.*[11] Totuşi, un element care asigură coeziunea insurgenței de acest tip este chiar domeniul tehnologiei informației. Ubicuitatea telefoanelor mobile şi a computerelor face posibilă existența unei astfel de rețele. Insurgența este dependentă, printre altele, şi de internet pentru comunicare şi funcționare, dar mai ales de mass-media, de toate nuanțele, îndeosebi de televiziune.

Strategia irakiană de insurgență este foarte diferită de cea de tip maoist. În primul rând, ea nu dispune de niciun program politic legat de viitorul țării - intenția este de a evita dispute care pot diviza populația. În al doilea rând, irakienii nu conduc operațiuni de guerillă de dimensiuni mari. Forțele Viet Cong luptau, de regulă, în batalioane sau în alte structuri militare bine definite, în timp ce membrii Al-Qaeda operează în grupuri formate chiar şi din 3 oameni, şi foarte rar din mai mult de cincizeci. De asemenea, după experiența de la Fallujah (2004), ei au învățat că nu trebuie să lupte dintr-o poziție statică, aşadar pentru moment ei nu urmăresc să dețină control teritorial şi nici nu aspiră la o victorie militară convențională. Ei trebuie să producă suficiente daune (umane şi materiale) încât să determine retragerea forțelor de Coaliție şi căderea guvernului pe care vor să îl submineze.

Utilizarea mijloacelor informatice şi a mass-media este, cu siguranța, o marcă a terorismului din secolul XXI. Aşa cum am precizat anterior, cele mai multe dintre grupările insurgente se folosesc de internet fie pentru comunicare internă, fie pentru a publica „buletine informative" zilnice, pe web-site-ul propriu sau trimițându-le prin poşta electronică. Liderii reuşesc astfel să atragă susținere şi chiar să recruteze noi membri, comunicând direct atât cu etnia pe care o deservesc, cât şi cu restul lumii, într-o formă inexistentă până de curând, dar extrem de eficientă. În trecut, grupurile trebuiau sa se bazeze pe ziare sau, cel mult, pe televiziune pentru a transmite mesaje.[12] Astăzi, avantajele acestor canale sunt numeroase: costurile sunt reduse

10 Muckian, Martin J., *Structural Vulnerabilities of Networked Insurgencies: Adapting to the New Adversary*, în *Parameters*, US Army War College, Winter 2006-07, p. 16.

11 Hoffman, Bruce, *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq* (Santa Monica, California: RAND, 2004), p. 17.

12 Zanini, Michele, Edwards, Sean, *The Networking of Terror in the Information Age*, în *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy* (Santa Monica, California: RAND, 2001), pp. 35-36.

semnificativ, timpul necesar propagării informaționale, de asemenea, iar volumul de informație care poate fi vehiculat are dimensiuni impresionante.

Multitudinea conexiunilor posibile este demonstrată, de exemplu, în cazul Hezbollah. *Situl său de Internet publică în fiecare zi lista atacurilor înfăptuite de membrii săi în sudul Libanului*.[13] De o largă mediatizare a avut parte şi luarea de ostatici operată la ambasada Japoniei din Lima, Peru, în 1996-1997. Pagina de internet a mişcării responsabile (MRTA) a fost vizitată de peste 200 000 de ori între decembrie 1996 şi mai 1999. Organizațiile islamice s-au folosit si de veritabile rețele de comunicație. Asocierea studenților islamişti uniți din Europa avea în trecut un site de internet accesibil doar membrilor săi.

Louis Beam, conducător al extremei drepte americane, a dezvoltat conceptul de „Leaderless resistance" („rezistență fără conducător").[14] Acest principiu le este aplicabil grupărilor teroriste nou-apărute, caracterizate printr-o structură defensivă foarte rigidă, dar, în acelaşi timp, şi printr-o capacitate ofensivă extrem de flexibilă, comunicarea între terorişti realizându-se fie cu ajutorul computerelor, fie cu cel al telefoanelor mobile. În urmă cu câțiva ani, talibanii îşi expuneau ideologia pe un site propriu, neavând încredere în mass-media occidentale, considerând ca acestea nu vor transmite informațiile în forma în care ele au fost concepute. Islamiştii algerieni comunică, la rândul lor, prin internet, cu susținătorii săi, iar Hamas este unul dintre cei mai prolifici utilizatori de internet.

Fără comunicare, terorismul nu ar exista[15] Această afirmație a cercetătorului Marshall McLuham îşi păstrează şi îşi confirmă veridicitatea pe măsură ce înaintăm în secolul XXI. Totuşi, terorismul a existat şi înainte de fi create mijloacele de informare în masă. Mişcările ce doreau instaurarea anarhiei au fost o adevărată piatră de încercare pentru societățile anterioare. Desigur, atunci erau utilizate asasinări şi alte asemenea atacuri pentru a atrage atenția unui grupuri mari de oameni. Lichidarea unor oponenți sau a unor figuri reprezentative avea loc întotdeauna în fața a sute sau chiar mii de martori, astfel încât informația să aibă un impact la scară largă şi direct, fără intermediere din partea unui guvern care exercita un control puternic asupra mijloacelor de comunicare. Mass-media, în acea perioadă, aveau oricum o capacitate de distribuție foarte limitată.

Brigitte Nacos, jurnalist şi doctor în ştiințe politice, susține că, *indiferent de natura grupărilor insurgente („amatoare" sau distrugătoare în masă), scopurile căutate prin expunerea media sunt aceleaşi: atenție, recunoaştere şi chiar un anume grad de respectabilitate şi legitimitate în diversele acțiuni pe care le întreprind.* [16]

Din punctul de vedere al teroriştilor, atacul de la 11 Septembrie 2001 a fost o producție perfect regizată care şi-a ales ca țintă o audiență americană, dar şi internațională. Dacă, în trecut, terorismul era asemănat cu o piesă de teatru de proastă

13 Marret, Jean-Luc, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, Bucureşti, 2002, p. 173

14 Beam, Louis, *Leaderless* resistance, *The Sedetionist*, nr. 12, Februarie,1992, conform http://www.louisbeam.com/sedition.htm, accesat în 20 Noiembrie 2008

15 Marshall Macluhan, interviu în *Il Tempo*, 19 Februarie, 1978

16 Nacos, Brigitte, *Terrorism, the mass media, and the events of 9-11*", în revista *Phi Kappa Phi Forum,* http://findarticles.com/p/articles/mi_qa4026/is_200204/ai_n9061370, accesat în 27 Decembrie 2008

calitate, astăzi se poate vorbi de un veritabil spectacol de televiziune, ştirile marcate drept „Breaking news" fiind urmărite de audienţe record şi depăşind graniţele locaţiei în care este pus în scenă evenimentul.

Deşi, până atunci, apetitul mass-media pentru violenţă era un subiect controversat, supus dezbaterii şi analizei, după atacul terorist asupra turnurilor gemene, nu a mai fost necesară nicio măsurătoare a audienţei sau a coloanelor din presa scrisă pentru a stabili proporţia de ştiri care trata „Marţea Neagră" şi urmările sale. În primele cinci zile de după atacuri, posturile de televiziune şi cele radio transmiteau informaţii legate de dezastru incontinuu, eliminând chiar şi nelipsitele pauze publicitare. Pur şi simplu, nu existau alte ştiri. Majoritatea canalelor de sport şi divertisment au început în cea mai mare parte să difuzeze preluările de la alte televiziuni de ştiri, iar unele chiar şi-au sistat activitatea, care devenise dintr-o dată irelevantă. Arhitecţii terorii anticipaseră cu siguranţă impactul media ce urma să apară: acoperire totală, nu numai în Statele Unite, dar şi în celelalte părţi ale lumii.

Sondajele de opinie au revelat faptul că toţi americanii au urmărit primele ştiri despre atacurile teroriste (99% sau 100% conform altor sondaje). Aceste rezultate au reprezentat o realizare perfectă a scopului de „atragere a atenţiei". Mai mult decât atât, scopul „recunoaşterii" a fost şi el îndeplinit, pe data de 7 octombrie 2001, când cele mai importante posturi de televiziune americane au difuzat o înregistrare video care apăruse la televiziunea Al Jazeera, Bin Laden câştigându-şi accesul negativ, de sorginte pur teroristă, cu un grad mare de preciulozitate la publicul american. El spune, printre altele: *Jur pe Dumnezeu că America nu va trăi în pace până ce pacea nu va domni în Palestina şi până ce toată armata necredincioşilor nu va pleca de pe tărâmul lui Mahomed, pacea fie cu El.*[17] De asemenea, purtătorul său de cuvânt, Suleiman Abu Gheith, a ameninţat poporul american spunând că *furtunile nu se vor calma, mai ales furtuna avioanelor, până când nu cunoaşteţi înfrângerea în Afghanistan.* El i-a îndemnat pe musulmanii din Statele Unite şi din Marea Britanie: *să nu călătoriţi cu avioanele, şi nici să nu locuiţi în clădiri înalte sau în zgârie-nori,*[18] ceea ce în perioada anilor ce au urmat nu s-a confirmat în practica lor teroristă.

Aceste modificări structurale şi strategice ale organizaţiilor insurgente impun, desigur, o reevaluare a strategiei de combatere a terorismului global. O astfel de analiză depinde de corecta identificare a problemelor-cheie şi dezvoltarea şi implementarea unor variante corespunzătoare de natură preventivă şi de angajament strategic şi regional. În lucrarea sa, *The War on Terrorism. Countering Global Insurgency in the 21st Century (Războiul contra terorismului. Contracararea insurgenţei globale în sec XXI*), James A. Bates propune câteva opţiuni de angajament strategic caracterizate prin faptul că sunt optime, pragmatice şi viabile. Dintre acestea, menţionez: cooptarea insurgenţilor, ajutând şi susţinând lumea musulmană să atingă un real progres social, economic şi religios, convingerea insurgenţilor că omorârea nevinovaţilor este o acţiune greşită, condamnabilă (un posibil exemplu ar putea fi invocarea dogmelor religiei Islamice şi religiei Creştine (de tip vestic), folosind lideri

17 Burns, John, *A Nation Challenged: The Wanted Man,* New York Times, 8 Octombrie, 2001, p. Al

18 Sachs, Susan, Carter, Bill, *A Nation Challenged: al Qaeda. Bin Laden Spokesman Threatens Westerners at Home and in The Gulf,* New York Times, October 14, 2001, section 1B, p. 1

religioşi, inclusiv Mulahi şi pe Papă, pentru a adopta o poziție fermă împotriva folosirii religiei în numele unui război), împiedicarea acțiunilor insurgenților prin amenințarea unui obiect sau a unui principiu foarte valoros pentru ei - Ce prețuieşte un insurgent? Cauza sa, organizația din care face parte, familia, clanul sau, poate, tribul?[19] Aplicate constant şi continuu, aceste măsuri pot deveni veritabile soluții pe termen lung în războiul global împotriva terorismului.

Terorismul este departe de a mai fi un război convențional, dus între două forțe antagoniste: insurgenții şi guvernul contrainsurgent. Această confruntare se duce, astăzi, pe un câmp de luptă virtual, în care un grup restrâns de teroriști îşi loveşte adversarul cu o forța amplificată la dimensiunile unei întregi națiuni occidentale, cu „ajutorul" mijloacelor de informare în masă. Practic, masele de oameni vizate se transformă într-un factor cu o pondere semnificativă atât în construcția şi executarea actelor de terorism, cât şi în elaborarea măsurilor de contracarare a atacurilor de către guvernul națiunii - țintă.

Pe de-o parte, aş putea menționa ca exemplu tehnica folosită de gruparea Al-Qaeda, care, prin intermediul unor televiziuni, emitea casete video în care erau anunțate atentate teroriste într-un viitor apropiat în SUA. Astfel, se genera o strategie a haosului, de intimidare şi de amenințare, cu scopul de a declanşa conflicte psihice şi vulnerabilități interne la nivel statal.

De asemenea, de cealaltă parte a „frontului", guvernul contrainsurgent este supus unor presiuni publice considerabile, deoarece orice decizie luată îi afectează direct pe cetățenii deja traumatizați. Deşi se doreşte instituirea unor politici ce nu admit negocierea cu teroriştii, opinia publică este extrem de sensibilă în situații de acest tip, cum ar fi răpirile unor jurnalişti, ajungându-se de cele mai multe ori la marşuri stradale de protest menite să determine autoritățile să cedeze şantajului terorist, dar să salveze astfel viața celor aflați în pericol.

Aşadar, lupta împotriva terorismului trebuie să se ducă într-o manieră echilibrată, evaluând fiecare acțiune de contrainsurgență în funcție de raportul risc/beneficiu pentru națiunea amenințată, fie că e vorba de mişcări de atac direct, precum intervențiile militare din Irak, fie ca e vorba de măsuri şi decizii protectoare, cu consecințe favorabile indirecte şi pe termen lung, dar care generează în perioada imediat următoare o mare nemulțumire în cadrul societății civile, ca în cazul refuzului de negociere.

19 Bates, James A., *The War on Terrorism. Countering Global Insurgency in the 21st Century*, JSOU Report 05-8, JSOU Press, Hurlburt Field, Florida, 2005, p. 4.

HIDROCARBURILE – O „ARMĂ" EFICIENTĂ A RĂZBOIULUI ECONOMIC

Dr. Cristian BĂHNĂREANU*

The economic warfare is now a constant part of the relations between states. It also constitutes a more efficient instrument for achieving some strategic objectives. In this framework, the competition for access, control, and distribution of hydrocarbons did not decrease in intensity, but is much bitterer taking into account their near exhaustion. In addition, the so called "energy weapon" became in the last years very important on international policy and relations in the economic field.

Resursele energetice, în special petrolul şi gazele naturale, au constituit şi constituie motiv de cooperare, dar şi de confruntare între actorii oricărei epoci istorice. În prezent, poziționarea unui stat şi rolul acestuia în ierarhia internațională şi în ecuațiile de putere nu se mai bazează doar pe forța lui armată, ci, mai ales, pe resursele economice de care dispune. Astfel, marile conflicte militare ale secolului XX au fost înlocuite cu „războaie" mai puțin violente, duse pentru dominație economică, tehnologică, informațională etc.

Războiul economic este acum o constantă a derulării relațiilor dintre state şi constituie un instrument mult mai eficient pentru atingerea unor scopuri strategice. În cadrul acestuia, competiția pentru accesul, controlul şi distribuția hidrocarburilor nu a scăzut în intensitate ci, dimpotrivă, este din ce în ce Mi acerbă, spectrul epuizării acestora accentuând şi mai mult lupta. În plus, aşa-numita „armă energetică" a căpătat tot mai multă importanță în politica şi relațiile economice internaționale în anii din urmă.

I. Războiul economic şi instrumentele sale

În general, războiul economic include folosirea instrumentelor economice pentru a constrânge adversarul să-şi schimbe politica ori comportamentul sau pentru a submina capacitatea statului respectiv de a întreține relații normale cu celelalte state. Un astfel de război poate fi definit prin „folosirea agresivă a mijloacelor economice în vederea atingerii obiectivelor naționale"[1]. La această definiție, am putea adăuga şi amenințarea cu folosirea acestor mijloace pentru a slăbi economia adversarului, ceea ce ar afecta şi puterea sa politică şi militară. Războiul economic reprezintă, de fapt, o fază post-concurențială în care concurența loială se transformă în concurență neloială, apoi în criză şi, în final, poate degenera într-un conflict în cadrul procesului de cucerire a piețelor şi dominare în spațiul resurselor.

Fără îndoială, eficacitatea războiului economic depinde de nevoia de comerț a

* **Cercetător ştiințific în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I".**

1 DOD Dictionary of Military and Associated Terms, *Economic Warfare*, 12 April 2001 (as amended through 17 October 2008), www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/data/e/01816.html.

țării-țintă. Statele care au nevoie de mijloacele necesare traiului propriilor cetățeni (apă, hrană etc.) ori de materii prime brute sau cele care supraviețuiesc din vânzarea de resurse specifice sunt vulnerabile în fața războiului economic. Acele state care, din motive ideologice sau geografice, pot renunța la comerț sunt mai greu de afectat, iar intruziunea economică are mai puține șanse de reuşită.

În prezent, confruntarea economică este centrată într-o mare măsură pe deținerea, cererea, aprovizionarea şi utilizarea materiilor prime şi resurselor energetice - o competiție ce este amplificată de actuala criză economico-financiară. În centrul acestei competiții economice globale se găsesc marii actori politico-economici (SUA, Uniunea Europeană, China, Federația Rusă, Japonia, India), organizațiile economico-financiare internaționale şi corporațiile transnaționale ce caută să controleze sursele de materii prime şi resurse energetice, tehnologiile, pieţele şi prețurile, ceea ce dinamizează şi complică şi mai mult relațiile internaționale. De succesul sau eşecul acțiunilor lor depind pieţele mondiale, balanțele comerciale internaționale, statutul şi bogăția națională şi, nu în ultimul rând, standardul de viață şi securitatea generațiilor prezente şi viitoare.

Actorii confruntării economice actuale utilizează o mare varietate de mijloace pentru a influența strategiile şi politicile unor guverne. Aceste instrumente şi metode, din punct de vedere al exigenței aplicării şi efectelor, sunt: apelurile publice, demersurile politico-diplomatice, măsuri cu caracter jurisdicțional, sancțiunile non-economice, sancțiunile economice şi, în ultimă instanță, acțiunea militară.

Sancțiunile economice constituie, în opinia noastră, orice restricții sau amenințarea cu impunerea unor restricții de către țara emitentă în cadrul relațiilor comerciale curente cu o țară-țintă, cu scopul de a convinge guvernul acesteia să-şi schimbe politica. Aplicarea acestora se poate face unilateral sau concertat, împreună cu alte țări, prin intermediul Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite sau cu ajutorul altor organizații internaționale.

Cele mai cunoscute forme de sancțiuni şi măsuri de ordin economic bazate pe constrângere, prin care se încearcă forțarea paşnică a unui stat să pună capăt încălcării unor norme de drept internațional sau a unor principii de politică economică, să revină asupra unor măsuri nedrepte pe care le-a luat şi să repare prejudiciul astfel creat sau să facă anumite concesii, sunt:

- *boicotul* – refuzul parțial sau total de participare a unei/unor țări sau agenți economici la tranzacțiile bilaterale de piață;
- *blocada* – izolarea totală sau parțială a statului-țintă pentru a-i submina la maximum potențialul economic (împiedicarea legăturilor maritime şi aeriene internaționale etc.), lipsindu-l de posibilitatea de a avea relații comerciale cu state neutre;
- *embargo-ul* – ruperea relațiilor comerciale, prin interzicerea importurilor şi exporturilor, precum şi reținerea, sechestrarea de către un stat a mărfurilor unui alt stat sau a navelor comerciale (împreună cu încărcătura lor), în porturile sau în apele sale teritoriale. El se poate aplica şi numai asupra unuia sau câtorva produse;
- *linkage-ul negativ (legătura negativă)* – relaționarea politicii economice a unui stat cu un alt stat pentru acordarea de către cel din urmă stat a unor concesii de

natură politică sau economică. Astfel, speranța unui avantaj comercial sau financiar trebuie să determine statul-țintă să-şi modereze comportamentul adoptat în politica externă şi/sau internă;

- *retorsiunea* – măsuri luate de un stat, inclusiv economice, prin care răspunde actelor neprieteneşti, contrare uzanțelor internaționale, săvârşite de un alt stat;
- *alte manevre şi procedee* ce sunt folosite, de regulă, în cadrul războiului economic, precum: barierele vamale, redevențele, cotele de producție sau import/export, politicile de dumping şi monopol, alianțele, preluările şi fuzionările etc.

Desigur, pot fi adoptate şi alte măsuri de constrângere cu caracter economic împotriva statului sau statelor „delincvente", ce nu îşi rezolvă pe cale paşnică diferendele, sunt: retragerea asistenței economice şi financiare acordate de comunitatea internațională; limitarea sau restricționarea investițiilor; înghețarea şi sechestrarea conturilor şi posesiunilor externe; stânjenirea liberei dezvoltări a schimburilor economice bi- şi multilaterale; declararea ca nule şi inoperante a unor acorduri şi tratate economico-financiare, bilaterale şi multilaterale, ce implică statul respectiv; nerespectarea unor drepturi şi obligații contractuale; excluderea din organizațiile economico-financiare regionale şi internaționale etc.

Toate aceste forme de acțiune vizează, în primul rând, excluderea statului vizat din circuitele şi schimburile economice internaționale, interzicerea accesului pe anumite piețe şi privarea lui de anumite bunuri, produse şi servicii, şi chiar izolare economică totală, cu scopul de a-l obliga să respecte anumite reguli, să înceteze anumite practici sau să se supună unei anumite voințe. Totuşi, metodele clasice de sancționare economică presupun costuri ridicate, care adeseori nu s-au reflectat în rezultatele obținute. Utilizarea lor presupune o prognozare foarte judicioasă şi obiectivă a efectelor ulterioare asupra propriilor companii, a furnizorilor şi consumatorilor, a activității economice în general.

II. Folosirea hidrocarburilor ca instrument de influență

În contextul accentuării competiției pentru putere şi influență pe arena mondială, resursele economice şi, în special, cele energetice joacă un rol din ce în ce mai important în poziția ocupată de un stat şi rolul acestuia în sistemul relațiilor internaționale. Distribuția inegală şi previzibila epuizare a resurselor de hidrocarburi, resurse ce rămân deocamdată motorul economiei mondiale, au dus la amplificarea jocurilor pe marginea acestora şi au permis unele „monopoluri" în ceea ce priveşte controlul surselor şi rutelor, al prețurilor şi piețelor.

Definiția conceptului de putere a lui Walter S. Jones – capacitatea unui actor internațional de a-şi folosi resursele tangibile şi intangibile în aşa fel încât să influențeze rezultatele relațiilor internaționale spre propriul beneficiu[2] – ilustrează actualitatea faptului că oricare stat va face uz de toate resursele pe care le are la dispoziție, inclusiv de cele energetice, pentru a-şi impune voința şi a influența comportamentul celorlalți actori în scopul atingerii propriilor interese.

2 Walter S. Jones, *The Logic of International Relations*, Seventh Edition, Harper Collins Publishers, 1991, p. 241.

Metodele clasice de sancționare economică şi-au dovedit ineficiența, având o rată de succes de numai 24%[3], realitate ce a impus identificarea şi utilizarea unor noi instrumente economice de influențare a deciziilor şi comportamentului statului-țintă. Printre acestea, folosirea hidrocarburilor ca instrument de influență sau aşa-numita „arma energetică" a fost luată în considerare tot mai serios de unii actori.

În accepțiunea noastră, folosirea hidrocarburilor ca instrument de influență sau aşa-numita „armă energetică" este strâns legată de exercitarea puterii economice, componentă importantă în complexul puterii unui stat, şi o definim ca *orice acțiune sau inacțiune a unui actor al lanțului deținător – exploatator – producător – transportator – distribuitor – consumator, legată direct sau indirect de resursele energetice, ce are scopul de a influența sau controla alți actori*. Prin urmare, „arma energetică" poate fi utilizată pe tot lanțul respectiv, de oricare dintre „verigile" implicate în acest proces.

Dar pot constitui hidrocarburile într-adevăr o „armă" eficientă? Dacă resursele energetice sunt folosite ca mijloace de presiune în cadrul competiției şi concurenței economice libere, acestea reprezintă doar un mod acceptat de a promova sau câştiga ceva, la fel ca resursele financiare, importurile etc. În cadrul pieței caracterizată de liberă concurență, orice tranzacție este un joc cu sumă pozitivă în care fiecare parte are de câştigat, reglându-se astfel distribuirea armonioasă a resurselor între agenții economici. Pe această piață, producătorul privat de energie, fie el şi de monopol, nu poate exista dacă nu obține profit prin satisfacerea consumatorului final, care, la rândul său, poate renunța şi înlocui producătorul respectiv dacă nu este satisfăcut. Totuşi, şi în aceste condiții, ca urmare a creşterii cererii de resurse energetice, unii agenți economici producători, transportatori sau distribuitori, în „goana" lor după profituri, pot afecta indirect alți actori ce sunt puternic dependenți de aceştia.

Dacă în această ecuație intervine statul, atunci putem spune că hidrocarburile devin o „armă" a puterii politice folosită în cadrul relațiilor internaționale pentru atingerea propriilor interese. Agenții economici controlați de stat sunt mai puțin motivați să satisfacă consumatorul final, mai ales atunci când dețin şi monopolul într-un anumit domeniu al industriei energetice. De altfel, sectorul definit printr-o concurență de tip monopol este dominat de o singură companie sau doar de câteva companii, ceea ce înseamnă că lipseşte competiția sau că aceasta este limitată. O piață de tip monopol se caracterizează în general prin practicarea unor prețuri mai ridicate, obiectivul de bază al unei firme de monopol fiind maximizarea profitului. Companiile care dețin monopolul pe anumite piețe îşi pot spori profiturile prin diverse practici, una dintre cele mai întâlnite fiind discriminarea prin preț, respectiv prețul cu care este vândut un produs diferă de la un client la altul sau de la o piață la alta, după cum vom arăta în capitolul următor al acestei comunicări ştiințifice.

Întotdeauna, guvernele au pe agendă obiective strategice prin care se vizează poziții de putere şi dominație în sistemul relațiilor internaționale. Numai în „mâinile" guvernelor controlul direct sau indirect al unor resurse energetice poate deveni un

3 Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, and Kimberly Ann Elliott, *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy*, Washington D.C.: Institute for International Economics, 1990, pp. 105-107.

instrument de şantaj şi cu adevărat o „armă" eficientă. Astfel, dacă la un moment dat, factorul de decizie consideră că este profitabil politic să folosească această armă, chiar dacă asta poate costa enorm din punct de vedere financiar, nu poate fi împiedicat să o facă.

Influența politicului în economie, mai ales în sectorul hidrocarburilor, indiferent de regimul în funcțiune, reprezintă o constantă a epocii actuale. Aceasta influență se exercită atât în interiorul statelor, cât şi în exteriorul lor. În cazul regimurilor democratice, inclusiv în Uniunea Europeană, sistemul politic modelează cadrul derulării proceselor din industria energetică şi, de cele mai multe ori, intervine indirect în derularea acestora. Acolo unde energetica este importantă, politicul susține direct şi indirect sectoarele energetice ale economiei. De altfel, strategiile şi politicile energetice se fixează la nivel politic şi tot la acelaşi nivel se stabilesc regulile cooperării internaționale în domeniul energetic.

Regimurile dictatoriale autoritare sau de „democrație controlată" intervin preponderent direct în energetică. China, India, Federația Rusă, Arabia Saudită, Algeria, Venezuela etc., state care se remarcă prin creştere şi expansiune economică sau resurse energetice semnificative, au recurs constant la cooperarea directă dintre factorii politic şi economic. În anumite situații, sectoare vitale ale economiei, precum energetica, sunt protejate prin lege față de achiziții forțate ori faliment sau li se conferă putere monopolistă. În alte cazuri, industria energetică a fost total sau parțial naționalizată sau s-au încheiat acorduri şi contracte preferențiale cu unele companii şi s-au stabilit anumite prețuri discriminatorii.

În aceste condiții, utilizarea „armei energetice" în relațiile internaționale reprezintă mai degrabă o formă de şantaj, o acțiune ce o putem încadra în categoria tehnicilor mai puțin acceptate de normele internaționale pentru a realiza obiective politice, economice, militare etc. Acest instrument subversiv este folosit pentru a slăbi puterea economică, politică sau militară a unei națiuni prin subminarea moralului, loialității sau încrederii cetățenilor. Prin urmare, credem că „arma energetică" este un instrument suplimentar al presiunilor politice exercitate de unele state asupra unei țări care se face vinovată de abateri grave.

III. „Arma energetică" – de la teorie la practică

Controlul resurselor energetice generează putere şi influență politică oriunde pe glob. Situația este inevitabilă, astfel că, de-a lungul vremii, au fost numeroase cazurile în care diferiți actori implicați în jocurile pe marginea acestor resurse au declanşat dispute şi crize energetice, ce au avut adesea efecte economice şi politice dezastruoase la nivel local, regional şi chiar global. Fără energie, întreaga lume industrializată poate colapsa şi, prin urmare, infrastructura din agricultură, transporturi, tehnologia informației, comunicații şi alte sectoare vitale trebuie să fie susținută cu fluxuri constante de energie. Orice „scurtcircuitare" a pieței şi a rețelelor energetice mondiale constituie un pericol major şi de aceea securitatea energetică este o componentă de seamă a strategiilor de securitate națională şi de politică externă a oricărui stat.

Energia a fost şi este folosită adesea ca instrument de influență politică, economică, militară etc., cu scopul de a obține unele avantaje strategice pe scena tot mai complexă şi dinamică a relațiilor internaționale. În majoritatea cazurilor,

confruntările dintre competitori au fost angajate în mod indirect, marii actori trebuind să respecte, mai mult sau mai puțin formal, dreptul statelor la valorificarea independentă a hidrocarburilor.

Cei mai importanți actori statali şi non-statali ce dispun de potențial energetic şi dețin mijloacele de a utiliza hidrocarburile ca mijloc de influență sunt:

- statele ce dețin rezerve importante de resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbune), precum: Rusia, Iran, Arabia Saudită etc.;
- statele ce au capacități semnificative de producție şi export şi rețele de transport şi distribuție, precum: Arabia Saudită, Rusia, SUA, Norvegia etc.;
- statele intermediare între producător şi consumator, pe teritoriul cărora tranzitează vectorul energiei, precum: Turcia, Ucraina etc.;
- organizațiile economice regionale şi internaționale, precum: Organizația Statelor Exportatoare de Petrol, Organizația Mondială a Comerțului, Organizația de Cooperare de la Shanghai etc.;
- bursele şi piețele unde se stabilesc prețurile internaționale, precum: New York Mercantile Exchange (NYMEX), Singapore International Monetary Exchange (SYMEX), Intercontinental Exchange (ICE Futures Europe) de la Londra etc.;
- marile companii energetice naționale şi transnaționale, precum: Gazprom OAO (Rusia), ExxonMobil Corp. (SUA), Royal Dutch Shell (Marea Britanie), BP p.l.c. (Marea Britanie), Chevron Corp. (SUA), Petrochina (China) etc.

Rusia, țară ce controlează o mare parte a resurselor energetice mondiale şi conductelor de transport, foloseşte în mod conştient de controlul resurselor energetice pentru a-şi asigura un anumit grad de influență în politica de putere din spațiul ex-sovietic şi european sau la nivel internațional, mai precis, furnizând energie ieftină statelor aliate şi energie scumpă „adversarilor”. Astfel, statul rus a fost acuzat în repetate rânduri ca foloseşte energia pentru a-şi spori influența politică şi economică asupra statelor baltice şi a Poloniei. De altfel, Moscova a oprit sau a amenințat adesea cu întreruperea livrărilor de gaze spre unele țări ex-sovietice ca urmare a unor dispute bilaterale ce au implicat aspecte politice (mişcări de independență, atitudini pro-occidentale), economice (prețuri, datorii, cedare control energetic) sau chiar militare (retragerea trupelor ruse).

Criza cea mai gravă a apărut în decembrie 2005, când Ucraina a refuzat să plătească prețul cerut de Gazprom, mult mai mare decât practică Rusia pe plan intern. Acelaşi motiv a fost invocat şi în disputa cu Republica Moldova, din ianuarie 2006. Nici în 2007, Rusia nu a ezitat să facă uz de „arma energetică”. Astfel, în octombrie, Gazprom a amenințat că va sista livrările de gaze naturale către Ucraina, ca urmare a unei datorii neachitate de peste 1,3 miliarde de dolari. De asemenea, amenințările au vizat şi Belarus şi Georgia din cauza unor neînțelegeri în ceea ce priveşte prețurile şi tranzitul hidrocarburilor. Ultima criza s-a consemnat în ianuarie 2009, când Rusia a întrerupt din nou livrările spre Ucraina ca urmare a disputelor privind prețul la care ruşii livrează gaz ucrainenilor şi prețul plătit de ruşi pentru tranzitul gazelor prin Ucraina către Europa. Prin toate aceste acțiuni, Rusia a afectat şi consumatorii vestici şi a declanşat o aprinsă dezbatere europeană asupra dependenței energetice a Uniunii Europene față de Moscova.

Gazprom constituie instrumentul cel mai adecvat pentru „manevrele" energetice ale Rusiei. Înființată în 1989, compania rusă controlează aproximativ 90% din producția de gaze naturale a Federației Ruse şi circa 17% din resursele mondiale de gaze naturale. Colosul rusesc, deşi este un agent economic obişnuit, reprezintă un puternic instrument de presiune politică[4]. La nivelul anului 2006, Gazprom livra gaze naturale în Ucraina (2.085 mld. m^3/an), Germania (1.300 mld. m^3/an), Italia (756 mld. m^3/an), Belarus (724 mld. m^3/an), Turcia (703 mld. m^3/an), Franța (353 mld. m^3/an), Polonia (272 mld. m^3/an), Ungaria (272 mld. m^3/an), Cehia (261 mld. m^3/an), Slovacia (240 mld. m^3/an), Austria (233 mld. m^3/an), România (180 mld. m^3/an), Finlanda (173 mld. m^3/an), statele baltice (173 mld. m^3/an), Azerbaidjan (141 mld. m^3/an), Bulgaria (113 mld. m^3/an), Grecia (95 mld. m^3/an), Serbia şi Muntenegru (74 mld. m^3/an), Georgia (67 mld. m^3/an), Croația (35 mld. m^3/an), Slovenia (25 mld. m^3/an), Elveția (14 mld. m^3/an), Macedonia (4 mld. m^3/an)[5]. În graficul următor am detaliat procentual gradul de dependență al principalilor beneficiari europeni şi din CSI față de exporturile de gaze naturale ruseşti.

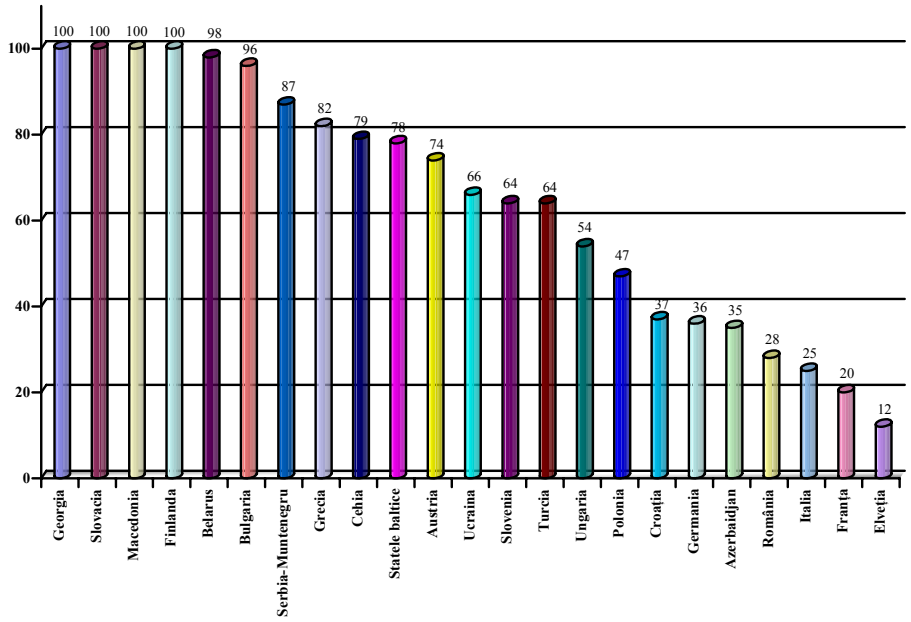

Sursa: Datele au fost preluate de la Gazprom (www.gazprom.com) şi Energy Information Administration (www.eia.doe.gov)

Cu toate că Moscova susține că politica sa de prețuri este influențată strict de condițiile pieței[6], există diferențe mari între prețurile plătite pe piața internă sau de state considerate aliate, precum Armenia, şi cele plătite de state care au încercat să

4 Compania a primit dreptul exclusiv de a exporta gaze naturale, prin lege federală (20 iulie 2006).

5 Energy Information Administration, *Country Analysis Briefs – Russia*, May 2008, www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/Full.html..

6 Prețul de pornire al gazului natural este cel de la „gura" sondei (costul propriu-zis al gazului), preț ce este apoi crescut de costul de transport pe o anumită distanță şi de costul local de distribuție. În faza de distribuție, prețurile sunt clasificate în funcție de tipul utilizatorului final al gazelor: rezidențiale, comerciale, industriale sau pentru energie electrică.

iasă de sub influența Rusiei, ca de exemplu Georgia. Prin urmare, furnizorul de gaze naturale, sub forma Gazprom, este statul rus (deține 50,002% din companie[7]), astfel încât putem considera că sistemul de stabilire a prețurilor este instrumentalizat politic. În tabelul de mai jos am reliefat prețurile practicate de Rusia pe piața internă şi cele pentru exporturile sale de gaze naturale în diferite momente (datele prezentate sunt cele vehiculate în sursele publice de informare).

State	**Preț (USD/1000 m^3)**				
	La începutul anilor 2000	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Rusia	27	32	40-45	52	52
Armenia	45-100	56	110	110	110
Azerbaidjan		60	110	230	230
Belarus		46,7	46,7	100	119
Georgia		68	110	230	230
R. Moldova		80	160	170	191,25
Ucraina		50	95	130	179,50
Statele baltice		85-95	120-125	230	280
Bulgaria	120-130	120-130	120-130	170-175	240
România	120	190-195	250-255	280-285	370
Turcia	75	100	243	243	300
Europa de Vest (media prețurilor)	200-240	240	240	265	370

Este evidentă diferența între prețurile la nivel intern, cele pentru aliați şi cele pentru statele baltice şi țările europene. Rusia creşte sau amenință că va creşte prețul gazelor naturale livrate în unele țări din CSI şi din Europa de Est şi de Sud-Est cu scopul de a-şi menține în aceste spații măcar influența economică. Deşi această măsură pare a fi un răspuns la atitudinea diferitelor capitale față de Moscova, impactul politic este departe de a avea rezultatele scontate. Astfel, Moscova contribuie acum, din plin, la apariția unui mediu concurențial uniform în regiune. Rusia nu face altceva decât să-şi distrugă partenerii de afaceri şi piața de desfacere din țara respectivă, favorizând, în acelaşi timp, reorientarea țării respective spre alți furnizori de hidrocarburi şi, chiar, dezvoltarea unor forme de energie şi trasee de transport alternative. Oricum Rusia nu îşi poate permite să ridice prețul mai mult decât cel la care alți furnizori de gaze naturale devin rentabili. În final, rezultatul s-ar putea să fie exact opus scopurilor Rusiei, adică țara respectivă va fi din ce în ce mai puțin dependentă de gazele naturale ruseşti.

Pentru a contracara aceste posibile efecte, acțiunile Rusiei vizează şi:

7 *Gazprom today*, www.gazprom.com/eng/articles/article8511.shtml.

- acoperirea întregii cereri a unor importatori energetici, prin contracte bilaterale pe termen lung;
- consolidarea aprovizionărilor cu petrol şi gaze prin semnarea de contracte pe termen lung cu producătorii din Asia Centrală;
- controlul infrastructurii energetice strategice din Europa şi Eurasia, prin achiziționarea conductelor, rafinăriilor, rețelelor electrice, porturi;
- extinderea monopolului Gazprom.

În consecință, putem spune că Rusia îşi va folosi toată capacitatea politică şi diplomatică pentru a-şi dezvolta economia şi, în ultimă instanță, nu va pregeta să utilizeze „arma energetică" drept instrument de presiune şi influență. Totuşi, dependența Europei de gazul rusesc are ca revers dependența Rusiei de veniturile obținute din vânzările de petrol şi gaze naturale pe piața europeană. Prin urmare, situația actuală incertă în ceea ce priveşte ritmicitatea fluxurilor de aprovizionare cu energie ar trebui să se sfârşească în viitorul apropiat printr-un compromis reciproc avantajos în cadrul unui parteneriat strategic, în condițiile în care resursele sunt la ruşi, iar banii la europeni.

Concluzii

Întreaga dezbatere şi problematică privind securitatea energetică sau bătălia pentru energie prezentă şi, probabil, viitoare nu este decât o consecință a omniprezenței guvernelor în exploatarea şi controlul resurselor naturale. De o parte, avem companii transnaționale şi cooperare globală, iar de alta, raporturi inechitabile şi dependențe energetice foarte periculoase. Limitarea sau blocarea accesului liber, concurențial, la resursele energetice amenință buna funcționare a economiilor şi pune statele şi națiunile în fața unor grave pericole.

Ideal ar fi ca energia să nu fie altceva decât un bun comercializat fără nici un fel de ingerință a factorilor politici. Petrolul şi gazele naturale ar trebui considerate bunuri de utilitate publică internațională. Prin urmare, actorii lanțului energetic nu ar trebui să folosească energia ca pe un instrument politic şi să înțeleagă faptul că interdependența reprezintă cheia realizării securității energetice şi a dezvoltării economice la o scară cât mai mare. Însă, dată fiind cererea de hidrocarburi în permanentă creştere pe plan mondial, credem că „arma energetică" va fi şi în continuare instrumentul preferat de acțiune al unor actori pentru a-şi impune unele obiective strategice.

IMPACTUL RECESIUNII ECONOMICE ASUPRA MEDIULUI DE SECURITATE. APĂRAREA NAȚIONALĂ - BENEFICII ŞI COSTURI

Noris NICA*

The paper puts to the issue possible appearance forms of the economic recession phenomenon on the current security environment. Tensions in the economic field, manifested by decisions or actions of state authorities can produce discontent and negative sides on domestic fields and as per the international relations, the question of access to resources could affect the climate of existing security. The trend, otherwise normal, to reduce costs, may affect the funds for defense sector considered unproductive, and, can lead to the weakening of the default security system in just this period in witch it is necessary to be effective. The article examines the current security environment, the indissoluble link between the security and economic environment, concluding that investment in security and defense is necessary and can also contribute to the stabilization of macroeconomic system.

Arhitectura mondială de securitate la începutul mileniului III

Sintagma „mediul de securitate" defineşte, după părerea analiştilor, totalitatea factorilor, condițiilor şi relațiilor existente în domeniile fundamentale ale societății omeneşti şi comunității internaționale, la un moment dat, pe o anumită arie geografică de referință. În funcție de aria de referință, mediul de securitate poate fi global, continental, regional, zonal, național sau, mai restrâns, distingem: mediul internațional de securitate sau mediul intern de securitate.

Conținutul mediului de securitate este exprimat prin natura, calitatea şi dimensiunea relațiilor care se dezvoltă în domeniile: politic, diplomatic, economic, militar, social, ecologic, juridic, informațional, etc., considerate ca domenii ale vieții internaționale.

Mediul de securitate național este rezultanta interacțiunii şi interdependenței componentelor sale (economică, militară, socială, politică, informațională, culturală, diplomatică şi ecologică). El se poate afla într-una din următoarele stări: stare de normalitate; stare critică şi stare de criză.

Componenta economică se poate socoti ca fiind cea mai importantă dintre cele ce alcătuiesc mediul de securitate. De starea sa – de normalitate, critică sau de criză - depinde direct starea celorlalte componente şi, prin urmare, a întregului mediu de securitate. Aceasta derivă din rolul fundamental pe care îl joacă factorul economic în orice societate umană.

Globalizarea, ca fenomen atotcuprinzător, cu puternice conotații economico-financiare, poate face ca unele vulnerabilități, riscuri şi amenințări economice externe să-şi amplifice efectele nedorite la nivel național şi nu numai. Riscurile şi amenințările economice interne se pot ține relativ mai uşor sub control de către cei ce gestionează activitatea economică a unui stat, datorită faptului că există informații despre ele şi instrumentele de stăpânire adecvate. Riscurile şi amenințările economice externe sunt

*** Căpitan, Baza 90 Transport Aerian Otopeni, doctorand în ştiințe economice, Academia de Studii Economice Bucureşti.**

mai dificil de controlat, întrucât cauzele ce le generează sunt fie puțin cunoscute, fie greu de evitat.

O deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale, pentru ca va reduce la sărăcie şi la resentimente sute de milioane de oameni, arată raportul unei organizații neguvernamentale britanice. Desființarea unui număr mare de locuri de munca va accentua sărăcia, va spori numărul de îmbolnăviri şi va duce la creşterea numărului de oameni care nu se pot alimenta în mod adecvat în țările în curs de dezvoltare. Acest lucru va influenta negativ sistemele de securitate socială, care nu vor mai face față, arată raportul anual de evaluare a securității la nivel mondial redactat de Oxford Research Group (ORG).

Toate acestea vor alimenta, probabil, nemulțumirile la scară largă şi vor conduce la apariția unor mişcări sociale radicale şi violente, care vor fi controlate recurgând la forță, arată raportul. Deja, există indicii privind accentuarea tulburărilor sociale în China şi a rebeliunii maoiste în India. Potrivit raportului, țările bogate s-au concentrat până în prezent asupra masurilor destinate să intensifice cooperarea în domeniul financiar, ceea ce este irelevant pentru țările mai sărace. Alți factori majori de insecuritate sunt schimbarea climatică, concurența pentru resursele energetice şi tendința elitelor puternice de a menține securitatea prin mijloace militare, apreciază raportul. Pentru a evita adâncirea diviziunilor pe plan mondial, este nevoie de un "angajament pentru emancipare şi dreptate sociala", inclusiv comerț corect, anularea datoriilor, reducerea radicală a emisiilor de dioxid de carbon şi investiții în surse regenerabile de energie, potrivit ORG.

Voința de a implementa aceste politici riscă să fie slăbită de dificultățile financiare pe care le vor avea guvernele în următorii câțiva ani. Însă, dacă țările bogate decid să pună mai mult accent pe ajutarea săracilor din lume şi pe politicile de mediu, anii ce urmează ar putea fi decisivi pentru o mai mare stabilitate globală, apreciază raportul.

Datorită globalizării rețelelor financiare, statele sunt mai vulnerabile la crizele economice ce se extind dintr-o regiune în alta, crizele economice regionale capătând aspect global (Mexicul la mijlocul anilor 1990, Asia de Sud-Est şi Rusia la sfârşitul anilor 1990). Teoria domino-ului, care odată aparținea lumii politice, astăzi ține de lumea financiară. „Principiul domino", în general, acoperă o serie nediferențiată de conexiuni directe, indirecte, psihologice şi imaginare, care pot fi la nivel local, regional şi chiar global. Piețele capitalului sunt integrate la nivel global şi, prin urmare, evenimentele dintr-o țară pot afecta şi altele atât direct prin transfer instantaneu de fonduri, cât şi psihologic. Astfel de impact economic poate reduce capacitățile militare ale unui stat, să intensifice tendințele secesioniste sau să contribuie la accentuarea vulnerabilității statului. Rețelele globalizate ale comunicării şi piețele financiare măresc vulnerabilitatea statului la pericolele din partea eşecurilor de sistem ale actorilor nestatali. În acelaşi timp, rețelele globale de comunicare şi comerț contribuie la dependența societății de bunurile şi tehnologiile superioare.

Din păcate efectele negative ale globalizării nu au fost de timpuriu t conştientizate într-atât încât să nu lase spațiu şi timp de manifestare forțelor ostile securității la nivel mondial. Există fenomene de:

- fragmentare şi slăbire a coeziunii sociale;

- creştere a inegalităţilor atât pe plan intern, cât şi între state;
- exacerbare a ataşamentului din punct de vedere identitar la comunitatea locală sau naţională;
- distrugere a sistemului clasic de ierarhizare a valorilor;
- proliferare a armamentului şi a crimei transnaţionale.

Acestea sunt aspecte ale globalizării, mai puţin vizibile dar foarte periculos pentru ceea ce înseamnă siguranţa lumii. Criminalitatea, sub toate formele ei (traficul de armament, de materiale nucleare şi de droguri, imigraţia ilegală, spălarea banilor), dar şi terorismul constituie o ameninţare globală, atât prin amploarea de nestăvilit (deocamdată), cât şi prin varietatea şi, de ce nu, ingeniozitatea mijloacelor de care dispun şi pe care le utilizează pentru atingerea propriilor obiective.

Economia şi finanţele reprezintă potenţialul economic al unei ţări şi influenţează potenţialul militar, de ordine şi siguranţă publică, deci de securitate, aşa cum şi acesta asigură buna funcţionare a economiei şi finanţelor. Puterea armată nu depinde în exclusivitate de puterea economică. Depinde însă în exclusivitate de cerinţe şi de resurse, precum şi de modul în care se cer acestea folosite pentru a genera putere militară. Exista trei mari piloni principali ai puterii în lume (tripodă a puterii): puterea economică, puterea financiară şi puterea militară, la care se pot adăuga puterea diplomatică şi culturală.

În acest context, influenţa cheltuielilor pentru apărare asupra dezvoltării economice a unei ţări a făcut obiectul unor numeroase studii, rămânând încă subiect de dezbatere între specialişti, deoarece rezultatele empirice ale studiilor econometrice în domeniu sunt contradictorii.

Corelaţia dintre situaţia economică şi nivelul cheltuielile de apărare

Interdependenţa dintre apărare şi resursele disponibile în acest scop a reprezentat un subiect de interes pentru numeroşi gânditori şi lideri militari. Sun Tzu afirma în urmă cu peste 2500 ani că „*războiul reprezintă o chestiune foarte importantă pentru naţiune…care trebuie analizată…luând în considerare cinci factori: Calea, care îi face pe oameni să gândească la fel ca superiorii lor…; Cerul, care poate fi întunecat şi senin, dar poate reprezenta şi dificultăţile fiecărui anotimp; Pământul, care poate fi înalt sau jos, aproape sau departe …periculos sau sigur; Generalul, reprezentând înţelepciunea, credibilitatea…curajul şi disciplina; Legea, care reprezintă organizarea, ierarhia, sprijinul logistic şi controlul cheltuielilor*”. Cunoscutul strateg susţinea alegerea acelor tactici şi strategii care să nu secătuiască ţara de resurse, deoarece o asemenea ţară ar fi fost sortită eşecului pe câmpul de luptă.

Influenţa pe care cheltuielile de apărare o au asupra dezvoltării economice a unei ţări, cât şi nivelul optim al acestora a constituit subiectul unor aprinse controverse implicând atât economişti, cât şi factorii de decizie politici şi militari, având în vedere dificultatea realizării unui echilibru între necesitatea dezvoltării economice a unei ţări şi necesitatea asigurării securităţii naţionale.

Cheltuielile pentru apărare pot fi considerate ca o asigurare împotriva riscurilor externe de natură militară şi de securitate, „preţul” acestei asigurări crescând odată cu creşterea gradului de instabilitate politică, militară sau chiar socială din mediul extern de securitate. Din perspectiva forţelor armate, această „asigurare” ar trebui să acopere

cât mai multe riscuri, ceea ce ar însemna maximizarea cheltuielilor pentru apărare. Societatea civilă consideră însă apărarea națională doar ca unul dintre bunurile publice de care cetățenii unui stat ar trebui să beneficieze, pe lângă educație, servicii de sănătate, siguranță publică etc., iar în cazul resurselor bugetare limitate aceasta înseamnă limitarea cheltuielilor pentru apărare.

Stabilirea nivelului optim al cheltuielilor pentru apărare este influențată de o serie de factori, de natură atât internă cât şi externă: nivelul de dezvoltare economică a țării, orientarea politică a guvernelor la putere, situația politică şi militară pe plan regional şi internațional etc. Creşterea economică este condiționată de existența ordinii sociale şi a posibilității de apărare contra amenințărilor de natură externă, ceea ce implică un anumit nivel minim de cheltuieli de apărare. Pe de altă parte însă, cheltuielile de apărare nu trebuie să devină atât de mari încât să deturneze de la utilizări civile o cantitate mare de resurse, ceea ce ar avea efecte negative asupra dezvoltării economice.

Investiția în apărare - costuri şi beneficii

Costurile implicate de sectorul militar au constituit de-a lungul timpului un subiect de controversă între susținătorii ideii necesității asigurării apărării naționale şi susținătorii ideii că apărarea este un sector neproductiv, care consumă resurse dar nu îşi poate dovedi utilitatea decât în caz de conflict.

Teoreticienii economiei apărării au încercat să stabilească nivelul optim al acestor cheltuieli, concentrându-se pe interacțiunea dintre cheltuielile de apărare şi dezvoltarea economică[1], fie pe nivelul contribuțiilor membrilor unei alianțe militare la apărarea comună (incluzând atât contribuțiile financiare, dar şi contribuțiile cu trupe şi echipament acoperite din bugetele apărării ale țărilor respective)[2].

Unul dintre studiile de bază în acest domeniu îl constituie studiul lui Jacques van Ypersele de Strihou[3], care s-a concentrat pe identificarea costurilor şi beneficiilor aduse de cheltuielile de apărare în cazul țărilor membre NATO.

Acesta porneşte de la costul de oportunitate al cheltuielilor pentru apărare, considerând că într-o economie de piață prețul apărării ar putea fi aproximat ca valoarea pe care factorii de producție utilizați pentru asigurarea apărării ar fi realizat-o dacă ar fi fost utilizați la producerea unor bunuri şi servicii civile. În acest sens, autorul utilizează definiția NATO pentru cheltuielile de apărare („cheltuieli realizate de guvernele țărilor pentru a asigura necesitățile forțelor armate")[4], având însă în vedere câteva precizări privind anumite elemente din definiție al căror cost nu poate fi aproximat prin costul de oportunitate determinat de piață.

Unul dintre aceste elemente este reprezentat de costul recruților, ale căror alocații („preț") se situează sub prețul pieței forței de muncă. În cazul în care suma dintre aceste alocații şi cheltuielile adiționale generate de recruți (instrucție, hrană, îmbrăcăminte, cazare) se situează sub salariul pe care ei l-ar câştiga pe piața muncii,

1 Strihou J.van Ypersele, *„Sharing the defense burden among Western allies"*, Review of Economics and Statistics, 49 (4) 1967, p. 8.
2 *Ibidem*, p. 9.
3 *Ibidem*, p. 8.
4 *Ibidem*, p. 31.

atunci diferența reprezintă un cost adițional pentru asigurarea apărării suportat de economie, care nu este reflectat de nivelul oficial al cheltuielilor pentru apărare. Acest cost suplimentar este privit ca un impozit în natură aplicat recruților şi depinde evident de procentul de recruți din forțele armate ale fiecărei țări.

Cu toate acestea, Van Ypersele de Strihou trage concluzia că scăderea numărului de recruți şi creşterea numărului de militari profesionişti (menținând însă acelaşi număr de militari în forțele armate) nu ar avea un impact semnificativ asupra costurilor apărării, ci doar asupra modului în care aceste cheltuieli sunt finanțate (în locul unui impozit în natură asupra recruților cheltuielile de apărare vor fi finanțate din impozitelor plătite de către toți contribuabilii).

Un alt cost care este considerat de autor ca nefiind inclus în cheltuielile de apărare, deşi ar trebui luat în considerare, este costul ajutorului financiar acordat altor țări. Acest ajutor este considerat ca fiind parțial substituibil cheltuielilor de apărare, ambele contribuind la creşterea securității. Astfel, pentru obținerea unui anumit nivel de securitate o țară poate aloca sume mai mari pentru propria apărare, sau poate contribui cu ajutor financiar la securitatea țărilor aliate şi aloca sume mai mici pentru propria apărare. Acest punct de vedere explică o serie de programe de ajutor financiar de care au beneficiat după sfârşitul Războiului Rece şi noii membrii NATO, cum ar fi Pregătire şi Educație Militară Internațională (International Military Education and Trening), Finanțare Militară Externă (Foreign Military Financing), Ajutor Financiar pentru Achiziții Militare Externe (Foreign Military Sales) etc.

În ceea ce priveşte beneficiile aduse de cheltuielile de apărare, van Ypersele de Strihou introduce pentru prima oară în teoria economiei apărării conceptul de *beneficii private*. El identifică securitatea externă produsă de cheltuielile de apărare ca fiind un bun public, de care se pot bucura toți membrii unei alianțe militare, însă consideră că există şi o serie de beneficii strict naționale (private) care nu sunt împărțite cu ceilalți aliați, care pot fi de natură politică, economică şi de securitate internă.

Beneficiile de ordin politic identificate ca decurgând din menținerea (uneori chiar utilizarea) unei forțe armate puternice se referă la menținerea zonelor de influență în alte părți ale globului, în afara zonei NATO. Autorul se referea la zone de influență având în vedere (ținând cont de perioada pentru care a fost realizat studiul) fostele colonii ale unora dintre statele membre ale alianței (cum ar fi Algeria sau Angola). Argumentul beneficiilor politice derivând din cheltuielile de apărare rămâne însă actual şi în prezent, fiind încă utilizate argumente de genul „intervențiile sunt necesare...nu atât pentru protecția intereselor naționale în străinătate, cât pentru prevenirea anarhiei în diverse zone de pe glob”[5] pentru a susține operațiuni în afara zonei alianței (operațiunile din Afganistan fiind un exemplu reprezentativ în acest sens).

Tot în această categorie sunt incluse şi beneficiile strict naționale decurgând din ajutorul financiar acordat altor țări. Şi în această situație, van Ypersele de Strihou consideră că fostele puteri coloniale obțin un beneficiu național mai mare per unitatea de ajutor financiar acordat fostelor colonii decât din ajutorul pe care l-ar fi acordat

5 Strihou J.van Ypersele, *„Sharing the defense burden among Western allies”*, Review of Economics and Statistics, 49 (4) 1967, p. 32.

altor țări. De asemenea, acest beneficiu depăşeşte beneficiile obținute din acordarea de ajutor financiar de către ceilalți aliați, care nu au fost puteri coloniale.

Alte beneficii private (strict naționale) pot fi obținute prin utilizarea forțelor armate pentru asigurarea securității interne, pentru menținerea ordinii în situați de urgență (cazul utilizării trupelor britanice în Irlanda de Nord) sau chiar în cazul unor calamități naturale (cum a fost cazul, până de curând şi în România, înaintea trecerii Apărării Civile în subordinea Ministerului Administrației şi Internelor). Autorul identifică de asemenea şi beneficii de natură economică derivând din cheltuielile pentru apărare, cum ar fi dezvoltarea tehnologiei pentru uz militar ce poate fi utilizată apoi şi în scop civil, dar şi o parte din pregătirea obținută de membrii forțelor armate (în domeniul tehnic, medical etc.) ce va putea fi utilizată apoi şi în viața civilă. Sunt luate în considerare şi efectele indirecte de natură economică pe care cheltuielile de apărare le-ar avea asupra nivelului şomajului, stabilității prețurilor sau balanței de plăți.

Astfel, impactul pe care cheltuielile de apărare îl vor avea asupra ratei şomajului va depinde, în opinia autorului, de situația existentă în țara respectivă. Într-o țară care se confruntă cu o rată mai ridicată a şomajului, cheltuielile de apărare pot avea un efect benefic, prin crearea de noi locuri de muncă. În caz contrar, în situația în care țara s-ar confrunta cu o penurie de forță de muncă, creşterea cheltuielilor militare ar avea un efect negativ, impunând un cost suplimentar economiei prin atragerea de forță de muncă ce ar fi putut fi utilizată în sectoare productive.

Autorul omite însă faptul că nu toate cheltuielile de apărare se vor îndrepta spre interiorul țării, având un efect de multiplicare. Astfel, achiziția unor sisteme de armament din import poate implica o creştere a cheltuielilor militare, însă nu va avea nici un efect asupra ratei şomajului din țara cumpărătoare, putând în schimb influența în sens negativ situația balanței de plăți, având în vedere prețul în general ridicat al sistemelor de armament.

Cheltuielile de cercetare-dezvoltare efectuate cu scop militar sunt considerate de asemenea ca aducând beneficii strict naționale, în special pentru membrii alianței cu bugete de apărare mai mari, care îşi permit să aloce procente mai importante pentru dezvoltarea propriilor sisteme de armament. Acest tip de cheltuieli va aduce beneficii cu atât mai mari cu cât cererea pentru sistemele de armament produse ca urmare a acelor cercetări va fi mai mare, avantajând astfel din nou țările cu bugete pentru apărare şi/sau influență politică mai mare.

Autorul recunoaşte dificultatea cuantificării beneficiilor rezultate din acest tip de cheltuieli militare, ținând cont şi de faptul că numai o parte din rezultatele cercetărilor din domeniul militar vor putea fi utilizate (din motive financiare, de securitate sau datorită incompatibilității scopurilor) în sectorul civil. Aceasta duce şi la un cost adițional pentru societatea civilă al cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare din domeniul militar, deoarece acestea deturnează resurse financiare şi umane de la utilizarea integrală în sectorul civil.

Analiza efectelor pe care cheltuielile militare le au asupra economiei se regăseşte în puține curente de gândire economică (în special curentul neoclasic şi cel keynesian), fiind de cele mai multe ori realizată fără a lua în considerare complexitatea factorilor de influență în acest domeniu.

Curentul neoclasic se concentrează asupra costului de oportunitate al apărării, pornind de la caracterul limitat al resurselor şi faptul că utilizarea acestora pentru apărare diminuează resursele rămase disponibile pentru alte scopuri (în special sociale), concept ilustrat de teoria „arme versus mâncare". În această abordare, cheltuielile de apărare trebuie determinate pornind de la identificarea intereselor naţionale şi a unor ameninţări clare la adresa securităţii naţionale. Pe baza acestora se vor dezvolta o serie de capabilităţi militare, al căror nivel va fi determinat prin diverse procedee de optimizare. În acest context, comportamentul internaţional al statelor ar putea fi anticipat prin aplicarea de modele ale teoriei jocurilor[6], iar cheltuielile militare vor fi în mare măsură influenţate de tehnologie, evoluţia costurilor şi cursa înarmărilor.

O altă abordare (denumită keynesianism militarist extinde teoria keynesiană a impulsionării economiei pentru ieşirea din recesiune prin creşterea cheltuielilor guvernamentale, luând în considerare nu doar cheltuielile sociale şi pentru investiţii, ci şi cheltuielile pentru apărare. Conform acestei abordări, în cazul unei economii în recesiune, afectate de şomaj, creşterea cheltuielilor militare ar contribui la creşterea cererii agregate, determinând creşterea producţiei şi reducerea şomajului. Majoritatea analizelor în acest sens s-au concentrat asupra SUA, argumentând că în perioada de după al doilea război mondial (şi chiar mai recent, după 2001) perioadele de recesiune au fost scurtate prin creşterea cheltuielilor militare, însoţite uneori şi de implicarea în conflicte armate.

Această corelaţie a întâmpinat însă şi critici[7], ce analizează efectele negative ale cheltuielilor de apărare asupra economiei derivând din costul de oportunitate al acestor cheltuieli (cum ar fi reducerea resurselor bugetare disponibile pentru cheltuieli civile şi/sau sociale), din efectele inflaţioniste sau problemele legate de balanţa de plăţi în cazul unei economii cu grad mare de ocupare a forţei de muncă etc. În funcţie de situaţia economică a fiecărei ţări (recesiune sau expansiune economică), efectele cheltuielilor de apărare vor fi diferite, fiind necesară corelarea politicilor legate de cererea agregată cu măsurile de diminuare sau creştere a cheltuielilor de apărare, pentru minimizarea dislocărilor de resurse şi a şomajului fără a afecta securitatea naţională[8].

Chiar dacă aceşti critici nu contestă existenţa unor efecte pozitive ale cheltuielilor de apărare, ei consideră că acestea sunt limitate doar la anumite sectoare, iar efectele generale asupra economiei vor fi negative. Această idee este ilustrată de reprezentantul de seamă al şcolii austriece de economie, Ludwig von Mises, care considera că „prosperitatea din timpul războiului este asemenea prosperităţii pe care o aduce un cutremur sau o epidemie. Cutremurul aduce avantaje muncitorilor în construcţii, iar holera creşte activitatea medicilor, a farmaciştilor şi a antreprenorilor de pompe funebre; cu toate astea, nimeni nu s-a gândit să considere cutremurele sau holera ca stimulente ale forţelor productive de interes general"[9].

6 Gleditsch N. P., Njostad O., *„Arms Races: Technological and Political Dynamics"*, Sage, 1990, p. 64.

7 Higgs R., *„World War II and the Triumph of Keynesianism"*, Freedom Daily, 1995, p. 75.

8 Benoit E., Boulding K. E., *„Disarmament and the Economy"*, Harper and Row, 1963, p. 128.

9 Mises L., *„Nation, State and Economy",* ediţia on-line, Institutul Mises, 2000, p. 22.

O abordare liberală este adusă de Seymour Melman[10] şi Lloyd Dumas[11], ce se concentrează asupra „complexului industrial militar" (existent, în opinia lor, în ţările cu industrii de armament proprii) şi a grupurilor de interese care îl guvernează, ce exercită presiuni pentru creşterea cheltuielilor de apărare. În acest context, ameninţările externe devin doar un pretext pentru a justifica cheltuielile suplimentare pentru apărare, iar interesul naţional se întrepătrunde cu cel al grupurilor de interese.

Aceste abordări analizează influenţa cheltuielilor militare asupra economiei dintr-un punct de vedere static, considerând fenomenul mai degrabă ca un factor de influenţă exterior economiei naţionale şi mai puţin ca o componentă intrinsecă a acesteia.

Cheltuielile de apărare şi influenţa lor asupra economiei au constituit obiect de studiu şi pentru şcoala marxistă[12], fiind considerate un instrument de expansiune a capitalismului, utilizat şi ca instrument de contracarare a crizelor economice cauzate de supraproducţie sau consum redus. Unii dintre principalii susţinători ai acestui punct de vedere, intens contestat ulterior, au fost Paul Baran şi Paul Sweeney[13], care susţin că acest tip de cheltuieli pot fi utilizate ca instrument de stabilizare economică, în special pentru a evita crizele de supraproducţie, absorbind surplusul fără o creştere a salariilor, menţinându-se astfel profitul firmelor producătoare.

Un punct de referinţă pentru multe dintre aceste analize şi discuţii, indiferent de curentul de gândire economică în care se încadrează, este reprezentat de controversatul studiu al lui Emile Benoit[14], ce analizează relaţia dintre cheltuielile de apărare şi rata de creştere a Produsului Intern Brut din 44 de ţări în dezvoltare, în perioada 1950-1965. Benoit ajunge la surprinzătoarea concluzie că impactul cheltuielilor de apărare asupra economiei ar fi unul pozitiv, de stimulare a creşterii economice în aceste ţări, în principal datorită unor beneficii indirecte ce ar rezulta din:

- creşterea nivelului de educaţie prin pregătirea în cadrul forţelor armate, urmând ca aceste cunoştinţe şi abilităţi (în special în domeniul tehnic) să fie transferate către „economia civilă" în momentul reintegrării în viaţa civilă a personalului militar;
- lucrările de infrastructură (şosele, diguri, aeroporturi, sisteme de comunicaţii etc.) realizate de către forţele armate, care ar putea avea şi utilizare civilă;
- progresul tehnologic rezultat din unele programe de cercetare-dezvoltare militară, cât şi din activităţi cum ar fi studii hidrografice, topografice, de meteorologie şi din implicarea forţelor armate în activităţi de poliţie de frontieră sau apărare civilă;
- efectul keynesian al unei politici monetare expansioniste, necesară pentru acoperirea cheltuielilor militare în creştere, care ar determina

10 Melman S., *„The Permanent War Economy",* Simon and Schuster, 1985.
11 Dumas L., *"The Overburdened Economy"*, University of California Press, 1986.
12 Brewer A. A., *„Marxist theories of Imperialism: a Critical Survey"*, Routledge, 1990, p. 198.
13 Baran P., Sweeney P., *„Monopoly Capital"*, Monthly Review Press, 1966.
14 Benoit E., *„Growth and Defense in Developing Countries"*, Lexington Books, Boston, 1973, p. 91.

atragerea în circuitul economic al unor resurse neutilizate şi contribuind la creşterea economică.

Aceste rezultate au devenit obiectul unor aprinse controversate, studiului său reproşându-se în primul rând neluarea în calcul a unor factori externi ce ar putea influența corelația găsită în urma analizei regresionale, cum ar fi ajutorul economic din partea aliaților militari ce ar putea da posibilitatea unor țări în dezvoltare de a creşte cheltuielile de apărare, în acelaşi timp cu creşterea ratei investițiilor şi a ratei de creştere economică.

Cu toate că rezultatele studiului au fost ulterior infirmate, studiul este considerat totuşi ca o lucrare de referință în domeniul economiei apărării, deoarece a constituit prima încercare de analiză a relației dintre cheltuielile de apărare şi creşterea economică, urmărind identificarea variabilelor economice ce pot fi afectate de cheltuielile de apărare, dar şi potențialele efecte pozitive ale acestor cheltuieli.

Anii `70 au dus la apariția unor noi abordări privind cheltuielile de apărare, apărând necesitatea analizării relațiilor dintre aceste cheltuieli şi economie într-un mod mai concret. Astfel, s-a luat în considerare în analiza cheltuielilor de apărare o serie de interacțiuni dintre factorii politici şi economici ce erau înainte considerați irelevanți, recunoscându-se că punctul de vedere conform căruia factorii politici influențează cheltuielile de apărare în mod direct şi într-un singur sens era nerealist şi că aceste cheltuieli implică atât beneficii, dar şi costuri economice.

Marea majoritate a studiilor ulterioare[15] s-au concentrat pe identificarea şi cuantificarea efectelor cheltuielilor de apărare asupra economiei, cât şi asupra îmbunătățirii metodologiei de cercetare foarte simple utilizate de către Benoit. Aceste studii au identificat două mecanisme principale prin care cheltuielile de apărare ar putea influența creşterea economică:

a) sectorul de apărare, care ar putea genera externalități pozitive sau negative asupra economiei;

b) posibile diferențe de productivitate a factorilor între sectorul de apărare şi sectorul civil.

Nu există însă un consens asupra corelației între cheltuielile de apărare şi creşterea economică, datorită rezultatelor contradictorii obținute în unele cazuri chiar de aceeaşi autori. Astfel, Basudeb Biswas şi Rati Ram[16] au adus prima completare semnificativă la studiul lui Benoit analizând separat grupul țărilor în dezvoltare cel mai puțin avansate şi grupul țărilor în dezvoltare cu venituri intermediare Ei au identificat o corelație negativă între cheltuielile militare şi creşterea economică în cazul țărilor cel mai puțin avansate, între anii 1970-1977. Într-un studiu ulterior, realizat asupra cheltuielilor de apărare în perioada 1981-1989, în condițiile reducerii cheltuielilor de apărare pe plan mondial, Basudeb Biswas[17] ajunge însă la concluzia că sumele cheltuite pentru apărare au un efect pozitiv asupra creşterii economice, cu

15 Dumas L., *"The Overburdened Economy"*, University of California Press, 1986.

16 Biswas B., Ram R., *„Military Expenditures and Economic Growth in Less Developed Countries: an Augmented Model and Further Evidence"*, Economic Development and Cultural Change, vol. 34, 1986.

17 Biswas B., *„Defense Spending and Economic Growth in Developing Countries"*, Defense Spending and Economic Growth, Westview Press, 1993, p. 72.

menţiunea că acest efect este mult diminuat în cazul ţărilor în dezvoltare cel mai puţin avansate faţă de ţările în dezvoltare cu venituri intermediare.

Efectul diferit al cheltuielilor de apărare asupra diferitelor grupuri de ţări în dezvoltare este susţinut şi de cercetările lui Kwabena Gymah-Brempong[18] şi Oumar Nabe[19], care constată că dezvoltarea economică în ţările în dezvoltare cel mai puţin avansate este împiedicată de creşterea cheltuielilor militare.

Un alt studiu interesant îi aparţine lui Lance Taylor[20] care, în urma unei analize cros-secţionale a datelor din 69 de state a identificat o relaţie negativă între cheltuielile de apărare şi creşterea economică atunci când datele erau agregate. Când însă s-au efectuat analize multiple ale seriilor cronologice privind date dezagregate pe fiecare stat, în 72% din cazuri nu s-a putut identifica nici o corelaţie semnificativă (conform unei alte interpretări a rezultatelor, o serie de variabile multiple ce influenţează relaţia au avut efecte de anulare reciprocă a influenţelor, astfel încât rezultatul per ansamblu să fie neutru). În 14 cazuri relaţia era clar negativă, iar în 5 cazuri relaţia era pozitivă.

Chetly Zarko[21] propune pentru analiza acestei probleme un model ce presupune o altă relaţie între cheltuielile de apărare şi creşterea economică, în urma constatării faptului că în ţările în dezvoltare sărace (cum ar fi cele din Africa sub-sahariană), cheltuielile de apărare au un efect clar negativ asupra creşterii economice, în timp ce în ţările în dezvoltare industrializate (Brazilia, India, Coreea de Sud etc) efectul asupra creşterii economice este în general pozitiv, iar în ţările dezvoltate cheltuielile de apărare au din nou un efect negativ asupra creşterii economice.

Concluzia trasă de autorul studiului este că variabilele ce influenţează procesul de dezvoltare economică sunt influenţate (sau influenţează la rândul lor) cheltuielile de apărare. Între aceste variabile sunt menţionate ratele investiţiilor şi economisirii, utilizarea capacităţilor de producţie, nivelul şomajului, raportul capital-muncă şi impactul importurilor şi exporturilor de armament etc. Acest proces de amplificare va întări creşterea economică sau o va încetini şi mai mult, în funcţie de nivelul de dezvoltare a economiei şi de condiţiile specifice acesteia.

Cu toate că nu există un consens în privinţa efectelor cheltuielilor de apărare asupra creşterii economice, concluzia rezultată în urma acestor cercetări se referă la existenţa unor variabile ce se modifică odată cu creşterea economică şi care modifică modul în care cheltuielile de apărare afectează dezvoltarea economică.

O posibilă explicaţie pentru rezultatele contradictorii privind relaţia dintre cheltuielile de apărare şi dezvoltarea economică este aceea că majoritatea studiilor au avut în vedere doar analiza econometrică strictă, fără a lua în considerare factorii

18 Gyimah-Brempong K., *„Defense Spending and Economic Growth in sub-Saharan Africa: An Econometric Investigation”*, Journal of Peace Research, 1989, Vol. 26, Nr. 1.

19 Nabe O., *„Military Expenditures and Industrialization in Africa”*, Journal of Economic Issues, 1983, Vol. 17, Nr. 2

20 Taylor L., *„Military Expenditures and Industrialization in Africa”*, Massachusetts Institute of Technology, 1981.

21 Zarko C., *„Analyzing the Economic Impact of Military Expenditure Across the Third World”*, University of Michigan, 1993.

politici sau de altă natură care ar influența nivelul şi destinația cheltuielilor de apărare, dar şi dezvoltarea economică.

Concluzii

Mediul de securitate național este rezultanta interacțiunii şi interdependenței componentelor sale (economică, militară, socială, politică, informațională, culturală, diplomatică şi ecologică). Componenta economică se poate socoti ca fiind cea mai importantă dintre cele ce alcătuiesc mediul de securitate.

O deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale. Deşi studiile apreciază că mediul de securitate intern şi internațional se va deteriora, există tendința reducerii cheltuielilor, inclusiv in sectorul apărării, considerat neproductiv.

În problema cheltuielilor destinate apărării, rezultatele studiilor sunt contradictorii, existând situații când un autor ajunge la concluzii diferite, la intervale de timp diferite. Concluzia la care se poate ajunge după analiza acestor studii este că investițiile în apărare sunt necesare, acest sector fiind generator de numeroase beneficii, nu numai de cheltuieli. Pentru dimensionarea acestora este sunt însă necesare studii concrete, amănunțite, pentru fiecare stat in parte, care sa analizeze condițiile actuale, deoarece generalizarea unor concluzii desprinse din studii anterioare poate să ducă la rezultate eronate.

Bibliografie:

[1] BARAN P., SWEENEY P., *„Monopoly Capital”*, Monthly Review Press, 1966

[2] BENOIT E., *„Growth and Defense in Developing Countries”*, Lexington Books, Boston, 1973.

[3] BĂDIȚĂ M., Cristache S.E. - *Dicționar statistic-economic explicativ*, Editura Luceafărul, Bucureşti, 2001.

[4] BENOIT E., Boulding K. E., *„Disarmament and the Economy”*, Harper and Row, 1963.

[5] BISWAS B., Ram R., *„Military Expenditures and Economic Growth in Less Developed Countries: an Augmented Model and Further Evidence”*, Economic Development and Cultural Change, vol. 34, 1986.

[6] BISWAS B., *„Defense Spending and Economic Growth in Developing Countries”*, Defense Spending and Economic Growth, Westview Press, 1993

[7] BREWER, A. A., *„Marxist theories of Imperialism: a Critical Survey”*, Routledge, 1990 .

[8] COŞCODARU I., NEAGOE V., *„Un vis în devenire Europa unită”*, Editura Axioma Edit. SRL, Bucureşti, 2002.

[9] DUMAS L., *“The Overburdened Economy”*, University of California Press, 1986 .

[10] DUNNE P., *„Economic Effects of Military Expenditure in Developing Countries: A Survey”*, The Peace Dividend, ed. Gleditsch Elsevier, Amsterdam, 1996.

[11] GLEDITSCH N. P., Njostad O., *„Arms Races: Technological and Political Dynamics”*, Sage, 1990.

[12] HARTLEY K., *„The Economics Of Disarmament”*, Gordon and Breach , 1994.
[13] HIGGS R., *„World War II and the Triumph of Keynesianism”*, Freedom Daily, 1995.
[14] JOFFE J., *„Viitorul marilor puteri”,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 2000.
[15] MELMAN S., *„The Permanent War Economy”,* Simon and Schuster, 1985.
[16] MISES L., *„Nation, State and Economy”,* ediția on-line, Institutul Mises, 2000.
[17] SMITH D., SMITH R., *„The Economics of Militarism”*, Pluto, 1983.
[18] STRIHOU J.van YPERSELE, *„Sharing the defense burden among Western allies”*, Review of Economics and Statistics, 49 (4) 1967.
[19] TURGEON L., *„The Evolution of Economic Thinking and Policymaking since World War II”*, Westport Greenwood Press, 1996.
[20] GYIMAH-BREMPONG K., *„Defense Spending and Economic Growth in sub-Saharan Africa: An Econometric Investigation”*, Journal of Peace Research, 1989, Vol. 26, Nr. 1.
[21] NABE O., *„Military Expenditures and Industrialization in Africa”*, Journal of Economic Issues, 1983, Vol. 17, Nr. 2.
[22] TAYLOR L., *„Military Expenditures and Industrialization in Africa”*, Massachusetts Institute of Technology, 1981.
[23] ZARKO C., *„Analyzing the Economic Impact of Military Expenditure Across the Third World”*, University of Michigan, 1993.
[24] www.nato.int
[25] www.who.int
[26] www.undp.org
[27] www.studiidesecuritate.ro

SECURITATEA ENERGETICĂ – SECTOR IMPORTANT AL SECURITĂȚII STATALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Dan-Radu RANETI*

Abstract: *Lucrarea de față își propune să analizeze o temă actuală, tema securității energetice, mai precis raporturile de interconectivitate între componentele binomului* ***resurse – securitate****. De fapt, acest binom reprezintă o mare dilemă cu care se confruntă azi majoritatea țărilor: asigurarea securității versus valorificarea resurselor energetice, în jurul căreia gravitează multitudinea de interese şi relații care se desfăşoară între toți actorii statali şi non-statali.*

Dilema securitate – energie se traduce astfel printr-un cerc vicios: pentru a avea independență energetică este necesară implicarea activă în rezolvarea problemelor regionale şi asigurarea stabilității, iar această implicare activă poate reprezenta un factor de insecuritate. Se impune de aceea o gestionare atentă, realistă a acestor probleme, bazată pe principii de dialog şi cooperare bi şi multilaterală.

Abstract: *The paper brings into discussion the current theme of the energy security, more precisely that of the interconnections between the elements of* ***the resources – security*** *binominal. In fact, this binominal is considered to be the great dilemma that most of the states have to face with today: the ensuring of the security versus the capitalizing of the energy resources, around which revolves the multitude of interests and relations between the state and non state actors.*

Thus, the energy- security dilemma is converted into a vicious circle: in order to achieve energy independence an active commitment in solving regional issues and ensuring stability is necessary, while this active commitment may constitute an insecurity factor. Consequently, a careful and realistic management of these issues is of utmost importance, based on dialogue and bi and multilateral cooperation principles.

Lucrarea de față își propune să analizeze o temă actuală, tema securității energetice, mai precis raporturile de interconectivitate între componentele binomului **resurse – securitate**. De fapt, acest binom reprezintă o mare dilemă cu care se confruntă azi majoritatea țărilor: *asigurarea securității versus valorificarea resurselor energetice*, în jurul căreia gravitează multitudinea de interese şi relații care se desfăşoară între toți actorii statali şi non-statali.

Deşi nu sunt de părere că în spatele fiecărui conflict major există în primul rând interese de natură a proteja securitatea energetică a unui stat sau altul, pornesc de la premisa că, astăzi, mai mult ca oricând, securitatea energetică este o componentă vitală a securității naționale. Această ipoteză se bazează pe efectul devastator demonstrat, din nefericire, în mod concret, atât de crizele energetice mondiale majore, cât şi de recentele evenimente la nivel regional.

În acest context, s-a afirmat că lipsa controlului asupra procesului complex al globalizării are efecte profund negative asupra *„acestei lumi interconectate”* [1], globalizarea fiind vazută ca un factor de amplificare a insecurității. În perioada care a

* **Cercetător asociat, Fundația EURISC, Bucureşti, consilier, Cancelaria Primului-Ministru**

1 Vasile Popa, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale,* Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2005, p.14.

urmat prăbuşirii comunismului şi destrămării imperiului sovietic, sentimentul de uşurare care a însoţit marea schimbare s-a transformat în unul de îngrijorare. Ambiţiile naţionale, ura etnică, entuziasmul de castă, neînţelegerile religioase au început să se dezlănţuiască pe tot globul, iar puterile occidentale s-au văzut silite să admită că există prea multă dezodine în lumea contemporană pentru ca ele să mai fie capabile să îndrepte lucrurile.

Alexandra Sarcinschi [2] susţine că, din cauza acestor schimbări sistemice, *„clasica matrice a securităţii, propusă de specialiştii Institutului Watson pentru Studii Internaţionale [3], reprezintă, mai degrabă, o matrice a globalizării insecurităţii, întrucât ilustrează modalitatea în care riscurile, pericolele şi ameninţările se propagă de la nivelul individului uman la nivelul global şi viceversa”*. Iar în această matrice, una din ameninţări este reprezentată de conflictul pentru resurse, văzut ca un factor care poate priva indivizii de bunurile necesare, cauzând sărăcie, foamete, inegalitate.

A devenit evident că geostrategia merge împotriva curentului, geoeconomia fiind acum cuvântul de ordine. *„Însă, pe măsură ce trecem de la o lume politico-militaro-teritorială, ce aparţine trecutului, la o nouă lume economico-financiaro-comercială a secolului XXI, avântul industrial, inovaţia tehnologică şi solvabilitatea financiară vor deveni criterii cruciale”*[4]. Iar niciuna din acestea nu va fi posibilă fără asigurarea accesului la resurse al statului.

Expansiunea demografică şi diminuarea resurselor sunt fenomene interconectate. Mai mulţi oameni înseamnă un consum sporit de resurse, iar primele consecinţe le vor suporta societăţile care suferă o schimbare demografică accelerată, exemplul Chinei fiind grăitor în acest sens. Unul din efectele globalizării constă în aceea că *„rezerva globală de materii prime şi de resurse este afectată de impactul multor crize locale, în timp ce unele economii şi industrii naţionale independente ar putea fi afectate de crize globale – cu efecte asupra pieţelor globale şi a preţurilor produselor de bază”*[5].

Problema creşterii demografice a fost sporită geometric de industrializarea rapidă a mai multor ţări în curs de dezvoltare. Conform unei previziuni a Fondului ONU pentru Activităţi în domenul Populaţiei din 1994, planeta noastră va susţine în curând 12 miliarde de locuitori, dintre care cea mai mare parte va trăi în societăţi industriale. Deja în China revoluţia industrială a produs şi produce în continuare dezastre ecologice ireparabile, ceea ce face ca problema epuizării resurselor să devină mai urgentă decât şi-ar fi imaginat cei mai înfocaţi adversari ai industrializării. Mai grav, nu se poate evalua cu precizie măsura în care deficitele de materii prime,

---

2 Alexandra Sarcinschi, *Globalizarea insecurităţii. Factori şi modalităţi de contracarare*, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, ed. Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2006, p.27.

3 Watson Institute for International Studies, http://www.watsoninstitute.org

4 Theo Sommer, *SUA şi CE. Cooperare şi competiţie* în Paul Michael Lützeler, *Europa după Maastricht. Perspective americane şi europene,* Ed. Institutul European, Iaşi, 2004, p.39.

5 A. Westing (coord.), *Global Resources and International Conflict*, Ed. Oxford Unversity Press, Oxford, 1986 *apud* David Held *et al., Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004, p.425.

creşterea demografică şi dislocările de natură socială şi politică se vor întreţine reciproc[6].

Ce se poate susţine cu siguranţă este că rolul resurselor naturale va fi mult mai mare decât în sistemul economic actual. În general, se admite că petrolul, gazul natural şi energia nucleară cu „neutroni lenţi”[7] vor fi practic epuizate înainte de sfârşitul acestui secol, în timp ce la nivel mondial cererea de energie se va dubla în următorii 50 de ani [8]. *„Petrolul, gazele naturale, apa şi terenurile agricole vor deveni resurse rare. (...) Într-o situaţie de mare penurie, statele vor căuta să controleze resursele de bază, iar conducerile care vor continua să depindă de asentimentul populaţiei vor încerca să le raţionalizeze pentru a asigura un acces echitabil”*[9]. Fără să cădem în scenarii sumbre care includ declanşarea unor războaie civile sau interstatale, este raţional să avem în vedere posibilitatea tensionării relaţiilor economice internaţionale şi mutarea accentului asupa economiilor naţionale, pe măsură ce statele se vor lupta pentru a asigura resursele naturale pentru propriile populaţii.

Mai mult, alte consecinţe vizează modificarea intereselor statului, putând astfel împiedica dezvoltarea societăţii în ansamblul ei. Mediul internaţional de securitate, şi în special cel din perimetrul coridorului energetic eurasiatic, a suferit în ultimul deceniu modificări semnificative. *„Nu ne aflăm la momentul apariţiei unor noi paradigme, ci la cel al reinventării unora deja existente”*[10]. În mediul internaţional de securitate ameninţările sunt aceleaşi, dar ele suferă o tranformare asemănătoare modelului viral: unele forme devin mai active şi mai dăunătoare societăţii, se produce o reprioritizare a percepţiei acestora în funcţie de mutaţiile care au loc în structura internă, sub influenţa factorilor de mediu, şi se ajunge, în cele din urmă, la necesitatea reinventării de fiecare dată a unui nou tip de răspuns.

De aceea, tocmai ca urmare a vulnerabilităţilor cauzate de procesul de globalizare, strategiile de securitate actuale, pentru a putea fi funcţionale şi a se putea urmări realizarea dezideratelor lor, trebuie să fie capabile să ofere răspunsuri rapide, adaptate realităţii multidimensionale a securităţii[11]. Este necesar, de asemenea, să fie înlăturate barierele dintre serviciile de informaţii în vederea adoptării unor acţiuni concertate, unitare şi coerente. Aceste strategii trebuie să permită o acţiune transversală eficientă, care să integreze toate dimensiunile conceptului de securitate

6 David Held *et al, op. cit.,* p.446.

7 Energia nucleară cu „neutroni lenţi” utilizează uraniul 235 în reactoarele convenţionale - n.a.

8 Hubert Reeves, *Pământul e bolnav. Ce şanse avem să supravieţuim.,* Ed. Humanitas, Bucueşti, 2005, p.54.

9 Paul Hirst, *Război şi putere în secolul 21. Statul, conflictul militar şi sistemul internaţional*, Ed. Antet, Bucureşti, 2001, p.89.

10 Ioana Mateş, *Securitatea energetică a României în contextul paradigmei securităţii energetice regionale*, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice U.N.Ap. „Securitatea şi apărarea spaţiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III”, Bucureşti, 2006, p.440.

11 Adrian Gheorghe, Mureşan Liviu, *Security standards and security rating for the new security environment*, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice S.R.I. , Bucureşti, 2005, p.2.

(diplomatică, militară, economică, socio-culturală, umanitară, ecologică şi de altă natură)[12].

Acceptarea ipotezei domeniului lărgit al studiilor de securitate presupune înțelegerea securității ca un *puzzle*[13], în care piesele de bază, principale, rămân cele clasice, respectiv componentele militare şi politico-diplomatice, la care se adaugă o serie de noi piese. Mai mult, aşa cum se detaliază şi în matricea elaborată de Institutul Watson pentru Studii Internaționale, procesul de globalizare a dus la trecerea de la amenințări de natură preponderent militară la riscuri de natură economică, societală şi ecologică.

Una din primele definiții şi clasificări a acestor noi paliere ale securității a fost realizată de Barry Buzan în 1991: *„Vorbind la modul general [...] securitatea economică înseamnă acces la resurse, finanțare şi piețe, necesar pentru a susține niveluri acceptabile de prosperitate şi putere de stat."*[14]

Comisia Europeană defineşte *securitatea energetică drept capacitatea asigurării nevoilor viitoare, esențiale, de energie, atât prin intermediul resurselor interne adecvate, obținute în condiții acceptabile economic sau menținute ca rezerve strategice, cât şi recurgerea la surse externe accesibile şi stabile competente, atunci când e cazul de rezervă strategică.* În acest sens, securitatea energetică, ca parte integrantă a oricărei strategii naționale de securitate, este definită de următorii vectori:

- securitatea surselor energetice;
- securizarea traseelor energetice existente;
- identificarea unor trasee alternative de energie;
- identificarea unor surse alternative de energie;
- protecția mediului înconjurător.

Astfel, *domeniul energetic se constituie într-un sector strategic important, având rolul de a asigura cu energie economiile naționale, în condițiile internsificării procesului de globalizare economică*. Politica energetică a fiecărui stat are, prin urmare, implicații majore asupra întregii securități a statului respectiv. Din această perspectivă, trebuie subliniat rolul esențial pe care îl are asigurarea securității energetice, referitor la accesul la resurse sustenabile şi sigure de energie la prețuri acceptabile. Toate economiile moderne dezvoltate sunt dependente de asigurarea unei aprovizionări abundente cu energie – atât din punct de vedere al cantităților garantate, cât şi al unor prețuri stabile.

Un exemplu elocvent este reprezentat de anii '70 ai secolului trecut, când prețul țițeiului s-a mărit de patru ori, întreruperile bruşte ale furnizării cauzând consecințe majore nu numai pe plan economic, cât şi politic. Astăzi, recentele creşteri de prețuri, fără a mai aminti de amenințarea producerii de atacuri teroriste împotriva elementelor de infrastructură de importanță majoră, au făcut ca securitatea energetică să capete o

12 Alexandru Radu Timofte, *Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată. Eseuri, studii, documente,* Centrul de studii şi Cercetări pentru Siguranța Națională, Bucureşti, 2005, p.5.

13 Ionel Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale*,* Bucureşti, 2003, p.215.

14 Barry Buzan, *People, States and Fear, National Security Problem in International Relations*, Harvester Wheatsheaf, 1991 *apud* Ionel Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale*,* Bucureşti, 2003, p.216.

importanţă mult mai strategică. Securitatea energetică naşte astfel discuţii aprinse în media şi cercurile politice interne şi internaţionale.

Mai mult ca oricând, toate scenariile referitoare la interesele strategice ale unui stat sunt construite pe baza a două coordonate: *securitate şi resurse energetice*. Ele sunt, în acelaşi timp, interese, dar şi nevoi strategice. Este elocventă în acest sens declaraţia din anul 2001 a vicepreşedintelui american Dick Cheney, făcută în cadrul seminarului pentru elaborarea Raportului "Politica naţională pentru energie": "Preşedintele face din securitatea energetică prioritatea absolută a comerţului nostru şi a politicii noastre externe". Iar aceste resurse reprezintă fundamentul relaţiei *energie – finanţe – putere.*

De aceea, în prezent, conceptul de securitate energetică trebuie să includă multitudinea de faţete noi ale ecuaţiei energetice. Pe o piaţă atât de ermetică şi cu atâta dependenţă de petrol şi gaze, ameninţările la adresa furnizării de energie ar putea fi generate de câteva surse precum atacurile teroriste, dezastrele naturale, intimidarea politică şi şantajul sau întreruperile ca urmare a conflictelor sau tensiunilor regionale, pentru a aminti doar câteva dintre acestea.

Nu trebuie trecut cu vederea faptul că o mare parte din resursele existente de petrol se găsesc pe teritoriul unor ţări precum Irak, Iran, Arabia Saudită, Nigeria sau Venezuela, state în care se întârzie instalarea unor regimuri democratice. Motivele nu sunt greu de înţeles şi, în acest scop, se utilizează bani din petrol pentru asigurarea controlului asupra instrumentelor puterii, precum forţele armate, poliţieneşti şi serviciile secrete, de către cei câţiva aflaţi la putere[15].

De asemenea, având în vedere şi faptul că societatea modernă este din ce în ce mai dependentă de energie, aceasta fiind esenţială în sectoarele industriale, securitatea energetică deţine potenţialul de a crea o criză majoră sau, cel puţin, poate modela din ce în ce mai mult politica externă şi priorităţile statelor din întreaga lume. Acest lucru sugerează nevoia unei strategii de prevenire a întreruperilor şi a unor aranjamente care să minimalizeze efectele asupra nivelului cantităţilor furnizate în cazul producerii unei crize mondiale majore.

Un aspect important în acest sens îl constituie modul în care ameninţările la adresa securităţii energetice pot fi influenţate sau temperate de lanţurile de furnizori, o manifestare nouă a globalizării economice. Thomas Friedman susţine că *„în măsura în care ţările îşi vor lega economiile naţionale şi viitorul de integrarea globală şi de comerţul global, alegerea lor va funcţiona ca o frână în calea războaielor cu vecinii"*[16]. El detaliază şi nuanţează ideea lansată de Michael Dell, conform căruia două ţări care fac parte dintr-un lanţ major de aprovizionare globală nu vor purta niciodată război una împotriva celeilalte atât timp cât fac parte din acelaşi lanţ global de furnizori, deoarece, pe lângă că este o mutare extrem de costisitoare economic şi social, riscă să îşi piardă pentru o perioadă mare de timp locul în respectivul lanţ. Asta nu înseamnă că apartenenţa aceasta elimină automat conflictele militare, ci doar

15 Thomas L. Friedman, *Pământul este plat. Scurtă istorie a secolului XXI*, Ed. Polirom, Iaşi, 2007, p.401.

16 Thomas L. Friedman, *op. cit.*, p.423.

determină guvernele implicate să reflecteze mult mai atent asupra angajării într-un astfel de conflict şi preţului enorm cauzat de această mişcare.

De asemenea, guvernele ar trebui să acorde o atenţie sporită găsirii de remedii tehnologice pentru rezolvarea penuriei de resurse naturale, cum ar fi celulele de combustibil[17] (*fuel cells*) sau fuziunea nucleară. Inventarea vehiculelor cu consum redus de energie nu face decât să încetinească încălzirea globală şi epuizarea rezervelor de petrol, iar materialele reciclabile pot deveni surse primare de energie numai în combinaţie cu reduceri semnificative ale utilizării energiei[18]. Totuşi, atât timp cât se vorbeşte de energiile regenerabile şi sistemele durabile de protecţie a mediului, nu trebuie să se treacă cu vederea apariţia tehnologiilor ecologice şi a unei pieţe de servicii menite să prevină, să reducă sau să elimine problemele ecologice, ceea ce va atenua măcar o parte din impactul negativ produs de acestea[19].

Pericolul producerii de astfel de evenimente trebuie să conducă de aceea la adoptarea de măsuri preemptive, de evaluare şi identificare a noilor cerinţe referitoare la reformarea întregului concept de securitate şi la gestionarea acestuia de la nivelul individului la nivelul internaţional. În cadrul acestor politici, mai ales la nivelul Uniunii Europene, un loc însemnat îl ocupă preocupările pentru o strategie energetică comună, strategie fundamentată de faptul că ţările UE nu deţin resurse energetice importante şi, totodată, Uniunea este unul din cei mai mari consumatori mondiali de energie primară, dependenţa sa de importuri fiind semnificativă.

Ţările membre ale Uniunii Europene deţin doar 0,6% din rezervele descoperite de petrol ale lumii şi 2% din cele de gaze naturale, concentrate în cea mai mare parte în Marea Nordului, dificil de valorificat din punct de vedere tehnic. Estimările nu sunt tocmai îmbucurătoare, apreciindu-se că dependenţa Uniunii Europene de resurse exogene va creşte la două treimi în 2030, moment în care Uniunea Europeană va importa 94% din necesarul de petrol, 84% din necesarul de gaze naturale şi 59% din necesarul de combustibili solizi.

Având în vedere toate aceste estimări, unele guverne europene sunt îngrijorate de faptul că o creştere a importanţei Moscovei în calitate de furnizor de resurse energetice, la nivelul întregii Europe, se poate transforma într-o ameninţare economică şi politică la adresa întregului continent.

Consiliul European din 24 martie 2006 a dedicat un capitol special politicii energetice pentru Europa, priorităţile acestuia fiind promovarea, în ţările din vecinătatea UE, de abordări similare celor de pe piaţa internă proprie şi creşterea rolului autorităţilor de reglementare în domeniul energiei. Prin urmare, mizele aprovizionării energetice a Uniunii Europene impun o schimbare a viziunii strategice europene. Un exemplu concludent este întreruperea furnizării de gaz către Ucraina de către Gazprom, atât la începutul anului 2006 cât şi în acceaşi perioadă a anului 2009, care au declanşat veritabile crize în rândul guvernelor europene. În consecinţă, procesul de liberalizare a pieţei energiei în UE tinde să fie abandonat în schimbul

17 *Fuel cell* – dispozitiv care converteşte energia chimică a unui combustibil direct în electricitate prin reacţii electrochimice. Este mult mai eficient decât majoritatea tipurilor de convertoare de energie – n.a.

18 Paul Hirst, *op. cit.*, p. 88.

19 Thomas L. Friedman, *op. cit.*, p. 239.

unei strategii de securitate europene menite să reducă - desigur, prin intervenţii concertate ale guvernelor europene - dependenţa de resursele ruseşti de gaz natural.

În acest context, UE a început să analizeze foarte atent potenţialele sale surse de aprovizionare cu resurse energetice. Oportunitatea este cea a reducerii dependenţei sale energetice de Rusia prin aprovizionarea cu petrol şi gaze naturale din ţările care fac parte din Regiunea extinsă a Mării Negre – în special ţările de la Marea Caspică. Susţinută de SUA, care urmăresc contracararea ambiţiilor de unică putere zonală ale Rusiei, Uniunea Europeană şi-a intensificat eforturile de găsire a unor soluţii pentru asigurarea accesului la rezervele de petrol şi gaze din Marea Caspică. Mişcarea nu este pe placul conducerii ruse, care urmăreşte să controleze într-o măsură cât mai mare accesul în regiune. După cum arăta Zbigniew Brzezinski, *„dacă principalele conducte vor continua să traverseze teritoriul Rusiei şi să se scurgă prin terminalul rusesc de la Novorosiisk, (...), consecinţele politice ale acestei situaţii se vor face simţite chiar şi în lipsa unei politici de forţă explicite din partea Rusiei. Regiunea va rămâne într-o stare de dependenţă politică, Moscova având în mod preponderent posibilitatea de a decide modul în care noile bogăţii ale zonei vor fi împărţite”*[20]. Tot el atrage atenţia asupra „atitudinii de proprietar” a Rusiei, care implică şi faptul că *„o parte a elitei politice ruse acţionează ca şi când ar prefera ca resursele zonei să nu fie dezvoltate deloc dacă Rusia nu poate avea controlul total asupra accesului în zonă”*[21].

Regiunea extinsă a Mării Negre, din care face parte şi România, a devenit astfel punctul central al strategiilor europene de asigurare a stabilităţii şi siguranţei energetice. Prin urmare, pentru că regiunea Mării Negre duce la istmul caucazian şi la resursele energetice ale bazinului Mării Caspice, pentru că mai mult de o pătrime din aprovizionarea energetică a UE tranzitează prin această regiune, atât europenii, cât şi americanii, au dorit să o securizeze şi să o pună în valoare.

Din punct de vedere energetic, regiunea Mării Negre este principalul spaţiu de tranzit şi, într-o măsură importantă, o sursă pentru energia ce se consumă în Europa, în timp ce prognozele întrevăd creşterea substanţială a ponderii sale în următoarele decenii. Raportul de iniţiativă al europarlamentarului german Elmar Brok (PPE), realizat în baza raportului anual al Consiliului privind Politica Externă şi de Securitate Comună (PESC) din 4 aprilie 2007 subliniază importanţa Mării Negre şi *"a dezvoltării dimensiunii cooperării regionale în politica externă a UE, în special în zona de vecinătate prin întărirea relaţiilor cu regiunea Marii Negre şi prin promovarea cooperării între vecini, ca şi între UE şi vecinii săi pentru a asigura soluţii regionale în promovarea stabilităţii, dezvoltării şi prosperităţii"*[22].

Astfel, dacă în trecut regiunea Mării Negre nu a intrat în planurile nici ale SUA, nici ale Uniunii Europene, acestea considerând că zona nu reprezintă o prioritate printre proiectele imediate şi, drept consecinţă, nu au fost identificate obiective strategice majore în acest spaţiu, odată cu multiplicarea ideilor privind o strategie energetică comună a UE, s-a ajuns la un interes major actual şi la o dorinţă

20 Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale geostrategice, ed. Univers enciclopedic, Bucureşti, 2000,* pp. 157-158.

21 Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p.158.

22 George Damian, *UE îşi face minister de externe*, apărut în *Ziua*, 25 mai 2007.

de prezență activă în întreaga zonă. Mai mult, transformarea Alianței Nord-Atlantice pentru a răspunde provocărilor secolului al XXI-lea a favorizat o abordare privilegiată a bazinului Mării Negre. NATO a recunoscut importanța acestuia cu ocazia summit-ului de la Istanbul din iunie 2004, invitând „*partenerii şi aliații litoralului să lucreze împreună pentru a consolida stabilitatea acestui spațiu*".

În ceea ce priveşte strategia SUA pentru zona extinsă a Mării Negre, la baza acesteia stau cele şase principii exprimate de Bruce Jackson, strategul Washington-ului şi Preşedintele Fundației „Proiect pentru Democrații în Tranziție", în plenul Comitetului pentru Relații Internaționale al Senatului Statelor Unite: *sprijinirea României şi Bulgariei, a noilor democrații, reforma instituțională la Marea Neagră, implicarea Turciei, problema conflictelor înghețate şi armonizarea relațiilor dintre S.U.A. şi U.E. şi concentrarea atenției asupra Ucrainei*. În toate recomandările venite din partea lui Bruce Jackson, coordonata de securitate energetică este prezentă.

Totuşi, paradigma securității energetice aplicabilă zonei extinse a Mării Negre are în mod evident câteva elemente specifice. Acestea sunt determinate de configurația politico-militară din această regiune. Astfel, în privința securității surselor energetice trebuie avute în vedere câteva elemente definitorii, caracteristice acestei zone. Imaginea zonei poate fi asemănată cu cea a unei *„piramide strategice"*, proiectată de intențiile, implicațiile şi transformările realității în regiune şi, din faptul că, aceasta se află, în prezent, la intersecția mai multor interese, cu posibilitatea în viitor de a vorbi de o aşa-zisă „*umbrelă de influență euro-atlantică*". Piramida imaginată aici este văzută, de sus în jos, în felul următor: Statele Unite ale Americii în vârf, iar de aici pe câte trei paliere sau direcții, triunghiul țărilor NATO, iar apoi cel al GUUAM, adică al țărilor din fosta zonă de influență strategică a Rusiei. Pe fondul inevitabilității relațiilor dintre Statele Unite, pe de o parte, şi celelalte state (luate ca întreg ori separat), pe de altă parte, cu Federația Rusă, se poate pune în balanță această primă parte cu forța pe care o dezvoltă acțiunile Rusiei în zonă şi anume susținerea alături de China a Organizației de la Shanghai (SCO).

Concluzii

Energia şi politicile energetice ale unui stat reprezintă o componentă strategică a securității naționale. Sectorul energetic reprezintă infrastructura strategică de bază a economiei naționale, pe care se bazează întreaga dezvoltare a țării. În acest context, **securitatea energetică, cu toate cele trei componente ale sale (asigurarea unor surse alternative de energie, identificarea unor trasee energetice alternative şi securizarea traseelor deja existente), este indubitabil o componentă strategică a securității naționale.**

Dilema securitate – energie se traduce astfel printr-un cerc vicios: pentru a avea independență energetică este necesară implicarea activă în rezolvarea problemelor regionale şi asigurarea stabilității, iar această implicare activă poate reprezenta un factor de insecuritate. Se impune de aceea o gestionare atentă, realistă a acestor probleme, bazată pe principii de dialog şi cooperare bi şi multilaterală.

Bibliografie:

[1] BRZEZINSKI, Zbiegniew, *Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale geostrategice*, ed. Univers enciclopedic, Bucureşti, 2000.

[2] FRIEDMAN, Thomas L., *Pământul este plat. Scurtă istorie a secolului XXI*, Ed. Polirom, Iaşi, 2007.

[3] GHEORGHE, Adrian, Mureşan, Liviu, *Security standards and security rating for the new security environment"*, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice S.R.I., Bucureşti, 2005.

[4] HELD, David, *et al., Transformări globale. Politică, economie şi cultură*, ed. Polirom, Iaşi, 2004.

[5] HIRST, Paul, *Război şi putere în secolul 21. Statul, conflictul militar şi sistemul internaţional*, ed. Antet, Bucureşti, 2001.

[6] MATEŞ, Ioana, *Securitatea energetică a României în contextul paradigmei securităţii energetice regionale*, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice U.N.Ap. „Securitatea şi apărarea spaţiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III", Bucureşti, 2006.

[7] POPA, Vasile, *Implicaţiile globalizării asupra securităţii naţionale,* Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, ed. Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005.

[8] REEVES, Hubert, *Pământul e bolnav. Ce şanse avem să supravieţuim.,* ed. Humanitas, 2005.

[8] RIZEA, Marian, RIZEA, Eugenia, *Securitatea energetică energetică naţională: deziderat sau necesitate,* Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice U.N.Ap. „Securitatea şi apărarea spaţiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III", Bucureşti, 2005.

[9] SARCINSCHI, Alexandra, *Globalizarea insecurităţii. Factori şi modalităţi de contracarare*, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, ed. Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006;

[10] SAVA, Ionel, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2003.

[11] SOMMER, Theo, *SUA şi CE. Cooperare şi competiţie* în Paul Michael Lützeler, *Europa după Maastricht. Perspective americane şi europene,* Ed. Institutul European, Iaşi, 2004.

[12] TIMOFTE, Alexandru Radu, *Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată. Eseuri, studii, documente*, Centrul de studii şi Cercetări pentru Siguranţa Naţională, Bucuresti, 2005.

[13] VISARION, Neagoe, *România şi stabilitatea regională în bazinul Mării Negre*, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice a Universităţii Constantin Brâncuşi "Gorjeanul în mileniul III", Tg.-Jiu, 2005.

[14] *Strategia de securitate naţională a României*, 2006.

[15] *Proiectul de strategie energetică a României 2007-2020,* 2007.

AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI ŞI RISCURI LA ADRESA DEMNITARILOR

Dr. Emil-Victor CHEȚE*
Cornel IONESCU**

Danger. Threat. Risk. Vulnerability. These are more or less objective concepts, that, although explained by theories and abstract approaches in the field of security, make sense only if we are aware of their negative, destructive purposes. The main initiator, generically named "the terrorist", uses multiple and asymmetrical vectors in order to reach the supreme target: the leader. Today's society must be able to face the challenges, to protect itself and to survive this terrible beginning of the millennium.

Teoria sociologică a lui William Isaac Thomas referitoare la analiza de situație poate fi utilizată şi în studiile de securitate. Cunoscutul său citat, „Dacă un individ defineşte o situație ca fiind reală, aceasta devine reală prin consecințele sale"[1], are o largă aplicabilitate în analizele de pericol, amenințare, risc şi/sau vulnerabilitate, întrucât definirea conceptelor enumerate implică şi o latură subiectivă.

În general, acțiunile umane capătă înțeles pentru noi, devenind explicite, doar dacă suntem conştienți de faptul că sensurile acestora sunt rezultate din experiența perceptivă a individului uman. În consecință, oamenii reacționează nu doar la aspectele obiective ale unei situații, ci şi la cele subiective.

Conceptele de pericol, amenințare, risc şi vulnerabilitate au fost definite şi analizate de diverse teorii şi abordări doctrinare implicite şi explicite, de către diverşi autori din domeniul securității, însă consensul nu pare a fi fost realizat.

Pericolul ar putea fi definit drept caracteristică a unei acțiuni sau inacțiuni de a aduce prejudicii valorilor unei societăți, persoanelor sau bunurilor acestora. În unele situații, sursa, adresa, scopul, obiectivele şi efectele sunt definite de un anumit grad de probabilitate, neputând fi caracterizate drept certe.[2]

Amenințarea, în schimb, are indicatori mult mai concreți, reprezentând o declarare a unei intenții de a pedepsi sau a răni o persoană, în special în cazul în care aceasta nu realizează sau nu acceptă semnale, avertizări asupra unui posibil necaz, pericol etc.[3]

În ceea ce priveşte riscul, într-un înțeles mai larg, se poate afirma că se concretizează prin discrepanța dintre „aşteptarea pozitivă" şi „evenimentul negativ",

***General de brigadă (r.) profesor universitar consultant, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**
****Colonel, Serviciul de Protecție şi Pază, doctorand în ştiințe militare şi informații în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I"**

1 THOMAS, W. I. şi Dorothy S. THOMAS, **The Child in America**, 1932.
2 ALEXANDRESCU, Grigore, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 8.
3 ***OXFORD Dictionary of Current English,*** Oxford University Press, 1988, Second Edition by Christina Ruse.

ce se poate produce sau doar prin probabilitatea de a se materializa în fapte. Riscul este cauzat de nedeterminare, de imposibilitatea de a cunoaşte cu certitudine evenimentele viitoare, reprezentând de regulă, o stare potențială, care, în anumite condiții, poate deveni efectivă.[4]

Sociologia defineşte riscul ca fiind o expresie fie a nedeterminării structurale a realității obiective (caracterul probabilist, obiectiv al evenimentelor), fie al incertitudinii, al insuficienței cunoştințelor noastre despre procesele reale, care urmează să se deruleze în timp.[5]

În toate situațiile ce definesc aceste concepte este nevoie de cunoaştere, prevenire, monitorizare şi contracarare încă din fazele incipiente ale manifestărilor acestora.

Analiza de risc investighează, în principal, riscurile la adresa sistemelor naturale sau tehnice şi are ca scop principal determinarea funcțiilor şi domeniilor ce pot fi afectate de riscul respectiv. Întrebarea esențială, ce se naşte de aici, se referă la relația dintre riscuri şi vulnerabilități.

În opinia noastră, vulnerabilitatea poate fi definită, pe larg, drept rezultatul combinării riscurilor existente la adresa unei societăți sau a unei părți a acesteia cu capacitatea de a face față şi de a supraviețui situațiilor de urgențe interne şi externe. O definiție în acest sens o oferă *Strategia de securitate națională a României (2001):* vulnerabilitățile reprezintă stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția şi dezvoltarea acestora.

Atât pericolele, cât şi riscurile şi vulnerabilitățile pot fi analizate, în funcție de natura surselor sau de domeniul în care se manifestă, rezultând mai multe categorii, dintre care, în prezentul studiu, ne vom referi asupra celor care au ca țintă finală demnitari, personalități civile sau militare.

Analiza acestora, chiar dacă nu există un consens în definirea lor, apreciem că se impune a fi începută cu cel mai pregnant şi mai periculos fenomen – terorismul.

Începuturile terorismului se pierd în negura timpurilor. Ceea ce pentru unii e atac terorist, pentru altii e insurgență, iar pe plan mondial nu există un standard clar pentru definirea terorismului şi încadrarea acestuia într-un şablon al riscurilor, vulnerabilităților, amenințărilor sau pericolelor.

În epoca modernă, la început se întampla pe străzi şi în restaurante. IRA, ETA, OEP erau acronime care infiorau planeta. Începători - față de ceea ce avea să urmeze. Căci, în acele vremuri, teroriştii se străduiau să scape cu bine, ceea ce le limita sever opțiunile.

Începutul mileniului trei a adus elemente noi, cumplite, pe "piața" terorismului: explozia - la propriu şi la figurat a - atentatorilor sinucigaşi şi, pe cale de consecință, diversificarea nelimitată a formelor de manipulare a terorismului. Dacă un fanatic

---

4*Dr. Nicolae DOLGHIN Drd. Alexandra SARCINSCHI Mihai-Ştefan DINU,* **Riscuri şi amenințări la adresa securității României. Actualitate şi perspectivă** Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Ed. Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 10.

5 Zamfir, Cătălin şi Lazăr Vlăsceanu (coord.), ***Dicționar de sociologie***, Editura Babel, Bucureşti, 1993, p. 516.

acceptă să fie omul-obuz, cu vestă explozibilă, în maşini-capcană sau deturnând avioane, atunci atentatul poate avea loc oricum şi oriunde poate ajunge un om.

Atacurile şi ameninţările teroriste din partea unor organizaţii extremiste arabe vizează in special Statele Unite, dar şi aliaţii acestora. De ceva vreme, în mod declarativ, dar şi practic, dintre aceştia face parte şi România.

Strategia de securitate naţională răspunde nevoii şi obligaţiei de protecţie legitimă împotriva riscurilor şi ameninţărilor de toate nuanţele ce pun în pericol drepturile şi liber-tăţile fundamentale ale omului, valorile şi interesele naţionale vitale, bazele existenţei statului român. Ea vizează, cu prioritate, următoarele domenii: starea de legalitate; siguranţa cetăţeanului; securitatea publică; prevenirea şi contracararea terorismului şi a altor ameninţări asimetrice; capacitatea de apărare; protecţia împotriva dezastrelor naturale, a degradării condiţiilor de viaţă şi accidentelor industriale.

Securitatea naţională se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă şi militară, prin activitatea de informaţii, contrainformaţii şi securitate, precum şi prin gestionarea eficientă a crizelor, în conformitate cu normele de conduită ale comunităţii europene şi euroatlantice şi prevederile dreptului internaţional.[6]

La nivel global, lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Motoarele conflictelor operează atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuţie a acestora şi la pieţe de desfacere, cât şi în cel al diferenţelor identitare de natură civică, etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale şi cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor – direct sau cumulat – tinde să devină tot mai greu de controlat.

Proliferararea noilor riscuri şi ameninţări amplifică aspectele de insecuritate ale mediului global, astfel că, în perspectiva următorilor 10-15 ani, ordinea mondială va arăta sensibil diferit, în condiţiile în care noua dinamică a relaţiilor internaţionale favorizează eforturile comunităţii euroatlantice care vizează construcţia unui nou echilibru internaţional, capabil să asigure expansiunea şi consolidarea libertăţii şi democraţiei.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, confruntarea principală are loc între valori, credinţe şi percepţii fundamental diferite, între democraţie şi totalitarism, şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internaţional, de sorginte extremist-religioasă, structurat în reţele transnaţionale, împotriva statelor democratice şi a forţelor politice raţionale din statele angajate în procesul democratizării, implicit asupra demnitarilor ce reprezintă aceste democraţii.

Ameninţările, conform anumitor autori, pot fi definite şi în raport cu riscurile, reprezentând factori de risc ce evoluează către concret, către existenţa reală, iar într-un anumit context sau mediu favorabil capătă atât direcţie cât şi intenţie.

În acest context, riscurile şi ameninţările la adresa demnitarilor trebuie percepute, în primul rând, din perspectiva posturii României de ţară membră a Alianţei Nord-Atlantice şi a Uniunii Europene, cu participarea la misiuni militare externe, inclusiv la

6 Strategia de securitate naţională a României, p. 7.

cele vizând fenomenul terorist, precum şi faptul că suntem vizitaţi de o serie de personalităţi vizate de atacuri teroriste.

În aceste condiţii, deşi pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenţionale este foarte puţin probabil, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilităţi majore la adresa securităţii naţionale şi a capacităţii de acţiune pentru îndeplinirea obligaţiilor internaţionale asumate. Se înscriu, de asemenea, în această categorie, riscurile şi ameninţările ce privesc securitatea şi apărarea frontierelor, în condiţiile în care segmente importante ale graniţelor României constituie o parte importantă a frontierei terestre estice a celor două organizaţii de securitate.

În acelaşi timp, însă, o serie de ameninţări noi, asimetrice, de natură militară şi non-militară, inclusiv cele ce se manifestă sub forma agresiunilor psihologice, informaţionale sau informatice tind să sporească sub raportul gradului de pericol şi al probabilităţii de producere şi pot afecta grav starea de securitate a cetăţenilor români, a statului român sau a organizaţiilor din care România face parte. Ele sunt generate preponderent de mediul internaţional, dar şi – într-o anumită măsură – de cel intern. Pericolul creat de astfel de evoluţii negative poate fi substanţial potenţat în cazul asocierii lor, îndeosebi în condiţiile în care graniţele dintre ameninţările globale şi cele regionale, precum şi între cele externe sau interne, tind să devină tot mai difuze.

În condiţiile accelerării proceselor globale şi ale dezvoltării tehnologice, când distanţele geografice devin tot mai puţin relevante, apariţia unor asemenea fenomene negative trebuie descoperită oportun – indiferent de locul unde se produc, iar evaluarea lor trebuie făcută prin prisma caracterului indivizibil al securităţii globale. În acest context, participarea la contracararea lor fermă şi eficientă – inclusiv la distanţe mari faţă de graniţele naţionale – devine o exigenţă majoră a unei guvernări responsabile.

Principalul risc, ca de altfel şi ameninţările de natură politică, economică, socială şi militară, capabil să pună în pericol siguranţa cetăţeanului şi securitatea naţională a României, valorile şi interesele sale ca stat membru al comunităţii europene şi euroatlantice este terorismul internaţional structurat în reţele transfrontaliere. Spaţiul de interes strategic în care se află România s-a transformat într-o veritabila zonă de tranzit şi destinaţie a unor activităţi infracţionale grave constând îndeosebi în trafic ilegal de armament muniţii şi explozivi, trafic de narcotice, migraţie ilegală şi trafic de fiinţe umane, trafic de produse contrafăcute, activităţi de spălare a banilor, alte forme de criminalitate economico-financiară.

În pofida evoluţiilor pozitive din ultimul deceniu şi jumătate, ce au făcut din Europa un loc mai sigur şi mai prosper, arealul strategic în care este situată România este încă bogat în conflicte locale, cu puternice implicaţii pentru pacea şi securitatea regională şi europeană. Produs al dezmembrării, mai mult sau mai puţin violente, a unor state multinaţionale din zonă, aceste conflicte interetnice sau religioase au un puternic substrat politic şi reprezintă o ameninţare gravă la adresa securităţii regionale, chiar dacă, în urma unor importante eforturi ale comunităţii internaţionale, majoritatea acestora sunt ţinute sub control.

Prin numărul lor mare, aceste conflicte alături de alte stări tensionate, mişcări separatiste, dispute teritoriale şi situaţii de instabilitate prezente în proximitatea

României, generează incertitudine, determină irosirea resurselor şi perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violenţă şi criminalitate şi favorizează terorismul.

România nu a fost confruntată, până acum, cu acte teroriste de mare violenţă. Deşi acţiuni sau numai tentative ce pot fi incluse indubitabil în categoria celor teroriste au existat, populaţia sau mass-media nu le-a reţinut ca atare. În acelaşi timp, alte evenimente, cum ar fi cele din decembrie 1989, mineriadele, răpirea celor trei jurnalişti români, ameninţările cu bombă de la unele licee bucureştene, atacuri armate asupra unor bănci sau case de schimb valutar, dispariţia (furtul) unei importante cantităţi de armament dintr-un depozit militar etc, a căror definire ca şi acţiuni teroriste comportă încă discuţii, sunt citate în mod curent în mass-media, poate şi din cauza impactului mai puternic asupra publicului, pe care presa îndeobşte şi-l doreşte, ca să nu mai amintim de grenade de mână găsite în parc, în trenuri sau alte zone publice.

Pe site-ul său oficial, Serviciul Român de Informaţii prezintă câteva cazuri de terorism, dintre care doar unul după anul 1990, când, pe 20 august 1991, un comando indian, aparţinând unei grupări extremist-teroriste de religie Sikhs, a fost la originea unei tentative de asasinare a ambasadorului Indiei, acreditat în România. [7]

Ameninţările şi riscurile de natură teroristă nu au limite. „Arma“ principală a terorismului este omul, în speţă, omul disperat sau omul manipulat, adică adus în stare de disperare sau de răzbunare, dar şi omul „demiurg“, omul pedepsitor, omul-călău, care se consideră destinat şi predestinat a îndeplini o misiune supremă, a se sacrifica sau a sacrifica pe oricine pentru a duce la bun sfârşit o misiune ce vine dintr-un spaţiu „sacru”, dintr-o lume care-l domină şi care are menirea de a o distruge cât mai repede şi cât mai violent pe cea reală şi, evident, de a o înlocui.

Omul este o fiinţă creativă, imaginativă, indiferent în ce postură s-ar afla. Terorismul îl foloseşte ca armă, pentru că el, omul, poate pătrunde oriunde, poate distruge orice. Omul poate înlocui o rachetă de croazieră; o rachetă de croazieră nu va putea înlocui niciodată un om. Iată de ce terorismul se consideră superior oricărei riposte, oricărei acţiuni şi oricărei reacţii.

Spaţiul virtual al teroristului este unul al distrugerii spectaculoase, al căutării şi pedepsirii cu moartea a celor pe care îi consideră vinovaţi. Aceasta este o concluzie care atrage atenţia asupra profunzimilor actului terorist, privit uneori doar ca o reacţie superficială şi psihopată. Terorismul se consideră „justiţiar“ şi “mesianic” şi, în acelaşi timp, punitiv. El este însă arogant şi exclusiv, unilateral şi ireconciliant. Unii îl cred un fel de feed-back, pentru că, în ultimă instanţă, el este un produs social, este un fel de „cancer“ al societăţii omeneşti. Un cancer care se autoiluzionează că ar fi … balsam.[8]

Terorismul are două scopuri: primul constă în a face insuportabilă viaţa pentru cetăţeanul de rând, iar cel de-al doilea de a crea un climat distructiv. Detaliind însă analiza, mai pot fi menţionate şi alte scopuri: identificarea cu sentimentele unui

7 www.sri.ro

8 **Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului,** Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice de Securitate, Bucureşti, 2002, p. 14.

anume public; distrugerea echilibrului în cadrul relaţiilor sociale, alegându-şi ca ţinte personalităţi de conducere, încălcarea legilor de bază, universal acceptate de către societate; imprimarea impresiei de vinovăţie: pentru teroriştii nu există nevinovaţi; cei care nu luptă împotriva sistemului sunt vinovaţi de complicitate pentru existenţa lui; lichidarea fizică sau izolarea prin teamă a factorilor de conducere ai sistemului, a reprezentanţilor şi organelor acestuia; formarea unei ierarhii paralele a terorii; teroriştii au avantajul că nu respectă şi nu recunosc nici o lege în afara normelor lor de conduită; obligarea la ajutor, ca rezultat al fricii ce o provoacă; teroriştii pretind să fie ajutaţi de indivizi sau societăţi, ajutor ce le este acordat de teama consecinţelor dezastruoase ale unui eventual refuz; crearea sentimentului neputinţei societăţii, a ordinii de drept; lovind când într-un loc, când în altul, teroriştii urmăresc să creeze impresia că pot lovi oricând şi oriunde, că societatea este incapabilă de protecţia membrilor ei.

A avea succes în primele acţiuni este de importanţă fundamentală pentru terorism, pentru că astfel se creează în rândul opiniei publice impresia dorită şi sunt atraşi, recrutaţi şi convinşi alţi noi adepţi. Refuzând să recunoască şi să respecte normele, terorismul se consideră îndreptăţit să fure, să răpească, să ucidă, să facă tot ceea ce lor li se pare permisiv. La rândul său, însă, teroristul arestat cere să-i fie respectate drepturile conferite prin norme universale sau particulare, să fie protejat ca oricare cetăţean. Teroriştii sunt foarte atraşi de violenţa dusă până la extremism, considerând că prin acest procedeu măresc considerabil forţa mesajului pe care îl transmit societăţii, atunci când crima nu constituie un scop în sine. [9]

Riscurile şi ameninţările interne completează într-un procent destul de mare lista conceptelor analizate. Viaţa tumultoasă a politicii interne, lipsa unei moralităţi, a unor norme pentru o societate democratică, lupta pentru putere, proliferarea extremismului şi a intereselor de grup, nesiguranţa socială, trecerea la economia de piaţă şi intrarea într-o criză economică mondială sunt surse care induc o stare de haos, generatoare de posibile vulnerabilităţi, inclusiv pentru demnitarii aflaţi în funcţii de conducere.

Ele se manifestă prin tot felul de acţiuni complicate, ascunse, viclene. Oricât de deschisă şi de ascuţită ar fi lupta politică, ea nu reuşeşte să dezvăluie dedesubturile confruntării. Ambiţiile, ameninţările şi maşinaţiunile politice au impus totdeauna acţiuni pe muchie de cuţit, adică un risc politic imens, concretizat în lupte politice care nu au nici limite, nici morală, deşi ar trebui să le aibă.

Pericolele externe prin tendinţele revizioniste, revendicări teritoriale din partea unor forţe (guverne, grupări politice, grupuri de interes etc) din zona noastră de inters strategic, presiuni externe în problema minorităţilor, reinstalarea sferelor de influenţă, deteriorarea imaginii României, regrupări geopolitice, altele decât cele impuse de integrarea europeană, folosirea teritoriului naţional pentru refugierea unor grupuri etnice mai mari sau mai mici, venite în mod ilegal din zonele de conflict sau zonele sărace ale mapamondului, pot să contribuie la amplificarea nesiguranţei interne şi să inducă ameninţări şi pericole inclusiv pentru demnitarii statului.

9 Andreescu A., Niţă D., **Terorismul analiză psihosociologică**, Editura Timpolis, Timişoara, 1999.

Cauzele şi sursele sociale care generează fenomene extrem de periculoase – se află în realităţile create de evoluţiile forţate, fără discernământ, deopotrivă, spre globalizare şi fragmentare, în memoria colectivă care depozitează umiliri, nedreptăţi şi fantasme ale istoriei. Balcanii de Vest, spre exemplu, nu sunt o zonă generatoare de tensiuni şi conflicte, ci o zonă care depozitează efectele dezastruoase ale unor falii strategice între marile imperii. Anihilarea acestora şi detensionarea zonei vor dura, poate, sute de ani, cel mai probabil tot atât cât au durat şi imperiile care le-au creat, dacă nu chiar mai mult, în virtutea unei experienţe umane îndelungate, potrivit căreia este nevoie de un timp dublu pentru a corecta o greşeală, o deprindere greşită, un reflex, o prejudecată sau un rău făcut.[10]

Analizând metodele folosite de terorişti, atacatori, atentatori, toţi cei care vizează instaurarea haosului, a neliniştii, insecurităţii prin lichidarea anumitor personalităţi indezirabile sau pe care vor sa le scoată din scena publică, observăm că aceştia urmăresc crearea unui climat destabilizator prin clasicele atentate asupra oamenilor de decizie din stat şi a instituţiilor în cadrul cărora aceştia activează, baze militare, obiective cu valoare simbolică sau prin organizarea de grupuri de agitaţie şi presiune, blocarea mecanismelor de funcţionare a legilor, organizarea unor manifestaţii, în cadrul cărora publicul să-şi manifeste public nemulţumirea sau îngrijorarea faţă de unele probleme ale societăţii. Participanţii cei mai frenetici, liderii, sunt discret abordaţi, convinşi şi recrutaţi, organizaţi iniţial ca simpatizanţi, mai târziu ca auxiliari şi, în final, ca membri activi ai unor grupări clandestine sau semiclandestine care funcţionează pe linia destabilizării.

În momentul în care se produce ruptura între opinia publică şi forţele de ordine (vezi mineriadele), scopul este atins. Poliţia şi publicul se polarizează în „noi şi ei". Intimidarea forţelor de ordine, a instituţiilor statului, a publicului ce sprijină ordinea existentă, este organizată în paralel cu demonstraţiile stradale. Poliţiştii izolaţi sunt bătuţi sau chiar linşaţi, familiile lor ameninţate sau atacate. Simpatizanţii puterii pot fi atacaţi sau intimidaţi prin slogane, copiii şi familiile lor victimizate in mediul lor de activitate zilnică. Membrii selecţionaţi ai grupărilor destabilizatoare formează echipe de foc împotriva personalităţilor publice centrale şi locale, contra simpatizanţilor acestora sau împotriva prezumtivilor susţinători.

Contradicţia pricipală cu care teroriştii se confruntă rezidă din faptul că aceştia uzează conceptual de ceea ce noi numim violenţe de natură teroristă, nu acceptă această caracterizare a acţiunilor lor. Negarea constă în ceea ce priveşte semantica şi în recaracterizarea atitudinală şi comportamentală a teroristului care se consideră un revoluţionar, un luptător pentrul ibertate, un martir. Întotdeauna el va acuza în schimb statul, instituţiile şi reprezentanţii acestora de „adevăratul terorism".

După 11 septembrie 2001, nici un stat democratic şi nici un demnitar al acestuia nu mai este la adăpost în faţa pericolului terorist, indiferent de alianţa sau coaliţia din care face parte. Teroriştii nu aleg, ci doar valorifică oportunităţi, astfel încât terorismul se produce oricum şi poate fi întâlnit oriunde, chiar şi în România.

10 Gl. dr. Mircea MUREŞAN, Gl. bg. (r) dr. Gheorghe VĂDUVA (coordonatori), Criza, Conflictul, Războiul, Volumul I, Definirea Crizelor şi Conflictelor Armate în Noua Configuraţie a Filozofiei şi Fizionomiei Naţionale Şi Internaţionale de Reţea, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „CAROL I", Bucureşti, 2007, p. 28.

Aşa cum în toate statele angrenate în lupta cu terorismul, una din preocupările de actualitate aste educaţia de securitate a populaţiei, şi la noi instituţiile statului cu responsabilităţi în domeniul protecţiei demnitarilor şi al prevenirii şi combaterii actelor teroriste întrepind acţiuni de cunoaştere şi creştere a încrederii în aceste instituţii şi amplificarea rolului în prevenirea şi combaterea terorismului.

Bibliografie:

[1]. THOMAS, W. I. şi Dorothy S. THOMAS, **The Child in America**, 1932

[2]. ALEXANDRESCU, Grigore - Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **Ameninţări la adresa securităţii**, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.

[3]. **OXFORD Dictionary of Current English,** Oxford University Press, 1988, Second Edition by Christina Ruse.

[4]. DOLGHIN Nicolae, dr., SARCINSCHI, Alexandra, drd., DINU, Mihai-Ştefan, **Riscuri şi ameninţări la adresa securităţii României. Actualitate şi perspectivă** Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.

[5]. ZAMFIR, Cătălin şi VLĂSCEANU, Lazăr (coord.), ***Dicţionar de sociologie***, Editura Babel, Bucureşti, 1993.

[6]. Strategia de securitate naţională a României.

[7]. www.sri.ro

[8]. **Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**.Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice de Securitate,Bucureşti, 2002.

[9]. ANDREESCU A., NIŢĂ D., **Terorismul analiză psihosociologică**, Editura Timpolis, Timişoara, 1999.

[10]. MUREŞAN, Mircea, gl. dr. VĂDUVA, Gheorghe, gl.bg. (r) dr. (coordonatori), **Criza, Conflictul, Războiul, Volumul I, Definirea Crizelor şi Conflictelor Armate în Noua Configuraţie a Filozofiei şi Fizionomiei Naţionale Şi Internaţionale de Reţea,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007.

IMAGINEA ŞI IDENTITATEA ORGANIZAȚIEI AL-QAIDA DIN MAGHREBUL ISLAMIC

Mihai VOICULESCU*

Abstract: *Terrorist activity in North Africa has been reinvigorates in the last few years by a local Algerian Islamist group turned pan-Maghreb jihadi organization: al-Qaida in the Islamic Maghreb (AQIM). A Sunni group that previously called itself the Salafist Group for Preaching and Combat (GSPC), the organization has taken responsibility for a number of terrorist attacks in the region, declared its intention to attack Western targets, and sent a squad of jihadis to Iraq. Experts believe these actions suggest widening ambitions within the group's leadership, now pursuing a more global, sophisticated, and better-financed direction. Long categorized as part of a strictly domestic insurgency against Algeria's military government, AQIM claims to be the local franchise operation for al-Qaida, a worrying development for a region that has been relatively peaceful since the bloody Algerian civil war of the 1990s drew to a close. European officials are taking AQIM's international threats seriously and are worried about the growing number of Europe-based cells.*

Prin imagine se înțelege reprezentarea formată ca o sumă de opinii, prejudecăți, experiențe sau aşteptări ale unor grupuri de persoane sau ale opiniei publice asupra unei astfel de organizații. Imaginea organizației poate fi văzută ca percepție asupra acesteia, bazată pe cunoaştere şi experiență. Întrucât cunoaşterea şi experiența sunt raportate la nivel de individ, şi imaginea care se realizează la nivelul fiecăruia în parte este diferită.

Relațiile publice au sarcina de a creşte gradul de cunoaştere şi experiență individuală, de înțelegere față de organizație prin mijloace specifice, pentru a se forma o impresie cât mai corect posibilă asupra acesteia.

Prin imaginea organizației înțelegem pur şi simplu o reprezentare abstractă pe care oamenii şi-o formează despre organizație. Această reprezentare este rezultatul unei experiențe directe sau indirecte. Poate fi rațională sau irațională, depinzând de dovezi concrete sau zvonuri şi apare într-un număr infinit de modele, structuri.

Există o imagine personală sau instituțională, o imagine de produs, de marcă. Poate exista o reprezentare generală, de exemplu a unui popor sau a unei țări, şi numeroase reprezentări parțiale sau subimagini. Aceste reprezentări ce se compun din aspecte subiective sunt adesea o combinație de prejudecăți şi stereotipuri.

La 26 ianuarie 2007, *emirul* şi actualul comandant al organizației teroriste algeriene radical-islamiste Grupul Salafist pentru Predică şi Luptă, cunoscut mai degrabă sub acronimul său francez *GSPC*, Abu Musab Abdul Udud, a anunțat redenumirea GSPC în Organizația al-Qaida pentru Maghrebul Islamic.

Experți israelieni în probleme antiteroriste consideră că această redenumire a grupării indică nu doar o orientare semantică a cursului GSPC în direcția strategiei şi ideologiei al-Qaida, ci şi o transformare a regiunii Maghreb într-un alt front al Jihadului, similar celui din Balcani sau din Asia de Sud-Est. Întrucât Maghrebul

*** Cercetător, Academia Națională de Informații**

include o zonă geopolitică uriaşă, ce cuprinde nord-vestul Africii, Algeria, Mauritania, Maroc, Tunisia şi vestul Saharei.

Redenumirea organizației arată intenția noului GSPC. Conform întregii strategii a agendei jihadiste globale, cadrele Organizației al-Qaida pentru Maghrebul Islamic şi-au fixat drept obiectiv şi înlăturarea de la putere a altor guverne arabe moderate din această regiune, nu numai secularul guvern algerian, ce a combătut şi înlăturat de la putere organizația salafistă.

Sub aspectul unei reformări a fostului GSPC în subordinea al-Qaida s-ar putea extinde nu doar condițiile operative pentru islamiştii militanți; aceştia câştigă astfel şi un teren mai amplu de instruire, precum şi condiții logistice ideale. al-Qaida obține prin adeziunea GSPC un atu important în plan psihologic, pentru că îşi extinde zona de influență şi semnalizează omniprezență. Cel mai mare pericol la adresa Europei constă, totuşi, în utilizarea Saharei ca bază logistică.

Al-Qaida din Maghreb nu este o prelungire a fostului GSPC, ci fuziunea ansamblului mişcărilor clandestine salafiste din Africa de Nord. Câmpul de acțiune jihadist s-a extins ieşind din cadrul frontierelor datorită instituirii unui *comandament unificat superior GSPC algerian şi Grupurilor islamice combatante marocane, tunisiene şi libiene*. Baze în care tranzitează tinerii marocani sunt instalate în Algeria şi în țările saheliene. al-Qaida evoluează în Sahara, nu pentru a crea tabere de antrenament, ci pentru a dispune de o bază din spatele frontului la care să nu aibă acces regimurile maghrebiene. Aceasta se află într-o fază în care încearcă să obțină *legitimitate şi credibilitate*. al-Qaida din Maghreb *comite atentate regulate în Algeria, se activează în Tunisia, aşa cum demonstrează înfruntările din decembrie 2006, cu forțele de securitate şi se pregăteşte să lovească în Maroc*. Dar prioritatea sa este Irakul: potrivit ideologiei mişcării, *începând din fosta Mesopotamie colonizată de către americani şi aliații lor trebuie să fie construit Califatul*. Această temă este în prezent foarte promițătoare. al-Qaida găseşte fără dificultate voluntari în Africa de Nord. Tinerii recruți marocani care urmează filierele de recrutare pentru războiul din Irak sunt înrolați într-o luptă care este mai întâi de toate politică şi apoi religioasă. Aderarea nu mai este motivată de motive naționale, sociale sau chiar identitare. De asemenea, marocanii se alătură al-Qaida, căci organizația duce un război de *eliberare* în Irak.

Grija de a comunica a teroriştilor nord-africani nu se reduce doar la mesajul pe care îl emit. Ea se referă de asemenea la instrumentele moderne ale comunicării. Nu avem nevoie să invocăm concepte la modă, *revoluție a informației*, *cyber-război* pentru a înțelege avantajele oferite de folosirea mijloacelor de comunicare moderne.

Rețelele de comunicații, anonime şi discrete, sunt o bună piață. Organizațiile islamice maghrebiene au recurs pe larg la această posibilitate. Asociația studenților islamişti maghrebieni uniți din Europa are astfel un site Internet accesibil doar membrilor săi, www.tawheed.org.

Conceptul de *rezistență fără şef* dezvoltat de Louis Beam, conducător al extremei drepte americane, se aplică perfect celulelor teroriste autonome, solide din punct de vedere defensiv şi flexibile din punct de vedere ofensiv, comunicând prin Internet sau telefoane celulare. Se pare că mişcările nord-africane se inspiră din ce în ce mai mult din acest nou tip de structură.

Internetul poate fi un mijloc de întărire a legăturilor dintre o grupare şi audienţa sa. Talibanii îşi difuzează astfel ideologia pe un site propriu, considerând că mediile de informare occidentale nu o vor difuza sau dacă o vor face ea va fi distorsionată, www.Taliban.org. Islamiştii algerieni comunică şi ei cu simpatizanţii prin Internet. FIS a utilizat de exemplu serviciile *agenţiilor de presă* islamiste, printre care se numără *msanews*, unde sunt reproduse comunicatele sale www.mynet./msanews.

Tehnologiile moderne în domeniul informaţiilor şi comunicaţiilor joacă un rol crucial în evoluţia ameninţării reprezentate, în prezent, de terorismul virtual, *Internetul fiind asemenea unei turbine care potenţează globalizarea mişcării, unul din principalele motoare ale proceselor radicalizării şi recrutării*

susţinătorilor „rezistenţei islamice globale împotriva cruciadei occidentale”.

Internetul - privit ca sursă de informaţii pentru mijloacele şi metodele teroriste - este *ieftin, rapid, uşor accesibil şi, practic, având o acoperire globală – devenind spaţiul comun de întâlnire al persoanelor care împărtăşesc aceleaşi idei/convingeri.*

În acest spaţiu aceste persoane sunt acceptate necondiţionat ca membri ai unei comunităţi virtuale unde îşi pot exprima opiniile fără restricţii şi consecinţe.

Internetul a fost deturnat de grupările islamice extremiste, care pot astfel evita cenzura statului asupra unor publicaţii, acest fapt accelerând exponenţial diseminarea ideologiei, informaţiilor şi instrucţiunilor operaţionale.

Al-Qaida – Baza virtuală În prezent, *valenţele al-Qaida - Baza*, care semnificau coordonare organizaţională şi strategică între diferite reţele teroriste – sunt preponderent angajate în mediul virtual, Baza transformându-se într-o mare bază virtuală de date, din care fiecare entitate teroristă - reţea ori individ – poate extrage strategia ideologică consonantă scopurilor sale sau informaţii detaliate privind tehnici şi metode de recrutare şi luptă.

Alături de alţi foşti şi actuali predicatori ai *Califatului islamic*, ale căror publicaţii pot fi găsite pe Internet, apar şi predicatori – *imami cibernetici* – care caută să impună propria interpretare violentă a Coranului potenţialilor recruţi, considerându-se avangarda islamică nord-africană revoluţionară ce are menirea să-i mobilizeze pe musulmanii din întreaga lume în vederea bătăliei finale împotriva dominaţiei Occidentului.

Diverse studii şi cercetări întreprinse din perioada anilor ’80 până în prezent au scos la iveală o nouă latură a terorismului, şi anume aceea de *terorism orientat spre mass-media*, care urmăreşte, în linii mari, instaurarea groazei în rândul unui grup-ţintă. Cu certitudine, datorită tehnologiilor moderne, grupările teroriste se bucură de posibilitatea de a transforma mass-media în propriile lor arme de distrugere. Studiile ulterioare au încercat să surprindă efectele negative ale mediatizării acţiunilor teroriste. Foarte multe studii s-au făcut pe seama acestui fenomen controversat şi discutat până în prezent de către cercetători. Teroarea mediatizată a generat numeroase studii de specialitate şi teorii multiple Termenul de terorism provine din latinescul *terror*, care înseamnă violenţă fizică, spaimă, teroare, provocate deliberat prin acte de violenţă publică, folosirea cu intenţie a unor mijloace capabile să ducă la un pericol comun. Caracteristicile terorii sunt: violenţa şi ameninţarea cu violenţă, folosirea sistematică şi persistentă a violenţei, intimidarea şi sensibilizarea prin agresivitate şi ură *Ad* provine din englezescul *advertisin*g (reclamă), ce *este doar*

produsul efectiv şi final (mesajul) al procesului şi activităţii de publicitate, care, în funcţie de canalul mediatic căruia îi este destinată, poate fi macheta de presă, spotul TV sau radio etc. *Reclama* (ad)- sub orice formă s-ar prezenta – nu constituie altceva decât o situaţie ce apare în câmpul variat al fenomenelor exterioare, în faţa căreia indivizii sunt chemaţi să se adapteze.

Aşadar, *reclama (ad) nu este numai un discurs comercial, ci şi politic, social, moral, întotdeauna discurs ideologic* şi ceea ce ajunge la public nu este decât un slogan, un cuvânt sau o siglă mai mult sau mai puţin explicită (ex. IRA, al-Qaida etc.), un simbol sau un drapel, care sunt tot atâtea mărci de recunoaştere.

Acolo se află miezul unui mesaj (ad), al unei ideologii, întrucât teroarea este îndreptată spre media, şi nu spre victime, succesul ei este definit în termenii de acoperire mediatică, pentru a induce sentimentul de frică în populaţie sau într-o parte a populaţiei, ca efect psihologic al acestui mod de luptă. În această interpretare, relaţia dintre mass-media şi terorism se bazează, deci, pe principiul interesului reciproc, pe de o parte, transgresiunea tabu-ului violenţei, şocul evenimentului, teama, sentimentul de ameninţare şi iraţionalul; pe de altă parte vizibilitatea şi, la limită, legitimitatea spectacolului, pe care o împrumută canalele de comunicare indispensabile funcţionării societăţilor democratice.

Ad-terorismul, din perspectiva abordărilor ştiinţelor socio-cognitive, reprezintă o comunicare de tip persuasiv, emisă de către o grupare teroristă prin mass-media adresată unui public-ţintă, în scopul de a modifica favorabil atitudinea acestuia faţă de expectanţele lor. Terorismul nu poate determina apariţia unei stări de teamă, decât printr-o campanie de utilizare sistematică a violenţei. Ad-terorismul este o formă de comunicare în masă, care are o puternică influenţă asupra formării, consolidării şi schimbării atitudinilor, gusturilor, părerilor şi comportamentelor oamenilor; pentru a determina un guvern sau grup-ţintă în vederea scopurilor lor propuse.

Presa este, într-adevăr, liberă în alegerea modului de a trata informaţia şi, mai mult decât teroriştii, ea este cea care fabrică înfăţişarea terorismului.

Cea mai mare experienţă în crearea sau modificarea imaginii reţelei teroriste al-Qaida a fost acumulată prin îmbinarea activităţilor de relaţii publice, şi anume prin crearea imaginii organizaţiei. O imagine de acest fel se formează de-a lungul anilor prin informaţiile obţinute din presă, prin publicitate, prin ad-terorism, prin cyberterorism, prin comentariile reprezentanţilor de marcă ai organizaţiei, prin percepţia eficienţei activităţii acesteia şi prin satisfacţia obţinută în urma atingerii obiectivelor unei astfel de organizaţii teroriste. Astfel, imaginea are un caracter în cea mai mare parte subiectiv şi psihologic. Istoria şi interpretarea ei subiectivă, memoria şi deformările ei, interesul, înţelegerea greşită influenţează crearea şi modificarea unei imagini.

În domeniul percepţiei organizaţiei al-Qaida, imaginea de marcă a acesteia corespunde unui produs. Ea reprezintă traducerea de către un consumator real, potenţial sau de către un neconsumator a unei opinii referitoare la organizaţie. Această opinie poate fi fondată sau nu pe cunoaştere, dar ea există.

Imaginea de marcă este opinia pe care şi-o formează consumatorii reali şi potenţiali asupra produsului, asupra mărcii al-Qaida. Imaginea de marcă este deci cea care serveşte ca referinţă actului de adeziune, dacă aceasta va fi pozitivă sau negativă.

Imaginea de marcă al-Qaida este o realitate non-fizică constituită din reprezentări, imagini, credinți mai mult sau mai puțin explicite sau profunde şi din emoții în funcție de care există, se hotărăsc sau se manifestă preferințele sau respingerile, în comportamentul de consum al subiecților. Această imagine de marcă este ansamblul organizat de atribuții explicite şi mai ales implicite care definesc personalitatea, adică modul de existențe în subiectivitate a subiecților, a unei mărci ca cea a rețelei teroriste al-Qaida.

Reputația organizației al-Qaida, prestigiul său, determină atitudinile şi părerile manifestate față de aceasta şi față de acțiunile sale. În consecință, crearea sau cel puțin popularizarea reputației organizației constituie în mod necesar prima fază a oricărui program axat pe relații publice. Orice marcă are nevoie de notorietate, iar rețeaua teroristă al-Qaida, nu duce lipsă. Există un prag inferior sub care notorietatea nu trebuie să coboare; nu se poate crea notorietate fără a se crea o imagine şi invers, pentru a crea o imagine este obligatoriu să se atingă un anumit grad de notorietate, alimentat de acțiunile sângeroase orchestrate de al-Qaida din Maghreb. Între aceşti doi poli va trebui să se plaseze politica de imagine.

Cu cât imaginea unui act terorist, a rețelei al-Qaida în genere se va distinge mai mult de celelalte imagini similare, de celelalte rețele, cu atât mai mult ea va fi mai personalizată.

Imaginea îndeplineşte anumite funcții:

• este purtătoarea trăsăturilor organizației, ajutând astfel la luarea unor decizii;

• oferă adepților, pe lângă utilizarea reală, şi o utilitate suplimentară;

• asigură mărcii al-Qaida încrederea publicului, înlăturând anonimatul dintre organizație şi publicul ei.

Organizația al-Qaida din Maghreb are o imagine cu atât mai bună cu cât membrii săi sunt mai competenți, mai dinamici, mai prezenți, mai uşor de abordat, acțiunile lor se simt, iar prezența mesajului lor este difuzat prin mass-media. Informațiile furnizate presei au o mare influență asupra imaginii sale dacă prezintă în mod clar acțiunile, mesajele, prezența, informând zilnic publicul.

Membrii organizației contribuie în egală măsură să creeze în avantajul lor imaginea mărcii al-Qaida.

Este astfel necesar ca sistemele de comunicare internă a organizației să fie în strânsă relație cu sistemul de comunicare a rețelei, astfel încât membrii să primească şi să perceapă imaginea organizației, la fel ca şi publicul nord-african.

Înainte de a ajunge la elaborarea imaginii optime este necesară cunoaşterea tipurilor de imagine:

- *imaginea curentă*, felul în care lumea exterioară, publicul nord african, priveşte organizația;

- *imaginea de oglindă*, felul în care organizația se vede pe ea însăşi;

- *imaginea de dorit*, din punct de vedere a rețelei teroriste reprezintă felul în care organizația ar trebui să fie privită de public.

Între aceste imagini diferite, la aprecierea reală poate apărea un conflict care trebuie să fie rezolvat în sensul imaginii optime. Drept bază de plecare serveşte aprecierea de către categoriile de public la care organizația maghrebiană se va adresa în sensul acceptării noii imagini. Este vorba de publicurile nord africane țintă, de

mass-media, de instituțiile statului, de percepția europeană şi nu în ultimul rând de imaginea globală pe care şi-o însuşeşte organizația al-Qaida din Maghreb.

Imaginea şi identitatea organizației sunt construcții diferite, cea de-a doua contribuind la realizarea celei dintâi. În timp ce imaginea este mentală, identitatea organizației este ceea ce se crede despre ea, respectiv cum se vede ea şi cum poate fi identificată.

În general, se apreciază că este nevoie de o nouă identitate a organizației atunci când este vorba despre o unificare a mai multor organizații cu imagini oarecum distincte într-una singură. Este nevoie de o nouă identitate atunci când s-a schimbat fundamental profilul activității organizației sau atunci când vechea imagine ajunge să aibă conotații negative.

Relațiile cu presa se înscriu în strategia globală de comunicare a organizație mamă al-Qaida. Rolul lor este esențial în promovarea notorietății organizației, crearea şi susținerea anumitor componente ale imaginii sale şi sensibilizarea diferitelor categorii de public la activitățile organizației.

Sintagma relațiile cu presa, larg acceptată în literatura de specialitate, desemnează relațiile cu toate mediile de informare (presă scrisă, radio, televiziune, internet). De aceste relații se ocupă serviciul de presă, care trebuie să mențină viu interesul presei şi să-l alimenteze permanent cu informații. Nu este însă suficient să se vorbească despre organizație şi membrii săi, trebuie urmărite sistematic obiectivele stabilite în strategia de comunicare a organizației.

În activitatea sa, relațiile publice ale organizației pun în valoare obiectivele, acțiunile, în cadrul unor evenimente prevăzute a avea loc sau prin crearea lor, destinate să servească unor scopuri precise. Se consideră că evenimentul este o manifestare la care asistă un număr de persoane reprezentând un public omogen sau, din contră, un public eterogen. Organizația poate folosi aceste evenimente, le poate exploata cu maximă eficiență la nivelul unor categorii specifice de public cât şi la nivelul opiniei publice în general.

În scopul utilizării unor evenimente deja existente, care pot fi puse în relație directă sau indirectă cu organizația, compartimentul de relații publice trebuie să profite de evenimentul care atrage cel mai mult atenția publică, pentru a sesiza categoriile de public ce interesează organizația şi pentru a transmite un mesaj. Acest fapt va permite să se atingă unul dintre obiectivele de relații publice ale organizației sau chiar să folosească evenimentul în folosul acesteia.

Definirea categoriilor de public-țintă presupune precizia, claritatea şi cuantificarea obiectivelor ce nu pot rezulta relației cu categoriile de public vizate, la care trebuie să ajungă şi asupra cărora trebuie să acționeze mesajele. Audiența poate consta într-un public foarte larg, dar este necesară selectarea anumitor categorii de public-țintă, ca de exemplu liderii de opinie sau reprezentanții comunității, a căror implicare creşte eficiența comunicării.

Cel mai adesea se recunosc anumite categorii de public extern sau intern interesate de politica şi deciziile organizației, de practicile ei de funcționare, de noile acțiuni, categorii de public ce trebuie informate, motivate, influențate.

Stabilirea audienței necesită un demers de cunoaştere a particularităților culturale, sociale, economice, demografice, religioase şi a intereselor lor specifice în vederea adaptării mesajelor.

Indiferent de media, alegerea momentului în care sunt transmise mesajele este foarte importantă, regula de aur este: mesajul potrivit, adresat publicului potrivit, la momentul potrivit.

Concluzionând, fenomenele de influențare, de evocare a emoțiilor negative din mass-media sau alte forme de mediatizare a terorii sunt, deci, consubstanțiale comunicării, fiindcă orice comunicare a terorii este o încercare de a influența, urmărindu-se, astfel, să se transmită un sens, ceea ce nu se poate realiza fără influențare.

Bibliografie :

[1]. ALILI, Rochdy, *Qu'est.ce que l'islam*, La Decouverte, Proche, Paris, 2000.
[2]. BASBOUS Antoine, *L'islamisme, une revolution avortee*, Hachette Litterature, Paris, 2000.
[3]. BOUDON, Raymond şi colab., *Dicționar de sociologie*, Larousse, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
[4]. CARDINI, Franco, *Europe et Islam, histoire d'un malentendu*, Le Seuil, Paris, 2000.
[5]. HARRISON, Shirley, *Public Relations. An Introduction*, International Thomson Business Press, 1995.
[6]. JEFKINS, Frank, *Public Relations*, London, Pitman Publishing, 1998.
[7]. KEPEL, Gilles, *Jihad, expansion et declin de l'islamisme*, Gallimard, 2001.
[8]. KEPEL, Gilles, *Les Banlieues de l'islam*, Paris, Le Seuil, 1991.
[9]. LAURENS, H, *L'Orient arabe. Arabisme et islamisme de 1798 a 1945*, Paris, Armand Colin, 2002.
[10]. LOMBARD, M., *L'islam dans sa premiere grandeur: VII-XI siecle*, Flammarion, 1990.
[11]. MANTRAN, R., *Les grandes dates de l'islam*, Larousse, 1990.
[12]. MERVIN, Sabrina, *Histoire de l'islam. Doctirne et fondements*, Flammarion, Paris, 2000.
[13]. MUTIN, G, *Geopolitique du monde arabe*, Paris, Ellipses, 2001.
[14]. SFEIR, Antoine, *Les Reseaux d'Allah, les filieres islamistes en France et en Europe*, Plon, Paris, 1997.
[15]. Cotidianul El Mundo (Spania)
[16]. Cotidianul: Corriere della sera (Italia)
[17]. Cotidianul: El Pais (Spania)
[18]. Cotidianul: Haaretz (Israel)
[19]. Cotidianul: Le Figaro (Franța)
[20]. Cotidianul: Le Monde (Franța)
[21]. Periodicul: Jane's Islamic Affairs Analyst (Marea Britanie)
[22]. Periodicul: Jane's Terrorism and Security Monitor (Marea Britanie)
[23]. Publicația săptămânală: Der Spiegel (Germania)
[24]. Publicația: Stratfor.com (Marea Britanie)

FACTORII CONTEMPORANI DE INSECURITATE, REALITĂȚI CARE AMENINȚĂ STABILITATEA DIN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Adriana UNGUREANU*

The UN report entitled "A more secure world: our shared responsibility" considers that at present, there is a number of threats focused both on the strong and the weak states.

These threats, which are in fact the insecurity factors of the contemporary world, will be analyzed in this article one by one, proving that it can influence seriously the entire region of the Black Sea Area towards instability.

Key words: security, international terrorism, inter-ethnic and inter-religious conflicts, proliferation of weapons of mass destruction, organized crime, economic development disparities; environmental issues.

Raportul ONU intitulat "*O lume mai sigură: Responsabilitatea noastră comună*" consideră că, în prezent, există o serie de ameninţări care vizează atât ţările puternice cât şi pe cele slabe. Atacurile teroriste din ultimii ani au demonstrat lumii întregi că nici un stat nu îşi poate asigura singur securitatea care este o condiţie *sine qua non* pentru progres şi prosperitate.

Statele din jurul Mării Negre, deşi nu cu determinarea corespunzătoare, încep să îşi dea seama treptat că depind tot mai mult unele de altele pentru a combate multitudinea de riscuri, pericole şi ameninţări la adresa viitorului lor comun.

Pentru a avea o imagine mai clară cu privire la fragilitatea stării de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre vom prezenta cei mai importanţi *factori de insecuritate* cu care se confruntă lumea întreagă în prezent şi care, într-o anumită măsură, sunt specifici statelor care se află în proces de tranziţie de la totalitarism la democraţie. Aceştia sunt: terorismul internaţional, conflictele interetnice şi interreligioase, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată, adâncirea decalajelor de dezvoltare şi problemele de mediu.

Terorismul internaţional reprezintă o ameninţare strategică pentru întrega lume, iar 11 septembrie 2001 a demonstrat că, oricând şi oriunde, posibilitatea unui atac terorist este una cât se poate de reală. Atentatele din ultimii ani (Turcia-2003, Spania-2004, Marea Britanie-2005, India 2008) demonstrează că lupta împotriva terorismului trebuie intensificată, iar cooperarea între state şi organizaţiile internaţionale de securitate trebuie să fie mai eficientă şi mai productivă.

Se poate observa că în ultimii ani a avut loc o mutaţie a acţiunilor teroriste din zona ţintelor guvernamentale şi diplomatice către ţintele civile uşoare precum băncile, lăcaşele de cult şi locaţiile pentru divertisment, care asigură un număr considerabil de victime şi care conduc la presiuni accentuate din partea opiniei

*** Doctorand în domeniul „Ştiinţe militare şi informaţii", ofiţer în cadrul Serviciului de Telecomunicaţii Speciale**

publice naţionale şi internaţionale în vederea soluţionării cererilor formulate de terorişti.

Preocupările academice cu privire la terorism sugerează că pentru înţelegerea motivaţiei teroriştilor se impune o abordare interdisciplinară. Teroriştii nu sunt motivaţi numai de factori psihologici, ci şi de cei sociali, politici, religioşi sau economici. Deşi există foarte multe definiţii atribuite terorismului, toate au în comun următoarele caracteristici:

- pentru îndeplinirea scopurilor propuse, teroriştii folosesc întotdeauna violenţa;
- orice act terorist este comis cu scopul de a produce un efect politic;
- orice act terorist produce frică, spaimă, teroare în rândul populaţiei;

Accesul din ce în ce mai facil la tehnologiile de vârf în domeniul comunicaţiilor şi al tehnologiei informaţiei şi modernizarea fără precedent a mijloacelor de transport sporesc caracterul internaţional al terorismului, făcând ca spaţiul şi timpul să nu mai fie un impediment, nici din punct de vedere al posibilităţilor de comunicare şi nici din cel al distanţei. În plus, organizaţiile teroriste colaborează deschis atunci când este necesară tranzitarea prin ţări ostile lor. De asemenea, terorismul continuă să se adapteze la noile condiţii în care riposta internaţională şi-a demonstrat fermitatea prin renunţarea la structurile ierarhic-verticale şi înlocuirea lor cu celule regionale independente care împărtăşesc o ideologie comună.

Scopul real al tuturor acţiunilor teroriste şi al tuturor liderilor terorişti, indiferent de orientare, este lupta pentru putere pe care într-un sistem democratic nu o pot obţine. Astfel, teroriştii fac tot ceea ce este necesar pentru influenţarea unui segment cât mai larg de populaţie în sensul că „inamicul responsabil” de tot ceea ce se întâmplă rău este fie lumea creştină şi poporul evreu, fie democraţia şi globalizarea.Terorismul internaţional este un fenomen complex şi omniprezent, iar răspunsul Occidentului la această ameninţare, cel puţin în prezent, pare să nu fie cel adecvat. Oricum, este foarte clar că rezultatele războiului declanşat împotriva acestui flagel nu sunt cele estimate şi dorite.

Referitor la *conflictele interetnice şi interreligioase*, putem spune că acestea sunt determinate de condiţiile economice precare, de proliferarea criminalităţii transfrontaliere, de clivajele etnice sau religioase şi de pretenţiile teritoriale reciproce. Tensiunile interetnice din spaţiul fostei Uniuni Sovietice pot fi oricând cauza unui conflict major. Vorbim de un spaţiu în care există peste 20 grupări etnice diferite; două mari religii – creştină şi islamică; trei mari civilizaţii – europeană,slavă şi musulmană– şi foarte multe interese, extrem de divizate şi de fluctuante. Deoarece graniţele externe şi interne din spaţiul ex-sovietic au fost trasate de cele mai multe ori în mod arbitrar, ignorându-se anumite realităţi istorice, unele naţionalităţi au fost dispersate pe teritoriul altor state, ceea ce a dus la crearea unor enclave etnice şi religioase motiv pentru care încă persistă focarele de conflict din Nagorno-Karabah, Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria şi Cecenia. Trebuie menţionat faptul că în ultima perioadă conflictele interetnice şi interreligioase s-au intensificat şi în alte regiuni ale lumii.

Valorile pe care se sprijină existența grupurilor etnice se referă la cultură, tradiții, limbă, religie, mod de viață precum şi o anume psihologie comună. Toate acestea constituie fundamentul de la care se porneşte pentru a defini identitatea oricărui grup etnic, iar asemenea valori nu pot fi nici eliminate şi nici distruse. Ele reprezintă o realitate obiectivă care defineşte fiecare grup etnic şi elementele sale caracteristice.

Analiza sistemelor de valori pe care se bazează grupurile etnice este deosebit de importantă având în vedere multitudinea conflictelor de natură etnică din întreaga lume. Recrudescența acestora nu este exclusiv un efect al globalizării, ele au multiple conotații istorice, culturale şi, în special, economice. Se poate constata cu uşurință totuşi, că acolo unde nu există probleme sociale şi economice nu există nici conflicte etnice. Soluționarea acestor conflicte trebuie să constituie o prioritate atât pentru statele implicate, cât şi pentru întreaga comunitate internațională, iar de-a lungul timpului au fost propuse mai multe soluții nonviolente pentru prevenirea şi rezolvarea conflictelor interetnice, cum ar fi:

- asimilarea sau integrarea;
- schimbul de populație;
- federalizarea statelor pe criterii etnice;
- înlocuirea conceptului de grup etnic cu acela de cetățenie;
- utilizarea statutului de autonomie pentru minorități;
- discriminarea pozitivă.

Fără îndoială, mai există şi alte soluții, însă ele trebuie identificate şi aplicate numai în concordanță cu prevederile dreptului intern şi internațional, ale acordurilor şi tratatelor la care statele respective sunt părți. De exemplu, geopoliticianul francez Ives Lacoste preciza într-un studiu consacrat problemelor interetnice că, în viitor, statele vor trebui să aibă în vedere crearea unui cadru legal reglementat de dreptul internațional prin care să i se asigure unui stat posibilitatea de a interveni pentru rezolvarea unor probleme ale unui grup etnic aflat pe teritoriul altui stat.

Indiferent de situație, orice soluție, pentru a putea fi aplicată, trebuie să se bazeze pe respect mutual, pe dreptul individual şi colectiv la viață, pe accesul la viața culturală, pe dreptul la identitate individuală, pe dreptul de a avea şi de a exprima opinii. În acest sens, considerăm că pentru evitarea conflictelor etnice este necesară armonizare legilor interne cu legislația internațională referitoare la respectarea drepturilor omului; să se respecte, protejeze şi garanteze valorile culturale ale grupurilor etnice; să se stimuleze dialogul interetnic prin intermediul organizațiilor neguvernamentale; să se constituie centre regionale multiculturale; să se optimizeze relațiile interetnice prin intermediul organizațiilor interculturale.

Al treilea factor contemporan de instabilitate îl constituie *armele de distrugere în masă* (arme nucleare, chimice, biologice, radiologice şi explozibilii puternici), adică acele arme care au un potențial semnificativ de distrugere şi care pot fi folosite pentru anihilarea unui număr foarte mare de persoane. Proliferarea armelor de distrugere în masă (WMD) reprezintă o gravă amenințare la adresa stabilității internaționale şi un pericol major care amenință însăşi existența umanității, armamentul nuclear fiind instrumentul cel mai eficace pentru anihilarea rapidă şi

masivă a acesteia. Proliferarea WMD comportă două direcţii de dezvoltare: prima vizează exportul ilegal al unor echipamente, tehnologii, materii prime, licenţe referitoare la producerea armelor nucleare, chimice, biologice, iar cea de a doua se referă la demersurile pe care un stat le face pentru cercetarea, dezvoltarea, producerea şi testarea unor astfel de arme. Din ce în ce mai multe state şi grupuri teroriste au acces la armele chimice, biologice şi atomice constituindu-se astfel în surse permanente de tensiuni şi insecuritate regională şi globală. Efectele folosirii acestor arme pot fi devastatoare, se pot manifesta pe termen lung, pot provoca pagube materiale foarte mari şi pot ucide întreaga populaţie din zona atacată. Nu trebuie uitat că, deşi aceste arme prin natura lor pot afecta atât actorii implicaţi în conflict cât şi părţile necombatante, marile puteri ale lumii continuă să se înarmeze direct proporţional cu progresele din cercetarea ştiinţifică, mai ales cele din domeniul tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor.

Armele realizate de SUA, Rusia, China, Israel, şi de unele ţări din Uniunea Europeană au atins cote inimaginabile în ceea ce priveşte calitatea, puterea de distrugere şi precizia. Fiecare dintre ţările care deţine astfel de arme susţine că are în vedere propria securitate într-o lume conflictuală şi nesigură şi că aceste arme le asigură o participare activă la gestionarea mediului de securitate al planetei.

Deţinerea armelor nucleare ameninţă şi descurajează, dar securitatea prin ameninţare şi descurajare este relativă şi se poate transforma foarte uşor în insecuritate. Provocările, pericolele, ameninţările, vulnerabilităţile şi riscurile vizează pe toată lumea, inclusiv ţările care dispun de cele mai sofisticate sisteme de arme, care oricum, nu le asigură în mod automat securitatea.

Piatra de temelie a regimului internaţional de neproliferare nucleară este *Tratatul de neproliferare nucleară din 1967*, prin care cele cinci puteri nucleare ale timpului (SUA, Marea Britanie, URSS, Franţa, China) s-au angajat să nu exporte statelor nenucleare arme nucleare, componente ale acestora şi tehnologiile aferente.

Toţi semnatarii Tratatului au căzut de acord asupra măsurilor de siguranţă necesare şi a controalelor pe care Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică urma să le execute în centralele nucleare electrice şi la alte instalaţii nucleare destinate unor utilizări paşnice.

Pe măsură ce numărul statelor posesoare de arme nucleare creşte, în egală măsură creşte şi posibilitatea gestionării acestora într-un mod inadecvat, care pune în pericol atât pacea, cât şi stabilitatea regională şi globală. Se apreciază că statele care au devenit recent posesoare de armament nuclear nu şi-au dezvoltat un sistem adecvat de control şi de securitate a depozitării şi manipulării acestuia aşa cum aveau cele două super puteri mondiale în timpul Războiului Rece. O altă problemă o constituie faptul că, pe timpul derulării crizelor internaţionale, există riscul utilizării armelor nucleare împotriva adversarilor înainte ca aceştia să le poată utiliza pe ale lor, rezultând de aici conceptul loviturii nucleare preventive.

În ciuda eforturilor internaţionale împotriva proliferării armelor nucleare, există state, cum sunt Iranul şi Coreea de Nord care au făcut progrese pe calea dobândirii de armament nuclear. Un pericol major pentru stabilitatea internaţională îl constituie situaţia în care un stat se consideră suficient de ameninţat pentru a acţiona preventiv prin atacarea capacităţilor nucleare ale adversarilor săi. În acest fel a acţionat Israelul

în 1981 când a atacat reactorul nuclear irakian da la Tabriz în Operaţiunea „Osirak”. Soluţia ideală este, fără îndoială, eliminarea insecurităţii şi a ameninţărilor în relaţiile internaţionale şi în primul rând dintre statele vecine.

Pe baza situaţiei instabile din Orientul Mijlociu şi nu numai, au fost elaborate o serie de scenarii din care cele mai apropiate de realitate ar fi:

- ascensiunea unei puteri nucleare regionale agresive, care să determine o putere globală sau o coaliţie de state condusă de aceasta să acţioneze pentru a neutraliza prin forţă ambiţiile acestei puteri agresive;

- un război regional între două state devenite de curând posesoare de arme nucleare;

- pierderea de către guvernul unui stat posesor de arme nucleare a controlului asupra forţelor nucleare proprii ca urmare a dezintegrării sale politice, ceea ce ar putea genera un război nuclear sau ar putea duce la câştigarea controlului întregului arsenal nuclear ori numai a unei părţi din acesta de către o organizaţie teroristă.

Mai trebuie menţionat că *Tratatul de neproliferare nucleară* nu interzice cercetările şi dezvoltarea unor programe nucleare civile şi este evident că acestea pot fi utilizate atât pentru a căpăta experienţa necesară producerii armelor nucleare, cât şi pentru a produce plutoniu şi alte materiale indispensabile construirii armelor nucleare. Ultimele evoluţii de pe scena internaţională în domeniul proliferării nucleare arată că, deşi armamentul nuclear şi proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă ameninţări esenţiale la adresa ordinii internaţionale şi a existenţei civilizaţiei umane, deţinerea acestora constituie un argument esenţial al poziţionării statelor în ierarhia de putere a lumii şi o garanţie solidă de securitate.

Al patrulea factor de insecuritate, *crima organizată*, este considerat a fi un fenomen rezidual al globalizării care speculează cu succes oportunităţile oferite de permeabilitatea frontierelor precum şi de revoluţia în domeniul tehnologiei şi comunicaţiilor în scopul dezvoltării şi consolidării propriilor reţele în diverse state.

Tendinţele importante care definesc evoluţia fenomenului criminalităţii organizate în secolul XXI sunt: caracterul internaţional, conexarea unor infracţiuni furnizoare de venituri considerabile cu infracţiunile violente, amplificarea şi diversificarea infracţionalităţii transfrontaliere care se dovedeşte a fi din ce în ce mai bine organizată. Asistăm la o internaţionalizare a violenţei prin proliferarea unor noi tipuri de crime şi delicte comise cu scopul de a inspira frică în rândul populaţiei şi care lezează substanţial drepturile şi libertăţile individului. Controlul pe care crima organizată îl exercită asupra pieţelor interne şi externe afectează securitatea internaţională şi impune armonizarea politicilor statale şi internaţionale de combatere a acestui flagel.

În multe ţări precum SUA, Rusia şi Ucraina se manifestă o îngrijorare sporită în legătură cu amploarea pe care au luat-o operaţiile ilegale ale grupărilor aparţinând crimei organizate şi referitor la lărgirea ariei geografice de influenţă a acestora, toate constituind o ameninţare serioasă la adresa ordinii internaţionale. Se pare că structurile crimei organizate ruseşti rivalizează ca putere şi bogăţie cu grupările vechi din Europa şi Statele Unite ale Americii. În multe cazuri, organizaţiile criminale sunt conduse după reguli de management utilizate de orice firmă sau companie. Noul model de organizare a activităţii criminale tinde să se diferenţieze de modelul clasic.

Noile entități criminale nu sunt restricționate de frontierele dintre state şi nu au o ierarhie piramidală clar stabilită, ci au structuri de conducere colective foarte elastice. În consecință, grupuri criminale mici, cu puține resurse organizaționale şi legături reduse cu oficialitățile unui stat, pot produce daune serioase societății statului respectiv.

În acelaşi timp, nu trebuie uitate activitățile transnaționale ale grupurilor criminale puternice şi bine organizate, care mențin reprezentanțe în afara țării lor de origine, cultivă cu asiduitate relații cu oficialități şi lideri politici pe care îi corup prin orice mijloace, realizează alianțe strategice cu organizațiile criminale din alte state şi penetrează economia diferitelor țări în cadrul procesului de spălare a banilor proveniți din activități ilegale. Organizațiile criminale, ca multe corporații moderne, au dezvoltat strategii şi aranjamente structurale noi pentru a fi mai competitive şi mai eficiente pe piața mondială, devenind în acest fel transnaționale.

Ca şi corporațiile multinaționale, grupările crimei organizate au procedat la:

- stabilirea unor celule funcționale în străinătate;
- stabilirea de relații, pe bază de corupție, cu liderii străini;
- stabilirea unor relații strategice transfrontaliere;
- efectuarea unor investiții legale în alte țări.

În rândul specialiştilor în domeniul combaterii criminalității organizate, există un larg consens asupra faptului că prin crima organizată se erodează şi se degradează mediul strategic internațional şi se amenință viziunea asupra a ceea ce reprezintă o societate stabilă, iar criza economică cu care se confruntă întreaga lume în prezent, se datorează şi procesului de spălare a banilor proveniți din activitățile ilegale. Ceea ce este grav este faptul că, datorită lipsei legislației necesare pentru combaterea criminalității organizate şi datorită sărăciei populației din țările slab dezvoltate economic, atât organizațiile teroriste cât şi rețelele crimei organizate pot racola oricând şi cu uşurință membri.

În ceea ce priveşte *creşterea disparităților economice* între regiunile lumii, unul dintre fenomenele care a condus la adâncirea acestora este globalizarea. Există state care devin tot mai bogate (SUA, unele statele membre UE, Japonia) şi există state în zonele subdezvoltate care devin din ce în ce mai sărace (Africa, Asia de Est şi de Sud - Est). Problemele legate de hrană (sărăcia, foametea, degradarea resurselor de apă); problemele economice (modelele nesustenabile de producție, distribuția inegală a resurselor, creşterea dominației economice a unor state şi corporații multinaționale) sunt factori care împiedică dezvoltarea zonelor defavorizate şi subdezvoltate, deşi întărirea capacității statelor sărace pentru combaterea acestor decalaje de natură economică şi socială constituie o prioritate pe Agenda ONU prin *Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului* şi pe cea a Fondului Monetar Internațional prin programul de asistență *„Poverty Reduction and Growth Facility”*.

Cunoscutul şi controversatul Lester Brown încearcă în studiul său “*Plan B”,* să sugereze unele soluții care să răspundă noilor realități care derivă din procesul *dezvoltării durabile* la nivel global. El propune:

- promovarea unui „buget pentru redresarea planetei”, în paralel cu „bugetul pentru eradicarea sărăciei”. Acestea ar include alocații pentru protecția şi

refacerea solurilor fertile, a pădurilor şi a pescuitului oceanic, ca şi pentru conservarea diversităţii biologice;

- folosirea oportunităţilor oferite de noile tehnologii pentru întărirea protecţiei mediului, economisirea resurselor şi accelerarea procesului de reciclare a materialelor;
- asigurarea tranziţiei de la economia bazată pe resurse fosile de energie (cărbune, petrol şi gaze) spre resurse regenerabile (vânt, energia solară, geotermală, hidroenergie, bioenergie, hidrogen);
- încurajarea trecerii de la economia risipei de resurse spre economia bazată pe reutilizarea şi reciclarea resurselor prin politici publice adecvate;
- restructurarea radicală a sistemelor de transport, diversificarea lor, promovând o maximă mobilitate, consum minim de energie, o mai mare flexibilitate a mijloacelor individuale şi colective de transport.

Avertismentul exprimat de Lester Brown sună astfel: „Colapsul sistemelor de suport natural, ambiental, este pericolul comun al societăţii contemporane, căreia nu-i poate supravieţui nici o economie, oricât de avansată ar fi".

Sustenabilitatea ambientală a economiei mondiale în curs de globalizare este o provocare comună la acest început de secol XXI. Devine tot mai evident faptul că sustenabilitatea economiei mondiale şi a societăţii umane nu este determinată doar de echilibrul necesar dintre societate şi mediu, dar şi de celelalte aspecte.

Eradicarea sărăciei pe planetă şi reducerea marilor decalaje dintre bogaţii şi săracii lumii devin problemele esenţiale ale acestui secol, reprezentând sursa celor mai periculoase conflicte politice, economice şi sociale posibile, care pot pune în pericol stabilitatea internaţională, iar rezolvarea acestor probleme nu ţine doar de alocarea mai multor resurse materiale şi financiare.

Economia mondială a crescut în ultimii 50 de ani în ritmuri fără precedent, amplificându-se de şapte ori produsul mondial global, dar sărăcia pe glob nu s-a redus, iar decalajele chiar se adâncesc. Cauza principală o constituie regulile care guvernează funcţionarea pieţei, care au generat dintotdeauna şi generează în permanenţă polarizarea socială. Sunt necesare, deci, corective care să limiteze aceste efecte ale pieţei, iar în plan naţional este rolul statelor să promoveze asemenea corective. Problema care se pune este cine să promoveze asemenea corective la nivelul economiei mondiale pentru că ONU şi instituţiile sale specializate nu dispun de asemenea instrumente.

Securitatea globală şi regională este afectată şi de *problemele ecologice* care reprezintă o gamă diversă şi complexă de factori cum ar fi: schimbarea climei, distrugerea stratului de ozon, distrugerea pădurilor, pierderea biodiversităţii, poluarea în diverse forme, modul în care se gestionează dezastrele nucleare şi chimice, războaiele care au ca rezultat pierderi ecologice, distribuţia inegală a resurselor naturale. Degradarea mediului reprezintă un element crucial cu consecinţe dezastruoase în următorii ani pentru sistemul economic global.

Pentru a conserva actualul ecosistem este absolut necesar, ca înaintea considerentelor de natură economică şi politică, să se afle cele de natură ecologică,

iar în viitorul imediat trebuie identificate soluții viabile pentru combaterea poluării în condițiile în care productivitatea creşte exponențial.

Contracararea şi lupta continuă împotriva factorilor de insecuritate contemporani prezentați trebuie să fie direcții prioritare pe agenda tuturor statelor şi organizațiilor internaționale.

Referitor la Marea Neagră, trebuie reținut că acum reprezintă noua interfață între comunitatea euro-atlantică şi Orientul Mijlociu, iar stabilitatea şi securitatea regiunii reprezintă o componentă importantă a proiectului de aprofundare a relațiilor cu Orientul Mijlociu şi totodată, de modernizare a întregii regiuni.

Diversitatea etnică, socială, culturală din Zona Extinsă a Mării Negre îşi găseşte corespondentul în multe părți ale Orientului Mijlociu, între popoarele care locuiesc pe țărmurile Mării Negre şi cele din regiunea Orientului Mijlociu existând legături solide care pot fi cultivate şi dezvoltate prin inițierea unor proiecte de cooperare adecvate şi oportune.

Pe termen lung, problema securității în zona Mării Negre depăşeşte cu mult regiunea propriu-zisă, iar perspectivele sale sunt legate de viitorul relațiilor SUA-Rusia, de viitorul parteneriatelor Rusiei cu NATO şi UE, de poziția altor actori globali, dar şi de evoluțiile din spațiile geopolitice limitrofe, mai ales Orientul Mijlociu şi Asia Centrală. Pe termen mediu, securitatea în zona Mării Negre va fi dependentă de poziționarea sa geografică la frontieră estică a spațiului integrator european şi euro-atlantic, iar peste toate acestea se vor suprapune preocupările tuturor statelor lumii pentru asigurarea accesului liber la resursele energetice, esențiale pentru dezvoltare şi prosperitate.

Factorul energetic va solicita potențialele militare ale tot mai multor state interesate în securitatea zonei, dar şi abilitățile politice ale actorilor individuali ori colectivi în gestionarea acestei realități. Dincolo de petrol, gaze naturale sau electricitate, factorul energetic presupune infrastructuri complexe, investiții enorme a căror realizare este condiționată de existența stabilității şi securității globale.

Resursele energetice în sine ar trebui să creeze interdependențe, nu dependențe. Furnizorul de resurse energetice depinde în aceeaşi măsură de consumator, ca şi acesta de furnizor, iar *interdependențele au şansa de a garanta stabilitatea.*

Bibliografie:

[1]. BĂDESCU, Ilie, MIHĂILESCU Ioan, ZAMFIR Elena, *Geopolitica Integrării Europene,* Bucureşti, Editura Universității Bucureşti, 2002.

[2]. CRENSHAW, Martha, *Terrorism, Legitimacy and Power, The Consequences of Political Violence*, Middletown, 1983, Wesleyan University Press.

[3]. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, Bucureşti, Editura Militară, 2006.

[4]. GHICA, Luciana Alexandra, ZULEAN Marian, *Politica de Securitate Națională-concepte, instituții, procese*, Iaşi, Editura Polirom, 2007.

[5]. HUNTINGTON, Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Bucureşti, Editura Antet, 1998.

[6]. KISSINGER, Henri *Diplomația*, Editura BIC ALL, Ediția a II-a, Bucureşti, 2002.

[7]. LACOSTE, IVES, *Geopolitique: la longue histoire d'aujourd'hui*, Paris, Editura Larousse, 2006.

Pagini web:

[1]. http://www.nato.int
[2]. http://www.presamil.ro
[3]. http://www.monde-diplomatique.fr
[4]. http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner
[5]. http://www.observer.co.uk.html
[6]. http://unap.ro
[7]. http://marshallcenter.org
[8]. http://www.infoguerre.com
[9]. http://ro.altermedia.info/noua-ordine-mondiala
[10]. http://fisd.ro/adriansev/2008/09/01/impactul-crizei-georgiene-asupra-ordinii-mondiale/

CUM REACȚIONEAZĂ CAPITALISMUL LA MARILE SALE CRIZE ECONOMICE

Nina GEORGESCU*

În acest articol este prezentată desfăşurarea în timp a celor trei mari crize economice ale sistemului capitalist şi soluțiile puse în aplicare de liderii capitalişti de ieri şi de azi pentru a asigura supraviețuirea Capitalismului.

Crizele economice mai mari sau mai mici sunt un însoțitor permanent al economiei capitaliste. Unele dintre acestea au o amploare mai mare, un caracter deosebit de violent si o durată mai lungă de manifestare. Acestea sunt cele trei mari crize economice ale Capitalismului : criza din 1929-1933, criza din jurul anilor 1970 şi criza izbucnită în toamna lui 2008 prognozată a dura cel puțin până în 2011.

Prima mare criza economică a Capitalismului din 1929-1933 a fost o criză de supraproducție care a cuprins într-un fel sau altul întreaga lume capitalistă din acea epocă. Pe ansamblul lumii capitaliste producția industrială s-a redus cu 44 %, iar numărul şomerilor a depăşit cifra de 30 milioane.

În 1930-1933, în SUA au dat faliment peste 865.000 de întreprinderi mici şi mijlocii şi cca. 489.000 în Germania. Criza a cuprins şi agricultura şi comertul. Criza industrială, agrară şi comercială a fost însoțită şi de criza bănească, de credit şi financiară.[1]

În SUA, începând cu anul 1933, din initiațiva Preşedintelui F.D.Roosevelt, s-a pus în operă un program de reforme care a primit numele de "Programul Economic New Deal " care avea drept scop să înlăture consecințele crizei economice şi să întărească elementele Capitalismului de Stat. Acest program, care prin importanța lui a rămas în istorie sub numele de New Deal folosea elemente de planificare, echilibrare şi coordonare a economiei capitaliste, încredințând statului capitalist funcții economice sacre, de natură să servească proprietatea privată şi Marele Capital: Big Bussines.

În 1932, când F. D. Roosevelt a fost ales Preşedinte al Statelor Unite catastrofala depresiune economică începuse deja din 1929, atunci când se prăbuşise Bursa din New York care a afectat întreaga economie americană. În numai câteva luni şi-au pierdut locul de muncă 6 milioane de persoane şi au devenit şomeri.

Pentru noul preşedinte Roosevelt, grava situație a clasei muncitoare rămasă fără locuri de muncă devenise o problemă prioritară în programul său economic New Deal. Aceasta deoarece clasa muncitoare rămasă fără locuri de muncă , care risca să moară de foame, era capabilă să organizeze revolte incontrolabile care ar fi putut conduce la distrugerea bazelor sistemului economic american. În iulie 1932, la Washington, o amplă manifestare de revoltă a şomerilor şi familiilor lor a fost reprimată cu sălbăticie de Armata americană sub comanda generalului Douglas Mac Arthur.[2]

* **Redactor AGORAVOX Franța**

1 Dicționar de Economie Politică, Editura Politică, Bucureşti, p. 209.

2 Col.(r.) Florian Garz, Cavalerii Apocalipsei, Editura Obiectiv Craiova, p.64.

Cunoscând această situație, Roosevelt a dispus pregătirea unui plan pentru construirea unei vaste şi puternice infrastructuri economice şi sociale, căi ferate, drumuri şi poduri , baraje şi hidrocentrale gigantice , mari clădiri publice etc. Ideea centrală a acestui plan era de a fi angajați milioanele de muncitori rămaşi fără locuri de muncă. În acest scop, Roosevelt a creat "Civilian Conservation Corps" (Corpul Civil de Conservare) în care au fost înregimentați toți şomerii cu o vârstă mai mare de 18 ani, cărora li s-a dat de lucru.

Preşedintele F.D.Roosevelt a reuşit în anii 1930 prin programul său economic New Deal să scoată Statele Unite din criză şi să salveze Capitalismul de la dispariție. Dar altele erau condițiile atunci.

Robert Harvley, economist şi om politic englez, aprecia că F. D. Roosevelt a rămas în istoria SUA şi a lumii, nu atât prin contribuția sa la învingerea nazismului în al Doilea Război Mondial, cât mai ales pentru meritul de a fi salvat de la pieire Capitalismul din SUA.[3]

A doua mare criză economică a Capitalismului din anii 1970

Dacă analizăm celelalte crize ale Capitalismului în evoluția lor în timp constatăm că după al Doilea Război Mondial , victoria revoluției socialiste în mai multe țări a dus la crearea sistemului socialist mondial, care micşorase sfera de acțiune a Capitalismului şi a Marelui Capital. În anii 1970, Socialismul exista pe o suprafață de 26% a globului pământesc, avea 30 % din populația globului şi producea peste 40% din producția industrială mondială. De asemenea, prăbuşirea sistemului colonial şi lupta pentru eliberare națională au diminuat posibilitățile țărilor capitaliste puternic industrializate de a avea acces la materii prime, piețe de desfacere şi export de ideologie. În plus, în anii 1970 , armata URSS era una dintre cele mai mari şi mai puternice care au existat vreodată în lume.[4]

Constatăm că în anii 1970 , în timp ce Socialismul se consolida şi se bucura de o largă audiență ideologică pe măsura realizărilor sale, în lumea capitalistă izbucneşte cea de-a doua sa mare criză economică.

Debutul celei de a doua mari crize economice din anii 1970 a fost marcat de SUA prin declinul alarmant al economiei, determinat şi de efectele războiului din Vietnam (1964-1973), şi de criza petrolului din 1973. Pentru prima oară în istoria SUA un război nu a contribuit la relansarea economiei, dimpotrivă, o tulbură[5].

Inflația prezentă în economia americană încă din 1959 se accentuează odată cu războiul din Vietnam şi în 1971 se produce prima devalorizare a dolarului după New Deal. Criza izbucnită în SUA, mai profundă decat alte crize, se răspândeşte cu rapiditate mai întâi în țările capitaliste cele mai dezvoltate din punct de vedere industrial, mari consumatoare de petrol din import.

Dezechilibrele sociale, şomajul, inflația, sărăcia, foametea, inegalitățile care subzistau în toate țările capitaliste dezvoltate, se accentuează. Modelul de viață

3 Col.(r.) Florian Garz – analist şi expert militar român, Istoria Interzisă-Editura Obiectiv Craiova, p.83.

4 Ibidem.

5 Pierre Milza, Serge Bernstein, l'Histoire du 20-eme siecle , 1945-1973 – Le monde entre la guerre et la paix –vol.2, Editura ALL, p.268.

occidental este contestat. Au loc revolte ale tinerilor şi studenţilor, în acelaşi timp şi în locuri diferite , in Europa occidentală şi SUA , în 1964, 1968, 1970. Chiar şi modelul de viaţă "American Way of Life" este contestat în 1964 şi 1970. În Statele Unite şi în Marea Britanie se produc greve în 1970, 1971, 1973 şi 1974. Tensiunile cresc. În Marea Britanie la sfârşitul anului 1973 şi începutul anului 1974 numeroase greve au agitat ţara şi au condus la dizolvarea Camerei Comunelor. În Statele Unite izbucnesc revoltele minorităţilor rasiale, ale negrilor şi indienilor, în 1968, 1969, 1970. Anul 1975, care marchează oficial prima mare criză după al Doilea Război Mondial, scoate în evidenţă un Stat providenţial care a epuizat capacitatea de a rezolva problemele sociale agravate de criză şi în primul rând şomajul care era în puternică expansiune[6].

Se pune în discuţie morala, societatea americană şi politica SUA pe plan intern şi internaţional[7].

A devenit evident că SUA nu au fost capabile să susţină în acelaşi timp două probleme majore: un război în exterior şi lupta contra sărăciei în interiorul ţării. În plus, ca urmare a înfrângerii suferite în războiul din Vietnam, prestigiul SUA pe plan internaţional a fost pierdut pentru prima oară după al Doilea Război Mondial.

Odată cu pierderea prestigiului în războiul din Vietnam , cu grava şi marea criză a Capitalismului din anii 1970, care au afectat toate laturile vieţii din societatea capitalistă, SUA şi ţările capitaliste dezvoltate, cu democraţia lor occidentală, nu mai puteau oferi nici o perspectivă pe plan naţional şi mondial. Ele erau într-o disperare totală deoarece nu mai puteau face faţă competiţiei istorice cu Socialismul şi democraţia socialistă, care reuţise într-un timp istoric relativ scurt să se impună pe plan mondial ca sistem economic, social şi politic.

În aceste condiţii, în timpul preşedinţiei lui Nixon, liderii politici americani şi marii şefi ai oligarhiei financiare s-au întâlnit la ăceputul anului 1973 şi au hotărât în secret că singura soluţie de ieşire din marea criză a capitalismului din anii 1970 este distrugerea cu orice preţ a Socialismului la nivel global şi simultan, şi nu în mod izolat şi la intervale lungi de timp cum s-a procedat până în 1973, când s-a consemnat înfrângerea SUA în războiul din Vietnam.

În acest mod, soluţia ieşirii din criză a fost deplasată din interiorul SUA şi a ţărilor capitaliste dezvoltate în afara graniţelor lor.

S-a luat decizia politică secretă potrivit căreia lumea capitalistă formată din SUA şi ţările occidentale aliate lor trebuie să acţioneze în cinci direcţii de atac împotriva Socialismului mondial. Aceste direcţii au fost următoarele :

1. Distrugerea sistemului politic şi economic socialist;

2 Recucerirea lumii a treia "şi reinstaurarea dominaţiei prin forme neocoloniale;

3. Refacerea pieţelor de desfacere prin izgonirea firmelor statelor socialiste;

4. Transformarea zonei ţărilor care au cunoscut regimuri socialiste în piaţa de desfacere pentru produsele industriei ţărilor capitaliste;

6 Pierre Milza, Serge Bernstein, Op.cit., p.269, 270, 271, 229.

7 The New York Times/1971 , Apud , La Guerre du Vietnam – des extraits tires d'Encarta.

5. Preluarea controlului asupra principalelor resurse de energie (petrol, gaze, cărbuni, energie atomică)[8]

S-a hotărât ca realizarea acestor obiective să se facă printr-un Război Secret[9] al cărui nume de Cod dat de CIA era Covert Operation[10], adică Operaţiuni sub Acoperire.

Această misiune secretă a fost încredinţată serviciilor secrete din SUA, din ţările capitaliste dezvoltate membre în NATO şi unor organizaţii oculte (GLADIO etc.).

Pentru punerea în aplicare a Războiului Secret s-a făcut un Plan care a fost aprobat de şefii statelor occidentale. Pentru realizarea acestui Plan şi-au adus contribuţia şi continuă să şi-o aducă şi în prezent, toate serviciile secrete ale statelor capitaliste interesate în distrugerea concurenţei economice a sistemului socialist[11].

Ofensiva occidentală împotriva ţărilor socialiste europene a interesat în mod deosebit Administraţia americană, care a comunicat principalilor săi aliaţi din NATO următoarele, citez :

"Evenimentele din Europa de Est se desfăşoară cu rapiditate fiind necesară o coordonare şi mai strânsă între statele membre NATO, pentru controlarea situaţiei şi accelerarea cursului favorabil intereselor Occidentului. În acest sens, trebuie să se asigure o redistribuire a rolului statelor occidentale şi o mai mare implicare în acţiunile de influenţare a evoluţiilor din diferite ţări socialiste. Astfel: SUA se vor concentra în deosebi asupra situaţiei din URSS, urmând ca R.F.G. şi Marea Britanie să se ocupe mai mult de problemele legate de R. D. Germania, Polonia, Cehoslovacia, iar Franţa şi Italia de cele privind Ungaria, Bulgaria şi Romania"[12].

Războiul Secret ca ofensivă globală de distrugere a Socialismului a fost pregătit o lungă perioadă de timp, începând din anul 1973, după conceptul strategic al "Ripostei Gradate". În momentul când s-a considerat că toate condiţiile sunt întrunite, s-a decis ieşirea la lumină (izbucnirea) a Războiului Secret din 1989-1991, din Europa şi URSS, sub acoperirea de Revoluţii, după principiul Dominoului. Aceste aşa-zise revoluţii au fost: revoluţia sângeroasă în România, revoluţia mai puţin sângeroasă în URSS, revoluţiile de catifea din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia şi Ungaria, şi continuate după 1991 sub forma revoluţiei portocalii în Ucraina şi a revoluţiei rozelor în Georgia.

Acest Război Secret a reuşit până acum să distrugă Socialismul şi oamenii săi numai în Europa şi URSS. Această reuşită nu ar fi fost posibilă fără susţinerea unor înalţi (chiar foarte înalţi) demnitari din ţările socialiste, a unor trădători din serviciile secrete socialiste, a sprijinului rămăşitelor nazismului din aceste ţări şi al unei părţi din diaspora ţărilor socialiste.

---

8 Col.(r.) dr. Gheorghe Raţiu, Raze le lumina pe cărări întunecate, Editura Paco, 1996.

9 Ibidem, p.60.

10 Col.(r.) Florian Garz, Istoria Interzisă, Editura Obiectiv Craiova, p.86.

11 Col. (r.) dr. Gheorghe Raţiu, Op.cit., p.60.

12 DSS/SIE/Note 00257/815 du 13.11.1989, Apud, Constantin Sava, Constantin Monac, Adevăr despre decembrie 1989, Conspiraţie, Diversiune, Revoluţie, Documents sortis des Archives de l'Armee roumaine, Editura Forum, Bucureşti, 1999, p.38.

Statele Unite au emis un nou principiu in istoria națiunilor. Ele au afirmat că nu este trădător cel care acționează împotriva siguranței naționale a propriei țări dacă acesta se pune în acelaşi timp la dispoziția Agenției Centrale de Informații a SUA (CIA). Pentru CIA, celelalte state nu au nici o valoare[13].

Distrugerea adversarului concurent printr-un Război Secret global este o premieră mondială în istoria războaielor şi în istoria omenirii.

Alexandru Radu Timofte, fost director al SRI, descrie această premieră mondială în felul următor, citez: "În întreaga perioadă post-belică, prin formele specifice războiului secret ai cărui actori sunt serviciile secrete, s-a grăbit sfârşitul Războiului Rece, inamicul mondial, respectiv sistemul socialist instaurat pe 1/3 parte a planetei fiind invins. La scară istorică, acest proces poate fi considerat drept cea mai mare victorie a unui sistem informativ secret".[14]

Se poate observa că soluția secretă de scoatere a Capitalismului din cea de a doua sa mare criză a fost doar un paleativ pentru Statele Unite şi Occident. Situația pe plan internațional s-a agravat, lumea este mai săracă şi mai instabilă iar Capitalismul imperialist a intrat în 2008, prin intermediul Statelor Unite, în cea de a treia sa mare criză.

Cea de a treia mare criză economică a Capitalismului

Cea de a treia mare criză a Capitalismului imperialist, care a izbucnit în toamna anului 2008 prin marea criză financiară din Statele Unite, are la bază un fenomen absolut nou din istoria Capitalismului după al Doilea Război Mondial. Acest fenomen nou este legat de expansiunea Capitalismului în Europa de Est prin Războiul Secret, acoperit de haina revoluțiilor din 1989-1991. Această expansiune se datorează în primul rând acțiunilor şi sarcinilor speciale ale serviciilor secrete occidentale şi ale SUA. Ele au conturat o nouă Europă, după Yalta şi Potsdam, şi o nouă geopolitică în favoarea Marelui Capital şi a marilor monopoluri industriale, bancare şi agricole. Configurația geopolitică a Europei a fost distribuită marilor puteri capitaliste în teritoriile în care acestea ajunseseră şi erau fixate deja prin acțiunile sub acoperire ale serviciilor secrete.

Ca urmare, Noua Europă a produs schimbări fundamentale în sistemul mondial capitalist, fapt ce a condus din 1990 la reorganizarea întregii producții industriale mondiale, pilonul economiei mondiale. În acest proces, un grup restrâns de 500 de monopoluri industriale, bancare şi agricole şi-au impus dictatura asupra pieții mondiale capitaliste şi asupra producției industriei mondiale[15].

Criza începută în 2008 în SUA s-a răspândit rapid în toată lumea, în marile bănci internaționale, încât în octombrie 2008 "pierderile cauzate de această criză erau de 400 de ori mai mari decât cele din timpul primei mari crize a Capitalismului din 1929-1933[16].

13 Col.(r.) Traian Stambert, Escala pe strada cârtițelor, Editura Paco, pp. 133-134.

14 Alexandru Radu Timofte, Originile şi mărirea, declinul şi renaşterea lumii informațiilor, Editura ANI, Bucureşti, 2004, p.89.

15 Ştefan Engel, Preşedinte Partid german MLPD, interviu la Revista Red Flag din 28.12.2008.

16 *Ibidem*.

Primul ministru rus Vladimir Putin considera că Statele Unite sunt vinovate de declanşarea acestei crize economice mondiale. El a reamintit că "dopajul cu bani ieftini şi ipotecile din Statele Unite au provocat o reacţie în lanţ care a paralizat sistemul financiar internaţional şi a indus o lipsă de încredere în piaţă, care, bineinteles, a afectat diferite sectoare economice. Criza, financiară la început, s-a transformat în criză economică generală"[17].

În Statele Unite, primele consecinţe ale acestei crize au fost: de la începutul anului 2008, economia americană a pierdut 2,5 milioane locuri de muncă şi este posibil, a avertizat noul Preşedinte Barac Obama, să se mai piardă câteva milioane şi în 2009 dacă nu se iau măsuri; în 2008, băncile, societăţile de asigurare, industria de automobile care este coloana vertebrală a economiei americane, şi furnizorii ei, au solicitat ajutorul statului. "Astăzi, băncile de investiţii, mândria Wall Street, practic a încetat să mai existe", a declarat Vladimir Putin la recentul for economic de la Davos[18]; În toamna anului 2008, colapsul financiar a reprezentat o lovitură majoră pentru poziţia Statelor Unite în lume. Acest lucru l-a afirmat chiar Henry Kissinger în articolul său publicat în The Independent (Marea Britanie) la 20 ianuarie 2009[19]; Wall Street Jurnal prevede o prăbuşire fără precedent mai rea decât în 1929[20].

În aceste condiţii, care va fi în final dimensiunea intervenţiei Statului? La ce nivel va ajunge datoria publică? Dar inflaţia? Iar la sfârşit ce se va întâmpla cu cetăţeanul american plătitor de impozite şi taxe la Stat?

Ce pot face astăzi clasa politică americană şi Preşedintele Barac Obama în faţa actualei crize globale pe care Statele Unite au declanşat-o?

Un lucru este clar. Dacă un nou şomaj de proporţiile cunoscute în 1929-1933, când numai în SUA au fost 6 milioane de şomeri, dacă s-ar produce azi în SUA, el nu ar mai putea fi suportat de Capitalismul actual. Dar problema saraciei? Care este situaţia sărăciei în SUA in timpul actualei crize a Capitalismului ? Oare americanii de astăzi sunt mai puţin săraci decât erau cei din 1992? În 1992, la Los Angeles, în California, la 28 aprilie-4 mai, a izbucnit în mod spontan o răscoală populară, despre care prof. univ. american Noam Chomski aminteşte în cartea sa "World orders old and new", arătând că sutele de mii de oameni săraci, împinşi de sărăcie, s-au ridicat şi au trecut la forme violente de acţiune, luând cu asalt băncile şi marile magazine cu bunuri de larg consum.

A fost această răscoală, precum şi alte revolte din alte oraşe americane, o ameninţare pentru putere? Se pare că da. "Pentru potolirea răscoalei din Los Angeles, la ordinul expres al Preşedintelui George Bush-tatăl, poliţia, agenţii FBI şi armata, au tras în plin, rezultând peste 2500 de morţi şi răniţi".[21]

Cotidianul american Washington Post îl numea recent pe F. D .Roosevelt "un gigant al istoriei americane care a venit la putere în timp de criză". În acelaşi timp, cotidianul american, referindu-se la proiectul pe doi ani al Preşedintelui Obama pentru

17 TV Antena 3, Ştiri externe, Bucureşti, 21.11.2008.

18 TV Antena 3, Ştiri externe, Bucureşti,23.01.2009.

19 Henry Kissinger, articolul "Dacă nu se va elabora o nouă ordine economică lumea se va scufunda în haos", The Independent (Marea Britanie) 20.01.2009.

20 John Lloyds – Pire qu'en 1929 – Agoravox – le 31.01.2009.

21 Col.(r.)Florian Garz – Istoria Interzisă, Editura Obiectiv Craiova, p.133.

scoaterea Statelor Unite din actuala criză, arată că Obama a venit la putere în 2008 tot pe timp de criză. Washington Post consideră că dacă proiectul Obama va fi aprobat de Congres, el va fi unul din cele mai masive planuri de relansare în termeni financiari după New Deal al lui Roosevelt din anii 1930.

Departe de Planul lui OBAMA, Wall Street Journal, estimează că vor fi necesari 4.000 de miliarde de dolari pentru salvarea băncilor.[22]

Proiectul lui Obama pentru ieşirea din criză are ca prioritate absolută redresarea economiei şi crearea până în ianuarie 2011 a 2,5 milioane locuri de muncă. Se vorbeşte de un program de mari lucrări care au în vedere reconstrucția de drumuri şi poduri, modernizarea şcolilor, dezvoltarea surselor de energie alternative şi producerea de maşini mai puțin poluante şi cu consum mai mic de combustibil. În sectorul sănătății exista un proiect de lege destinat lărgirii asistenței medicale pentru copiii din familiile cu venituri mici. Se prevede, de asemenea, extinderea ajutorului de şomaj.

Dacă se va aplica Proiectul OBAMA, vor exista cu siguranță beneficii pentru societatea americană, care vor reuşi să cosmetizeze, un timp, Capitalismul american. Dar nu există un capitalism care să poată să-i servească pe toți.

Ar trebui să reflectăm şi la ce spunea M. Bertrand, şi anume: "Soluțiile aplicate pentru a învinge contradicțiile care există în societatea capitalistă nu mai permit o eliminare definitivă, şi aceste contradicții se reproduc de fiecare dată, într-un mod şi mai grav".[23]

În Raportul FMI publicat la 28 ianuarie 2009 se arată că economia globală va stagna aproape de zero ăn acest an, pe măsură ce 2.000 de miliarde de dolari în active neperformante (toxice) din SUA fac ca cele mai mari economii ale lumii capitaliste să se scufunde. Pierderile băncilor ar putea atinge nivelul de 2.200 miliarde dolari, iar creşterea economică globală va fi de 0,5 %, cel mai scăzut ritm după al doilea Război Mondial. FMI prognozează că băncile vor avea nevoie de încă 500 miliarde de dolari pentru infuzii noi de capital pentru a reinstaura încrederea clienților. Da, acesta este un aspect, dar FMI nu ne spune nimic despre cel de al doilea aspect şi anume că această nouă infuzie de capital va favoriza concentrarea capitalurilor în sectorul bancar.

Într-un raport anterior din 14 ianuarie 2009, se arăta că potrivit previziunilor economice pentru anul 2009, problemele cu care urmează să se confrunte economiile țărilor puternic dezvoltate se vor agrava din ce în ce mai mult. Este vorba de: lipsa lichidităților , piețele volatile, creşterea şomajului, iar creşterea globală va rămâne sub potențial, atât în 2009 cât şi în 2010. În acest raport, se mai arată că SUA, Marea Britanie, Italia, Spania şi Australia se vor confrunta în continuare cu o deteriorare a situației bugetare, ca urmare a cheltuielilor masive prevăzute de guverne pentru ajutorarea instituțiilor financiare.

La ce trebuie să ne aşteptăm acum?

22 John Lloyds, Pire qu'en 1929, Agoravox, le 31.01.2009.

23 M. Bertrand, L'Histoire des Theories Economiques, Paris, Edition Sociale, pp. 88-89.

Dacă prima mare criză a Capitalismului din anii 1929-1933 a fost rezolvată cu succes prin programul lui F. D. Roosevelt, « New Deal » care a reuşit să salveze Capitalismul de la dispariţie.

Dacă în cazul celei de a 2-a mari crize izbucnită în anii 1970 soluţia ieşirii din criză a fost deplasată din interiorul Statelor Unite şi a ţărilor capitaliste dezvoltate în afara frontierelor lor prin distrugerea sistemului socialist, pe calea Războiului Secret codificat de CIA: Covert Operation.

În ce priveşte actuala criza globală, primele două reîete americane nu mai pot fi utilizate pentru ieşirea din criză şi pentru evitarea prăbusirii Capitalismului.

Sistemul capitalist mondial nu mai dispune de nici o rezervă şi nici o posibilitate de resuscitare. Acest lucru a fost dovedit odată când a fost atacat Socialismul din Europa şi URSS printr-un Război Secret şi acum, când se constată ca FMI şi Banca Mondială au fost incapabile să prevadă criza şi să evite contagiunea crizei financiare cu criza economică.

Nu este exclusă nici ipoteza că aceste două organisme să fi provocat chiar ele criza actuală pentru a creea un haos mondial care să facă necesară apariţia unui guvern mondial.

Ineficienţa măsurilor anti-criză la nivel naţional este constatată în fiecare zi. Iar combaterea crizei la nivel internaţional, în condiţiile actualului sistem capitalist, este la fel de ineficientă. Actuala criză accelerează şi adânceşte procesul de degenerare şi descompunere a sistemului economic capitalist. Va fi afectată baza economică a Capitalismului şi structura sa politică şi ideologică. Întreaga lume afectată de criza actuală va tinde spre ideile de stânga spre o revoluţie, spre înverşunate lupte de clasă pentru a realiza un progres general al societăţii capabil să asigure emanciparea omului la nivel de mase. O ordine absolut nouă se va impune pe plan mondial, convergenţa cu problema pusă de revoluţia tehnico-ştiinţifică, adică orientarea întregii vieţi economice şi a ştiinţei economice spre om şi nevoile sale.

Americanul Seymur Martin Lipset, unul dintre cei mai mari sociologi ai secolului 20, în opera sa intitulată "Omul politic. Bazele sociale ale politicii" (Political Man. The Social Bases of Politics), demonstrează riguros faptul că o clasă muncitoare numeroasă, lovită în interesele sale economice, tinde să împingă societatea spre un regim social economic de tip socialist[24].

S-ar părea că pentru a scoate SUA din criza actuală Henry Kissinger are intenţia să adapteze politica războiului secret la condiţiile economiei mondiale de astăzi. În articolul deja citat mai sus el vorbeşte de mirajul crizei actuale "ca fiind o ocazie unică pentru diplomaţia creativă"?! Reamintim că economia mondială se confruntă cu noi probleme: criza alimentara, criza energetica, existenţa unui miliard de oameni din întreaga lume care suferă de foame (conform rapoartelor ONU) şi schimbările climatice.

Henry Kissinger, fost consilier pentru securitate naţională (1969-1975) şi fost Secretar de Stat al SUA (1973-1977), în acelaşi articol la care ne-am referit mai sus, îndemna generaţia de lideri din noua Administraţie de la Casa Alba să "contureze un

24 Seymour Martin Lipset, Political Man. The Social Bases of Politics, chapitre IV, pp. 87-126, Apud, Col.(r.) Florian Garz, Cavalerii Apocalipsei, op.cit. p. 64.

proiect al destinului SUA şi partenerilor săi potenţiali, asemănător în mare parte, cum s-a procedat cu relaţiile transatlantice în perioada post belică, doar că acum provocările sunt mai mult politice şi economice decât militare“.

Dacă ceea ce spune Kissinger este adevărat, atunci de ce s-a grăbit secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer, care, la 30 ianuarie 2009 a declarat: “NATO va desfăşura trupe în Arctica pentru a apăra resursele energetice“.[25]

Să nu fie oare tot Războiul singura soluţie americană pentru ieşirea din criza actuală şi terminarea împărţirii teritoriale a globului pământesc între cele mai mari puteri capitaliste?

NOTĂ: Articolul original, în limba franceză, lansat pe Internet de Redacţia Agoravox-Franţa, poate fi accesat pe Yahoo France Scrieţi numele autoarei Nina GEORGESCU şi Click pe căutare.

---

25 TV Antena 3, Ştiri externe, Bucureşti, 30.01.2009.

CRIZA DEMOCRAȚIEI OCCIDENTALE ŞI DISTRUGEREA SISTEMULUI SOCIALIST MONDIAL

Nina GEORGESCU*

Acest articol prezintă cauzele care au determinat SUA şi Occidentul să decidă distrugerea sistemului economic socialist mondial ca o soluție pentru ieşirea din cea de a doua mare criză economică mondială a anilor 1970.

Distrugerea sistemului economic socialist mondial nu s-a terminat. Ea continuă şi în zilele noastre.

Efectele crizei mondiale de la începutul anilor 1970 - criză mai profundă decât celelalte crize, care a debutat cu criza energiei provocată de criza petrolului - au fost resimțite în primul rând de țările capitaliste cele mai dezvoltate din punct de vedere industrial. Rapiditatea generalizării şi agravşrii crizei petrolului în țările capitaliste dezvoltate era accentuată de existența Socialismului în general şi a celui din Estul şi Centrul Europei în special, care se manifesta ca un concurent şi care devenise un model, o altă cale de dezvoltare a societății umane şi a civilizației. Socialismul se consolidase ca sistem mondial în ciuda acțiunilor doctrinei americane a Războiului Rece şi a acțiunilor subversive ale NATO îndreptate împotriva țărilor socialiste ale Europei cu scopul de a le slăbi cooperarea şi coeziunea lor in cadrul CAER şi al Organizației Tratatului de la Varşovia.

Sistemul mondial socialist reprezenta mai mult de 30 % din populația lumii şi aproape 40% din producția mondială de bunuri de consum. Ca durată istorică, în timp ce Capitalismul a avut nevoie de aproape trei secole, Socialismului i-a fost necesar numai o jumătate de secol pentru a înregistra ritmuri înalte de dezvoltare şi pentru a asigura emanciparea individului la nivel de mase.

Pentru țările capitaliste cele mai dezvoltate se impunea, deci, cu acuitate, în primul rând atenuarea efectelor negative ale crizei şi ieşirea din criză. Dar asta nu se putea face prin măsuri de austeritate asupra propriilor popoare unde, în 200 de ani se formase un segment destul de important al clasei de mijloc alcătuită din mici intreprinzători şi salariați. O politică de austeritate pe timp de pace ar fi redus consumul intern şi ar fi fost cu siguranță respinsă şi contestată. Consecințele pentru fragilele democrații burgheze ale țărilor capitaliste foarte industrializate ar fi fost imprevizibile.

Trebuie ținut cont de faptul că victoria asupra nazismului din al II-lea Război Mondial, ideologia marxistă şi eforturile ONU conduseseră la prăbuşirea sistemului colonial, iar popoarele care erau încă menținute în regim semicolonial sau neocolonial, foarte influențate de statele Sistemului Socialist, luptau pentru propria eliberare. Această situație micşora posibilitățile țărilor capitaliste puternic industrializate de a avea acces la materii prime, piețe de desfacere şi export de ideologie.

* **Redactor AGORAVOX Franța.**

În aceste condiţii, în a doua parte a secolului 20, succesele Socialismului şi amplificarea discriminărilor sociale în democraţiile occidentale au provocat o "criză de sistem" în ţările capitaliste cele mai bogate din lume.

În anii 1960, s-a produs pentru prima dată o contestare globală a Capitalismului chiar în interiorul societăţii capitaliste. Revoltele tinerilor şi studenţilor din acei ani sunt o confirmare a acestei contestări. Antropologul Margaret MEAD explica acest fenomen social astfel:

" Revolta tineretului lumii din anii 1960 este atribuită, în primul rând, emergenţei unei comunităţi mondiale. Fiinţele umane ale lumii, în informarea unuia despre celălalt, şi răspunsurile date de unul celuilalt, au format pentru prima oară o comunitate ce este unită prin cunoaştere şi pericol împărtăşite." (Margaret Mead, "Culture and Commitment. A Study of the Generation Gap", the American Museum of National History, GardenCity N.Y., 1970). Asta vrea să însemne că problemele grave ale societăţii capitaliste erau percepute în acelaşi timp şi în locuri diferite, atât la nivelul cunoaşterii comune cât şi la nivelul ştiinţei.

După amplele mişcări ale tinerilor şi studenţilor, anii 1971 – 1973 marchează începutul momentului de derută al democraţiilor occidentale. (Paul Dumitriu "Paradoxele Politice" Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1994, p.30).

Un exemplu concludent este SUA, cea mai bogată ţară din lume, care în timpul războiului din Vietnam este confruntată cu declinul general al economiei şi accentuarea creşterii inflaţiei.

În 1971, începe o nouă criză. Dolarul american suferă prima devalorizare după New-Deal. (planul de reforme făcut de preşedintele F. D. Roosevelt pentru redresarea economiei americane zdruncinată de marea criza economică a anilor 1929-1933).

Guvernul american este obligat să suspende convertibilitatea monedei naţionale deoarece dolarii acumulaţi in Japonia şi in Europa riscau – dacă ar fi fost convertiţi în aur - să epuizeze rezervele federale.

Noua criză economică a repus în discuţie valorile societăţii americane.

Una dintre cele mai dure critici la adresa societăţii americane este făcută de Michael Harrington care, în cartea sa "The Other America" (1962) scotea în evidenţă cauzele şi consecinţele sărăciei a 50 milioane de americani.

Jack Beatty dezvăluie urmările războiului din Vietnam, protestele studenţilor şi mişcările pentru drepturile civile în societatea americană. (Jack Beatty, "Le monde dans la version de Peter Druker" Editura Teora 1998, p.101).

Criza anilor 1970 este resimţită şi de celelalte ţări occidentale. Franţa, RFG, Anglia, Japonia şi alte ţări capitaliste cunoşteau ceea ce Alfred Sauvy numea "societatea dualistă" , în care clivajul între o minoritate îmbogăţită şi o majoritate sărăcită se accentua din ce in ce mai mult.

Problemele cu care se confruntau ţările occidentale au agravat şi problemele vieţii internaţionale. Destinderea dintre Sistemul Socialist şi Sistemul Capitalist primea lovituri grele. Tensiunile din diverse zone ale lunii erau în creştere. Fenomenele noii recesiuni economice mondiale din 1972 se multiplicau, lărgindu-se la scară mondială.

În acest context, a apărut o particularitate a crizei de sistem a civilizaţiei occidentale care consta în suprapunerea contestării globale a capitalismului ca sistem,

cu o multitudine de conflicte între categoriile socioprofesionale, care a determinat o frânare a mobilității sociale. (Pierre Milza, Serge Bernstein, "Histoire du XX-eme siecle" vol. 2 Editura All, 1998, p.227). Amintirea amplelor mişcări studenţeşti din anii 1970 mai dau şi astăzi frisoane.

În ciuda piedicilor puse prin doctrina Războiului Rece, Socialismul devenise pentru Occident nu numai un concurent economic şi politic, dar şi o reală alternativă pentru soluționarea gravelor probleme sociale ale societății capitaliste.

Într-o perioadă relativ scurtă, de numai 45 de ani, Socialismul european realizase performanța emancipării economice, sociale, politice şi culturale la nivel de mase, cu respectarea constituțiilor şi a democrației socialiste , în contrast cu opulența materială a țărilor capitaliste occidentale, bogate ca produs intern brut, dar în care se accentua polarizarea societății care afecta grav justiția şi egalitatea socială.

Occidentul nu a avut capacitatea de a face față unei concurențe loiale cu Socialismul european. Subterfugiile Războiului Rece împotriva țărilor socialiste nu reuşiseră să stopeze afirmarea Socialismului pe plan mondial. Socialismul devenise un concurent periculos.

Această nouă situație economică, socială şi politică din lume a determinat țările capitaliste occidentale să treacă, sub patronajul Washington-ului, la un proces programat şi controlat, pentru a conduce lumea în funcție de interesele vitale ale marilor trusturi naționale şi multinaționale capitaliste. În acest scop, Washington-ul şi țările capitaliste aliate lui utilizează nu numai organizațiile financiare internaționale, (mai ales FMI şi Banca Mondială considerate ca făcând parte din sistemul global american şi că ar reprezenta interese mondiale a căror clientelă este întreaga lume) dar şi NATO, care are şi rolul de participant principal în problemele intra-europene. În acelaşi scop, sunt folosite canalele diplomatice şi media.

În această situație complexă a implicațiilor crizei economice mondiale asupra țărilor capitaliste puternic industrializate, soluția pentru ieşirea din această criză a fost deplasată din interiorul țărilor capitaliste, în afara frontierelor lor. Deoarece terenul împotriva țărilor socialiste era deja pregătit prin doctrina americană a Războiului Rece, s-a decis pregătirea unui plan secret pentru distrugerea Socialismului concurent în totalitate.

Deci distrugerea in totalitate , distrugerea masiva a Socialismului , nu numai intr-un mod izolat si partial.

Pentru reuşita acestui plan SUA, Canada şi țările capitaliste ale Europei Occidentale nu au precupeţit niciun efort. Au fost mobilizate forțe civile şi militare pentru a alege calea cea mai convenabilă pentru Occident, pentru distrugerea totală a Socialismului. Se oscila între calea războiului pe față, declarat, şi războiul secret.

Fostul şef al Direcției I-a, informații, din Departamentul Securității Statului din R. S. Romania, Col. (r) Gheorghe Rațiu arată că:

"Singura soluție propusă de specialiştii occidentali a fost cea a distrugerii sistemului economic al țărilor socialiste. Această distrugere nu se putea obține decât prin distrugerea întregului sistem. Distrugerea sistemului socialist se putea face pe două căi: calea unui război declarat, ocuparea militară a țărilor socialiste, schimbarea regimului şi impunerea sistemului politic şi a ordinei economice convenabile puterilor occidentale, sau calea războiului secret, folosind pentru subversiune şi cucerire,

metodele şi mijloacele specifice ale serviciilor de informaţii şi al unor organizaţii oculte, pentru distrugerea regimurilor de tip socialist şi distrugerea economiei statelor din sistemul vizat." (Gheorghe Rațiu, Revista Europa nr. 171 , p.7)

Calea aleasă de Occident şi SUA pentru distrugerea Socialismului mondial şi punerea ei în aplicare vor fi examinate într-un alt articol.

NOTĂ: Articolul original, în limba franceză, lansat pe Internet de Redacția Agoravox-Franța, poate fi accesat pe Yahoo France Scrieți numele autoarei Nina GEORGESCU şi Click pe căutare.

.

SECURITATEA UMANĂ ASTĂZI

Mihai TUDORACHE*

Today's movement of goods, services, finances, persons and images reflects the connection related to the security of all people. The security of a person, community, nation lies in the decisions of many persons – sometimes confident, sometimes dangerous. The political liberalization which has taken place in the last decade has changed alliances and has started the movement towards democracy. These processes have offered opportunities for people but at the same time they have created new lines of errors, political and economic instabilities, some of them regarding cruel conflicts resulting in the death of several persons and in instabilities which burst out inside states. As a result, people all over the world, from both developing and already developed countries live in different security environments.

Instituțiile au luat treptat diferite măsuri. În anii '90 ONU, a încheiat cele mai multe operațiuni de menținere a păcii din toată istoria sa. De asemenea a negociat noi acorduri internaționale pentru a stopa anumite amenințări. Cooperările transnaționale, care au loc în multe țări, au transformat evoluțiile tehnologice şi informaționale în aplicări practice.

În mod obişnuit navighează diverse piețe, culturi, facilitând schimbul de bunuri şi servicii. Entitățile regionale descoperă soluțiile corespunzătoare acțiunilor coordonate. Organizațiile societăților civile prosperă, bazându-se pe costuri foarte mici a comunicațiilor electronice pentru a păstra cheltuielile mici.

Acest raport privind securitatea umană reprezintă un răspuns la noile oportunități pentru propulsarea dezvoltării, pentru a face față conflictului, pentru a reduce cele mai multe amenințări la adresa securității umane. De asemenea reprezintă un răspuns la proliferarea amenințării a secolului XXI – un răspuns la amenințările privind dezvoltările opuse, a amenințărilor cu violență aplicată. Cu aşa multe pericole transmise atât de rapid intr-o lume conectată, politicile şi instituțiile trebuie să acționeze prin mijloace noi pentru ai apăra pe indivizi şi a apăra comunitățile pentru ai împuternici să prospere. Acțiunea nu poate fi eficientă dacă devine fragmentată – din partea celor care se ocupă cu drepturile, cu securitatea, cu scopurile umanitare şi cu dezvoltarea. Cu privire la securitatea umană obiectivul trebuie să cuprindă un răspuns mai puternic şi cu multă implicare din partea comunităților şi statelor de pe întregul glob.

I. Securitatea centrată pe oameni şi pe state

Comunitatea internațională are nevoie urgent de o nouă paradigmă a securității. De ce? Datorită faptului că dezbaterea privind securitatea s-a schimbat dramatic odată cu începutul securității statului invocat în secolul XVII. Cu privire la această idee tradițională, statul va monopoliza drepturile şi mijloacele de a-şi proteja cetățenii. Puterea şi securitatea statutului vor fi înființate şi dezvoltate pentru a susține

* **Serviciul Român de Informații**

ordinea şi pacea. Însa în secolul XXI, atât provocările securităţii cât şi susţinătorii acesteia au devenit mult mai dificili. Statul rămâne furnizorul fundamental al securităţii. Totuşi, de mulţi ori eşuează să-şi îndeplinească obligaţiile privind securitatea – de multe ori a devenit sursa de ameninţare a propriilor oameni. De aceea este nevoie ca atenţia securităţii statului să se mute către securitatea oamenilor – securitatea umană.

Securitatea umană este complementară securităţii statului, sporeşte drepturile omului şi întăreşte dezvoltarea umană. Caută să protejeze oamenii împotriva unei game largi de ameninţări îndreptate împotriva indivizilor şi a comunităţilor pentru a primi împuternicirea să acţioneze în numele lor. Caută să întărească o alianţă globală pentru a întări politicile instituţionale care conectează indivizii şi statul – şi statul cu lumea globală. Astfel, securitatea globală reuneşte elementele umane ale securităţii, ale drepturilor şi ale dezvoltării.

Comisia cu privire la securitatea umană defineşte securitatea umană astfel: protejarea nucleului vital al vieţii tuturor oamenilor în aşa manieră de a spori libertatea şi împlinirea umană. Securitatea umană înseamnă protejarea libertăţilor fundamentale – libertăţile care reprezintă esenţa vieţii. Ceea ce însemna protejarea oamenilor împotriva ameninţărilor şi situaţiilor critice (severe) şi răspândite. Înseamnă utilizarea proceselor construite pe forţele şi aspiraţiile oamenilor. Mai înseamnă crearea sistemelor politice, sociale, economice, militare, culturale şi ale mediului ceea ce le dă oamenilor posibilitatea creării unor blocuri pentru supravieţuire, existenţă şi demnitate.

Nucleul vital al vieţii este alcătuit dintr-un set de drepturi şi libertăţi elementare de care se bucură oamenii. Aceştia consideră a fi "vital" – ceea ce spun ei a fi "esenţa vieţii" şi de o "importanţă crucială" – variază de la un individ la altul şi de la o societate la alta. De aceea orice concept privind securitatea umană trebuie să fie dinamic. Tot din acest motiv ne abţinem să propunem o listă cu elemente care compun securitatea umană.

Aşa cum Secretarul General al ONU Kofi Annan punctează, securitatea umană aderă la agenda principală privind articolele despre pace, securitate şi dezvoltare. Securitatea umană este înţeleasă ca integrând aceste agende.

Securitatea umană în sens larg îmbrăţişează mai mult decât absenţa conflictului violent. Cuprinde drepturile omului, o buna guvernare, acces la educaţie, sănătate şi asigură ca fiecare individ dispune de oportunităţi de a alege pentru a-şi îndeplini potenţialul. Fiecare pas în această direcţie este de asemenea un pas spre micşorarea sărăciei, realizând o creştere economică şi prevenirea conflictului. Libertatea de a dori, libertatea împotriva temerii şi libertatea viitoarei generaţii de a moşteni un mediu natural sănătos – acestea reprezintă "bilding blocks" ale oamenilor si drept urmare securitate naţională.[1]

De asemenea securitatea umană întăreşte demnitatea umană. Orizonturile oamenilor se extind dincolo de supravieţuire spre lucruri legate de dragoste, cultură şi credinţă. Protejarea unui nucleu al activităţilor şi abilităţilor este esenţial pentru securitatea umană, însă doar acest lucru nu este suficient. Securitatea umană trebuie

1 Annan, 2000.

de asemenea să țintească spre dezvoltarea capabilităților indivizilor şi comunităților, pentru a face alegeri în cunoştință de cauză şi sa acționeze pe seama cauzelor şi intereselor din multe sfere ale vieții. De aceea securitatea umană începe prin recunoaşterea faptului că oamenii reprezintă cei mai activi participanți în determinarea bunăstării lor. Se construieşte prin eforturile oamenilor, întărind ceea ce fac pentru ei însăşi.

II. Securitatea umană şi securitatea statală

Securitatea umană este complementară securității statale în ceea ce priveşte patru aspecte:[2]

- Preocupările acestora privesc individul şi comunitatea şi nu statul.
- Periclitarea securității umane include amenințări şi condiții care nu au fost întotdeauna clasificate ca fiind amenințări la adresa securității statale.
- Gama de actori se extinde dincolo de stat.
- Realizarea securității umane include nu numai protejarea oamenilor ci şi împuternicirea acestora de a se apăra singuri.

Securitatea centrată pe oameni – Securitatea statală se axează pe alte state cu modele agresive sau adversare. Statele construiesc structuri de securitate puternice pentru a se proteja – a-şi proteja granițele, instituțiile, valorile. Securitatea umană se mută de la concentrarea pe agresiune externă pentru protejarea oamenilor către o gamă largă de amenințări.

Amenințările – Securitatea globală şi-a propus protejarea granițelor teritoriale cu şi din trupe cu uniformă. Securitatea globală include de asemenea protecția cetățenilor împotriva poluării mediului, terorismului transnațional, mişcarea masivă de populație, boli infecțioase cum ar fi HIV/SIDA , condiții de oprimare şi lipsire pe termen lung.

Actorii – Numărul actorilor este de asemenea mai mare. Statele nu mai sunt singurii actori. Organizațiile regionale şi internaționale, organizațiile nonguvernamentale (ONG-urile) şi societățile civile se implică în rezolvarea problemelor privind securitatea – în ceea ce priveşte lupta împotriva HIV/SIDA, interzicerea minelor şi mobilizarea masivă pentru sprijinirea drepturilor omului.

Împuternicirea – Securizându-i pe oameni determină de asemenea împuternicirea, oamenilor şi a societăților. În multe situații, oamenii pot contribui direct prin identificarea şi implementarea soluțiilor mlaştinii insecurității. În situațiile post-conflict de exemplu, aducând diferiți contribuabili împreuna pentru a-şi reconstrui comunitățile, poate rezolva problemele securității.

Securitatea umană şi securitatea statală se întăresc reciproc şi sunt dependente una față de cealaltă. Fără securitatea umană, securitatea statală nu poate fi obținută şi vice-versa. Securitatea umană are nevoie de instituții stabile şi puternice. Datorită faptului că se pune accentul pe securitatea statală, iar securitatea umană este extinsă.

2 Ogata 2001 si 2002

III. Lățimea distinctă a securității umane

Astfel securitatea umană cuprinde începând de la securitatea frontierelor ajungând până la viețile oamenilor şi a comunităților din interiorul şi de-a lungul acestor granițe. Ideea este ca oamenii să fie în siguranță şi nu numai teritoriile din interiorul granițelor să fie în siguranță împotriva unei agresiuni externe. Spre deosebire de perspectivele tradiționale care investesc statul cu responsabilitate deplină pentru securitatea statală, procesul securității umane implică un spectru mai larg de actori şi instituții – în special însăşi oamenii.

Securitatea umană este interesată de conflictul violent. Orice fel de violență care are loc, terorism sau crimă, pune în pericol securitatea oamenilor. Mai mult de 800.000 de oameni îşi pierd viața în violențe letale – şi în 2000, aproximativ 16 milioane au trăit ca refugiați.[3] Efectele catastrofale ale războiului persistă de a lungul a multor generații. Memoria conflictului şi a vieților pierdute afectează abilitatea oamenilor de a conviețui împreuna în pace.

Securitatea umană este de asemenea preocupată de lipsuri : sărăcie extremă, poluare, sănătate, analfabetism şi alte maladii. Accidentele catastrofale şi îmbolnăvirea se află printre principalele griji ale săracilor – mai exact viețile pierdute – cauzând mai mult de 22 de milioane de decese care puteau fi prevenite în 2001. Lipsa de educație, la bărbații dar mai ales la femeii, care sunt cele mai dezavantajate, ca muncitori productivi, ca tați şi mame, ca cetățeni capabili de o schimbare socială. Fără protecție socială rănile personale sau colapsul economic pot catapulta familiile într-o mare nevoie şi disperare. Toate aceste pierderi afectează puterea oamenilor de a se apăra singuri.

Fiecare amenințare, teribilă în felul ei, justifică atenția de care are nevoie. Totuşi pentru a putea discuta eficient despre această gamă de insecurități este nevoie de o perspectivă integrantă. Acea perspectivă va ține la lumină întreaga gamă privind lipsurile umane, pentru toți oamenii. Va încerca nu numai să contribuie la protejarea refugiaților de a nu recurge la violență – dar şi pentru sănătatea şi conviețuirea lor. Se va concentra pe aprovizionarea cu educație fundamentală pentru săraci – aceasta educație fiind singură, întăreşte societatea civilă şi creează societăți tolerante. Nu se va baza pe pace prin excluderea dezvoltării sau pe mediu prin excluderea securității. În schimb, va avea un spectru de variabile fundamentale văzute în prim-plan.

Atât pacea cât şi dezvoltarea sunt la fel de importante. Aceste două sunt interconectate. Lanțul porneşte de la sărăcie, lipsuri şi ajunge la conflictul violent – şi invers – trebuie să fie urmărit cu atenție. Lipsurile persistă în țări care nu sfârşesc prin a produce conflict, conflictul izbucneşte tot în tari relativ bogate fără lipsuri. Lipsurile şi tratamentul discriminator poate să nu genereze o revoltă imediată, dar poate să rămână in mințile oamenilor şi să influențeze mai târziu cursul evenimentelor. În timp ce liderii conflictelor provin din cele mai prospere locuri ale societății, sărăcia poate să furnizeze recrutări importante de soldați “foot soldiers” pentru angajamente violente.[4]

3 WHO 2001
4 Sen 2002

Războaiele distrug viețile oamenilor iar supraviețuitorii rămân cu cicatrice profunde. Distrug case, bunuri economice, recolte, drumuri, bănci şi sistemele de utilități. Distrug încrederea formată în tranzacțiile fundamentale ale pieței şi în asociațiile politice deja extinse. Sărăcia creşte pe timpul războiului, deobicei destul de semnificativ.

Pe timpul conflictului, activitățile benzilor, mafiei şi pieței negre pot duce la insecurități. Guvernul poate tăia cheltuielile sociale iar evoluția economică poate să scadă sau să stagneze. După conflict, țările se lovesc de cheltuielile enorme ale reconstrucțiilor, bunurilor şi pieţelor lor, deobicei prin reducerea taxelor şi asistență financiară străină neanticipată. Conflictele sunt înclinate spre a izbucni din nou, adâncind sărăcia şi mai mult.[5]

Injustițiile şi inegalitățile economice contribuie de asemenea la polarizarea comunităților. Toleranța conflictului de către o populație paşnică este un fenomen ciudat în multe locuri din lumea contemporană, în special acolo unde o mare parte a populației se simte tratată necorespunzător sau a fost lăsata în urmă de către progresul economic şi social. Mulți consideră violența ca fiind inacceptabilă în viețile lor personale însa s-a dovedit că aceştia opun surprinzător de puțin față de violența politică văzută ca făcând parte din lupta împotriva injustiției - pentru grupul lor etnic, națiune sau credință.

În societățile în tranziție, de asemenea fiecare aspect al securității umane trebuie păstrat la vedere pentru a menține echilibrul în timp ce se avansează mai departe. Echilibrul poate fi destul de subțire. În situațiile post-conflict dacă țările se axează prea mult pe consolidarea stabilității politice, pot fi destabilizați prin retrageri economice (sau mulți alți factori). În tranziție de la comunism la economie de piață, au existat multe motive pentru a sărbători în tarile din fosta Uniune Sovietică. Totuşi, în Tajikistan venitul pe cap de locuitor a scăzut la 85% aruncând 4/5 din populație sub linia sărăciei. În America Latină, tranziția de la un regim autoritar către democrație a fost împiedicată de o creştere mică sau chiar negativă, instituții slabe, corupție ți o protecție socială inversată, punând oamenii în situația de a-şi pune întrebarea de ce formele democratice de guvernare nu-şi livrează beneficiile promise?

IV. Securitatea umană şi drepturile omului

Securitatea umană aduce o perspectivă importantă provocărilor globale din ziua de azi. Însa apare următoarea întrebare: Ce legătură are securitatea umană cu celelalte perspective deja abordate de ONU?

Ideea securității umane se potriveşte foarte bine cu dezvoltarea umană şi cu drepturile omului, de asemenea mai adaugă şi ceva substanțial. Securitatea umană şi dezvoltarea umană se preocupă de viețile oamenilor – longevitate, educație, oportunități pentru participare. Ambele îşi propun să apere libertățile fundamentale de care oamenii se bucură. Au aceleaşi țeluri însa scopurile sunt diferite. Dezvoltarea umană "este despre oameni, despre extinderea opțiunilor pentru a putea duce o viață pe care să o poată prețui"[6]. Are o calitate optimistă, datorită faptului că se bazează pe

5 Steward si Fitzgerald 2001.

6 UNDP 2002, p. 13.

extinderea oportunităţilor oamenilor pentru ca progresul să fie echitabil – "creşte cu echitatea". Securitatea umană este complementară dezvoltării umane având ca ţintă concentrarea pe "riscurile inverse". Recunoaşte condiţiile care ameninţă supravieţuirea, continuarea vieţii de zi cu zi şi demnitatea oamenilor. Chiar şi ţările care au permis creşterea cu echitate, câteva ţări din Asia, vieţile oamenilor sunt ameninţate când are loc declinul economic[7]. Recentul declin economic din Argentina a pus în pericol vieţile multor oameni din această ţară.

Orice noţiune a dezvoltării este într-un fel sau altul inexplicabil de "agresivă". Însa atunci când vine vorba de insecuritate, există o nevoie specială de a pune individul in centrul atenţiei. De ce? Datorită faptului că orice unitate largă – un grup etnic sau o gospodărie – poate să facă discriminare împotriva propriilor săi membrii. Acest lucru se întâmplă în general pentru femeii – în interiorul gospodăriei şi în societate.

Respectarea drepturilor omului este nucleul care ajută la protejarea securităţii umane. Declaraţia Drepturilor Omului din 1993 de la Viena pune accent pe universalitatea şi interdependenţa drepturilor omului. Aceste drepturi trebuie sa fie susţinute comprehensiv – civil şi politic, de asemenea economic şi social – aşa cum au fost proclamate legal în convenţiile şi protocoale obţinute din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului din 1948.

Drepturile omului şi securitatea umană se reîntăresc reciproc. Securitatea umană ajută la identificarea drepturilor cu succes într-o situaţie particulară. Drepturile omului ajută la darea unui răspuns la următoarea întrebare: Cum ar trebui să fie promovată securitatea umană? Noţiunile datorii şi obligaţii ajută la recunoaşterea importanţei etnice şi politice a securităţii umane.

V. Protecţia şi împuternicirea securităţii umane

Securitatea umană conectează natural câteva feluri de libertăţi – cum ar fi libertatea de dori şi libertatea fără temere, de asemenea libertatea de a acţiona în locul altcuiva. Securitatea umană se extinde la "adevăratele libertăţi de care oamenii se pot bucura"[8]. Cum putem proteja libertăţile fundamentale ale oamenilor de care au nevoie? Cum putem spori capacităţile oamenilor de a acţiona pentru ei însăşi? Strategiile de protecţie, stabilite de state, de agenţiile internaţionale, ONG-uri şi de sectorul privat apără împotriva ameninţărilor. Strategiile de împuternicire le dau oamenilor posibilitatea de dezvolta o oarecare elasticitate în condiţii dificile. Ambele le sunt necesare în aproape toate situaţiile privind insecuritatea umană, chiar dacă forma şi echilibrul acestora variază foarte mult.

Pentru protejarea securităţii oamenilor este nevoie de identificarea şi pregătirea pentru evenimente care pot avea consecinţe severe şi extinse. Condiţiile critice şi extinse se rup în nucleul activităţilor din viaţa oamenilor. Riscurile şi ameninţările pot fi imediate – cum ar fi conflict sau colaps economic sau politic. Dar nu trebuie să fie,

7 Mai precis a fost impactul crizei financiare asupra vieţii oamenilor din Asia de sud-est care l-a determinat pe primul ministru japonez Keizo Obuchi să puncteze cât de importantă este securitatea umană ca mijloc de abordare în mod comprehensiv ameninţările care afectează supravieţuirea oamenilor, gospodăria şi demnitatea.

8 Sen 1999, capitolul 10.

prin ceea ce defineşte o ameninţare la adresa securităţii umane în profunzimea sa, numai invazia lor rapidă.

Multe ameninţări şi condiţii dezastroase sunt răspândite – afectând mulţi oameni. Multe cazuri de insecuritate umană sunt orchestrate intenţionat, iar altele accidental, ajungând la riscuri inverse neaşteptate. Multe, cum ar fi genocidul sau discriminarea împotriva minorităţilor, ameninţă securitatea oamenilor direct. Altele sunt ameninţări indirecte: când investiţiile militare mult prea mari duc la investiţii mult prea mici în sistemul sanitar public. Când comunitatea internaţionala nu furnizează resurse suficiente pentru a-i proteja pe refugiaţi într-o arie cum multe lipsuri. Aceste ameninţări trebuie să fie identificate şi să deţină un loc prioritar într-un fel de împuternicire.

Protecţia

Securitatea umană este într-un mod deliberat protecţionistă. Recunoaşte faptul că oamenii şi comunităţile sunt ameninţate foarte puternic de evenimente care le depăşeşte puterea de control: o criză financiară, un conflict violent, o destituire cronică, un atac terorist, HIV/SIDA, investiţii mult prea mici în sistemul sanitar, apă insuficientă, poluare provenind de un teritoriu distant.

Prima cheia a securităţii umane în protejarea oamenilor este reprezentată de – drepturile şi libertăţile fundamentale ce trebuie a fi susţinute. Însă pentru a reusi acest lucru este nevoie de concentrarea eforturilor pentru a putea dezvolta norme naţionale şi internaţionale, procese şi instituţii adresate securităţii în maniere sistematice şi nu înlocuibile, comprehensive şi nu compartimentate, preventive şi nu reactive. Securitatea umană ajută la identificarea golurilor din infrastructură pentru protejarea, întărirea şi îmbunătăţirea acestora. Oamenii au datoria de a participa prin formularea şi implementarea acestor strategii. Infrastructura protecţiei poate fi imperfectă, dar poate să ajute la contracararea ameninţărilor, atenuarea forţelor acestora, sprijinirea oamenilor ameninţaţi şi crearea unui mediu mai stabil.

Împuternicirea

Capacitatea oamenilor de a acţiona pe seama lor şi pe seama altor persoane – reprezintă a doua cheie a securităţii umane. Dispunând de această capacitate securitatea umană se diferenţiază de securitatea statală, de munca umanitară şi chiar mai mult de munca de dezvoltare. Împuternicirea este importantă datorită faptului că oamenii îşi dezvolt propriul potenţial ca simpli indivizi şi ca comunităţi. Întărirea capacităţilor oamenilor de a acţiona pentru ei însăşi reprezintă de asemenea un instrument al securităţii umane. Oamenii împuterniciţi pot cere să li se respecte demnitatea atunci când aceasta le este încălcată. Pot crea noi oportunităţi de muncă şi pot aborda multe probleme local.

Se pot mobiliza pentru securitatea altora – prin aducerea la cunoştinţă mai devreme prin intermediul publicităţii a lipsei alimentelor, prevenirea foametei sau protestul împotriva încălcării drepturilor omului de către state.

Sprijinirea capacităţilor oamenilor de a acţiona pentru ei însăşi înseamnă furnizarea educaţiei şi informaţiei pentru a putea examina cu atenţie aranjamentele sociale şi a lua măsuri colective. Ceea ce înseamnă construirea unui spaţiu public care

tolerează opoziția, încurajează lidership-ul local şi cultivă discuțiile publice. Prosperă într-un mediu larg şi sprijinit (libertatea presei, libertatea informațiilor, libertatea de conştiința, credință şi libertatea de a organiza alegeri democratice şi politice de includere). Are nevoie de atenție susținută pentru procesele dezvoltării, pentru activitățile de urgență, şi de asemenea pentru rezultate. Prima întrebarea a oricărei activități privind securitatea umană nu ar trebui să fie: Ce putem face? Ar trebui să fie: Cum se construieşte această activitate pe eforturile şi capacitățile acelora direct implicați?

Protejarea şi împuternicirea sunt deci întărite simultan. Oamenii protejați pot exercita multe opțiuni. Iar oamenii împuterniciți pot evita anumite riscuri şi pot crea anumite îmbunătățiri în sistemul de protecție.

VI. Interdependența şi suveranitatea împărțită

Acest raport este o mărturie a conviețuirii noastre într-o lume mai interdependentă ca niciodată. Toate societățile depind acum mai mult de acțiunile şi omisiunile celorlalți pentru securitatea propriilor oameni, chiar şi pentru supraviețuirea lor. Această realitate este evidentă din toate punctele de vedere ale vieții – prin sprijinirea mediului, reducerea sărăciei şi evitarea conflictului. Obligându-ne moral față de alții şi dându-ne interesul trebuie să dezvoltăm instituții care să ne permită să respectăm responsabilitățile față de ceilalți în această lume interdependentă.

Nu mai este încă viabil pentru multe state de a revendica suveranitatea națională nelimitată atunci când acționează în propriile interese, în special atunci când ceilalți sunt afectați de aceste acțiuni. Trebuie să existe un sistem instituțional extern pentru neglijența şi luarea deciziilor la care statele trebuie să se aboneze voluntar. De ce? Datorită faptului că nimeni nu dispune de monopolul dreptății (în special când îşi apără propriul interes) iar revendicarea drepturilor unilaterale a acțiunilor duce inevitabil la pretenții conflictuale cerute de alții. Acțiunea unilaterală nu contribuie la rezolvarea paşnică a deferentelor. Construirea unui organ judiciar independent pentru diferendele din Organizația Mondiala a Comerțului (OMC) furnizează un exemplu a unui progres în reglementarea interdependenței. Un angajament reînnoit la o astfel de autoritate multilaterală este crucial pentru viitorul securității umane.

Autoritatea multilaterală ar trebui să fie respectată în special în cazurile privind proliferarea armelor şi în conflictele armate datorită consecințelor devastatoare ale războiului. Dacă neglijența în aceste arii lucrează eficient, procesul de luarea deciziilor trebuie să funcționeze sau să fie văzut ca funcționând, echitabil – cu integritate şi consecvență, cu construirea instituțiilor în cauză.

A fost în perioada de inspirație a construirii instituționale de după cel de al doilea Război Mondial, când principiile şi instrumentele multilaterale au fost create şşi incorporate în multe organizații ale sistemului ONU. Altele, cum ar fi OMC, au fost create mai târziu dar toate sunt dedicate pentru sprijinirea interdependenței cuvenite. O parte din aceste instituții au nevoie de reformă, nevoie de reînnoire şi adaptare pentru a se putea ocupa de provocările din ziua de azi. Reprezintă o cerință necesară pentru o lume mai bună. Şi în acelaşi timp au nevoie de respect şi sprijin.

Acest material a fost nevoit să secționeze câteva subiecte pentru a explora securitatea umană. Tratamentul este deci incomplet, mai degrabă sugestiv decât comprehensiv. Speranța este aceea ca alții să dezvolte multe din problemele care nu au putut fi atinse aici.

Bibliografie:

[1] ANNAN, Kofi. 2000. "Secretary-General Salutes International Workshop on Human Security in Mongolia." Two-Day Session in Ulaanbaatar, May 8-10, 2000. Press Release SG/SM/7382. [www.un.org/News/Press/docs/2000/20000508.sgsm7382.doc.html]

[2] OGATA, Sadako. 2001. "State Security—Human Security." UN Public Lectures, the Fridtjof Nansen Memorial Lecture, UN House, Tokyo, 12 December. [www.unu.edu/hq/publiclectures/ ogata.pdf].

[3] 2002. "From State Security to Human Security." The Ogden Lecture. Brown University, Providence, Rhode Island. 26 May. Sen, Amartya. 1999. *Development as Freedom.* New York: Anchor Press.

[4] 2002. "Global Inequality and Persistent Conflicts." Paper presented at the Nobel Awards Conference, Oslo.

[5] SEN, Amartya, and Jean Drèze. 2002. *India: Development and Participation.* New Delhi: Oxford University

Press.

[6] STEWART, Frances, and Valpy FitzGerald. 2001. *War and Underdevelopment.* Oxford: Oxford University

Press. UNDP (United Nations Development Programme). Various years. *Human Development Report.* New York: Oxford University Press.

[7] WHO (World Health Organization). 2001. *World Health Report.* Geneva.

SITUAȚII ŞI STĂRI GENERATOARE DE CONFLICTE, ÎN CADRUL COMUNITĂȚILOR UMANE, PE TIMPUL PRODUCERII UNOR DEZASTRE, PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Pavel BALTARU*
Cristina - Laura MAIER**

In the present study, we intend to identify the conflict circumstances and situations that can occur during civil protection cases (disasters) and the solutions that could be adopted in order to manage and even eliminate them.

În ultimii ani, în Romania s-au produs dezastre de diferite tipuri, în uma cărora au rezultat pagube materiale însemnate, chiar şi pierderi de vieți omeneşti. Susținem afirmația prezentând efectele inundațiilor din nordul țării, în anul 2008:

„....şapte județe, 167 de localități, aproape 9.000 de persoane evacuate, 32 de locuințe distruse şi 2.267 de locuințe afectate sau inundate - este bilanțul după inundațiile din nordul țării, prezentat de autorități.8.669 gospodării şi 5.520 de fântâni au fost inundate. Mai mult, trei kilometri de drumuri naționale, 61 de kilometri de drumuri județene, 423 de kilometri de drumuri comunale şi 941 de poduri şi podețe au fost afectate de inundațiile din ultimele zile. Au fost inundate 18.771 hectare de teren agricol şi 1.739 hectare de păşuni şi fânețe. Patru persoane au murit în Maramureş în urma prăbuşirii unei case de lemn. Două persoane sunt date dispărute în acest moment, una în Maramureş şi una în Suceava... ”(din discursul secretarului de stat Victor Paul Dobre, 27 iulie2008, prezentat de Realitatea TV.)

Modul de manifestare a dezastrelor şi efectele acestora au relevat o dată în plus că riscurile sunt incontrolabile, iar gestionarea acestora este deosebit de complexă, complexitate reieşită şi din situațiile şi stările ce se manifestă la nivelul comunităților umane.Vom prezenta în continuare, cele mai des întalnite situații şi stări şi efectele acestora*, ținând* cont de definițiile termenilor din Dictionarul Explicativ al limbii romane:

STÁRE, *stări,* s.f. **1.** Situație în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. Expr. *A fi în stare (să...)* = a putea, a fi capabil să... (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziție a corpului; postură. Expr. (Pop.) *A nu avea stare* sau a *nu-l mai prinde starea* = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. Spec. Situație a unui corp sau a unui sistem determinată de structura sa, de condițiile exterioare etc. şi definită prin anumite mărimi sau parametri. **2. Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziție în care se află cineva**. **3.** Situație materială (bună); avere. Loc. adj. *Cu stare* = bogat, înstărit. **4.** (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. ♦ Grad, ierarhie, treaptă socială. – V. **sta.**

∗ Locotenent-colonel, Inspectoratul pentru Situații de Urgență „Avram Iancu” al Județului Cluj.

∗∗ Căpitan, Inspectoratul pentru Situații de Urgență „Avram Iancu” al Județului Cluj.

SITUÁȚIE, *situații,* s.f. **1.** Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condițiile existenței unei ființe, a unei colectivități, a unei activități; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. Expr. *A fi la înălțimea situației* = a corespunde pe deplin unei misiuni încredințate. *A te pune în situația cuiva* = a încerca să înțelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ți da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa. *A fi stăpân* (sau *călare) pe situație* = a domina o situație în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a şti să se descurce (într-o situație dificilă). ♦ (În sintagma) *Situație limită* = situație excepțională, la extremă, aparent fără ieşire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. ♦ Poziție socială, materială sau morală în care se află cineva. Expr. *A-i face cuiva o situație* = a ajuta pe cineva să ajungă la o poziție socială, materială şi morală bună. ♦ (Concr.) Avere. ♦ Fig. Dispoziție, stare sufletească. **2.** Prezentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activități economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu sarcinile planificate); raport; inventar. ♦ Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. **3.** (Rar) Aşezare, poziție a unui teren, a unei localități etc. [Pr.: *-tu-a-*. – Var.: (înv.) **situațiúne** s.f.] – Din fr. **situation.**

Chiar dacă între aceste două noțiuni există o anumită sinonimie, facem precizarea că atunci când ne vom referi la situații, vom accepta definiția de punctul 1, respectiv "împrejurările în care se află persoane sau colectivități", iar în ceea ce priveşte stările, vom accepta definiția de la punctul 2, respectiv "fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral).

În urma producerii dezastrelor, persoanele afectate se pot găsi în una sau mai multe din următoarele situații :

- locuința distrusă sau avariată;
- animalele din gospodarie moarte in totalitate;
- animalele din gospodarie salvate parțial;
- anexe gospodareşti, sau bunuri materiale distruse in totalitate sau partial;
- lipsa unui adapost;
- distrugerea totala sau în anumite proporții a terenurilor agricole, cu sau fără recolte;
- pierderea unui membru din familie;
- pierderea întregii familii;
- situația de a fi orfan.

Comunitățile umane pot fi în următoarele situații:

- căi de comunicații distruse sau avariate;
- izolarea de celelalte comunitati;
- creşterea numarului de bolnavi la nivelul comunitatii, mai ales in randul categoriilor defavorizate(batrani, copii);
- număr mare de persoane rănite sau decedate;
- aparitia bolilor contagioase;
- lipsa asistentei medicale specializate, sau conditii improprii de acordare a asistentei medicale;
- distrugerea retelelor de utilitate publica (apa, canalizare, telefonie, electricitate, gaze naturale);

- creşterea infracţionalităţii (mai ales furturi de bunuri);
- lipsa apei potabile.

Persoanele afectate de dezastre, pot fi in una din urmatoarele stari psihice, (mentionam ca pentru denumirea acestora vom folosi un limbaj comun, nu termeni de specialitate):

- stare de soc psihic, angoasa, neputinta, dezamagire, furie, ură, revolta.

Situaţiile şi stările în care se pot afla persoanele afectate, cumulate, induc un climat de **insecuritate, vulnerabilitate si teama** care genereaza conflicte la nivelul comunităţilor afectate.

Conflicte apar între indivizi, în cadrul unor grupuri de indivizi, între grupuri de indivizi si autorităţile locale(primăria în special), între grupuri de indivizi şi forţele de intervenţie în primele 2 zile ale intervenţiei. Motivaţia conflictelor între indivizi şi a conflictelor dintre populaţie şi forţele de intervenţie, este nefondată, chiar puerilă în cele mai multe cazuri.Conflictele între autorităţi şi indivizi, au la bază, lipsa de implicare a autorităţilor în gestionarea dezastrelor, mai precis neimplicarea în soluţionarea situaţiilor în care se află populaţia, incorectitudine sau în repartizarea ajutoarelor şi bunurilor .

Conflictele pot fi eliminate prin:

1.- intervenţia oportună, a componentelor Sistemului Naţional pentru Situaţii de Urgenţă respectiv :

a) comitete pentru situaţii de urgenţă;

b) Inspectoratul General pentru Situaţii de Urgenţă;

c) servicii publice comunitare profesioniste pentru situaţii de urgenţă;

d) centre operative pentru situaţii de urgenţă;

e) comandantul acţiunii.

2.- aplicarea imediată a măsurilor de protecţie şi intervenţie pe timpul producerii dezastrului:

a) - salvarea (prevenirea şi protecţia) populaţiei, animalelor, bunurilor materiale şi valorilor de patrimoniu, de acţiunile distructive ale dezastrelor prin înştiinţare, alarmare şi evacuare sau dispersare temporară, adăpostire, descarcerare;

b) - decontaminarea chimică radioactivă a personalului, terenului, clădirilor, instalaţiilor şi echipamentului, în cazul producerii unor accidente nucleare sau chimice;

c) - limitarea şi înlăturarea avariilor la reţelele de utilitate publică;

d) - izolarea focarelor epidemiilor sau epizootiilor;

e) - acordarea primului ajutor, trierea şi evacuarea răniţilor la formaţiunile medicale fixe sau mobile cele mai apropiate;

f)- acordarea asistenţei medicale specializate şi spitalizarea persoanelor rănite, arse, iradiate, contaminate, intoxicate;

g)- amenajarea unor spaţii de locuit improvizate sau specializate, inclusiv a unor tabere de sinistraţi (refugiaţi), pentru persoanele rămase fără locuinţe;

h)- paza şi supravegherea zonelor calamitate;

i) - colectarea, depozitarea, transportul şi distribuirea ajutoarelor umanitare de strictă necesitate pentru populaţia rămasă fără locuinţe;

i)- paza şi însoţirea convoaielor umanitare;

j)- înlăturarea tuturor urmărilor dezastrelor şi participarea la refacerea condiţiilor pentru reluarea, în stare de normalitate a activităţilor sociale şi economice;

3.ajutorul psihologic şi asistenţă religioasă;

4.distribuirea echitabilă şi în ordine a ajutoarelor umanitare de strictă necesitate;

5.mobilizarea populaţiei din zonele afectate pentru a desfăşura acţiuni de voluntariat în folosul semenilor lor;

6.stabilirea unui program coerent de măsuri post-dezastru pe termen scurt, mediu, respectiv pe termen lung şi realizarea acestuia întocmai.

Rol important în evitarea conflictelor sau chiar eliminarea acestora, îl au Comitetele Locale pentru Situaţii şi Serviciile profesioniste pentru Situaţii de Urgenţă (Inspectoratele Judeţene pentru Situaţii de Urgenţă), deoarece au contact direct cu populaţia, cunosc situaţia şi nevoile reale din teren, au capacitatea de a interveni oportun şi specializat.

Contribuie la diminuarea conflictelor, instituţiile cu atribuţii în domeniul apărării, ordinii publice şi siguranţei naţionale (armata, poliţia, jandarmii, serviciul de telecomunicaţii speciale, serviciile de informaţii), Crucea Roşie, fundaţii şi organizaţii umanitare, care potrivit competenţelor lor, sporesc gradul de siguranţă şi securitate a cetăţenilor afectaţi de dezastre.

În ceea ce priveşte acordarea ajutorului psihologic, trebuie să recunoaştem că suntem deficitari, la această dată, sau făcut doar câţiva paşi timizi pelinia asigurării acestuia, opiniile în acest sens fiind contradictorii.

De asemenea trebuie „ lucrat ” la nivelul localităţilor înintea producerii dezastrelor, pentru dezvoltarea spiritului de voluntariat şi solidaritate, ceea ce ar duce la înţelegerea problemelor individuale şi colective, care apar şi diminuarea conflictelor.

Bibliografie:

[1] ***Hotărâre nr. 547 din 9 iunie 2005, pentru aprobarea Strategiei naţionale de protecţie civilă; Emitent Guvernul României, publicată în: Monitorul Oficial nr. 600 din 12 iulie 2005.

[2] * Legea nr. 15 din 28.02.2005, pentru aprobarea Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Naţional de Management al Situaţiilor de Urgenţă**, publicată în Monitorul Oficial nr. 190 din 07.03.2005;

[3] *****Legea nr. 481 din 8 noiembrie 2004, republicată, privind protecţia civilă.** Emitent: Parlamentul României, publicată în: Monitorul Oficial nr. 554 din 22 iulie 2008.

[4] *** **Dicţionar Explicativ al Limbii Române**, Editura Academiei, Bucureşti, 1999, p. 994;1016.

EFECTE ALE CRIZEI ECONOMICE ACTUALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Lăcrămioara Mariana PETRIU[*]
Cristian Mihai ȚUCĂ[**]

The financial crush (crisis), starting in USA due to the breakdown of the mortgage credits, will strike also in Eastern Europe. Weak economies from this region will have financial problems, causing the slowing down of the economic growth. The influence in Eastern Europe was not so strong up to now, being diminished by the high rate of the economic growth of this countries. The economic reforms that took place in countries like Romania, Bulgaria or Ukraine, had a very strong influence in diminishing this impact, too. Ironically, their less sophisticated markets protect them against this collapse which affect more developed ones. The year of 2009 is a very sensible one for the Romanian economy and the Romanian people have to be aware of that. Therefore, the need for a strong government, able to adopt decisive and drastic measures.

Criza financiară globală declanşată de prăbuşirea creditelor ipotecare din SUA va lovi şi Europa de Est. Economiile mai vulnerabile din această regiune vor avea probleme financiare, iar creşterea economică se va încetini. Europa de Est nu a fost afectată prea puternic pana acum, datorită ratei record de creştere economică pe care o înregistrează statele din zonă. Reformele economice întreprinse de state precum România, Bulgaria sau Ucraina au avut şi ele un cuvânt greu de spus la acest capitol. În mod ironic, pieţele lor mai puţin sofisticate le protejează de acest colaps de pe pieţele mai avansate. Anul 2009 este unul extrem de sensibil pentru economia României, şi trebuie ca românii să ştie acest lucru. De aceea este nevoie de o guvernare puternică şi stabilă, capabilă să ia măsuri decisive şi drastice.

1. Modalități de percepție a crizei financiare

Criza e situația în care situațiile obiective depăşesc capacitățile şi resursele (fizice şi/sau psihologice) de adaptare ale individului sau grupului, fie că vorbim de grupuri mici, cum ar fi organizațiile sau grupuri mari - națiunile. Factorii psihologici sunt implicați în ambele componente ale crizei. Astfel, factorii psihologici pot influența modul în care înțelegem şi receptăm situația obiectivă. De exemplu, ca urmare a cunoştințelor şi experienței, aceeaşi situație este văzută de oameni diferiți ca fiind mai mult sau mai puțin amenințătoare)[1]. Tot factorii psihologici pot influența modul în care ne evaluăm capacitățile noastre de a face față situațiilor obiective, putând să apară sub-evaluarea sau supra-evaluarea resurselor fizice şi/sau psihologice). În fine, factorii psihologici pot influența modul în care potrivim cerința situației cu resursele noastre. În acest sens capacitatea de decizie şi inteligența influențează această potrivire. Nu pot spune precis cât la sută se datorează psihologicului; pot spune doar ca psihologicul este implicat în fiecare componentă a crizei. Dacă ar fi să estimez aş spune că minimum 50%, maximum 90%[2].

[*] **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**
[**] **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**
[1] Culda Lucian, **Organizațiile**. Editura Licorna, Bucureşti, 1999.
[2] Grant Wendy, **Rezolvarea conflictelor**, Editura Teora, Bucureşti, 1997.

Revenind la prezent, cauza acestei crize din 2008 nu este nici decadența capitalismului, nici starea de derivă în care s-ar putea afla America. Ceea ce se întîmplă acum pe Wall Street este pus de către economiştii americani pe seama depozitelor bancare asigurate prin credite ipotecare. Prin acest mecanism economic s-au cumulat o serie de ipoteci de la diferite bănci, care au fost vîndute apoi mai departe, ca o investiție de sine stătătoare. Ipotecile care făceau parte din aceste investiții erau titluri imobiliare şi păreau sigure;[3] însă, cum oficialii guvernamentali au avansat ideea că este mai bine să deții în proprietate o casă decît să stai cu chirie, au existat tot felul de presiuni, aşa încît acordarea de credite ipotecare să fie accesibilă oricui. Încurajările guvernamentale au facilitat obținerea acestor credite de către oricine dorea acest lucru. Cererea de case a crescut tot mai mult şi, pe cale de consecință, prețurile proprietăților au săltat, ajungîndu-se pînă în punctul în care o proprietate evaluată acum cîțiva ani la nu mai mult de 100.000 de dolari americani să valoreze astăzi nu mai puțin de 400.000-500.000 de dolari. Un preț, pe de o parte, artificial, iar pe de altă parte, de neacoperit pentru o familie americană cu un venit anual mai mic de 45.000 de dolari. Iar creditele ipotecare acordate cu mărinimie şi ipotecile neacoperite de sume reale au dus băncile spre faliment[4].

Securizarea ipotecilor a răspândit riscul financiar în economie într-o manieră în care expunerea băncilor la împrumuturi nefavorabile a devenit, nominal, minimală. Cu toate acestea, refacerea ipotecilor prin obligațiuni complexe cu împrumut colateralizat a îngreunat identificarea cui şi ce deține. Ironic, inovațiile financiare concepute pentru a diminua riscul de la nivel individual sau microeconomic au ajuns să îl crească la nivel macro, sporind astfel riscul sistemic. Mai mult decât atât, aceste inovări au favorizat comerțul speculativ.

Ca orice criză, are lecții ce trebuie învățate şi oferă o listă de sarcini pentru legiuitori. Două dintre cele mai importante provocări sunt legate de transparență şi lichidități. De asemenea, există o presiune spre a impune o contabilitate mai eficientă. După modul în care lucrurile se prezintă astăzi, băncile centrale şi IMF-urile tind să ofere procedee de retragere fără niciun comision[5]. Instituțiile financiare pot fi înclinate spre a-şi disciplina comportamentul dacă ar fi supuse unor penalități pecuniare. De exemplu, se pot impune câteva măsuri de îndepărtare a speculațiilor.

Din multe puncte de vedere, metodele clasice de evaluare a riscului au devenit perimate. În ziua de azi, complexitatea instrumentarului disponibil pe piața financiară arată că aceste metode sunt lipsite de încredere. Metodele cantitative, folosite adesea în luarea deciziilor de investiții şi în evaluarea riscurilor de pe piețele financiare dețin, inerent, o eroare conceptuală intrinsecă. Riscul nu poate fi redus la câteva cifre, de aceea este nevoie de o descriere mult mai comprehensivă. Probabil că cea mai mare sarcină pe care o au de rezolvat legiuitorii este aceea de a combate răspândirea marilor riscuri sistemice, atunci când inovațiile financiare iau amploare[6].

---

[3] Pânzaru Petru, **Mass-media în tranziție**. Fundația Rompres, Bucureşti, 1996.

[4] Stancu V., Stoica M., Stoica A.; **Relații publice. Succes şi credibilitate.** Editura Concept, Bucureşti, 1997.

[5] Pânzaru Petru, **Mass-media în tranziție.** Fundația Rompres, Bucureşti, 1996.

[6] Vali Bîrzoi, Oana Osman, Sorina Mihail; **Criza economică, scenarii şi consecințe**. Publicat: 30 Ianuarie 2008.

De asemenea, s-a demonstrat că şi practicile regulatorii sunt depăşite. Sistemul actual încă funcţionează pe premisa că instituţiile bancare şi pieţele de securităţi sunt două entităţi diferite. În ziua de astăzi, această premisă nu mai este deloc fezabilă. Mai mult decât atât, încă nu s-a acordat atenţia necesară reglementării sistemului bancar din umbră. Astfel, este evidentă nevoia îmbunătăţirii cadrului de regularizare, care să deservească toate instituţiile, per ansamblu. Chiar şi economiile mai puţin dezvoltate din Europa de Sud-Est nu pot scăpa de criza creditelor.

Criza financiară globală declanşată de prăbuşirea creditelor ipotecare din SUA va lovi şi Europa de Est. Economiile mai vulnerabile din această regiune vor avea probleme financiare, iar creşterea economică se va încetini.[7] Avertizarea a fost lansată de directorul economic al Băncii Europene pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, citat de Financial Times. Europa de Est nu fusese afectată prea puternic datorită ratei record de creştere economică pe care o înregistrează statele din zonă. Reformele economice întreprinse de state precum România, Bulgaria sau Ucraina au avut şi ele un cuvânt greu de spus la acest capitol. Comentariile oficialului BERD seamănă întrucâtva cu cele cuprinse într-un raport al Băncii Mondiale, în care se arată că problemele stârnite de prăbuşirea americană au ocolit până acum Europa de Est, dar că anumite state est-europene – cele care au un deficit mare de cont curent – rămân totuşi vulnerabile (în România moneda naţională a avut o tendinţă de depreciere). Această criză care a afectat deja Occidentul va dura un timp şi va fi una destul de serioasă, ceea ce înseamnă că va avea un impact mare asupra ţărilor europene aflate in dezvoltare.

2. Efecte ale crizei financiare

Putem distinge două tipuri de efecte : probleme pe termen scurt cu lichidităţile şi, pe termen lung, cu creşterea dobânzilor. Astfel, deşi iniţial problema nu era considerată una foarte gravă şi cu toate că Banca Centrală Europeană a pompat mai multe zeci de miliarde de euro pe pieţele financiare pentru a preveni o criză europeană, lumea financiar-bancară europeană recunoaşte că efectele, în special cele pe termen lung, au fost subestimate[8]. Cele mai importante efecte, pentru statele din Europa de Est, vor fi cele pe termen lung, atunci când creşterea economică va încetini şi creditele vor fi obţinute cu costuri mult mai mari. Se poate aprecia că cinci state est-europene cu deficit mare de cont curent au fost supuse presiunii la un moment dat: Letonia, Ungaria, Bulgaria, România şi Serbia.

Din perspectiva BERD, există totuşi şi aspecte pozitive printre atâtea veşti proaste – mărirea dobânzilor ar putea domoli explozia de îndatorări din aceste state. „Economiile acestor state, în special în domenii precum cel imobiliar şi de construcţii, au crescut repede, poate prea repede, atingând uneori niveluri care nu pot fi susţinute”[9].

Intre timp, criza de pe pieţele financiare europene occidentale îşi continuă cursul, iar economiile aflate încă în curs de dezvoltare pot fi afectate şi prin

7 mihai.gotiu@clujeanul.ro
8 AMOS News.
9 AMOS News.

intermediul produselor exportate de Occident. „Criza financiară se poate adânci şi, la fel, există posibilitatea ca finanțarea externă să se reducă. Un aspect destul de grav pentru acele economii emergente cu deficit mare de cont curent", se afirmă în analiza Băncii Mondiale.

3. Influența crizei financiare asupra economiei româneşti

Criza financiară internațională, care a generat probleme deosebit de grave unora dintre cele mai puternice instituții financiare din lume, s-ar putea răsfrânge indirect asupra României, prin limitarea fluxurilor de capital şi prin reducerea apetitului pentru risc al investitorilor, cred analiştii[10].

Influența asupra României a crizei financiare aflate în derulare şi a încetinirii creşterii economice din SUA şi cea la nivel mondial va depinde de măsura în care aceste evenimente reduc fluxurile de capital în țară, punând accent pe stabilitatea şi sănătatea sistemelor bancare mondiale şi româneşti. Este de aşteptat ca în continuare condițiile de creditare să fie aspre, iar costurile să se majoreze. Pentru România acest lucru este relevant, având în vedere dezechilibrele externe şi nevoile de finanțare.

Toate aceste turbulențe s-au reflectat imediat şi în România, prin pierderi înregistrate la bursă şi prin deprecierea leului în raport cu euro, în contextul creşterii aversității la risc a investitorilor.

Pe termen mai lung însă, efectele crizei internaționale asupra sectorului bancar românesc şi asupra economiei în ansamblu ar putea fi generate de expunerile deținute pe piața americană de băncile mamă ale instituțiilor de credit din România şi de relațiile de afaceri ale acestora cu companiile aflate în dificultate.

Grupurile financiare UniCredit, Erste, Raiffeisen, ING sau Societe Generale sunt instituții importante la nivel european care dețin subsidiare în România, iar eventualele probleme pe care le-ar întâmpina ar putea să se reflecte şi în activitățile locale[11].

Potrivit unei analize publicate pe site-ul Fondului Monetar Internațional, prezența băncilor străine generează, pe lângă avantaje şi o serie de dezavantaje şi riscuri, analiştii menționând, printre acestea, diminuarea sau întreruperea creditării, în cazul unor evenimente importante pe pieţele de origine.

Aceeaşi analiştii sunt de părere că problemele economice de pe piața de origine pot determina o instituție internațională să îşi reducă operațiunile din străinătate. Criza financiară ar putea genera probleme pentru anumite bănci europene, pe măsură ce falimentele sau achizițiile altor instituții de credit sunt puse în practică.

Marile bănci americane şi europene îşi reevaluează activitățile, ceea ce contribuie la creşterea costului capitalului şi diminuează apetitul pentru risc la nivel mondial.

România a împrumutat sume considerabile de bani din străinătate în ultimii ani[12]. Aceste fonduri au fost un factor de creştere economică. Este foarte puțin

[10] Stancu V., Stoica M., Stoica A.; **Relații publice. Succes şi credibilitate.** Editura Concept, Bucureşti, 1997.
[11] AMOS News.
[12] mihai.gotiu@clujeanul.ro

probabil ca economia să poată continua să crească în ritmul actual, în contextul reducerii fluxurilor de capital.

Sub ochii nostri, vedem modul in care functioneaza mecanismele unei crize financiare, si tabloul tinde sa devina unul extrem de neplacut privirii.

5. Elemente cu implicații asupra securității naționale

5.1. Febra socială şi criza financiară

România se confruntă cu un puseu de febră socială, pe fondul crizei financiare globale. Între febra socială românească şi criza financiară nu este nicio legătură reală. Cel puțin până în acest moment, deşi, dacă nu ne concentrăm asupra bunei gestionări a economiei, care are destule slăbiciuni structurale şi care este dependentă de finanțările externe, vom avea şi o legătură directă între cele două[13]. Pretextul declanşării protestelor sociale din ultima perioadă l-a reprezentat adoptarea în Camera Deputaților a legii care permitea creşterea salariilor în sistemul educației publice cu circa 50 de procente. Lege care a fost adoptată în unanimitate, după ce a tot zăcut prin diverse sertare şi după ce fusese adoptată în aprilie şi în Senat. Acum se vorbeşte de populismul legii, deşi populistă nu este decât unanimitatea votului, care, în paranteză fie spus, l-a costat funcția de ministru pe domnul Adomniței. Se face legătura cu perioada pre – electorală si electorală, partidele se acuză unele pe altele şi toate acuză guvernul de folosirea „pomenilor" electorale, dar şi asta este tot demagogie. O conjunctură politică nefericită a împiedicat adoptarea unei legi a salarizării funcționarilor publici, fără de care este imposibil să se asigure o salarizare decentă şi stimulativă nici educatorilor, nici medicilor, nici altor categorii de angajați din sectorul public al economiei. La rândul lor sindicatele, cu mici excepții, au abdicat de la datorie şi se fac simțite mai ales în perioada negocierilor salariale, care coincid cu perioada discutării şi adoptării bugetului de stat. Consiliul Economic şi Social a ajuns o fantomă, iar Guvernul nu are nici cel mai mic apetit pentru dialog social. De fapt, în ultimii patru ani am asistat la o deteriorare continuă a păcii sociale, care nu a fost receptată ca atare, deoarece a fost suficient de lentă pentru a nu produce izbucniri de violență socială şi nici o amplificare a mişcărilor greviste. De altminteri Varujan Vosganian, ministrul de finanțe trecea la capitolul realizări ale guvernului Tăriceanu faptul că în ultimii doi ani în România nu a avut loc nicio grevă[14]. Nu e meritul său, ci o consecință a faptului că până acum emigrarea a funcționat pe post de supapă socială. Nu mai este cazul, dacă ne gândim la pericolul intrării în recesiune a economiei europene, ca urmare a crizei financiare globale. Spania, țara în care lucrează cei mai mulți constructori români, se confruntă cu o scădere dramatică a activității în sectorul imobiliar. Italia, altă țară în care lucrează mulți români, are şi ea grave probleme economice. Nu ştiu cât de mare va mai fi creşterea economică în 2009, dar este de aşteptat o încetinire a creşterii. Întrebarea este: va genera economia românească anul viitor şi în următorii ani suficiente locuri de muncă, astfel încât să absoarbă mâna de lucru disponibilizată pe piețele spaniolă şi italiană? Anul 2009 este unul extrem de sensibil pentru economia României, şi trebuie ca românii să ştie acest lucru. De aceea

[13] AMOS News.
[14] Idem.

este nevoie de o guvernare puternică şi stabilă, capabilă să ia măsuri decisive şi drastice, dacă realităţile o impun, inclusiv rezolvarea problemelor salarizării funcţionarilor publici. Nu putem fi la adăpost de consecinţele crizei financiare globale, cum nu putem trata febra socială cu jumătăţi de măsură sau cu decizii ale Curţii Constituţionale. Putem însă reduce efectele acestei crize, prin politici publice de calitate şi printr-o cheltuire responsabilă a banului public. Adică prin bună guvernare, concept care nu are priză la cei care ne conduc acum.

5.2. **Securitatea resurselor energetice**

Preocuparea României pentru importurile de energie în legatură cu securitatea resurselor, dar si grija pentru investiţiile, în extracţia şi exportul de energie, vis-Ã -vis de existenţa unei pieţe de desfacere stabile, nu mai reprezinta o noutate. De fapt, acestea au fost preocuparile politice din momentul în care cărbunii, petrolul şi gazul au devenit mecanismele industrializării şi precondiţiile societăţii moderne.[15] In ultima perioada, problema securitatii energetice a devenit tot mai clara pentru tara noastră. Prin urmare, securitatea energetica nu trebuie considerata doar o problema politica, ci si o provocare economica. Resursele petroliere, prin natura lor, nu pot fi reinnoite si, astfel, cu cat iei mai mult din rezerve, cu atat ramane mai putin pentru viitoarea productie. Chiar daca politica, ar fi scoasa complet din ecuatie, problema securitatii furnizarii pe termen lung, ramane chiar si daca exista destule resurse pentru a satisface o cerere aflata in continua crestere.

Un element important al securitatii interne este reprezentat de securitatea energetica - procesul de asigurare al disponibilitatii necesarului de electricitate pentru consum industrial si casnic, in cantitatile necesare. Securitatea energetica este o problema mondiala, care implica majoritatea guvernelor si acopera mai multe sectoare energetice, precum cel de petrol, carbune, energie nucleara si gaze naturale.

5.3. Reducerea ritmului de dezvoltare economică si cresterea numarului de falimente

Primele efecte ale crizei economice s-au manifestat in Romaâia printr-o reevaluare a proiectelor de investitii ale companiilor. Majoritatea IMM-urilor estimează că în perioada următoare vor stopa investitiile majore în proiecte de dezvoltare pentru a evita riscurile produse de conditiile nefavorabile de creditare si a volatilităţii monedei nationale[16]. Peste 80% dintre IMM-uri consideră că instabilitatea financiară din acest moment îşi va face simtite efectele abia in anul 2009 cand multe companii mici si mijlocii vor avea probleme de supravieţuire. Cele mai expuse riscului sunt start-up-urile care, având un rulaj foarte mic, nu deţin resursele necesare pentru a trece printr-o perioadă de recesiune. În lipsa unui plan economic radical, Romania nu va reuşi să îndeplinească predicţiile de dezvoltare economica pentru 2008 şi va mări decalajul economic fată de tările din Uniunea Europeana. Vor trebui adoptate măsuri economice, corelate cu cele anunţate de oficialii Comisiei Europene

[15] AMOS News.
[16] Idem.

care ar putea duce la diminuarea efectelor scăderii pieţelor asupra micilor intreprinzatori.

Se recomandă o politica de investiţii prudentă şi o mai mare atenţie la conservarea resurselor umane si financiare. De asemenea, sunt solicitate institutiilor financiare să adopte măsurile de garantare a depozitelor şi nu in ultimul rând să limiteze orice cheltuiala din bani publici in scopul atragerii de voturi în campania electorala.

5.4. Industria de apărare

Sindicatele din industria de apărare continuă să se lupte cu morile de vânt pentru salvarea acestei ramuri economice. Ultima acţiune specifică s-a derulat print-o acţiune de pichetare în faţa sediului Guvernului României, pentru a atrage atenţia asupra situaţiei disperate în care se găsesc întreprinderile din sectorul industriei de apărare. Acest domeniu economic are 17 unităţi (circa 6500 de salariaţi) în cadrul Companiei Naţionale ROMARM, plus alte şapte întreprinderi direct subordonate AVAS. Potrivit preşedintelui Federaţiei Sindicale, a anunţat însă „că nu ştie să gestioneze această situaţie, că este responsabilitatea CSAT, care dă din umeri şi transmite Guvernului, Guvern care spune că nu sunt fonduri”[17]. Tot în termen de două săptămâni, reprezentanţii salariaţilor din industria de apărare vor putea vedea şi programul de restructurare conceput pentru acest sector economic. În industria de apărare lucrau, la începutul anului 2007, circa 12.000 de oameni, dintre care 2000 au fost disponibilizaţi în ultimele luni. Pentru comparaţie, amintim că, în anul 1990, numai la Cugir lucrau, în industria de apărare, peste 20.000 de oameni.

Concluzii

Economiile sud-europene, ca multe alte economii noi şi de tranziţie, sunt izolate parţial, exact din cauza lipsei de dezvoltare de pe pieţele lor financiare. În mod ironic, pieţele lor mai puţin sofisticate le protejează de acest colaps de pe pieţele mai avansate.

Cea mai mare problemă în prezent este că băncile nu mai acordă credite . În viitor va fi necesară investirea în cercetare şi inovare.

Romania traieste disproportionat de mult peste plapuma proprie: cota depasirii anuale este de 14% echivalent PIB. Deci, in fiecare an, o proportie de 14% din PIB trebuie finantata din bani externi. Un ban extern care se va scumpi si chiar va fi mai greu de obtinut. Cu o asemenea cota imensa, vulnerabilitatea tarii in conditiile actualei crize financiare internationale este extrema.

Romania reala, care nu vrea numiri si putere, ci sa-si primeasca salariul si luna aceasta; care nu se teme de lovituri de stat, de dusmani imaginari sau de propria umbra pe culoarele unui palat prea mare, ci de ziua de mâine - cel mai mare pericol dintre toate.

Soluţiile pentru industria de apărare:

- privatizarea unor societati din industria de apărare de către companii din domeniul producţiei militare apartinând partenerilor strategici ai României;

[17] AMOS News.

- concesionarea unor capacităţi din industria de apărare de către companii din domeniul producţiei militare aparţinând partenerilor strategici ai României.

Având în vedere gravitatea situaţiei şi pentru a face faţă consecinţelor acestei crize, guvernul trebuie să ia măsuri suplimentare în domeniul pieţei forţei de muncă, demersuri care trebuie aplicate în perioada imediat următoare.

Bibliografie:

[1]. CULDA Lucian, **Organizaţiile**. Editura Licorna, Bucureşti, 1999.
[2]. GRANT Wendy, **Rezolvarea conflictelor.** Editura Teora, Bucuresti, 1997.
[3]. PANZARU Petru, **Mass-media în tranziţie.** Fundaţia Rompres, Bucureşti, 1996.
[4]. STANCU V., STOICA M., STOICA A.; *Relaţii publice. Succes şi credibilitate.* Editura Concept, Bucuresti, 1997.
[5]. BIRZOI, Vali, Oana OSMAN, Sorina MIHAIL; *Criza economică, scenarii şi consecinţe.* Publicat: 30 Ianuarie 2008.
[6]. eliza.francu@gandul.info
[7]. mihai.gotiu@clujeanul.ro
[8]. AMOS News.

TERORISMUL - EFECT NECONTROLAT AL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII –

Lăcrămioara Mariana PETRIU*
Cristian Mihai ȚUCĂ**

Globalization is a duplicitary phenomenon with both positive and negative effects. The negative ones occur due to the gaps in the administration of the globalization phenomenon.

In the world of globalization and complex interdependences, we assist at a change off the conceptual and framing approaches in a different historical era in which different forces interact and no one can predict the consequences resulting from the combination of its causes, factors and effects.

Terrorism, one of the most difficult to control results, is one of globalization's negatives effects.

Each state needs to engage itself in protecting its own people against terrorism, taking into account two important aspects: people's lives and security by respecting human's freedom and fundamental rights.

Globalizarea este un fenomen duplicitar, cu efecte positive, cat şi cu efecte negative. Efectele negative se produc din cauza carenţelor în procesul de gestionare a fenomenului globalizării.

În această lume a globalizării şi interdependenţelor complexe, asistăm la o schimbare de abordări conceptuale, de încadrare într-o altfel de eră istorică, în care interacţioneaza forţe diverse şi nimeni nu poate intui consecinţele care rezultă din combinarea cauzelor, factorilor şi efectelor.

O manifestare din ce în ce mai greu de controlat este reprezentată de terorim, care este unul din efectele negative ale globalizării.

Fiecare stat trebuie să se angajeze să-şi protejeze populaţia împotriva consecinţelor terorismului, ţinand seama de două aspecte: viaţa şi securitatea populaţiei, cu respectarea drepturilor omului şi a libertăţii fundamentale.

1. Implicații directe ale globalizării asupra terorismului

Un număr de evenimente pe scena internațională au creat condițiile necesare pentru dezvoltarea terorismului în masă. Inechitățile masive în resurse economice şi standarde de viață între diferite părți ale lumii sunt un motiv popular dat ca explicație pentru acțiunile teroriştilor contemporani[1]. Totuşi nu există „nici o explicație comprehensivă în scris care să explice cum sărăcia provoacă terorismul,"şi nici nu există „o corelație demonstrată între cele două".

Intruziunea valorilor şi a instituțiilor vestice în lumea islamică prin procesul pieței libere şi al globalizării, reprezintă o explicație alternativă pentru creşterea terorismului, care este metoda părții mai slabe de a riposta. Procesul globalizării, care include diminuarea barierelor între țări din punct de vedere tehnologic, politic, economic şi cultural, a insinuat o cultură de piață coruptă în comunitățile tradiționale[2]. Mulți văd aceste forțe ca amenințătoare la adresa stilului lor de viață. În acelaşi timp în care globalizarea a dat o motivație pentru terorism, ea a facilitat metode pentru acesta. Una dintre consecințele majore ale globalizării a fost o deteriorare a puterii statului. Extinderea exponențială a ONG-urilor, aliațele regionale şi organizațiile internaționale au întărit acest trend. Deşi cu siguranță nu este o organizația umanitară

* **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**
** **Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

[1] Ministerul Administrației şi Internelor, Serviciul Informare-Documentare*, Buletin de informare şi documentare Nr.3(56),2003*.

[2] Ion Bari, **Globalizare şi probleme globale,** Editura Economică, 2001.

ca Medici fără frontiere sau Crucea Roşie, Al Qaeda s-a distins ca fiind una din cele mai[3] „de succes" dintre organizaţiile neguvernamentale în urmărirea agendei lor globale, agenda finanţată privat. Grupările teroriste au mai mare şanse să fie susţinute de „comunităţi amorfe", astfel că metodele extreme sunt mai acceptate deoarece acest tip de metode poate fi folosit fără frica de înstrăinare a sprijinului politic[4]. Harvez Kushner a descris această dezvoltare ca o creştere a grupărilor „amatoare" în acelaşi timp în care finanţarea statului a scăzut[5].

Teroriştii continuă totuşi să se bucure de beneficiile indirecte ale finanţării statului. Deşi oportunităţile pentru sponsorizarea statului s-au diminuat ca rezultat al administraţiei Bush „război terorismului" declanşat după evenimentele din 11 septembrie, ea rămâne totuşi larg răspândită. Cu atât mai mult cu cât dacă teroriştii nu se pot baza pe sprijinului statului ei devin mult mai greu de urmărit şi găsit.

Multe state au fost pe lista SUA ca state ce sponsorizează terorismul, printre ele si Irak, Iran, Cuba, Koreea de Nord, Libia şi Siria. Recent, Sudan şi Afganistan au devenit guverne finanţatoare ale terorismului[6].

Multe state care sponsorizează, cooperează între ele pentru a promova violenţa teroristă, făcând astfel activitatea teroriştilor şi mai deconectată de politica externă o oricărui stat singular. Iranul a finanţat tabere de pregătire în Sudan, iar Jihadul Islamic Palestinian a primit sprijin din partea Iranului şi Siriei[7].

O altă problemă este finanţarea care de cele mai multe ori nu poate fi urmărită. Spre exemplu, sprijinul Iranului pentru organizaţiile teroriste au ca rezultat atât dispariţia fondurilor cât şi lipsa atacurilor. Această lipsă de predictibilitate este tolerată de statele sponsor întrucât ocazional există rezultate distructive iar dovezile care leagă statul de atacul terorist sunt muşamalizate. Un alt avantaj menţinerii unei anumite distanţe faţă de operaţiunile extremiste este auto-protecţia statelor respective. Serviciile secrete ale guvernului din Sudan l-au monitorizat în mod evident pe Osama bin Laden în perioada în care acesta a locui în această ţară pentru ai împiedica pe activişti să facă rău chiar şi guvernului extremist[8].

Operaţiunile americane din Afganistan şi Irak au micşorat ameninţările din aceste state iar unii sponsori au fost scoşi de pe listele oficiale din motive politice. Se spune că includerea unui stat pe lista statelor sponsor ale terorismului reflectă o relaţie a acestui stat cu SUA. Există rapoarte care spun că Serviciile Secrete Pakistaneze au fost implicate în sponsorizarea teroriştilor atât în Afganistan cât şi în Kashmir[9]. Mai mult Regatul Arabiei Saudite a reprezentat centrul unei controverse legată de sponsorizarea şi proliferarea radicalismului şi violenţei. Laurent Murawiec, analist al RAND Corporation, a atras atenţia publicului indicând pericolul care rezultă din

[3] Programul Naţiunilor Unite pentru Controlul Internaţional al Drogurilor.
[4] Corneliu Pivariu, Terorismul- De la amenintare locala la pericol global, Editura Pastel, Brasov, 2005.
[5] V. Ursa, *Criminologie*, Ed. Didactico-Ştiinţifică, Bucuresti, 1998.
[6] Jean-Claude Filoux, *Inconstientul,* Editura AROPA, 2001.
[7] Revista *TERORISMUL AZI* Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.
[8] General de divizie (r.) dr. Gheorghe Arădăvoaice et al., *Terorism, Antiterorism, Contraterorism,* Editura Antet, 1997.
[9] *Centrul de Cercetări asupra Ameninţărilor Criminale Contemporane*, 1999.

sprijinul saudit acordat islamiştilor radicali, într-un raport din 2002 către Comitetul de Politici de Apărare.

Nicio publicaţie oficială a RAND Corporation nu include această analiză însă Murawiec aduce dovezi ale sprijinului saudit acordat islamiştilor prin suport financiar şi centre islamice de educaţie. Aşadar, chiar dacă globalizarea a ajutat la înlăturarea multor constrângeri[10] impuse de politica de sponsorizare a statului, teroriştii încă se pot bucura de finanţarea şi protecţia pe care aceasta le oferă.

Alt factor al globalizării care aduce beneficii terorismului este targetarea. Altfel spus teroriştii pot să ajungă la ţintele lor mult mai uşor, acestea fiind mult mai expuse iar ştirile şi ideile care incită oamenii să recurgă la terorism se răspândesc mai rapid decât în trecut. Printre factorii care contribuie la acest fapt sunt reducerea controlului la graniţă, dezvoltarea unei infrastructuri mondiale care sprijină recrutarea, obţinerea de fonduri, transportul materialelor şi alte funcţii logistice. Pe lângă schimbările politice internaţionale, dezvoltarea unor practici organizaţionale au dus la creşterea pericolului mortal reprezentat de terorişti.

Corporaţiile au evoluat din punct de vedere organizaţional, iar organizaţiile teroriste nu au fost mai prejos. Grupările teroriste au evoluat de la structuri organizaţionale verticale la grupuri orizontale mai puţin ierarhizate. John Arquilla, David Ron Feldt şi Michele Zanini subliniază că leadership-ul terorist derivă dintr-un „set de principii care stabilesc limite şi ajută la luarea deciziilor astfel încât membrii nu trebuie saq recurgă la ierarhie – aceştia ştiu ce au de făcut."[11] Autorii descriu structuri organizaţionale care „uneori par fără conducere sau cu multiple structuri de conducere."

Paul Smith a observat că structura multicelulară a Al Qaeda a avut ca rezultat agilitate şi o bună acoperire şi a reprezentat unul dintre punctele ei forte. Această flexibilitate a permis Al Qaeda să creeze baze cu personal indigen în toată lumea, a infiltrat ONG-uri islamice pentru a-şi ascunde operaţiunile.

Jessica Stern a comentat recent despre abilitatea Al Qaeda de a-şi menţine operaţiunile în faţa unui atac fără precedent: „răspunsul stă în caracterul schimbător al organizaţiei. In decursul existenţei sale Al Qaeda a evoluat constant şi a dat dovadă de o voinţă surprinzătoare de a-şi adapta misiunea. Această capacitate de schimbare a făcut gruparea mai atrăgătoare pentru recruţi, a atras noi aliaţi şi cel mai îngrijorător din perspectivă occidentală, a devenit mai dificil de detectat şi distrus."

2. Modalităţi de acţiune cu impact global

Pe lângă motivaţiile culturale şi religioase ale teroriştilor şi factorii politici şi organizaţionali care îi facilitează existenţa, tehnologia s-a dezvoltat astfel încât oferă oportunităţi fără precedent pentru terorişti. Colapsul Uniuni Sovietice şi posibilitatea proliferării armelor nucleare printre utilizatori particulari reprezintă factorul primar care a dus la creşterea semnificativă a pericolului terorismului nuclear. În ciuda acestui fapt arme non nucleare de distrugere în masă şi IT-ul au creat oportunităţi

10 Programul Naţiunilor Unite pentru Controlul Internaţional al Drogurilor.

11 Vasile Simileanu, *Radiografia Terorismului*, Editura Top Forum Colectia, Geopolitică Bucuresti, 2004.

pentru teroriştii care pot reprezenta ameninţări mai mari decât terorismul radiologic, întrucât acestea sunt alternative mai probabile.

Unii teoreticieni au argumentat că armele de distrugere în masă nu reprezintă o alegere făcută de mulţi teroriştii nici măcar în aceste timpuri schimbătoare. Stern, un autor, scrie că „majoritatea teroriştilor vor evita să utilizeze armele de distrugere în masă dintr-o varietate de motive preferând pistolul şi bomba”[12].

Brian Jenkins observă ca majoritatea organizațiilor teroriste sunt conservatoare din punct de vedere tehnologic, însă adaugă că constrângerile morale care îi guvernau odată încep să pălească.

Pe măsură ce tendințele din secțiunile precedente ajung la maturitate, e posibil ca teroriştii să recurgă la aceste arme care se potrivesc mai bine obiectivelor lor.

Walter Laqueur subliniază în „Noul Terorism” că pericolul major cu care se confruntă lumea industrializată este faptul că puternice arme de distrugere în masă sunt disponibile. Pe lângă varietatea armelor nucleare de distrugere in masă şi armele chimice şi biologice reprezintă pericole reale. Armele biologice au un efect limitat deoarece au nevoie de contact uman pentru a răspândi efectele, însă aşa cum s-a demonstrat în cazul Sindromului Respirator Acut din Asia, panica asociată acestuia a avut un mare impact economic şi politic pe lângă suferința umană a celor expuşi patogenului şi care nu ştiau cum şi dacă au fost infectați.

Armele biologice i-au multiple forme incluzând viruşi, bacterii şi rickettsia. Toxinele chimice diferă de armele biologice prin faptul că nu sunt patogeni vii şi necesită infectarea directă şi contactul cu victima. Astfel este împiedicată răspândirea continuă însă provoacă efecte directe mai grave.

Raportul anual al Departamentului de Stat al SUA cu privire la terorism afirmă că evenimentele din 11 septembrie confirmă intenția şi capacitatea organizațiilor teroriste de a organiza si executa atacuri cu victime multiple. Raportul prezintă dovezi descoperite în timpul raidurilor militare din Afganistan despre folosirea otrăvii în materiale explozive improvizate şi despre arestarea unei grupări necunoscute in Italia care avea asupra ei hărți ale Ambasadei Statelor Unite şi un compus capabil să producă cianură de hidrogen.

O altă dovadă a ameninţărilor armelor de distrugere în masă o reprezintă activitățile unor culte ca Aum Shinrikyo şi teroriştii americani urmăresc otrăvirea rezervelor municipale de apă.

Dezvoltarea tehnologiei reprezintă un ajutor pentru teroriştii a-şi o oportunitate de identificare a țintelor lor. Teroriştii vor evita distrugerea internetului întrucât au nevoie de acesta pentru propriile activități propagandiste. Ei sunt mai interesați de distrugerea sistemică decât de distrugerea totală a rețelelor informaționale.

Paul Pillar afirmă „că cel mai mare impact al IT-ului asupra teroriştilor se referă la organizare şi comunicare, nu la metode de atac.”

Tehnologia a crescut capacitatea teroriştilor de a efectua atacuri în masă. Dezvoltările tehnologice şi faptul că acestea sunt la îndemâna oricui datorită

12 Corneliu Pivariu, *Terorismul - De la amenințare locala la pericol global*, Editura Pastel, Braşov, 2005.

globalizării economiei de piață, au dus inevitabil la creşterea pericolelor reprezentate de terorism.

3. Contraterorismul european - cultura si metodologie

Actualmente se încearcă contracararea terorismului folosindu-se metodele armelor letale iar Departamentul Apărării este perfect de acord că aceste metode se pot întoarce împotriva SUA, de aceea a început să fie vehiculată necesitatea implementării tehnologiilor non-letale în războiul contra-terorismului (diplomația, atacurile informaționale, atacurile financiare sau atacurile de imagine). Astfel s-a creat şi Agenția Națională Geospațială de Informații care are ca scop adunarea de informații care să reflecte mediul internațional in totalitate şi sa ducă la decizii competente ale Administrației SUA cu privire la amenințările şi riscurile mediului internațional.

După atacurile cu bombă de la Madrid atribuite Al-Qaeda, o evaluare generala a dezvoltării contraterorismului in Europa, a zugrăvit în general, un tablou îngrijorător. Mulți analişti au susținut că statele din Comunitatea Europeana au făcut progrese mici in coordonarea şi întărirea măsurilor care implica serviciile secrete şi cooperarea poliției. Chiar după actualizarea de către Comunitatea Europeană a "planului de acțiune în combaterea terorismului", se raportează progrese în aprobarea subiectelor incluse în document, dar statele membre sunt foarte lente când vine vorba de implementare. Asta face ca măsurile adoptate sa fie puse la îndoială; cu siguranță cel mai stânjenitor exemplu poate fi găsit în încercările de a lansa echipe unite de investigații[13].

Chiar şi apreciatul mandat de arest european, venit în forță în iulie 2004, are o lungă istorie de amânări şi implementări după ce a fost probat.

O strategie antiteroristă ar trebui să cuprindă:

- identificarea amenințărilor şi riscurilor de natură teroristă;
- identificarea principalelor caracteristici ale acțiunilor de tip terorist şi a modalităților de concepere şi punere în aplicare;
- obiectivul sau obiectivele şi scopurile acțiunilor antiteroriste;
- sistemele de protecție a persoanelor, instituțiilor şi organizațiilor sociale, culturale, etc.;
- concepția de ansamblu a acțiunilor împotriva terorismului;
- structurile de forțe destinate să acționeze împotriva lui;
- mijloacele (politice, economice, financiare, culturale, informaționale şi militare) care vor fi folosite;
- modalitățile şi procedeele de acțiune;
- susținerea mediatică şi publică.

Practic acest război împotriva terorismului conține:

- strategii de protecție;
- strategii de contracarare;
- strategii ofensive;
- strategii de identificare;
- strategii disuasive.

13 Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

Forțele care participă la acest tip de război sunt numeroase şi cuprind:

- serviciile de informații;
- instituțiile de supraveghere a spațiului aerian, terestru, marin, cosmic, informațional şi cultural;
- instituțiile administrației centrale şi locale;
- instituțiile (structurile) de reacție la calamități şi dezastre;
- instituțiile de ordine publică;
- instituțiile de protecția informației;
- forțele armate[14].

In practică, statele membre EU au o largă gamă de structuri eficiente (informale), bilaterale (uneori multilaterale) de cooperare polițienească. In afară de aceste platforme de cooperare structurale, câteva proceduri de cooperare între polițiii au fost înființate în decursul anilor trecuți de către statele membre atât în cât şi în afara EU. Aceşti profesionişti reuşesc să administreze fluxul de informații între agenții şi astfel să joace un rol important în contraterorism. In egală măsură, ca şi importanță, sunt şi ofițerii superiori de contraterorism din cadrul poliției care îşi cunosc personal majoritatea colegilor şi comunicând prin telefon şi email, formează rețele informale eficiente în şi în afara Uniunii Europene. Toate aceste practici formează răspunsuri rapide şi flexibile şi schimburi de informații fără a mai trece prin sute de structuri şi birouri centralizate.

Majoritatea țărilor din Uniunea Europeană sunt conştiente că această coordonare inteligentă reprezintă inima contraterorismului şi au format celule multidisciplinare de contraterorism care includ si politica, agenții de servicii secrete(militare), imigrație şi vamă [15] . Dar informațiile NASA nu s-au întors deocamdată cu rezultatele aşteptate, arătând astfel că factorul uman este crucial în accesare si analiză inteligentă. Exemple de celule înființate în ultima vreme sunt "Intrabox Contraterorism" în Olanda şi "Centrul General Anti-terorism" în Germania, ca şi mai vechea "Unitate de Coordonare şi Combatere a Terorismului " din Franța. Toate aceste formațiuni au declarat că armonia instituțională națională formează primul pas în contraterorism[16].

Un exemplu elocvent în ceea ce priveşte conştientizarea amenințării terorismului, este reprezentat de cele trei servicii secrete franceze, care s-au implicat într-o cooperare fără precedent în acest război de combatere a terorismului Pentru prima dată în istorie, s-a creat o unitate permanenta de profesionişti din Directoratul General pentru Securitatea Externă, Directoratul Central de Informații Generale şi Directoratul Teritorial de Securitate, in septembrie 2004.

Cooperarea internaționala dintre serviciile secrete, care este implicit bilaterală, dar strâns coordonată în / şi în afara Europei a fost realizată prin aşa numitul Club Berna, format în 1971 şi astăzi cuprinde 18 tări şi prin Grupul Kilowatt. Ultimul, care

14 *Pulsul Geostrategic*, Buletin Bilunar Editat de Ingepo Consulting, anul I (martie 2007-5 MARTIE 2008).

15 Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

16 *Pulsul Geostrategic*, Buletin Bilunar Editat de Ingepo Consulting, anul I (martie 2007-5 MARTIE 2008).

în prezent este o structură telex sigură, a fost înființată în 1977 şi cuprinde 15 tări, din care 5 ţări din afara EU: Canada, Norvegia, Elveția, Statele Unite şi Israel[17].

Serviciile secrete sunt prin tradiție foarte bine echipate şi experimentate în obținerea informațiilor primare din cadrul rețelelor teroriste. Urmărind distribuția acestor servicii secrete, unitățile de poliție în contraterorism se află în fața provocării de a organiza în timp util şi de a da un răspuns eficient. Acolo unde sunt cazuri criminale, serviciile secrete formează punctul de start pentru investigații amănunțite ăi colectarea de probe, iminența unui atac lasă puțin timp unităților de acțiune, pentru alte investigații şi cer acțiuni imediate. Confruntandu-se cu presiunea timpului a fost identificat într-o evaluare a Agenției Naționale de politie din Olanda ca unul dintre elementele cheie în investigarea terorismului.

Astfel înțelegerea din experiența operațională a determinat forțele de ordine europene să creeze strategii şi tactici noi.

Acelaşi raport a identificat depăşirea barierelor de limba ca o componentă uitată in investigarea şi desființarea rețelelor teroriste. Majoritatea forțelor de ordine europene au câțiva vorbitori de limba arabă în organizația lor şi doar recent au început recrutarea intensivă a acestora[18].

De exemplu, în Germania, s-au făcut progrese în găsirea de soluții pentru a face față modificării inconştiente a numelor arabe. S-au stabilit 10 moduri de a spune Mohamed. Chiar dacă extremiştii islamici nu au intenționat să folosească multiple nume, este nevoie de eforturi mari pentru a ține baza de date funcțională. Folosind programe dezvoltate local, poliția din Bavaria a fost capabilă să identifice şi să reducă astfel incidența numărului de extremişti din baza lor de date cu 20 %.

De asemenea numărul de membrii din conducere a fost crescut substanțial începând cu 2004. Numai în Olanda au fost alocați în plus peste 200 de noi membrii în echipele care acționează în contraterorism.

Oricât de mult ar fi dezagreat terorismul de către comunitatea internațională, aceasta trebuie să înțeleagă că existența şi „evoluția" lui sunt legate de însăşi existența şi evoluția omenirii pe care, a însoțit-o de-a lungul existenței şi evoluției ei. Tăria terorismului este dată de ură, intoleranță, fanatism religios, poziția geografică a unor state cu potențial terorist ridicat precum şi de resursele umane şi materiale de care dispun. Aceste avantaje permit ca, cel puțin în următorii 10-15 ani organizațiile teroriste să îşi diversifice şi intensifice activitățile, urmărind să-şi extindă acțiunile în întreaga lume, chiar dacă împotriva lor luptă o largă şi puternică coaliție internațională.

Concluzii

Practica terorismului a suferit schimbări dramatice în ultimii ani. Fanatismul categoric existent în toate organizațiile teroriste reprezintă o parte majoră a acestor modificări.

Terorismul fără granițe al zilelor noastre înlătură constrângeri care odată împiedicau extremiştii să ajungă la cel mai înalt nivel in propriile organizații.

17 Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

18 *Programul Națiunilor Unite pentru Controlul Internațional al Drogurilor*.

Teroriştii încă se bucură de finanţarea şi protecţia pe care numai o economie naţională o poate oferi, însă cei care acţionează pe cont propriu sunt în număr mai mare decât în trecut. Din punct de vedere organizaţional teroriştii folosesc structuri anarhiste şi sisteme recent create. De asemenea potenţiala utilizare a armelor biologice, chimice şi nucleare de distrugere în masă reprezintă premisele ca aceste trenduri să aibă ca rezultat dezastre umane fără precedent.

În ultimii ani terorismul s-a modificat din punct de vedere calitativ şi cantitativ. Fie că este „al treilea val de vulnerabilitate" al lui Gurr şi Coleman sau „al patrulea val de terorism" al lui Rapport, terorismul contemporan se află departe de ceea ce acesta reprezenta chiar şi în timpul Războiului Rece.

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au modificat radical percepţia asupra terorismului la scara întregii planete şi au impus reexaminarea unei lungi liste de preocupări privind securitatea naţională, determinând factorii de decizie politică şi analiştii avizaţi să afirme că „lumea s-a schimbat", că este necesară gândirea unei strategii pe termen lung şi mobilizarea unor uriaşe resurse umane, materiale şi financiare.

Evenimentele din ultimii ani au demonstrat că riscul terorismului internaţional nu s-a diminuat şi că principala ameninţare vine din partea grupărilor radicale fundamentaliste islamice, precum Al-Qaida şi organizaţiile afiliate acesteia. Practic, toate continentele şi regiunile lumii s-au confruntat cu atacuri devastatoare, astfel că nu exagerăm dacă afirmăm că terorismul a devenit, cu adevărat, o problemă globală .

Acutizarea fără precedent a fenomenului terorist şi recurgerea la noi metode de acţiune - de la automobilele capcană până la actele sinucigaşe - impun intensificarea cooperării între serviciile speciale şi agenţiile de securitate cu responsabilităţi în contracararea terorismului, acesta fiind, în perspectivă, răspunsul cel mai adecvat al comunităţii internaţionale la provocările şi riscurile de natură asimetrică.

Bibliografie:

[1] URSA, V. **Criminologie**, Editura Didactico-Ştiinţifică, Bucureşti, 1998.

[2] BARI, Ion *Globalizare şi probleme globale,* Edit. Economică, 2001.

[3] Ministerul Administraţiei şi Internelor, Serviciul Informare-Documentare*, Buletin de informare şi documentare Nr.3(56),2003*.

[4] ARĂDĂVOAICE Gheorghe, general de divizie (r.) dr., et al., **Terorism, Antiterorism, Contraterorism,** Editura Antet, 1997.

[5] FILOUX Jean-Claude, **Inconştientul***,* Editura AROPA, 2001.

[6] Centrul de Cercetări asupra Ameninţărilor Criminale Contemporane, 1999.

[7] Programul Naţiunilor Unite pentru Controlul Internaţional al Drogurilor.

[8] SIMILEANU, Vasile, **Radiografia Terorismului,** Editura Top Forum Colecţia, Geopolitică, Bucureşti, 2004.

[9] PIVARIU, Corneliu, **Terorismul - De la ameninţare locală la pericol global,** Editura Pastel, Braşov, 2005.

[10] Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

[11] Pulsul Geostrategic, Buletin Bilunar Editat de Ingepo Consulting, anul I (martie 2007-5 MARTIE 2008)

EXPANSIUNEA AL-QAIDA ŞI FORŢA INTERNET-ULUI

Dr. Anghel ANDREESCU*
Dr. Nicolae RADU**

Abstract: *considering that at the beginning of the 21st century we became citizens of a new millennium, marked by many changes and risks, all of them being considered, till now, impossible and horror script for the human kind, become a terrifying reality and a more obvious and actual danger. Striking the present, disseminating evil and pretending that it makes provisions for a better future (Marret, 2002), at the beginning of this century and millennium, terrorism earned a complex character through the amplitude and diversity of its acts, extended to the whole world.*

Comunitatea internațională acordă o importanță deosebită studierii şi contracarării terorismului informatic. Extinderea ariei de răspândire a Internet-ului şi vulnerabilitatea acestuia, intens mediatizate, au determinat teroriştii să-şi îmbunătățească potențialul de utilizare a dispozitivelor informatice şi să încerce atragerea şi cooptarea unor structuri de crimă organizată alături de care să recurgă la comiterea de noi atacuri teroriste. În timp ce pericolul acestor amenințări asupra liberalismului reprezentat de Internet este frecvent dezbătut, puține lucruri se cunosc despre utilizarea mediului virtual în scop terorist.

1. Suprimarea instrumentelor

Un recent studiu, întocmit de USIP (United States Institute of Peace), întins pe durata a şase ani, arată că organizațiile teroriste şi susținătorii acestora au utilizat toate mijloacele oferite de Internet pentru a recruta noi membri, pentru a obține fonduri şi pentru a lansa o "campanie a fricii" la nivel mondial. Este, de asemenea, evident faptul că pentru a combate eficient terorismul, simpla suprimare a utilizării instrumentelor lor virtuale nu este suficientă. Suleyman Anil, directorul Computer Incident Response Capability (departament responsabil cu protejarea N.A.T.O. împotriva ciber-atacurilor), a avertizat că organizația tratează amenințarea războiului cibernetic la fel de serios ca şi pe riscul unui atac cu rachete. Acesta, a subliniat, totodată, ca spionajul online şi terorismul prin Internet reprezintă în momentul de față unele dintre cele mai mari pericole pentru securitatea globală, iar un atac asupra infrastructurii informatice, îndreptat împotriva unui stat, este în prezent imposibil de oprit.[1]

Preşedintele Traian Băsescu, într-un interviu acordat Televiziunii Române, a confirmat existența pe agenda Summit-ului N.A.T.O. de la Bucureşti a ceea ce a numit "amenințările secolului XXI", incluzând aici în mod specific şi atacul cibernetic, alături de atacul cu rachete balistice inițiat de pe teritoriul unui stat ne-membru N.A.T.O. Majoritatea statelor implicate în lupta împotriva terorismului caută

*** Chestor general de poliție, profesor universitar, Secretar de stat, Ministerul Administrației şi Internelor.**
**** Comisar şef conferențiar universitar, Consilier, Ministerul Administrației şi Internelor.**

1 The Guardian, ediția electronică.

modalități de a preveni utilizarea insidioasă, în scopuri perfide, a Internet-ului – o modalitate de comunicare lipsită de constrângeri. Un răspuns pentru aceasta problemă ar putea consta în găsirea unor metode de restricționare a acestei libertăți. Însă, în timp ce societatea trebuie să găsească modalități de a lupta împotriva terorii, acestea trebuie să nu îngrădească tocmai acele libertăți fundamentale şi principii care caracterizează societatea modernă.

1.1. Atacul informatic

Teoreticienii au prezentat diferite modalități de definire a terorismului informatic. Dorothy Dennings, profesor în cadrul U.S. Naval Post-Graduate School – California, caracterizează terorismul informatic ca fiind "atacul informatic motivat politic, comis cu intenția de a provoca consecințe grave, cum ar fi pierderi de vieți omeneşti sau pierderi economice grave". Reprezentanții Agenției Federale Americane pentru Situații de Urgență au definit, la rândul lor, terorismul informatic drept "un atac ilegal ori o amenințare cu un atac asupra computerelor, rețelelor informatice sau asupra informației stocate, atunci când sunt realizate cu intenția de a intimida sau constrânge o entitate guvernamentală sau un popor în raport cu anumite obiective politice ori sociale".

În practică, însă, s-a demonstrat că este foarte dificil de realizat delimitarea dintre criminalitatea informatică, războiul informatic şi terorismul informatic, întrucât este foarte greu să stabileşti cu certitudine identitatea, scopul şi motivația politică a atacatorului.

În acest sens, cel mai bun exemplu este atacul informatic produs în primăvara anului 2007, îndreptat împotriva instituțiilor guvernamentale din Estonia. În 21 aprilie 2007, autoritățile estoniene au decis schimbarea amplasamentului unui monument construit în perioada comunistă, ce comemorează un erou sovietic neidentificat căzut în timpul războiului împotriva nazismului.[2]

Modificarea a provocat intense manifestări emoționale din partea etnicilor ruşi atât în Estonia, cât şi la Moscova, şi a coincis cu începutul unui atac la scară largă, susținut şi întins pe durata a câteva săptămâni, împotriva multor site-uri oficiale ale instituțiilor guvernamentale estoniene, inclusiv portaluri ministeriale, ale unor bănci, companii de telecomunicații etc., ducând la suspendarea temporară a activității acestora.

Într-o primă fază, autoritățile estoniene au învinovățit Rusia pentru comiterea atacurilor, dar cercetări ulterioare au arătat că, deşi multe dintre ele au fost inițiate în această țară, nu s-a putut dovedi o implicare a Guvernului rus în producerea lor.

Totuşi, potrivit unui raport întocmit de Clay Wilson, specialist în securitate națională, pentru Congresul Statelor Unite, investigațiile referitoare la incident continuă, oficialii americani considerându-l un posibil model de război informatic sau terorism informatic, îndreptat împotriva unui stat național.

2 Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *Jihadul Islamic,* Editura MIRA, Bucureşti, 2008, p.276.

2. Conceptualizarea terorii *vs* Al Qaida

Terorismul a fost, deseori, definit ca o formă a războiului psihologic şi, cu certitudine, teroriştii au căutat să promoveze o astfel de campanie a terorii prin intermediul Internet-ului. Există nenumărate exemple în acest sens, prin postarea unor ameninţări care să inoculeze teama ori sentimentul lipsei de ajutor sau prin transmiterea unor imagini terifiante cu urmările unor acţiuni ori atacuri recente.

Începând cu 11 septembrie 2001, Al-Qaida şi-a postat pe propriul website o serie de anunţuri privind atacuri masive, iminente, asupra unor ţinte din SUA. Acestor avertismente le-a fost acordată o atenţie specială din partea mass-media, lucru care a generat, în lumea întreagă, dar în special în Statele Unite, un sentiment acut de teroare, o stare de insecuritate, larg răspândite.

Interesant de remarcat este faptul că Al-Qaida a menţionat constant pe site-ul său că distrugerea clădirilor din complexul World Trade Center a cauzat la nivelul economiei americane atât un recul psihologic, cât şi unul de producţie, ambele evaluabile financiar, subliniind astfel posibilităţile pe care le are la îndemână de a influenţa funcţionarea normală a instituţiilor şi impactul unor posibile acţiuni viitoare. Internetul a dus la sporirea posibilităţilor grupărilor teroriste de a-şi securiza spaţii publicitare şi propagandistice. Până la introducerea comunicării online, speranţele acestora, legate de mediatizarea cauzelor lor, depindeau de disponibilitatea televiziunilor, a posturilor de radio şi a publicaţiilor scrise de a aloca resurse şi de a informa populaţia în acest sens. Faptul că, în prezent, teroriştii deţin ei înşişi controlul asupra conţinutului propriilor website-uri le oferă ocazia de a-şi coordona campaniile de imagine, modul în care sunt reflectate acţiunile lor în societate în sens general şi în special în grupurile sociale vizate.

3. Marketing on - line

Cele mai multe dintre site-urile organizaţiilor teroriste nu promovează activităţile sau atacurile distructive săvârşite. În schimb, indiferent de natură, motivaţie sau locaţie geografică, se focalizează pe restricţionarea libertăţii lor de expresie şi de informare – instaurată de către duşmanul generic –, şi pe seriozitatea şi gravitatea situaţiei camarazilor lor, consideraţi prizonieri politici. Aceste probleme sunt voit în deplină concordanţă cu sentimentele simpatizanţilor lor şi sunt menite să obţină simpatie în rândul audienţei din ţările vestice, care apreciază libertatea fundamentală de exprimare şi dezaprobă total măsurile ce au ca efect neutralizarea opoziţiei politice sau limitarea accesului la mijloacele publice de informare. Spiritul "liberal" al propagandei teroriste pe Internet este bine ilustrat, de exemplu, de website-ul organizaţiei teroriste japoneze Aum-Shinrikyo (în traducere, Adevărul suprem). În 1995, membrii acestei organizaţii au utilizat gazul sarin în reţeaua de metrou din Tokyo, omorând 12 persoane nevinovate şi provocându-le probleme respiratorii la mai mult de 5.000 de japonezi. Noul lor website este foarte sofisticat şi atractiv, având un design de ultimă generaţie. Pagina principală are un fond albastru, asociat cu imaginea porumbelului păcii, îndemnând la o stare pacifistă şi de relaxare, este completată de motto-ul : "Libertatea sufletului, era generozităţii".

Teroriştii au demonstrat că deţin nu numai abilităţi pentru a derula activităţi de marketing online, dar şi că sunt în măsură, prin navigarea pe Internet, să obţină şi, ulterior, să beneficieze de informaţia existentă pe paginile web. Ei au reuşit să culeagă informaţii referitoare la orarul sau locaţia ţintelor pe care le vizează – mijloace de transport, centrale nucleare, clădiri ale instituţiilor publice, aeroporturi, porturi –, precum şi date despre măsurile anti-teroriste existente. Conform declaraţiilor secretarului Departamentului de Apărare al S.U.A., Donald Rumsfeld, un manual de pregătire al Al-Qaida, recuperat din Afganistan, le explică cititorilor săi următoarele : "Folosiţi sursele publice de informare în mod deschis, fără a recurge la metode ilegale. Acestea va vor da posibilitatea să adunaţi cel putin 80% din informaţiile necesare referitoare la duşmani".

Baze de date

Într-un calculator aparţinând unui membru Al-Qaida, capturat de forţele antiteroriste, au fost găsite date, planurile arhitecturale şi schiţele de rezistenţă ale unui baraj hidrotehnic, care fuseseră preluate de pe Internet şi care le permiteau inginerilor şi strategilor acestei organizaţii să planifice şi să simuleze consecinţele unui accident catastrofal. În timpul unei alte percheziţii, ofiţerii de investigaţii din S.U.A. au descoperit probe care indicau că membrii organizaţiei consultaseră diferite website-uri, petrecând o perioadă îndelungată de timp studiind date, programe computerizate şi instrucţiuni de folosire ale întrerupătoarelor digitale utilizate pentru reţelele publice de transport, comunicaţii, apă şi electricitate.

Unii experţi au apreciat, încă din 2004, că un atac organizat şi structurat împotriva unor reţele sau sisteme multiple – incluzând supravegherea ţintei şi testarea anterioară a metodelor informatice de săvârşire –, poate necesita între doi şi patru ani de pregătiri, în timp ce un atac coordonat, care să cauzeze disfuncţionalităţi majore ale unor sisteme integrate eterogene, ar necesita şase până la zece ani de pregătiri. Din această cauză s-a luat în considerare faptul că un atac informatic poate fi săvârşit mai degrabă ca modalitate de amplificare a urmărilor unui atac fizic tradiţional, inclusiv un atac chimic, bacteriologic sau nuclear produs în special în ţările dezvoltate, care dispun de o reţea informatică extinsă.

4. Terorism financiar

Grupurile teroriste utilizează Internet-ul şi pentru obţinerea de fonduri financiare. Al-Qaida, de exemplu, a depins în mare măsură de donaţii, iar obţinerea de fonduri este bazată pe existenţa unei reţele extinse de fundaţii de caritate, organizaţi non-guvernamentale şi alte instituţii financiare, care folosesc Internet-ul pentru discuţii online şi pentru activităţi de tip forum. De asemenea, luptătorii ceceni din regiunea separatistă rusă au utilizat Internet-ul pentru publicarea conturilor lor bancare în care simpatizanţii ar fi putut contribui cu diverse sume. Un alt exemplu este faptul că, în decembrie 2001, Guvernul american i-a confiscat unei instituţii de caritate cu sediul în Texas bunurile, din cauza legăturilor menţinute de aceasta, prin intermediul Internet-ului, cu Hamas.

În plus faţă de solicitarea de ajutor financiar online, teroriştii îşi recrutează noi membri din rândul celor care se convertesc la o altă religie, folosind o întreagă

panoplie a tehnologiei IT de ultimă generație, pentru a face cât mai credibilă prezentarea mesajului lor.

Ca şi site-urile comerciale care urmăresc vizitatorii pentru a obține cât mai multe date despre profilul consumatorilor, organizațiile teroriste "capturează" cât mai multe date despre utilizatorii care navighează pe paginile lor web. Vizitatorii care accesează acele situri şi care par cei mai interesați de țelurile organizației sau cei care sunt cei mai potriviți pentru realizarea scopurilor propuse sunt ulterior contactați. De asemenea, persoanele care se ocupă de recrutare pot utiliza aplicațiile informatice cu caracter interactiv existente pe Internet pentru a găzdui discuțiile online, aşa-numitele chat-rooms sau cyber-cafe, pentru identificarea şi cooptarea publicului receptiv, în special a tinerilor.

Institutul SITE, cu sediul la Washington-Districtul Columbia, specializat în studiul grupurilor teroriste, care monitorizează comunicațiile realizate pe Internet de Al-Qaida, a oferit detalii alarmante referitoare la un dispozitiv foarte evoluat, lansat în 2003. Acesta serveşte la recrutarea luptătorilor care urmau să fie trimişi ulterior în Irak pentru a lupta împotriva trupelor americane şi coaliției aflate în teatrul de operațiuni de acolo.[3]

Internetul le oferă teroriştilor modalități eficiente şi ieftine de conectare. Multe grupuri teroriste, printre care Hamas şi Al-Qaida, au întreprins activități de transformare organizatorică din structuri exclusiv ierarhice cu lideri desemnați în rețele de celule sau formațiuni semi-independente, care nu au niciun fel de ierarhie de comandă. Prin intermediul Internet-ului, aceste rețele, aparent slab conectate, îşi mențin conexiunile dintre ele sau cu membrii unor alte organizații teroriste.

5. Jihadul electronic

În acest sens, zeci de site-uri care promovează terorismul în numele jihadului, ajută teroriştii din zone depărtate unele de altele, de exemplu Cecenia şi Malaezia, să mențină un schimb de informații practice privind modul de confecționare a dispozitivelor explozive artizanale, constituirea unor structuri sau celule teroriste, modalități de realizare a atentatelor sau informații despre posibile rute de transport. De exemplu, „Manualul Mujahedinilor", de fabricare a otrăvurilor – în care sunt cuprinse instrucțiuni detaliate referitoare la modul de fabricare artizanală a diferitelor tipuri de arme – este distribuit online pe scară largă.

Surprinzător este faptul că, în ceea ce priveşte pregătirea şi desfăşurarea acțiunilor teroriste clasice, dar şi a celor de natură informatică, orice individ amator de astfel de „distracții" care posedă un minimum de cunoştințe şi de deprinderi pentru a utiliza un computer, un *keyboard* şi un *mouse*, poate să obțină, de pe Internet, *know-haw*-ul de care are nevoie pentru atingerea scopurilor sale. Astfel, unele *site*-uri, uşor identificabile în această rețea, furnizează informații de ultimă oră cu privire la confecționarea bombelor, instrucțiuni privind manipularea substanțelor explozive şi rețetele necesare.

Pe aceste *site*-uri pot fi găsite *Manualul teroristului* şi *Cartea de bucate a anarhistului*, în care este descris cu lux de amănunte modul de construire a mai

3 Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *op.cit.*, Editura Bucureşti 2008, p.311.

multor tipuri de bombe. Aceasta pentru a nu mai vorbi de acele pagini *Web* care prezintă ultimele tipuri de arme, informaţii paramilitare, tehnici de corupere sau ucidere a viitoarelor victime etc. Tot ceea ce este prezentat în astfel de *site*-uri beneficiază de imagini, scheme şi explicaţii amănunţite. Dar, în reţea se găseşte chiar mai mult decât atât, se găseşte şi o bună parte din *know-haw*-ul de producere a armelor nucleare (poate nu atât de sofisticate), care se află la îndemâna tuturor doritorilor: terorişti, maniaci, instabili psihic sau state paria.

Din păcate, lucrurile nu se opresc la aceste activităţi care, de regulă, premerg acţiunile teroriste propriu-zise; ele merg mai departe, ajungând să incite la astfel de atacuri şi, în final, la organizarea şi desfăşurarea unor acte teroriste grave.

De asemenea, o structură teroristă legată de organizaţia lui Ben Laden a anunţat, în 2006, că a întocmit un manual de 26 pagini care oferă instrucţiuni privind utilizarea motorului de căutare Google pentru îndeplinirea ţelurilor jihadului în lume. În plus, liderii Al-Qaida au încercat să pună bazele unei biblioteci online, în timp ce eventualii noi recruţi au acces la un forum de discuţii denumit Qalah, unde puteau găsi cele mai recente informaţii legate de hacking într-o zonă de discuţii elocvent denumită jihadul electronic. Teroriştii mai apelează la Internet şi pentru planificarea şi coordonarea unor atacuri. În cadrul operaţiunilor Al-Qaida, de pildă, Internet-ul a fost intens utilizat pentru planificarea şi coordonarea atacurilor de la 11 septembrie 2001. Astfel, mii de mesaje codate, postate într-un spaţiu special desemnat al unui web-site, au fost descoperite de oficialii federali americani cu ocazia arestării lui Abu Zubaydah, cel considerat creierul acţiunii în care au fost distruse clădirile World Trade Center şi în care şi-au pierdut viaţa peste 3000 de persoane.[4]

Terorismul este terorism, şi poate n-ar trebui să-l fragmentăm, să-l împărţim pe categorii şi să-l analizăm pe părţi, ci ca pe un întreg, ca pe un fenomen. El este periculos atât pentru om cât şi pentru instituţii şi state, îndeosebi cel informatic - pare a fi doar un semnal care configurează dimensiunea confruntărilor de mâine.

6. Cyberterorism

Manipulatorii de informaţii sunt manipulatorii de conştiinţe umane, într-un război care nu este decât manifestarea militară a societăţii informaţionale, a celui de-al Treilea Val, cum scria A. Toffler. Potrivit unei „info-doctrine", în „info-war" vor fi un front „cyber-war"(în „cyber-spaţiu") cu soldaţi „software" şi specialişti în C4I (soldaţi universali) care, împreună, vor practica „info-teroarea" (începută cu acel „pumn de K.O." dat în războiul de comandă şi control, înainte de izbucnirea ostilităţilor).[5] Reţelele globale de sisteme informatice extind zona expusă infracţiunii şi fac ancheta, urmărirea judiciară şi arestul mult mai dificile.

Cyberterorismul este definit de Mark Pollitt, din cadrul FBI, ca „un atac premeditat, motivat politic, împotriva informaţiei, sistemelor informatice, programelor informatice şi datelor, împotriva ţintelor luptătoare şi necombatante, de către grupuri subnaţionale sau de agenţi clandestini." Obiectivul este alterarea sau distrugerea informaţiei, în special cea de valoare strategică. Teroriştii pot fi astfel interesaţi prin

4 Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *op.cit.*, Editura Bucureşti 2008, p.292.

5 Nicolae Rotaru , *Vectori comunicaţionali ai unei realităţi globale de tip instabil,* Bucureşti, 2008.

intervenţii hard şi soft de preluarea sistemului de control al reactoarelor nucleare, scoaterea din funcţiune a sistemului de apărare antiaeriană, a acţionării sistemului de lansare a rachetelor, al sateliţilor, preluarea controlului sistemelor de manipulare al marilor acumulări de resurse naturale (gaze, petrol, minereuri radioactive) a sistemelor de furnizare a apei şi energiei electrice, a comunicaţiilor, a laboratoarelor biologice secrete, a centrelor pentru teste şi experimentări ale armatelor, simularea activităţii statelor majore prin comenzi false, etc.

În funcţie de scopul pe care îl urmăresc, cyberteroriştii au fost împărţiţi în mai multe categorii: religioşi; new age; facţiuni cu scop unic; separatişti etno-naţionali; revoluţionari; extremişti de dreapta.

Virusul Blaster

În ianuarie 1999 un atac coordonat a avut ca ţintă sistemul de calculatoare al Consiliului de Securitate Naţională al S.U.A., un atac ce părea iniţiat de Rusia, care ulterior s-a dovedit a fi numai ecranul din spatele căruia s-a acţionat. În august 2003, SUA a fost afectată de o pană generală de curent, cauzând daune între 2 şi 6 miliarde de dolari. În perioada anchetei a ieşit la iveală faptul că întregul eveniment s-ar fi putut datora căderilor suferite de sistemele informatice, unii spunând chiar că virusul *Blaster* ar fi bruiat comunicaţiile dintre computerele de la centrul de comunicaţii al sistemului energetic al SUA şi teritoriu, devenind imposibil de găsit vinovatul.

În acelaşi an, un grup de hackeri din România, a reuşit să penetreze sistemele de securitate ale unei staţii de cercetare din Antarctica, punând în pericol viaţa a 58 de oameni de ştiinţă, întrucât aceştia deţineau controlul şi asupra sistemului de menţinere a vieţii în staţie. Ei cereau sume de bani sub ameninţarea vânzării de informaţii obţinute de pe serverele acestora.

Pentru un terţ care atacă un site este foarte uşor să rămână anonim, prin jocuri cu ricoşeu, pe mai multe servere. Evitările sunt dificile şi singura cale sigură ar fi de a nu conecta niciodată o reţea sensibilă de calculatoare la reţeaua Internet, evitând astfel transferurile de fişiere, care, deşi sunt forme de legătură mult mai dificil de exploatat pentru un atacant, ele prezintă riscuri.

Accesul liber la informaţie, tehnologia din ce în ce mai sofisticată, precum şi modul cum Internet-ul înţelege să fie o lume cu propriile-i reguli, au determinat în ultimii ani o creştere exacerbată a modului în care se poartă războiul informatic. Acest război se bazează pe două elemente fundamentale :

- acte de sabotaj care pot provoca pagube imense;
- dezinformare a grupurilor organizate de hackeri care au devenit stăpâne pe modificarea unor imagini prin Internet, altele preferând difuzarea de informaţii false.

Extinderea utilizării tehnicii de calcul aproape în toate domeniile, precum şi conectarea calculatoarelor în reţele internaţionale au făcut ca actele teroriste comise cu ajutorul sau prin intermediul calculatorului să fie tot mai periculoase şi mai prezente la nivel internaţional.

7. Prognoze info - teroare

Cel puțin 120 de centre de putere[6] (state ale lumii, grupări teroriste) dezvoltă metode de folosire a Internet-ului în scopuri nocive, de la manipularea piețelor financiare şi până la atacarea rețelelor militare sau guvernamentale, cea mai frecventă țintă a acestor atacuri fiind S.U.A. în timp ce conform studiilor principalul atacator este China, urmată de Rusia. „Atacurile cibernetice sunt de departe cea mai importantă unealtă de spionaj a Chinei”[7]. Primele computere atacate au fost cele ale Pentagonului. „China este implicată activ în activități cibernetice, prin atacarea rețelelor de pe teritoriul Statelor Unite, a agențiilor guvernamentale, dar şi a companiilor private” este depoziția din congresul american a generalului James E. Cartwright, comandantul forțelor strategice ale S.U.A. Numai în 2006 China a atacat patru rețele ce aparțin de patru agenții guvernamentale distincte, toate cu rol în securitate.

Un site intitulat „al-jinan” oferea până nu demult, o aplicație capabilă să lanseze atacuri de tip DoS, atacurile preferate de teroriştii informatici. Un atac de tip DoS catalogat ca fiind unul dintre primele atacuri teroriste, a fost incidentul din 1999, când un grup de hackeri a atacat computerele NATO, ca un semn de protest împotriva bombardamentelor din Kosovo. Tot în acelaşi an în urma bombardării Ambasadei chineze din Belgrad, hackeri chinezi au atacat şi provocat avarii în mai multe Web-siteuri americane,dar pentru mascarea atacanților s-au folosit „cai troieni” incluşi prin fraudă în rețelele guvernamentale americane.

Concluzii

Terorismul informatic oferă o alternativă „teroriştilor moderni” pentru că dezvoltă anumite avantaje:

- este o metodă ieftină, o alternativă la terorismul tradițional, fiind necesară pentru punerea lui în practică un computer şi o conexiune la Internet;
- varietatea atacurilor este enormă. Teroristul informatic poate ataca atât persoane fizice cât şi agenții guvernamentale, companii multinaționale, piețe financiare, ținte militare;
- poate fi executat de la distanță, ceea ce le oferă o facilitatea, mediul informatic prezentând un risc scăzut, mai puțin antrenament şi deplasări;
- este o modalitate anonimă de a-şi realiza scopurile. Teroriştii informatici marea lor majoritate nu-şi revendică atacurile. Ca şi mulți dintre „surferii de Internet”, aceştia pot folosi nickname-uri sau se pot autentifica pe un site ca un „oaspete”, fiind mult mai greu să fie identificați.
- are un potențial crescut de a afecta mai multe persoane în acelaşi timp prin audiența mare ducând în final la scopul propus.

***

Organizațiile teroriste s-au convertit cu o viteză uimitoare la tehnologiile actuale cele mai sofisticate. Ele folosesc programe informatice de criptografiere

6 *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*-vol.14.nr.3/2001.

7 John J. Tracik – *Dragonul troian:Amenințarea cibernetică chineză.*

pentru a comunica pe Internet cu o marjă foarte mare de siguranță, prin această manevră își asigură o mai bună protecție a propriei identități. Bande teroriste, seniori ai narcoticelor sau unele state dedate la acte de terorism, pot intra în rețeaua Internet şi sabota nodurile critice din foarte vulnerabilul sistem de comunicații şi legături prin satelit al unei țări.

Bibliografie:

I. Legislație

[1]. Doctrina întrunită pentru războiul electronic, 7 aprilie 2000, Joint Publication 3-51, a Şefilor Statului Major Întrunit al SUA.

[2]. Convenția internațională pentru lichidarea finanțării terorismului, New York, 1999.

[3]. Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1368, 1373 şi 1377/2001 privind dreptul la autoapărare şi condamnarea terorismului ca o amenințare la adresa păcii şi securității internaționale.

II. Autori

[1]. ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). Terrorism – From „The Big Encyclopedia of Jihad" to „Hamas Covenant" and „the White al – Qaeda", în, „Romanian Military Thinking", January- March, vol 1, 2007.

[2]. ANTIPA M., (2004). Securitatea şi terorismul. Prevenirea şi combaterea acțiunilor teroriste pe teritoriul României. Tendințe şi perspective, Editura Celsius, Bucureşti, 2004.

[3]. GEORGESCU, I.,(2005). Infracțiuni informatice prevăzute de legea 161/2003, Buletinul Documentar nr.3/2005 al P.N.A./D.N.A., Bucureşti;

[4]. ANCU, ST., (2001). Unele probleme sociale, economice, juridice şi etice ale utilizării tehnologiei informației şi comunicației, Bucureşti.

[5]. JOHN J. TRACIK – Dragonul troian: Amenințarea cibernetică chineză, 2007, Bucureşti.

[6]. LAQEUR W. – Terorismul, New York, Boston, Editura Little Brown, 1977

[7]. MAURO, M., Războiul informațional şi armele neconvenționale, în, revista „Impact Strategic", nr.1/2006, Ed. Universității Naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti.

[8]. MOISESCU, F., G.; ANDREESCU, A.; ANTIPA, M., (2004). Terorismul - Amenințare majoră asupra democrației secolului XXI. Ed. Universității Naționale de Apărare, Bucureşti.

[9]. PETRESCU, M., Internetul, ca instrument de teroare în masă, în, Financiarul, nr.59 din 02/04/2008;

[10]. RIPA, G., D., Războiul cibernetic, arma Viitorului, în, ziarul Adevărul din 14.02.2008;

[11]. ROTARU, N., (2007). Vectori comunicaționali ai unei realități globale de tip instabil, Referat la sesiunea de comunicări ştiințifice a MAI;

[12]. 15. STANCU, V., (2009) Caracteristici şi mod de manifestare a terorismului informatic, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza", Dizertație.

[13]. 16. TRONCOTĂ, C., (2007). Despre terorismul de azi sau vechea armă a Războiului Rece, în, „Cadran Politic", nr. 46 17. XXX România şi grupările

teroriste internaționale – considerente asupra modurilor de manifestare ale terorismului internațional, în, www.sri.ro;

III. Pagini Web

[1]. http://www.cdep.ro/plslegis/legis
[2]. http://www.sri.ro
[3]. www.f-secure.com/products/white-papers/blended-threats-whitepaper.pdf.
[4]. www.crime-research.org
[5]. http://www.tehnopol.ro/Al-Qaidq-profita-de-forta-internetului*id_2010-dArt.html;
[6]. http://www.romaniainlume.net/?cat=5;
[7]. www.wall-street.ro
[8]. http://www.financiarul.com

TESTAMENTUL HAMAS vs JIHADUL ISLAMIC

Dr. Anghel ANDREESCU*
Dr. Nicolae RADU**

There is no divine order in Islam in order to force Muslims to commit terrorism acts. According to Islam, these acts are dangerous with notorious consequences. Committing of such acts represents a sin and oppression against human been. The Islamic religion commands everything is healthy and benefic to humanity. Anyone who's researching the two main sources of revealing Islam – the Koran and Mohammed Prophet tradition - will not find any evidence to support the idea according to which it could be divine commandments for Muslims in order to commit violence and terrorism acts. Terrorism is essentially a play of theatre played for an audience, designed to draw the attention of a numerous audience on a common situation, without direct connection with the violence act, gamble on the shocking audience (terror and horror in the presence unimaginable challenge without any excuse or scruple). In this context, it can be said that Islam is the one who legitimate the open play game practiced by the terrorism.

1. Repere identitare

Hamas reprezintă acronimul arab de la Mişcarea de Rezistenţă Islamică (Harakat al-Muqawamah al-Islamizza). În cadrul Hamas se poate sesiza influenţa organizatorică şi ideologică a organizaţiei Fraţii Musulmani înfiinţată în 1920 în Egipt, care şi-a întărit activitatea în anii '60-'70 în lumea arabă, în special, în Iordania şi Egipt.

Organizaţia teroristă Hamas îşi are originea într-o aripă a unei alte organizaţii, cea a Fraţilor Musulmani în Fâşia Gaza. Se pare că primele idei cu privire la crearea sa, se situează în jurul anului 1967. În 1978 şeicul Ahmad Yasin, conducătorul la acea vreme al Fraţilor Musulmani în Fâşia Gaza, înfiinţează o fundaţie non-profit sub numele Al-Mudjamma. Aceasta promova Islamul şi încerca să câştige susţinerea instituţiilor, universităţilor şi a cercurilor religioase. Organizaţia ca atare a fost înfiinţată în 1987, odată cu izbucnirea Primei Intifade la iniţiativa şeicului Ahmad Yasin şi a lui Muhammad Taha membru al aripii organizaţiei Frăţilor Musulmani care activa în Fâşia Gaza.

Hamas este o organizaţie paramilitară palestiniană islamistă. Scopul său declarat este cucerirea teritoriilor aflate în prezent în cadrul statului Israel, Cisiordania şi Fâşia Gaza. Uniunea Europeană, Canada, Statele Unite şi Israelul consideră Hamas un grup terorist ale cărui atacuri îndreptate către civili evrei şi alte abuzuri privind drepturile omului, au fost condamnate de Naţiunile Unite şi Organizaţia pentru protecţia Drepturilor Omului. În urma alegerilor legislative din 2006, Hamas a câştigat majoritatea în faţa rivalilor de la Fatah din care face parte preşedintele Mahmoud Abbas. Majoritatea îi conferă dreptul de a forma guvernul obţinându-se un dezechilibru între puterea executivă şi cea legislativă. La 15 decembrie 2006 în Fâşia

*** Chestor general de poliţie, profesor universitar, secretar de stat, Ministerul Administraţiei şi Internelor.**
**** Comisar şef conferenţiar universitar, Consilier, Ministerul Administraţiei şi Internelor.**

Gaza, Hamasul s-a revoltat împotriva autorităţilor palestiniene (care erau sub controlul Fatahului) şi după lupte armate au cucerit stăpânirea Fâşiei Gaza.

1.1. Ideologie

Teritoriul israelian este considerat potrivit jurisprudenţei musulmane, un loc "waqf" islamic, astfel acceptarea existenţei statului Israel reprezintă o încălcare a aceleiaşi jurisprudenţe musulmane. Din această cauză statele arabe consideră teritoriile pe care este situat statul Israel ca "teritoriile ocupate".

Carta Mişcării Hamas trasează ideile acestei organizaţii ale căror origine se regăseşte parţial în concepte islamice. Carta menţionează apartenenţa la organizaţia Fraţilor Musulmani şi îmbrăţişarea perceptelor islamice în toate domeniile vieţii. În august 1988, Hamas şi-a publicat Declaraţia Islamică, "crezul său ideologic", care prezenta politica sa la toate nivelurile de luptă, atât împotriva Israelului, cât şi împotriva mişcării naţionaliste a O.E.P.

Carta Mişcării Hamas reflectă ideologia de-a lungul celor 36 de articole prin care orice compromis cu Israelul este respins şi susţine înfiinţarea unui stat arab pe teritoriul israelian. La scurt timp după apariţia cartei, organizaţia a fost interzisă de către autorităţile israeliene trecând în clandestinitate.

Ideologia de bază a Hamas a fost fundamentată în principal pe curentul Fraţilor Musulmani. În Declaraţia Islamică publicată de către Hamas în august 1988, organizaţia se autodefineşte ca fiind "ramura palestiniană a Fraţilor Musulmani". Oricum, se poate aprecia că există o anumită diferenţă între priorităţile Hamas faţă de cele ale Fraţilor Musulmani în Teritorii, în principal, referitor la Intifada şi în special în privinţa Jihadului. Fraţii Musulmani înţeleg Jihadul ca pe o datorie generală şi ca pe un principiu şi susţine că Islamul va fi realizat în primul rând în lumea musulmană şi apoi, prin violenţă, împotriva Israelului. Hamas a subliniat că Jihadul este singurul mijloc în rezolvarea problemei palestiniene.

Testamentul Hamas, publicat în 18 august 1988, conţine 36 de articole, toate încurajând eliberarea Palestinei şi nimicirea statului Israel prin Jihad: "Eliberarea Palestinei este o datorie individuală pentru fiecare musulman oriunde va fi el", "Mişcarea de Rezistenţă Islamică este o mişcare deosebită Palestineană, care se supune lui Allah, şi a cărei cale de viaţă este Islam. Încearcă să ridice steagul lui Allah peste fiecare local al Palestinei."(Articol 6). Despre Distrugerea lui Israel: "Israel va exista şi va continua să existe până Islam îl va şterge, aşa cum a şters pe alţii înaintea lui." "Palestina este o ţară Islamică...fiindcă acesta este cazul, Liberarea Palestinei este o datorie individuală pentru fiecare Musulman oriunde va fi el."(Articol 13). Chemarea la Jihad: „În ziua când inamici vor răpi parte din ţara Musulmană, Jihad devine datoria individuală a fiecărui Musulman. În faţa unei răpiri a Evreilor, este obligatoriu ca steagul lui Jihad să fie ridicat." (Articol 15). "Armatele se vor închide, luptători se vor uni cu alţi luptători, şi grămada de pretutindeni pe pământul Islamic va veni înainte la răspunsul apelului la datorie, cu voce tare declarând: "Să trăiască Jihad!". Această plângere va ajunge în ceruri şi va răsuna până liberarea va fi isprăvită, năvălitori învinşi şi victoria lui Allah se va isprăvi." (Articol 33). Refuzul unei Stabiliri Negociate de Pace: "Împărtăşiri de (Pace), şi astfel-numite soluţii de pace şi conferinţe internaţionale sunt în contrazicere cu un principiu al Mişcării de

Rezistență Islamică. Acele conferințe nu sunt mai mult decît un mijloc să numească necredincioşi ca judecători imparțiali în țările Islamice... Nu este nici o soluție pentru problema Palestinei doar prin Jihad. Împărtăşiri, propuneri şi conferințe internaționale sunt doar o risipă de timp, un exercitiu de neînsemnătate. Condamnarea Tratatului de Pace a lui Israel-Egipt: Egiptul a fost, pe o scară întinsă, îndepărtat din cercul de sforțare [contra Sionişților] prin trădătoarea Înțelegere a Taberei lui David. Sionişti încearcă să tragă alte țări Arabe la înțelegeri asemănătoare să îi aducă afară din cercul de sforțare ... A părăsit cercul de sforțare contra Sioniştilor este o mare trădare, şi blestemat este acel care va făptui un astfel de fapt. (Articol 32). Îndemnări Anti-Semitice: Ziua Judecății nu va venii până Musulmanii nu se vor lupta cu Evreii şi îi vor omorî. Atunci, Evreii se vor ascunde după pietre şi pomi, şi pietrele şi pomi vor striga:"O Musulman, este un Evreu ascuns după mine, vino şi îl omoară." (Articol 7). "Inamici au făcut planuri de mult timp...şi au acumulat mari şi influențe materiale de averi. Cu banii lor, ei au luat control asupra ştirilor lumii...Cu banii lor ei au stârnit revoluții în diferite părți ale globului ... Ei au fost cu Revoluția Franceză, Revoluția Comunistă şi multe din revoluțiile despre care noi am auzit... Cu banii lor ei au format organizații secrete ca şi Francmason, Cluburile Rotatoriu şi Al Leiilor - care răspândesc roata pamântului, înspre a distruge societăți şi conduce interese sioniste... Ei au fost cu Răzoiul Mondial I... şi au format Alianța Națiunilor prin care ei să poată să stăpânească pământul. Ei au fost cu Războiul Mondial II, prin care ei au făcut mari cîştiguri financiare...Nu este nici un război existent oriunde fără ca ei să nu aibă un deget în el." (Articol 22) "Planurile Sioniştilor nu au sfârşit, şi după Palestina, ei vor pofti întinderea de la Nil până la Râul Euphrat. Cînd ei au terminat de mistuit suprafața peste care ei au pus mâna, ei se vor uita înainte pentru mai multă întindere. Scopul lor a fost aşezat în "Protocoluri al Mai Marilor din Sion"(Articol 32). "HAMAS se consideră el însuşi avangarda şi sulița cercului de luptă contra Sioniştilor Lumii... Grupuri Islamice peste toată Lumea Arabă ar trebui să facă la fel, deoarece ei sunt mai bine echipați pentru rolul lor de viitor în lupta contra Evreilor care ațâță la război." (Articol 32).

1.2. Aparatul militar

Aparatul militar al Hamas a fost denumit "Mujahidin". La început, conducerea nu a încercat să atragă efective mari de activişti în cadrul organizației, scopul fiind de a stabili instrumentele de activitate prin care s-ar putea conta pe un număr redus de activişti la centru. Dar o nouă generație de lideri de stradă a apărut din cadrul sistemului structural complex construit de către Frații Musulmani, în decursul anilor. Această generație plină de fervoare religioasă a devenit călăuzitoarea luptei islamice.

La începutul anului 1991, Zaccaria Walid Akel, şeful sectorului terorist al Hamas, a înființat primele batalioane teroriste. În faza inițială, acestea răpeau şi executau oameni suspectați că ar colabora cu Israelul. Asasinarea rezidentului Kafar Darom în decembrie 1991, a constituit primul asasinat comis asupra unui cetățean israelian, executat de un asemenea detaşament şi a marcat schimbarea modului de operare al Hamas.

Hamas definește tranziția la etapa Jihadului "pentru eliberarea Palestinei" ca pe o datorie religioasă a fiecărui musulman. În acelaşi timp, respinge orice aranjament

politic care ar putea antrena renunțarea la o parte din Palestina, care semnifică predarea unei părți din Islam. Aceste poziții sunt reflectate în Declarație şi în activitățile organizației.

Scopul principal al Hamas este înființarea unui stat islamic în întreaga Palestină. Mijlocul de realizare a acestuia îl reprezintă lupta armată şi, în ultimă fază, Jihadul, la care să participe nu numai musulmanii din Palestina, ci întreaga lume islamică.

Hamas şi-a crescut influența prin propagandă în rândul celor care frecventează moscheile. În acelaşi timp, liderii Hamas au lucrat şi la înființarea mai multor structuri proprii organizației.

Structura Hamas în Gaza şi în Cisiordania se bazează pe o combinație de conduceri regionale şi centrale, fiind o organizație compusă din mai multe niveluri independente. Baza socio-politică este menținută, din punct de vedere material, de "comitetele de caritate", iar ideologic, de instructaje, propagandă şi acțiuni de incitare, executate în moschei şi alte instituții, prin intermediul broşurilor. Această bază reprezintă sursa recrutării de membri în cadrul structurilor care se angajează în revolte şi acțiuni populare violente. Aceia care se remarcă în acest tip de activități îşi vor găsi, mai devreme sau mai târziu, drumul către structura militară care realizează atacuri violente deopotrivă împotriva israelienilor şi palestinienilor.

2. Conflict în desfăşurare

După războiul din Golf, Hamas a devenit organizația cu cea mai mare activitate teroristă în Teritorii şi în interiorul Israelului. În prezent este a doua grupare importantă după Fatah şi totodată, cel mai puternic grup care se opune procesului de pace în zonă. Un exemplu îl constituie conflictul israeliano-palestinian aflat în plină desfăşurare.

Pe de altă parte, liderul în exil al Hamas, Khaled Meshaal, a avertizat Israelul că va avea de înfruntat un "*destin negru*" dacă va declanşa o ofensivă terestră în Gaza.

Ministrul israelian al Apărării, Ehud Barak, a declarat că Israelul este angajat într-un război „fără milă” împotriva organizației Hamas care controlează Fâşia Gaza. Mark Regev, purtătorul de cuvânt al premierului, a punctat că operațiunile vor continua până când populația din sudul Israelului nu va mai fi obligată să trăiască „în teroare şi cu frica atacurilor cu rachete”.

Fostul preşedinte al SUA, George W. Bush, a declarat că organizația Hamas este responsabilă pentru violențele din Fâşia Gaza şi din sudul Israelului. Bush a afirmat că Hamas este o organizație teroristă care are drept scop distrugerea Israelului, scrie BBC News.

În tradiționalul discurs radiofonic săptămânal, fostul preşedinte Bush a afirmat că nici un acord de pace nu va fi acceptabil în lipsa unor măsuri dure care să împiedice Hamas sau alte grupări să achiziționeze armament. "Este necesară stabilirea unor mecanisme de monitorizare pentru a ne asigura de întreruperea contrabandei cu arme în beneficiul grupărilor teroriste din Gaza", a spus Bush. "Solicit tuturor părților să facă presiuni asupra Hamas pentru a renunța la terorism şi să susțină demersul liderilor palestinieni pentru pace", a adăugat acesta. Liderul Hamas în exil a avertizat că intrarea tancurilor israeliene în Gaza ar reprezenta "o greşeală nebunească".

Israelul a respins orice armistițiu cu mişcarea islamistă palestiniană Hamas în Fâşia Gaza, înainte ca ameninţarea tirurilor de rachete din regiunea de coastă să fie înlăturată, afirmând că este pregătit să lupte cu militanţii islamiştii timp de 'săptămâni'. Israelul doreşte să continue ofensiva militară din Gaza până când mişcarea Hamas va fi complet distrusă. Avioane israeliene au bombardat, un complex guvernamental din Gaza ce aparţine Hamas, distrugând cel puţin trei imobile, incluzând clădirea Ministerului de Externe

Mişcarea şi-a schimbat denumirea în Mişcarea de Rezistenţă Islamică – Hamas şi şi-a dezvăluit caracterul palestinian şi patriotismul, ţintind asupra Israelului. Hamasul este marcat de către Israel ca fiind o organizaţie teroristă.

Statul Israel este o ţară în Orientul Mijlociu, pe coasta estică a Mării Mediterane, cu o democraţie parlamentară şi se autodefineşte ca un stat evreiesc şi democratic, potrivit cu mesajul Proclamării lui la 14 mai 1948. Populaţia Israelului este predominant evreiască, cu o minoritate arabă consistentă, de confesiune musulmană sunită, iar în mică parte de confesiuni creştine sau druzi. Israelul se învecinează, de la nord la sud, cu Libanul, Siria, Iordania, Egiptul şi are ieşire la Marea Mediterană, la golful Aqaba şi la Marea Moartă.

Fig. 1. O hartă a teritoriului (Fâşia Gaza) stăpânit de Hamas

Fâşia Gaza este o fâşie de pământ îngustă din Orientul Mijlociu, în prezent nerecunoscută din punct de vedere legal. Numele provine de la Gaza, oraşul principal. Este unul dintre teritoriile cu cea mai mare densitate umană de pe Terra, cu o populaţie de 1.040.000 de locuitori pe o suprafaţă de doar 360 km². Fâşia este controlată de Hamas.

Hotarele Fâşiei Gaza erau, iniţial, definite de regulile armistiţiului dintre Egipt şi Israel după războiul arabo-israelian din 1948, care a urmat încetării mandatului britanic de ocupaţie în Palestina. Fâşia Gaza a fost administrată de Egipt până când a fost ocupată de Israel în 1967. Fâşia cuprinde o parte din vestul vechii regiuni

britanice palestiniene din sud-vestul Asiei, având granițe cu Egiptul în sud-vest, cu Israelul în nord şi est iar în vest are ieşire la Marea Mediterană.

Concluzii

- Calea păcii în Orientul Mijlociu este dată de ieşirea din spirala violenței şi revenirea la masa dialogului a autorităților legitime palestiniene şi israeliene, se arată într-un comunicatul MAE.
- Consiliul de Securitate al ONU a cerut încetarea focului în Faşia Gaza, acces liber pentru ajutoare si găsirea unei soluții pentru acest conflict, avioanele militarale ale Israelului au continuat sa bombardeze regiunea.
- După votul Consiliului de Securitate pentru încetarea focului, ministrul de externe al Israelului, Tzipi Livni a declarat ca vor continua să reacționeze, ținând seama de securitatea cetățenilor israelieni.

Bibliografie:

I. Legislație

[1] *Legea nr. 535/25 noiembrie 2004, privind prevenirea şi combaterea terorismului*, în, „Monitorul Oficial", nr. 1161, din 8 decembrie 2004.

[2] *Strategia de securitate națională a României,* aprobată prin Hotărârea C.S.A.T. nr. 62/ 17 aprilie 2006

II. Autorii

[3] ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). *Terrorism – From „The Big Encyclopedia of Jihad" to „Hamas Covenant" and „the White al – Qaeda",* în, „Romanian Military Thinking", January- March, vol 1, 2007.

[4] ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). *The voice of terror between "ISLAMIC LOW" and "CIVILIZATION CONSCIOUSNESS"* în, „Romanian Military Thinking", April - May, vol 2, 2007.

[5] FRATTASIO, A., (2006). *Epistemologia terorii*. Ed. ERA, Bucureşti.

[6] NIȚU, D., M., (2009). *Mişcarea de Rezistență Islamică – Hamas,* Dizertație, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza", Bucureşti.

[7] STOINA, N., (2002). *Megaterorismul - provocarea mileniului III,* în, http://actrus.ro.

III. Pagini Web

[8] http://elsinore.cis.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm

[9] http://www.defenddemocracy.org/publications/publications_show.htm?doc_id=345132

[10] http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=2006\01\23\story_23-1-2006_pg4_1

[11] http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism +Obstacle+to+Peace/Palestinian+ terror+ since+2000/Victims+of+Palestinian+Violence+and+Terrorism+ sinc.htm

[12] http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4655146.stm

[13] http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6754499.stm

[14] http://electronicintifada.net/v2/article7038.shtml

PROVOCĂRILE DE NATURĂ TERORISTĂ ŞI IMPACTUL LOR ECONOMICO-SOCIAL

Dr. Petre DUȚU*

Le terrorisme représente une activité humaine consciente, volontaire, motivée et violente organisé et déroulé pour atteints un but bien défini. Il a de conséquences multiples et diverses sur tous les plans, c'est-à-dire le plan sociale, économique, politique, militaire et psychosociale. C'est pourquoi il doit être étudié par les méthodes et les techniques de la sociologie.

Il a aussi connu et va connaître une évolution ascendante pendant l'avenir dans tout le monde, surtout dans les pays considères comme ennemies par les organisations terroristes.

Par la suite, la lutte contre le terrorisme international constitue une obligation et une mission pour tout le monde démocratique.

1. Terorismul –activitate umană cu reprezentări sociale diverse

Terorismul este o activitate umană *conştientă, voluntară, motivată şi violentă,* care urmăreşte un *scop bine definit*. „Astăzi, terorismul este peste tot. El formează una dintre componentele majore ale războiului – după ce lent dar sigur l-a infectat în cursul ultimelor trei decenii"[1]. Actul terorist - atac sau atentat terorist - se concepe, organizează şi desfăşoară de către un individ sau grup uman specializat în astfel de activități.

Terorismul este o *activitate conştientă* întrucât cei care o proiectează, o organizează şi desfăşoară ştiu ce fac, conştientizează consecințele faptelor lor. Ei nu se află sub hipnoză sau într-o altă stare ce le-ar putea altera, în vreun fel, posibilitatea de a-şi da seama de efectele acțiunii lor. Modul în care sunt proiectate, organizate, conduse şi desfăşurate acțiunile teroriste probează că cei care fac acest lucru sunt în deplinătatea facultăților lor mintale. Ei ştiu ce fac, cum fac, de ce fac şi, poate, cel mai important, estimează efectele acțiunilor lor atât în rândul populației țintă, cât şi a grupurilor teroriste. Practic, orice act sau acțiune teroristă are de la început un scop clar şi obiective riguros definite. Nimic nu este lăsat la întâmplare, totul este organizat, rezultatele sunt estimate şi impactul, mai ales cel de natură psihologică, temeinic calculat.

În acelaşi timp, terorismul este o *activitate voluntară*, în sensul că teroristul sau grupul terorist, face ceea ce face pentru că aşa vrea, pentru că doreşte să întreprindă o astfel de acțiune. De exemplu, teroriştii care au acționat în iulie 2005, în Londra, au făcut-o voluntar, întrucât dacă nu ar fi vrut acest lucru ar fi avut o altă serie de opțiuni. Astfel, puteau să se predea poliției sau să arunce pur şi simplu explozivul, într-un loc în care nu ar fi cauzat pierderi de vieți omeneşti şi distrugeri de bunuri. Dar, toți au preferat să-şi îndeplinească „misiunea sfântă" trasată de şefii lor.

De asemenea, terorismul se cere văzut ca o *activitate motivată*, adică susținută de motive, interese, idealuri şi aspirații individuale şi de grup. Niciodată, un act

*** Cercetător ştiințific gradul II în Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

1 Xavier RAUFER, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes.pdf, p.7.

terorist nu se produce fără un motiv anume, fără a urmări atingerea unor idealuri sau aspiraţii. Aceasta chiar dacă, în multe cazuri, motivarea este de ordin spiritual şi etic şi nu de natură materială.

În fine, terorismul se defineşte prin *violenţă.* Probabil aceasta este trăsătura cea mai evidentă şi pe care, de fapt, mizează cei care comit acte teroriste. Practic, violenţa este cea care amplifică efectele loviturii teroriste, indiferent de mijlocul prin care a fost realizată. Violenţa este cea care dă măsura gravităţii atacurilor teroriste, întrucât, pe această cale, pierderile de vieţi omeneşti se produc într-o manieră care este menită să creeze panică în rândul populaţiei ţării ţintă, să inducă un profund sentiment de teamă, de nesiguranţă şi de neputinţă în rândurile celor loviţi, precum şi de neîncredere în autorităţi, care par a nu fi capabile să asigure securitatea cetăţenilor.

Este posibil ca toate aceste caracteristici ale terorismului, ca activitate umană, să fi condus la aprecierea că el reprezintă într-un fel o ideologie, când, în realitate este vorba de o strategie, adică de un mod coerent şi concertat de acţiune, cu o evoluţie specifică în timp. Ca atare, terorismul este un fenomen cu o dinamică specifică. De aceea, ceea ce se aplică terorismului unei organizaţii date, într-o ţară şi la un moment anume, nu este în mod necesar valabil pentru un alt tip de terorism la un alt moment sau pe un alt continent. Pentru a înţelege terorismul într-o situaţie dată, trebuie cunoscute condiţiile politice, sociale şi culturale, care îl generează, pe de o parte, şi cele ale spaţiului în care se derulează, pe de altă parte.

Terorismul a pierdut atunci când a fost înscris într-un cadru de mişcare politică sau când a fost sprijinit de forţe externe ostile democraţiei. De aceea, acesta, ca armă, nu poate fi utilizată în mod eficace împotriva regimurilor democratice, care posedă mijloacele de a se apăra eficace împotriva sa.

Există provocări, pericole şi ameninţări de natură teroristă. Acestea pot fi reprezentate atât ca elemente distincte, cât şi ca un tot, în care fiecare componentă se poate transforma în cealaltă, desigur în anumite condiţii. Astfel, însăşi existenţa organizaţiilor teroriste internaţionale poate fi interpretată ca o provocare la adresa securităţii umane, a securităţii naţionale şi mondiale. Posibilitatea ca acestea să comită diferite atentate, peste tot în lume, devine frecvent realitate şi, în acest caz, se poate vorbi de o ameninţare teroristă. De fapt, în cele din urmă, orice provocare şi pericol terorist poate deveni o ameninţare teroristă. Pornind de la această afirmaţie, în continuare vom prezenta succint cele mai cunoscute tipuri de ameninţări teroriste.

Există un ansamblu coerent de modalităţi, prin care o persoană sau un grup uman, realizează actul terorist. Printre acestea se numără şi următoarele: *atentate cu bombe; răpirea şi luarea de ostatici*; *ameninţarea chimică; deturnarea avionului; atentatele aeriene*.

Provocările, pericolele şi ameninţările teroriste, văzute ca un tot, pot fi puse în evidenţă printr-o serie de indicatori. În opinia noastră, printre aceştia se află următorii:

- *intensificarea atentatelor teroriste* în ţările membre ale coaliţiei militare multinaţionale de luptă împotriva terorismului internaţional;

- *amplificarea frecvenţei numărului de mesaje audio-vizuale difuzate* de organizaţii teroriste internaţionale, prin mass-media şi prin Internet;

- *creşterea numărului persoanelor* bănuite că fac parte din organizaţii teroriste *ce se deplasează în state posibile „ţinte" ale atacurilor teroriste;*

- *sporirea frecvenței amenințărilor verbale ale unor organizații teroriste* la adresa statelor ce participă sau susțin lupta împotriva terorismului internațional;

- *alerta făcută*, potrivit codului de alarmare privind iminența unui atac terorist, *de către propriile servicii de informații*, cu competențe în acest domeniu;

- *sporirea numărului ştirilor şi a materialelor difuzate de mass-media autohtonă şi internațională* cu privire la diferite acțiuni teroriste produse în lume;

- *intensificarea circulației zvonurilor* cu privire la eventualitatea producerii unor atentate teroriste într-o țară sau alta aleasă ca „țintă" de către organizațiile teroriste internaționale;

- *anunțuri ale organelor competente ale statului „țintă" că s-au descoperit persoane şi/sau societăți comerciale care au dat bani* ce au luat drumul unor organizații teroriste internaționale;

- *creşterea în intensitate a activității unor organizații ale străinilor din țara aleasă drept „țintă",* organizații ce sunt suspectate că susțin moral şi material unele grupări teroriste din țările de origine.

2. **Statutul şi rolul investigației sociologice a terorismului**

Dată fiind amploarea şi complexitatea provocărilor, pericolelor şi amenințărilor teroriste, precum şi multitudinea efectelor pe care acestea le generează în societate studierea cu metode şi tehnici sociologice a acestui fenomen este, în opinia noastră o necesitate. Ca argumente ale acestei necesități se pot menționa următoarele:

- *cunoaşterea sociologică este una profund ştiințifică,* fiind realizată cu metode, tehnici, procedee şi instrumente realmente ştiințifice, pe de o parte, şi de către echipe de cercetători calificați în domeniul investigațiilor sociale;
- orice *cercetare sociologică de teren se încheie cu propuneri de măsuri adecvate problematicii studiate.* Aceste măsuri sunt de o mare diversitate. Astfel, ele pot să se refere la: adoptarea unor legi care să reglementeze conduita persoanelor în diferite situații şi medii; inițierea şi luarea unor măsuri organizatorice, în sensul creării unor instituții destinate luptei antiteroriste; ameliorarea comunicării dintre autoritățile publice populație şi mass-media în ceea ce priveşte provocările, pericolele şi amenințările teroriste; limitarea unor drepturi cetățeneşti în anumite situații şi locuri etc.
- *actele, acțiunile şi atentatele teroriste*, de fapt, întreaga activitate teroristă este înfăptuită de oameni şi vizează tot ființe umane individuale sau grupate în diferite spații cum ar fi locuri de muncă, piețe, gări, mijloace de transport în comun, spitale, şcoli etc. Prin urmare, *studierea motivației activității teroriştilor dar şi a efectelor acestei activități induse în rândul populației „țintă" se poate face eficace şi adecvat numai prin intermediul investigației sociologic; societatea umană,* în întregul său, *este vulnerabilă la provocările, pericolele şi amenințările teroriste întrucât ea trebuie să funcționeze optim pentru a asigura membrilor săi condiții prielnice vieții şi activității*. Altfel spus, societatea trebuie să asigure membrilor săi securitatea în condițiile respectării drepturilor civile şi umane unanim recunoscute acționând, totodată, prin instituțiile create în acest scop pentru limitarea pericolelor şi amenințărilor de natură teroristă. Modalitatea adecvată prin care să asigure acest

echilibru este studierea realității sociale prin intermediul cercetării sociologice care să ofere soluții fiabile provocărilor, pericolelor şi amenințărilor teroriste;

- *reprezentările sociale, atitudinile şi comportamentele individuale şi colective vis-à-vis de provocările, pericolele şi amenințările teroriste sunt extrem de diferite*, de la o țară la alta şi chiar de la o localitate la alta în cadrul aceluiaşi stat, în funcție de o serie de factori obiectivi şi subiectivi. Studierea lor, prin intermediul metodelor şi tehnicilor sociologice, ar permite cunoaşterea factorilor lor determinanți şi, pe această bază, adoptarea acelor măsuri sociale, psihosociale, economice, culturale etc. ce ar permite, mai ales, evitarea *efectelor psihologice* (frică, panică, groază) şi *psihosociale* (scăderea coeziunii sociale, creşterea neîncrederii capacitatea instituțiilor statului de a gestiona fenomenul terorist, moral individual şi de grup scăzut, climat tensionat în societate, diminuarea drastică a consensului național etc.);
- *investigația sociologică permite descoperirea motivației sprijinului pe care unele persoane îl dau teroriştilor* uneori şi în unele țări. De exemplu, atentatele teroriste din SUA (septembrie 2001), Spania (martie 2004), Anglia (iulie 2005) sau Irak (începând cu anul 2003 până astăzi) au fost comise de grupări teroriste internaționale dar cu sprijinul unor cetățeni ai statelor în care acestea au avut loc;
- *percepția şi reprezentarea socială a impactului efectelor socio-economice generate de actele teroriste asupra societății umane*, în general, şi asupra statelor declarate de către organizațiile teroriste internaționale ca fiind „ținte" permanente ale acțiunilor lor, în special, se pot evidenția tot printr-o cercetare sociologică. Este important să se cunoască aceste percepții şi reprezentări sociale întrucât ele stau la baza comportamentului individual şi colectiv al persoanelor atât față de provocările, pericolele şi amenințările teroriste, cât şi în timpul producerii atentatelor. În acest context, impactul efectelor socio-economice a actelor teroriste este resimțit de cetățeni şi în funcție de percepția şi reprezentarea socială pe care ei le au față de provocările, pericolele şi amenințările teroriste;
- *organizarea eficace a activității de combatere* a terorismului şi a luptei antiteroriste impune cunoaşterea profundă a fenomenului, a implicațiilor sale sociale, politice, militare, culturale, etnice, religioase, economice, psihologice şi psihosociale. În prezent, există şi se manifestă activ o serie de entități teroriste – miliții, guerile mutante, grupări de fanatici şi de militari dezertori – conduse de generali dizidenți, seniori ai războiului, iluminați sau pur şi simplu de bandiți. Caracteristica acestor entități este ignorarea legilor internaționale şi îndeosebi a celor umanitare. De regulă, ele trăiesc în simbioză cu economia criminală, în cunoscutul triunghi narcotice- arme de război- bani negri. În acelaşi timp, aceste entități nu sunt organizații de tipul celor occidentale. Mai întâi, ele nu au structuri solide constituite, ci sunt fluide, foarte mobile adaptate perfect stilului de acțiuni derulate. Apoi, ele dispun de o mare capacitate de mişcare. Practic, ele sunt nomade, deteritorializate sau implantate în zone greu accesibile şi transnaționale. În fine, ele sunt rupte de lumea civilizată: obiectivele lor sunt fie criminale, fie de ordin fanatic; mijloacele folosite sunt întotdeauna extrem de violente; mereu produc victime umane şi imense pagube

materiale[2]. Or, acest lucru este posibil numai printr-o cercetare sociologică a fenomenului atât la nivel național, cât şi internațional.

3. Posibile evoluții ale provocărilor de natură teroristă

Terorismul actual este un fenomen complex, nici simplu de înțeles, nici facil de explorat, şi a cărei amploare este dificil de cunoscut. Acesta nu reprezintă nicio ideologie, niciun obiectiv politic, nicio fatalitate. El este o metodă de luptă. Atentatele de la 11 septembrie 2001 au evidențiat existența unei amenințări mai flexibile, nonstatale şi transnaționale. Inamicul, să o amintim, nu are o rezidență fixă şi profită de avantajele oferite de globalizare - mai ales de permeabilitatea frontierelor şi slăbiciunile suveranității statale – pentru a lovi statele alese drept ținte. În ciuda acestei evoluții, guvernele țărilor vizate continuă să adopte vechi reflexe ale securității teritoriale şi militare pentru a le răspunde teroriştilor. De aici, o creştere cantitativă şi calitativă a forțelor armate şi, implicit, a bugetelor pentru apărare. Acest fapt este o consecință a impactului provocărilor, pericolelor şi amenințărilor de natură teroristă asupra palierului militar al oricărui stat vizat de organizațiile terorist în calitate de posibilă țintă.

Lupta împotriva terorismului, îndeosebi după 11 septembrie 2001, a înregistrat o serie de succese notabile. Totuşi, înciuda acestor progrese 14.338 de acte teroriste au făcut 74.543 de victime printre populația civilă în 2006 şi au cauzat moartea a 20.498 dintre ele, este vorba de o creştere cu 25% a numărului actelor teroriste şi cu 40% a celui al victimelor care şi-au aflat moartea din această cauză în 2005[3]. Mai mult de jumătate dintre actele de terorism amintite au fost comise în Irak şi Afghanistan. În celelalte regiuni ale lumii, menționează sursa citată, s-a înregistrat o scădere a terorismului, mai ales cu 15% în Europa şi Eurasia, cu 20% în Asia de Sud şi Asia Centrală şi cu 5% pe continentul american.

Internațional	2005	2004
Număr de incidente	266	393
Număr de decese	443	733

Tabelul 1. **Evoluția terorismului internațional în 2005**[4]

Anul 2005, conform sursei citate, a marcat un declin general al terorismului internațional atât ca număr de victime cât şi ca atacuri., respectiv 40% şi 30%. Percepția terorismului internațional este în calitate de amenințare externă majoră şi nu este coroborată cu cifrele de mortalitate.

Conform repartiției regionale a numărului victimelor moarte în atacurile terorismului internațional, amenințarea, care era altădată repartizată în lumea întreagă ar fi devenit regională, Orientul Mijlociu fiind cel mai atins. Astfel, în 2005, aproape

2 Vezi: Xavier RAUFER, op. cit. pp.10-12.

3 David McKEEBY, La menace terroriste évolue dans le monde, http://www.america.gov/st/washfile-french/2007/May/20070501124847idybeekcm0.5662958.html, p.1.

4 Prof. Dr. Rik COOLSA, Teun VAN de VOORDE, L'évolution du terrorisme en 2005: une évaluation statistique, http://www.grip.org/bdg/g4601.html, p.2.

nouă victime mortale din 10 ce se datorează terorismului internațional aveau loc în Irak şi în Iordania[5].

Internațional	2005	2004	2003	2002
Număr total de decese, şi în special	443	733	470	970
În Orientul-Mijlociu/Golf, şi îndeosebi în Irak	394 321	405 352	327 172	375
În Asia de Sud	**35**	**74**	**30**	**105**
În Asia de Sud şi Oceania	**0**	**10**	**42**	**214**
În America de Nord	**o**	**-**	**-**	**3**
În Europa Occidentală	**0**	**192**	**1**	**0**

Tabelul 2. **Decese cauzate de actele teroriste**

Datele din tabelul 1 şi 2 vorbesc despre evoluția terorismului internațional după atentatele din 11 septembrie 2001. Ele ne arată că actele teroriste şi numărul victimelor umane se reduc, dar nu dispar definitiv. Deci, nu trebuie exclusă posibilitatea unei evoluții diferite a terorismului internațional în anii ce vin. De altfel, analiza făcută, în continuare, provocărilor, pericolelor şi amenințărilor de natură teroristă pe palierele militar, social şi economic vrea să evidențieze unele dintre posibilele evoluții ale acestui fenomen complex şi omniprezent astăzi în lume.

Tot pe acest ***palier militar*** se poate vorbi de un alt efect al activității teroriste atât la nivel național cât şi internațional şi anume declararea, după 11 septembrie 2001, de către SUA şi, implicit, de către comunitatea mondială a războiului împotriva terorismului. Deschiderea „frontului" din Afghanistan, ca formă a războiului împotriva terorismului nu a dus la diminuarea actelor teroriste internaționale sau naționale, ci la sporirea cheltuielilor militare ale statelor angajate în ducerea luptelor din Afghanistan. O consecință directă a acestui fapt o constituie pierderea unui număr însemnat de vieți omeneşti atât din rândul militarilor prezenți pe acest „front", cât şi al populației civile. În plus, războiului din Irak a dus la intensificarea acțiunilor întreprinse de către organizații teroriste naționale. Din cauza atentatelor cotidiene din această țară mor o mulțime de civili irakieni dar şi de militari din trupele Coaliției militare internaționale de luptă împotriva terorismului. Deşi, în Irak, luptele se duc de mai bine de 5 ani efectele favorabile păcii, stabilității şi ale intrării în normalitate se lasă încă aşteptate. Totodată, costurile acestui război numai pentru SUA sunt foarte mari.

Iată câteva cifre referitoare la aceste costuri. Astfel, după unele estimări, costul războiului din Irak, va depăşi 700 miliarde de dolari, în timp ce războiul din Vietnam acostat 600 miliarde de dolari[6]. Aceiaşi sursă menționează că costul lunar al operațiunilor SUA în Irak este de 5,6 miliarde de dolar. Din 2001, SUA au desfăşurat mai mult de 1 milion de soldați în Afghanistan şi Irak. Aceasta revine la a spune că fiecare american a contribuit cu 727 de dolari pentru a duce războiul din Irak. Acesta este un efort însemnat pe care îl face poporul american.

5 Prof. Dr. Rik COOLSA, Teun VAN de VOORDE, op.cit. p.3

6 Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html

De asemenea, pierderile de vieţi omeneşti sunt însemnate. Astfel, pierderile SUA şi ale coaliţiei din 19 martie 2003 până în august 2005 au fost, potrivit sursei citate, de 2060 de soldaţi ai coaliţiei morţi din care 1866 americani. Totodată, armata americană a avut, în aceiaşi perioadă, 14.065 de militari răniţi. În acelaşi timp, mai mulţi jurnalişti şi au pierdut viaţa în Irak. Dacă în războiul din Vietnam au murit 63 de jurnalişti, în Irak numărul acestora este doar pe durata a trei ani de 66. Pierderile de vieţi de către civili irakieni sunt estimate între 23.589 şi 26.705 morţi. După alegerile din ianuarie 2005, aproximativ 155 de membri ai forţelor de securitate irakiene şi-au pierdut viaţa. Cu toate aceste eforturi umane şi financiare, lumea nu este mai sigură decât înainte de războiul contra Irak-ului. Astfel, 655 de atacuri teroriste s-au înregistrat în 2004, faţă de 175 în 2003[7].

De asemenea, s-au înregistrat pierderi de vieţi omeneşti şi în războiul din Afghanistan. Astfel, numărul de soldaţi morţi în Afghanistan de la răsturnarea regimului talibanilor din 2001 se ridică la 1.002. Soldaţii americani, care reprezintă mai mult de jumătate din forţele desfăşurate în această ţară, au plătit cel mai greu tribut: 624 dintre ei sunt morţi în Afghanistan, în luptă sau accidente. Totodată, 121 de militari britanici şi 97 de militari canadieni şi-au pierdut viaţa în Afghanistan. Printre victime mai figurează 30 de soldaţi germani, 23 de francezi, 16 olandezi, 16 danezi, 13 italieni şi 8 polonezi[8]. Marea majoritate a soldaţilor ucişi în Afghanistan şi-au găsit moartea în urma exploziilor cu bombe artizanale. În mai puţin de 10 luni, afirmă sursa citată, anul 2008 se relevă deja cel mai „bogat" morţi din 2001 pentru soldaţii forţelor internaţionale din Afghanistan, cu 253 de morţi, faţă de 232 în 2007. Astfel, prin creşterea pierderilor din sânul trupelor străine, Afghanistan-ul va depăşi chiar Irak-ul în calitatea de câmpul de luptă cel mai periculos din „războiul global împotriva terorismului".

Tot pe palierul militar, se cuvine făcută precizarea că sunt posibile mutaţii în ceea ce priveşte pericolul ca teroriştii să întrebuinţeze mai mult decât au făcut-o până acum armele de distrugere în masă, îndeosebi pe cele chimice şi biologice. Aceasta întrucât cele două tipuri de arme sunt mai uşor de procurat, de transportat şi de amplasat la „ţintă". În acelaşi timp, controlul oficial exercitat de către instituţiile statale la nivel naţional şi de către instituţiile regionale şi internaţionale este relativ redus, lipsit de exactitate şi neconcertat.

Desigur, teroriştii nu vor renunţa la mijloacele devenite de acum înainte clasice. Avem în vedere aici bombele artizanale, maşinile capcană şi îndeosebi atentatele sinucigaşe. Luarea de ostateci, deturnarea de avioane sau nave maritime nu vor dispărea dar este posibil să se reducă ca frecvenţă, atât datorită controlului mai riguros ce se execută de către instituţiile abilitate ale statului în materie de securitate, cât şi dificultăţii de organizare a lor de către terorişti. În plus, efectele imediate, cu un impresionant impact asupra populaţiei, sunt relativ reduse şi se diminuează în timp, ca urmare a negocierilor, ce se derulează în astfel de cazuri. De asemenea, răpirile de

7 Sursa datelor menţionate despre eforturile SUA în războiul din Irak: Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html

8 Plus de 1.000 soldats étrangers morts en Afghanistan depuis 2001, http://afp.google.com/article/ALeqM5jW85Y04fcb_9Ap8qCntz9qT0BFQg

jurnalişti nu vor dispărea cu totul, dar efectele scontate vor fi din ce în ce mai nesemnificative în ceea ce priveşte răsunetul lor în rândul populaţiei ţării de proveniență a acestor persoane. Tot mai mult jurnaliştii vor fi, pe viitor, asimilaţi militarilor în sensul că ei ştiu ce riscă atunci când se deplasează în zone de conflict armat unde este posibil să fie răpiţi de teroriști. ***Palierul social*** al provocărilor, pericolelor şi amenințărilor teroriste este strâns legat de cel militar datorită efectelor pe care acesta din urmă le generează în societate. Eforturile umane, financiare şi materiale făcute de către statele ce participă la „războiul global împotriva terorismului internațional" se răsfrâng negativ asupra populației care, de fapt, suportă costurile cerute de acest război. Totodată, războiul global pornit împotriva terorismului nu a redus substanțial pericolul şi amenințarea teroristă. Atentatele ce s-au produs după 11 septembrie 2001, de exemplu, cele din martie 2004 din Madrid şi Londra, în 2007, arată că terorismul este încă o realitate. Deşi, atentatele teroriste, potrivit datelor statistice, în ultimul timp, s-au redus ele rămân de actualitate. Astfel, în timp ce conflictele nu încetează să se multiplice, în Orientul Mijlociu de exemplu, mişcările jihadiste sunt susceptibile să se dezvolte între țări capabile să se întoarcă împotriva propriei națiuni, ceea ce va influența riscul terorist. În acest sens, prezentăm câteva cifre[9]:

Bangladesh	India	Somalia
Canada	Iran	Sri Lanka
Republica Centrafricană	Libia	Sudan
Ciad	Maroc	Tailanda
Columbia	Nepal	Tunisia
Erytreea	Nigeria	Emiratele Arabe Unite
Etiopia	Norvegia	Regatul Unit
Franța		

Tabelul 3. ***Țări în care nivelul amenințării teroriste a fost ridicat în 2007***

În legătură cu datele din tabelul 1, trebuie făcută mențiunea că este vorba atât de amenințarea venită din partea organizațiilor şi grupurilor teroriste internaționale, cât, mai ales, a celor de sorginte națională.

Tabelul 4. ***23 de țări au avut nivelul de amenințare teroristă scăzut, din care***:

Cambodgia	Iordania	Venezuela
Cipru	Liberia	
Estonia	Uganda	
Irlanda	Uzbekistan	
Israel	Siera Leone	

Tot pe dimensiunea socială, trebuie subliniat că terorismul se hrăneşte cu democrație nu doar pentru că aceasta îi furnizează libertatea propice elaborării

9 Évolution du terrorisme: alors que la coordination dans la lutte anti-terroriste progresse, la menace, elle, se déploie, http://www.aon.fr/about/press/risques_terroristes_2007.jsp

acțiunilor sale, ci şi pentru că îi oferă o platformă „publicitară", care se dezvoltă cu mass-media, de la presa scrisă la Internet. Se ştie că pentru a avea efectele scontate terorismul trebuie să-şi facă cunoscute acțiunile întreprinse. Iar mass-media face acest lucru cu prisosință[10].

În acelaşi timp, existența pericolului şi a amenințărilor de natură teroristă, în plan social, poate conduce guvernele statelor ce se simt luate în vizor de către organizațiile teroriste internaționale la adoptarea de măsuri prin care să limiteze anumite libertăți şi drepturi civile ale cetățenilor. Astfel, după 11 septembrie 2001, toate statele ce au legătură cu coaliția ce participă la războiul global împotriva terorismului internațional şi-au modificat strategia națională de securitate. Prin aceasta, de fapt, au intervenit direct şi concret în planul organizării şi implementării măsurilor de combatere a terorismului şi a luptei anti-teroriste, înăsprind condițiile de circulație a persoanelor, formele de control din aeroporturi şi de la frontiere. Pe de altă parte, întărirea controlului la frontiere şi în aeroporturi a necesitat atât creşterea numărului persoanelor angajate în instituțiile de securitate ale statului, cât şi a cumpărării de aparatură şi dispozitive adecvate scopului propus. În plus, provocările, pericolele şi amenințările de natură teroristă au condus la creşterea numărului societăților private de securitate. De aici, o diferențiere între cetățenii unei țări în ceea ce priveşte posibilitatea apelării la serviciile unor asemenea societăți, ştiut fiind faptul că acestea îşi oferă serviciile contra cost.

Palierul social, este afectat de către provocările, pericolele şi amenințările de natură teroristă şi ca urmare a stării de nelinişte, de incertitudine, de insecuritate şi a climatului psihosocial tensionat ce se instalează în statele ce au fost şi pot fi din nou ținta unor atentate teroriste. În plus, se ştie că atentatele teroriste provoacă pierderi de vieți omeneşti şi distrugeri însemnate de bunuri materiale. Aceasta se reflectă în apariția şi manifestarea unui sentiment continuu de teamă la persoanele ce se simt amenințate de pericolul terorist. Dacă sentimentul se generalizează la nivel de comunitate atunci este posibil să apără fenomene de anomie, de înstrăinare şi indiferență la unii oameni ceea ce impietează viața şi activitatea respectivei comunități.

În acelaşi timp, percepția posibilității unor atacuri teroriste poate conduce, în timp, la diminuarea consensului național, a coeziunii sociale şi a conformității unei părți a populației țării ce poate fi aleasă ca țintă de către terorişti.

Palierul economic este la fel de important ca celelalte două – militar şi social – cu care, de fapt, se află într-o relație de interdependență şi interacțiune. Provocările, pericolele şi amenințările de natură teroristă afectează semnificativ acest palier prin:

- deturnarea unei mari părți din resursele economice către armată care, este investită cu apărarea şi securitatea națională şi angajată în lupta împotriva terorismului mondial. Anterior, am prezentat unele cifre vis-à-vis de costurile suportate de SUA în războiul pe care îl duce, împreună cu alte state ale lumii, împotriva terorismului internațional;

10 Vezi: Dr. Petre DUȚU, Terorismul internațional şi mass-media, în Impact strategic nr.4/2007, pp.83-90.

- cheltuielile însemnate cu amplificarea măsurilor de securitate adoptate de statele ce se simt amenințate de către organizațiile teroriste internaționale. Aici, este vorba atât de creşterea numerică şi calitativă a personalului angajat în instituțiile statale cu atribuții în materie de securitate, dar şi de cumpărarea unei game sporite şi variate de dispozitive şi aparate, de regulă, de ultimă generație, utile în depistarea materialelor de care se pot servi teroriştii în derularea actelor lor;
- repartizarea unei părți însemnate din resursele financiare ale țării spre întărirea apărării şi securității naționale şi colective. Aceasta poate avea efecte nefavorabile asupra dezvoltării economice şi umane a statelor respective. De asemenea, şi sectorul social poate fi afectat de diminuarea resurselor economice ale statelor prin repartizarea preponderentă către apărare şi securitate. Avem în vedere aici diminuarea eforturilor statului în domeniul educației, sănătății, al transportului public, al protecției sociale a populației, îndeosebi a categoriilor defavorizate ale acesteia;
- înăsprirea măsurilor de trecere a frontierelor statelor. Această acțiune sistematică şi permanentă poate duce, în cazul produselor perisabile, la deteriorarea lor. Pe de altă parte, sporirea duratei şi a exigenței controlului la frontiere poate afecta negativ cooperarea economică dintre diferite state. Este ştiut faptul că există diferite acorduri de cooperare şi colaborare economică regională pe toate continentele, iar maniera în care se efectuează, în prezent, controlul la frontieră perturbă procesul de producție în multe cazuri, datorită întârzierilor ce au loc, îndeosebi, în aprovizionarea cu materii prime, piese şi subansambluri în diferite ramuri ale industriei;
- provocările, pericolele şi amenințările teroriste se fac simțite în palierul economic şi prin posibilitatea ca diferite grupuri sau organizații teroriste să distrugă conductele de petrol şi gaze ce străbat lumea de la sursă către consumatori. Aceste conducte sunt uşor de atins de către terorişti atât prin simplitatea mijloacelor ce se pot folosi la distrugerea sau deteriorarea lor, cât şi prin imposibilitatea de a asigura pe întreg traseul conductei o pază continuă şi eficace;
- grupările şi/sau organizațiile teroriste internaționale şi naționale pot acționa asupra centrelor de control a transporturilor de toate felurile, a rețelelor de distribuție a apei, energiei electrice şi a gazelor. În acest caz, atentatele privesc distrugerea nodurilor de cale ferată, a centrelor de calcul ce coordonează şi deservesc rețelele de apă, energie electrică şi gaze. De asemenea, teroriştii pot lovi centralele atomice, provocând pagube materiale imense, uriaşe pierderi de vieți omeneşti şi contaminarea radioactivă a solului, apelor şi atmosferei pentru mulți ani. Deşi, astfel de atacuri nu s-au produs încă posibilitatea unui asemenea risc există.
- Potrivit hărții cu riscurile teroriste în 2007 publicată de Aon[11], natura şi forma terorismului mondial sunt într-o perpetuă mutație. Prin urmare, vulnerabilitatea activității economice a întreprinderilor este, de asemenea, afectată, punând în evidență importanța evaluării constante a schimbării nivelului şi naturii riscurilor teroriste.

11 Évolution du terrorisme : alors que la coordination dans la lutte anti-terroriste progresse, la menace, elle, se déploie, http://www.aon.fr/about/press/risques_terroristes_2007.jsp

Analiza acestei hărţi subliniază o anumită destabilizare a reţelei Al-Qaida şi a diferitelor grupuri teroriste ce acţionează sub influenţa sa. Potrivit experţilor Aon, războiul anti-terorist, în special cel din Afghanistan, pare să perturbe comandamentul şi funcţionarea Al-Qaida, în momentul în care în aceleiaşi ţari dispersarea acestor grupuri le reduce mijloacele de coordonare.

În concluzie, în anii ce vin, provocările, pericolele şi ameninţările de natură teroristă pe palierele economic, social şi militar, vor cunoaşte o evoluţie *spectaculoasă*. Aceasta atât datorită unor factori de ordin intern, adică ce ţin de grupurile şi organizaţiile teroriste, cât şi de factori externi, independenţi de terorism şi terorişti.

Printre factorii de natură internă ce pot avea o contribuţie importantă la dezvoltarea terorismului se pot aminti: mai buna organizare a grupurilor teroriste; recrutarea tot mai frecventă de persoane având religia şi/sau etnia similară/e cu membrii unei reţele teroriste internaţionale şi care locuiesc în ţările viitoare posibile ţinte ale atacurilor teroriste (vezi atentatele din Madrid martie 2004, Londra iulie 2005); intensificarea activităţii religioase în rândul persoanelor susceptibile de a îmbrăţişa concepţia teroriştilor despre soluţionare a conflictelor culturale, ideologice sau etnice; nevoia unor familii de a-şi asigura resursele necesare existenţei zilnice.

În ceea ce priveşte factorii externi, aici este vorba de utilizarea, pe o scară tot mai largă, de către terorişti a tehnologiei de vârf din domeniul informaticii şi comunicaţiilor, pe de o parte, şi a condiţiilor favorabile circulaţiei persoanelor şi capitalurilor generate de fenomenul globalizării, pe de altă parte. Astfel, pentru a-şi face cunoscute planurile de lovire a ţintelor alese organizaţiile teroriste internaţionale, îndeosebi Al-Qaida apelează tot mai frecvent la Internet şi la mass-media. Există, acum site-uri aparţinând unor organizaţii teroriste şi televiziuni ce propagă ideile acestora. Deşi se vorbeşte tot mai mult de cyberatacuri efectuate de către terorişti până în prezent nu se cunosc asemenea cazuri[12]. Totuşi, având în vedere faptul că organizaţiile teroriste dispun de resurse financiare suficiente iar oameni capabili să treacă de sisteme de securitate ale ordinatoarelor sunt suficienţi, această posibilitatea, în opinia noastră, nu trebuie eliminată de către cei cu competenţe în lupta împotriva

12 Vezi: F. HUYGHE, Quelques textes pour comprendre le terrorisme, http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/468c8d0e5f9f7.pdf, pp.12-14.

terorismului. Deci, cu alte cuvinte ar trebui să ne temem de cyberterorism. Astfel, conform sursei citate, în iunie 2002, *Washington Post* vorbea de infiltrări suspecte din țări islamice şi via Internet pe ordinatoare de distribuție a apei, a electricității sau de gaz sau a altor infrastructuri vitale. Dintr-odată, se vorbeşte de o „cyberacademie a terorii" în Pakistan unde partizanii Al-Qaida ar fi formați în sabotajul cybernetic. Există opinii potrivit cărora cyberterorismul s-ar situa pe acelaşi plan cu recursul la armele de distrugere în masă (biologic, nuclear sau chimic).

Adevărata frontieră a cyberterorismului este cea care separă *hacktivisme* de veritabilele atacuri ce generează morți şi haos. „*Hacktivisme"*: cuvântul este format prin amestecul activismului cu hackerul, pirat informatic. Deci acest termen desemnează folosirea mijloacelor de perturbare electronică împotriva site-urilor organizațiilor sau administrațiilor ideologic inamice: prelevarea sau schimbarea de date, infectarea prin viruşi informatici sau, pur şi simplu, prin a face neoperant un site al celui vizat. Această gamă de acțiuni merge de la grafiti protestatar depus pe o pagină Web, de la zvonurile răuvoitoare sau de la cererea electronică la adevărate pagube în termeni de dezordine organizațională sau financiară.

Conflictele tamulilor sau din Timor, acțiunea zapatistă din Chiapas, războiul din Kosovo din 1999 sau a doua Intifada au suscitat sistematic „cyberatacuri", ce vizau, urmărind cazul, ambasadele din Sri Lanka sau Indonezia, NATO, media pro sau anti-sârbi, un furnizor de acces israeleian sau Hezbolahul.

Adevăratul cyberterorism care ucide sau provoacă pagube materiale grave rămâne ipotetic, menționează sursa citată. Deşi sunt argumente ce susțin eficacitatea cyberterorismului: costul scăzut, acțiunea de la distanță. Există studii americane privind creşterea atacurilor informaționale, de toate felurile, şi asupra vulnerabilității dovedite de sistemele de protecție ce ar trebui să-i încurajeze pe teroriști. Dar nimeni nu a experimentat niciodată un atac concertat care, de exemplu, ar lovi simultan circuitele financiare, transporturile, rețelele publice. Nimeni nu cunoaşte nici capacitatea haosului rezultat dintr-un asemenea atac concertat, nici capacitatea sistemului de a repara stricăciunile produse. În plus, o panică bancară sau pierderea arhivelor nu aduce autorilor lor aceleaşi satisfacții spectaculare sau simbolice ca un atentat sinucigaş ale cărui imagini răspândesc literalmente teroarea. În mod paradoxal, un kamikaze este poate mult mai „rentabil" şi mai puțin scump pentru terorist decât o ofensivă electronică. Cel puțin, având în vedere tehnologia societăților noastre numite ale informației să devină cea mai bună armă a adversarilor lor.

Concluzii

Provocările teroriste au fost şi vor rămâne o realitate de netăgăduit în toată lumea. Globalizarea facilitează actele teroriste prin condițiile create - libera circulație a persoanelor şi a banilor, dezvoltarea informaticii şi a comunicațiilor, amploarea utilizării Internetului în aproape toate statele, răspândirea şi implementarea principiilor democratice etc.

Terorismul internațional este perceput şi reprezentat social în modalități diferite. Unii îl consideră o formă de luptă a celor slabi împotriva celor puternici, alții un anume tip de război drept etc. De aici, nevoia studierii acestui fenomen complex – terorismul internațional – cu metodele şi tehnicile proprii sociologiei.

Actul terorist are un impact semnificativ în domeniul economico-social, afectând astfel procesul dezvoltării durabile a statelor, securitatea acestora şi a cetățenilor săi. Prin urmare, este absolut necesar efortul concertat al statelor democratice şi al organizațiilor societății civile naționale, regionale şi internaționale pentru a face față, cu succes, provocărilor terorismului mondial.

Bibliografie:

[1]. Prof. Dr. COOLSA, Rik, VAN de VOORDE, Teun, L'évolution du terrorisme en 2005: une évaluation statistique, http://www.grip.org/bdg/g4601.html

[2]. Dr. DUȚU Petre, Terorismul internațional şi mass-media, în Impact strategic nr.4/2007

[3]. Évolution du terrorisme: alors que la coordination dans la lutte anti-terroriste progresse, la menace, elle, se déploie, http://www.aon.fr/about/press/risques_terroristes_2007.jsp

[4]. HUYGHE. F., Quelques textes pour comprendre le terrorisme, http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/468c8d0e5f9f7.pdf

[5]. David McKEEBY, La menace terroriste évolue dans le monde, http://www.america.gov/st/washfile-french/2007/May/20070501124847idybeekcm0.5662958.html

[6]. Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html

[7]. Plus de 1.000 soldats étrangers morts en Afghanistan depuis 2001, http://afp.google.com/article/ALeqM5jW85Y04fcb_9Ap8qCntz9qT0BFQg

[8]. RAUFER, Xavier, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes.pdf

RISCURI ŞI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ŞI SIGURANȚEI PLATFORMELOR MARINE DE FORAJ ŞI EXTRACȚIE ROMÂNEŞTI

Dr. Georgică SLĂMNOIU *
Ovidiu RADU

Problema explorării şi exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre este o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României. În contextul creşterii activității grupurilor teroriste la nivel mondial este necesară o analiză atentă a riscurilor şi amenințărilor la adresa securității platformelor marine de foraj şi extracție.

Datorită noutății şi specificității domeniului este dificil de efectuat o analiză exhaustivă a riscurilor de securitate la adresa platformelor, dar, printr-o abordare pas cu pas, se va putea concepe o structură integrată (fizică, organizatorică şi procedurală) pentru protecția acestor elemente ce aparțin infrastructurii critice a statului.

The problem of exploring and using the oil reserves in the romanian continental shelf of the Black Sea is a problem of high importance to the energy safety of Romania. In the context of increased threats from terrorist groups worldwide, a careful analysis of risks and threats to the safety and security of the maritime drilling and extraction rigs.

Due to the novelty and specificity of the area, it is difficult to conduct an exhaustive analysis of the security risks for the rigs, but through a step by step approach we'll develop an integrated structure (physical, organizational and procedural) for the protection of these elements that belong to the critical state infrastructure category.

1. Introducere

Vremurile când România era un mare exportator de petrol beneficiind de avantajele acestui statut au devenit demult istorie. Astăzi țara noastră îşi asigură abia 60% din consum cu producția proprie, în condițiile în care multe din obiectivele energofage de acum 20 ani au dispărut.

Problema resurselor energetice se va transforma şi pentru statul român într-una majoră de securitate. Rezolvarea ei pe termen îndelungat ar trebui să constituie o prioritate supusă mai puțin condiționărilor politice, iar cele de natură economică ar trebui acceptate şi gestionate, prin reciprocitate cu eventualii parteneri. Uniunea Europeană oferă garanția abordării în comun, de către toți participanții, a opțiunilor, dar în domeniul resurselor energetice ea însăşi nu se află într-o situație prea confortabilă, membrii ei numărându-se printre marii dependenți de importul de petrol[1].

Potrivit Strategiei Energetice a României elaborată pentru perioada 2007-2020, rezervele actuale de gaze naturale sunt estimate la un nivel de 184,9 miliarde metri cubi, în timp ce rezervele de țiței se află la un nivel de 73,7 milioane tone, ceea ce ar putea

* **Comandor conferențiar universitar inginer, Centrul de Cercetare Ştiințifică pentru Forțele Navale Constanța.**

** **Locotenent comandor cercetător ştiințific gr. III inginer, Centrul de Cercetare Ştiințifică pentru Forțele Navale Constanța.**

1 Dolghin, N., Dependențele de resursele energetice, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

asigura necesarul de hidrocarburi pentru consumul ţării noastre pe o perioadă de circa 15 ani. În ceea ce priveşte consumul de gaze naturale, circa 30% este asigurat din importuri provenind exclusiv din Rusia, restul fiind acoperit în cote aproximativ egale de către cei doi producători locali Petrom şi Romgaz.

Hotărârea Curţii Internaţionale de Justiţie (CIJ) de la Haga din data de 3 februarie 2009, care a soluţionat procesul dintre Ucraina şi România început pe 16 septembrie 2004, a adus României suveranitatea asupra unui teritoriu de 79,34 % din platoul continental aflat până atunci în litigiu între cele două ţări, teritoriu bogat în rezerve de hidrocarburi.

În acest context, problema explorării şi exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre devine o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României, cu riscurile pe care le implică. Astfel, în Zona de Operaţii de Sud-Est, pe lângă alte elemente de infrastructură maritimă, platformele marine de foraj şi extracţie existente în largul Mării Negre, în zona economică exclusivă (ZEE) alături de reţeaua subacvatică de conducte petroliere şi cabluri de comunicaţii, constituie potenţiale obiective ale atacurilor teroriste.

2. Poziţionarea platformelor marine de foraj şi extracţie în zona economică exclusivă a României

2.1. Zăcăminte de petrol şi gaze în zona platoului continental românesc al Mării Negre

România deţine un câmp petrolifer relativ bogat în platoul continental al Mării Negre. La ora actuală, sunt în exploatare patru zăcăminte de ţiţei şi gaze asociate, toate concesionate companiei OMV-PETROM, a căror poziţionare este prezentată în tabelul nr.1 şi figura 1. De asemenea, sunt în explorare două zăcăminte de ţiţei, concesionate companiei OMV-PETROM şi două zăcăminte de gaze naturale, concesionate companiei Sterling Resources Ltd.

Potrivit Agenţiei Naţionale a Resurselor Minerale (ANRM), compania OMV-PETROM a anunţat că în perimetrul Histria VIII a fost descoperit un câmp petrolifer botezat Delta 4, cu o resursă de 357 tone de ţiţei pe zi şi 35.000 metri cubi de gaze pe zi, care va fi pus în exploatare în anul 2009.

Potrivit publicaţie Standard.ro, cel de-al doilea perimetru în care OMV-PETROM face prospecţiuni, Neptun XIX, are în componenţă şi o suprafaţă care intră în zona delimitată în favoarea României de către CIJ[2].

Compania canadiană Sterling Resources are în concesiune în Marea Neagră două perimetre cu o suprafaţă totală de 4.500 kilometri pătraţi. Potrivit companiei, principala ţintă a investiţiilor de câteva zeci de milioane de dolari, începute în 2006, au fost operaţiunile de explorare a perimetrului Midia. În 2007, compania a anunţat oficial că în urma operaţiunilor de explorare au fost depistate două rezerve de gaz (Doina şi Doina Sister, rebotezată ulterior Ana) estimate la maxim 6,1 miliarde metri cubi, a căror

2 Biro, A., Tapalagă, D., Cifrele unei mari afaceri: averea Sterling şi OMV din Marea Neagră măsurată în metri cubi de gaz şi tone de petrol, hotnews.ro, 5 februarie 2009.

exploatare ar putea începe în anul 2009[3]. Potrivit Sterling Resources, cele două rezerve de gaz identificate în 2007 nu se află în zona delimitată prin decizia CIJ.

Nr. crt.	Zăcământul		Activitatea	Compania
	Locația	Tip resursă		
1.	Perimetrul VIII - Histria	Țitei şi gaze asociate	Explorare	OMV - PETROM S.A.
2.	Perimetrul XIX - Neptun	Țitei	Explorare	OMV - PETROM S.A.
3.	Perimetrul Lebada Est	Țitei şi gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
4.	Perimetrul Lebada Vest	Țitei şi gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
5.	Perimetrul SINOE	Țitei şi gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
6.	Perimetrul PESCĂRUŞ	Țitei şi gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
7.	Perimetrul XIII - PELICAN	Gaze naturale	Explorare	STERLING RESOURCES Ltd.
8.	Perimetrul XV - MIDIA	Gaze naturale	Explorare	STERLING RESOURCES Ltd.

Tabelul nr. 1 Situația zăcămintelor de petrol şi gaze din platoul continental românesc al Mării Negre

Atât în raportul anual pe anul 2007, care a fost publicat în martie 2008, cât şi în prezentarea companiei reînnoită în 2008, se prezintă ca punct de interes comercial şi zona explorată Gâsca, parte a perimetrului Pelican, în care au fost descoperite rezerve de țitei a căror estimare nu a fost făcută publică Potrivit aceloraşi rapoarte, în aceeaşi zonă ar exista un câmp petrolifer mult mai mare care, conform hotărârii CIJ, este plasat în partea ucraineană.

Conform estimărilor, zona de 9700 de kilometri pătrați din platoul continental asupra căreia România a căpătat suveranitatea prin Hotărârea CIJ din 3 februarie 2009, adăposteşte circa 80 de miliarde de metri cubi de gaze şi 12 milioane de tone de petrol[4]. Desigur estimările sunt făcute prin similitudine cu volumul de resurse al zăcămintelor cunoscute, volumele reale putând fi cunoscute doar după efectuarea lucrărilor de explorare şi evaluare.

Până în acest moment nu se cunoaşte cu exactitate rezerva de țiței din Marea Neagră, dar se pare că zăcămintele de aici sunt comparabile cu cele din Marea Caspică. Potrivit specialiştilor, singura diferență este că acestea trebuie căutate la adâncimi mai mari, fapt ce presupune o nouă generație de instalații de foraj[5].

3 Operations update mid 2008, Sterling Resources Ltd., www.sterling-resources.com.

4 Comunicatul Ministerului Afacerilor Externe din 3 februarie 2009, http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=38128&idlnk=2&cat=4.

5 Dolghin, N., Dependențele de resursele energetice, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004.

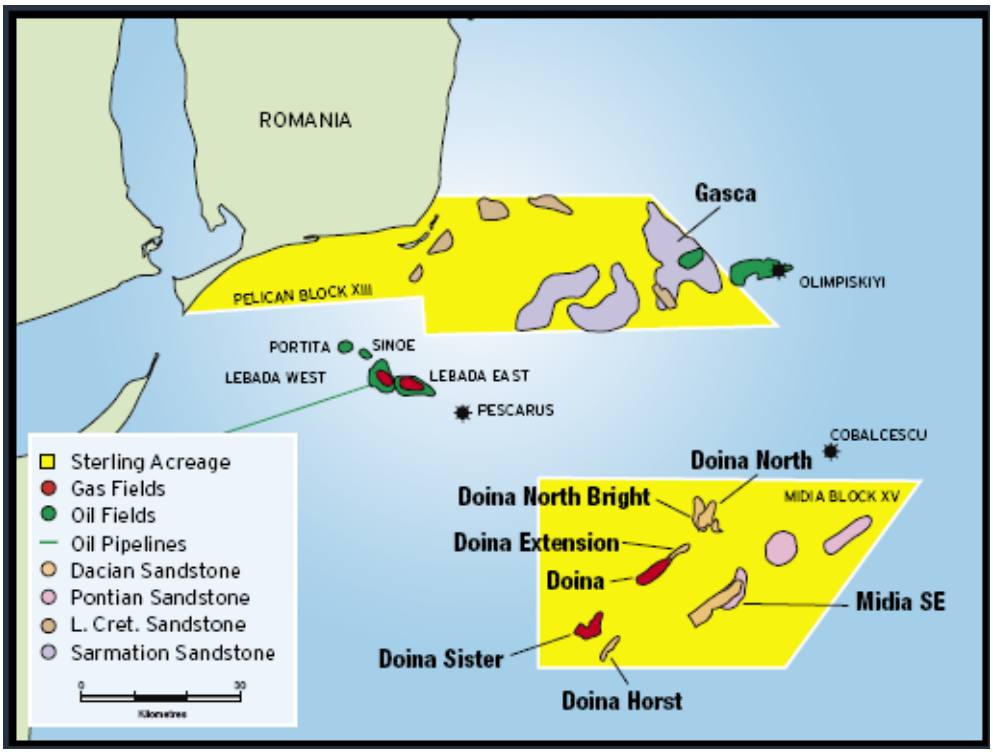

Figura 1. Harta perimetrelor petrolifere din ZEE a României

2.2. Platforme marine de foraj şi extracţie care operează în zona economică exclusivă a României

La ora actuală, situaţia platformelor marine de foraj şi extracţie care operează în ZEE a României se prezintă astfel (vezi tabelul nr. 2):

- două platforme mobile autoridicătoare aparţin Grupului Servicii Petroliere (GSP), iar alte două aparţin companiei Sterling Resources Ltd.;
- şase platforme fixe din zăbrele tubulare (jacket) şi o platformă mobilă autoridicătoare aparţin companiei OMV-PETROM S.A.

Cele două platforme mobile autoridicătoare care aparţin acum GSP fac parte dintr-un grup de şase platforme pe care această companie le-a cumpărat de la PETROM S.A. în anul 2005. Este vorba, mai exact de platformele Atlas, Fortuna, Jupiter, Orizont, Prometeu şi Saturn. Două dintre unităţile mobile de foraj marin, şi anume Fortuna şi Orizont, operează în Golful Persic din anul 2000, în vreme ce alte două au fost utilizate în afara României în diferite ocazii.

Nr crt	Numele platformei	Proprietar	Tip platformă	Poziţia	
				Locaţia	Activitatea
1.	Platforma centrală	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Vest	Producţie
2.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Vest	Producţie
3.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Vest	Producţie

4.	Platforma Gloria	Petrom S.A.	mobilă	Sinoe	Producţie
5.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Est	Producţie
6.	Platforma Jupiter	GSP	mobilă	Lebăda Est	Producţie
7.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Est	Producţie
8.	Platforma Doina autoridicătoare	Sterling Resources Ltd.	mobilă	Pelican	Explorare
9.	Platforma Ana autoridicătoare	Sterling Resources Ltd.	mobilă	Midia	Explorare
10.	Platforma Prometeu autoridicătoare	GSP	mobilă	Port Constanţa	Reparaţie capitală
11.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Pescăruş	Producţie

Tabelul nr. 2 Situaţia platformelor marine de foraj şi extracţie care operează în ZEE a României

Platformele de foraj marin autoridicătoare româneşti au fost construite în Şantierul Naval Galaţi pe baza unui proiect american, în perioada 1976 – 1988, constituindu-se într-o serie de de şapte platforme având ca beneficiar Întreprinderea de Foraj şi Exploatare a Sondelor Marine-PETROMAR Constanţa (actuala PETROMAR, sucursala OMV-PETROM R.A.).

Domeniul de lucru al acestor platforme este limitat la condiţiile de lucru din zona Mării Negre (adâncimea maximă a apei - 94 m;înălţimea maximă a valurilor - 12 m; perioada valurilor - 10 s; viteza maximă a vântului - 164 km/h; adâncimea de foraj - 6000 m) sau la zone ale Oceanului Planetar cu condiţii asemănătoare.

Platformele de foraj marin autoridicătoare româneşti sunt caracterizate de următoarele particularităţi constructive:

- *structura de bază* este formată din patru picioare (cu lungimea de 121,62 m) din grinzi cu zăbrele tubulare, cu secţiunea transversală în formă de triunghi echilateral;
- *corpul platformei*, realizat ca o cutie paralelipipedică, etanşă, se sprijină pe picioare şi susţine, pe două punţi continue (puntea inferioară şi puntea principală), echipamentele instalaţiei de foraj (prevăzută cu turlă dinamică) şi auxiliare,inclusiv încăperile necesare echipajului pentru desfăşurarea unei activităţi normale;
- *sistemul de autoridicare* care permite coborârea/ridicarea picioarelor în raport cu corpul în timpul operaţiunilor de transport şi amplasare la locaţie.

În timpul transportului, corpul platformei pluteşte, fiind tractat de remorchere, iar picioarele sunt ridicate corespunzător pentru a asigura stabilitatea platformei. La locaţie, picioarele sunt coborâte cu ajutorul sistemului de autoridicare, pătrund în solul submarin până când se ajunge la o forţă portantă

suficientă, iar corpul se ridică deasupra celui mai înalt val.

Platformele marine de foraj şi extracţie fixe româneşti sunt de tipul platforme fixe din zăbrele tubulare (jacket) ale căror structuri de bază sunt fixate de fundul mării pe întreaga durată de serviciu, la aceeaşi locaţie.

Structura de bază a unei asemenea platforme se prezintă ca o structură spațială de grinzi cu zăbrele, de formă troncopiramidală, elementele principale de rezistență ale acesteia fiind pilonii (picioarele) solidarizați între ei prin zăbrelele tubulare. Pilonii sunt tuburi cu diametrul exterior mai mare de 1 m, iar numărul lor, de obicei cuprins între 3 şi 12, se stabileşte în funcție de solicitările la care este supusă structura, în condițiile cele mai severe. Fixarea structurii de bază în roca bine consolidată a fundului mării se face, la locație, prin intermediul elementelor de legătură (piloți) între structura de bază şi fundul mării.

Corpul platformei, neetanş şi neplutitor, este compus din mai multe punți care susțin echipamentele instalației de foraj şi auxiliare, inclusiv încăperile necesare echipajului pentru desfăşurarea unei activități normale. Corpul prezintă la partea inferioară tuburi verticale prin intermediul cărora se solidarizează de structura de bază. La locație, corpul trebuie fixat deasupra celui mai înalt val.

Platformele de tip jacket se construiesc pe uscat în şantiere navale şi apoi sunt transportate pe barje sau prin plutire proprie şi instalate la locație, în zone cu adâncimea apei de maxim 100 m.

3. Riscuri şi amenințări la adresa securității şi siguranței platformelor marine care operează în ZEE a României

Dacă am aplica modelele de securitate dezvoltate de către Barry Buzan, putem aprecia că există trei categorii de riscuri şi amenințări la adresa securității regionale pe care le putem identifica în această zonă a Mării Negre, cu implicații majore pentru actorii principali din regiune, în special pentru Moldova, România şi Ucraina[6]:

1. Riscuri şi amenințări non-militare:

- Probleme de natură teritorială a căror rezolvare se întârzie, reuşindu-se astfel accentuarea unor stări şi fenomene negative ce se pot constitui în pericole şi chiar amenințări;
- Nerespectarea angajamentelor internaționale, ceea ce poate duce la dereglarea situației regionale;
- Evoluții negative interstatale, ce pot degenera în acte destabilizatoare ducând, astfel, la declanşarea unor crize politico-militare;
- Crima organizată, traficul de arme, droguri şi persoane, corupția, dezordine socială, folosite de către forțe ostile pentru a controla şi destabiliza regiunea.

2. Riscuri şi amenințări militare:

- Prezența în regiune a celor aproximativ 2000 de militari şi 40.000 de tone de echipament militar şi muniție aparținând fostei Armate a 14-a. Statutul internațional al acestora rămâne încă neclar şi constituie un factor destabilizator, chiar dacă forțele militare se consideră de menținere a păcii, ceea ce ar presupune un grad înalt de imparțialitate;
- Confruntări armate locale, facilitate de existența unor forțe separatiste transnistrene gata să recurgă la mijloace militare pentru a preveni „reintegrarea" în teritoriul Moldovei.

3. Riscuri asimetrice şi transnaționale:

6 Liliana Popa, Marea Neagră poate ascunde petrol cât Marea Caspică, Financiarul, 14.04.2008.

- Posibilitatea apariției unor conflicte, favorizată de structura populației, pe fondul conflictului transnistrean, unde se manifestă tendințe separatiste, la care se adaugă tendințe de autonomie găgăuză. Ar putea rezulta o situație extrem de periculoasă, având printre urmări revigorarea diverselor forțe naționaliste din regiune, care, prin implicare, ar putea inflama situația.
- Încercări de destabilizare a regiunii prin acțiuni teroriste, urmărind zdruncinarea încrederii în capacitatea de a gestiona situația atât a actorilor din zonă dar mai ales a organizațiilor internaționale şi regionale de securitate.

3.1. Riscuri şi amenințări la adresa securității europene provenite din zona Mării Negre

Din punct de vedere al situației de securitate, zona bazinului Mării Negre şi a Caucazului este deosebit de complexă, fiind caracterizată, pe de o parte, printr-un proces de reafirmare a arhitecturii regionale de securitate, ca parte a celei euroatlantice, iar, pe de altă parte, prin existența unui important potențial conflictual, cauzat atât de menținerea unor conflicte înghețate inter sau intrastatale, cât şi de amplificarea amenințărilor asimetrice, traficului ilegal de droguri şi ființe umane, fenomenul migrației şi, nu în ultimul rând, terorism.

La nivelul riscurilor nonmilitare, Marea Neagră ar putea deveni o „zonă-tampon" în contracararea traficului de persoane şi materiale periculoase sau armament.

În ceea ce privește terorismul, zona Mării Negre şi spațiul exsovietic au cunoscut o recrudescență a fenomenului şi se materializează în: transformarea regiunii în zonă de tranzit şi refugiu pentru rețele teroriste din Asia Centrală, Golf şi Caucaz, în drumul acestora spre Europa Centrală şi Occidentală; consolidarea organizațiilor teroriste vechi şi apariția altora noi; amplificarea mişcărilor separatiste din zona Caucazului, concomitent cu creşterea presiunii extremismului islamic în zonă şi sporirea conexiunilor acestora cu zona Orientului Mijlociu.

Amenințarea teroristă în regiunea Mării Negre are câteva dimensiuni importante: una regională, reprezentată în special de organizațiile separatiste cecene şi cele kurde, şi una globală, reflectată de poziția geografică şi rolul pe care această regiune îl joacă în efortul internațional de luptă împotriva terorismului. În acest sens, țările riverane angrenate în acțiuni militare în cadrul Coaliției din Irak şi în forța NATO din Afganistan pot fi considerate ca potențiale ținte ale reacției jihadiste internaționale.

Zona Mării Negre e caracterizată de emergența unor fluxuri migratorii semnificative, cauzate de rațiuni istorice, demografice, de disparitate economică sau de menținere a unor conflicte înghețate. Zona este o potențială poartă de intrare în Europa pentru fluxurile externe provenind din Asia, dar şi din zona Magreb - Makrek sau chiar din Africa. Ca exemplu, pentru disparitățile regionale, Rusia şi Turcia reprezintă teritorial mai mult de două treimi din țările vecine Mării Negre. Economii mature de piață, precum cele ale Greciei şi Turciei, însumează 40% din PIB-ul statelor din zonă. Folosind tipologia Băncii Mondiale, PIB-ul pe cap de locuitor pentru zona Mării Negre este puțin peste 3000 USD, adică la limita dintre veniturile medii-ridicate şi medii-scăzute, cu Moldova şi Georgia printre cele mai sărace țări.

Migrația ilegală, asociată cu dezvoltarea structurilor mafiote locale, reprezintă baza creşterii potențiale a traficului cu armament şi tranzitului elementelor teroriste prin zona Mării Negre către Europa. Cu toate că nu există nici o organizație teroristă „născută" în această zonă, proximitatea sa cu Orientul Mijlociu, Balcanii şi Asia reprezintă un avantaj semnificativ pentru teroriştii din aceste regiuni în conectarea bazelor proprii cu zonele şi căile de tranzit, pentru lansarea unor atacuri în Europa[7].

Este evident că aceste riscuri de securitate sunt interconectate şi că amenințările convenționale şi conflictele înghețate catalizează apariția provocărilor asimetrice. Nu există un unic călcâi al lui Ahile, ci o imagine complexă de zone fierbinți, slăbiciuni asociate şi instabilități în creştere. În consecință, o potențială soluție pentru problemele regionale poate fi bazată doar pe un concept extins al securității, care ar putea încorpora integrarea regională, democratizarea, creşterea economică şi redefinirea politicilor strategice orientate spre zona Mării Negre.

3.2. Riscuri şi amenințări teroriste la adresa României provenite din zona Mării Negre

Trebuie subliniat de la început că România nu s-a confruntat şi nu se confruntă cu riscuri majore de natură teroristă la adresa ei.

Desigur, terorismul are multe alte forme şi formule care, într-un fel, pot afecta şi țara noastră. Cert este că România nu a fost, nu este, nu va fi şi nu poate fi generatoare de terorism.

Din aceste considerații, apreciem că amenințări majore de natură teroristă la adresa României, în măsura în care vor exista, nu pot fi decât conjuncturale şi tranzitorii. Ele pot rezulta dintr-o extindere a spațiului de confruntare al ideologiilor şi practicilor fundamentaliste sau de altă natură şi în zone apropiate de cele de interes strategic pentru România (zona Balcanilor, Transnistria, spațiul caucazian şi cel al Mării Negre), din alinierea României la coaliția antiteroristă mondială sau din degradarea semnificativă a instituțiilor interne şi proliferarea şi în țara noastră a rețelelor şi structurilor mafiei şi crimei organizate.

În prezent şi, probabil, pe termen scurt, amenințările şi riscurile de natură teroristă care pot afecta țara noastră rezultă din:

- degradarea în continuare a condiției umane şi proliferarea infracționalității de toate tipurile;
- extinderea în continuare şi pe teritoriul nostru a traficului de droguri, rețelelor de prostituție şi a traficului de carne vie;
- evoluția structurilor economiei subterane, a spălării banilor şi activităților ilegale;
- existența unor minorități kurde, musulmane, islamice care, la adăpostul neimplicării țării în operații antifundamentaliste spectaculoase, ar putea încerca să constituie şi la noi unele baze, puncte sau structuri de susținere a terorismului (islamist, îndeosebi) care este vânat pretutindeni;
- existența unor persoane care, în lipsa altor mijloace şi activități care să le

7 Sarcinschi, A., Băhnăreanu, C. Redimensionări şi configurări ale mediului de securitate regional. Editura UNAp, Bucureşti, 2005.

aducă prosperitate, pot fi racolate în organizații, structuri şi rețele teroriste.

Opțiuni politice, acțiuni sau compromisuri din partea factorului politic de natură să favorizeze terorismul violent, producător de victime şi distrugeri, sunt imposibile în România.

Din analiza situației actuale, precum şi din evaluarea şi prognosticarea evoluției ei pe termen scurt, rezultă că şi în România este posibilă conturarea şi chiar manifestarea unor amenințări de natură teroristă, directe sau mijlocite, la adresa țării, a unor instituții româneşti, organizații şi cetățeni români, precum şi la adresa unor persoane, grupuri, instituții internaționale sau ale diferitelor state (ambasade, reprezentanțe, firme, consulate, misiuni, turişti, delegații etc.) care se află temporar sau permanent pe teritoriul țării noastre. Aceste amenințări pot să constituie elemente ale războiului terorist care se apreciază că a fost declanşat în toată lumea; considerăm că, de regulă, astfel de acțiuni – în cea mai mare parte, marginale sau punctiforme – vor avea obiective limitate şi numai în mod indirect vor contribui la extinderea, şi în spațiul de interes strategic pentru România, a războiului terorist. Aceste amenințări sunt:

- posibilitatea procurării de către teroriști şi organizații teroriste a unor mijloace nucleare, chimice şi biologice care să fie folosite în țară sau în afara acesteia în acțiuni teroriste;
- atacarea unor depozite româneşti de armament şi muniții în vederea procurării de mijloace necesare unor acțiuni de tip terorist şi nu numai;
- organizarea pe teritoriul țării a unor ambuscade sau asasinate care să vizeze lideri politici europeni, americani, ruşi, ai lumii musulmane etc. aflați în vizite în activități oficiale sau cu alte prilejuri în România, sau alte persoane, grupuri, instituții etc.;
- acțiuni ale unor organizații teroriste internaționale de recrutare a unor persoane (chiar şi specialişti) sau personalități din România care să facă parte din respectivele rețele sau să îndeplinească temporar, contra unor sume mari de bani sau în virtutea unor convingeri, misiuni punctiforme (asasinate, misiuni ciberteroriste, trafic de influență, distrugeri etc.);
- organizarea, pe teritoriul țării, a unor baze, rețele, puncte subversive, noduri de comunicații, zone de transfer şi alte elemente care țin de structuri teroriste de diferite nuanțe şi orientări;
- atacuri teroriste asupra unor reprezentanțe ale marilor puteri, structurilor NATO, organismelor internaționale sau structurilor de combatere a terorismului internațional;
- hărțuirea unor persoane, firme şi chiar instituții pentru obținerea unor profituri şi crearea unei stări de nesiguranță care să faciliteze economia subterană, spălarea banilor etc.;
- acțiuni ale terorismului etnic, coroborate cu influențe ale rețelelor fundamentaliste sau naționaliste;
- acțiuni ale ciberterorismului şi terorismului psihologic, ale terorismului patologic, genetic şi celui aleator.

Deşi se consideră că nu există terorism autohton, riscurile pentru România sunt posibile. În Zona de Operații de Sud-Est, infrastructura maritimă principală a

României este reprezentată de zona Constanța, cu al doilea port ca mărime din Europa, cu un şantier naval cu capacități de construcții şi reparații, cu facilități de realimentare şi care este conectat cu Europa Centrală şi Marea Nordului prin rețeaua fluvială navigabilă.

Platformele marine de foraj şi extracție existente în largul Mării Negre, în ZEE a României, rețeaua subacvatică de conducte petroliere şi cabluri de comunicații constituie alte potențiale obiective.

Celelalte elemente de infrastructură de valoare strategică, respectiv instalațiile portuare de la Mangalia şi Năvodari, aeroportul internațional Mihail Kogălniceanu, podurile peste Dunăre şi canale, rețele de căi ferate, şosele şi conducte, centrala nucleară de la Cernavodă fac din Dobrogea o zonă extrem de atractivă, cu o multitudine de ținte potențiale pentru organizațiile teroriste internaționale.

Apariția bazelor SUA în Dobrogea, creşterea traficului maritim şi aerian al forțelor americane sporeşte consistent riscul unui atac.

Posibilele acțiuni teroriste care să afecteze interesele României în Marea Neagră sunt:

- atacuri asupra porturilor, prin folosirea explozibilului ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele intrate în porturi sau aflate în larg;
- atacuri asupra porturilor, navelor militare şi civile, platformelor marine de foraj şi extracție, conductelor şi cablurilor subacvatice, prin folosirea unor nave cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi;
- deturnarea navelor comerciale de către persoane aflate la bord; atacul şi ocuparea platformelor marine de foraj şi extracție, cu luarea de ostateci din cadrul echipajului;
- atentate cu scafandri sau cu mine de diferite tipuri; atacuri asupra instalațiilor, navelor şi aeronavelor militare şi civile aliate.

De asemenea, nu excludem posibile atentate teroriste asupra unor obiective ale României (ambasade, consulate etc.) aflate pe teritoriul țărilor riverane.

3.3. Posibile modalități de ducere a atacurilor teroriste asupra platformelor marine de foraj şi extracție româneşti

Fără a o considera o analiză exhaustivă, considerăm că împotriva platformelor marine de foraj şi extracție româneşti care operează în zona economică exclusivă a României sunt posibile următoarele activități teroriste:

- atacuri cu explozibil ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele de alimentare;
- atacuri, în porturi, radă sau în larg, cu explozibil adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste;
- atacuri cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi;
- atentate cu scafandri;
- atacuri cu mine.

Atacurile cu explozibil adus odată cu încărcătura pe nave sunt cele mai uşor de organizat şi de îndeplinit. Materialul explozibil poate fi introdus în orice încărcătură, în timpul transportului, şi prevăzut cu un detonator cu ceas. Principalul impediment al

acestei metode este imposibilitatea de a prevedea locul precis al exploziei şi de a estima impactul distructiv al exploziei de pe platformă. Impactul exploziei poate fi amplificat sau redus, în funcție de locul plasării încărcăturii unde se află explozibilul. Luând în considerare circumstanțele enumerate, scopul acestui tip de atac este mai degrabă acela de a genera teamă, psihoza fricii decât distrugerea sau afectarea țintelor selectate.

Din punctul de vedere al teroriştilor, avantajele unui astfel de atac constau în:

- dificultatea de a identifica atacatorul (atacatorii),
- modalitatea relativ uşoară de a aduce explozibilul pe platformă,
- un risc scăzut pentru atacator(i),
- posibilitatea limitată de a se organiza o contraofensivă eficientă,
- posibilitatea de a comite un atentat fără a avea detalii asupra locului desfăşurării.

Mai mult, trebuie subliniat faptul că o astfel de metodă (ideea este apropiată de metoda scrisorilor-capcană) poate fi folosită de grupuri restrânse, cu un echipament mai degrabă rudimentar, uşor de procurat, active dincolo de aria țărmului, atât în țară, cât şi peste graniță.

Actele teroriste (atacurile cu bombe) cu ajutorul explozibilului adus la bord de către un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste fac posibile atacurile asupra unor ținte atent selectate, prin posibilitatea dispunerii explozibilului în locul în care să aibă cel mai mare impact. Pentru a organiza un astfel de atac trebuie să deții informații detaliate cu privire la mişcarea navelor de alimentare/suport într-un anumit port, tipul mărfii transportate, sistemul de securitate portuară, cartul platformei vizate şi construcția acesteia (în special, aşezarea compartimentelor şi a culoarelor).

Planificarea acțiunii necesită o perioadă de supraveghere a navei-suport şi platformei, ori, mai sigur, obținerea informațiilor de la un membru al echipajului sau angajat al platformei recrutat de teroriști în acest scop. În plus, informațiile din surse deschise au un rol considerabil (publicații, site-uri, materiale publicitare ale companiilor ce operează platformele şi porturile). În contrast cu metodele descrise mai sus, inițiatorii unui astfel de atac trebuie să aibă cunoştințe de arhitectură navală; în acelaşi timp, îşi asumă riscuri considerabile, pentru că activitățile din porturi, în special de la bordul navei-suport, pot atrage atenția.

Mortierele şi lansatoarele de rachete ghidate pot fi folosite mai ales împotriva platformelor care se mişcă încet sau sunt imobile. Astfel de atacuri sunt de foarte mică precizie. Nave cu un deplasament de 1-3 tone, înarmate cu mitraliere, lansatoare de grenade, lansatoare de rachete, lansatoare de rachete neghidate, dar şi sisteme mobile antiaeriene au fost utilizate în operații şi au ajuns la viteze mai mari de 40 de noduri (pe mare liniştită). Parametrii sistemelor de arme instalate pe bărcile rapide cu motor (aria efectivă de foc de pe o platformă de mică stabilitate, precum barca) determină alegerea tacticii. Utilizarea propice a mitralierelor, lansatoarelor de grenade şi de rachete neghidate necesită o apropiere de obiectiv la 300-400 de metri, acuratețea crescând la micşorarea distanței.

Un atac armat cu bărci cu motor asupra unei platforme marine de foraj şi extracție presupune:

- o încercare de apropiere, cât mai silențioasă, de țintă, cu una sau mai multe bărci;
- o continuitate de foc de la câteva până la 10 minute (se urmăresc mai ales suprafețele punților şi intrărilor, preferându-se părțile superioare şi suprastructura, în locul focului precis asupra unor elemente specifice de construcție ale platformei);
- retragerea.

Tipurile de arme ce pot fi folosite de pe bărcile teroriştilor sunt cele care se armează uşor, dar care, în principiu, nu provoacă daune fatale. Trebuie să recunoaştem că, în statele care duc o politică liberală cu privire la navigație, înregistrarea activității navale şi achiziționarea unui vas sunt limitate doar de resursele financiare ale unui grup care planifică activități teroriste. Trebuie să avem în vedere că o astfel de navă poate fi cu uşurință folosită drept navă-mamă pentru bărci cu motor rapide utilizate de grupări teroriste.

În perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial s-au petrecut mai multe atacuri teroriste cu scafandri antrenați şi echipați de actori nonstatali. Organizarea unui astfel de atac este facilitată de faptul că antrenamentul scafandrilor, cel puțin la nivel de bază, este un element de recreere, în majoritatea țărilor dezvoltate existând la vânzare sau închiriere echipamentul necesar scufundării. Deşi, cu siguranță, un terorist, în câteva zile de antrenament şi dotat cu echipament achiziționat dintr-un magazin sportiv, nu are acelaşi potențial militar ca un membru antrenat al Forțelor Speciale, el poate fi un posibil pericol, mai ales în situația unui atac-surpriză.

Astfel, orice organizație, oricât de slabă sau prost finanțată ar fi, poate antrena „scafandri amatori", dar acesta este singurul risc. Organizațiile puternice şi influente îşi pot permite să antreneze, chiar dacă nu sunt susținute de stat, echipe profesionalizate de teroriști subacvatici (trebuie să menționăm că Palestina a fost prima care a organizat un grup de luptători scafandri, cu sprijinul Iugoslaviei). Tigrii Tamil sunt un exemplu de scafandri de luptă echipați cu aparate de oxigen cu circuit închis (re-respirator), de care ar fi mândre multe unități navale.

Concluzii

Problema explorării şi exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre este o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României.

Amenințări majore de natură teroristă la adresa României nu pot fi decât conjuncturale şi tranzitorii. Ele pot rezulta dintr-o extindere a spațiului de confruntare al ideologiilor şi practicilor fundamentaliste sau de altă natură, din alinierea României la coaliția antiteroristă mondială sau din degradarea semnificativă a instituțiilor interne şi proliferarea şi în țara noastră a rețelelor şi structurilor mafiei şi crimei organizate.

În Zona de Operații de Sud-Est, pe lângă alte elemente de infrastructură maritimă, platformele marine de foraj şi extracție existente în zona economică exclusivă a României constituie potențiale obiective ale atacurilor teroriste.

Împotriva platformelor marine de foraj şi extracție româneşti care operează sunt posibile activități teroriste de tipul atacurilor cu explozibil ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele de alimentare sau adus la bord de membri ai organizațiilor

teroriste; atacuri cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi; atentate cu scafandri şi atacuri cu mine.

Deşi nu există sisteme de protecţie infailibile considerăm că principiul „prevenit înseamnă pe jumătate pregătit" trebuie luat în considerare, iar analiza prezentă a fost efectuată tocmai în acest sens.

Bibliografie:

[1] DOLGHIN, N., **Dependenţele de resursele energetice,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.

[2] BIRO, A., TAPALAGĂ, D., *Cifrele unei mari afaceri: averea Sterling şi OMV din Marea Neagră măsurată în metri cubi de gaz şi tone de petrol,* hotnews.ro, 5 februarie 2009.

[3] *Operations update mid 2008,* Sterling Resources Ltd., www.sterling-resources.com.

[4] *Comunicatul Ministerului Afacerilor Externe din 3 februarie 2009,* http://www.mae.ro/index.php? unde=doc&id=38128&idlnk=2&cat=4.

[5] POPA, Liliana, *Marea Neagră poate ascunde petrol cât Marea Caspică,* **Financiarul**, 14.04.2008.

[6] SARCINSCHI, A., BĂHNĂREANU, C., **Redimensionări şi configurări ale mediului de securitate regional,** Editura UNAp, Bucureşti, 2005.

[7] MARRET, J. L., **Techniques du Terrorisme**. Presses Universitaires de France, 2000.

[8] MINCHEV, O., LESENSKI, M., ş.a., **Strategia transatlantică pentru stabilizarea şi integrarea zonei Mării Negre,** Editura IRSI, Bucureşti, 2004.

[9] Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare nr. 4, 2003.

[10] Gândirea militară românească, nr. 1 / ianuarie-februarie 2003; nr. 2/ martie-aprilie 2004; nr. 1/ ianuarie-februarie 2005.

[11] Impact strategic, nr. 1/2005.

EVALUAREA RISCULUI PENTRU PLATFORMELE MARINE DE FORAJ ŞI EXTRACŢIE ROMÂNEŞTI

Dr. Georgică SLĂMNOIU *

În contextul actual, marcat de creşterea activităţii grupurilor teroriste la nivel mondial, este necesară o analiză atentă a riscurilor şi ameninţărilor la adresa securităţii platformelor marine de foraj şi extracţie, din zona economică exclusivă a României, care pot afecta securitatea energetică a ţării noastre.

În lucrare este prezentată o metodă de evaluare a riscurilor, pentru platformele marine de foraj şi extracţie româneşti, care ţine cont atât de principalele tipuri de acţiuni teroriste la adresa acestor elemente ale infrastructurii critice a statului, cât şi de etapele în exploatarea acestora când vulnerabilitatea lor este crescută.

In the contemporary context marked by the increased threats from terrorists groups worldwide, a careful analysis of the risks and threats to the safety of maritime drilling and extraction rigs within Romanian's exclusive economic area that could affect the energetic security of our country is required.

The paper presents a risk evaluation method for the Romanian maritime drilling and extraction rigs, a method that takes into account the main types of terrorist actions to these critical state infrastructure elements, as well as the stages of exploitation in case of increased vulnerability.

1. Introducere

În conjuctura geopolitică şi geostrategică actuală, problema explorării şi exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre devine o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României, cu riscurile pe care le implică[1]. Astfel, în Zona de Operaţii de Sud-Est, pe lângă alte elemente de infrastructură maritimă, platformele marine de foraj şi extracţie existente în largul Mării Negre, în zona economică exclusivă (ZEE) a României, alături de reţeaua subacvatică de conducte petroliere şi cabluri de comunicaţii, constituie potenţiale obiective ale atacurilor teroriste.

Fără a avea pretenţia unei analize exhaustive, consider că împotriva platformelor marine de foraj şi extracţie româneşti care operează în ZEE a României sunt posibile următoarele tipuri de activităţi teroriste: atacuri cu explozibil ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele de alimentare; atacuri, în porturi, radă sau în larg, cu explozibil adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizaţii teroriste; atacuri cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi; atacuri cu ambarcaţiuni rapide şi ocuparea platformelor de foraj marin, cu luarea de ostateci din cadrul echipajului; atentate cu scafandri; atacuri cu mine.

* **Comandor conf. univ. dr. ing., Centrul de Cercetare Ştiinţifică pentru Forţele Navale Constanţa**

1 Dolghin, N., Dependenţele de resursele energetice, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.

2. Metodologia utilizată pentru evaluarea riscului

Definirea termenilor

În prezenta analiză voi utiliza următorii termeni[2]:

- Identificarea surselor de risc – găsirea şi caracterizarea activităţilor şi a consecinţelor posibile;
- Cuantificarea riscurilor – procesul de alocare de valori probabilităţii şi consecinţelor riscului;
- Evaluarea riscului – procesul de apreciere a riscului pe baza unor criterii date pentru determinarea importanţei riscului;
- Tratarea riscului – procesul de selectare şi implementare a unor măsuri de modificare a impactului riscului asupra activităţilor;
- Evitarea riscului – un caz particular al reducerii riscului unde evenimentele nedorite sunt ocolite prin schimbarea direcţiei de acţiune;
- Reducerea riscului – procesul de minimizare a consecinţelor negative şi maximizare a celor pozitive (în termeni de probabilitate);
- Risc acceptat – o decizie documentată de acceptare a consecinţelor.

Definirea etapelor în exploatarea unei platforme marine de foraj şi extracţie

Evaluarea riscului pentru o platformă marină de foraj şi extracţie (PMFE) presupune definirea, în primul rând, a etapelor care apar în exploatarea acesteia.

În această analiză am luat în considerare principalele etape din exploatarea unei platforme marine de foraj şi extracţie şi anume[3]:

- *Deplasarea în raion*, în cadrul căreia se derulează activităţi de:
  - Inspecţii tehnice finale;
  - Planificare a rutei;
  - Remorcaj;
  - Amplasare în poziţia de lucru;
  - Montaj şi asigurare;
  - Inspecţie tehnică înaintea forajului şi extracţiei.
- *Foraj şi extracţie*, în cadrul căreia se derulează activităţi de:
  - Inspecţii tehnice finale;
  - Planificarea operaţiunilor care compun activitatea de foraj şi extracţie;
  - Aprovizionare ritmică cu materiale necesare forajului şi extracţiei;
  - Efectuarea forajului şi extracţiei;
  - Intervenţii la necesitate.
- *Mentenanţă*, în cadrul căreia se derulează activităţi de:
  - Mentenanţă operaţională constând în lucrări de reparaţii şi întreţinere efectuate la locaţia de foraj şi extracţie;

2 *********Risk Factors and Economic Impact*, Directorate for Science, Technology and Industry, Organisation for Economic Co-operation and Development, Security in Maritime Transport, Paris, 2003.

3 Iordache, G., *Foraje cu destinaţie specială şi foraj marin,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981.

- Mentenanță intermediară constând în lucrări de reparații şi întreținere efectuate la locul de bazare/port;

- Mentenanță de nivel fabricant constând în lucrări de reparații sau modernizări efectuate într-un şantier naval.

Definirea limitelor

În cadrul evaluării riscului am definit limitele (nivelele) de risc luând în considerare probabilitatea de realizare şi impactul unui risc, conform celor prezentate în tabelul nr. 1[4].

Criterii / Nivel	Probabilitatea de realizare	Impact		
		Obiective	Costuri	Termene
Foarte mare	Acele riscuri critice sau nivele ale criteriilor ce pot avea un impact excepțional asupra oricărei părți a PMFE. Orice risc care este evaluat ca „Foarte mare" în raport cu oricare dintre criteriile „Probabilitate de realizare", „Obiective", „Costuri", „Termene" va fi automat catalogat ca fiind un risc de nivel „Foarte mare".			
Mare	> 50 %	Sunt probleme care pot cauza: ● probleme mari privind siguranța în funcționare; ● neîndeplinirea unor performanțe ce conduc spre alterarea parametrilor prag ai cerințelor de operare; ● creşterea semnificativă a cheltuielilor de operare sau de mentenanță; ● probleme majore în dezvoltarea sau certificarea procesului.	>10% buget	> 6 luni întârziere / operare **sau** >3 săptămâni întârziere la dislocare
Mediu	50% > X > 20%	Sunt probleme care pot cauza: ● anumite limitări în îndeplinirea unor cerințe specifice; ● creşterea în limite acceptabile a cheltuielilor de operare sau de mentenanță; ● probleme acceptabile în dezvoltarea sau certificarea procesului.	5%< X < 10% buget	3 < X < 6 luni întârziere / operare **sau** între 1 şi 3 săptămâni întârziere la dislocare
Scăzut	< 20%	Sunt probleme care pot cauza anumite limitări în îndeplinirea unor cerințe necritice.	< 5% buget	< 3 luni întârziere / operare **sau** sub o săptămână întârziere la dislocare

Tabelul nr. 1 ***Definirea nivelelor de risc***

Matricea de compunere a riscurilor

În tabelul nr. 2 atributele „Mare", „Mediu" şi „Mic" alocate impactului unui risc asupra obiectivelor, costurilor sau termenelor nu sunt dependente de poziție. Altfel spus, dacă de exemplu impactul asupra costurilor este „Mare" şi impactul asupra obiectivelor şi termenelor este „Mediu" – „Mediu" ne vom situa tot în cazul

4 Matulea, I., Tălmaciu, N., Slămnoiu, G., ş.a., *Managementul riscului fundamentat pe optimizarea şi planificarea întreținerii,* Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos", Galați, 302 pag., 2007.

„Mare, Mediu, Mediu”.

		Probabilitate de realizare		
		Scăzută	**Medie**	**Mare**
Impact (Obiective, Costuri, Termene)	**Mare, Mare, Mare**			
	Mare, Mare, Mediu			
	Mare, Mare, Mic			
	Mare, Mediu, Mediu			
	Mare, Mediu, Mic			
	Mare, Mic, Mic			
	Mediu, Mediu, Mediu			
	Mediu, Mediu, Mic			
	Mediu, Mic, Mic			
	Mic, Mic, Mic			

Tabelul nr. 2 *Exemplu de matrice de compunere a riscurilor*

3. Definirea şi descrierea riscurilor

În continuare voi defini şi descrie riscurile la care sunt supuse platformele marine de foraj şi extracţie româneşti prin prisma următoarelor acţiuni teroriste:

- atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizaţii teroriste;
- atacul platformei cu ambarcaţiuni rapide;
- atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi;
- atac cu scafandri dotaţi cu mine sau IEDs.

3.1. Atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizaţii teroriste

Riscul la care este supusă PMFE, ca urmare a atacului cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizaţii teroriste, este descris în tabelul nr. 3.

Descriere risc	Atac al platformei de foraj şi extracţie de o grupare teroristă ce introduce la bord încărcături explozive (aduse la bord de către navele-suport odată cu încărcătura, de un membru(i) ai organizaţiei sau de un membru “candidat manciurian” al echipajului) cu detonare programată sau telecomandată.
Sursă de risc	• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”; • Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acţiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; • Angajaţi coruptibili sau şantajabili; • Acţiune a serviciilor secrete aparţinând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.
Perioada de apariţie	• Deplasarea în raion;

		• Foraj şi extracţie; • Mentenanţă		
Probabilitate		Scăzută		IMPACT CUMULAT
Impact	**Obiective**	Mediu		
	Cost	Mare		
	Termene	Mare		
Tratarea riscului		Evitarea riscului prin: • Acţiuni informative desfăşurate de structurile specializate; • Aplicarea riguroasă a măsurilor de securitate prevăzute de codul ISPS; • Reducerea riscului printr-o politică judicioasă de angajări-disponibilizări şi evitarea scurgerii de informaţii de resortul resurselor umane.		

Tabelul nr. 3 ***Definirea şi descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu explozibil ambarcat pe nave de alimentare sau adus la bord de teroriştii***

3.2. Atacul platformei cu ambarcaţiuni rapide

Riscul la care este supusă platforma de foraj marin, ca urmare a atacului acesteia cu ambarcaţiuni rapide, este descris în tabelul nr. 4.

Descriere risc		Atac al platformei de foraj şi extracţie de o grupare teroristă ce utilizează una sau mai multe ambarcaţiuni rapide şi armament uşor sau cel mult aruncătoare portabile de grenade (tip AG-7/9, RPG) sau lansatoare portabile de rachete (tip STINGER)		
Sursă de risc		• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”; • Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acţiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; • Acţiune a serviciilor secrete aparţinând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.		
Perioada de apariţie		• Deplasarea în raion; • Foraj şi extracţie; • Mentenanţă operaţională.		
Probabilitate		Scăzută		**IMPACT CUMULAT**
Impact	**Obiective**	Mediu		
	Cost	Mediu		
	Termene	Scăzut		
Tratarea riscului		Evitarea riscului prin: • Acţiuni informative desfăşurate de structurile specializate; • Deplasarea în raion sub protecţia unităţilor aparţinând Poliţiei de Frontieră/Forţelor Navale; • Prelucrarea operativă a informaţiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR).		

Tabelul nr. 4 ***Definirea şi descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu ambarcaţiuni rapide***

3.3. Atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi

În tabelul nr. 5 este descris riscul la care este supusă platforma de foraj marin în cazul atacului cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi.

<table>
<tr><td colspan="2">Descriere risc</td><td colspan="3">Atac al platformei de foraj şi extracţie de o grupare teroristă ce utilizează una sau mai multe ambarcaţiuni rapide încărcate cu exploziv, telecomandate sau conduse de sinucugaşi</td></tr>
<tr><td colspan="2">Sursă de risc</td><td colspan="3">• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”;
• Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acţiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii;
• Acţiune a serviciilor secrete aparţinând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Perioada de apariţie</td><td colspan="3">• Deplasarea în raion;
• Foraj şi extracţie;
• Mentenanţă operaţională.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Probabilitate</td><td>Scăzută</td><td></td><td rowspan="4">IMPACT CUMULAT</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Impact</td><td>Obiective</td><td>Mare</td><td></td></tr>
<tr><td>Cost</td><td>Mare</td><td></td></tr>
<tr><td>Termene</td><td>Mare</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Tratarea riscului</td><td colspan="3">Evitarea riscului prin:
• Acţiuni informative desfăşurate de structurile specializate;
• Deplasarea în raion sub protecţie unităţilor aparţinând Poliţiei de Frontieră/Forţelor Navale;
• Prelucrarea operativă a informaţiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR);
• Utilizarea unor bariere plutitoare menite să nu permită apropierea ambarcaţiunii de structura platformei.</td></tr>
</table>

Tabelul nr. 5 **Definirea şi descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu nave încărcate cu explozibil**

3.4. Atac cu scafandri dotaţi cu mine sau IEDs

În cazul atacului cu scafandri dotaţi cu mine sau IEDs, riscul la care este supusă platforma de foraj marin, este descris în tabelul nr. 6.

Descriere risc	Atac al platformei de foraj şi extracţie de o grupare teroristă ce utilizează scafandri autonomi (cu/fără sănii de tractare / transport) dotaţi cu mine de contact sau dispozitive explozive improvizate.
Sursă de risc	• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”;

<table>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">• Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii;
• Acțiune a serviciilor secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Perioada de apariție</td><td colspan="3">• Deplasarea în raion;
• Foraj şi extracție;
• Mentenanță operațională.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Probabilitate</td><td>Scăzută</td><td></td><td rowspan="4">IMPACT CUMULAT</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Impact</td><td>Obiective</td><td>Mediu</td><td></td></tr>
<tr><td>Cost</td><td>Mediu</td><td></td></tr>
<tr><td>Termene</td><td>Mediu</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Tratarea riscului</td><td colspan="3">Evitarea riscului prin:
• Acțiuni informative desfăşurate de structurile specializate;
• Deplasarea în raion sub protecție unităților aparținând Poliției de Frontieră/Forțelor Navale;
• Prelucrarea operativă a informațiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR);
• Utilizarea unor sisteme sonar/generatoare de zgomot menite să nu permită apropierea scafandrilor de structura platformei.</td></tr>
</table>

Tabelul nr. 6 Definirea şi descrierea riscului la care este supusă PMFE *în cazul atacului cu scafandri*

4. Sinteza riscurilor

Pe baza analizei făcute anterior, în tabelul nr. 7 am sintetizat problematica riscurilor şi amenințărilor asupra securității şi siguranței platformelor marine de foraj şi extracție românești.

Cu toate că în cazul celor patru tipuri de atacuri posibile pe care le-am analizat, probabilitatea de realizare am acceptat-o scăzută (având în vedere concluziile asupra situației geopolitice din zona Mării Negre[5]), făcând o ierarhizare a riscurilor după impactul cumulat asupra platformelor marine de foraj şi extracție care operează în zona economică exclusivă a Mării Negre, am ajuns la concluzia că tipul de atac cu cel mai ridicat nivel de risc la care este supusă o platformă marină este cel al atacului cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi. Această concluzie coincide, cel puțin teoretic, cu situațiile raportate în literatura de specialitate [8, 9]. La polul opus se află atacul cu ambarcațiuni rapide al cărui impact cumulat asupra platformei marine este scăzut – a se vedea şi tabelul nr. 8.

5

Nr. crt.	Denumire risc	Probabilitate de apariție	Impact			Impact cumulat	Perioada de apariție		
			Obiective	Cost	Termene		Deplasare în zonă	Foraj și extracție	Mentenanță
1.	Atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste								
2.	Atacul platformei cu ambarcațiuni rapide								
3.	Atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi								
4.	Atac cu scafandri dotați cu mine sau IEDs								

Tabelul nr. 7 ***Sinteza riscurilor la care este supusă o PMFE românească***

Nr. crt.	Denumire risc	Impact cumulat
1.	**Atac cu folosirea unor nave cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi**	
2.	**Atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura, pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste**	
3.	**Atac cu scafandri dotați cu mine sau IEDs**	
4.	**Atacul platformei cu ambarcațiuni rapide**	

Tabelul nr. 8 *Ierarhizarea riscurilor după impactul cumulat asupra PMFE*

5. Concluzii

Explorarea şi exploatarea rezervelor de hidrocarburi din ZEE a României implică riscuri, la care pot fi supuse PMFE româneşti, ca urmare a unor acțiuni teroriste dintre care cele mai probabile sunt: atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste; atac cu ambarcațiuni rapide; atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi; atac cu scafandri dotați cu mine de contact sau dispozitive explozive improvizate.

Din analiza efectuată, în care am considerat ca posibile, cu o probabilitate de realizare scăzută, tipurile de acțiuni teroriste îndreptate asupra PMFE româneşti şi care sunt specifice mai sus, se desprind următoarele concluzii:

- pentru fiecare amenințare teroristă, au fost identificate, în general aceleaşi surse de risc şi anume: grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile" sau ce vor să „răzbune" acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; servicii secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit" de victorii ale României în diverse planuri (politic, economic sau juridic);
- perioadele de apariție a riscului sunt în general aceleaşi, indiferent de tipul de amenințare teroristă, şi anume: deplasarea în raion a PMFE; foraj şi extracție; mentenanță operațională;
- ierarhizarea riscurilor după impactul cumulat asupra PMFE româneşti conduce la concluzia că tipul de atac cu cel mai ridicat nivel de risc la care este supusă o platformă marină este cel al atacului cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigaşi, la polul opus aflându-se atacul cu ambarcațiuni rapide al cărui impact cumulat asupra platformei marine este scăzut;
- tratarea riscului a fost abordată prin prisma evitării riscului în care se remarcă următoarele măsuri: desfăşurarea de acțiuni informative de către structurile specializate; deplasarea în raion sub protecție unităților aparținând Poliției de Frontieră/Forțelor Navale; prelucrarea operativă a informațiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR); utilizarea unor sisteme sonar/generatoare de zgomot menite să nu permită apropierea scafandrilor de structura platformei; utilizarea unor bariere plutitoare menite să nu permită apropierea ambarcațiunilor de structura platformei.

Apreciez că, la momentul actual şi în perspectivă, ar putea fi implementat un set de măsuri care să contribuie la diminuarea riscurilor la care sunt supuse PMFE româneşti, iar dintre acestea menționez:

- Implementarea în regim de urgență a normelor de securitate prevăzute în Codul Internațional pentru Securitatea Navelor şi Facilităților Portuare - ISPS;
- Adoptarea unor măsuri de diagnosticare a structurilor şi asigurarea unei mentenanțe preventive de înalt nivel;
- Proiecția pe termen mediu şi lung a unei mentenanțe preventive pe baza analizelor statistice referitoare la modurile de defectare;
- Elaborarea unor analize de risc particulare, centrate pe tipuri de amenințări şi pe alternative materiale/nemateriale de combatere;
- Abordarea în concept integrat a structurii sistemelor de securitate destinate protecției platformelor împotriva unor riscuri de natură asimetrică.

Fiecare dintre aceste direcții poate constitui subiectul unui proiect de cercetare, dar abordarea individuală nu conduce la o soluție robustă şi completă.

Bibliografie:

[1] DOLGHIN, N., **Dependențele de resursele energetice, Editura Universității Naționale de Apărare,** Bucureşti, 2004.

[2] ***_Risk Factors and Economic Impact_, Directorate for Science, Technology and Industry, Organisation for Economic Co-operation and Development, Security in Maritime Transport, Paris, 2003.
[3] IORDACHE, G., **Foraje cu destinație specială şi foraj marin,** Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981
[4] MATULEA, I.**,** TĂLMACIU, N., SLĂMNOIU**,** G., ş.a., **Managementul riscului fundamentat pe optimizarea şi planificarea întreținerii,** Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos", Galați, 302 p., 2007.
[5] SIEGFRIED, R., *Protection Against New Asymmetric Underwater Threats*. Conference Proceedings - UDT Europe 2006.
[6] RADU, O., SLĂMNOIU, G., ZĂRNESCU, L., COŞEREANU, L., *Harbor protection against terrorist threats: difficulties and possible solutions.,* NATO Systems Concepts and Integration Panel Symposium – SCI 180: Force protection in the Littorals, Ottawa, Canada, September 25 – 27, 2006, pp.3.1 – 3.9.
[7] SARCINSCHI, A., Băhnăreanu, C., **Redimensionări şi configurări ale mediului de securitate regional,** Editura UNAp, Bucureşti, 2005.
[8] KESSEL, R.T., *Deterrence as force multiplier in port protection and the defence against terrorism* (DAT), NURC-FR-2008-015, 2008.
[9] KOKNAR, M., *Maritime terrorism: a New Challenge for NATO*, 2005.

CRIMINALITATEA TRANSNAȚIONALĂ ORGANIZATĂ, AMENINȚARE LA FRONTIERA DE EST A ROMÂNIEI

Alin COŞNIȚĂ*

The main risks and threats capable of endangering citizen's safety and Romania's national security, its values and interests as member state of the European and Euro-Atlantic community are the international terrorism structured into cross-border networks, the proliferation of weapons of mass destruction, the regional conflicts, the organized transnational criminality and the inefficient government. Among these, the most present at the Eastern European border, at the border of the North Atlantic Treaty Organization, of the Europen Union, but also at the one of the Schengen space, in the following years, is the organized transnational criminality, which represents a very serious form of crime, capable of influencing states' policy and democratic institutions' activity. It represents both an expression of proliferation of negative phenomena magnifying under circumstances of globalization, and a direct consequence of inefficient management of radical political, economic and social transformations which took place in Central, Eastern and South-Eastern Europe after the collapse of communist regimes.

Strategia Europeană de Securitate *"A Secure Europe in a Better World"*, realizată de Javier Solana şi adoptată de Consiliul European în decembrie 2003, este primul document de acest fel elaborat la nivelul U.E. Conform documentului, crearea şi dezvoltarea Uniunii Europene au constituit şi vor constitui elemente centrale în dinamizarea noului mediu de securitate. Europa continuă să se confrunte cu o serie de provocări la adresa securității. În acest sens, principalele ameninţări identificate de Strategie sunt :

- *terorismul* – Europa este ținta şi baza unei asemenea ameninţări;
- *proliferarea armelor de distrugere în masă* este riscul potențial cel mai serios la adresa securității europene;
- *conflictele regionale* din imediata vecinătate (Orientul Mijlociu, nordul Africii, Caucaz, Transnistria), dar şi cele din zone îndepărtate, pot duce la violență, extremism, pierderi de vieți omeneşti şi distrugeri de infrastructură; amenință minoritățile etnice, drepturile şi libertățile fundamentale ale oamenilor, stabilitatea instituțiilor statale; creează oportunități pentru crima organizată; stimulează cererea pentru arme de distrugere în masă;
- *instabilitatea statală* (proasta guvernare, corupția, abuzul de putere, instituțiile slabe, lipsa de răspundere, conflictele civile) corodează autoritatea statală din interior şi poate duce la colapsul statelor;
- *crima organizată* – Europa constituie un obiectiv principal pentru crima organizată, mai ales prin dimensiunea externă a acesteia: traficul transfrontalier de droguri, ființe umane, arme şi bani; migrația ilegală.

Strategia de securitate națională a României preia aceste idei şi precizează că principalele riscuri şi ameninţări, de natură politică, economică, socială şi militară, capabile să pună în pericol siguranța cetățeanului şi securitatea națională a României,

* **Inspector principal doctorand, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră.**

valorile şi interesele sale ca stat membru al comunității europene şi euroatlantice sunt: *terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele regionale; criminalitatea transnațională organizată; guvernarea ineficientă.* Conform strategiei criminalitatea transnațională organizată reprezintă o formă de infracționalitate foarte gravă, care a dobândit capacitatea de a influența politica statelor şi activitatea instituțiilor democratice. Ea constituie atât o expresie a proliferării unor fenomene negative ce se amplifică în condițiile globalizării, cât şi o consecință directă a gestionării ineficiente a transformărilor politice, economice şi sociale radicale care s-au produs în Europa centrală, de est şi de sud-est după prăbuşirea regimurilor comuniste. Astfel, spațiul de interes strategic în care se află România a devenit o veritabilă sursă, zonă de tranzit şi destinație a unor activități infracționale grave ce constau mai ales în trafic ilegal de armament, muniții şi explozivi, trafic de stupefiante, migrație ilegală şi trafic de ființe umane, trafic de produse contrafăcute, activități de spălare a banilor sau alte forme de criminalitate economico-financiară. Astfel de activități sunt favorizate şi de existența conflictelor locale care, prin natura şi amploarea lor, pot favoriza terorismul şi proliferarea armelor de distrugere în masă şi pot contribui la perpetuarea regimurilor separatiste.

În ultimii ani se poate observa pe frontiera de est a României, recent şi frontieră externă a N.A.T.O. şi a U.E., cum iau amploare acțiunile din sfera criminalității transnaționale organizate, acțiuni îndreptate atât împotriva persoanelor fizice, cât şi împotriva patrimoniului public sau privat. Intervențiile organelor specializate de prevenire şi combatere a criminalității sunt deosebit de greu de relizat, deoarece organizațiile criminale sunt alcătuite din oameni care dispun de mari sume de bani şi de relații în multe sfere ale societăților din mai multe state şi recurg deseori la intimidare, şantaj şi corupție. Crima organizată se implică în toate tipurile de tranzacții sau trafic, legale sau ilegale, cu condiția să fie profitabile şi să ofere posibilitatea reinvestirii banilor câştigați astfel pe căi legale.

Grupurile aparținând crimei organizate internaționale dispun de tehnici moderne de comunicație şi informatică pe care le utilizează în mod curent şi manifestă preocupări în vederea infiltrării în statele cu o democrație incipientă sau fragilă fie în scopul spălării veniturilor ilicite şi transformarea lor în bani legali, fie pentru obținerea de bunuri pe care să le folosească ulterior în activitatea lor infracțională.

Criminalitatea transnațională organizată reprezintă o amenințare globală, in evoluție, manifestând-se şi la frontiera de est a României, unde prezintă următoarele tendințe:

- adaptarea specificului operațional al rețelelor de migrație ilegală, în intenția de a eluda măsurile de control adoptate de statele europene, prin diversificarea metodelor uzitate, prin perfecționarea organizării interne, precum şi prin conspirarea şi disimularea acțiunilor derulate;
- diversificarea formelor de valorificare a produselor, valorilor şi a avantajelor rezultate din savârşirea unor infracțiuni, menite să ascundă sursele venitului ilicit şi să îl amplifice, cum ar fi jocurile de noroc, rețeaua cazinourilor, intensificarea traficului ilicit cu obiecte de artă şi din patrimoniul cultural național si altele asemenea;

- extinderea fenomenului de conexare a infracțiunilor aducătoare de mari venituri cu alte infracțiuni violente, cu amploare şi consecințe grave în rândul populației, cum ar fi acțiuni teroriste, destabilizatoare şi altele asemenea, în vederea asigurării finanțării acestora din urmă;
- scăderea numărului de infracțiuni comise cu violență şi creşterea ponderii infracțiunilor a căror savârşire presupune organizare, pregatire minuțioasă şi dotări tehnice de vârf;
- extinderea paletei infracționale şi în domeniul tehnologiei informației (IT), prin accesarea frauduloasă şi neautorizată a bazelor de date ale unor instituții publice, în vederea exploatării informațiilor astfel obținute;
- schimbarea permamentă a rutelor utilizate şi a mărfurilor sau produselor traficate la *cerințele pieței* aşteptându-se o creştere a traficării stupefiantelor sintetice dinspre vestul continentului spre est, România devenind, dintr-o țară de tranzit al stupefiantelor, o piață de consum;
- diversificarea mijloacelor şi a modalităților de sustragere de la controlul legal şi de specialitate al trecerilor peste frontieră a produselor periculoase, a mărfurilor contrafăcute, subevaluate sau nedeclarate, a speciilor periclitate de fauna şi flora sălbatică, a materialului lemnos şi a celui genetic forestier;
- amploarea fenomenului de trafic cu produse puternic taxate, produse accizabile;
- creşterea cazurilor de implicare a rețelelor de contrabandă în traficul cu produse contrafăcute;
- implicarea rețelelor de crimă organizată în traficul ilegal cu valută şi alte instrumente de plată la purtător, cum ar fi carduri bancare, cecuri de călătorie, ordine de plată şi altele asemenea;
- specularea abilă a legislației şi atragerea unor persoane cu funcții de decizie din instituții cu atribuții în lupta impotriva fraudelor vamale şi a corupției pentru asigurarea protecției operațiunilor ilegale desfăşurate;
- transformarea României dintr-o sursă de forță de muncă la negru într-un consumator pentru cetățeni ai unor state din Asia, Africa şi chiar din Europa, ceea ce determină mutații în volumul, sensul şi în destinația migrației ilegale, precum şi ale infracțiunilor conexe.

Poziția geostrategică a României şi faptul că frontiera de est este frontieră externă a U.E. şi, în curând, a spațiului Schengen, au determinat grupările internaționale de crimă organizată să includă țara noastră pe lista țărilor de tranzit şi chiar de destinație pentru o mare parte din paleta criminalității transnaționale organizate, organele specializate ale statului fiind puse în situația de a se confrunta cu o problematică vastă a faptelor ilicite care afectează siguranța statului.

Printre acestea, cele mai importante componente ale criminalității transnaționale organizate întâlnite în activitatea organelor cu atribuții la frontiera de est a României sunt *migrația ilegală organizată, traficul de persoane, contrabanda organizată şi traficul cu produse accizabile, traficul internațional de autovehicule furate, traficul cu bunuri piratate sau contrafăcute şi traficul de droguri.*

Situarea țării noastre pe cele două axe principale ale migrației mondiale (est-vest şi sud-nord), insecuritatea frontierelor, criza economică, economia subterană, şi

corupția reprezintă principalii factori favorizanți ai dezvoltării migrației ilegale organizate. În ultimii ani, la frontiera de est a României s-au înregistrat creşteri ale traficului de persoane şi mijloace de transport la frontiera de stat şi odată cu acestea a crescut şi numărul de treceri ilegale, fapt ce arată că pentru România migrația ilegală organizată a îmbrăcat caracteristicile unui adevărat fenomen. Pentru majoritatea imigranților România reprezintă doar o țară de tranzit în drumul către Occident, dar o parte dintre aceştia îşi manifestă intenția de a rămâne definitiv pe acest teritoriu.

Dacă inițial migrația ilegală a avut drept coordonată principală dorința oamenilor aflați în zone de conflict sau în țări sărace de a ajunge în spațiul Schengen, departe de războaie şi unde nivelul de trai este mai ridicat, ulterior această dorință a început să se interfereze cu obiective ale criminalității transnaționale organizate. Treptat migrația ilegală a devenit o afacere profitabilă pentru grupările organizate, care dincolo de câştigurile materiale imediate urmăresc şi crearea unor rețele de executanți pentru celelalte componente ale criminalității transnaționale organizate.

România, țară situată pe ruta balcanică a migrației ilegale, fapt ce afectează toate domeniile vitale ale societății, inclusiv siguranța statului şi a propriilor cetățeni, se va transforma, în viitorul apropiat, din țară de tranzit în țară de destinație pentru imigranții ilegali din Asia şi Africa.

Migrația ilegală organizată, ca principală componentă a criminalității transnaționale organizate prezente la frontiera de est a României, poate duce la creşterea numărului de locuitori, reducerea nivelului de trai în ansamblu şi în special pentru proprii cetățeni, proliferarea muncii la negru, subminarea economiei naționale în favoarea economiei subterane şi nu în ultimul rând la creşterea infracționalității. Imigranții ilegali nu îşi aduc aportul la dezvoltarea statului şi implicit a nivelului de trai al fiecărui cetățean (neplata taxelor şi impozitelor legale), ca urmare a statutului lor şi a activităților ilicite pe care le desfăşoară.

Dorința imigranților ilegali de a obține profituri mari într-un interval scurt de timp, conduc la creşterea criminalității săvârşite de aceştia, fapt ce conduce la afectarea ordinii şi liniştii publice în țara noastră. Astfel, îşi fac apariția firme fantomă sau societăți care desfăşoară activități de import - export fictive ori cu mărfuri subevaluate, intrând în circuitul evaziunii fiscale şi afectând astfel economia națională şi implicit, dezvoltarea societății. Imigranții pot afecta sistemul educației, sistemul de drept şi sistemul bancar. Diferențele de limbă şi comportament dintre imigranții ilegali şi cetățenii români, pot duce, de asemenea, la apariția unor conflicte sociale în comunitățile unde imigranții sunt în număr semnificativ, manifestarea resentimentelor în rândul cetățenilor români față de străini putând lua forme agravante ce poate afecta siguranța statului. În această situație, apare şi riscul racolării imigranților de către formațiuni extremiste, fapt ce, în conjunctura actuală, poate aduce atingeri grave asupra siguranței statului, cetățenilor şi chiar regiunii în care acestea activează.

În prezent, la frontierele României se conturează mai multe zone în care se manifestă fenomenul migrației ilegale organizate, în fiecare dintre acestea constatându-se pe lângă principiile general valabile de desfăşurare a acestor activități şi caracteristici particulare, determinate de specificul fiecărei zone, mijloacele şi metodele folosite, destinația şi scopul urmărit (țara sursă, țara țintă şi respectiv zona sau țara de tranzit).

La frontiera de est, frontieră cu Republica Moldova, tendințele sunt de trecere ilegală a frontierei în România îndeosebi de către cetățeni de origine afro-asiatică (Somalia, India, Irak, Pakistan, Sierra Leone, Sudan, Afganistan Bangladesh, China, etc.) călăuziți de membrii ai unor organizații criminale din state ex-sovietice (ruşi, ucraineni, moldoveni). Migranții sunt călăuziți din țările de origine pe ruta Asia Centrală/Africa - Rusia/Ucraina - Republica Moldova - frontiera de Est a României. Pentru a nu risca înapoierea în țările de origine, imigranții sunt sfătuiți de către călăuze ca, în momentul depistării de către autorități, să solicite azil în România. Aceasta reprezintă măsura intermediară pentru majoritatea imigranților care intenționează să ajungă în statele din spațiul Schengen, deorece dacă cer azil, pot părăsi centrele de azil foarte uşor şi îşi continuă drumul spre vest. Deasemenea, din analiza situațiilor statistice înregistrate pe linia migrației ilegale la frontierele României, se observă că foarte mulți cetățeni moldoveni, după traversarea legală a frontierei de est a României, folosesc mai multe metode pentru a ajunge ilegal în țări din spațiul Schengen, printre care folosirea de paşapoarte belgiene, lituaniene, poloneze, cehești, slovace şi bulgăreşti falsificate prin înlocuirea fotografiei, de permise de şedere în Italia, Germania, Grecia sau Spania falsificate, sau prezentarea la controlul trecerii frontierei a cărților de identitate româneşti false sau falsificate (prețul acestora variază între 500 la 4000 de euro). Au fost înregistrate cazuri în care, cetățeni moldoveni, se prezintă în punctele de trecere a frontierei aeroportuare, cu intenția de a călători într-o țară în care nu au nevoie de viză (Maroc, Tunisia) cu tranzit Germania, fiind descoperite asupra lor cărți de rezidență greceşti false total. Ajunşi în Germania aceştia intenționau să nu mai efectueze tranzitul.

O formă cu un pericol social mai ridicat a migrației ilegale organizate, care îşi face din ce în ce mai simțită prezența la frontiera de est a României, o constituie traficul de persoane. Diferența dintre traficul de persoane şi migrația ilegală organizată constă într-o caracteristică specifică traficului şi anume folosirea forței, folosirea constrângerii şi/sau a înşelăciunii, în scopul exploatării victimelor. În cazul traficului de persoane vorbim de exploatarea victimei traficate, aceasta din urmă neavând posibilitatea unei opțiuni. Elementul principal de diferențiere constă, aşadar, în constrângerea exercitată asupra persoanei, în cazul acestei infracțiuni. Cu alte cuvinte, migrația ilegală organizată nu implică şi nu se bazează pe constrângerea persoanei introduse ilegal, fiind atinsă doar ordinea publică din punctul de vedere al valorii sociale ocrotite de lege.

Astfel, o rețea ce acționează în sfera migrației ilegale organizate facilitează unei persoane intrarea ilegală în țară contra unei sume de bani, dar, la sosire, persoana respectivă este liberă; prin opoziție, victima traficului de persoane este însă *înrobită*, după sosirea sa la destinația finală fiind supusă unui regim de exploatare. Acest regim este menținut cu ajutorul unor mecanisme de constrângere care vizează uzul de forță, amenințarea cu forța, exploatarea vulnerabilității economice şi izolarea victimei.

Acest fenomen de manifestare al criminalității transnaționale organizate a cunoscut o creştere constantă în ultimii ani, fiind o problemă atât pe plan național cât şi pe plan internațional. În prezent, traficul de persoane constituie una din cele mai stringente probleme, fiind considerată o forma perfidă de sclavie. A devenit o afacere înfloritoare, atingând dimensiuni asemănătoare cu cele ale traficului de droguri şi ale

traficului de arme. România este cunoscută ca țară de origine şi de tranzit pentru marile rețele de trafic de femei, provenind îndeosebi din Ucraina, Moldova, Asia cu destinația în țările din fosta Iugoslavie, precum şi Italia, Spania, Franța, Turcia, Grecia.

În ansamblul criminalității ce implică violență, traficul de persoane cu consecințe transnaționale este cel care, într-un caz concret, reprezintă amenințări cu o gravitate deosebită, cu tendință de a se repeta, care lezează prin intermediul mijloacelor întrebuințate de făptuitori, capabile să ducă la un pericol comun interesele vitale ale unor grupuri mari de oameni sau chiar ale unor state.

Problema traficului de persoane nu este o problemă nouă în istoria omenirii, criminalitatea din sfera traficului de persoane grevează istoria de mai multe milenii, sclavia în forme noi sau mai vechi ca şi practicile similare sclaviei continuă să existe în alte state ale lumii, totul derulându-se sub evantaiul crimei organizate. În cazul traficului de persoane există o *cerere* şi o *ofertă*, sau, altfel spus, relații de piață, care sunt guvernate ca şi în economia de piață de mecanismul *cerere – ofertă*, între indivizii participanți la lanțul infracțional transnațional, existând o cooperare, o complicitate între *vânzător* şi *cumpărător*.

Traficul de persoane este o componentă a criminalității transnaționale organizate care afectează nu doar victimele sale şi familiile acestora, ci şi societatea în ansamblu, ducând la violență crescută la nivelul grupurilor criminale organizate care au un interes financiar pe piețele sexului şi ale muncii existente, creşterea şi diversificarea crimei organizate, destabilizarea economică prin intensificarea spălării banilor, destabilizarea demografică, creşterea corupției în sectorul public sau destabilizarea investiției economice în interior care poate avea loc ca un produs cumulat al uneia sau mai multor alte riscuri strategice.

Contrabanda organizată şi traficul cu produse accizabile constituie activități extrem de profitabile pentru elementele infractoare, numeroşi agenți economici devenind peste noapte multimiliardari de pe urma comerțului cu mărfuri importate sau exportate prin încălcarea legislației vamale.

S-au creat rețele de traficanți calificați, care au facilitat intrarea în țară a unor imense cantități de mărfuri şi organizarea unor adevărate sisteme subterane de distribuire a acestora către majoritatea localităților urbane şi rurale ale țării. Contrabanda constă, în termeni generali, în trecerea peste frontieră a bunurilor astfel încât să se eludeze grav regimul juridic vamal.

La frontiera estică a României, acest fenomen are anumite particularități, cum ar fi gradul de profesionalizare şi de intelectualizatre al contrabandiştilor, care caută portițe prin care să se eludeze legea şi atrag la colaborare persoane cunoscătoare a doua sau trei limbi străine, licențiați în marketing şi management, avocați pentru cunoaşterea şi stăpânirea legilor, etc.. Deasemenea, se observă o tendință de acaparare de către contrabandişti a piețelor de desfacere, de aici şi până la conflictele violente dintre grupări nemaifiind decât un pas, precum şi o fuziune între lumea contrabandiştilor şi lumea politică.

Infracțiunea de contrabandă şi traficul cu produse accizabile s-au diversificat ca urmare a intensificării traficului de călători şi multiplicării operațiunilor comerciale. În perioada actuală se constată o creştere progresivă permanentă şi foarte însemnată,

dacă am încerca să analizăm şi din punct de vedere al mărimii, complexităţii şi diversităţii metodelor folosite de către infractori. Manevrele folosite de contrabandişti se materializează în încheierea de contracte cu diferiţi asociaţi străini care, de regulă îşi au sediile societăţilor în *zonele libere* pentru importul de mărfuri la preţuri scăzute. În baza acestora se solicită şi se obţine indigenarea produselor cu aceste preţuri, diminuând taxele vamale (şi impozitul pe profit, etc.) de circa 10-15 ori, având în vedere că toate aceste taxe şi impozite se calculează pornind de la preţul de indigenizare a produselor.

Pentru a fi scutiţi de plata taxelor vamale aferente mărfurilor importate din Republica Moldova, contrabandiştii prezintă uneori certificate de origine false pentru mărfurile importate din alte ţări. Trecerea peste frontieră prin punctele vamale a bunurilor cu documente vamale privind alte bunuri este de asemenea una din metodele des utilizate de către contrabandişti. Cel mai frecvent procedeu folosit constă în încărcarea autotrenurilor cu mărfuri la care taxele vamale şi accizele sunt foarte mari şi pentru a le camufla, aşează la uşa din spate mărfuri la care taxele vamale sunt mici. Acest procedeu, care în lumea interpolă este numit *capac*, se referă la mărfurile aşezate lângă uşa autotrenului, pentru inducerea în eroare a personalului care face controlul vamal. Prezentarea de declaraţii false la introducerea de mărfuri în ţară s-a înscris ca metodă distinctă care a permis contrabandiştilor obţinerea unor sume fabuloase. Această metodă este folosită de contrabandişti abili care au deja o reţea în care participanţii an un rol prestabilit.

Depăşirea cadrului legal în relaţiile personale dintre cetăţenii străini şi unii funcţionari din cadrul instituţiilor statului a favorizat crearea condiţiilor de derulare a unor afaceri ilegale sub aparenta protecţie a autorităţilor. Astfel s-au constituit adevărate grupuri infracţionale organizate în frauda vamală cu ţigări, cafea, alcool, produse agroindustriale şi alte bunuri şi produse, centrele de comandă ale acestora stabilindu-se în principalele oraşe (Bucureşti, Constanţa, Timişoara) unde şi-au dezvoltat infrastructura necesară preluării rapide a mărfurilor, plasării lor în depozite sau centre en-gross şi distribuţiei în întreaga ţară, iar pentru a diminua riscul descoperirii acţiunilor ilegale, au corupt diverse persoane din sistemul vamal şi din alte instituţii ale statului.

Trebuie semnalat în acelaşi timp faptul că centrele de comandă ale principalelor reţele au exploatat diverse avantaje locale, cum sunt prezenţa unor factori de decizie economică şi financiară corupte, concentrarea de populaţie şi de firme, vulnerabilităţi la frontieră.

Contrabanda organizată şi traficul cu produse accizabile au cuprins majoritatea sectoarelor şi domeniilor de activitate economică, afectând din păcate chiar structuri şi instituţii publice ai căror funcţionari au fost implicaţi în acte de corupţie. La săvârşirea lor au fost atraşi din ce în ce mai mulţi lucrători vamali, care în schimbul unor foloase materiale, au înlesnit introducerea ilegală în ţară a unor importante cantităţi de produse accizabile. Aceste fapte sunt o ameninţare şi pentru ansamblul sistemului economico-social al societăţii noastre fiind un factor de risc pentru sistemul financiar, deoarece sunt un principal canal de alimentare a economiei subterane, participanţii la comiterea acestor fapte pot fi doar instrumentele celor care conduc ori coordonează crima organizată şi care tind să aibă acces în sfera deciziei, nu numai economice ci şi

politice, ameninţând astfel chiar siguranţa naţională, provoacă perturbări nu numai prin faptul că lipseşte bugetul statului de venituri substanţiale, dar creează asemenea fenomene cu consecinţe dintre cele mai nefaste la nivelul activităţilor comerciale legale, prin practicarea unor preţuri care exclud principiile concurenţei loiale, neexistând un control asupra produselor accizabile, contravaloarea produselor provenite din aceste fapte alimentează existenţa pe piaţa financiară a banilor negri, care finanţează perfecţionarea logisticii reţelelor de infractori, fiind surse importante de corupţie. Deasemenea, acest fenomen constituie o activitate extrem de profitabilă pentru grupurile organizate, atenţia principală a acestora fiind îndreptată spre obţinerea de capital negrevat de taxe şi impozite, organizându-se adevărate canale de distribuire a acestora către majoritatea localităţilor din ţară, mai ales pe fondul gradului ridicat de coruptibilitate al oficialităţilor din sistemul politic, financiar şi administrativ, factori favorizanţi pentru activităţile ilegale din sistemul economico-financiare.

Traficul internaţional de autovehicule furate a devenit în ultima perioadă de timp o activitate extrem de profitabilă, în special pentru cetăţenii ţărilor din estul Europei, devenind o componentă importantă a criminalităţii transnaţionale organizate. La frontiera de est a României, acest fenomen se menţine la cote ridicate, metodele folosite fiind falsificarea documentelor de înregistrare a autoturismelor, contrafacerea cheilor de contact, a seriilor caroseriilor, etc..

Mărcile de autoturisme furate cel mai ades sunt Mercedes, Audi, BMW, Ford, Opel, cu ani recenţi de fabricaţie, iar majoritatea persoanele implicate provin din Republica Moldova, Ucraina, Rusia şi România. Aceştia fură maşinile din ţările vest-europene (uneori cu acordul proprietarilor) şi le transportă spre Republica Moldova, Ucraina, Rusia, comisionul primit făcând foarte rentabilă această activitate ilegală. Trebuie subliniat faptul că acest fenomen este foarte bine organizat, existând o structură bine închegată care asigură un caracter deosebit de fluent în parcurgerea tuturor etapelor în activitatea infracţională (începând cu recunoaşterea autoturismului ce urmează a fi furat şi încheindu-se cu valorificarea acestuia).

La frontiera de est a ţării noastre, acţionează mai multe filiere, fiind identificate până în prezent *filiera germano – austriacă, filiera română* şi *filiera ex-sovietică.* Filiera germano – austriacă acţionează pe ruta Germania – Austria – Ungaria – România - R Moldova, ca mod de operare întâlnind atât *frauda la asigurări* cât şi *furtul la comandă*. Filiera română acţionează pe ruta România –R. Moldova – Ucraina – Rusia, în înţelegere cu proprietarul fiind fraudată firma românească de asigurări, prin declararea maşinii ca furată, ulterior scoaterii legale din ţară, cu documentele şi cheile originale, către spaţiul ex-sovietic. Filiera ex – sovietică acţionează pe ruta Occident – România – R. Moldova – Ucraina – Rusia, până în prezent stabilindu-se faptul că membri acestei filiere transportă autoturisme de teren exportate de o firmă americană dubioasă, dar care sunt facturate la un sfert din valoarea lor reală. În continuare, se menţin în top cetăţenii italieni, români şi moldoveni în ceea ce priveşte acest fenomen. În majoritatea cazurilor, cei care se aflau la volanul maşinilor furate declară, de regulă, că nu ştiau că autovehiculele se află în atenţia autorităţilor ca fiind furate, precizând, la audieri, că le-ar fi cumpărat. Totodată, persoanele prinse conducând autovehicule furate au mai susţinut, că au primit sume de bani (in general,

de până la 500 euro) pentru a transporta aceste maşini peste frontiera de est a României.

Traficul internaţional de autovehicule furate a luat o amploare deosebită şi vizează furtul autoturismelor de lux din spaţiul Schengen şi din România şi valorificarea acestora pe diferite filiere. La această activitate internaţională şi-au făcut tot mai simţită prezenţa şi infractorii autohtoni, care au pătruns în reţelele transnaţionale. Se constată existenţa unei colaborări infracţionale între diferitele filiere de hoţi şi traficanţi, bazată pe interes, protecţie reciprocă, schimb de *ponturi*, furnizarea reciprocă de documente contrafăcute ori falsificate şi materializată îndeosebi prin mijloace frauduloase, transportul autoturismelor furate pe diverse rute pentru beneficiari prestabiliţi şi chiar schimburi de asemenea autovehicule.

Organigrama transnaţională a reţelei de infractori arată că, fiecare membru al grupului se ocupă de o activitate infracţională în care el este specializat. Astfel, un anumit segment are în responsabilitate furtul maşinii, un altul fabrică documentele false, altul falsifică numerele de înmatriculare ori seria caroseriei, alţii le transportă şi unii le valorifică.

Faptele comise de aceste grupuri de infractori prezintă un pericol deosebit de ridicat, nu prin aceea că fiecare au contribuit la săvârşirea infracţiunii, ci prin modul lor de organizare care constituie o suprastructură bine definită, de sorginte mafiotă. Dacă fiecare verigă a lanţului respectiv ar fi tratată separat, poate crea impresia că, membrii grupului sunt mici chilipirgii care au urmărit să-şi rotunjească veniturile. Un asemenea mod de a privi lucrurile este foarte periculos deoarece deschide larg porţile criminalităţii transnaţionale organizate.

Nimic nu este mai periculos decât ca acest fenomen, respectiv, criminalitatea transnaţională organizată să se dezvolte şi să ajungă la un anumit nivel, greu de controlat. Prin săvârşirea unor asemenea fapte, statul român este prejudiciat cu importante sume de bani rezultate din neplata taxelor şi impozitelor aferente unui astfel de negoţ dacă s-ar efectua conform legii.

Contrafacerile reprezintă unele dintre cele mai profitabile afaceri din lume, studiile internaţionale indicând faptul că economia subterană rezultată din contrafaceri reprezintă peste un sfert din economia globală. Acestea sunt încurajate indirect prin lipsa de reacţie oficială a statelor la fenomenul privind încălcarea dreptului de proprietate privată. Aceasta lipsă de atitudine a oficialităţilor responsabile conferă infractorilor un risc minim de a fi prinşi şi traşi la răspundere. Un alt factor care încurajează contrafacerile este uşurinta cu care produsele pot fi imitate în zilele noastre, prin intermediul mijloacelor tehnologice în continuă dezvoltare. În ceea ce priveşte România, pirateria şi contrafacerea sunt omniprezente şi un fenomen de o asemenea amploare nu ar putea avea loc şi nu ar putea să dăinuie dacă nu ar fi puternic susţinut de mai toţi cei implicaţi sau afectaţi de el: de la producători şi comercianţi, la instituţiile statului şi nu în ultimul rând la cumpărători, prin slaba conştienţă publică a ilegalităţii activităţilor asociate contrafacerii şi a consecinţelor dăunătoare ale acestui tip de activitate.

Sumele uriaşe investite de organizaţiile criminale în logistica industriei pentru a creşte calitatea, dar şi cantitatea producţiei de bunuri contrafăcute fac foarte dificilă detectarea acestor bunuri. În anumite ţări există fabrici al căror obiect de activitate îl

reprezintă doar producerea de bunuri contrafăcute, fiind piețe de desfacere deschise. Pentru a nu atrage suspiciuni asupra calității bunurilor produse, aceşti fabricanți fixează prețuri asemănătoare sau, uneori, chiar mai mari decât cele ale originalelor.

În ceea ce priveşte frontiera de est a țării noastre, frontieră externă a Uniunii Europene, presiunea este foarte mare, deoarece 70% din producția mondială provine din Asia de Sud - Est, din acest procent 60% vizând Uniunea Europeană. România nu este percepută ca fiind o țară producătoare de mărfuri contrafăcute, dar are o reputație deosebită de țară de tranzit pentru aceste produse în drumul lor din Asia spre Occident. Uniunea Europeană este o prosperă piață de desfacere pentru produsele contrafăcute, iar făptuitorii se bazează în special pe imposibilitatea organelor cu atribuții pe această linie de a efectua controale fizice amănunțite tuturor containerelor care provin din zone cu potențial ridicat de contrafacere.

Pe frontiera estică acționează grupări care au ca preocupare traficul cu produse piratate şi contrafăcute, acționându-se cu precădere în punctele de trecere a frontierei dar şi în zona de frontieră, cel mai prolific producător şi exportator către România, de produse piratate sau contrafăcute fiind China. Bunurile sunt aduse pe relația China - cargo aerian - Republica Moldova şi România. În momentul în care produsele ajung pe piața din România există 2 posibilități: fie acestea sunt lansate spre comercializare, fie sunt trimise pe componente şi urmează să fie asamblate, finisate, reambalate, reetichetate şi livrate în regim containerizat, maritim sau rutier către țările Europei sau S.U.A.. Unul dintre factorii favorizanți pentru care România este inclusă pe lista celor mai uzitate rute pentru produsele contrafăcute este poziționarea geografică strategică pe care o ocupă, oferind variante multiple pentru alegerea locațiilor de comercializare a bunurilor. Principalele categorii de produse care sunt expediate din China în vederea comercializării pe piața românească sunt: textile, încălțăminte, electronice şi electrocasnice, jucării, cosmetice, etc.. Un alt factor important este numărul mare al imigranților de origine chineză, creându-se astfel cadrul favorabil pentru dezvoltarea pieței produselor contrafăcute. Aceştia au format o adevărată comunitate, devenind elementul de legătură între China, ca producător, şi România, ca țară de tranzit sau ca piață de desfacere.

Grupuri infracționale transnaționale exploatează piața enormă a înregistrărilor sonore prin producerea de copii ilegale/neautorizate ale lucrărilor artiştilor de succes. Ei nu suportă cheltuielile pe care le are industria producătoare de muzică în vederea dezvoltării, distribuției, sau marketingului. Se pot obține profituri enorme din producția ilegală de viniluri, casete, CD-uri, CDR-uri, VCD-uri, DVD-uri. O astfel de filieră care este activă pe frontiera estică este cea care se ocupă de traficul cu C.D.-uri şi D.V.D.-uri piratate din Rusia sau fostele state C.S.I., şi din Pakistan, aceste zone fiind printre cele mai cunoscute din lume, unde se află şi cele mai multe laboratoare clandestine pentru piratare. Fabricile de CD-uri din Rusia folosesc o combinație de echipamente noi şi second hand de foarte bună calitate achizitionate cu uşurință de pe piața vest europeană în relativ declin în prezent. La această situație se adaugă dezmembrarea şi reasamblarea, în Rusia, a fabricilor din Bulgaria şi Ucraina, ceea ce a condus la amplificarea problemei.

Consumatorii sunt afectați prin achiziționarea şi folosirea produselor contrafăcute ce prezintă un risc ridicat pentru sănătatea şi siguranța lor. Totodată, prin

astfel de activităţi ilicite sunt finanţate alte operaţiuni ale criminalităţi transnaţionale organizate. Contrafacerile afectează şi mediul concurenţial: preţul produselor companiilor care desfăşoară activitatea în mod legal nu pot concura cu preţul produselor contrafăcute, în cazul acestora din urmă costurile de cercetare şi marketing fiind inexistente.

Contrafacerea a diminuat într-o măsură importantă realizarea resurselor bugetului de stat şi, implicit, reducerea nivelului de trai al populaţiei. Contrafacerea nu reprezintă simple acte de păgubire a bugetului de stat şi lezare a intereselor cetăţenilor, ci constituie adevărate segmente şi forme de criminalitate transnaţională organizată, majoritatea fiind săvârşite de grupuri de infractori care au atribuţii bine determinate şi responsabilităţi precise, organizaţi pe criterii entice, de rudenie sau relaţii afective, specializaţi pe categorii de produse ori genuri de falsificare şi desfacere a acestora. Dacă în urmă cu câţiva ani, actele de contrafacere se realizau în principal de persoane fizice care călătoreau în străinătate şi de unde aduceau fraudulos cantităţi relative mici de mărfuri, odată cu creşterea numărului de societaţi comerciale cu capital privat, şi, îndeosebi, a celor înfiinţate de cetăţeni străini, cu capital simbolic, s-au creat premisele constituirii grupurilor infracţionale pe structura unor filiere cu segmente în străinătate, la frontieră şi în interiorul ţării.

Consumatorul este o victimă a contrafacerilor, fiindu-i pusă în pericol sănătatea şi integritatea fizică în urma folosirii sau exploatării unor astfel de produse, prin compoziţie necorespunzătoare, prin nocivitate, prin omitere de componente, etc.. Salariile acordate celor care muncesc în această industrie, de cele mai multe ori la negru, sunt cu mult sub cele din domenii de producţie asemănătoare, dar care desfăşoară o activitate legală. Condiţiile de activitate sunt minime, neîncadrându-se în standardele normale de lucru. Un alt efect este acela al şomajului, care apare în momentul în care titularul unui drept de proprietate intelectuală nu-şi mai permite continuarea activităţii comerciale în condiţii de concurenţă neloială, fiind nevoit să recurgă la procedura falimentului. Falimentul unor firme afectate de fenomenul contrafacerii semnifică o scădere a contribuţiilor la bugetul de stat, cu puternice implicaţii asupra nivelului de trai din acel stat. Şomajul determină o majorare a fondurilor alocate asigurărilor sociale şi, implicit, diminuarea sumelor acordate altor ramuri. Toate aceste efecte, fie ele de ordin social, economic sau politic, fac ca traficul cu produse piratate sau contrafăcute să constituie o ameninţare la adresa securităţii naţionale.

România ca parte integrantă a comunităţii europene se confruntă cu dezvoltarea alarmantă a fenomenului traficului şi consumului de droguri în strânsă legătură cu celelalte componente ala criminalităţii transnaţionale organizate. Continentul european, important consumator de droguri la nivel mondial, nu a reuşit să stopeze dezastrul produs de stupefiante nici prin acţiunile guvernelor, nici prin întărirea forţelor de poliţie şi nici prin cooperarea internaţională, după cum o arată creşterea continuă a numărului consumatorilor, a numărului deceselor datorate supradozării şi a cantităţilor de droguri capturate. Din ce în ce mai multe opiacee provenind din Asia sunt oferite pe piaţa europeană.

La frontiera estică a României, cazuistica este redusă în comparaţie cu frontiera sudică, de exemplu, dar se conturează un trafic îndeosebi pentru consumul personal şi

comercializare în cantităţi mici, pentru introducerea sau scoaterea din ţară a stupefiantelor cel mai des folosite fiind punctele de control pentru trecerea frontierei de tip rutier. Porţile rutiere folosite cel mai frecvent pentru introducerea stupefiantelor în România pe la frontiera de est sunt Albiţa şi Sculeni. Pentru combaterea acestei componente a criminalităţii transnaţionale organizate se impune efectuarea unui control permanent şi sistematic, atât în punctele pentru controlul trecerii frontierei de stat, cât şi în întreaga zonă de responsabilitate.

Analiza principalelor componente ale criminalităţii transnaţionale organizate indică faptul că frontiera estică a României, frontieră externă N.A.T.O. şi U.E., şi în viitorul apropiat şi a spaţiului Schengen, tinde să devină foarte atractivă pentru principalele reţele ce activează în această regiune, fiind necesare măsuri suplimentare pentru asigurarea mediului intern de securitate.

Principala măsură o reprezintă securizarea acestei frontiere care să asigure accesul nestingherit şi în deplină siguranţă a cetăţenilor de bună credinţă care traversează frontiera. Eforturile pentru securizarea frontierei trebuie canalizate în

următoarele direcţii: armonizarea procedurilor de lucru, îmbunătăţirea cooperării la frontieră între toate autorităţile naţionale şi între reprezentanţii aceleiaşi autorităţi din România şi ţările spaţiului ex-sovietic, precum şi îmbunătăţirea schimburilor de informaţii între serviciile relevante ale acestor ţări, într-un cadru bine definit şi sistematic.

Bibliografie:

[1]. Strategia Europeană de Securitate "*A Secure Europe in a Better World*"
[2]. Strategia de securitate naţională a României.
[3]. Strategia naţională de management integrat al frontierei de stat 2005-2009.
[4]. Strategia managerială a Poliţiei de Frontieră pentru securizarea frontierei de stat, în perioada 2007-2009.
[5]. Strategie naţională din 18 septembrie 2007 privind imigraţia pentru perioada 2007-2010.
[6]. Pop Nelu şi colectiv: *Migraţia ilegală şi crima organizată*, Editura MIRA, Bucureşti, 2008.
[7]. Dragomirescu Bianca, Coşniţă Alin: *Târgul de fiinţe umane: maladie a secolului XXI,* Editura Dosoftei, Iaşi, 2007.
[8]. Jukka Savolainen: Risk analysis for border guards – A tool for a knowledge based - Border Management.
[9]. Dr. Nicolae DOLGHIN, Drd. Alexandra SARCINSCHI, Mihai-Ştefan DINU - Riscuri şi ameninţări la adresa securităţii României. Actualitate şi perspectivă, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004.
[10]. www.politiadefrontiera.ro/

LEGEA 298 CA EVOCARE A METAEMOȚIILOR LA SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

Aurelian BĂDULESCU[*]
Cristian DELCEA[**]

La différence entre la sécurité et la liberté peut être faite soit par le système législatif soit par ceux qui appliquent la loi. Il arrive parfois qu'une loi devienne une provocation ou une évocation des méta-émotions pour plusieurs pattern cognitifs et de comportementaux tant pour l'infracteur, le terroriste que pour celui qui respecte le système législatif. Les études montrent qu'une peur irationnelle évaluée du point de vue cognitif peut modifier différentes conduites d'ordre clinique ou non d'un individu qui considère que ses données personnelles ou des données à caractère confidentiel sont menacées. Nous allons faire une analyse critique de la perspective des sciences psycho-juridiques du point de vue théorique et nous allons éprouver les hypothèses énoncées dans notre étude.

Mots clés : la loi 298, méta-émotion, la société roumaine

Introducere

Cercetările locale/din țară dovedesc adesea panica societății românești din trecut în sensul de frică la frică sau o metaemoție experiențiată de individul român în perioada comunistă.

Albu (2008, p.11) afirma în studiul său: „Informatorul" că o mare parte din tragedia poporului român sub comuniști și securitate a fost provocată de colaborarea celor mulți și neștiuți cu organele de represiune și control ale datelor personale a societății românești. Mai mult decât atât azi asistăm la un conflict cognitiv în ce privește legea care a fost supusă la vot în parlamentul României. După cercetările cognitiv-comportamentale ale autorilor români, individul care experiențiază metaemoția ca și o consecință a legii 298 are o cogniție descriptivă și inferențială irațională cu un mecanism de coping disfuncțional dezadaptativ datorită prelucrărilor de informație eronate cu privire la asocierea unui sistem anterior de gestionare a datelor cu caracter personal cu cel de azi.

Așadar, dorim ca în acest studiu să abordăm două perspective și anume: prima teoretică din perspectiva științelor psiho-juridice și în cea de a doua parte a studiului de față să verificăm experimental ipotezele invocate în partea teoretică pentru a particulariza și cerceta impactul unei scheme cognitive disfuncțional dezadaptativ și modificarea comportamentală la individul din România.

Abordări psiho-juridice

Legea nr. 298 / 2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului său de rețele publice de comunicații precum și pentru modificarea Legii nr. 506 /2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice a devenit o disonanță cognitivă atât pentru cei care aplică

[*] **Avocat doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**
[**] **Psiholog, Institutul de Studii și Cercetari ale Terorismului**

legea cât şi pentru cei care folosesc resursele electronice de informaţii. Totuşi considerăm că principiile fundamentale constituţionale se află în poziţia de a fi încălcate de actele normative mai sus prezentate.

Constituţia României din 2003 prevede că următoarele sunt drepturi şi libertăţi fundamentale ce sunt garantate şi protejate de statul de drept:

Art. 26 Viaţa intimă, familială şi privată;

(1) Autorităţile publice respectă şi ocrotesc viaţa intimă, familială şi privată;

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăşi, dacă nu încalcă drepturile şi libertăţile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Art. 28 Secretul corespondenţei. Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil. Legea nr. 298 / 2008 stabileşte obligaţia furnizorilor de servicii şi reţele publice de comunicaţii electronice de a reţine anumite date despre apeluri telefonice, sms-uri, email-uri şi date de trafic Internet, generate sau prelucrate în cadrul activităţii de furnizare a serviciilor. Datele vor fi reţinute timp de 6 luni de la momentul efectuării comunicării.

Astfel, vor fi reţinute datele de trafic şi de localizare a persoanelor fizice şi juridice, precum şi datele conexe necesare pentru identificarea abonatului sau a utilizatorului înregistrat. Conţinutul comunicării sau informaţiile accesate în timpul unei reţele de comunicaţii electronice nu vor fi reţinute. În fundamentarea actului normativ se foloseşte ca argument faptul că utilizarea comunicaţiilor electronice sunt deosebit de importante şi, în consecinţă, reprezintă un instrument valoros în vederea prevenirii, cercetării, descoperirii şi urmăririi penale a infracţiunilor şi, în special, a criminalităţii organizate. Codul de procedură penală a României prevede la art. 5 indice 2 Prezumţia de nevinovăţie.

Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăţiei sale printr-o hotărâre penală definitivă. În virtutea acestei prezumţii revine obligativitatea organelor judiciare de a administra probe în cadrul procesului penal şi nu a persoanelor cercetate de a se disculpa şi prin extindere obligativitatea organelor de cercetare penală de a strânge probe conform procedurilor constituţionale şi de a respecta drepturile fundamentale ale cetăţenilor. Cu toate că legea prevede ca furnizorii de reţele publice de comunicaţii şi furnizorii de servicii de comunicaţii electronice destinate publicului vor avea obligaţia ca, la solicitarea scrisă a procurorului, să transmită de îndată autorităţilor competente datele reţinute în baza prezentei legi, iar solicitarea transmiterii de date reţinute se realizează cu autorizarea motivată a judecătorului, dacă sunt date ori indicii temeinice privind pregătirea sau săvârşirea unei infracţiuni grave; practica de reţinere şi stocare a datelor creează un cadru legal ce permite uşor încălcarea drepturilor fundamentale ale cetăţenilor prin abuzuri atât din partea serviciilor secrete, a furnizorilor de servicii şi a angajaţilor acestora. Legea nu oferă garanţii suficiente că abuzurile pot fi împiedicate sau exemplar pedepsite. Ţinând cont de realitatea din România, Legea nr. 298 / 2008 pare mai degrabă a legaliza o situaţie de facto, decât a introduce o practică nouă. Legea permite procurorilor obţinerea datelor stocate solicitate, în caz de urgenţă, fără autorizarea de către o instanţă judecătorească. Totodată, legea permite accesul organelor de stat cu atribuţii în domeniul securităţii naţionale la datele stocate de

furnizorii de servicii şi reţele publice de comunicaţii electronice, în condiţiile în care pachetul de legi privind securitatea naţională nu a fost încă adoptat de Parlament. Dacă în timp se va ajunge la concluzia că reţinerea şi stocarea datelor nu sunt suficiente pentru prevenirea infracţiunilor şi a actelor de terorism, care va fi următorul pas? Interceptarea, reţinerea şi stocarea tuturor comunicaţiilor? De acum, românii, ştiind că tot ceea ce vorbesc la telefon sau scriu pe Internet sau prin sms este monitorizat şi controlat, vor avea mari reţineri în exprimarea directă, căutând alte metode de comunicare prin care intimitatea să le fie păstrată sau teama iraţională de a mai comunica sau transmite date prin intermediul tehnologiei de azi (Bădulescu, 2006, 2007, 2008; Delcea, 2008, 2009).

După Chelcea şi Zodieru (2008, p. 371) emoţiile se manifestă în societate, uneori diferit de la o cultură la alta după un scenariu impus de norme sau reguli şi este menţinut de factori psihologici. Aşadar, Legea 298/2008 poate evoca metaemoţi la utilizatorii de telefonie şi date Internet până acolo că cei care sunt implicaţi se simt neajutoraţi şi au un sentiment de insecuritate şi violare a dateleor personale. Foarte multe studii psihologice scot în evidenţă comportamente modificate la nivel de relaţii, job şi atitudini prosociale. În ultima vreme asistăm la o fobie socială de tipul siguranţa datelor personale. Societatea românească scoate în evidenţă tot mai multe mecanisme de coping disfuncţional dezadaptativ. Legea 298/2008 ca evocare emoţională duce la o stare temporară de reacţii emoţionale, caracterizată în principal prin lipsa abilităţii individului de a face faţă unei situaţii particulare folosind metodele uzuale de rezolvare a problemelor, şi prin posibilitatea unui impact clinic sau nonclinic.

Astfel, componentele postevocării a temerii iraţionale sunt:

a) percepţia unui eveniment ca fiind o ameninţare pentru datele cu caracter personal al individului;

b) reacţiile cognitive, subiective, comportamentale şi fiziologice;

c) acestea sunt temporare, legate de acţiunea stresorului dar pot fi menţinute de interpretările iraţionale cu privire la legea 298/2008;

d) situaţiile precipitante în sens restrâns se referă la situaţii care pun în pericol viaţa indivizilor aşa numitele incidente critice, dar pot fi orice situaţii interpretate şi evaluate negativ de individ;

f) eşecul mecanismelor de coping de care dispune individul;

g) consecinţele postevocare a temerii iraţionale pot fi:

- ✓ ***negative***: individul are sentimentul că nu deţine un control asupra informaţiilor personale;
- ✓ atribuirea unei identităţi negative;
- ✓ ***pozitive***: oportunitatea unor experienţe noi, dezvoltarea unor noi mecanisme de coping, autocunoaştere, adică conştientizarea datelor personale pe mâna altor persoane, etc.

Aşadar, şi în studiul de faţă vom analiza pe un eşantion reprezentativ din societatea românească ipotezele invocate în abordarea noastră teoretică. Mai considerăm că trebuie menţionat în urma abordărilor de mai sus şi un suport empiric pentru a particulariza discrepanţele cognitive ce stau la baza evocării de metaemoţie adică frica că nu vor mai avea control asupra datelor cu caracter confidenţial şi sentimentul de nemulţumire faţă de noua lege.

Studiul de caz

Obiectivul

Cercetarea de față își propune să investigheze legea 298 ca evocare a metaemoțiilor declarativ al participanților români la studiu.

Ipoteza

Estimăm că vor exista opinii bias declarative la expunerea participanților la chestionarul expus.

Participanți

N= 500;

Bărbați: n 250 (50%);

Femei : n 250 (50%);

Media de vârstă: 33 de ani.

Procedura de lucru

Procedura de lucru a fost de tip intervenție. Participanții au fost selectați de pe site-ul www.petitieonline.ro. Din răspunsurile date de participanți la petiția online împotriva legii 298/2008 a fost completat chestionarul supus adaptării şi validării pe populația din România. Pe lângă datele de proveniență, sex şi vârstă a mai fost o rubrică la petiția online expusă pe site şi interpretarea fiecărui participant pentru cotarea lor.

Materiale

Ca material de investigare s-a folosit chestionarul L 289/2008 Questionaire. Chestionarul cuprinde o singură scală. Bias cognitiv cu privire la evenimentul Legea 298/2008. Are 1 item iar răspunsurile au fost de la de acord până la foarte mult de acord. Pentru pretestarea instrumentului, am recurs la aplicarea însoțită de interviu. Participanții (N 10) erau rugați să explice ce probleme, nelămuriri, dificultăți întâmpină la completarea itemilor chestionarului. În unele cazuri, problemele erau la nivel de neînțelegere sau ambiguitate lingvistică, în altele însă era vorba de concepte fără acoperire în experiența participanților. Eşantionul ales a inclus 10 persoane de profesiuni, nivel de educație şi vârste diferite.

Rezultate cantitative şi calitative

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error
Sex	500	1.5000	.50050	-2.008	.218
Vârsta	500	33.6920	8.39656	-1.002	.218
De acord	29	1.0000	.00000	.	.
Destul	204	1.0000	.00000	.	.
Foarte mult	380	1.0000	.00000	.	.
De acord total	58	1.0000	.00000	.	.
Valid N (listwise)	20				

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error
Sex	500	1.5000	.50050	-2.008	.218
Vârsta	500	33.6920	8.39656	-1.002	.218
De acord	29	1.0000	.00000	.	.
Destul	204	1.0000	.00000	.	.
Foarte mult	380	1.0000	.00000	.	.
De acord total	58	1.0000	.00000	.	.

Case Processing Summary

	Cases					
	Included		Excluded		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
De acord * Sex	29	5.5%	499	94.5%	528	100.0%
Destul * Sex	204	38.6%	324	61.4%	528	100.0%
Foarte mult * Sex	380	72.0%	148	28.0%	528	100.0%
De acord total * Sex	58	11.0%	470	89.0%	528	100.0%
De acord * Vârsta	29	5.5%	499	94.5%	528	100.0%
Destul * Vârsta	204	38.6%	324	61.4%	528	100.0%
Foarte mult * Vârsta	380	72.0%	148	28.0%	528	100.0%
De acord total * Vârsta	58	11.0%	470	89.0%	528	100.0%

Correlation Matrix

		De acord	Destul	Foarte mult	De acord total
Correlation		1.000	.	.	.
	Destul	.	1.000	.	.

	Foarte mult	.	.	1.000	.
	De acord total	.	.	.	1.000

Case Processing Summary

		Cases					
		Valid		Missing		Total	
	Vârsta	N	Percent	N	Percent	N	Percent
De acord	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%
Destul	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%
Foarte mult	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%
De acord total	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%

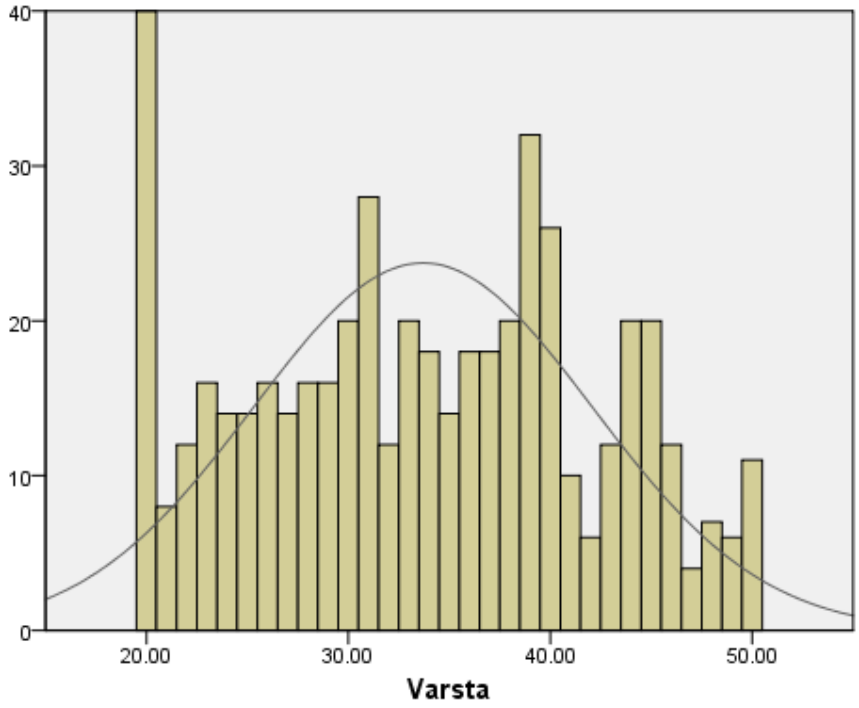

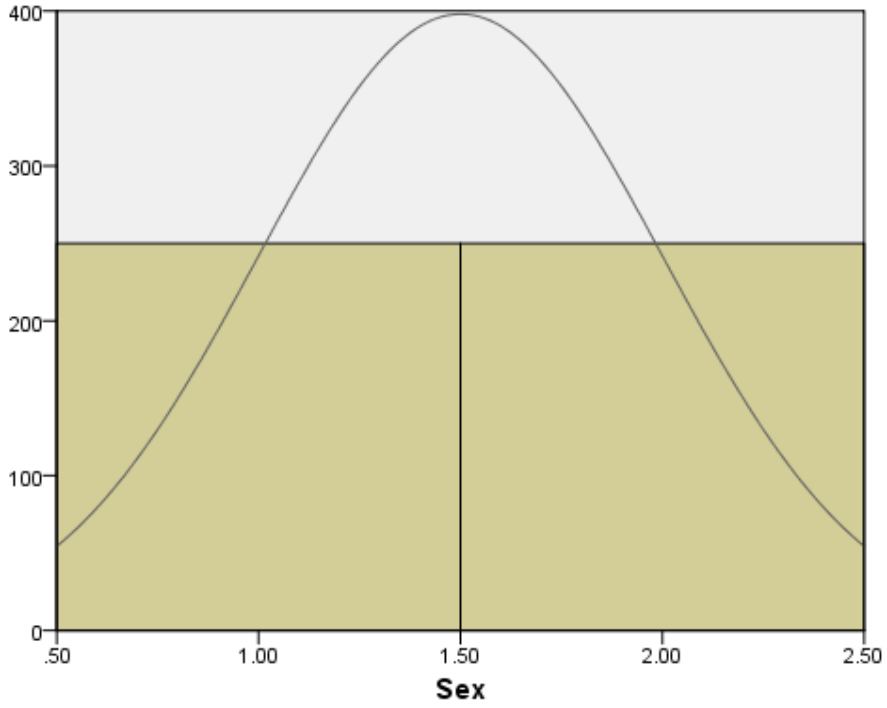

Bibliografie

[1]. ALBU, M. (2008). *Informatorul. Studiu asupra colaborării cu securitatea*. Ed. Polirom, Iaşi.

[2]. BĂDULESCU, A. & DELCEA, C., (2008). *Terorismul. Studii şi cercetări asupra fenomenului*. Ed. Risoprint: Cluj-Napoca.

[3]. BĂDULESCU, A. & IONESCU, R., (2007). "Terorismul ca intimidare." in *Terorismul Azi*. Vol. 14-17, p. 31-35. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
[4]. BĂDULESCU, A. (2007). "ISCT o complementaritate a securității private." in *Terorismul Azi*. Vol. 7-10, p. 5-20. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
[5]. BĂDULESCU, A. & DELCEA, C., (2006). "Terorismul azi." in *Terorismul Azi*. Vol. 4-6, p. 5-10. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
[6]. BĂDULESCU, A. (2006). "Legislație şi terrorism." in *Terorismul Azi*. Vol. 1-3, p. 5-20. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
[7]. CHELCEA, S., (2008). „Emoția socială" in *Psihosociologie*. Ed. Polirom, Iaşi.
[8]. DELCEA, C. & BĂDULESCU, A., (2008). „Ad-terorismul" in *Terorismul. Studii şi cercetări asupra fenomenului terorist*, p. 98-134, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.
[9]. DELCEA, C., (2008). *The 9/11 Media Event as a Change of Attitude*. Printhouse ASCT Cluj-Napoca: Romania.
[10]. DELCEA, C., (2006). „Ad-terror as a mean for evoking negative emotions*"* in *Stategic*
[11]. *Impact, National Defence University"Carol I". The Center for Defence and Security Strategic Studies*, no. 1, [18], p. 76-85, Bucureşti.

DINAMICA CONCEPTELOR

CRIZA ŞI URGENȚA.
DELIMITĂRI CONCEPTUALE ŞI CORELAȚII

Dr. Constantin MOŞTOFLEI*

Criza este un termen întâlnit frecvent în literatura de specialitate şi în mass-media, mai ales după declanşarea crizei financiare şi multiplicarea efectelor acesteia în domeniile economic, politic, social etc. Măsurile anticriză fac trimitere la prezumția de urgență care impune perfecționarea cadrului legal şi a celui operațional, componente esențiale ale procesului de rezolvare a crizei. Corelațiile care s-au impus cu necesitate între cei doi termeni, criza şi urgența, determină o aprofundare a delimitărilor conceptuale existente, în scopul eliminării confuziilor ce se pot strecura în abordările problemelor stringente cu care ne confruntăm în ultima perioadă de timp.

Crisis is a frequent term met into specialiy literature and mass-media especially after the financial crisis releasement an its effects multiplication into the economic, political, social or other fields. The anti-crisis measures sent to the emergency presumption imposing an enhancement of the legal and operational frameworks, core components for rhe process of resoluting crisis. The corelations necesarilly imposed among the both terms, crisis and emergency, determine an aprofundation of the existent conceptual limits to eliminate the confusions appeared to the rushed problems approach, problems we confront into the last period of time.

1. Aspecte ale definirii conceptului de criză

Dintre cele două concepte, cel de **criză** este cel mai întâlnit, devenind un clişeu, un cuvânt folosit în mod abuziv, chiar pe parcursul aceleiaşi lucrări, în contexte ce-i induc sensuri diferite, fără să se încerce clarificări conceptuale.

Urgența reprezină, la rândul său, un alt concept ce este folosit în diferite domenii şi având sensuri distincte.

Începând de la mijlocul anilor 70, în studiile determinate de criza rachetelor din Cuba, atât militari cât şi civili au fost preocupați să definească fenomenul criză.

Din dorința unor delimitări conceptuale, reamintim doar câteva dintre definițiile crizei.

Charles Hermann definea criza ca *o situație care:*

a) *amenință obiective net prioritare ale unității de decizie;*

b) *reduce timpul de răspuns în timp util înainte ca decizia să poată fi transformată în acțiune;*

c) *surprinde pe membrii unității de decizie prin apariția sa*[1].

Karl W. Deutsch defineşte criza ca *un eveniment care are patru caracteristici:*

a) constituirea unui punct de dezvoltare în fluxul evenimentelor;

b) impunerea necesității luării unei decizii;

c) punerea în joc a valorilor fundamentale ale cel puțin unui actor;

* **Cercetător ştiințific gr. I, Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

1 Conf. Jean-Louis Dufour, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Editura Corint, Bucureşti, 2002, p.14.

d) luarea deciziei în timp foarte scurt[2].

Politologia interpretează criza ca o *schimbare bruscă, urmare a unei puternice dereglări în viaţa socială, caracterizată prin ascuţirea deosebită a contradicţiilor existente şi prin ciocnirea forţelor antagoniste*[3].

În **sociologie** criza este definită ca:

a) perioadă în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăţilor, izbucnirea conflictuală a tensiunilor cu consecinţe dezorganizante pe planul sistemului, care conduc inevitabil la declanşarea unor puternice presiuni spre schimbare;

b) manifestarea unor dificultăţi temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea acestuia de a funcţiona în modalitatea existentă[4].

Alte definiţii, mai lungi şi mai detaliate, ca şi reflecţiile ce le sunt asociate, comportă diverse puncte de vedere interesante, eventual comune, dar au ca subiecţi, în exclusivitate, statele. Am omis premeditat aceste definiţii pentru că, în prezent, este de necontestat că o criză nu mai poate fi doar interstatală. Subiecţii unei crize, sunt, în principal, indivizii, grupurile, instituţiile, statele etc., ce sunt grupaţi în cel puţin două tabere, pe baza intereselor comune pentru fiecare dintre ele, dar aflate în relaţii de contrarietate una faţă de alta şi care pot trece de la faza de diferend la cea de conflict, inclusiv armat.

Mai reţinem o definiţie , apreciată ca sintetică, aparţinând lui Jean-Christophe Romer, profesor la Universitatea din Strasbourg şi la Şcoala Militară Specială de la Saint-Cyr[5]:

Criza este un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat. Ea implică obligaţia factorilor decizionali de a-şi defini o poziţie fie în favoarea conservării, fie pentru transformarea sistemului dat, în perspectiva întoarcerii sale la un echilibru.

Dacă referirea se face la sistemul internaţional, criza poate fi, într-o manieră mai mult sau mai puţin previzibilă, rezultatul unei situaţii de tensiune, asemenea celei care decurge din intenţia deliberat ofensivă a unuia dintre actori.

În toate aceste cazuri, criza – purtătoare de riscuri pentru securitatea naţională sau internaţională – pretinde să fie luate rapid decizii adecvate şi adoptate mijloacele necesare rezolvării ei.

Etimologic, termenul "criză" provine din limba greacă – *krisis* – "judecată" sau "decizie" – preluat în limba latină – *crisis* – şi în limba franceză – *crise*. Esenţialul etimologiei cuvântului "criză" rezidă în noţiunea de ***decizie***. În miezul oricărei definiţii, al înţelegerii utile şi riguroase a fenomenului de criză, figurează această obligaţie de a decide. Fără necesitatea luării unei decizii şi, prin urmare, fără o judecată prealabilă, criza nu există[6]. În acelaşi timp, trebuie să menţionăm că o criză

2 Apud Gheorghe Nicolaescu, *Gestionarea crizelor politico-militare,* Editura Top Form, Bucureşti, 2003, p.81.

3 *Dicţionar politic*, Editura Politică, Bucureşti, 1975, p.176.

4 *Dicţionar de sociologie*, Editura Babel, Bucureşti, 1993, pp.145-146.

5 Apud, Jean-Louis Dufour*, op. cit.,* p.16.

6 Jean-Louis Dufour, *op.cit.*, p.13.

nu poate exista decât în prezența a doi sau mai mulți protagoniști, dintre care cel puțin unul este obligat să ia decizii pentru rezolvarea situației care a creat-o.

2. Clasificarea crizelor

Clasificarea crizelor se poate face din perspectiva multor criterii de departajare, în funcție de:

- *poziția celui ce observă şi analizează fenomenul*: aparține uneia din părțile implicate/afectate; ar putea fi influențat ulterior, direct sau indirect, de escaladarea crizei; are o poziție neutră ce presupune absența efectelor crizei asupra propriilor interese;
- *aria de manifestare*: într-un singur stat (la nivel național ori intr-o regiune a acestuia); la nivel internațional (regional, continental, global);
- *domeniul de manifestare*: financiar; economic; politic; social; protecția mediului; etc.;
- *natura cauzelor generatoare*: naturale (cutremur, inundații, secetă, alunecări de teren etc.); erori/disfuncționalități (umane, tehnice, tehnologice etc.);
- *modul de producere*: accidental (dezastre naturale, incapacitate profesională a factorilor de execuție ori de decizie etc.); provocare voită (pentru a deturna atenția de la altă criză, pentru a declanşa crize în alte domenii, pentru a implica alte grupuri sociale, instituții etc. în criza deja existentă etc.);
- *sensul escaladării crizei*: local - național – internațional – global; global – internațional – național - local;
- *competența de decizie în rezolvarea crizei*: numai un actor, ambii actori, un terț actor cu/fără asumarea rolului de regizor;
- *evoluția în timp*: cu o apariție bruscă; cu o perioadă de precriză; cu o escaladare rapidă sau progresivă; cu înghețarea evoluției; cu rezolvare paşnică; transformată într-un conflict armat (război).

Definirea unei crize în funcție de un singur criteriu de clasificare este dificil de acceptat pentru că vor fi excluse elemente caracteristice ale ansamblului contextual.

Declanşarea crizei se datorează apariției unor situații critice a căror dezamorsare nu este posibilă fie datorită incapacității factorilor de decizie în găsirea soluțiilor adecvate, fie interesului acestora în menținerea sau accentuarea nedeterminărilor ce le-au generat.

Rolul principal în derularea crizei revine factorului de decizie, indiferent dacă el este sau nu cel care a generat criza. Intervenția acestuia în criză este cu statut de manager/de gestionar al crizei. Acest rol, în crizele internaționale, de securitate, aparține puterilor nucleare, altor state considerate ca mari puteri pe plan regional, chiar dacă nu dețin armament nuclear. În crizele aparținând domeniului securității naționale, cu manifestare atât pe teritoriul național, cât şi cu influențe în afara acestuia, rolul de manager/gestionar aparține decidenților politici.

Frecvent, în literatura de specialitate, atunci când se analizează o criză, sunt omise, mai mult ori mai puțin premeditat, aspectele legate de lanțul „cauză – efect”, pornind de la momentul originar, sunt ocolite relațiile dintre adevărații „actori” ai

crizei, dintre aceştia şi „regizorii” procesului, cu aportul lor de declanşatori sau de manageri/gestionari în derularea lui.

În toate situațiile menționate, rare vor fi cazurile în care o mare putere își va asuma explicit rolul de manager, tocmai pentru a evita atribuirea de către opinia publică a caracterizării drept generator al crizei respective ori ca având intenția să o manevreze în propriul interes. În domeniul securității naționale, rolul de manager va fi exclus întrucât nimeni nu-şi va suma responsabilitatea pentru producerea unor perturbări destabilizatoare pentru națiune, ca organizare socială.

3. Pace – criză – război?

Mediul în care există şi funcționează orice stat este caracterizat de unele stări care vizează natura şi forma de manifestare, într-un interval de timp dat, ale relațiilor existente între elementele sale componente, precum şi ale celor dintre statul de referință şi alte state sau organisme internaționale. De regulă, în textele legislative fundamentale ale statelor, starea de pace se subînțelege şi se fac trimiteri directe la posibilitatea existenței stării de război, precum şi a unor stări excepționale (de asediu, de urgență, de necesitate, de alertă etc.).

Starea de pace reprezintă starea normală în care se află un stat, caracterizată de faptul că țara nu cunoaşte şi nu este angajată într-un conflict armat sau război, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern. Funcționalitatea statului se bazează pe un ansamblu de legi specifice stării menționate şi pe structuri care acționează pentru aplicarea acestora.

Starea de război reflectă, la modul general, situația în care se găsesc statele beligerante, din momentul notificării declarației de război sau al începerii ostilităților, până la încheierea păcii. Ordinea juridică existentă în timp de pace este înlocuită, în cazul stării de război, cel puțin parțial, cu o alta, corespunzătoare unui nou sistem de norme aplicabile atât în relațiile dintre state, cât şi celor realizate pe plan intern.

Pe teritoriul național regimul stării de război presupune o ordine juridică bazată pe prevederi legale adoptate din timp de pace, cunoscute şi aplicate în măsura în care se consideră necesar, permanent, amplificate – cantitativ şi calitativ – cu cât se apropie de momentul declanşării acesteia în scopul eliminării unor discontinuități sau disfuncționalități. Întrucât soluția includerii în fiecare document legislativ a unor prevederi exprese pentru perioada de război nu este viabilă, rezolvarea poate fi oferită numai de către o serie de legi care să se refere la domeniul militar (legea apărării, legea serviciului militar, legea rechizițiilor etc.).

Stările excepționale (de asediu, de urgență, de necesitate etc.) se asociază unor situații în care statele se confruntă, pe întreg teritoriul național, pe o porțiune a acestuia sau într-un anumit domeniu de activitate, cu pericole ori fenomene ce impun măsuri legislative şi de execuție rapide în vederea revenirii la starea inițială.

În România, prin legea fundamentală, sunt prevăzute starea de asediu şi starea de urgență, reglementate prin lege organică. Starea de asediu şi starea de urgență privesc **situații de criză** ce impun măsuri excepționale care se instituie în cazuri determinate de apariția unor pericole grave la adresa apărării țării şi securității

naţionale, a democraţiei constituţionale ori pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea urmărilor unor dezastre[7].

Starea de asediu reprezintă ansamblul de măsuri excepţionale de natură politică, militară, economică, socială şi de altă natură aplicabile pe întreg teritoriul ţării ori în unele unităţi administrativ-teritoriale, instituite pentru adaptarea capacităţii de apărare a ţării la pericole grave, actuale sau iminente, care ameninţă suveranitatea, independenţa, unitatea ori integritatea teritorială a statului. În cazul instituirii stării de asediu se pot lua măsuri excepţionale aplicabile pe întreg teritoriul ţării ori în unele unităţi administrativ-teritoriale[8].

Starea de urgenţă reprezintă ansamblul de măsuri excepţionale de natură politică, economică şi de ordine publică aplicabile pe întreg teritoriul ţării sau în unele unităţi administrativ-teritoriale care se instituie în următoarele situaţii:

a) existenţa unor pericole grave actuale sau iminente privind securitatea naţională ori funcţionarea democraţiei constituţionale;

b) iminenţa producerii ori producerea unor calamităţi care fac necesară prevenirea, limitarea sau înlăturarea, după caz, a urmărilor unor dezastre[9].

Începutul erei nucleare a impus o reconsiderare a dihotomiei pace-război. Criza, alături de starea de pace şi starea de război, capătă şi i se recunoaşte propria identitate, considerată ca fiind perioada de trecere de la pace la război (nuclear). Prin extensie, trinomul pace-criză-război s-a impus şi în cazul conflictelor purtate cu armament convenţional (clasic). Momentul trecerii de la pace la război a devenit mai greu de sesizat în lipsa tradiţionalei declaraţii de război. Termenul de conflict este agreat tot mai mult celui de război, ceea ce face ca fenomenul criză să devină ceva amorf, ce succede perioadei de pace. În multe situaţii, criza este asemuită cu un conflict armat, chiar dacă pentru unii dintre actori reprezintă un veritabil război. Cu toate acestea, clişeul pace-criză-război, regăsit mai ales la militari, dar şi la politicieni, persistă, chiar dacă în intimitatea sa conţine o serioasă eroare: criza este proprie atât perioadei de pace, cât şi celei de război.

Toate aceste considerente ne determină să apreciem că fenomenul criză, în domeniul securităţii naţionale, poate fi asociat perioadei de pace, perioadelor de aplicare a stărilor excepţionale (de asediu şi de urgenţă) ori perioadei de război (conflict armat).

Apreciem că s-ar impune să renunţăm la sintagma *pace, criză, război*, în special în textele actelor normative specifice, în doctrine, regulamente şi manuale militare, pentru a elimina falsa interpretare că forţele armate, dar şi cei care concură la securitatea şi apărarea naţională, ar avea misiuni/obligaţii distincte pentru perioada de criză, necorelate cu prevederile legale exprese pentru situaţia de pace, pentru cea de război şi pentru cele asociate stărilor excepţionale.

O altă situaţie ce trebuie luată în considerare este cea determinată de participarea statelor la operaţiunile de menţinere a păcii, la operaţiile multinaţionale desfăşurate în diferite teatre de război. Elemente specifice crizei pot apărea şi pe

7 *Legea nr. 453/2004 pentru aprobarea Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu şi regimul stării de urgenţă,* art. 1.

8 *Ibidem,* art. 2.

9 *Ibidem,* art. 3.

perioada participării acestora la asemenea misiuni, crizele manifestându-se în interiorul țării (între organele reprezentative ale statului ori față de opinia publică), precum şi între statul de referință şi alte state sau organisme internaționale.

Cei trei termeni ai trinomului menționat se regăsesc printre cuvintele cheie ale multor materiale ştiințifice din domeniile relațiilor internaționale, securității şi apărării, ştiinței şi artei militare etc. Ceea ce ne reține atenția, la o analiză mai mult decât sumară, este că frecvența folosirii lor, în ultimele decenii, este marcată prin creşterea ponderii noțiunii de *criză* față de celelalte două: *pace* şi *război*.

Starea de criză ce se poate manifesta în perioada de pace şi la începerea celei de război este deosebit de complexă, în special datorită acutizării contradicțiilor cunoscute ca existente între părțile implicate, dar şi apariției altora noi. Sporirea numerică a aspectelor contradictorii dintre potențialii beligeranți induce creşterea frecvenței problemelor ce se impun a fi rezolvate de către conducerile politice respective. Interferența determinărilor cauză - efect ce pot apărea în urma percepției acțiunilor, mai mult sau mai puțin reale, luate de către partea adversă, dar şi de către terțe părți, în special de marile puteri militare, de alianțele politico-militare internaționale, de vecini etc., dar şi ale celor ce se declanşează în interiorul propriului sistem (în/între componentele militară, politică, economică etc.) impune cu necesitate proiectarea şi constituirea unui mecanism de gestionare a crizelor menționate. În cadrul acestuia, subsistemul militar are un rol important întrucât de oportunitatea reacției date, de intensitatea acesteia, poate depinde fizionomia şi chiar rezultatul viitorului conflict armat (război).

4. Criza în domeniul securității şi apărării

În prezent, este unanim acceptat faptul că atât securitatea, cât şi apărarea sunt multidimensionale, în care dimensiunea militară are un rol aparte, dar nu exclusiv. Întrucât opțiunea militară, pentru rezolvarea unor situații conflictuale, este considerată, cvasiunanim, ca fiind de excepție, nu înseamnă că din punctul de vedere al implicării factorilor militari (ne referim aici la toate structurile de securitate şi de apărare națională) să nu aibă în vedere analiza tuturor situațiilor conflictuale, interne şi internaționale, evoluția acestora şi posibilitatea participării, până la folosirea forței armate, la gestionarea şi chiar rezolvarea crizei.

Cantonându-ne strict pe coordonatele securității naționale, este inevitabil să nu se analizeze raporturile dintre ideologii şi crize. Se apreciază că ideologiile nu sunt capabile să definească o "criză socială" deoarece menirea lor este de a apăra şi promova interesele grupului în conflict cu alte ideologii. Fiecare ideologie confundă necesitățile sociale cu propriile necesități, recunoscând evidența realității doar în măsura în care aceasta îi poate servi interesele şi obiectivele politice. Orice ideologie îşi impune propriul adevăr, deci interpretează în modalități proprii o "criză", dispunând de capacitatea de a dezvolta violența simbolică, de a cenzura sau de a disimula faptele. În acelaşi timp, fiecare ideologie justifică puterea într-un mod irațional şi consideră că o "criză" este un atentat la puterea politică. Incapacitatea

ideologiilor de a defini o "criză" se relevă prin faptul că fiecare ideologie este întotdeauna în slujba unei puteri, căreia încearcă să-i legitimeze existența[10].

5. Management sau gestionare a crizei?

În literatura de specialitate românească apărută după 1990 termenul de manager ori de management a căpătat o frecvență de utilizare rar întâlnită. Totuşi, în multe cazuri, asocierea sa cu alți termeni produce confuzii şi chiar erori. Sintagme precum „management organizațional", „managementul fenomenului" sunt exemple de abordare generatoare de confuzii conceptuale. Dacă vom accepta că managementul reprezintă „arta şi ştiința de a valorifica resursele umane, financiare şi materiale ale unei întreprinderi, instituții"[11], se observă că în sintagmele menționate apar exprimări pleonastice ori care induc ideea că pot fi conduse activități în structuri ce nu aparțin propriului sistem sau că pot fi controlate producerea unor fenomene. În acelaşi timp, trebuie să luăm în considerare şi sintagma „managementul activității" care se impune tot mai mult în literatura de specialitate, ca urmare a participării la derularea unei acțiuni a unor structuri de execuție aparținând de sisteme organizaționale independente, dar eficientizarea procesului respectiv presupune coordonarea acestora de către un factor de decizie unic.

Termenul corect folosit în situațiile de criză, înțeleasă ca o apariție bruscă şi neprevăzută a unui eveniment important, la inițiativa uneia din cele două părți sau din cauze naturale, care obligă cealaltă parte la repunerea în discuție a propriei sale strategii, dacă ea vrea să-şi apere interesele menționate este, în opinia noastră, "gestionarea crizei".

Gestionarea crizei va avea, ca prim scop:

- fie să-l pună pe adversar într-o situație de criză;
- fie să evite suportarea unei crize provocate de adversar;
- fie să încerce, dacă este pus într-o situație de criză, să înlăture efectul acesteia printr-o acțiune corectoare.

În final, gestionarea crizei poate fi definită ca un proces permanent şi evolutiv, în cadrul unui diferend sau al unui conflict, prin care, dacă este nevoie, sunt parcurse toate stadiile escaladării situației conflictuale, ceea ce trebuie să ducă, cel puțin, la apărarea intereselor şi valorilor a căror contestare inițială a provocat diferendul.

Realitatea demonstrează că, în anumite cazuri, existența conflictului însuşi sau chiar amenințarea conflictului poate să aibă o influență asupra intereselor terțelor părți, care nu sunt implicate nemijlocit în diferend. De aceea, şi acestea vor trebui să-şi dezvolte propriile strategii pentru a-şi apăra interesele, situându-se, astfel, in interiorul unui proces de gestionare a crizei, dar de pe alte poziții.

Intenția finală a gestionării crizei este de a propune factorilor de decizie o strategie compusă dintr-un ansamblu coerent de forme de acțiune, grupate în următoarele faze:

---

10 Apud, Aurel V. David, *Națiunea. Între "starea de securitate" şi "criza politico-militară",* Editura LICORNA,
Bucureşti, 2000, pp.191-192.

11 Florin Marcu, *Dicționar uzual de neologisme*, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti, 1997, p.224.

-analiza inițială;

-evaluarea permanentă a crizei;

-stabilirea unor forme de acțiune.

Un alt argument pentru manifestarea reținerii în folosirea sintagmei de "management al crizei", cel puțin în abordarea proceselor la care România este participantă sau care vizează strict domeniul securității naționale, este faptul că trebuie să ne conformăm modului de abordare specific la nivel NATO, al cărui membru suntem. Din studiul documentelor oficiale ale Alianței, în special al Manualului NATO, rezultă că se foloseşte, în exclusivitate, sintagma "gestionarea crizelor".

Conceptul de criză, asociat situațiile specifice domeniului securității naționale, trebuie să fie abordat din perspectiva diverselor fațete date de complexitatea fenomenului. Chiar dacă sunt elemente comune în modurile de manifestare a crizelor la nivelul securității internaționale, dar şi la nivelul securității naționale, abordarea conceptuală trebuie să evite generalizările forțate, lipsite de argumentări riguroase. Percepția corectă a conceptelor de criză şi de gestionare a crizei, eliminarea oricărei stări confuzionale permit crearea unei baze teoretice care va susține procesul practic de gestionare a crizelor care are ca finalitate rezolvarea situațiilor conflictuale, deci a crizelor.

Totodată, credem că un bun "gestionar de criză" are nevoie de două elemente esențiale:

1. o metodologie care să-i permită abordarea crizei în mod sistematic, pentru a nu omite nimic şi pentru a ajunge rapid la o serie de forme şi tactici de acțiune corecte şi eficiente;

2. o cunoaştere enciclopedică a contextului în care se desfăşoară criza. Această cunoaştere nu este totdeauna suficientă şi va trebui completată prin aportul specialiştilor, experților, pe de o parte, şi culegerea adecvată de informații, pe de altă parte.

6. Aspecte ale definirii conceptului de urgență

Este unanim acceptat faptul că *timpul* este una din componentele de bază ale securității omului şi sociorganizărilor, al cărui membru este, indiferent de statutul şi rolul pe care îl au în societate, că în rutina lor existențială sunt dispuşi la refacerea a tot ce a fost deja făcut sau văzut, că adoptă o atitudine care implică o tendință de imobilism, dificultăți în înfruntarea neprevăzutului, o perioadă destul de lungă de adaptare la schimbările de ritm[12]. Fiecare persoană sau grup uman are propriul său „timp", de aceea una dintre dificultățile conducerii unui grup, inclusiv al unei națiuni, constă în găsirea unui tempo global care să permită mersul armonios al ansamblului.

Conform DEX, ***urgența*** este definită ca „însuşirea, caracterul a ceea ce este urgent; situație care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o

12 Vezi, Laboureie, G., *Des principes de la guerre*, în Defense Nationale, Franța, vol. 48, apr. 1992, pp. 9-18.

problemă”[13]. În Marele dicționar de neologisme, ***urgența*** reprezintă „grabă în a rezolva ceva care nu suferă amânare; însuşirea a ceea ce este urgent”[14].

Facem precizarea că prezumția de urgență trebuie să fie asociată, imperios, oricărui proces de rezolvare a unei crize. Efectele unei crize, dacă nu sunt sesizate şi anihilate oportun, pot genera interpretări de absență a semnalării şi gestionării crizei respective, din partea subiecților cu putere de decizie în procesul respectiv, iar dacă sunt aplicate măsuri de contracarare cu întârziere, pot fi asociate disfuncționalități în activitatea factorilor decizionali cu atribuții legale în domeniul respectiv.

Starea de urgență este urmarea unei declarații a autorităților statului, făcută ca răspuns la o situație excepțională care prezintă o amenințare fundamentală la adresa țării. Declarația poate suspenda anumite funcții normale ale guvernării, poate atenționa cetățenii să îşi schimbe comportarea normală sau poate autoriza instituțiile guvernamentale să pună în aplicare planuri de pregătire pentru starea de urgență, precum şi să restrângă sau să suspende unele libertăți civile sau drepturi ale omului.

Necesitatea de a declara starea de urgență poate decurge din situații foarte diverse, cum ar fi întreprinderea unei acțiuni armate îndreptate împotriva statului de către elemente interne sau externe, calamitățile naturale, tulburări interne, epidemii, crize financiare sau economice sau greva generală[15].

Semnalăm aici şi dezacordul nostru cu privire la definiția dată stării de urgență în Marele dicționar de neologisme: stare de urgență = situație care impune aplicarea de către stat a unui sistem de măsuri cu caracter politic, militar, economic şi social care să-i permită intrarea în război într-un timp foarte scurt. (< fr. *urgence*)[16], întrucât declararea stării de urgență nu vizează, exclusiv, pregătirea intrării statului în război. Totodată, suntem de acord cu punctul de vedere potrivit căruia, regimul celor două stări excepționale, de asediu şi cea de urgență, trebuie să fie reglementat prin legi distincte[17].

7. Concluzii

Criza, în evoluția folosirii termenului, a căpătat o conotație falsă, în special în domeniul politico-militar, fiind disociată de actul de decizie şi asemuită cu perioada existentă între cea de pace şi cea de război. Aprofundarea delimitării definiției crizei, într-o schemă conceptuală în care să fie incluşi şi termenii de pace, război, asediu este necesară pentru a se preciza modalitatea folosirii lor în actele normative, în doctrine, regulamente, manuale, în literatura de specialitate şi în mass-media.

Urgența, respectiv starea de urgență, sunt concepte care trebuie să fie corelate cu termenul de criză, vizând, ca finalitate, crearea cadrului legal şi a celui operațional, pe care trebuie să le avem în vedere în stabilirea şi implementarea, cu eficiență, a tuturor măsurilor necesare rezolvării crizelor.

---

13 www.webdex.ro/online/dictionarul_explicativ_al_limbii_romane_dex98/urgență

14 www.webdex.ro/online/marele_dictionar_de_neologisme/urgență

15 Conf., David Law şi Jason Powers, *Starea de urgență DCAF Backgrounder*, www.dcaf.ch/publications/backgrounders

16 www.webdex.ro/online/marele_dictionar_de_neologisme/urgență

17 Vezi, Constantin SAVA, Constantin MONAC, *Stările excepționale*, Editura FORUM, Bucureşti, 2000, pp.315-329.

CONCEPTE DE BAZĂ ÎN TEORIA RISCULUI DE ȚARĂ

Noris NICA*

Analysis and assessment of country risk is a dynamic and current subject. Even if it has been recognized as a very important concept of economic thought, however, no one so far has reached a uniform methodology for assesing it. The present essay approaches the main concepts of country risk theory, as this subject continues to rise, even today, many problems to the specialists in the area.

Riscul de țară este un concept relativ nou în ştiința economică, intrat în atenția cercetătorilor începând cu anii ’70. Prăbuşirea comunismului în Europa Centrală şi de Est a antrenat creşterea semnificativă a fluxurilor de capital străin către această zonă, fapt de natură să accentueze importanța cunoaşterii şi evaluării riscului de țară. Numeroase bănci, firme şi agenții de rating utilizează diferite metode de determinare a calificativului de risc de țară, evaluările fiind bazate pe analize cantitative şi calitative referitoare la riscurile economice, politice şi financiare.

Lucrarea de față analizează, într-o primă parte, sfera de cuprindere a conceptului de risc de țară, termen utilizat cu multiple înțelesuri în literatura economică. A doua parte a lucrării cuprinde o analiză comparativă a metodelor de evaluare utilizate de marile firme şi agenții de rating, realizată pe baza informațiilor puse la dispoziția celor interesați de către aceste instituții. În ultima parte a lucrării este evidențiată importanța determinării riscului de țară, respectiv fundamentarea deciziilor macroeconomice prin care să se diminueze la maximum expunerea la risc, având la baza identificarea daunelor posibile şi a dimensiunilor acestora.

1. Certitudinea, incertitudinea, riscul şi riscul de țară

În teoria modernă a deciziei nu se mai operează cu certitudini absolute, cu estimări precise ale evoluției unui anumit element sau fenomen, ci decidenții recurg tot mai des la estimări probabile, incerte, la noțiuni de risc şi incertitudine. Cele mai multe decizii se iau în condiții de risc şi incertitudine, incompleta cunoaştere a uneia sau mai multor variabile fiind o constanta a activității economice internaționale.

Majoritatea acțiunilor umane prezintă o anumită doză de incertitudine şi de risc, datorată atât celui ce acționează, cât şi unor factori din mediul înconjurător. Fiecare din cele trei noțiuni este definita în relație cu celelalte doua. În funcție de gradul de cunoaştere a evoluției şi efectelor viitoare ale unui numit eveniment, cele trei concepte pot fi ierarhizate astfel: certitudinea şi incertitudinea la extreme, iar riscul între ele.

Certitudinea absolută poate fi definită ca situația decizională în care evoluția viitoare a evenimentelor, consecințele unei decizii pot fi prevăzute cu exactitate, neexistând erori sau evenimente neaşteptate. Se poate afirma că rezultatele oricărei decizii ar fi cunoscute cu exactitate înaintea adoptării lor. Dacă ar exista certitudinea

*** Căpitan, Baza 90 Transport Aerian Otopeni, doctorand în ştiințe economice, Academia de Studii Economice Bucureşti.**

absolută, fiecare decident ar dispune nelimitat de informații complete şi s-ar putea realiza o ”listă exhaustivă” a tuturor evenimentelor viitoare şi ale consecințelor adoptării unei decizii. Spre exemplificare presupunem ca într-o activitate de afaceri internațională decidentul dispune de toate datele necesare, deci poate influentă evoluțiile viitoare ale mediului în direcția dorita. Putem afirma ca această ipoteza este falsă, deoarece se ştie ca principala caracteristică a mediului internațional de afaceri este instabilitatea, transformarea continuă sub acțiunea unui număr mare de factori a căror evenimente şi materializare nu poate fi anticipată, influențată sau controlată în totalitate de către decident.

Elementele, factorii pe care îi are în vedere omul atunci când întreprinde o acțiune se caracterizează printr-o anumită lipsă de certitudine, printr-o anumită nesiguranță, adică prin **incertitudine**.

Incertitudinea are două componente: o componentă obiectivă, **incertitudinea obiectivă, şi** o componentă subiectivă, **incertitudinea subiectivă.**

Incertitudinea obiectivă poate fi asimilată situației în care o parte din rezultatele posibile sunt cunoscute şi majoritatea celor implicați în procesul decizional sunt unanimi în estimarea aceleiaşi probabilități de producere a fiecăruia dintre efectele identificate pe baza datelor furnizate de evoluțiile anterioare.

Incertitudinea subiectivă reprezintă situația în care cunoştințele referitoare la rezultatele posibile şi mecanismele care le influențează sunt insuficiente sau lipsesc şi trebuie completate cu estimările, analizele, interpretările proprii ale fiecărui decident în funcție de informațiile de care dispune la un moment dat şi de experiența pe care o are în domeniul respectiv.

Incertitudinea, la rândul sau, generează posibilitatea de a ajunge într-o anumita primejdie, de a avea de înfruntat un necaz, de a suporta o paguba sau un pericol posibil, adică de a avea **un risc**. Riscul este un fenomen care provine din circumstanțe pentru care decidentul este în măsura sa identifice evenimente posibile, şi chiar probabilitatea materializării acestora, fără a fi însă în măsură să precizeze cu exactitate care dintre aceste evenimente se va produce efectiv.

Riscul provine din imposibilitatea de a aprecia cu o anumita acuratețe care este evenimentul posibil, identificat ca atare de decident care se va materializa efectiv şi va determina un anumit rezultat negativ. Chiar dacă probabilitatea estimată pentru materializarea efectivă a unui anumit factor generator de risc este ridicata, decidentul nu poate fi sigur daca acel eveniment este cel care se va produce cu certitudine şi nu altul.

Riscul este o categorie destul de complexă îmbrăcând mai multe forme. În literatura de specialitate întâlnim zeci de tipuri de riscuri (valutar, investițional, de producție, ecologic, politic). Riscul este o noțiune socială, economică, politică, sau naturală a cărei origine se află în posibilitatea ca o acțiune viitoare să genereze anumite pierderi din cauza informațiilor incomplete în momentul luării deciziei sau inconsistenței unor raționamente de tip logic. Întâlnim şi alte formulări sau definiri ale acestui concept. Într-o formă generală „**riscul** reprezintă un eveniment sau un proces nesigur şi probabil care poate cauza o paguba, o pierdere într-o activitate sau

acțiune”[1]. Aceiaşi definiție puțin modificată o întâlnim şi la Lazăr Cistelican: „riscul reprezintă evenimentul viitor şi incert, posibilitatea de pierdere sau stricăciune, un pericol, o primejdie posibilă…, cu o anumită probabilitate de apariție în timp”[2]. Prin risc se înțelege la fel şi nivelul unei pierderi financiare exprimat prin imposibilitatea atingerii scopului propus, nevalorificarea în cadrul unei afaceri a unor venituri comparabile cu varianta prognozată sau incertitudinea rezultatului prognozat.

Toate aceste definiții nu sesizează însă un element deosebit de important: riscul include nu doar potențialitatea unei efect advers, ci şi pe cea a unei oportunități. Totodată, ele nu atrag încă atenția asupra faptului că modul de răspuns la provocările riscului poate schimba efectul dintr-unul negativ într-unul pozitiv.

În acest context, considerăm relevantă accentuarea asupra faptului că riscul poate reprezenta, în acelaşi timp, atât o amenințare – şi de aici accepțiunea negativă asupra riscului, cât şi o oportunitate. Fără îndoială, înțelegerea obişnuită a cuvântului „risc” are în centru numai latura lui negativă. Definițiile tradiționale ale riscului reliefează şi ele acest aspect. Totuşi, noțiunile mai recente arată că înțelegerea riscului ca oportunitate începe să câştige teren. Astfel, în decembrie 2000, Project Management Institute publica un ghid ce defineşte riscul în acest context: riscul proiectului reprezintă un eveniment sau o condiție incertă care, în cazul în care se produce are un efect pozitiv sau negativ asupra obiectivelor proiectului. Astfel riscul include atât amenințările la adresa obiectivelor proiectului, cât şi oportunitățile de îmbunătățire ale acestor obiective[3].

În sensul cel mai corect, **riscu**l reprezintă potențialitatea ca rezultatele reale să fie mai bune sau mai slabe decât cele aşteptate (altfel spus, să fie diferite de cele aşteptate). Este important, de a înțelege corect noțiunea de risc şi de a face o distincție între risc şi incertitudine.

Termenul **risc** acoperă în realitate numai cazurile susceptibile a fi cuantificate, în timp ce termenul **incertitudine** este asociat situațiilor necuantificabile. Incertitudinea are la bază numărul redus de informații certe sau chiar lipsa lor privind consecințele unei acțiuni viitoare. Ea se referă la îndoiala pe care o creează apariția unui eveniment viitor şi reprezintă necunoaşterea a ceea ce urmează a se întâmpla, în timp ce riscul este bazat pe o experiență trecută, pe date statistice vaste, putându-se astfel face anumite estimări privind probabilitatea producerii unui anumit eveniment în viitor.

Spre deosebire de incertitudine, a cărei cauză poate fi foarte greu identificabilă, şi deci, greu măsurabilă, riscul se referă la un lucru specificat, care poate fi estimat printr-o lege probabilistică, şi, deci, poate fi cuantificat prin probabilitatea producerii unui anumit eveniment. Riscul mai poate fi definit ca probabilitatea producerii unui set de consecințe specifice unei decizii sau a unui eveniment nedorit, care poate fi previzibil, o situație căreia i se pot asocia anumite probabilități, în timp ce incertitudinea este o necunoaştere a legii ce acționează, făcând imposibilă

1 Romanu I., Vasilescu I. – *Managementul investițiilor*, Editura Mărgăritar, Bucureşti, 1997, p. 422.
2 Cistelican L. – *Economia, eficiența şi finanțarea investițiilor*, Editura Economică, Bucureşti 2002, p. 372.
3 Horobeț A. – *Managementul riscului financiar în investițiile internaționale*, Teză de doctorat, ASE, Bucureşti 2003, p.4.

determinarea unor probabilităţi pentru evenimentele viitoare posibile. Riscul există atunci când o mulţime de consecinţe sunt asociate unor decizii posibile şi se poate determina şansa apariţiei acestor consecinţe. Din contră, incertitudinea se referă la situaţii în care cel ce ia decizii nu ştie şi nici nu poate determina cât de cât riguros probabilitatea obţinerii rezultatelor posibile.

Riscul are atât **caracter obiectiv**, provenind din faptul că materializarea sa este independentă de voinţa decidentului şi din faptul că probabilităţile asociate fiecărei consecinţe posibile sunt determinate matematic, cât şi un **caracter subiectiv** derivat din faptul că, în esenţă, riscul se referă la aprecierile, judecăţile subiective ale unui manager cu privire la consecinţele, în plan personal şi la nivelul organizaţiei, adoptării unei anumite decizii.

Componentei obiective a riscului îi este asociată o distribuţie obiectivă de probabilitate măsurata ca număr de apariţii al unui rezultat al unei decizii determinat în urma unui număr mare de observaţii şi presupunând ca nu s-a produs nici o schimbare în condiţiile de observare.

Această distribuţie este identică pentru toate acţiunile care se desfăşoară în condiţii identice şi se folosesc metode statistice pentru creşterea acurateţei determinărilor. Prin acest tip de distribuţie se încearcă descrierea stării de fapt a unei firme sau economii naţionale. Construirea unei astfel de distribuţii probabilistice este necesara firmelor care desfăşoară activităţi internaţionale, deoarece permite determinarea, relativ corectă, a factorilor de risc şi a probabilităţii de materializare a acestora, prin efectuarea de observaţii asupra activităţilor unor firme care operează în condiţii sau desfăşoară activităţi similare în ţară gazda sau pe alte pieţe naţionale. Pentru managerii internaţionali existentă probabilităţilor deja calculate de alte firme sau agenţii specializate conduce la o economie de timp şi costuri, nemaifiind necesar sa le calculeze ei însuşi. Totuşi există o problemă legată de probabilităţile obiective şi anume ca decidentul nu poate fi sigur ca un anumit context decizional va păstra caracteristici identice cu cele ale conjuncturilor anterioare asupra cărora s-au făcut observaţiile, fapt de natură să afecteze calitatea raţionamentului. Pentru realizarea acestui deziderat este necesară clasificarea evenimentelor singulare în clase cu comportament şi trăsături comparabile.

Probabilităţile subiective sunt calculate de fiecare manager în parte, fiind diferite, chiar dacă este vorba de o activitate sau condiţii identice. Aceste distribuţii au semnificaţie numai în activitatea individuală pentru care au fost determinate.

Un nou concept legat de risc, ce a apărut în ultimele decenii ale secolului XX, este acela de **risc de ţară**, care este generat de interacţiunea unei multitudini de factori politici, economici şi sociali, manifestându-se ca o realitate complexă care afectează orice tranziţie economică şi socială. Apariţia riscului de ţară este legată de naţionalizarea canalului de Suez în 1956. La vremea respectivă era cunoscut sub denumirea de risc politic şi privea în primul rând naţionalizările din industria petrolieră din Orientul mijlociu si Magreb. În ultimele decenii o serie de evenimente nefavorabile cum au fost cele două şocuri petroliere din anii 1973 şi 1989, şocul dobânzilor înalte, şocul aprecierii şi deprecierii succesive a dolarului de-a lungul anilor ’80, crizele economice ciclice din anii 1975, 1981 şi 1990, crizele politice internaţionale, au imprimat economiei mondiale o evoluţie fluctuantă. În anii ’80 se

vorbea despre riscul suveran ca urmare a incapacității de plată a unor state latino – americane. Din anii ’90 vorbim despre ”criza din țările emergente”. Amintim criza mexicană din 1994, criza asiatică din 1997 şi cea rusă din 1998, iar în 2000 criza argentiniană. Din aceste motive, percepția riscului de țară s-a modificat şi ea continuu.

Riscul de țară reprezintă expunerea la pierderi ce pot apărea într-o afacere cu un partener străin, cauzate de evenimente specifice care sunt, cel puțin parțial, sub controlul guvernului țării partenerului.

Riscul de țară cuprinde o sumă a riscurilor specifice funcționării activităților economico-sociale într-un cadru național suveran şi independent în care sunt aplicate propriile politici, decizii şi strategii. În această categorie se înscriu: politica guvernului privind liberalizarea sau restricțiile în care acționează mediul de afaceri, fluxul şi structura comerțului exterior, rata serviciului datoriei externe, deficitul contului curent şi rata plaților externe comparată cu rezervele valutare, politica de control a prețurilor şi alocarea de resurse, rata şi structura deficitului bugetar în comparație cu produsul intern brut şi inflația, respectiv mărimea şi structura cheltuielilor realizate prin îndatorare internă şi internațională şi profitabilitatea acestora. Riscul de țară este consecința instabilității politice, gradului de îndatorare şi depinde în cea mai mare măsură de coerența politicii guvernamentale şi calitatea gestiunii macroeconomice.

Putem spune că riscul de țară se înscrie pe **trei coordonate de bază**: risc politic, risc economic şi risc social. Aceste componente se află într-o inevitabilă şi permanentă relație de interdependență de vreme ce politica economică şi socială face parte din politica generală a unui stat. Această interdependență impune tratarea conjugată a acestor componente de vreme ce ele caracterizează în ansamblu acelaşi fenomen: riscul de țară.

Riscul politic este o categorie a riscului general de țară şi rezultă din multitudinea de variabile politice ce interacționează în orice stat. Având un conținut foarte complex şi divers e destul de dificilă evaluarea influenței acestei componente. În domeniul investițiilor riscul politic priveşte prioritar cazul investițiilor străine, adică a celor realizate de investitori în străinătate şi de cele mai multe ori ele depinzând de orientarea politică şi stabilitatea regimului politic din aceste țări.

Riscul politic afectează viabilitatea pe termen lung a investițiilor şi activelor situate în străinătate. Acest risc este văzut ca un set de acțiuni şi evenimente petrecute în țara gazdă. Aceste evenimente pot fi catastrofice – de genul războaielor civile, – dar şi curente, de genul unor acțiuni mai subtile cum ar fi grevele, tulburările politice, manifestările, destabilizarea politică şi socială.

Riscul politic acoperă pierderile posibile ale companiilor străine privind capitalul investit în străinătate ca urmare a existenței unui anumit mediu politic din țara gazdă sau ca urmare a modificărilor potențiale în respectivul mediu politic şi este văzut ca îmbrăcând următoarele forme: exproprierea sau naționalizarea firmelor cu sau fără compensații ca rezultat al unor schimbări profunde în întregul mecanism economic, restricții în repatrierea profiturilor, restricții impuse privind accesul pe piața valutară, blocarea derulării lucrărilor de investiție, introducerea unor bariere privind importul de bunuri şi servicii, apariția unor reglementări nefavorabile, incapacitatea investiției de a genera profiturile estimate, tocmai datorită acestor modificări în cadrul politic sau juridic.

Ca componentă a riscului politic se desprinde *riscul legislativ*. Cunoaşterea contextului juridic este o condiţie indispensabilă în demararea unei investiţii şi presupune o arie largă de cuprindere: legislaţie fiscală, drept bancar, legi şi reglementări specifice sectorului de activitate.

Riscul legislativ constă în primul rând în existenţa unei legislaţii incomplete, foarte schimbătoare într-un cadru naţional. Acest risc este evident în cadrul cooperării internaţionale şi conduce la situaţia în care unele contracte nu sunt respectate, sau nu se oferă o protecţie adecvată proprietăţii fizice sau intelectuale, private individuale sau a celei colective. Astfel activitatea investitorilor străini devine incertă şi scade ca pondere pentru ca apoi aceştia să-şi reorienteze afacerile într-o altă ţară în care legislaţia este respectată şi are prevederi mai clare.

Existenţa tuturor acestor fenomene inhiba în cel mai înalt grad fluxurile de investiţii străine şi orice acţiune derulată de guvernele ţărilor gazdă sau asociată cu aceasta, care are potenţialul de a afecta operaţiunile unei firme străine poate fi considerată ca sursă de risc politic. Fiecare ţară prezintă un profil de risc politic, diferit pe care investitorii trebuie să-l identifice, să-l evalueze şi să-l gestioneze, dacă sunt interesaţi de derularea cu succes a afacerilor în străinătate.

Riscul economic poate fi estimat în baza unor indicatori macro şi este influenţat de fenomene definite prin lipsa a creşterii economice în ţara gazdă, nivelul redus al economisirii locale, creşterea rapidă datoriei externe, fluctuaţia vizibilă a cursului de schimb etc.

Cei mai importanţi indicatori luaţi în studiul riscului economic la nivel de ţară sunt:

1) Indicatorii rezultatelor economice (produsul intern brut pe locuitor, contribuţia diferitor sectoare la formarea PIB, dinamica reală a PIB);
2) Indicatorii ce exprimă nivelul inflaţiei (indicele preţurilor de consum, deflatorul PIB);
3) Indicatorii veniturilor, cheltuielilor şi deficitului bugetar (ponderea veniturilor cheltuielilor şi deficitului în PIB, structura încasărilor şi cheltuielilor bugetare, structura surselor de acoperirea deficitului bugetar);
4) Indicatorii balanţei de plăţi (ritmul de modificare a importurilor şi a exporturilor, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi, elasticitatea cererii în funcţiei de veniturile pentru produsele importate, respectiv exportate);
5) Indicatorii volatilităţii veniturilor externe (dependenţa de export – raportul între valoarea principalelor produse exportate şi valoarea totală a exporturilor; ponderea importului de bunuri şi servicii în PIB, rezervele interne raportate la importurile de bunuri şi servicii);
6) Indicatorii datoriei externe şi ai serviciului datoriei externe (datoria externă totală reportată la PIB sau la valoarea exporturilor, ponderea datoriei pe termen scurt în datoria totală).

Riscul social este analizat pe baza a o serie de factori şi indicatori sociali precum indicatorii ce caracterizează structura socială şi pe vârste a populaţiei, resursele şi forţa de muncă, gradul de ocupare şi şomaj, indicatorii nivelului de trai al populaţiei, indicatorii veniturilor populaţiei şi ai puterii de cumpărare, indicatorii

repartiției veniturilor în societate, indicatorii consumului populației, calitatea forței de muncă.

2. Tipuri de sisteme de evaluare a riscului de țară

Pentru realizarea evaluării riscului de țară se pot utiliza mai multe metode şi anume: metode cantitative sau formale, metode statistice sau econometrice, metode de alarmare rapidă, metode probabilistice, metode bazate pe scenarii şi metode bazate pe studii de țară. Selectarea metodei sau metodelor de evaluare a riscului de țară trebuie sa țină seama de obiectivele avute în vedere de evaluator, deoarece toate aceste metode prezintă avantaje şi dezavantaje. În prezent, instituțiile financiare utilizează simultan analize cantitative şi calitative de estimare a riscului de țară. De exemplu, agențiile specializate Moody's şi Standard&Poor's nu folosesc modele econometrice, ci se bazează pe foarte multe variabile macroeconomice şi informații de natura politica, sociala, comparându-le pe grupe de tari.

2.1. Sisteme formale de evaluare a riscului de țară

Acest tip de sistem abordează riscul de țară din punct de vedere cantitativ, fiind considerata o metoda simpla. Cel mai simplu sistem formal pentru o țară este construit după cum urmează:

- se selectează un număr de indicatori relevanți;
- se aşează fiecare variabila individuala pe o scara, de exemplu de la 1 la 10;
- se calculează scorul prin însumarea punctelor rezultate anterior.

Sistemele formale mai noi au fost îmbunătățite prin introducerea în calculul indicelui de risc a factorilor calitativi şi prin structurarea variabilelor în funcție de importanța avută. Din aceasta cauză sistemul devine mult mai subiectiv, dar utilizat de analişti experimentați poate da rezultate foarte bune deoarece:

- pentru aceeaşi variabilă se poate modifica ponderea de la o țară la alta;
- în cadrul aceleiaşi țări se schimba ponderea de la o perioada la alta;
- variabilele din sistem se pot modifica;
- o variabila foarte importantă la un moment dat poate primi o pondere mai mare.

Indicatorii ponderați se adună şi suma lor este transformată în procente. Fiecare țară primeşte un procent si, în funcție de acesta, țările sunt clasificate în acceptabile sau inacceptabile astfel: se alege o țară-etalon care întruneşte condițiile minime ale evaluatorului cu privire la risc. Toate țările care au un risc mai mare decât al țării-etalon sunt considerate inacceptabile, restul fiind acceptabile.

2.2. Sisteme statistice de evaluare a riscului de țară

Dezvoltarea informaticii a făcut posibilă elaborarea şi aplicarea tehnicilor statistice de estimare a riscului suveran. Tehnicile statistice de estimare a riscului sunt: analiza comparativă, modelul probabilității liniare, modelul logistic, modelul experimental.

Metoda constă în selectarea unui eşantion de țări, pe o perioada de timp determinată, şi împărțirea acestora în țări care şi-au plătit datoria externă şi țări care au avut greutăți în a şi-o plăti. Următorul pas constă în găsirea acelor variabile

determinante care sa traseze limita între cele doua categorii. Aceste variabile găsite sunt introduse într-o funcție de probabilitate, în urma prelucrării căreia se obține probabilitatea de încetare a plății.

De-a lungul ultimilor 30 de ani ai secolului XX au fost construite mai multe modele econometrice, având la baza eşantioane formate dintr-un număr diferit de tari, analizate pe perioade diferite de timp. Pentru fiecare model au fost găsiți alți indicatori statistici considerați semnificativi pentru realizarea analizei. Avantajul sistemelor statistice constă în aceea că utilizează modele econometrice, care sunt mult mai exacte, eliminând numeroase componente subiective, iar o data ce este conceput, este foarte uşor de aplicat. Totuşi aceste modele econometrice sunt costisitoare şi elimină multe variabile care ar putea avea, în anumite cazuri, influente foarte mari, şi deci, care ar afecta rezultatul obținut, depărtându-l foarte mult de realitate.

2.3. Evaluarea riscului de țară pe baza sistemelor de alarmare rapidă

Sistemele de alarmare rapidă sunt realizate pe o perioada scurta de timp şi au ca scop identificarea sau anticiparea dificultăților în cel mai scurt timp posibil pentru ca acestea sa nu se intensifice. Astfel, creditorul poate lua în timp util masurile de protecție necesare şi poate utiliza resursele destinate analizei riscului de țară pentru a determina gravitatea riscului şi pagubele produse.

Sistemele de alarmare rapidă utilizează următoarele tehnici: monitorizarea schimbărilor economice şi social-politice, tehnici econometrice şi modele cu un număr de maxim 5 variabile.

În cadrul **strategiei economice**, schimbările iminente sunt redate de următorii factori de alarmare: schimbarea sau posibila schimbare a guvernului, remanierea guvernamentală, frământările sociale însoțite de creşterea şomajului şi scăderea veniturilor reale.

Elementele de alarmare ce reflectă **calitatea managementului macroeconomic** sunt: accelerarea creşterii masei monetare, creşterea inflației,

modificarea cursului real de schimb, creşterea deficitului bugetar, căderea înțelegerilor încheiate cu organizațiile financiare internaționale (FMI, Banca Mondială).

Apariția unei **crize de lichiditate** este conştientizată prin următorii factori de alarmare: ritmul de creştere a exporturilor şi importurilor; creşterea volumului creditelor pe termen scurt; fuga capitalului peste graniță.

Povara datoriei externe este anunțată de următorii factori de alarmare: creşterea datoriei externe neînsoțită de o creştere economică; creşterea valorii raportului dintre datoria externă şi încasările din contul curent; creşterea nevoii de finanțare externă.

Riscul politic este urmărit prin consultarea celor mai obiective publicații pentru a preîntâmpina efectele negative cauzate de factori ca: tensiunile sociale; grevele; posibilitatea apariției unei lovituri de stat etc.

2.4. Sisteme probabilistice de evaluare a riscului de țară

Sistemul probabilistic de evaluare a riscului de țară urmăreşte estimarea probabilității de apariție a unor evenimente, care sa influențeze negativ capacitatea de

plată a datoriei externe. Aceasta estimare se stabileşte pe baza unei liste de factori care evidenţiază relaţiile de interdependentă dintre mediu economic şi cel politic al unei tari.

Completarea listei presupune să se răspundă la o serie de întrebări ce se pun fiecărui element din lista de factori. Lista conţine atât factori economici, cât şi politici. Întrebările pe baza cărora se obţine lista factorilor sunt următoarele:

- care este probabilitatea de apariţie a situaţiei nefavorabile?
- când există cea mai mare probabilitate de apariţie a evenimentului?
- care este probabilitatea de materializare a componentelor riscului de ţară dacă situaţia adversă se produce?
- care este probabilitatea de suspendare a plăţilor?
- când există cea mai mare probabilitate de apariţie a reeşalonării, renegocierii sau refuzului de a plăti?

O condiţie foarte importantă este aceea că lista factorilor trebuie completată în mod logic, pentru evitarea dublei înregistrări a riscului. Astfel, fiecărei probabilităţi estimate i se atribuie o cifra pe o scara de la 1 la 10 şi prin combinarea cifrelor obţinute, folosind metodologii specifice, se determină indicele de risc. În funcţie de valoarea indicelui de risc, prin comparaţie cu alte ţări, se ajunge la o grupare a ţărilor pe clase omogene de risc ordonate în sensul crescător sau descrescător al riscului.

Aceasta metoda este avantajoasă, deoarece: poate fi uşor de aplicat de către nespecialişti; oferă o mare cantitate de informaţii pentru luarea unei decizii cât mai corecte; poate identifica din timp principalele schimbări din economie; poate aprecia valorile maxime ale daunelor posibile în cazul materializării riscului.

Acest tip de metoda necesită existenţa unei echipe de specialişti cu o foarte bună pregătire şi experienţă pentru a construi modelul (un proces complicat şi de lungă durată), fapt ce presupune costuri foarte ridicate. Modelul obţinut este caracterizat de un grad ridicat de subiectivitate care conduce, în final, la rezultate eronate.

2.5. Evaluarea riscului de ţară pe baza de scenarii

Aceasta metodă constă în elaborarea mai multor scenarii alternative privind evoluţia situaţiei economico-financiare şi socio-politice a unei ţări, în funcţie de valorile pe care este probabil ca le vor lua diferiţi parametrii. Metoda constă în parcurgerea următoarelor etape:

- identificarea celor mai relevanţi parametrii pentru ţara analizată;
- selectarea unui set adecvat de scenarii;
- asocierea unor probabilităţi subiective fiecărui scenariu;
- analiza de senzitivitate, care face legătura între variantele alternative previzionate.

Aplicarea acestei metode implică un grad mare de subiectivitate, cheltuieli mari de bani şi timp şi nu permite compararea sau ierarhizarea ţărilor. Însă, poate determina posibilităţi neaşteptate de evoluţie a evenimentelor, poate fi utilă pentru testarea celorlalte metode şi poate ajuta la înţelegerea riscurilor care pot apare ca urmare a evoluţiei economiei unei tari.

2.6. Evaluarea riscului de țară pe baza studiilor de țară

Acest sistem de analiză reprezintă cea mai amplă metodă de evaluare a riscului de țară, dar este, în acelaşi timp, şi cea mai costisitoare. Studiile de țară sunt elaborate pe termen mediu sau scurt, funcție de orizontul de timp acoperit de analiza de risc.

Studiul de țară reprezintă o colecție de rapoarte şi prognoze detaliate ce acoperă o perioadă de 3-5 ani şi care se concentrează asupra evoluției unor caracteristici structurale. În general, prognozele pe termen mediu încearcă să anticipeze evoluțiile balanței de plăți, nivelului şi structurii datoriei externe, sau creşterii economice şi sunt cu atât mai eficiente cu cât utilizează tehnici de lucru mai rafinate, cum ar fi simulări în cadrul unor studii de senzitivitate.

Studiile de țară pe termen scurt, care acoperă o perioada de maximum doi ani, sunt orientate preponderent spre identificarea evoluției nivelului rezervelor disponibile de lichidități. Pe lângă aceste tipuri de studii, realizate în mare măsură sub aspect cantitativ, se pot utiliza şi studii de țară bazate exclusiv pe studiul calitativ al unor tendințe curente şi al caracteristicilor structurale ale țării analizate.

Concluziile unui studiu de țară pot prevedea cu suficientă exactitate apariția unei crize de lichiditate, dar oferă prea puține indicii pe baza cărora să se poată aprecia daca o țară este mai riscantă decât alta. De asemenea, un studiu de țară este insuficient pentru elaborarea strategiei unei instituții de asigurare, garantare sau creditare a exporturilor, care presupune, printre altele, dimensionarea limitei de expunere specifice fiecărei țări şi realizarea unei structuri optime a portofoliului de credite sau stabilirea unei politici de orientare a exporturilor.

Acest sistem de analiză prezintă riscul extrapolării neinspirate şi nerealiste a unor concluzii dintr-un studiu de țară asupra altei tari, fapt ce ar genera luarea unor decizii macroeconomice eronate. Cu toate aceste dezavantaje, studiul de țară este cea mai ampla şi precisă metoda de evaluare a riscului de țară, fiind foarte utilizată de către bănci.

3. Scopul final al analizei riscului de țară

Scopul final al analizei riscului de țară îl constituie fundamentarea deciziilor macroeconomice prin care să se diminueze la maximum expunerea la risc, având la baza identificarea daunelor posibile şi a dimensiunilor acestora. În acest sens este necesar sa se realizeze:

- **rapoarte periodice** asupra evoluției şi perspectivelor evoluției riscului într-o anumita țară sau într-o anumită zonă;
- **avize conforme** asupra operațiunilor bancare care necesită avizare din punct de vedere al riscului de țară, fundamentate de prognozele referitoare la posibilitățile de materializare a riscurilor;
- **clasamente de risc de țară**, care cuprind ierarhizarea tarilor supravegheate, funcție de nivelul previzionat al nivelului de risc în interiorul orizontului de prognoză şi sunt necesare pentru orientarea politicii băncii;
- **analize zonale** pentru orientarea tranzacțiilor;
- **materiale informative** relevante pentru riscul de țară.

În esență, efectuarea unei analize performante a riscului de țară implică înțelegerea următoarelor aspecte:

- probabilitatea de apariție a unui eveniment semnificativ pentru riscul de țară, provocator de pierderi, depinde de prezența sau, după caz, de absența unor factori specifici, indispensabili producerii evenimentului respectiv şi de intensitatea cu care aceşti factori se manifestă;
- probabilitatea de materializare a riscului de țară, respectiv de apariție a unor pierderi, depinde atât de producerea unor evenimente apte sa provoace pierderi, cât şi de condițiile specifice ale țării analizate;
- oricâte aspecte s-ar lua în considerare, vor rămâne totdeauna în afara analizei suficienți **factori aleatori** capabili să influențeze desfăşurarea evenimentelor într-o direcție neprevăzută.

În cazul apariției unor dificultăți de ordin financiar într-o țară este de presupus ca, pentru a se evita deteriorarea bonității țării, guvernanții vor proceda în modul cel mai puțin compromițător. Prin urmare, în astfel de circumstanțe, **probabilitatea reeşalonării** este, de regulă, **mai mare** decât aceea a **renegocierii** care, la rândul ei, este **mai mare** decât a **sistării plății.**

În concluzie, **finalitatea analizei** consta în identificarea daunelor probabile şi a nivelului de extindere a acestora, în scopul alegerii celei mai adecvate protecții, respectiv a tipului şi nivelului optim de acoperire necesare. Dacă **riscul este subevaluat**, nivelul protecției va fi insuficient pentru acoperirea pierderilor, iar dacă **este supraevaluat**, costul protecției în exces va diminua câştigul obținut din tranzacția respectivă.

Concluzii finale

- Riscul de țară este un concept relativ nou, dezvoltat odată cu accentuarea procesului de globalizare şi de liberalizare a pieței;
- Acest risc este un risc de mediu strâns legat de evoluția climatului general de afaceri dintr-o țară;
- Există în prezent o distincție clară între riscul de țară şi riscul politic, de transfer sau riscul suveran;
- Apărut inițial în domeniul creditelor externe guvernamentale, conceptul a fost extins şi asupra creditelor private, investițiilor străine directe, investițiilor străine de portofoliu şi chiar operațiunilor comerciale mai simple (export, licențiere, franchaising);
- Există o diferență clară între toate aceste dimensiuni ale riscului de țară (metodologie, indicatori, durată);
- Odată cu lărgirea sferei de aplicabilitate a acestui tip de risc s-a extins şi utilitatea sa în domenii cum ar fi (management, marketing, investiții);
- Acest risc este dificil de evaluat, are o pronunțată componentă sistematică;
- Practica internațională a dezvoltat o serie de metode de gestionare a riscului de țară folosite atât de creditori cât şi de investitori.

În prezent, orice decizie legată de derularea unei operațiuni comerciale sau financiare internaționale trebuie să aibă în vedere şi această variabilă – riscul de țară.

Bibliografie:

[1] BĂDIȚĂ M., Cristache S.E. - *Dicționar statistic-economic explicativ*, Editura Luceafărul, Bucureşti, 2001.

[2] CISTELICAN L. – *Economia, eficiența şi finanțarea investițiilor*, Editura Economică, Bucureşti 2002.

[3] DUDIAN M. - *Evaluarea riscului de țară*, Editura All Beck, Bucureşti, 1999.

[4] HOROBEȚ A. – *Managementul riscului financiar în investițiile internaționale*, Teză de doctorat, ASE, Bucureşti 2003.

[5] NEGOESCU G. - *Risc şi incertitudine în economia contemporană*, Editura Alter Ego Cristian, Bucureşti, 1995.

[6] PĂUN C., PĂUN L. - *Riscul de țară*, Editura Economică, 1999.

[7] PECICAN E., TĂNĂSOIU O., IACOB A.– *Modele econometrice*, Editura ASE, Bucureşti, 2001.

[8] ROMANU I., VASILESCU I. – *Managementul investițiilor*, Editura Mărgăritar, Bucureşti, 1997.

[9] TUDOROIU T. - *Riscul de țară- aspecte tehnice şi abordări metodologice comparate*, Editura Lucrețius, Bucureşti, 1998.

CONSIDERAŢII PRIVIND STATUL ŞI NAŢIUNEA ÎN GLOBALIZARE

Dr. Doina MUREŞAN*

The cooperation among nations, despite it is essential, cannot solve by itself our problems. The issue we must have in view is the merging of the European peoples, interests and not a simple other effort to maintain the balance of these interests.

Cetăţeanul noului mileniu este supus unei reale şi profunde reconstrucţii. Era post-industrială supune individul unui adevărat "bombardament" informaţional iar capacitatea sa de interpretare, tot mai performantă, a realităţii sociale constituie premisa fundamentală a şansei sale de adaptare la noile provocări şi constrângeri, de a identifica drepturile şi interesele sale printr-o procesare adecvată a informaţiei sociale. În caz contrar, sunt create premisele apariţiei unui real conflict între "lumea" sa interioară şi realitatea înconjurătoare.

Perspectiva de abordare pe care o propunem vizează securitatea naţiunii, ca o caracteristică a socio-organizării numită naţiune, ca o stare dezirabilă pentru maximizarea şanselor oamenilor. În timp ce ideologiile construiesc statul pentru dominare şi control, sociologia plasează, în prim plan, statul ca gestionar al naţiunii. Rolul cercetării sociologice este de a produce explicaţii care să facă posibilă gestionarea performantă a organizaţiilor sociale implicate în funcţionarea naţiunii.

Adâncirea integrării europene presupune o delegare crescândă a competenţelor dinspre naţional spre comunitar ceea ce aduce în discuţie conceptul de suveranitate. Privit în contextul provocărilor globalizării, putem afirma că statele naţiune au două opţiuni teoretice: fie să se acomodeze raţional la fenomen, şi să accepte ideea suveranităţii împărtăşite însoţită de şansa de a deveni competitive, prin realizarea în comun a cel puţin o parte a obiectivelor guvernării, fie să se autoizoleze, cu urmarea firească a unei creşteri greu de suportat a costurilor necesare pentru a rămâne competitive.

Dar procesele care însoţesc globalizarea (şi aici amintim apariţia unor puternici actori nonstatali, integrarea pieţelor şi progresul comunicaţiilor) determină pe lângă o puternică presiune asupra statelor naţiune şi erodarea factorilor tradiţionali de coeziune societală pe care se bazează acestea. Globalizarea provoacă o denaţionalizare constituită din tranzacţii dense dincolo de frontierele naţionale şi definită ca fiind o extensie a spaţiilor sociale. Prin urmare tranzacţiile acestea transfrontaliere creează probleme pentru guvernarea naţională pentru simplul motiv că spaţiul social care trebuie guvernat nu mai este naţional. Tranzacţiile sociale se referă la situaţii când bunuri, servicii, capital (în domeniul economiei), ameninţări (militare), poluanţi (mediu), semne (comunicaţii) sau persoane (mobilitate) sunt schimbate sau

* **Locotenent colonel, lector universitar, director adjunct al Colegiului Naţional de Apărare.**

produse în comun iar în ultimul timp, numărul tranzacţiilor sociale transfrontaliere a crescut faţă de cele care se desfăşoară în cadrul teritoriului naţional, amplificând interdependenţa internaţională. Dezvoltări semnificative în acest sens sunt cele legate de globalizarea pieţelor financiare, pericolele globale de mediu, internet-ul şi crima organizată. Toate aceste recente dezvoltări au o trăsătura comună, şi anume, aceea că ele sunt legate mai degrabă de producţia integrată de lucruri şi bunuri decât de simplul schimb de bunuri, dincolo de frontierele naţionale. Problema securităţii naţiunii trebuie abordată în contextul proceselor globalizante. Se consideră că problemele comune transced graniţele naţionale (competiţia înzestrării cu armament, suprapopulaţia, poluarea, etc.) iar sistemul centrat pe stat se dovedeşte neadaptat acestui proces.

Realitatea demonstrează că în cadrul megaprocesualităţii sociale, definită ca fiind "globalizarea", doi sunt factorii care condiţionează evoluţia statelor: rolul şi poziţia geostrategică a ţărilor în cadrul structurii interrelaţionale dintre marile puteri şi cultura ţării, care determină atitudinea şi capacitatea naţiunii şi a societăţilor de a conserva şi valorifica experienţa generaţiilor anterioare. Dr. Orhan Güvenen din Turcia, afirma nu fără temei, că "dacă nu vom considera structura economică şi socială a societăţii ca un sistem, vom constata – în termeni matematici – o structură haotică şi probabilistică în care variabile virtuale şi infinite ca număr sunt în interacţiune, "intrările" sunt întrerupte din cînd în cînd, iar incertitudinea şi rata complexităţii matematice este înaltă"[1].În prezent sistemul westphalian al statelor naţiune este supus unei puternice presiuni cauzate de consecinţele globalizării.

Europa începutului de mileniu este scena unor profunde transformări, determinate de procesele globalizante dar şi de demersurile bătrânului continent de a-şi proiecta o nouă identitate şi un nou rol în ecuaţia securităţii globale. Simultan Europa şi-a propus să devină un actor politico-economic de prim rang la nivel planetar dar şi un furnizor de securitate cu proiecţie internaţională. Definirea Uniunii Europene, ca entitate politico-economică, s-a dovedit un proces dificil şi foarte complex. Realizarea unei „comunităţi de valori" se dovedeşte a fi un demers tot mai sinuos, pe măsură ce evoluează.

Principiile constituţionale ale sistemului westphalian al statelor naţiune sunt interguvernamentale iar sistemul mai sus amintit se baza pe recunoaşterea reciprocă a guvernelor, neavând nici o legătură cu guvernarea internaţională. În timp însă, instituţiile internaţionale şi-au schimbat caracterul şi îşi propun din ce mai mult să reglementeze nu numai acţiunile actorilor statali, dar şi ale actorilor societali şi astfel nici un stat, fie el mare sau mic, nu-şi mai poate permite să-şi realizeze obiectivele guvernării în mod unilateral.

Metoda comunitară este utilizată în Uniunea Europeană în cadrul tuturor palierelor iar evoluţia graduală a competenţelor de la nivelul naţional la cel european

1 ORHAN , GUVENEN – "Perception – Journal of International Affairs" – Dec.1999-Feb.2000, vol.IV, nr.4, Editura INTERMEDIA, Istanbul, p.11. În cadrul articolului intitulat "Obiectivele strategice medii şi pe termn lung ale Turciei : TR 2007/15 – TR 2017/9*"* face o analiză foarte atentă a impactului globalizării şi, foarte relevant pentru lucrarea noastră, prezintă două "proiecte naţionale": TR 2007/15, care va plasa Turcia în primele 15 state până în anul 2007 şi TR 2017/9, care va situa Turcia în primele 9 state ale lumii la finele anului 2017.

depinde de procesul de conştientizare de către actorii naţionali a faptului că, în anumite domenii, guvernarea corporatistă oferă mai multă eficienţă în realizarea obiectivelor guvernării. Evoluţia integrării este legată de asemeni de voinţa politică de transformare a unei Europe-Piaţă într-o Europă-Putere în actualul context internaţional când Europa trebuie să ofere mai mult la nivel global şi să-şi asume o responsabilitate mai mare în lume. Dar pentru ca această evoluţie să păstreze o dinamică rezonabilă, este nevoie de trecerea de la efortul de a menţine echilibrul de interese a naţiunilor europene spre o fuziune a intereselor naţionale, adică spre o redescoperire a logicii iniţiale a fondatorilor Uniunii Europene. Fuziunea ar putea fi realizată în jurul unui model de societate şi civilizaţie ce are la bază valori universale ca diversitatea, libertatea şi solidaritatea, în contextul preocupării privind reconcilierea acestor valori cu specificul naţional. Apreciem că una dintre provocările esenţiale cu care se confruntă Europa este aceea de a combina globalul în devenire cu simţul local al apartenenţei, lucru ce necesită o revizuire a modelelor moştenite ale suveranităţii naţionale. Se pune acum problema majoră a unui echilibru între aparteneţa de o naţiune şi fidelitatea faţă de entitatea europeană.

Cazul Uniunii Europene este unul particular, dar probabil cel mai relevant, al unei problematici mai complexe, definită de modul cum internaţionalizarea afectează guvernarea şi democraţia. A fost găsit echilibrul corect între, pe de o parte, cooperarea internaţională necesară şi luarea în comun a deciziilor şi, pe de altă parte, în egală măsură, respectul necesar pentru integritatea naţională, unde cetăţenii, ca şi instituţiile naţionale sau locale, au un rol clar de jucat. Sunt sectoare, precum cultura şi învăţământul, ale căror prerogative ar trebui să rămână în competenţa naţională, pentru că ele ţin de identitatea naţională fundamentală, în timp ce domeniile privind ocuparea forţei de muncă şi cel social ar putea să se deplaseze spre nivelul comunitar.

Fără îndoială că europenizarea economiei este mai avansată ceea ce înseamnă că posibilitatea deţinătorilor de capital de a se mişca liberi în întreaga Uniune Europeană constrânge guvernele naţionale în politica lor economică. Constrângerile asupra politicilor naţionale determinate de mediul internaţional sunt relativ mult mai puternice decât cu decenii în urmă. Europenizarea economică este realizată şi instituţionalizată de dezvoltarea rapidă a unei legislaţii economice europene.

Astfel, dezbaterea privind rolul parlamentelor naţionale în Europa lărgită presupune, în opinia noastră, abordarea a trei dimensiuni, şi anume: rolul parlamentelor naţionale în contextul delimitării clare a competenţelor între Uniune – nivelul comunitar – şi statele membre, nivelul naţional, conform principiului subsidiarităţii; locul parlamentelor naţionale în arhitectura instituţională a Uniunii Europene; rolul constituţional al parlamentelor naţionale în monitorizarea şi controlul executivelor privind deciziile cu relevanţă europeană şi transpunerea legislaţiei comunitare.

În contextul actualei extinderi, dezvoltarea instituţională a Uniunii Europene este inevitabilă iar acest proces va implica atât iniţiative de ordin constituţional cât şi reamenajări şi dezvoltări în domeniul instituţional. Asta implică faptul că tuturor statelor membre, li se garantează păstrarea şi posibilitatea afirmării identităţii naţionale, certitudinea că aceasta nu se va ,,dizolva" într-o entitate ,,supra-statală", indiferent de coordonatele pe care ea se va dezvolta. În acest sens parlamentele

naţionale sunt implicate în mai multe moduri în configurarea politicilor naţionale rezultate din luări de decizie internaţionale precum, ratificarea tratatelor internaţionale şi a convenţiilor semnate de guverne, alocarea mijloacelor financiare la dispoziţia guvernelor; realizarea legislaţiei ca urmare a unor acorduri internaţionale, etc. Mai exact, Uniunea Europeană ca actor economic şi politic mai vizibil pe plan internaţional nu trebuie inevitabil să devină o entitate suprastatală. Se are în vedere faptul că exerciţiul identităţii naţionale este principalul factor de mobilizare a energiilor naţionale în realizarea unor obiective strategice fundamentale în contextul procesului de integrare europeană. Cetăţenii tuturor statelor constitutive trebuie să aibă sentimentul apartenenţei la o entitate cu valori comune.

Europa este un continent al diversităţii şi al multilateralităţii culturale dar puterea şi „farmecul" Uniunii Europene s-au bazat, însă, tocmai pe capacitatea ei extraordinară de a crea unitate din diversitate. Asistăm astăzi la un adevărat efort de depăşire a moştenirii Războiului Rece respectiv la naşterea şi dezvoltarea unor noi identităţi, marcate de procese de reforme interne, de dificultăţi economice, de probleme sociale, de tendinţe separatiste şi conflicte interminabile, dar şi de incertitudini de orientare strategică. În pofida admiterii că bunăstarea cetăţenilor este de interes naţional şi dezvoltarea economică este un obiectiv al securităţii naţionale performanţa economică din intervalul 2004-2008 ne permite să susţinem că dimensiunea economică a securităţii se constituie într-un factor tot mai evident de vulnerabilitate. Cu toate că domeniul economic este a doua direcţie ca importanţă a politicii de securitate iar relansarea economiei constituie o prioritate a politicii de securitate statisticile demonstrează că acest obiectiv rămâne la nivel de deziderat. În opinia noastră, România nu şi-a definit, încă, rolul şi locul în ansamblul economiei europene! Statele europene dezvoltate, precum Germania, au definit interesele lor economice prin elaborarea unor documente care definesc "interesele economice naţionale".

Prosperitatea economică este unica resursă internă pentru atingerea obiectivelor validate de strategia naţională de securitate. O economie puternică permite promovarea intereselor naţionale, permite o diplomaţie proactivă şi câştigarea respectului internaţional. O industrie de apărare, bine articulată la structurile europene de profil, scade vulnerabilitatea apărării naţionale. Un parlament responsabil şi preocupat în realizarea unui control democratic asupra sistemului naţional de securitate va aloca resursele necesare dar va veghea şi la achiziţionarea tehnicii militare în corelare cu opţiunle politice cele mai benefice poporului român.

României îi revine un rol esenţial în securizarea frontierei estice a NATO şi UE. Asumându-şi o vocaţie şi un angajament pe termen lung, România îşi propune să devină un vector de stabilitate, democraţie şi valori euro-atlantice în regiune şi o ancoră a acestei regiuni spre occident. România îşi asumă un angajament pe termen lung de a investi în extinderea ariei de democraţie, a economiei de piaţă, a valorilor ce caracterizează o societate deschisă cât mai departe, la est. Amintim aici că Strategia de Securitate Europeană promovează două concepte privind domeniul securităţii, astfel: „securitatea democratică" (dezvoltarea democraţiei, la nivel naţional şi internaţional, exclude războiul între statele care o adoptă ca sistem de organizare) şi „securitate prin dezvoltare" (stabilitatea şi securitatea statelor creşte proporţional cu

creşterea nivelului de dezvoltare economică). Ambele concepte se bazează pe „soft security", adică pe identificarea „solidarității de interese" şi sunt implementate prin „strategia proiectelor comune", în condițiile respectării drepturilor omului şi nu în condițiile limitării libertăților civile. Conceptul de securitate european este mai larg, incluzând dimensiunea socială – securizare prin integrare – şi un ritm gradualizat, prudent al proceselor de securizare.

Într-o lume caracterizată prin amenințări globale, piețe globale şi media globală, securitatea şi prosperitatea Europei, şi a fiecărui stat membru, depinde tot mai mult de un sistem multilateral eficient. Obiectivul UE este dezvoltarea unui sistem societal internațional puternic, cu instituții internaționale funcționale bazate pe principiile dreptului internațional. În concluzie, strategia europeană de securitate acceptă că noua lume este caracterizată prin noi amenințări dar şi prin noi oportunități iar UE îşi propune să gestioneze performant crizele şi să valorifice la maxim oportunitățile. Uniunea Europeană manifestă deschiderea necesară pentru dezvoltarea unor parteneriate active cu orice țară care îi împărtăşeşte scopurile şi valorile şi care este gata să acționeze pentru apărarea lor; prin această abordare UE este capabilă să dezvolte un sistem de securitate multilateral. În realizarea obiectivelor sale de securitate şi apărare Uniunea Europeană trebuie să țină seama de relația cu SUA şi, în acelaşi timp, să dezvolte relații şi cu alți actori de pe scena internațională, cum sunt Rusia, Japonia, China, Canada, India.

Adâncirea integrării europene va conduce la o delegare crescândă a competențelor dinspre național spre comunitar, fără a aduce atingere conceptului de suveranitate. Organismele comunitare vor decide, împreună cu cele naționale, asupra modalităților concrete de întărire a securității globale şi naționale şi vor fi create structurile de forțe necesare asigurării acesteia, se vor dezvolta inițiativele atât de ordin constituțional, cât şi dezvoltări în interiorul domeniului instituțional.

Principiile care stau la baza unei acțiuni comune mult mai eficientă în planul securității şi dezvoltării Europei şi lumii sunt: coerența şi consistența acțiunilor comunitare, parteneriale şi internaționale ale NATO şi UE, adoptarea unor angajamente pe termen lung pentru conlucrarea în prevenirea şi combaterea pericolelor şi amenințărilor din mediul internațional de securitate.

O Uniune activă şi performantă va avea acțiuni cu impact la scară globală rațiune pentru care fiecare stat membru trebuie să-şi reconsidere conceptele referitoare la securitatea națională şi europeană. Fiecare stat va trebui să învețe dictonul: „Gîndeşte global, acționează local"[2].

Putem avansa ideea că problema securității națiunii trebuie abordată în contextul proceselor globalizante, întrucât se consideră că problemele comune transced granițele naționale (competiția înzestrării cu armament, suprapopulația, poluarea, etc.) iar sistemul centrat pe stat se dovedeşte neadaptat acestui proces iar dacă nu vom fi capabili să controlăm problemele globale atunci acestea, într-o bună zi, ne vor controla ele pe noi. Deciziile care vizează securitatea națiunii sunt de competența structurilor instituționalizate ale statului, care au obligația de a defini şi realiza o structură a sistemului decizional, având printre obiective protejarea

2 Alvin Toffler, „Al Treilea Val", Editura Politică,Bucureşti, 1983.

intereselor societății, pe termen lung, asigurarea transparenței deciziilor naționale şi internaționale, producția de informații, fluidizarea şi accelerarea informațiilor precum şi monitorizarea performanțelor dezvoltărilor globale şi al infrastructurii instituționale şi legale. Procesele globale evidențiază interdependența clară între procesele de luare a deciziilor şi finanțarea politică, de diferite grade, în diferite țări. Eficiența procesului decizional, din perspectiva dr. Orhan Güvenen, depinde de: deținerea informației, instituționalizare şi transparență. Nu este suficientă doar definirea unui proces decizional funcțional, întrucât, pentru reuşita procesului, se impune implementarea deciziilor, evaluarea rezultatelor şi integrarea lor în cadrul sistemului. Întregul proces trebuie însoțit de motivare şi participare, în mod special prin coordonare.

Ion Iliescu,[3] unul dintre liderii reprezentativi ai social-democrației româneşti actuale, susține că fenomenul globalizării – un proces obiectiv, complex şi unic – sporeşte viteza de schimbare nu şi cea de adaptare, premisă care poate determina multiple şi dureroase dislocări în interiorul unor grupuri sau comunități, catalizând, de cele mai multe ori, vechi discrepanțe şi decalaje economice, culturale, sociale, etc. Obiectivul noilor "fűreri" globali – respectiv profitul global – realizează un foarte periculos "deficit de democrație", ca efect direct al eliminării de sub controlul decidenților naționali a celui mai important domeniu al vieții sociale: ECONOMIA. Reacția social-democrației, la provocările fenomenului globalizării, este progresul global, obiectiv care presupune o abordare unitară a tuturor componentelor dezvoltării, menținându-se primatul politicii şi al responsabilității acestuia, printr-un proces de reabilitare democratică şi socială a statului!

Într-o economie globalizată şi România a devenit dependentă de turbulențele socio-economice globale. Finalul guvernării de dreapta, din mandatul 2004-2008, se suprapune unei crize financiare mondiale care, precum un tsunami, atinge şi meleagurile româneşti, cu toate asigurările date de oficialii Băncii Naționale şi preşedintele Traian Băsescu privind soliditatea sistemului bancar autohton. Aceştia au accentuat necesitatea promovării, pentru prima dată, a unui parteneriat între stat, sectorul bancar (parțial privatizat) şi Banca Națională având ca finalitate limitarea consecințelor crizei economice mondiale asupra României.

Pentru a doua oară în istorie statul american este obligat să intervină pentru a salva economia din SUA (după programul „New Deal" din anul 1930) dovedind că abordarea de dreapta, neoliberală şi conservatoare, care se opune intervenționismului statal, este pusă sub semnul întrebării de realitatea începutului de mileniu. Criza financiară globală poate fi considerată ca o secvență istorică a confruntării ideologice între drepta şi stânga contemporane.

Haosul financiar din ultimele săptămâni şi decăderea Americii din statutul de unica superputere politică şi economică, indică faptul că nu este vorba aici doar despre corecturi economice ci şi despre mişcări geopolitice de amploare, care urmează să redeseneze harta geopolitică a lumii.

3 ION, ILIESCU – „Democrația socială ca democrație participativă" – comunicare prezentată la sesiunea Institutului Român pentru Studii Social-Democrate, Bucureşti, 18 februarie 2000.

Bibliografie:

[1]. DAVID, A Aurel, „Națiunea – între "starea de securitate" şi "Crizele politico-militare", Editura LICORNA, Bucureşti, 2000.

[2]. GUVENEN, Orhan, „Perception – Journal of International Affairs" – Dec.1999-Feb.2000, vol.IV, nr.4, Editura Intermedia, Istanbul.

[3]. TOFFLER Alvin, „Al Treilea val", Editura Politică, Bucureşti, 1983.

[4]. MUREŞAN, Mircea şi colectiv, „Securitatea europeană la începutul mileniului trei", Editura U.N.Ap.,"Carol I", Bucureşti, 2006.

[5]. McINNES Colin, „Security and Strategy in the New Europe", Editura Routledge, London, 1992.

FENOMENUL MILITAR CONTEMPORAN ŞI DINAMICA RĂZBOIULUI

Cezar COBUZ*

In the beginning of the XXth century, Jan S. Bloch, analyzing this century's war, in which executing military actions should be not necessary because "war, instead of being a direct fight, will became a kind of impasse, in which none of the armies is able to reach the other, both waiting in position, one in front of the other, aggressive but unable to start a final and decisive offensive. Will be the natural development of armed peace… this is the future not fighting war, where the missing of meaning and not the fight will decimate people, determining countries to fall down".

Evolution of the military phenomenon is dominated both by the characteristics of the security environment, and the level of performance of the military applicable technologies. Speaking of this, informational technologies have the most important role.

The informational era leads to the most important changes in the development of the operations and represents the cumulative efforts of informational technologies applications in the military actions field.

Diversitatea tipologică a războiului contemporan apare mai pregnant atunci când luăm în considerare mediul natural în care se desfăşoară lupta armată .

Putem vorbi astfel de tipologia războiului după mediul în care se desfăşoară acţiunile militare (război terestru, maritim, aerian, cosmic, convenţional, nuclear, geofizic, etc.)

Fizionomia războaielor a fost determinată întotdeauna de mijloacele de luptă folosite, de proporţiile (mărimile) armatelor care s-au confruntat, de condiţiile de teren şi climă, de mijloacele de transport şi de comunicaţii, de raportul de forţe.

În mileniul trei, putem vorbi despre tehnici noi folosite în alte tipuri de război cum ar fi: război virtual, război radioelectronic, război cibernetico-informaţional, război genetic, război psihotronic, război geofizic, război psihologic, război meteorologic şi alte tipuri.

Fiecare tip de război are caracteristici proprii care îl definesc.

Aparent, toate războaiele sunt la fel. Ele se caracterizează prin existenţa unui scop politic, unui obiectiv politic şi a unor obiective militare, prin beligeranţă, violenţă, un sistem de legi şi principii rămase, în esenţa lor, neschimbate de-a lungul istoriei. Deci, în teorie, toate războaiele sunt la fel.

Însă, în realitate, nici un război nu seamănă cu altul. Fiecare este, în felul lui, unic şi nerepetabil. Mai mult, deşi războiul este guvernat, în esenţă, de aceleaşi legi şi de aceleaşi principii, rareori beligeranţii desprind învăţămintele necesare. Şi rareori ei se conformează normelor şi principiilor stabilite, adică regulilor şi obiceiurilor războiului. Cu mici excepţii, de-a lungul istoriei, fiecare război şi-a avut „legile" şi „principiile" lui. Specialiştii militari susţin că:

* **Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt"**

- totdeauna a existat un atacator şi un apărător (deci inițiativa strategică a aparținut unuia dintre beligeranți);
- supremația strategică (în primul război mondial, a oscilat; în cel de al doilea a aparținut clar germanilor, în prima parte, şi aliaților, în partea a doua, în războaiele regionale, a aparținut, de regulă, celui care a declanşat atacul);
- aproape toate războaiele au avut o desfăşurare incertă (rareori, obiectivul politic al războiului a fost îndeplinit integral);
- au produs mari pierderi materiale şi în vieți omeneşti (efectul acestora nu trebuie însă considerat doar ca negativ; uneori, mai ales atunci când războiul s-a manifestat ca ultima formă a unei crize, au urmat salturi economice, sociale, politice etc. spectaculoase);
- au avut efecte de seism (în sensul declanşării şi consumării energiilor negative);
- nu au fost niciodată accidentale (lumea s-a aşteptat şi se aşteaptă mereu la confruntări violente, la războaie);
- deşi s-a dorit totdeauna prevenirea lor şi înlăturarea confruntării violente din viața societății umane, niciodată nu s-a reuşit şi, după toate aparențele, nici nu se va reuşi vreodată.

Tipologia războaielor viitoare se înscrie, fără îndoială, într-o proiecție largă şi diversificată, cu funcții predictive. Sistemele de arme, înalta tehnologie şi tehnologia informației, deşi reprezintă piloni tehnologici ai războiului viitorului, nu vor avea decât în mică măsură o evoluție în sine; ele vor răspunde, fără îndoială, interesului vital, configurării politice a confruntării.

Deşi războiul, ca luptă armată, este din ce în ce mai puțin popular şi se încearcă descurajarea lui (cel puțin în plan regional şi zonal), nu există nici o şansă ca el să fie exclus din viața societăților. De aceea, în viitor el va îmbrăca forme extrem de diferite, de la cele care țin de la acțiunile punctiforme de impunere sau de descurajare la acțiuni politice, economice, informaționale etc. şi la cele care vizează spațiul cosmic, clima, natura biologică şi psihologică a ființei umane.

Războiul geofizic este una din formele posibile de manifestare a războiului viitorului. El constă într-un sistem de acțiuni care vizează provocarea unor fenomene naturale, calamități şi catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor, localităților, terenurilor agricole, sistemelor de comunicații, cu scopul realizării unor obiective importante, între care se situează şi distrugerea potențialului şi resurselor adversarului. El „îşi bazează modul de acțiune pe tehnicile de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare“[1].

Războiul psihologic este consonant cu războiul informațional. Este una dintre cele mai vechi forme ale războiului şi se constituie într-un însoțitor permanent al oricărui război, din antichitate şi până în viitor. El vizează, în principal, descurajarea inamicului, crearea unor situații de panică, de nesiguranță, falsa percepție asupra realității. Arma psihologică devine redutabilă în cazul războiului informațional şi, bineînțeles, arma informațională – mai ales imaginea – devine mijlocul principal în

1 Emil Străinu, Războiul Geofizic, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Editura Bogdana, Bucureşti, 2003, p. 12.

cadrul războiului psihologic. Influențarea psihologică a adversarului se realizează pe mai multe căi: media (mai ales televiziunea), acțiunea directă, prin efectul unor arme noi (în China antică, o dată cu descoperirea prafului de puşcă, se foloseau fuzeele şi săgeţile incendiare lansate din tuburi speciale), folosirea unor substanțe psihotrope, a unor presiuni politice, economice şi militare.

Nu există un război psihologic în sine. Războiul psihologic este o componentă a războiului general, a confruntării, iar efectele lui vizează slăbirea capacității de acțiune şi de reacție a inamicului, zdruncinarea moralului şi a convingerilor sale, creşterea vulnerabilității sale şi, pe aceasta cale, facilitarea acțiunilor (politice, economice, militare) îndreptate împotriva lui.

Războiul mediatic este, la ora actuală, principalul mijloc al războiului psihologic. Războiul a abătut mijloacele de informare în masă de la funcția lor tradițională – aceea de a informa – şi le-a dat acestora încă o dimensiune, încă o funcție: aceea de a influența (evident, prin informație), de a controla, de a încuraja sau descuraja, de a crea un curent de opinie perfect dirijat. Războiul mediatic a fost prezent dintotdeauna în spațiul confruntării. Spre sfârşitul secolului al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea, el a căpătat o importanță cu totul specială. Coloanele forțelor americane, în războiul din Irak din 2003, erau însoțite de reporteri şi cameramani care filmau secvențele care se doreau a fi transmise opiniei publice. Desigur, prezența reporterilor în teatru este necesară. Ceea ce este discutabil se referă la selectarea ei, mai exact, la criteriile de selectare a informației, îndeosebi a imaginii.

Războiul economic este un război continuu, care se intensifică sau se diminuează, în funcție de multiplele determinări ale acestei confruntări. Strategia de îndiguire aplicată de Statele Unite ale Americii în confruntarea cu U.R.S.S. era în primul rând o formă a războiului economic. Mai mult, cursa înarmărilor, deşi riscantă, în lipsa unor confruntări militare care să asigure consumul producției militare, era, în ultimă instanță, tot o formă a războiului economic. Prin această strategie, Statele Unite au reuşit să contribuia la ducerea economiei sovietice spre faliment. Războiul economic ar multiple forme şi numeroşi beligeranți. Este, în fond, o luptă continuă pentru supraviețuire economică, pentru prosperitate şi dominanță. Războiul economic are o mulțime de forme de manifestare.

Războiul cosmic este, de fapt, o extindere a teatrelor de confruntare şi a mijloacelor de confruntare în plan informațional, mediatic, economic şi militar. Existența numeroşilor sateliți de cercetare, a sistemului GPS, a unor sisteme de arme care au o dispunere sau componente spațiale, numeroasele cercetări care se efectuează pentru dominarea spațiului cosmic, pentru folosirea lui ca suport al unor acțiuni greu de contracarat deschid o nouă eră în domeniul războiului. Rachetele balistice şi sistemele antirachetă, sistemele de cercetare a ionosferei şi de folosire a acesteia pentru dominanța informațională şi pentru realizarea unor sisteme de lovire bazate pe amplificarea undelor reprezintă paşi importanți spre configurarea războiului viitorului. Numărul țărilor care vor avea acces în spațiul cosmic va creşte, interesele se vor diversifica, posibilitățile de acțiune informațională, psihologică, geofizică şi militară se vor amplifica.

Războiul „cultural“ nu se referă la războiul valorilor, cum se sugerează uneori, ci la confruntarea intereselor pe suportul producției culturale. Există o confruntare pe

piața culturală, care este o formă a războiului economic, dar care are şi alte aspecte oarecum diferite de politica producției culturale. Aceasta vizează dominanța culturală, adică punerea artificială a valorilor în opoziție şi crearea unor ierarhii şi unor suporturi care să justifice alte acțiuni. Huntington vorbea de un război al civilizațiilor, mai exact al unor entități civilizaționale – sinică, hindusă, islamică, japoneză, africană, ortodoxă şi occidentală.

Războiul viitorului pare să se înscrie într-un spectru foarte larg de acțiuni şi reacții, într-un spațiu multidimensional pe care se definesc, între altele, şi următoarele tipuri de războaie: războiul informațional; războiul cibernetic; războiul psihologic; războiul mediatic; războiul economic; războiul cosmic; războiul cultural; războiul genetic; războiul geofizic; războiul purtat prin mijloace militare.

Războiul informațional este, fără nici o îndoială, un război continuu, dus în spectrul informației. Datorită faptului că informația deja s-a globalizat, iar suportul genezei şi circulației acesteia este constituit dintr-o rețea foarte complexă, mai exact, dintr-un sistem de sisteme de rețele complexe, se poate trage concluzia că războiul informațional este un război în rețea, dus în spațiul informației, pentru informație, vizând dominanța informațională şi evident, manipularea informațională. Acest lucru nu este nou. Manipularea informației s-a efectuat întotdeauna, de la Sun Tzî încoace. Ceea ce este nou în acest tip de război se referă la predominanța informațională, la capacitatea senzorilor de informație de a ține sub supraveghere întreaga planetă, de a „vedea“ absolut totul, din măruntaiele planetei până în profunzimile Cosmosului. Războiul informațional este, deopotrivă, un război fizic, prin care se vizează distrugerea senzorilor de informație şi a canalelor de comunicație ale adversarului, şi un război în spațiul virtual, care vizează supremația informațională. Cine stăpâneşte informația stăpâneşte totul. Voința nu se poate impune decât în condițiile în care s-a realizat supremația informațională.

Războiul cibernetic este strict legat de războiul informațional şi reprezintă o formă concretă, particularizată a acestuia. Războiul cibernetic nu trebuie confundat cu acțiunea hackerilor. El se compune dintr-un sistem de acțiuni care vizează îndeosebi perturbarea, prin toate mijloacele, a rețelelor informaționale adverse, protecția celor proprii, dezinformarea adversarului şi intoxicarea informațională a acestuia, „orbirea“ lui.

În timpul Războiului Rece, Statele Unite ale Americii au aplicat o strategie de îndiguire împotriva colosului sovietic, în esența ei, o strategie a războiului economic. Acest tip de război presupune o beligeranță complexă şi strategii multiple. Cele mai multe dintre aceste strategii sunt indirecte, trec prin componenta politică şi, mai ales, prin cea financiară şi vizează cucerirea piețelor şi dominanța în spațiul resurselor. De fapt, toate marile bătălii ale lumii sunt bătălii pentru resurse.

Acest război apelează la principii dinamice, situate totdeauna la confluența de interese, care implică factorul politic şi strategii pe termen lung.

Războiul genetic este, într-un fel, o formă asimetrică a războiului continuu. Un astfel de război nu are o strategie sau o doctrină. Se întrevede doar posibilitatea apariției şi a unui astfel de război. Unele aspecte care țin de acesta se manifestă şi în prezent, sub forma războiului biologic sau a celui dominat de armele de distrugere în masă. Aici nu este însă vorba de folosirea unor arme cunoscute, ci de

o nouă armă – arma genetică. Acum, în preocupările specialiştilor, se află, sub forma unor instrumente de ameliorare genetică a speciilor, o mulţime de metodologii şi de produse obţinute prin inginerie genetică, prin clonare. Unele dintre acestea sunt cu totul deosebite, altele sunt mutanţi. Războiul genetic se va duce, probabil, în următoarele coordonate: obţinerea, prin mijloace genetice, a unor performanţe ieşite din comun în ceea ce priveşte calităţile luptătorilor; crearea de mutanţi; crearea unor sisteme de influenţare, prin mijloace genetice, a comportamentului unor populaţii; apariţia şi proliferarea terorismului genetic.

Războiul geofizic constă într-un sistem de acţiuni care vizează provocarea unor calamităţi şi catastrofe cu influenţe nocive asupra mediului de viaţă al oamenilor, localităţilor, terenurilor agricole, sistemelor de comunicaţii, în scopul realizării unor obiective importante, între care se situează şi distrugerea potenţialului şi resurselor adversarului. Este un război care se supune atât unei strategii directe, cât mai ales unor strategii indirecte.

Formele războiului vor fi, desigur, mult mai numeroase, în viitor. Nu confruntarea armată – care va fi din ce în ce mai mult pusă sub control şi mai restrânsă – se profilează ca fiind cea mai periculoasă, ci noile tipuri de confruntări, în general, diversificate, intempestive, surprinzătoare şi asimetrice, din care nu lipseşte, desigur, un anumit tip de confruntare armată.

Războiul purtat prin mijloace militare pare a fi din ce în ce mai mult adiacent acestor tipuri de războaie, ultima soluţie sau o soluţie complementară. Dacă derularea unui astfel de război va avea loc în teatre de operaţii (şi ele flexibile şi din ce în ce mai greu de diferenţiat, de localizat şi de izolat), acţiunile şi presiunile prin mijloace militare, desfăşurate şi exercitate de comunitatea internaţională, de Alianţa Nord-Atlantică vor deveni omniprezente şi omnipotente. Armatele vor sluji din ce în ce mai mult voinţa comunităţii, vor apăra binele omenirii. Ele vor fi forţa de lovire a structurilor violente care ameninţă stabilitatea, democraţia şi progresul, indiferent unde s-ar afla acestea.

Războiul nu se mai prezintă doar ca o ruptură strategică dramatică şi, adesea, accidentală, ci ca un fenomen controlat tot mai mult de comunitatea internaţională. De aceea, un mare rol în gestionarea tensiunilor şi crizelor care pot degenera în conflict armat sau care urmează conflictului armat îl au acţiunile militare post-conflict. Există o mulţime de situaţii de trecere de la acţiunile specifice războiului la acţiuni militare post-conflict, care depind de condiţiile concrete, de forţele angajate, de implicarea zonală şi internaţională etc. Cert este că războiul şi acţiunile post-război nu mai sunt doar atribute ale părţilor angajate, ci şi responsabilităţi ale comunităţii internaţionale, ale marilor puteri, ale Alianţelor şi organismelor internaţionale.

Este de amintit ceea ce scria Raymond Aron: „Dacă strategia are o finalitate, ea ar putea fi numită într-un singur cuvânt – pace. Finalitatea unei strategii sau a ducerii războiului este pacea, nu victoria militară, chiar dacă fiecare dintre beligeranţi doreşte o pace diferită, ori concepe pacea în termeni diferiţi.“[2]

Forţele şi structurile care acţionează în astfel de împrejurări sunt diferite şi se află în ipostaze deosebite. Unele au participat efectiv la conflict şi, după încheierea

2 Aron, Raymond, *Clausewitz, Philosofer of war*, Englewood Cliffs, 1985.

acestuia, au obligaţia de a gestiona noua situaţie. Altele au fost aduse în teatru după conflict sau au fost create în mod special, pe plan local, pentru o asemenea de situaţie. Ele sunt, deci, autohtone, ale unei mari puteri, ale unei alianţe, ale ONU sau ale altei organizaţii de securitate. Indiferent cum ar fi şi de unde ar fi, misiunea lor este să sprijine forţele şi structurile locale şi internaţionale în stabilizarea situaţiei, să prevină reapariţia conflictului şi să creeze condiţii pentru reluarea activităţii economice şi sociale, pentru normalizarea relaţiilor pe plan local şi regional, pentru asigurarea securităţii colective şi individuale.

Chiar dacă tipurile de războaie enunţate mai sus par a reproduce, în forme noi, confruntările şi războaiele antichităţii, evului mediu şi epocii moderne şi contemporane, sfera lor de cuprindere, conţinutul şi modalităţile de desfăşurare impun reguli noi, configuraţii noi şi chiar principii noi. Acestea se regăsesc în reforma politicilor de apărare, doctrinelor şi strategiilor tuturor ţărilor şi armatelor din lume, dar mai ales în conceptul de transformare NATO, care deţine supremaţia în domeniul modernizării forţelor, mijloacelor, doctrinelor şi strategiilor de întrebuinţare.

Interconexiuni în tipologia războiului contemporan există şi sunt prezentate în anexele 1 şi 2.

Războiul devine o confruntare între profesionişti, îndepărtându-se de ideea implicării societăţii civile în astfel de acţiuni. Oportunitatea informaţiei şi, în consecinţă, rapiditatea şi calitatea deciziei suplinesc de cele mai multe ori deficitul în forţe şi mijloace. Toate acestea ne fac să fim de acord cu afirmaţia că "în condiţiile în care nu toate statele îşi permit realizarea într-un timp rezonabil a tranziţiei către al treilea tip de război este posibilă apariţia unor confruntări disproporţionate, ceea ce poate duce la înlocuirea forţei prin descurajarea nucleară cu o altă ameninţare şi anume incompatibilitatea confruntării cu mijloace raţionale”[3].

Societatea omenească se află într-o etapă de tranziţie de la sistemele economice industriale la sistemele economice informaţionale, în condiţiile în care mai persistă încă şi sisteme economice agricole. Această etapă va dura, iar problemele care se vor pune vor fi deosebit de complexe. Într-o astfel de diversitate, caracteristică etapelor de tranziţie, vom avea de-a face nu numai cu numeroase confruntări disproporţionate, ci şi cu o mulţime de confruntări clasice, de guerilă, teroriste etc.

În condiţiile actuale, scopul politico-militar general va avea din ce în ce o mai mare încărcătură politică. Astfel, componenta politică reprezintă apărarea, slujirea sau recuperarea prin toate mijloacele, deci inclusiv cele militare, a intereselor sociale generale fundamentale, care pot fi naţionale sau de coaliţie. Aceasta se realizează prin alegerea obiectivelor acţiunilor militare, stabilirea forţelor şi mijloacelor participante, asigurarea acţiunilor militare din punct de vedere politic, economic, financiar, psihologic etc. şi corelarea acestora cu alte acţiuni strategice.

Latura politică a scopului vizează cu precădere reuşita acţiunilor militare de orice tip, ocuparea (eliberarea) spaţiului de interese, împiedicarea adversarului de a aplica politica “faptului împlinit”, restabilirea prin forţa armată a intereselor fundamentale, apărarea democraţiei şi ordinii constituţionale. În ceea ce priveşte

3 Gl.bg.Vasile Paul, *Conflictele secolului XXI,* Editura Militară, Bucureşti, 1999, p.47.

componenta strategică a scopului politico-strategic general, aceasta se materializează prin distrugerea (anihilarea) sistemelor inamicului de confruntare în multiple planuri, descurajarea dezvoltării (continuării) acțiunilor sale strategice şi diminuarea cât mai accentuată a potențialului său de război.

În plan militar, scopul vizează prevenirea şi limitarea efectelor oricărui tip de acțiune militară a adversarului, nimicirea grupărilor de apărare (de invazie) sau de acțiune armată internă şi obținerea sau impunerea condițiilor de pace. Scopul strategic final constă în distrugerea obiectivelor militare, economice şi de infrastructură ale inamicului şi, prin aceasta, prăbuşirea sistemelor sale strategice, iar căile realizării lui sunt şi vor rămâne în principal de natură militară, la care se adaugă, bineînțeles, o serie întreagă de acțiuni politico-diplomatice, economice, financiare, psihologice, informaționale etc.

Forțele şi mijloacele participante la conflictele armate ale viitorului vor fi deosebit de variate, de la structuri clasice la cele de acțiune rapidă, de la arme convenționale la cele cu mare precizie de lovire şi la cele nucleare.

După opinia celor mai mulți specialişti militari o altă direcție care promite este electronizarea operațiilor militare, care se realizează prin introducerea pe scară largă a diferitelor echipamente electronice (radioelectronice) la sistemele moderne de arme şi la mijloacele lor de sprijin, la nivel tactic şi operativ. Contramăsurile electronice, cercetarea armelor dirijate electrono - optic devin elemente noi ale luptei, bătăliei şi operației. În viitor este de aşteptat ca armele electronice cu efect distructiv să fie introduse la trupe. Cel mai mare succes în acest domeniu a fost obținut în SUA unde au fost create în prezent mai multe modele de arme tactice cu laser, aflate în faza avansată de testare.

În această ordine de idei, se poate afirma că armele electronice facilitează o altă formă a luptei, lupta în spectrul fluxurilor electronice, care va fi caracterizată prin persistență, precizie înaltă a loviturilor la țintă, efect distructiv instantaneu şi imposibilitatea manevrei pentru a ieşi de sub lovitura acesteia. În ultimii ani, războiul electronic a devenit o formă specifică, relativ independentă, de război. Datele verificate pe timpul aplicațiilor şi conflictelor locale arată că folosirea pe scară largă a măsurilor de război electronic, bine coordonate, asigură o modificare substanțială a raportului de forțe, dezorganizează comanda şi controlul trupelor şi armelor inamicului, reduce accesul acestuia la informații reale şi îl forțează să acționeze după metode cunoscute în prealabil de către trupele proprii.

În prezent, se apreciază că armele neletale pot fi întrebuințate fără a crea pierderi la ținte, folosind sisteme şi echipamente ale războiului electronic. În plus, sunt create condiții care asigură întrebuințarea lor optimă, reducând masiv, sau excluzând total, pierderile proprii. În combinație cu mijloacele războiului informațional şi cu noua generație de sisteme de lovire de mare precizie, războiul electronic poate anihila total forțele armate şi centrele de comandă şi control ale unui inamic mai puțin dezvoltat tehnologic.

Războiul este în mod tipic neliniar, înțelegând prin aceasta că efectele cele mai mici pot avea consecințe imprevizibile şi disproporționate. În meteorologie, nelinearitatea este ilustrată prin "efectul fluture" – un fluture fâlfâindu-şi aripile în emisfera sudică poate provoca un şirag de reacții, care, eventual, pot degenera într-o

furtună violentă în emisfera nordică. La începutul secolului al XIX, Clausewitz făcea o remarcă similară când discuta despre formularea strategiei succesului. El scria atunci că victoria vine nu din bătălii câştigate sau prin impunerea uzurii inamicului, ci prin atacarea centrelor de greutate ale acestuia care, funcţie de situaţie, pot fi reprezentate de forţele sale armate, de capitala statului, de liderii militari sau politici sau de principalul aliat al inamicului.

În cursul secolului XX, complexitatea războiului a crescut, la fel cum au progresat şi forţele militare, care s-au bazat pe un sprijin politic şi logistic ce a devenit din ce în ce mai complex. Cu această complexitate mereu în creştere, este aproape cert că natura neliniară a războaielor va creşte de asemenea.

În urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, s-a desprins concluzia că terorismul nu mai poate fi considerat o simplă infracţiune, aşa cum era şi cum mai este el încă definit în normele de drept şi în mai toate documentele internaţionale. Momentul 11 septembrie a dovedit, cu un preţ foarte mare, că terorismul este război. Un război continuu, asimetric şi atipic, care se manifestă în toată lumea, sub infinite forme şi formule, de la clasicele atacuri cu bombă şi răpiri de persoane, la atacuri NBC sau în reţelele Internet. Există terorism răzbunător, patologic, dar şi terorism politic, economic, biologic, chimic, nuclear, genetic, cibernetic.

Terorismul a atins cote insuportabile, care nu mai puteau fi deci nici tolerate, nici neglijate. De aceea, imediat după 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au declanşat războiul antiterorist, care este, la fel, un război continuu, complex, complicat, diversificat, cu intensitate diferită, în reţea, la scară planetară. El vizează deopotrivă reţelele şi organizaţiile teroriste existente, bazele lor de antrenament,suportul logistic, dar şi centrele vitale, elementele forte, zonele de referinţă, punctele de sprijin şi, legat de toate acestea, sistemele generative, cauzele.

Între aceste puncte de sprijin ale terorismului, preşedintele Statelor Unite, George Bush, a nominalizat şi trei state pe care le-a definit ca făcând parte din „axa răului“: Coreea de Nord, Iranul şi Irakul. Este vorba, desigur, de regimurile politice ale statelor respective, nu de popoarele, valorile şi filosofiile milenare ale acestor respectabile state. Probabil că raţionamentul care l-a condus pe oficialul american la o astfel de propoziţie apodictică se sprijină pe un adevăr simplu: dictatura este totdeauna generatoare de terorism.

În aceste condiţii, în cadrul războiului antiterorist declanşat la nivelul planetei, ca război al viitorului, atacarea şi prin mijloace militare a regimului politic de la Bagdad poate fi considerată ca parte integrantă a războiului antiterorist în reţea. Aceste lucru ţine de strategia antiteroristă, strategie care pune şi trebuie să pună în aplicare o decizie politică indubitabilă şi categorică, cea de eradicare a terorismului. Astfel de strategie, mai ales în componenta ei militară, este foarte complicată şi se află abia în faza de elaborare. Cu alte cuvinte, războiul împotriva lui Saddam Hussein ar fi trebuit să pună în aplicare, potrivit raţionamentului de mai sus, o strategie antiteroristă care nu a fost încă definitivată.

Concluzii

Noul război, exprimat, la ora actuală, prin războiul bazat pe reţea, prin războiul împotriva terorismului, precum şi prin numeroase alte forme ale războiului continuu

(războiul informațional, războiul mediatic, războiul psihologic, războiul economic, războiul geofizic etc.), este caracterizat de principii dinamice, prin care se afirmă strategiile de alianță, cele ale marilor entități cu roluri şi funcții geostrategice, ale organismelor internaționale şi cele ale viitoarelor centre de putere.

Înalta tehnologie, tehnologia informației, noile sisteme de arme, cercetările asupra ionosferei, asupra cosmosului, asupra mediului marin şi asupra fenomenelor meteorologice creează condiții pentru supravegherea mediului, pentru extinderea spațiului de confruntare şi, în consecință, pentru configurarea unor noi tipuri de confruntare, bazate pe noile principii ale dominanței cosmice şi informaționale, ripostei instantanee, acțiunii în rețea, reducerii pierderilor şi efectelor colaterale şi protecției populației, instituțiilor şi valorilor.

Ciberspațiul, rețelele Internet, sistemele C4ISR asigură aplicare principiului dominanței globale informaționale şi strategice, dar nu exclud apariție proliferarea unor vulnerabili de tip nou, care se cer acoperite prin flexibilitate strategică şi capacitatea de reacție complexă şi instantanee. Ca atare, aplicarea principiului flexibilității, la nivel strategic şi tactic, a principiului fermității şi a celui al prevenției cere un analiză temeinică, o evaluare permanentă şi, pe această bază, elaborarea unor prognoze cât mai realiste.

Noile războaie – războiul continuu, războiul geofizic, războiul bazat pe rețea, războiul cibernetic, precum şi diversele forme ale războiului continuu – războiul economic, războiul informațional, războiul psihologic, războiul mediatic, războiul genetic – îşi au principiile lor specifice, definite pe complexitatea şi dinamica excepțională a acțiunilor, pe flexibilitate, reacție rapidă de răspuns, descurajare şi prevenție

Războiul poartă şi va purta mereu amprenta unei decizii politice şi va fi aşa cum va fi şi societatea viitorului. Cel puțin pe termen mediu (dacă nu chiar pe termen lung, adică preț de un secol sau mai mult), este posibil să se mențină uriaşe decalaje economice şi tehnologice între continente, state şi alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte de interese şi dezvoltarea în continuare a armamentelor şi tehnicii de luptă. În mod sigur, cel puțin pe termen apropiat, vor apărea noi tipuri de arme şi de tehnologii care vor influența în mod hotărâtor filozofia şi tehnologia războiului, strategia şi tactica.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine, în ultimă instanță, un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere, prin forță, a unor decizii, de gestionare violentă a crizelor şi conflictelor. În acest sens, se va continua politica de modernizare a armatelor, se vor dezvolta armatele profesioniste şi componentele internaționale integrate ale acestora.

Este posibil ca, în acest mileniu, urmând în general fizionomia confruntărilor armate din epocile anterioare, războiul să se bazeze pe strategii de descurajare şi pe efortul comunității internaționale de oprire a violențelor şi folosire a dialogului, diplomației şi presiunilor politice, economice şi militare pentru rezolvarea diferendelor.

Epoca parteneriatelor strategice reprezintă o urmare a unor strategii indirecte ale marilor puteri, organizațiilor şi organismelor internaționale, de regrupare şi reorganizare a forțelor şi acțiunilor, astfel încât, în urma spargerii bipolarității, să se

previnã fragmentarea excesivã a intereselor şi apariţia unor focare de criză greu de stăpânit şi gestionat. Dar parteneriatele strategice nu sunt neapărat soluţii pe termen lung, ci doar modalităţi de armonizare a intereselor. Parteneriatele strategice nu exclud războiul, ci doar pun într-o relaţie de complementaritate entităţi politice importante, reducând atât vulnerabilităţile acestora, cât şi ameninţările şi riscurile adiacente. Războiul nu s-a sfârşit. Epoca lui nu a trecut şi nu poate trece, întrucât se pare că el este un însoţitor permanent al societăţii omeneşti. Ceea ce se schimbă mereu, dar totdeauna într-o anumită măsură, este fizionomia lui. De la o epocă istorică la alta, el poate îmbrăca toată gama de forme şi procedee, de la descurajare la acţiuni în forţă pentru nimicirea adversarului, de la ameninţare şi presiune la fapt împlinit. Aproape toate activităţile omeneşti slujesc sau pot sluji, într-o formă sau alta, fenomenul război. Prin extensie, războiul a devenit omniprezent în viaţa omului. Există un război informaţional, un război economic, un război diplomatic, un război în ciberspaţiu şi chiar un război… cultural. Dar cel care continuă să îngrijoreze şi să înspăimânte lumea este războiul dus prin mijloace militare, războiul violent, războiul armelor de foc, al armelor de distrugere în masă, al armelor de degradare a mediului şi a fiinţei umane. Toate aceste tipuri de războaie şi multe altele – unele încă de neimaginat – vor continua probabil să existe, să se multiplice, să se creeze, re-creeze şi autocreeze în mediul uman. Omenirea va dori să se debaraseze de orice tip de război dar nu va reuşi, ştim însă precis că va continua să-l studieze, să-l înţeleagă şi, de vreme ce îi este la îndemână şi tot nu-l poate eradica pe deplin, să-l folosească.

Bibliografie:

[1]. STRĂINU, Emil, **Războiul Geofizic,** Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Editura Bogdana, Bucureşti, 2003.

[2]. ARON, Raymond, *Clausewitz, Philosofer of war*, Englewood Cliffs, 1985.

[3]. PAUL, Vasile, Gl. bg., *Conflictele secolului XXI,* Editura Militară, Bucureşti, 1999.

[4]. MUREŞAN, Mircea, General dr., VĂDUVA, Gheorghe, General de brigadă (r) dr., **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Ediţia a II-a Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I" , Bucureşti, 2006.

[5]. FRUNZETI, T., **Tipuri de războaie în epoca contemporană,** Editura A.I.S.M., Bucureşti, 1996.

[6]. MUREŞAN M., **Curs de artă militară, Fenomenul militar contemporan**, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005.

[7]. TOFFLER A**., Război şi antirăzboi,** Editura Antet, Bucureşti, 1995.

[8]. VĂDUVA, Gheorghe, General de brigadă (r) dr., **Principii ale războiului şi luptei armate – realităţi şi tendinţe,** Bucureşti, 2003.

[9]. MUREŞAN, Mircea, general prof. univ. dr., Văduva, Gheorghe, general de brigadă (r) dr., **Criza, conflictul, războiul, vol. I – Definirea crizelor şi conflictelor armate în noua configuraţie a filosofiei şi fizionomiei naţionale şi internaţionale de reţea**, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2007.

Anexa nr. 1
Interconexiuni în tipologia războiului contemporan

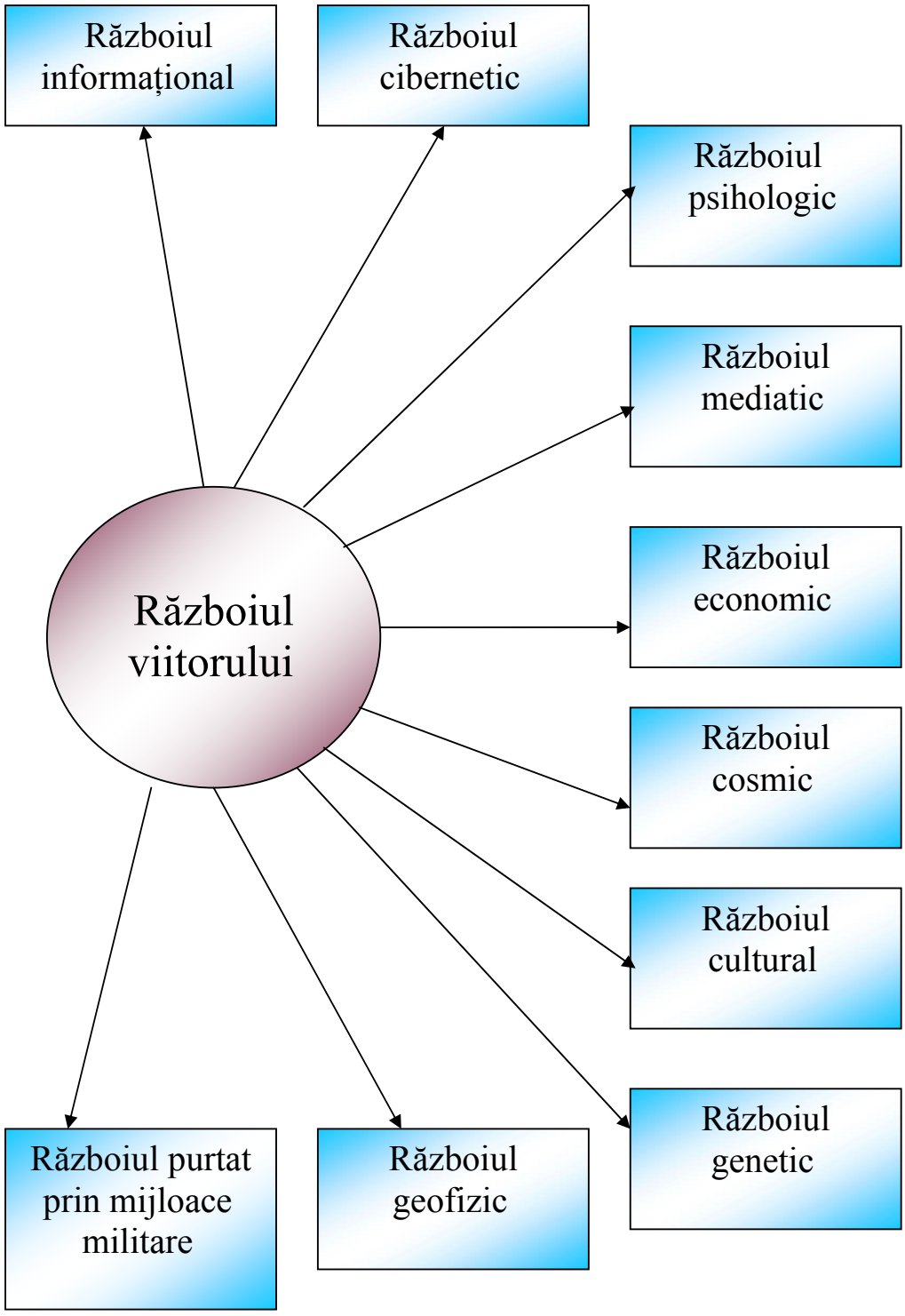

Anexa nr. 2

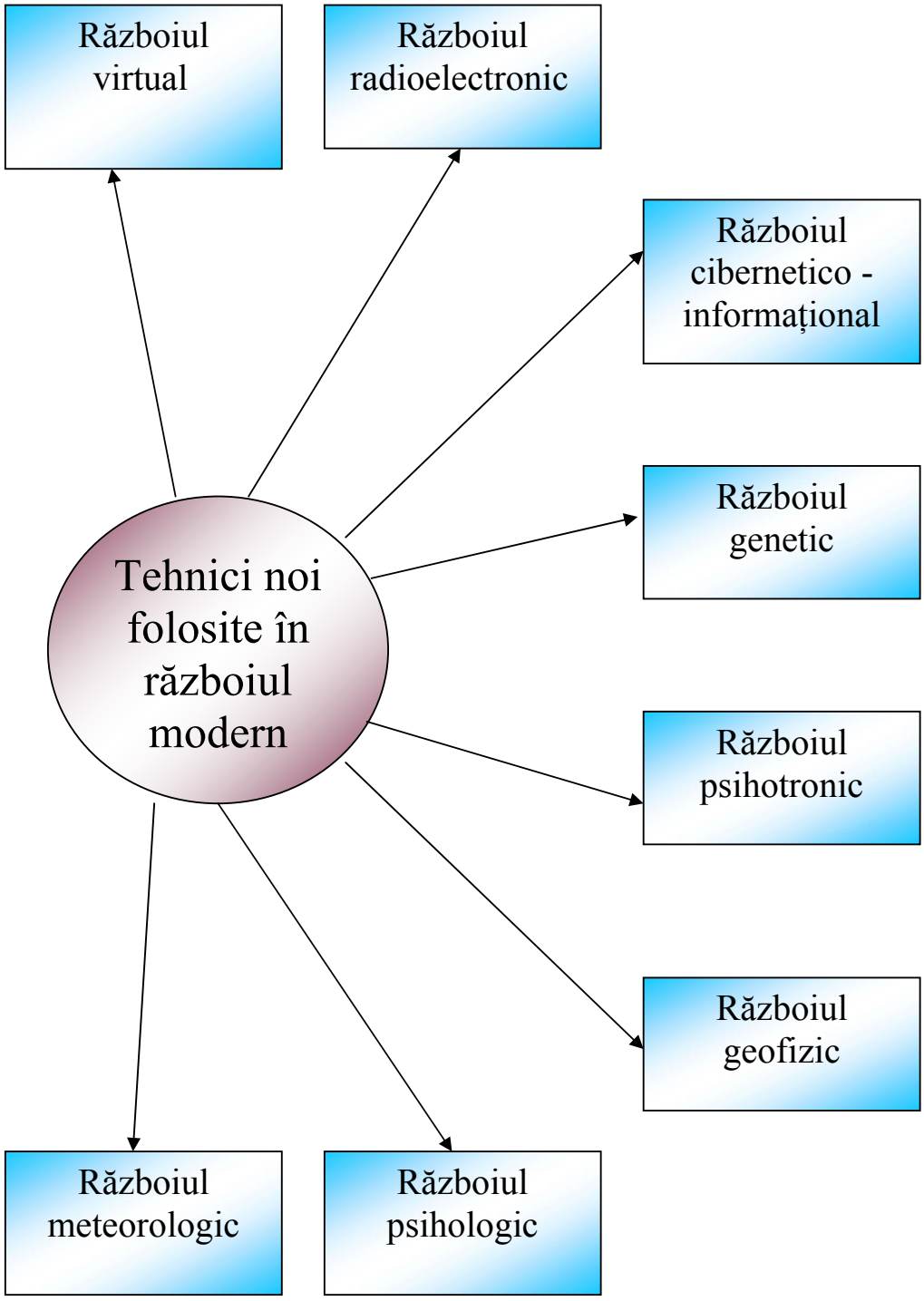
Tehnici noi folosite în războiul modern
Războiul virtual
Războiul radioelectronic
Războiul cibernetico - informațional
Războiul genetic
Războiul psihotronic
Războiul geofizic
Războiul meteorologic
Războiul psihologic

REPERE DEFINITORII ALE FENOMENULUI MILITAR CONTEMPORAN

Cezar COBUZ*

In today's situation, the military and political generally purpose, will have an increasing political influence. Consequently the political represent defense, recovering by all means, including military means, of the fundamental social interests, which can be nationally or coalition interests. This is made by choosing military actions objectives, establishing the forces and means, connecting military actions with politics, economics, finances, e.g. and correlating them with other strategic actions.

New kinds of war – continuous war, geophysical war, net based war, cybernetic war, and the different forms of continuous war – economical, informational, psychological, genetic – have their own specifically principles, defined by complexity and exceptionally dynamics of actions, flexibility, rapid response reaction, preemption.

Evoluția fenomenului militar este dominată, atât de caracteristicile mediului de securitate, cât şi de nivelul de performanță a tehnologiilor cu aplicabilitate în domeniul militar, în acest sens, rolul tehnologiei informației pare să dețină un loc important.

Era informațională conduce la cele mai semnificative schimbări în desfăşurarea operațiilor şi reprezintă efectul cumulat al posibilelor aplicații ale tehnologiei informaționale asupra acțiunilor militare. Tehnologiile informaționale sunt capabile să facă posibilă combinarea sistemelor de arme cu precizie la mare distanță cu rețelele de senzori şi elemente de decizie în cadrul conceptului de RBR. Astfel, fenomenul militar contemporan va fi dominat de creşterea importanței operațiilor informaționale, acestea putând penetra toate nivelurile operaționale -strategic, operativ şi tactic

Evoluția acestor tehnologii specifice erei informaționale poate determina apariția unor confruntări majore în planul doctrinelor, conceptelor, structurii, instruirii trupelor şi fizionomiei acțiunilor, crescând cerințele de standardizare şi interoperabilitate, precum şi cele de realizare a unor aranjamente de comandă şi control între forțele sau națiunile participante.

Complexitatea fenomenului militar este cunoscută şi recunoscută de analiştii politici şi militari, dar se pare că în ultimul deceniu s-au profilat elemente cu putere de modificare esențială a acestuia. Astfel, pot fi aduse în atenție următoarele elemente[4]:

- diversitatea tehnologiilor cu aplicabilitate în domeniul militar;
- creşterea potențialului distructiv al armamentului convențional şi neconvențional;

* **Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt"**

4 Cf. Col. prof.univ.dr. Vasile Vartolomei, Tendințe de evoluție a teoriei şi practicii arte operative, în volumul Evoluții în mediul de securitate post Praga- 2002, Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2004, p. 63.

- schimbarea locațiilor unor poli de putere militară şi economică;
- dezvoltarea sistemelor de apărare a statelor împotriva unor amenințări asimetrice, teroriste etc.;
- reconsiderarea spațiului şi timpului în dimensionarea acțiunii militare;
- gradualitatea şi proporționalitatea acțiunii armate;
- controlul permanent al violenței;
- reevaluarea conținutului fazei post-confiictuale şi a rolului forței armate în această etapă;
- autoselectivitatea participării forțelor multinaționale în gestionarea unei crize (conflict);
- proiectarea forței multinaționale, desfăşurarea şi angajarea acesteia;
- combinarea tot mai atentă a elementului politic cu cel militar în gestionarea unei crize (conflict);
- flexibilitatea -ca trăsătură permanentă în angajarea forței în spațiul de confruntare;
- suportul național şi multinațional în confruntarea militară

Fenomenul militar, în analiza sa, nu este privit ca un element independent, autonom în cadrul sistemului social. În strânsă legătură cu celelalte fenomene determină configurația societății.

Generații de filozofi, sociologi, analişti de diverse orientări, teoreticieni militari s-au preocupat de descifrarea esenței fenomenului militar, a mecanismului prin care acționează, a conținutului şi amplorii influențelor pe care le exercită în societatea omenească.

Studiile făcute scot în evidență faptul că esența fenomenului militar o constituie violența, dar nu orice tip de violență, ci violența colectivă, care reprezintă „trezirea şi exacerbarea agresivității ațipite în subconştientul ființei umane şi diseminată în conştiința maselor” [5] . Violența este un mod de manifestare a conflictualității trăirilor şi relațiilor umane, remodelată de moralitate, cultură şi civilizație clădite de umanitate. Este „violența sau forța încastrată în lege”[6] care se află înapoia tuturor acțiunilor unui stat, guvern şi de fapt „orice guvern – afirmă A.Toffler – se bazează pe armată şi pe poliție pentru a-şi impune violența. Această amenințare omniprezentă şi necesară a violenței oficiale în societate ajută la menținerea sistemului în funcțiune, face să fie aplicabile contractele de afaceri curente, ... oferind maşinării pentru rezolvarea paşnică a disputelor. În acest sens, paradoxal, amenințarea voalată cu violența este aceea care ajută ca viața cotidiană să decurgă nonviolent”[7] . Este vorba, de acel tip de violență, care alături de avuție şi cunoaştere sunt cele mai importante resurse ale puterii.

Faptele şi fenomenele integrate domeniului militar au o durată a lor, o dinamică a lor, o anumită existență şi coexistență. Cunoaşterea legităților după care are loc dezvoltarea faptelor şi fenomenelor militare prin esență şi destinație,

5 Constantin Păunescu, *Agresivitatea şi conduita umană*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1994, p.14.
6 A.Toffler, *Poweshift.* Editura All, Bucureşti, 1996, p.23.
7 A. Toffler, Powershift, Editura All, Bucureşti, 1996, p. 25

componente ale domeniului militar, permite elaborarea de aprecieri de perspectivă, asupra fenomenului militar în ansamblul său.

Fenomenul militar este unul din fenomenele sociale care ilustrează cel mai bine ideea dezvoltării. „Forțele, mijloacele, principiile, formele şi procedeele de luptă nu sunt imuabile. Ele sunt supuse unor continue schimbări, perfecționări şi înnoire, odată cu procesele fundamentale ale evoluției întregului social”[8] . Cauzele care determină asemenea schimbări sunt în general cunoscute, insistându-se în prezent mai ales pe factori de natură economico-socială şi tehnico-ştiințifică. În acest sens trebuie să fie concepută şi lupta armată, supusă condiționărilor de natură temporală. Se are în vedere factorul timp în succesiunea transformărilor ce se produc atât în timpul social-istoric, cât şi în timpul militar, considerat ca durată a unui război, a unei campanii, operații sau lupte. Toate componentele luptei armate sunt supuse dezvoltării în timp, iar schimbarea unora atrage după sine şi schimbarea altora. Analiza pe componente arată că ritmurile, proporțiile şi mecanismele dezvoltării sunt diferite, putând apărea rămâneri în urmă, discrepanțe şi chiar tendințe divergente. Evidențiem faptul că între aceste componente există dezvoltări distincte, specifice, între care se stabilesc anumite relații. Acestea nu pot fi efectul unui determinism univoc, care ar duce la o interpretare schematică a dezvoltării[9]. În acest cadru al analizei se pune în evidență şi dialectica situațiilor de luptă, ca momente nodale ale luptei armate.

Sunt specialişti militari în arta războiului care nu fac distincția necesară între lupta armată, ca ansamblu de fapte (acțiuni, evenimente şi situații) şi războiul ca fenomen social. Formula clausewitziană „războiul este o continuare a politicii prin alte mijloace” este ceea ce face distincția necesară dintre război şi lupta armată; incluzând-o în raportul dintre scop şi mijloc. „Scopurile războiului, rațiunea declanşării sale, conducerea sa supremă, de la începutul şi până la sfârşitul operațiunilor militare, aparțin politicului şi exprimă sensul continuării politicii. În acest sens războiul constituie într-adevăr o parte a unui întreg, care este politica.

Mijlocul este însă militar, este lupta armată, întrebuințarea armamentului şi tehnicii de luptă, care are un caracter distructiv. Declanşând un război, politica urmăreşte scopurile sale, dar foloseşte pentru aceasta alte mijloace, adică mijloace militare, specifice luptei armate. Desigur ea se străduieşte ca aceste mijloace şi modul de întrebuințare a lor să fie proporționale cu scopurile, dar de aici nu decurge că s-ar putea identifica natura scopurilor cu natura mijloacelor[10].

În trecut, datorită rolului determinant al confruntării armate dintre beligeranți în desfăşurarea războaielor, esența acestora era definită aproape exclusiv de componenta lor violentă (lupta), războiul fiind câştigat sau pierdut pe câmpul de bătălie, în timp ce alte domenii de confruntare jucau un rol secundar. De aceea, cei care au studiat în timp fenomenul război l-au definit relativ simplist, doar din punct de vedere al confruntării violente a forțelor armate ale beligeranților. Clausewitz definea, pentru prima dată, esența războiului ca o continuare a politicii cu alte mijloace şi anume mijloace violente, ceea ce aducea în teoria strategiei militare subordonarea punctului

8 Lupta armată, Editura Militară, Bucureşti, 1978, p.8.

9 Gl.mr.Corneliu Soare, *Dialectica luptei armate*, Editura Militară, Bucureşti, 1981, p.39.

10 Gl.mr.Corneliu Soare, *Dialectica luptei armate*, Editura Militară, Bucureşti, 1981, p.77.

de vedere militar față de cel politic şi penetrația elementului politic în domeniul militar nu atinge „amănuntele războiului“, ci vizează planul întregului război, al campaniei şi, adesea, al bătăliei. Evoluția actuală a teoriei şi artei militare, constând într-un intens proces de dezvoltare şi diversificare, reflectă conținutul, fizionomia şi trăsăturile fenomenului militar contemporan, şi, de asemenea, tendințele şi perspectivele sale de dezvoltare. În acest context, devine tot mai evident faptul că declanşarea, desfăşurarea şi deznodământul confruntărilor armate în epoca actuală, au mai mult decât oricând, o determinare complexă, în care componenta militară nu mai are în mod inevitabil rolul hotărâtor. Implicarea atâtor domenii permite tot mai mult ca „în prezent, asigurarea stării de securitate să fie un rezultat al convergenței strategiilor nonviolente sau al aplicării unor constrângeri de natură politică, economică etc.“[11].

În acest sens, domeniul decizional şi determinant, în orice conflict armat rămâne pe mai departe domeniul politic, ceea ce face ca politicul să dobândească tot mai multe valențe militare, iar strategia militară să devină tot mai politică. Noua corelație între domeniile de confruntare îşi găseşte exprimarea în răspunsul la întrebarea: „Mai poate reprezenta confruntarea armată un instrument prin care pot fi îndeplinite scopuri politice?“. Astfel, din acest punct de vedere, se poate evidenția că deşi scopurile politice şi militare ale confruntărilor armate au fost atinse, parțial sau în totalitate, rezultatele obținute nu sunt întotdeauna proporționale cu costurile acestora. De asemenea, se poate aprecia că recurgerea la acțiunea militară nu este, întotdeauna, cea mai bună soluție de rezolvare a situațiilor conflictuale de către politică. În acelaşi timp, se constată că raporturile dintre domeniile de confruntare se modifică într-un ritm accelerat, iar lupta armată tinde să-şi diminueze însemnătatea, concomitent cu apariția unor domenii de confruntare noi. Urmare a redefinirii rolului confruntării armate în declanşarea, desfăşurarea şi deznodământul războiului (conflictului), acesta se aşează pe alte coordonate, fiind caracterizat prin faptul că „pacea va coexista cu războiul; ponderea mijloacelor şi acțiunilor nonviolente va creşte considerabil; forțele şi mijloacele vor fi mai paşnice şi ecologice, iar confruntările majore se vor angaja mai mult în sfera informațiilor şi decriptării intențiilor adversarului; nu se va desfăşura în spațiul marilor puteri ci în cel al zonelor de interes controlate de acestea; concepția şi decizia vor fi în sfera gândirii şi acțiunii umane, având o componentă informațională puternică, iar execuția va aparține mijloacelor ultra perfecționate, viabile, inteligente, selective şi de mare randament“[12].

Confruntarea armată modernă, caracteristică mileniului trei, capătă valențe noi în sensul că va poseda disponibilitățile necesare adaptării permanente la cerințele războiului viitor şi, de asemenea, va fi în strânsă concordanță cu realizările din domeniile gândirii şi practicii umane. Caracteristicile confruntărilor armate scot în evidență, în primul rând, trăsăturile „distinctive care le diferențiază în sfera

11 Cf. Liviu Habian, Mircea Chelaru, Corelația politică-strategie (Eseu), Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1997, p. 27.

12 Constantin Onişor, Teoria Strategiei Militare, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999, pp. 166 –167

confruntărilor impuse de război“[13]. Din totalitatea caracteristicilor acestora, care scot în evidență în primul rând tendința de evoluție şi adaptarea la cerințele războiului modern, sunt de amintit: confruntările armate se desfăşoară pe toată adâncimea dispozitivelor; lupta se desfăşoară pe structuri cu posibilități de acțiune integrată; lupta se bazează pe confruntarea unor forțe şi mijloace perfecționate; acțiunile se bazează tot mai mult pe combinarea eficientă a focului, loviturii şi manevrei; amploarea acțiunilor (timp, spațiu, intensitate, forțe şi mijloace), sporeşte complexitatea aeroterestră a confruntării. În timp de pace, în special în perioada de tensiune pentru atingerea scopurilor politice sau economice se folosesc o serie de acțiuni militare care au caracteristici bine definite, astfel: angajarea adversarului potențial într-o cursă a înarmării căreia nu-i poate face față; încheierea unor alianțe militare care modifică echilibrele existente la un moment dat; utilizarea „diplomației violenței“; recurgerea la spectrul forței militare în politică şi în unele dispute politice, chiar, dacă un război sau altul include într- un grad mai înalt sau mai redus confruntarea armată, aceasta îşi are propriile legități şi coordonate ale evoluției, determinate de influența dimensiunilor obiective şi subiective ale luptei armate.

În lucrările specialiştilor militari evoluția războiului modern, procesul prospectiv va urma o traiectorie complexă. Cercetătorul va porni de la esența războiului indiferent de natura lui, care va fi întotdeauna aceeaşi. Ea se bazează pe “angajarea riscului existențial colectiv, acceptat de o comunitate umană, pentru prezervarea drepturilor sale naturale, evidențiate şi conştientizate prin traseul politic şi filozofia grupului de lideri, sau percepută instinctiv la nivelul unei mase sau al unei grupări umane controlate sau nu”.

În prezent, când studiile militare se orientează tot mai decis spre o acțiune interforțe, analiştii militari sunt în unanimitate de acord că războiul de perspectivă va avea în mod cert un caracter integrator, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale armatei, care vor acționa în toate mediile: terestru, aerian, naval şi cosmic.

Ca în oricare altă etapă a dezvoltării societății omeneşti, la baza actualelor mutații care se produc în lupta armată stau o serie de factori, care exercită asupra acestui fenomen o determinare obiectivă. Ei sunt de natură economică, politică, ştiințifică, informațională şi psihologică şi au asupra luptei armate o acțiune complexă. Cei mai importanți dintre aceştia pot fi considerați: revoluționarea bazei economice a societății în domeniul mijloacelor de ducere a acțiunilor militare; reconsiderarea rolului informației şi creşterea vitezei de transformare a proceselor specifice acestui fenomen; asimilarea rezultatelor tehnico-ştiințifice contemporane; demasificarea armatelor[14].

Mutațiile produse în societate impun o adevărată revoluție şi în arta militară, o revoluție care să reflecte noile funcții economice şi tehnologice. Ştiința şi comunicarea vor fi motoarele secolului al XXI-lea. Uneltele inteligente produc arme inteligente. Nimic nu o demonstrează mai bine decât modul în care s-au desfăşurat

13 Constantin Onişor, Teoria Strategiei Militare, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999, p. 385.

14 Stăncilă L., Grecu I, Lupta armată modernă, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002, p.71.

conflictele din Golful Persic şi din Iugoslavia, care pot fi caracterizate ca un război al spiritului contra materiei[15].

"Doctrina militară – observa Alvin Tofler – continuă să se schimbe în toate armatele lumii. Dar, dacă ascultăm cu atenţie, indiferent că termenii sunt formulaţi în chineză sau italiană, în franceză sau rusă, temele centrale rămân acelea ale Luptei Aero-Terestre şi ale Operaţiilor Aero-Terestre"[16].

După cele două războaie mondiale s-a dovedit ca o dată cu progresul cunoaşterii ştiinţifice şi perfecţionării tehnologiilor, fizionomia acţiunilor militare s-a modificat continuu: a crescut mobilitatea trupelor prin dotarea lor cu mijloace de deplasare din ce în ce mai performante; s-au redus efectivele structurilor militare pe măsura apariţiei unor armamente cu caracteristici tehnico-tactice superioare; au apărut şi s-au dezvoltat unele genuri de armă (tipuri de tehnică cu posibilităţi diferite) şi a apărut lupta interarme.

În lucrările specialiştilor militari străini mai găsim şi alte caracteristici ale operaţiei şi luptei, cum ar fi: acţiunile asimetrice, mobilitatea, adaptabilitatea, descentralizarea, manevrabilitatea, flexibilitatea, simultaneitatea, continuitatea, ritmul înalt de acţiune, modularitatea, digitalizarea şi aplicarea forţei de lovire. Obţinerea succesului pe câmpul de luptă se va baza, în concepţia acestora, şi în viitor, pe o bună şi riguroasă organizare şi pregătire a acţiunilor militare, dar şi pe iniţiativă, rapiditate şi nu în ultimul rând, pe precizie.

Trebuie luate în calcul reaşezările geopolitice contemporane, atât la nivel continental, regional şi subregional, cât şi la nivel naţional, care suferă permanent modificări cu urmări vizibile asupra raportului de putere între autorii relaţiilor politice internaţionale şi impunerea în sfera politicii militare contemporane a unor noi concepte, cum ar fi: strategia faptului împlinit sau acceptarea de către părţi a unui compromis onorabil[17].

Caracterul de noutate în tratarea acţiunilor militare, în general, şi a formelor luptei armate, în special, este evidenţiat în structura integrată, aero-terestră a operaţiilor şi uneori a luptelor şi în raport cu conţinutul conceptelor doctrinare câmp de luptă extins, câmp de luptă integrat, acţiuni militare modulate şi demodulate cu eforturi sincronizate şi într-o deplină cooperare.[18]

Potrivit specialiştilor militari câmpul de luptă al viitorului va fi cu totul altul decât până acum. Concepţiei tradiţionale (liniare), potrivit căreia există un front şi o adâncime, îi va urma un câmp de luptă extins, adică tridimensional, în care nici o zonă nu va fi ferită de atacurile precise şi nimicitoare. Un număr tot mai mare de specialişti militari străini şi autohtoni prevăd chiar că operaţiile sau chiar şi luptele se vor desfăşura după modelul celor navale, adică la 360 grade.[19]

---

15 Gl. prof. univ. dr. Mircea MUREŞAN, Curs de artă militară, editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti 2005, p.46.

16 Alvin şi Heidi Tofler, Op.cit**,** Editura Antet, Bucureşti, 1995, p. 169.

17 Deac Aron-Liviu, **Acţiunea militară**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1996, p.10.

18 Gl.bg.dr. Vasile Paul, **Op.cit,** pp.40-44.

19 Constantin Onişor, **Contraofensiva**, Editura Militară, Bucureşti, 1995, p.28.

Extinderea câmpului de luptă în timp va determina o serie de modificări, cum ar fi : varietatea operațiilor terestre, aeriene şi maritime, atât de nivel strategic cât şi de nivel operativ, a luptei în timp şi spațiu, precum şi îndeplinirea obiectivelor strategice, respectiv operative sau tactice; integrarea orizontală a unor noi arme sau componente, stabilirea acestora într-o familie de arme; menținerea marilor unități şi unități dispersate şi neadiacente, care trebuie să distrugă capacitatea inamicului de a reacționa prin sincronizarea acțiunilor directe şi indirecte terestre, maritime şi aeriene; diversificarea țintelor şi restrângerea fâşiilor de responsabilitate şi, nu în ultimul rând, eficientizarea acțiunilor direcționate pe obiective.

Cauzele care provoacă aceste conflicte vor diferi fundamental, astfel că "România nu este şi nu va fi în viitorul apropiat, în fața vreunei amenințări majore, de tip militar clasic la adresa securității sale naționale. Se poate estima că, în perioada actuală, riscurile la adresa securității sunt preponderent de natură nemilitară şi mai ales, internă, manifestându-se în special, în domeniile economic, financiar, social şi ecologic"[20].

Viitorul aduce multe inovații deschizătoare de drum în ceea ce priveşte pregătirea şi ducerea operației (luptei) prin: creşterea importanței luptei electronice; utilizarea luptei neocorticale (afectarea sistemului nervos al inamicului) şi nu numai atât, poate chiar şi utilizarea armamentului nuclear. România – vector dinamic al securității democratice, stabilității şi prosperității economice – are un interes strategic fundamental ca regiunea extinsă a Mării Negre să fie una stabilă, democratică şi prosperă strâns conectată la structurile europene şi euroatlantice.

Noul tip de război reprezintă o trecere spectaculoasă de la suprafață la punct, de la masivitate la suplețe. Spațiul strategic devine fluid, iar operațiile şi acțiunile militare capătă un caracter integrat, rapid şi punctiform. Spațiul confruntării este, de-acum, acolo unde se află obiectivele principale ale părților beligerante, îndeosebi datorită confruntării tehnologice şi militare care au căpătat o dimensiune nouă, cea cosmică. Se observă tendința de scădere a duratei războiului, dar timpul necesar pregătirii acțiunilor strategice, precum şi complexitatea planificării acțiunilor cresc considerabil. Războiul devine o confruntare între profesionişti, îndepărtându-se de ideea implicării societății civile în astfel de acțiuni. Decizia (care tinde să fie tot mai prospectivă) şi conducerea strategică executată în timp real vor face ca viteza de reacție a sistemelor militare să fie decisivă.

Oportunitatea informației şi, în consecință, rapiditatea şi calitatea deciziei suplinesc de cele mai multe ori deficitul în forțe şi mijloace. Toate acestea ne fac să fim de acord cu afirmația că "în condițiile în care nu toate statele îşi permit realizarea într-un timp rezonabil a tranziției către al treilea tip de război este posibilă apariția unor confruntări disproporționate, ceea ce poate duce la înlocuirea forței prin descurajarea nucleară cu o altă amenințare şi anume incompatibilitatea confruntării cu mijloace raționale."[21]

20 **Strategia de Securitate Națională a României**, Bucureşti, 2007, p.18.

21 Gl. prof. univ. dr. Mircea MUREŞAN, **Curs de artă militară,** editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 101.

Războiul informațional ca o componentă a fenomenului militar contemporan este adesea înțeles ca război al epocii informaționale, se sprijină pe o idee destul de răspândită potrivit căreia societățile informaționale succed societăților industriale[22]. Într-adevăr, numerizarea, dezvoltarea capacităților de stocare a datelor, multiplicarea sateliților de comunicații creează condițiile unui mediu foarte diferit de cel cunoscut până în prezent: relațiile inter-umane se modifică, apar noi ritmuri.

Deşi războiul informațional a fost intuit şi conceptualizat încă din 1976 de către Thomas P. Rona[23] conştientizarea posibilității existenței unui astfel de război, al unui război invizibil, mult mai subtil decât războiul clasic, nu s-a realizat decât foarte recent, tonul dându-l mediile militare. Una dintre primele pietre de construcție ale conceptului de război informațional a constituit-o cartea lui A. Toffler "Al treilea val", apărută în 1980[24]. În aceasta se poate citi ca "pentru a ataca o națiune se poate obstrucționa fluxul informațiilor – tăierea legăturii dintre sediul societății multinaționale şi filialele sale din străinătate, ridicarea de bariere informaționale în jurul ei etc. Vocabularul informațional s-a îmbogățit cu o nouă expresie: "suveranitatea informației". Această reflecție asupra epocii informaționale a fost continuată de o altă carte a aceluiaşi autor, intitulată "Război şi antirăzboi"[25] , care a permis relansarea dezbaterii în Statele Unite a conceptului de război informațional.

Expresia "război informațional" acoperă o serie întreagă de semnificații, iar lipsa unei definiții clare a acestuia este vizibilă în toată literatura de specialitate. Până în prezent s-a încercat definirea originilor acestui tip de război, însă nimeni nu i-a stabilit încă principiile. Teoria şi practica războiului informațional se bucură, în ultimul timp, de o atenție crescândă din partea politicienilor, strategilor, oamenilor de ştiință şi mijloacelor de informare în masă din diverse țări, îndeosebi din spațiul nord-atlantic şi cel european, fenomen uşor de constatat urmărind frecvența discursurilor publice, conferințelor, simpozioanelor, cărților, studiilor şi articolelor care abordează această problemă.

Desprindem astfel concluzia, că, operațiile informaționale defensive se concentrează pe protecția propriei informații, a proceselor bazate pe informație, a sistemelor de comandă-control şi a celor de comunicații şi informatică. Această protecție trebuie să fie adaptată pentru orice tip de (in)amic, în orice situație (pace, criză, conflict) vizează patru componente: protecția infrastructurii informaționale; descoperirea atacurilor; restaurarea funcțiilor vitale şi reacția la atacuri iar integrarea acestora este esențială.

Prin contrast, războiul clasic "în serie", este sau a fost un tip de război care a angajat fiecare inel al sistemului succesiv, lovind fiecare obiectiv "la rândul lui", în serie, dinspre periferie către centru.

Războiul paralel a devenit posibil prin dezvoltarea fără precedent a aviației, sistemelor de lovire de mare precizie şi a armelor netradiționale, întrucât acesta utilizează aviația şi mijloacele de lovire la mare distanță pentru a putea distrugerea

22 Alvin şi Heidi Toffler, **Război şi anti-război**, Editura Antet, Bucureşti, 1995, p.86.

23 Thomas P. Rona (1922-1997) a creat sintagma de "război informațional" şi a impulsionat cercetările în domeniu.

24 Publicată şi în limba română în 1983, la Editura Politică.

25 Publicată şi de Editura Antet, în 1995.

obiectivele inamicului, care nu reprezintă un obiectiv în sine, ci reprezintă mijlocul prin care se atinge scopul final, respectiv acela ca prin distrugerea sau avarierea acestor ținte să se obțină un efect strategic care duce la pierderea de către inamic a capacității sistemelor sale organice, esențiale, de conducere sau de ducere a acțiunilor militare. Când aceste atacuri paralele se realizează concomitent, succesul operației este maxim.

Evoluția fenomenului militar este dominată atât de caracteristicile mediului de securitate, cât şi de nivelul de performanță a tehnologiilor cu aplicabilitate în domeniul militar în acest sens rolul tehnologiei informației pare să dețină un rol important.

Analizând logic am putea reține următoarele: echilibrul de putere a eşuat, fiind cauza a două războie mondiale, descurajarea nucleară a funcțiounat aproape o jumătate de secol, era conducerii centralizate a lumii se înfățişează ca soluție la anarhia mondială, asigurată prin susținerea unei armate, dacă nu mondială cel puțin tricontinentală.

Este era informațională sau a războiului informațional cu un profund caracter integrator şi efecte globale. Fenomenul postbelic s-a plasat sub semnul apariției unei noi „arme de război", arma nucleară, în contextul unei masive militarizări a ştiinței, care a dus la „industrializarea războiului".

Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie" între pace şi război, o ambiguitate a stării care, altădată, era definită prin „tăcerea armelor", violența armată manifestându-se în viața socială, în relațiile dintre state, în forme variate, fenomen denumit „proteificarea războiului". Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de „războiul rece", în care pacea putea fi caracterizată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace".

Potrivit specialiştilor militari, viitorul ne poate rezerva o nouă dimensiune a fenomenului militar, respective „democratizarea" folosirii acestuia în zonele fierbinți ale lumii. Conflictul mileniului al treilea se va caracteriza prin dependența „violenței colective" de noile tehnologii (microelectronica, inteligența artificială, optoelectronica), respectiv prin apariția unui „război al minții (sprijinul) împotriva materiei". Fenomenul militar al viitorului va cunoaşte, aşadar, noi dimensiuni, astfel:

- cauzele şi motivele violenței (dacă până în prezent se cantonau în sfera economică,moral-religioasă, ideologică) vor fi de factură etnică, rasială, religioasă – inter şi intraconfesională;
- apariția de noi tipuri de operații militare, diferite de războiul clasic;
- caracterul atotcuprinzător al promovării intereselor prin agresiuni economice, culturale, psihologice, religioase, informatice, informaționale;
- creşterea importanței dimensiunii temporale a fenomenului militar în detrimental dimensiunii spațiale;
- evitarea confruntărilor directe, frontale, dintre forțe şi mijloace numeroase, accentual deplasându-se spre nivelul tactic;
- acțiunea militară se va raporta la un nou sistem de norme militare care, la rândul lor, vor solicita noi norme juridice.

Fără a nega importanța conceptuală a sintagmelor de „luptă armată”, „război”, „agresiune”, „intervenție armată”,specialiştii militarisubliniază faptul că nu trebuie ignorate actualele evoluții din domeniul fenomenului militar:

- transformările, în unele cazuri radicale, ale conținutului şi semnificațiilor acestor concepte;
- apariția şi promovarea unei filosofii axate pe o concepție integralistă asupra fenomenului militar, respectiv a mutării accentului de la decizia politico-militară națională spre nivelul de decizie politică a organizațiilor internaționale;
- apariția unor determinări conceptuale ale doctrinelor politico-militare ale statelor naționale: „suficiența pentru apărare”, „interoperativitate”, „standardizate”, „profesionalizare” etc. ca fenomene comune induse la nivelul național.

Fenomenul militar contemporan a scos în evidență caracterul integrat, aeroterestru şi naval al acțiunilor militare, demonstrând că folosirea tuturor armelor, specialităților şi mijloacelor militare într-o confruntare modernă duce la obținerea victoriei în câmpul de luptă al viitorului.

Fenomenul militar va evolua odată cu evoluția societății post moderne. Reacțiile asimetrice la acțiunile militare moderne, noua dimensiune a revoluției ştiințifice şi tehnice, modificările survenite în percepția privind riscurile şi amenințările la nivel statal, regional şi global, vor transforma funcțiunile tradiționale de manevră, lovire, protecție şi logistică.

Istoria recentă ne demonstrează că războiul va fi mai puțin civilizat, caracterizându-se printr-o permanentă amenințare cu utilizarea armelor chimice, atentate teroriste, violarea integrității teritoriale etc. Cumpăna dintre milenii ne-a oferit imaginea unei adevărate mişcări browniene în relațiile ce caracterizează sistemul internațional. Evoluția acestora, deşi prefigurată de unii analişti şi viitorologi, nu poate fi prognozată cu exactitate, deoarece acumulările societății umane generează noi opțiuni, determinări şi orizonturi.

În ceea ce priveşte orientarea studiilor în domeniul fenomenului război, eforturile principale se conturează în momentul de față în direcția exploatării “limitelor” maxime şi minime probabile ale acestuia. Preocuparea pentru cunoaşterea evoluției viitoare a războiului şi a modului în care acesta va beneficia în continuare de programele ştiințifico-tehnice ale umanității este pe deplin legitimă dacă ținem cont că trăim pe o planetă caracterizată de menținerea conflictelor şi de escaladarea continuă a acestora.

În studiul evoluției războiului modern, procesul prospectiv va urma o traiectorie complexă. Cercetătorul va porni de la esența războiului indiferent de natura lui, care va fi întotdeauna aceeaşi. Ea se bazează pe “angajarea riscului existențial colectiv, acceptat de o comunitate umană, pentru prezervarea drepturilor sale naturale, evidențiate şi conştientizate prin traseul politic şi filozofia grupului de lideri, sau percepută instinctiv la nivelul unei mase sau al unei grupări umane controlate sau nu”[26].

26 Mircea Chelaru, *Războiul modern la sfârşit de mileniu*, în revista Gândirea Militară Românească, nr.3/1995, pag.9.

În prezent, când studiile militare se orientează tot mai decis spre o acțiune interforțe, analiştii militari sunt în unanimitate de acord că războiul de perspectivă va avea în mod cert un caracter integrator, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale armatei, care vor acționa în toate mediile: terestru, aerian, naval şi cosmic.

Ca în oricare altă etapă a dezvoltării societății omeneşti, la baza actualelor mutații care se produc în lupta armată stau o serie de factori, care exercită asupra acestui fenomen o determinare obiectivă. Ei sunt de natură economică, politică, ştiințifică, informațională şi psihologică şi au asupra luptei armate o acțiune complexă. Cei mai importanți dintre aceştia pot fi considerați: revoluționarea bazei economice a societății în domeniul mijloacelor de ducere a acțiunilor militare; reconsiderarea rolului informației şi creşterea vitezei de transformare a proceselor specifice acestui fenomen; asimilarea rezultatelor tehnico-ştiințifice contemporane; demasificarea armatelor[27].

Războiul viitorului, purtat cu armele relativ paşnice ale cunoaşterii, va duce la crearea unor adevărate coridoare între supraputeri şi zonele lor de interes. El nu va viola pacea, deci va coexista cu aceasta. Exemplul cel mai semnificativ este "războiul rece" purtat pe fondul păcii mondiale şi chiar în prezent, când războiul clasic este uzual chiar în accepțiunea marilor puteri. Perioada dintre momentele în care tac diplomații şi se aude primul foc de armă, iar toate celelalte mijloace de presiune şi de intimidare sunt folosite la maximum, arată că deja este mai puțină pace şi mai mult război, însă de un alt tip, unul care se simte, afectează, dar nu ucide şi nu se vede.

Oricât ar fi războiul, ca fenomen specific societății omeneşti, de complex şi de greu de înțeles, de prevenit şi de contracarat, conflictele militare fac parte din conflictualitatea socială, în general, şi, de aceea, ele se cer privite şi analizate în raport cu principalele caracteristici ale societății şi cu tendințele care se manifestă în dinamica acesteia. Cunoaşterea profundă a societății constituie premisa majoră pentru cunoaşterea profundă a conflictualității ei şi, în speță, a conflictualității ei militare.

Cele mai multe dintre conflictele militare actuale nu diferă, ca tipologie, de cele care însoțesc lumea de la apariția ei. Omenirea se bate în continuare pentru putere, frontiere, resurse, piețe şi influență. Fiecare doreşte să aibă cât mai mult şi, de cele mai multe ori, în detrimentul sau pe seama celuilalt.

Conflictele militare nu dispar. Mai exact, nu dispare caracterul armat al conflictelor. În aceste conflicte pot fi sau nu pot fi angajate însă şi forțe militare, paramilitare sau militarizate. Perioada pe care o parcurgem, la început de secol, se caracterizează, între altele, pe de o parte, prin profesionalizarea armatelor, perfecționarea sistemelor de arme, apariția şi dezvoltarea rețelelor reale şi virtuale şi, pe de altă parte, prin diversificarea conflictelor, prin estomparea diferenței între conflictele militare şi non-militare, prin intensificarea acțiunilor teroriste şi a celor din ciberspațiu. Războiul îşi extinde aria de manifestare şi, în aceste condiții, este foarte greu de făcut o distincție clară între pace şi război, între o situație

27 Cf. Stăncilă L., Grecu I, *Lupta armată modernă*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002, p.71.

conflictuală şi una non-conflictuală, între conflicte militare şi non-militare. Este adevărat, conflictele militare sunt cele care se caracterizează prin angajarea armatelor, dar, azi, în lume, există, în afara unităţilor militare şi sistemelor militare, atâta armament şi atâtea mijloace de distrugere – inclusiv de distrugere în masă – care pot fi folosite, practic, în anumite proporţii, de oricine doreşte. Lumea este plină de bande de rebeli, de structuri înarmate – altele decât armatele –, care menţin aproape o stare continuă şi în mozaic de conflicte violente. De aceea, atât conflictele militare, cât şi cele non-militare se modelează, practic, din punct de vedere al gestionării şi dezamorsării, după aceeaşi filosofie şi după aceeaşi metodologie. Ambele tipuri de conflicte se declanşează datorită conflictualităţi intereselor şi urmează unor decizii politice mai mult sau mai puţin responsabile.

Dacă, în ceea ce priveşte conflictele militare, avem de a face, în principiu, cu simetrii sau disimetrii (non-simetrii), întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele non-militare predomină asimetriile. Simetria presupune o anumită proporţionalitate, de unde şi posibilitatea calculării şi folosirii raportului de forţe, precum şi crearea şi utilizarea unor tipuri de strategii convenţionale, în general, tipice. Disimetria (non-simetria) înseamnă disproporţionalitate şi chiar incompatibilitate.

Tipul de conflict în care se folosesc strategiile asimetrice nu poate fi nici localizat, nici identificat cu precizie. El nu are o etapă preconflictuală şi una post-conflictuală, întrucât face parte dintr-un război continuu, care îmbracă, practic, toate formele, de la cele clasice, la cele ale confruntării în spaţiul geofizic şi în cel cibernetic.

Structura de sistem a fenomenului militar contemporan este prezentată în anexa nr.1.

Concluzii

Din studiul bibliografiei şi conlucrarea cu specialiştii militari autohtoni, am încercat să răspundem la următoarele întrebări: care şi cum sunt principiile războiului?; Ce definesc acestea?; În ce constă superioritatea principiilor?

Principiile războiului nu sunt aceleaşi cu cele ale luptei armate. Ele au o sferă mai largă de cuprindere şi se constituie în repere fundamentale, persistente şi flexibile în pregătirea şi ducerea războiului, ca fenomen social complex, cu multiple determinări, existent din toate timpurile şi pentru toate timpurile.

Principiile războiului sunt, deopotrivă, de natură obiectivă, întrucât materializează legi ale acestui tip de conflict, de fenomen social grav, dar şi de natură subiectivă, în sensul că fiecare mare decident politic şi fiecare mare comandant au un anume stil în selectarea şi aplicarea acestor principii, în ierarhizarea priorităţilor, în alegerea şi folosirea strategiilor.

În Antichitatea lui Sun Tzî, predomina arta înşelăciunii, a inducerii în eroare, a evitării, pe cât posibil, a confruntărilor directe, care erau mari consumatoare de vieţi omeneşti şi de alte resurse, în favoarea negocierilor, a impunerii şi acceptării, a creării faptului împlinit.

În primul şi în cel de al doilea război mondial au predominat principiile dominanţei strategice, ale mobilizării resurselor, ale coaliţiei şi surprinderii strategice,

îndeosebi în componenta lor tehnologică, în timp ce în teatre s-au manifestat cu pregnanţă principiile manevrei, ale manevrei strategice globale, de mare amploare, şi de teatru, cu mari unităţi mobile, ale manevrei maritime şi pe verticală, ale unităţii de acţiune, ale economiei forţelor şi mijloacelor, ale masivităţii şi acţiunilor rapide.

În prezent, războiul devine din ce în ce mai mult un mijloc de prevenire a războiului, de menţinere sau de impunere a păcii, de securitate şi stabilitate, de eradicare a ameninţărilor şi primejdiilor pe care le exercită forţele care se opune democraţiei şi progresului.

Principiile războiului rezultă, în general din politica şi doctrina războiului şi sunt principii de confruntare violentă. Ele definesc fizionomia şi configuraţia războiului, dau consistenţă şi coerenţă politicii de ansamblu cu privire la utilizarea războiului, justifică şi fundamentează acţiunile militare şi de altă natură. Dacă legile războiului sunt, în general, puţine, principiile le particularizează, le dau conţinut şi consistenţă strategică şi tactică. Ele sunt transparente la semnificaţie, au deci o oarecare generalitate, reunesc obiectivul şi subiectivul în planul acţiunii. Cu alte cuvinte, există principii generale ale războiului, dar există şi principii ale unuia sau altuia dintre comandanţi, dintre statele majore, dintre entităţile militare care se confruntă.

Superioritatea principiilor duce la superioritatea acţiunilor. Există principii pe care le întâlnim în toate timpurile şi în aproape toate tipurile de războaie. Există însă şi principii specifice epocilor istorice, tipurilor de războaie, dependente de condiţiile concrete, de calitatea forţelor, de scopurile şi obiectivele politicii care hotărăşte războiul şi ale războiului ca atare. Superioritatea principiilor are, în toate timpurile, un suport de valori culturale şi civilizaţionale, deci economice, sociale, informaţionale şi militare. Totdeauna, interesul (deci şi politica) ce are ca suport valoarea a fost superior interesului care nu are un astfel de suport, ci se bazează pe hazard, pe impuls.

Identificarea, din universul campaniilor militare, războaielor şi confruntărilor armate sau de altă natură, a legilor şi principiilor care au guvernat şi guvernează războiul şi lupta armată ajută la transferul de înţelepciune, contribuie la calitatea reflecţiei strategice (foarte importantă în formarea şi consolidarea gândirii militare, îndeosebi în învăţământul militar, dar şi în practica statelor majore şi comandamentelor), la stabilirea unei grile corespunzătoare de criterii în evaluarea situaţiei şi în elaborarea deciziei politico-militare şi strategice.

Monitorizarea, studierea şi evaluarea, o dată cu alţi parametrii, şi a modului de aplicare, în diferite situaţii (crize, război, conflicte, situaţii post-conflict), a legilor şi principiilor războiului nu este o activitate în sine. Ea ajută, în sistemul de învăţământ militar la formarea unei culturi strategice şi la actualizarea continuă a actului învăţării. În acelaşi timp, monitorizarea şi evaluarea modului cum sunt aplicate legile şi principiile luptei armate contribuie la crearea acelui suport teoretic şi practic care asigură optimizarea deciziei politice şi politico-militare, la configurarea realistă şi modelarea adecvată a războiului viitor şi luptei armate.

Bibliografie

[1]. STRĂINU, Emil, **Războiul geofizic,** Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2003.

[2]. STĂNCILĂ L., GRECU I., **Lupta armată modernă,** Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002.

[3]. MUREŞAN M., **Curs de artă militară, Fenomenul militar contemporan,** Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005.

[4]. TOFFLER A., **Război şi antirăzboi,** Editura Antet, Bucureşti, 1995.

[5]. **Strategia de securitate națională a României,** Bucureşti, 2007.

[6]. ONIŞOR C., **Contraofensiva,** Editura Militară, Bucureşti, 1995.

[7]. DEAC L., **Acțiunea militară,** Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1996.

[8]. ONIŞOR C., **Teoria Strategiei Militare,** Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999.

[9]. Gl.mr.Corneliu Soare, *Dialectica luptei armate*, Editura Militară, Bucureşti, 1981,

[10]. Sun Tzî, *Arta Războiului*, Editura Militară, Bucureşti, 1976.

[11]. VARTOLOMEI, Vasile, Col. prof.univ.dr., *Tendințe de evoluție a teoriei şi practicii arte operative*, volumul **Evoluții în mediul de securitate post Praga-2002,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2004.

[12]. TOFFLER, A., **Puterea în mişcare**, Editura Antet, Bucureşti, 1996.

[13]. MUREŞAN, Mircea, general prof. univ. dr., General de brigadă (r) dr.Gheorghe Văduva, **Criza, conflictul, războiul, vol. I – Definirea crizelor şi conflictelor armate în noua configurație a filosofiei şi fizionomiei naționale şi internaționale de rețea,** Editura Universității Naționale de Apărare ,,Carol I", 2007.

[14]. MUREŞAN, Mircea, general dr., Văduva, Gheorghe, general de brigadă (r) dr., **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Editura Universității Naționale de Apărare , Bucureşti, 2004.

Anexa nr. 1
Structura de sistem a fenomenului militar contemporan

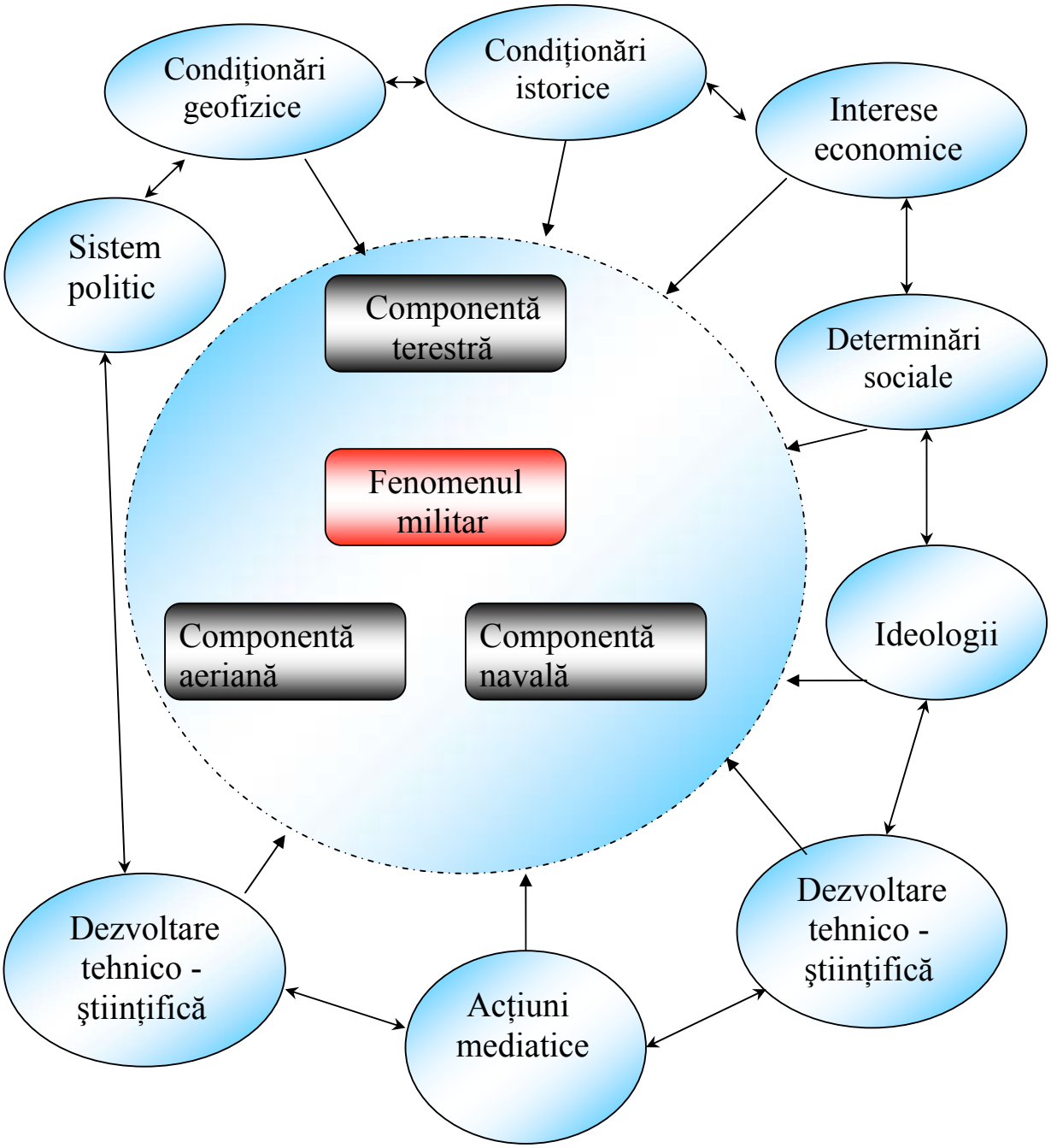

STUDIU PRIVIND APLICABILITATEA TEORIEI COMPLEXELOR DE SECURITATE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Cătălin CIOACĂ*

Since the security options and the foreign affairs are not two similar notions, and the security challenges of the main powers can not be transferred for other regional areas, the regional level of analisys regarding security issues shall always reamain of high importance. The geopolitical aspect of Europe was radically changed by the end of the "cold war", the colapse of the global geostrategic balance - because of the end of the bypolar phenomenon, the metamorphosis and the expending phenomenon of NATO and EU. Therefore, the Black Sea, that used to be a regional area of interests, became a highly strategic space concerning the interests of the global actors: Russia, USA, NATO and EU. The Wider Black Sea Region could become a security complex, if the suggested 10 priorities set is to be approached in a long-termed efficient manner.

1. Delimitări conceptuale

Într-un domeniu atât de complex precum studiile de securitate orice demers, înainte de toate, trebuie să definească şi să clarifice noţiunile fundamentale. Cu atât mai mult cu cât în România se pot auzi frecvent sintagme precum „securitate", „securitate şi siguranţă naţională", „politica de securitate", „regim de securitate", însă rar se întâmplă ca prin aceste expresii participanţii la dialog să înţeleagă acelaşi lucru.

Nu vreau, în cele ce urmează, să intru într-o dezbatere profundă, academică şi hiperteoretizantă în chestiunea securităţii. Ar însemna să reamintesc concepte şi şcoli de gândire distincte, preluând lucrurile pe care le consider necesare dezbaterii în privinţa securităţii regionale. Totuşi, câteva aspecte de principiu trebuie spuse.

Conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbateri, rămâne nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diferite măsuri politice sau strategice mai mult sau mai puţin îndreptăţite [1].

Ceea ce putem afirma cu certitudine este că securitatea reprezintă numitorul comun al preocupărilor majore care esenţializează, întru înţelegere şi angajare, starea de echilibru şi de stabilitate socială, politică, economică, culturală şi de altă natură, indispensabilă atât existenţei şi dezvoltării actorilor statali sau uniunii de orice fel a acestora, cât şi prezervării valorilor lor fundamentale şi promovării pozitive a intereselor proprii. De altfel, toate acestea desemnează starea şi condiţia conceptuală de securitate. Fără a intra în detalii originare sau semantice, menţionăm că termenul provine din latinescul „securitas" şi înseamnă însuşi „faptul de a fi la adăpost de orice pericol".[1]

Complexul regional de securitate reprezintă „un grup de state ale căror preocupări majore de securitate sunt interconectate în aşa măsură încât problemele lor naţionale de securitate nu pot fi tratate eficient în mod separat" [2]. În acelaşi context trebuie menţionat că aceste interdependenţe nu sunt exclusiv militare, diplomatice sau

* **Căpitan, Academia Forţelor Aeriene „Henri Coandă" , Braşov**

1 Conform Dicţionarului Explicativ al Limbii Române, care completează această definiţie cu "sentimentul de încredere şi linişte pe care îl dă cuiva absenţa oricărui pericol".

politice, ci se pot manifesta şi la nivel economic, social, psihosocial[2] sau chiar ecologic [3]. Avantajul acestui concept este acela că introduce nivelul regional de analiză ca strat intermediar intre nivelul naţional şi sistemul internaţional, conferindu-i legitimitate pe scena internaţională.

Identificarea unui complex de securitate implică analiza interdependenţelor pozitive (cooperare) sau negative (rivalitate) dintre diferitele state. Interdependenţele se referă la două aspecte: relaţiile interstate privite prin prisma raportului amiciţie-inamiciţie şi existenţa unor ameninţări şi interese de securitate comune.

Regimul de securitate este definit de Robert Jervis ca reprezentând cadrul în care sunt cuprinse „norme, principii şi reguli care permit ca statele să fie restricţionate în comportamentul lor de credinţă că celelalte state vor răspunde în acelaşi fel". Conceptul nu se limitează doar la simpla cooperare între state pentru atingerea unor obiective pe termen scurt, ci corespunde intereselor politice şi de securitate ale tuturor statelor.

Regimurile de securitate nu trebuie confundate cu structurile de tip complex regional de securitate. De exemplu, putem considera Consiliul de Cooperare din Golf (CCG) ca fiind un regim de securitate, dar nu poate fi considerat un complex regional de securitate.

Karl W. Deutsch descrie *comunitatea de securitate* ca fiind alcătuită din state care au dezvoltat un simţ comun integrat legat de securitate, atingând un stadiu evoluat de încredere reciprocă, concretizat printr-o pace stabilă. În cadrul unei comunităţi de securitate există tehnici şi mecanisme diplomatice pentru a preveni apariţia conflictelor între state, de asemenea se poate realiza un front comun împotriva unui actor sau grup de actori extern. Maturitatea instituţională este unul din criteriile fundamentale pentru dezvoltarea unei comunităţi de securitate, insuficient însă fără un model unic integrat de interacţiune între state şi fără o percepţie comună a statelor membre asupra ameninţărilor externe.

2. Securitatea regională – o necesitate impusă de multiple determinări

Conceptul de securitate regională apare ca subiect de cercetare în disciplina relaţiilor internaţionale după cel de-al doilea război mondial şi este descris aproape în totalitate de logica Războiului Rece. Accentul este pus pe problemele de ordin politic şi militar.

La sfârşitul anilor '70 are loc o revigorare a studiilor de securitate şi odată cu aceasta acceptarea ideii că noţiunea de securitate nu se aplică exclusiv domeniului militar, ci şi dimensiunilor economic şi social. În această perioadă, contribuţiile teoretice încearcă să descrie şi să analizeze interacţiunile la nivel regional, dar şi impactul acestora la nivel local, naţional şi global.

Fenomenul regionalismului devine o preocupare majoră la începutul anilor '90 în principal datorită necesităţii explicării apariţiei unui număr de organizaţii, acorduri şi aranjamente regionale create sau restructurate imediat după sfârşitul Războiului

2 Alexandra SARCINSCHI, *Cercetarea în domeniul securităţii între tradiţie şi nevoia de schimbare,* Sesiunea de comunicări ştiinţifice a Academiei Forţelor Aeriene „Henri Coandă", Braşov, 2007.

Rece [4]. Spre deosebire de momentele anterioare, investigaţiile ştiinţifice nu au generat inovaţii semnificative, tendinţa generală fiind de descriere mai consistentă şi mai detaliată a proceselor ce au în centrul lor conceptul de regiune. Probabil nici nu se putea face mai mult în condiţiile în care sfârşitul secolului trecut şi începutul veacului al XXI-lea a consfinţit desfăşurarea simultană, foarte apropiată sau întretăiată a unor evenimente, fenomene sau procese istorice care au marcat şi vor marca încă mult timp devenirea societăţii, în expresia ei regională sau globală [5].

În contextul în care opţiunile de securitate şi politică externă nu sunt echivalente, iar problemele de securitate ale marilor puteri nu pot fi întotdeauna transferate în alte spaţii, se constată în primul rând că majoritatea statelor acţionează internaţional cel mai frecvent pe plan regional, iar în al doilea rând, cu cât statul are o putere (politică, militară, economică etc.) mai mică, cu atât opţiunile sale de securitate sunt limitate la acţiuni şi strategii de nivel regional.

În acelaşi timp, experienţa de până acum demonstrează că o serie de probleme politice, economice, de securitate şi culturale pot fi mult mai bine abordate şi rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune şi o experienţă comună de dezvoltare. În acest sens, regiunile pot oferi cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare care contribuie la climatul de securitate internaţional.

Securitatea regională este o necesitate impusă de numeroase determinări: provocările fenomenului globalizării; petrolul; terorismul internaţional; riscurile transfrontaliere.

În Zona Extinsă a Mării Negre şi-au concentrat atenţia geopolitică patru din cei mai importanţi actori globali: Federaţia Rusă, SUA, NATO şi Uniunea Europeană. Securitatea este potenţată major de interesul pentru resursele energetice ale regiunii (SUA,UE), rezolvarea conflictelor îngheţate (NATO, UE) sau aplicarea strategiei „vecinătăţii apropiate" din perspectiva rolului de actor global (Federaţia Rusă).

Terorismul internaţional, structurat în reţele transfrontaliere de larg impact operaţional şi, în acelaşi timp, de imposibilă şi ineficientă monitorizare specifică, reprezintă o gravă ameninţare la adresa securităţii în special în partea europeană a spaţiului euro-atlantic.

Riscurile transfrontaliere reprezintă, de asemenea, una dintre cele mai grave ameninţări la adresa securităţii specific europeană.

Aşadar, studierea regiunilor şi a situaţiilor de securitate regională este nu doar legitimă, ci esenţială pentru înţelegerea naturii şi dinamicii problemelor de securitate, dar şi pentru a micşora riscul de a eşua în procesul decizional real[3].

3 Ghica, Luciana A.; Zulean, Marian, *Politica de Securitate Naţională – Concepte, instituţii, procese,* Editura Polirom, Bucureşti, 2007, p. 114.

3. Regiunea Extinsă a Mării Negre de la cooperare regională la complex regional de securitate

Caracteristici ale stării de securitate în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) include, într-o diversitate complexă şi aparent contradictorie, spaţii maritime şi terestre din Europa de Est şi de Sud-Est, din spaţiul caucazian, precum şi din Orientul Apropiat.

Sfârşitul Războiului Rece, prăbuşirea echilibrului geostrategic global prin dispariţia sistemului de gestiune bipolară a lumii, transformarea alertă şi extinderea Alianţei Nord-Atlantice şi a Uniunii Europene, „lupta" pentru resursele energetice, criza economică mondială în plină desfăşurare sunt doar câţiva din factorii care au transformat Marea Neagră, din spaţiu al unor interese nemijlocit regionale, într-un spaţiu, pe de o parte, intermediar între lumi diferite şi, pe de altă parte, un spaţiu supus unui laborios şi atent proces de integrare europeană şi euroatlantică.

Interesul strategic asupra REMN este determinat, susţinut şi promovat nemijlocit de patru actori globali: SUA, Federaţia Rusă, NATO şi Uniunea Europeană.

SUA au angajat în acest spaţiu o politică menită să le promoveze riguros interesele, pledând pentru: internaţionalizarea zonei; stabilizarea regimurilor democratice; impulsionarea cooperării regionale; asigurarea accesului liber la resursele energetice ale regiunii; reglementarea negociată a conflictelor locale; combaterea terorismului internaţional şi a criminalităţii transnaţionale; consolidarea prezenţei militare; apropierea mentală a statelor din regiune de filozofia NATO şi a UE; deschiderea rutelor energetice alternative.

În pofida unei ieşiri „directe" relativ limitate la Marea Neagră, *Federaţia Rusă* îşi atribuie în REMN un rol major, centrat şi potenţat de uriaşa sa forţă militară şi de aplicarea procedurilor active ale „diplomaţiei energetice" [8] şi „vecinătăţii apropiate" [4], precum şi de susţinerea „republicilor" secesioniste – Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud. Dar, realitatea cea mai importantă care determină decisiv conduita geopolitică a Federaţiei Ruse este vecinătatea imediată cu NATO şi UE, fapt ce denotă modificarea clară, în favoarea Occidentului, a raportului de forţe din punct de vedere economic, politic, tehnologis şi demografic în Bazinul Mării Negre şi, de aici, a influenţelor exercitate în REMN.

Alianţa Nord-Atlantică şi-a consolidat, în ultimul deceniu, dispozitivul strategic în Europa de Sud-Est şi pe litoralul vestic şi sudic al Mării Negre. A încheiat parteneriate distincte cu Federaţia Rusă şi Ucraina, neascunzându-şi intenţia de a-şi extinde frontierele euroatlantice spre est, voinţa Ucrainei, Georgiei şi Azerbaidjanului de a adera la NATO fiind luate în considerare, dar într-o manieră prudentă.

Uniunea Europeană, riverană la Marea Neagră începând cu anul 2007, vede în bazinul Mării Negre un centru vital de afirmare a condiţiei sale de actor global, iar în REMN o posibilitate de a-şi afirma câteva dintre valori: conduita civilizatoare, statutul democratizator, argumentul prosperităţii.

4 J. Bugajski, *Pacea Rece,* Ed. Casa Radio, Bucureşti, 2005, p.265.

Cei patru actori globali îşi împart responsabilitatea pentru această regiune care se întinde de la Marea Baltică până la Marea Neagră . Încercări unilaterale din partea oricăreia dintre aceste puteri de a soluționa crizele apărute sunt sortite eşecului. În acest moment există o provocare majoră: crearea unui model de dezvoltare comun în spațiul post-sovietic. Interesele comune de conservare a unui mediu stabil bazat pe condiții paşnice de transformare va avea un efect pozitiv asupra dezvoltării economice şi politice dincolo de această regiune[5].

Pentru o mai bună înțelegere a caracteristicilor stării de securitate în REMN, atât din perspectiva potențialului beligerant, cât şi din cea a sensibilității cronice a unora dintre statele din regiune, trebuie să evidențiem şi să exemplificăm următoarele aspecte: *vulnerabilitățile* (nivel diferit de restructurare şi dezvoltare economică; caracterul deosebit al îndeplinirilor socio-politice ale societăților din regiune; caracterul regimurilor politice); *crizele şi conflictele cu caracter local* (Transnistria; conflictele din spațiul caucazian; situația din Nagorno-Karabah; conflictul din Cecenia; tensiunile din Daghestan; crizele din Georgia); *amenințările* (conflictele menționate; presiuni conflictuale externe; terorismul internațional; fundamentalismul islamic; crima organizată; traficul de persoane; migrația ilegală); *distribuția puterii în regiune* (superioritatea economică a UE şi militară a NATO; Rusia are un important instrument militar în regiune şi cele mai mari resurse minerale din lume); precum şi *raporturile amiciție-inamiciție* (modernizarea şi democratizarea statelor; respectarea drepturilor fundamentale ale omului; impulsionarea asumării valorilor democratice europene).

În condițiile în care implicarea actorilor internaționali importanți este semnificativă, REMN este departe de găsirea şi aplicarea soluțiilor la toate problemele. Pe lângă conflictele prelungite, se adaugă şi tensiunile politice, ambele exercitând o presiune constantă asupra mediului de securitate.

Ucraina foloseşte într-un mod greşit ocazia de a obține un rol conducător printre transportatorii regionali de petrol şi gaze naturale, riscând chiar să fie exclusă din acest proces. Rusia, cu riscul apariției unor disensiuni, şi-a apărat interesele naționale, dezvoltând şi coridoare de transport în jurul Ucrainei. Varianta de transport a hidrocarburilor prin Marea Neagră spre Europa va reduce semnificativ controlul pe care Ucraina îl deține în prezent asupra rutelor de transport european. Totuşi, în prezent, în calitate de rută strategică de transport energetic pentru Europa Occidentală, Ucraina devine un centru de regularizare a problemelor geo-economice. Interesele Rusiei la Marea Neagră nu mai sunt de natură politică, ci pur economice: transportul energetic.

Din punct de vedere al soluționării conflictului transnistrean, Ucraina este singurul actor din regiune care poate să ducă o plitică eficientă în această problemă, fiindu-i recunoscute capabilitățile reale de influență în ambele părți, Moldova şi Transnistria.

5 Raport conferință internațională, *Regiunea Mării Negre – către un parteneriat al secolului al XXI-lea,* Institutul „Ovidiu Şincai", 10-12 iunie 2007.

Pe de altă parte, demilitarizarea, democratizarea şi decriminalizarea sunt pilonii care duc la soluționarea "conflictelor înghețate"[6]. De aceea, şi în cazul Transnistriei trebuie aplicat un proiect complex, proiect în care să fie inclusă şi Ucraina, alături de ceilalți actori locali şi internaționali, după regulile europene general acceptate.

Conflictele din spațiul caucazian sunt de natură etnică, politică, religioasă, economică, culturală şi configurează un adevărat complex de insecuritate, atât la frontiera sudică a Federației Ruse, cât şi în spațiul de interferență dintre Europa de Est şi Asia Centrală şi de Vest.

Situația din Nagorno-Karabah, conflictul din Cecenia, tensiunile din Daghestan, crizele din Georgia completează tabloul crizelor şi conflictelor cu caracter local, reprezentând fiecare în acelaşi timp un butoi cu pulbere care, prin "încărcătură", se poate dezvolta într-o conflagrație regională cu determinări majore în întreaga REMN.

În spiritul unor concluzii preliminare privind caracteristicile stării de securitate în REMN, putem aprecia că avem de-a face cu un spațiu în interiorul căruia se manifestă conştiința unei identități regionale. Spațiul nu este omogen din perspectivă economică, militară sau etno-culturală, dar există o recunoaştere tot mai mare că se poate dezvolta o cooperare reciproc avantajoasă. REMN este în acelaşi timp spațiul de cooperare şi concurență între UE, SUA, NATO şi Federația Rusă, fără intenția de izolare a celui din urmă, ci mai degrabă de integrare a acestuia în sistemul de valori europene şi euroatlantice. În "ecuația Mării Negre" două aspecte sunt vitale: *energia* (din această perspectivă fiind necesară responsabilizarea tuturor țărilor democratice pentru a combate amenințările din zona amintită[7]) şi *finalizarea construcțiilor etno-statale* (condiție pentru edificarea unui complex de securitate în această parte a lumii).

3.2. Instituționalizarea cooperării la Marea Neagră

Sfârşitul secolului trecut şi începutul veacului al XXI-lea au marcat în regiunea Mării Negre apariția mai multor inițiative de cooperare internațională, unele dintre acestea cuprinzând întreaga regiune, altele implicând doar anumite state, fiind interguvernamentale sau cu actori non – guvernamentali.

De-a lungul istoriei, regiunea Mării Negre a fost una dintre regiunile pentru care marile puteri s-au confruntat, Marea Neagră devenind frontiera pentru competiția dintre sferele de interes. Şi astăzi marile puteri au ca țintă regiunea Mării Negre şi o curind în propria agendă geopolitică. În contextul noii configurații geopolitice, există cel puțin unul dintre marii actori care tinde să favorizeze cooperarea regională: Uniunea Europeană. Mergând pe principiul că o zonă de securitate la noile sale granițe induce o "siguranță continentală"[8], UE a inițiat un număr de proiecte privind cooperarea regională, conştientă fiind că această cooperare asigură stabilitatea şi

6 Iulian CHIFU, *Securitatea regională în spațiul Ucraina – Republica Moldova – România,* Centrul de Prevenire a Conflictelor şi Avertizare Timpurie, Bucureşti, 2005.

7 Constantin DEGERATU, Consilier de Stat, *Conferința națională pe tema securității în regiunea Mării Negre*, Sursa: Agenția Națională de Presă ROMPRES, 30 ianuarie 2006.

8 *Strategia Solana,* Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Strategia_Solana.

progresul, atât național, cât şi regional. Din perspectiva securității globale, UE doreşte o integrare a Federației Ruse în procesul de construire a structurilor regionale de stabilitate.

NATO ar putea reprezenta cealaltă instituție importantă care asigură cooperarea în zonă. Deşi inițial, după sfârşitul confruntării est-vest, NATO nu şi-a identificat un rol regional precis, limitându-se la folosirea regiunii Mării Negre ca un spațiu logistic de intervenție pentru Asia Centrală, Europa de Sud-Est şi Orientul Mijlociu, ulterior, prin dezvoltarea conceptului de securitate pe termen lung, potențialul de dezvoltare a cooperării regionale sub umbrela NATO a crescut considerabil.

Singură, este puțin probabil sau chiar inadecvat ca Alianța Nord-Atlantică să elaboreze o politică de angajare a statelor din regiune în procesul de reformă care pune accentul pe democrație şi bună guvernare. Atracția pentru procesul de extindere al NATO, inclusiv a Planului de Acțiune în vederea Aderării (MAP), şi-a demonstrat puterea ca instrument de inducere a schimbării interne pentru statele est europene, a căror experiență poate fi uşor reprodusă pentru statele din Regiunea Extinsă a Mării Negre.

Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN)[9] a luat ființă ca un model unic şi promițător de inițiative multilaterale politice şi economice care au ca scop accelerarea dezvoltării economice şi sociale a statelor membre în scopul realizării unui grad superior de integrare în economia europeană şi mondială prin intensificarea cooperării multilaterale şi folosirea vantajelor care decurg din proximitatea geografică şi complementaritatea economiilor naționale. Considerate inadecvate momentului, nu au fost incluse obiective de natură politică sau de securitate.

In decursul timpului, activitățile organizației au cuprins domenii care nu erau prevăzute în conceptul original, semn al unei capacități de adaptare permanente la noile evoluții de pe plan regional şi internațional. De exemplu, agenda economică pentru viitor include referiri la guvernare, reformă instituțională şi reînnoire. Un alt subiect se referă la contribuția adusă consolidării securității şi stabilității în regiune, realizată în principal printr-o implicare constructivă în probleme de securitate cum ar fi: crima organizată, terorismul, traficul de droguri şi persoane, imigrația ilegală etc. Unele regiuni din zona Mării Negre încă mai au probleme serioase în domeniul securității, în special în ce priveşte conflictele înghețate şi amenințările non-convenționale.

Aşa cum sublinia secretarul de stat, Răduță Matache, la Reuniunea Consiliului Ministerial al OCEMN din octombrie 2008 de la Tirana, procesul de reformă al organizației este o condiție necesară astfel încât OCEMN să dobândească un caracter pragmatic, flexibil şi transparent.

Chiar dacă impresia generală este aceea că în regiunea Mării Negre cooperarea s-a extins dar nu s-a consolidat, prin spectrul larg de activități al OCEMN, spațiul

9 A fost înființată în iunie 1992, sub denumirea inițială de Cooperarea Economică a Mării Negre (CEMN), de către guvernele a 11 state: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Moldova, România, Rusia, Turcia şi Ucraina. În anul 2004 a avut loc prima extindere, organizația incluzând încă două state: Serbia şi Muntenegru. Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/OCEMN

menţionat se apropie, gradual, de criteriile europene de cooperare regională, ca bază şi precondiţie a securităţii şi prosperităţii.

Organizaţia pentru Democraţie şi Dezvoltare Economică (GUAM)[10] a apărut, iniţial, ca o contrapondere la influenţa Rusiei în regiune. În Comunicatul Comun de constituire s-a evidenţiat necesitatea dezvoltării cooperării reciproce pentru întărirea stabilităţii şi securităţii în Europa, bazându-se pe următoarele principii: respectarea suveranităţii, integritatea teritorială, inviolabilitatea hotarelor statului, democraţiei, supremaţiei legii şi respectării drepturilor omului. Dar, cel mai important eveniment în crearea şi instituţionalizarea acestui grup regional în calitate de organizaţie regională a avut loc în iunie 2001, ocazie[11] cu care s-au stabilit priorităţile cooperării în cadrul GUAM: întărirea şi extinderea relaţiilor comercial-economice; dezvoltarea infrastructurii coridoarelor de transport, prin armonizarea bazei legislative şi instituţionale în acest domeniu şi racordarea termenilor tarifari şi vamali; lupta cu terorismul internaţional, crima organizată, migrarea ilegală şi traficul de droguri.

Deşi la un moment dat organizaţia părea că stagnează, anul 2006 marchează reafirmarea organizaţiei pe plan internaţional. Noua misiune înseamnă de fapt transformarea organizaţiei într-o anticameră la NATO şi UE, toate statele componente declarând că principalul lor obiectiv este integrarea euro-atlantică. Este de menţionat că, chiar în aceste condiţii, nici unul dintre statele membre nu doreşte ca organizaţia să se substituie Comunităţii Statelor Independente (CSI) şi nici să fie îndreptată împotriva acesteia, mai ales că toate patru deţin şi statutul de membreu al CSI [9].

Capacitatea GUAM de a supravieţui şi de a se dezvolta este direct proporţională cu interesele SUA şi UE în regiunea respectivă. Iniţial, acest interes se baza pe posibilitatea dezvoltării aşa-zisului "Coridor de transport Europa – Caucaz – Marea Caspică", care deschidea accesul spre regiunile bogate cu hidrocarburi ale Asiei Mijlocii. Incapacitatea anterioară a statelor membre GUAM de a atinge scopurile declarate şi deci de a menţine interesele SUA şi UE pentru această organizaţie regională se încearcă acum a fi depăşită prin atragerea interesului faţă de proiecte geopolitice mult mai ample, precum bazinil Mării Negre şi cooperarea Marea Baltică – Marea Neagră, arealuri care reprezintă verigi de conexiune a Occidentului cu Asia Mijlocie.

Creată în decembrie 1991, pe ruinele defunctului imperiu sovietic, *Comunitatea Statelor Independente (CSI)*[12], care reuneşte 12 din cele 15 republici sovietice, a pornit din start sub semnul improvizaţiei.

---

10 GUAM a fost înfiinţată în octombrie 1997 de către Georgia, Ucraina, Azerbaidjan şi Moldova. Uzbekistanul s-a alăturat în 1999, dar a hotărât să se retragă din organizaţie şase ani mai târziu. Sursa: http://ro.wikipedia.org/GUAM

11 Carta de la Ialta a fost semnată de către şefii de stat GUAM şi stabileşte scopurile, principiile şi sferele de colaborare a statelor membre.

12 La 21 decembrie 1991, 11 state semnau acordul de înfiinţare al CSI: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kyrgystan, Rusia, Tadjikistan, Ucraina, Uzbekistan, Turkmenistan, iar în 1993 se alătură şi Georgia. După 14 ani de la înfiinţare se înregistrează şi primele „pierderi": retragerea Turkmenistanului din postura de membru în cea de membru asociat, iar un an mai târziu, retragerea Georgiei din Consiliul Miniştrilor Apărării.
Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Cominitatea_Statelor_Independente

Confederaţia se vroia a fi un instrument pentru un "divorţ civilizat" al fostelor republici sovietice, o structură în interiorul cărora să existe comerţ liber şi o monedă unică, alături de o cooperare militară.

Nereuşita ţărilor membre în crearea zonei de comerţ liber, lipsa oricărui progres în rezolvarea conflictelor regionale (în condiţiile semnării în 1994 a "tratatului de securitate colectivă"), preocupările Kremlinului faţă de încercările Occidentului de a contrabalansa influenţa Rusiei în spaţiul postsovietic (continuarea proceselor de extindere a NATO şi UE) sunt câteva exemple care au determinat eşecul alianţei.

În ciuda unor eforturi de refacere a imaginii organizaţiei, nici una din încercările sale nu a fost încununată de succes: realizarea Spaţiului Economic Comun (Ucraina a refuzat semnarea documentelor de aderare; termenul limită de început al funcţionării a fost prelungit din 2005 în 2012); crearea Organizaţiei Tratatului pentru Securitate Colectivă (dintr-o alianţă militară capabilă să garanteze încheierea paşnică a conflictelor regionale, s-a limitat la câteva exerciţii militare).

În condiţiile noilor caracteristici ale mediului de securitate de la începutul secolului al XXI-lea, se observă că tendinţa statelor membre este de a se orienta spre un viitor european şi euro-atlantic, ridicându-se astfel mari semne de întrebare asupra capacităţii Rusiei de a menţine un grad de coeziune înalt în regiune, situaţie ce este în detrimentul Comunităţii.

3.3. Către un model de securitate regională

Astăzi, regiunea Mării Negre, datorită amplasării şi a extraordinarului potenţial către dezvoltare, are şansa de a juca un nou rol în sistemul european. Nu există o singură organizaţie (UE, NATO, OSCE, OCEMN, GUAM, CSI) sau un singur actor politic care poate rezolva toate problemele din această zonă cu specific şi dinamică prprie. Politica de cooperare este soluţia pentru întărirea securităţii şi a stabilităţii astfel încât fiecare stat să aibă un cuvânt de spus şi în acelaţi timp să nu se simtă ameninţat.

În contextul internaţional actual, regiunea prezintă un interes politic şi academic considerabil. Acest lucru nu poate să ducă decât, pe de o parte, la o clarificare a interdependenţelor de securitate din zona Mării Negre, iar pe de altă parte, la conturarea unui complex de securitate în regiune. Referitor la primul aspect, specialiştii au identificat câteva caracteristici majore de securitate ale regiunii: politica externă a Federaţiei Ruse în zonă, tensiunile din Caucaz, apropierea de Orientul Mijlociu, problema transportului de petrol de la Marea Caspică, noua vecinătate a UE.

În ceea ce priveşte instituţionalizarea cooperării la Marea Neagră, există mai multe variante: fie intensificarea acţiunilor OCEMN, fie o mărire a influenţei GUAM, fie realizarea unei noi structuri care să îmbunătăţească legăturile dintre ţările riverane.

Dar, oricare ar fi varianta aleasă, pentru a conferi o identitate comună zonei, care să-i aducă calitatea de regiune "autentică", ar trebui adoptat următorul set de 10 priorităţi:

1. *Regândirea strategică a tuturor iniţiativelor nu doar la nivelul zonei propriu-zise, ci ţinîndu-se cont şi de evoluţiile dintr-o arie mai largă.* Odată ce s-a constatat imobilismul şi inactivitatea instituţiilor alcătuite exclusiv din ţările riverane, soluţia nu poate veni decât dintr-o internaţionalizare a regiunii

2. *Identificarea, agregarea, articularea şi promovarea intereselor comune statelor din regiune de către instituţii specializate pe domenii restrânse de activitate.* Scopurile a căror ambiţie este insolvabilă la momentu scadenţei trebuie să dispară. Fără intenţia plasării în derizoriu, măsuri punctuale precum compatibilizarea infrastructurii feroviare, dezvoltarea automagistralei inelare a Mării Negre, construirea unor conducte pentru trnsportul petrolului şi al gazelor naturale, interconectarea reţelelor electrice şi sistemului de comunicaţii sau dezvoltarea autostrăzilor maritime ar putea constitui un bun punct de pornire.
3. *Realizarea unei* "*diviziuni precise a muncii*" *între organizaţiile regionale*. Fie că este vorba de OCEMN, fie de GUAM, fie de o nouă structură, încercarea de a identifica şi apoi soluţiona probleme specifice şi de interes comun autentic, ar putea reprezenta condiţia necesară pentru evoluţii politice, sociale şi economice pozitive în zona Mării Negre.
4. *Pregătirea unui răspuns la ameninţările de tip nou şi a unor dezastre naturale sau produse de om.* Introducerea unei clauze de solidaritate pentru astfel de cazuri în care unităţi armate, unităţi de poliţie, centru antitero, peace-keaping şi de monitori comune constituite să preia astfel de misiuni în regiune. Şi în acest domeniu asistenţa ţărilor occidentale este de primă necesitate, materializată prin antrenarea acestor formaţiuni de primă intervenţie.
5. *Revizuirea formatelor de negociere în toate conflictele îngheţate.* Principiul greşit pe baza căruia a fost tratată această problemă este cel potrivit căruia conflictele îngheţate şi pseudostatele nerecunoscute sunt creaţii artificiale, iar recunoaşterea lor şi negocierea cu autoproclamaţii lideri nu este în interesul soluţionării conflictelor. Este necesară o analiză plecând de la democratizarea administraţiei locale, de la valorizarea comunităţilor locale care pot sta la baza creării societăţii civile pentru a obţine exprimarea liberă şi calificată a opţiunilor acestei populaţii.
6. *Dezvoltarea unei relaţii constructive şi structurate între actorii regionali şi internaţionali.* Pentru regionalismul Mării Negre este vital ca atât OCEMN, cât şi GUAM (formele cele mai avnsate de cooperare regională în zonă), să dezvolte o relaţie constructivă între ele şi cu actorii internaţionali, în special cu UE, care deţine resursele şi experienţa de a se implica în proiecte regionale. Transformând OCEMN şi GUAM în parteneri credibili, se va da un nou înţeles conceptului de regionalism al Mării Negre într-o Europă unită şi democratică.
7. *Crearea unui proces de cooperare bazat pe interesele de afaceri în care să fie inclus şi sectorul privat.*
8. *Înlăturarea* "*dilemei securităţii*". In Regiunea Extinsă a Mării Negre situaţia se prezintă astfel: România, Bulgaria, Gracia şi Turcia sunt membre NATO; Ucraina şi Moldova rămân captive faliei dintre Rusia şi comunitatea euro-atlantică, cu menţiunea că opţiunile lor sunt pentru cea de-a doua variantă; Caucazul în întregul său este o zonă de falie între Rusia şi Orientul Mijlociu; Georgia, deşi dependentă economic major de Rusia, a optat pentru apropierea

de NATO; Armenia şi Azerbaidjan rămân sfâşiate între dependența economică de Rusia şi islamizarea destabilizatoare a regiunii. Se observă că tendința statelor din regiune este de a se orienta, dacă nu au făcut-o deja, spre un viitor european şi euro-atlantic.

9. *Integrarea Rusiei în procesul de construire a structurilor regionale de stabilitate.* Rusia a avut de la bun început o atitudine negativă în special față de GUAM (singura organizație regională din care nu face parte), văzând în aceasta o amenințare la interesele sale politice, economice şi de securitate din spațiul postsovietic. Implicarea în alegerile din Ucraina şi Republica Moldova a demonstrat că Rusia şi-a dorit foarte mult controlul politic în regiune prin metode specifice.
10. *Ucraina trebuie să joace un rol semnificativ în organizarea unui nou sistem de ordine regională.* In condițiile în care Rusia a dezvoltat activ coridoare de transport în jurul Ucrainei, totuşi, Kievul deține controlul asupra rutelor de transport energetic european. Astfel, în calitate de rută strategică de transport energetic pentru Europa Occidentală, Ucraina devine un centru de regularizare a problemelor geo-economice.

Inainte ca regiunea să devină un complex regional de securitate, va trebui ca acest set de 10 priorități să fie abordat într-o manieră eficace şi pe termen lung.

Unele concluzii

- Din punct de vedere teoretic, instrumentele de analiză în probleme de securitate la nivel regional sunt încă insuficient dezvoltate. Totuşi, dezbateri teoretice ca şi cea propusă ar putea genera instrumente de lucru în special factorilor de decizie.
- Regiunea Extinsă a Mării Negre este un spațiu în interiorul căruia se manifestă conştiința unei identități regionale. Regiunea, la o privire mai atentă, apare mai degrabă ca fiind omogenă: configurație socio-economică aproape identică (corupție, instituții democratice slabe, economii de piață fragile), aceleaşi provocări, dar la intensități diferite (asigurarea transparenței şi responsabilității guvernamentale, reducerea decalajului economic dintre bogați şi săraci etc.).
- În "ecuația Mării Negre" două aspecte sunt vitale: *energia* (consolidarea podului energetic est-vest, securizarea acestuia, asigurarea accesului liber la resursele energetice ale regiunii, deschiderea rutelor energetice alternative) şi *finalizarea construcțiilor etno-statale* (demilitarizarea, decriminalizarea şi democratizarea).
- Deşi interesul şi implicarea actorilor internaționali importanți este semnificativă, regiunea Mării Negre este departe de a-şi fi rezolvat problemele. Conflictele prelungite şi tensiunile politice exercită o presiune suplimentară asupra mediului de securitate.
- Construirea unui spațiu de guvernare la standardele UE va fi foarte dificil de realizat fără intensificarea cooperării regionale şi fără angajarea tuturor actorilor implicați.

- În ceea ce priveşte instituționalizarea cooperării la Marea Neagră, există mai multe variante: fie intensificarea acțiunilor OCEMN, fie o mărire a influenței GUAM, fie realizarea unei noi structuri care să îmbunătățească legăturile dintre statele din zonă.
- Regiunea Extinsă a Mării Negre poate reprezenta un complex regional de securitate dacă, după identificarea priorităților, acestea vor fi abordate într-o manieră eficientă şi pe termen lung.

Bibliografie :

[1] BALDWIN, David, **Neorealism şi Neoliberalism:The Contemporary Debate**, Columbia University Press, New York, 1993.

[2] BUZAN, Barry, **People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations,** University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1983.

[3] BUZAN, Barry; Ole, Waever, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

[4] GHICA, Luciana A.; ZULEAN, Marian, **Politica de Securitate Națională – Concepte, instituții, procese,** Editura Polirom, Bucureşti, 2007.

[5] VICOL, Sorin, **Politica Europeană de Securitate şi Apărare în Regiunea Extinsă a Mării Negre,** Editura C.T.E.A., Bucureşti, 2008.

[6] BRZEZINSKI, Zbiegniew, **Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21th Century**, Simon&Schuster, New York, 1994.

[7] FILIPESCU, Nicolae, *Conductele şi Geopolitica,* Revista 22, nr. 778 din 4-8 februarie 2005.

[8] TOTOROVSCHI, Nicolae, *Noua Rusie,* în www.rfe/re/Newsline, oct-dec 2006.

[9] POPA, Vasile; SARCINSCHI, Alexandra, **Perspective în evoluția organizațiilor internaționale de securitate,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2007.

MAI MULTE COMENTARII JURIDICE ASUPRA TRATATULUI DE LA LISABONA

Mădălina Virginia ANTONESCU*

1. Obligaţia UE de respectare a dreptului internaţional, conform art. 2, alin. 5 din TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona

Art. 2, alin. 5/TUE, în modificarea operată de tratatul de la Lisabona este un articol-cheie pentru interesele statelor mici şi mijlocii care au calitatea de „membre ale UE", în particular, pentru România.

Această prevedere juridică (înzestrată deci, cu forţă obligatorie atât pentru **UE care este, tot în temeiul tratatului de la Lisabona, o persoană juridică**, dar şi **pentru toate statele membre ale Uniunii**, indiferent de mărimea teritoriului, numărul populaţiei, gradul de dezvoltare industrială, economică, tehnologică, puterea militară etc.) este de fapt, **una din garanţiile juridice instituite prin tratatul de la Lisabona la adresa respectării nu doar a identităţii naţionale a statelor membre dar şi a caracterului naţional, suveran, unitar, independent şi indivizibil al acelor state membre, care, ca şi România, au înscrise în Constituţia lor naţională aceste caractere juridice statale**. Când UE îşi asumă expres, prin art.2, alin.5/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona, obligaţia de a „respecta strict şi de a dezvolta dreptul internaţional, inclusiv de a respecta principiile Cartei ONU" înseamnă **o recunoaştere de către Uniune** (ca entitate politică originală, având unele elemente de statalitate, însă înzestrată cu personalitate juridică şi devenind deci, un subiect de drept internaţional, deşi unul derivat, născut din voinţa statelor membre) **a caracterului coordonator, interstatal al dreptului internaţional contemporan** (unde statul este singurul subiect de drept internaţional suveran şi originar), **dar şi a principiului fundamental al suveranităţii statelor, înscris în Carta ONU,** pe care se bazează întreaga ordine juridică internaţională.

O referire expresă la „respectarea strictă a dreptului internaţional" reprezintă, potrivit art. 2/TUE, alin. 5, o obligaţie directă a Uniunii de a se abţine de la orice acţiune care ar leza drepturile statelor aşa cum reies din normele de drept internaţional şi cum sunt protejate de principiile Cartei ONU. Chiar dacă art. 2, alin. 5/TUE se referă la relaţiile dintre UE şi „restul comunităţii internaţionale" (adică **statele terţe,** indiferent de statutul lor, de la state candidate la integrarea în UE, la state cu care au început negocierile de aderare, până la state care nu au vocaţia, potrivit criteriilor de la Copenhaga/1993, de a deveni state membre ale Uniunii), **considerăm că se impune, prin aplicarea argumentului juridic *a fortiori*, o respectare a normelor de drept internaţional şi a principiilor înscrise în Carta ONU, de către Uniune şi în relaţia sa cu statele membre UE.**

Astfel, art. 2, alin. 5/TUE, în modificarea operată de tratatul de la Lisabona, trebuie privit ca o continuare logică a unui raport juridic iniţial (corelat cu art. 3.a şi cu art. 3.b/TUE) dintre UE şi statele membre, bazat pe principiul juridic specific

* **Cercetător, Institutul Diplomatic Român**

construcției europene, anume pe principiul atribuirii de competențe (la care se adaugă, potrivit art. 3.b/TUE, principiul subsidiarității şi cel al proporționalității). Dar acest principiu juridic „de integrare" (întrucât constituie fundamentul juridic al cedării progresive de competențe de către state instituțiilor UE) nu trebuie considerat un principiu juridic opus principiului suveranității statelor. Cu alte cuvinte, chiar dacă jurisprudența CJCE vede în „ordinea juridică comunitară"o ordine de drept distinctă atât în raport cu ordinile naționale de drept ale statelor membre, dar şi în raport cu ordinea de drept internațional, acest lucru nu trebuie interpretat în sensul unei „izolări" a ordinii juridice comunitare (devenită, prin tratatul de la Lisabona, o „ordine de drept a Uniunii") față de dreptul internațional. **Dimpotrivă, cele două tipuri de ordini juridice rămân interconectate, deoarece calitatea de stat membru UE nu exclude participarea, ca stat suveran, a acestor state, la relațiile juridice internaționale şi nici nu face să dispară calitatea de subiect de drept internațional suveran şi originar pe care o au statele membre UE în raporturile de drept internațional**. Mai mult, considerăm că **existența unei „ordini juridice comunitare" nu poate exclude raporturile de drept internațional stabilite între statele membre ale UE precum şi între acestea şi statele terțe (care nu au calitatea de membru UE).** Prin existența UE ca persoană juridică, în temeiul tratatului de la Lisabona, nu putem vorbi de o dispariție a statelor - națiune şi nici de o dispariție a caracterului lor național şi suveran. De altfel, Uniunea presupune şi forme de cooperare interguvernamentală (PESC, de exemplu; cooperarea polițienească; cooperarea în materie civilă; energia) în care statele membre sunt cele care dețin rolul decizional principal, dar şi în ceea ce priveşte aplicarea măsurilor stabilite. În plus, din art. 3.a/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, se desprinde limpede **faptul că ipoteza declinului statului - națiune şi a principiului suveranității este respinsă.** Chiar şi în domeniile supuse integrării (sau atribuirii de competențe Uniunii în mod exclusiv sau partajat), **statele membre** sunt cele care au decis în mod liber şi suveran a ceda o serie de competențe către Uniune. Însăşi **existența Uniunii** ca atare se datorează **voinței libere şi suverane a statelor membre care au încheiat, pe tărâmul dreptului internațional, un tratat multilateral în acest sens.**

2. Raportul juridic dintre principiul suveranității statelor şi principiul atribuirii de competențe, din perspectiva tratatului de la Lisabona

Art. 3.a/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, face o referire expresă la **obligația Uniunii de a respecta „funcțiile esențiale ale statului** şi în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice şi apărarea securității naționale", iar în alin. 1 prevede că „orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre". Coroborat cu art. 3.b/TUE, alin. 2 (care descrie conținutul juridic al principiului atribuirii de competențe), reiese faptul că **statele membre nu se obligă prin tratatul de la Lisabona să cedeze toate competențele lor** (ceea ce ar echivala cu o înstrăinare totală a suveranității, ceea ce ar duce la dispariția *de facto* a statului - națiune din sistemul politic al UE), dar reiese totodată şi caracterul expres şi convențional al atribuirii de competențe Uniunii (prin tratat), ceea ce exclude *ab initio* o extindere a competențelor UE în mod implicit, în afara unei prevederi în acest sens, a tratatului.

În al treilea rând, **principiul atribuirii de competențe nu este unul absolut,** din moment ce, tot în temeiul tratatului de la Lisabona, se prevede dreptul statului membru de a se retrage unilateral din Uniune (ca expresie a caracterului suveran al statului membru UE).

În al patrulea rând, statele membre sunt cele care îi stabilesc, prin tratat internațional, competențe Uniunii, ceea ce constituie încă o dovadă a caracterului lor suveran care nu este înlăturat prin calitatea de „membru UE" (**Uniunea nu are „competența competențelor",** nu are deci, un caracter „suveran", nefiind „superioară" juridic ori politic, din punct de vedere al principiului suveranității, statelor membre). Astfel, **principiul suveranității este unul esențial statal şi nu unul „comunitar" sau „al Uniunii" - deoarece Uniunea nu are competența de a îşi conferi singură competențe, nici exclusive, nici partajate cu statele membre-.**

Pe de altă parte, considerăm că principiul suveranității este susținut de principiul atribuirii de competențe (care poate fi privit ca un principiu de integrare, dintr-o perspectivă federalistă), deoarece principiul atribuirii de competențe are un singur destinatar (Uniunea) şi o singură sursă (statul suveran). Astfel, în temeiul acestui principiu juridic specific ordinii juridice a Uniunii (ca ordine juridică distinctă față de ordinea internațională de drept), **statele membre** sunt entitățile suverane şi nu Uniunea, deoarece **doar ele au calitatea juridică originară şi suverană de a atribui competențe Uniunii** (în tratatul de la Lisabona nu este folosită sintagma „drepturi suverane" precum în jurisprudența CJCE): principiul atribuirii de competențe, în ciuda finalității sale integraționiste, rămâne un principiu care întăreşte şi promovează **principiul de drept internațional al suveranității statelor în mijlocul ordinii juridice a Uniunii**.

Noul titlu V^1 „Integrarea euro-atlantică", art. 145^1 /Constituția României, alin. 1 conține o referință expresă la scopul integraționist al aderării României la UE (prin aderarea statului la Uniune „se transferă unele atribuții către instituțiile comunitare") însă în nici o parte a art. 145^1 /Constituție nu se specifică o „cedare de suveranitate", „cedare a exercițiului suveranității", „un transfer de atribuții suverane", lucru ce ar contraveni flagrant art. 1/Constituție ce instituie caracterul suveran al statului român. Chiar dacă, în virtutea aderării României la UE, prevederile tratatelor constitutive ale UE şi celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu vor avea prioritate față de prevederile contrarii din legea națională, lucru care conferă specificitate dar şi o certă latură supranațională ordinii juridice a Uniunii, **nu trebuie să considerăm acest lucru ca o afectare a suveranității statului membru respectiv** (în plus, art. 145^1 /Constituție, alin. 1 prevede că un alt scop al aderării statului român la Uniune este „exercitarea în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute de aceste tratate", ceea ce înseamnă că, în cadrul Uniunii, la nivel european de guvernare politică dar şi în ceea ce priveşte ordinea juridică comunitară, statele membre sunt cele care exercită competențele cedate instituțiilor UE, tocmai prin intermediul acestor instituții.

Această prevedere din Constituția României este menită a întări ideea unei strânse legături juridice dintre două principii juridice aparent opuse (principiul suveranității şi principiul atribuirii de competențe), menite să protejeze statele inclusiv în cadrul ordinii de drept comunitar, dar şi a unei interconectări între ordinea de drept

națională a statelor membre şi ordinea de drept comunitar. Nu trebuie să stabilim ierarhii forțate, artificiale între cele două principii juridice, întrucât: ambele sunt expresii ale voințelor libere a statelor membre UE; ambele reglementează ordinea juridică comunitară (din punctul de vedere al viziunii internaționaliste, prezentate aici); ambele nu au caracter absolut, fiind limitate prin voința liberă a statelor (de a ceda atribuții Uniunii); ambele vizează **statele membre UE, state care au şi calitatea de subiecte de drept internațional, atât în ordinea de drept internațional cât şi în cea de drept comunitar, după părerea noastră, deoarece nu au atribuit Uniunii toate competențele, nici competențe specifice în acest domeniu (al reprezentării lor de către Uniune pe plan extern).**

Această relație unică şi complexă dintre cele două principii juridice dar şi dintre cele două ordini de drept (națională şi comunitară) **nu poate fi extinsă însă în favoarea ordinii de drept comunitare şi a principiilor sale juridice** (inclusiv a principiului atribuirii de competențe), **în ceea ce priveşte raportul său cu ordinea internațională de drept.**

Astfel, Uniunea trebuie să respecte principiul suveranității (dar nu şi pe cel al atribuirii de competențe, care rămâne unul specific ordinii juridice comunitare) **în raport cu „restul comunității internaționale"** (deci, cu toate categoriile de state terțe), potrivit art.2, alin.5/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona. Acest lucru, în opinia noastră, nu trebuie interpretat ca excluzând o obligație implicită pentru Uniune de a respecta suveranitatea statelor membre (obligație dedusă din prevederile art. 1/TUE, art.3.a şi art. 3.b/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona). Teoria competențelor atribuite Uniunii nu trebuie văzută ca o afectare a caracterului indivizibil, inalienabil şi unic al suveranității (întrucât nicăieri în textul tratatului de la Lisabona, dar nici în Constituția României ca stat membru UE nu se foloseşte sintagma de „cedare/transfer de drepturi suverane" or „a exercițiului suveranității"), dar şi din considerentele pe care le-am expus mai sus.

Trebuie însă menționat că, potrivit tezei internaționaliste pe care o susținem aici, în raport cu normele de drept internațional (deci şi în raport cu *ius cogens* sau principiile fundamentale de drept internațional), normele juridice comunitare cu valoare obligatorie nu au prioritate, nici aplicabilitate directă şi imediată precum în cazul dispozițiilor contrarii din legile naționale ale statelor membre. Or, unul din principiile de *ius cogens* în ordinea internațională de drept este tocmai principiul suveranității statelor.

Orice stat membru ONU şi semnatar al Cartei ONU se poate prevala în mod valabil de principiul suveranității şi poate susține juridic caracterul său de stat suveran, chiar şi în relația sa juridică cu UE ca entitate integrațională (deoarece UE nu este un stat, nu are caracter suveran, nu este subiect originar de drept internațional precum statul; este o creație a statelor, deci o manifestare liberă a suveranității statelor, creatoare de efecte juridice în plan internațional). Mai mult, datorită caracterului de *ius cogens* pe care îl are principiul suveranității în planul dreptului internațional, **orice stat membru UE poate invoca valabil prioritatea acestui principiu fundamental de drept în raport cu orice alt principiu juridic, inclusiv cele de drept comunitar** (principiul atribuirii de competențe; principiul subsidiarității; principiul proporționalității).

3. Principiul egalității suverane a statelor în raport cu prevederile tratatului de la Lisabona

Tot în favoarea respectării de către Uniune a principiului suveranității statelor, față de statele membre (**însă de o manieră implicită**) poate fi interpretat şi art. 3.a, alin.2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona (alineat instituind **obligația Uniunii de a respecta „egalitatea statelor membre în raport cu tratatele").**

Or, în dreptul internațional, principiul egalității este unul fundamental (face parte din *ius cogens*) şi este interconectat cu principiul suveranității statelor. Ca principiu juridic unanim recunoscut al dreptului internațional contemporan, **cu valoare juridică obligatorie şi universală,** principiu decurgând în mod direct din principiul suveranității statelor, principiul egalității (în opinia doctrinei juridice) defineşte „premisele echitabile şi condițiile general obligatorii pe baza cărora statele îşi pot manifesta suveranitatea lor şi îşi pot asuma obligații internaționale în raporturile dintre ele".

Potrivit principiului egalității suverane a statelor şi mai ales în ceea ce priveşte relațiile dintre statele membre UE (la care se adaugă obligația juridică a UE, care este o creație a statelor membre ce nu pot încălca principiile de *ius cogens* prin decizia lor de a constitui Uniunea), statele membre UE sunt considerate egale juridic atât în ordinea de drept internațional cât şi în cea comunitară. Fiecare stat membru UE, în aceleaşi condiții ca şi state terțe, se bucură de drepturile inerente deplinei suveranități (existența caracterului de *ius cogens* al principiului egalității suverane opunându-se considerării statelor membre UE ca state ce nu ar avea „suveranitate deplină", deci ar fi situate sub statutul juridic al statelor terțe. Fiecare stat membru UE, ca şi statele terțe, are obligația de a respecta personalitatea altor state; în plus, integritatea teritorială şi independența politică ale statului (membru sau nu al UE) sunt inviolabile. Fiecare stat (membru sau nu UE) are dreptul de a îşi alege în mod liber sistemul său politic, economic şi cultural (în virtutea egalității suverane, statele membre UE au ales liber să participe la procesul de integrare european, de a atribui competențe instituțiilor UE şi de a se integra în dimensiunile europene economice şi culturale). Fiecare stat (membru sau nu al UE) are obligația de a se achita pe deplin şi cu bună-credință de obligațiile sale internaționale şi de a trăi în pace cu alte state; fiecare stat (membru sau nu al UE) are dreptul de a beneficia în mod egal de protecția juridică a principiilor şi normelor de drept internațional. **Acesta este conținutul juridic al principiului egalității care, ca normă de *ius cogens* (imperativă şi cu valabilitate universală) se aplică şi în cazul statelor membre UE.**

Art. 3.a, alin. 2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, **menționează expres egalitatea statelor membre, însă nu în raport cu Uniunea ci „în raport cu tratatele";** din această prevedere juridică se pot trage mai multe concluzii: nu există un raport juridic de egalitate între Uniune şi statele membre, deoarece UE, nefiind un stat, nu i se poate aplica principiul egalității juridice (un principiu juridic privind doar statele, nu şi alte entități politice) dar şi din pricina caracterului original al întregului sistem politic al UE, care îmbină dimensiuni de cooperare interguvernamentală cu dimensiuni de integrare (unde principiul egalității juridice a statelor, care este o consecință directă a principiului suveranității nu mai poate fi respectat în aceleaşi

condiții ca pe planul dreptului internațional). Aici trebuie amintit caracterul autonom, distinct al ordinii juridice comunitare (devenite, prin tratatul de la Lisabona, o ordine de drept a Uniunii) față de ordinea de drept internațional, faptul că, datorită naturii specifice şi de integrare a ordinii de drept comunitar, aceasta impune un set de drepturi şi obligații juridice specifice doar pentru statele membre UE.

Carta ONU, izvorul de drept internațional cel mai important al vremii noastre, precizează în art. 2, alin. 1, că „organizația este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor ei". Or, în formularea art. 3.a, alin. 2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, se observă **o expresie diferită**, anume obligația Uniunii de a respecta „egalitatea statelor membre în raport cu tratatele". Aceasta înseamnă că Uniunea recunoaşte principiul egalității juridice a statelor membre pe planul convențional comunitar (adică, în ordinea juridică comunitară); în acelaşi timp însă, **este vorba de tratate internaționale, supuse normelor Convenției de la Viena/1969,** deci, care trebuie să respecte *ius cogens*. Prin urmare, chiar dacă evită formularea „egalitate suverană a statelor" şi referirea la aceasta ca la un principiu de drept internațional, art. 3.a, alin. 2/TUE **nu poate opera legal o disjungere între egalitate şi suveranitate** (statele membre trebuie **să fie, în acelaşi timp, egale juridic şi suverane**, inclusiv în ordinea juridică comunitară), fără a se situa în afara legalității internaționale şi fără a atrage **nulitatea întregului tratat pentru încălcarea unei norme de *ius cogens***

O altă concluzie care se poate trage din formularea art. 3.a, alin.2/TUE se referă la faptul că **egalitatea statelor membre este una de drept internațional** (deoarece statele membre, în calitatea lor de subiecte originare, suverane, de drept internațional au încheiat, în condiții de egalitate juridică, aceste tratate care au constituit Uniunea şi Comunitatea Europeană): prin urmare, **Uniunea recunoaşte expres egalitatea juridică a statelor sale membre, ceea ce reprezintă o influență directă a ordinii de drept internațional asupra relației juridice specifice dintre UE şi statele membre.**

Dimpotrivă, într-o altă interpretare a acestei prevederi juridice s-ar privi obligația expres asumată de Uniune de a respecta „egalitatea statelor membre în raport cu tratatele" **ca o obligație juridică specifică ordinii de drept comunitar**, o reflectare a autonomiei şi a caracterului distinct al acestei ordini juridice în raport cu dreptul internațional. Astfel, art. 3.a, alin.2/TUE **nu menționează expres obligația UE de a respecta principiul egalității statelor aşa cum este el consacrat în dreptul internațional ci, dimpotrivă, recunoaşte o egalitate a statelor în calitatea lor de „membre ale UE" şi doar „în raport cu tratatele"** (adică, în raport cu drepturile şi obligațiile pe care statele membre şi Uniunea, ca persoană juridică, le au în temeiul acestor tratate, nu şi a altor texte juridice obligatorii, de drept internațional).

Absența unei prevederi exprese din tratatul de la Lisabona care să se refere direct şi neechivoc la relația juridică dintre statele membre şi dreptul internațional, dar şi la relația juridică dintre Uniune şi statele membre în contextul dreptului internațional poate fi interpretată, în acest context, ca fiind defavorabilă statelor mici şi mijlocii din Uniune, din moment ce, în calitate de membre UE vor fi apărate doar pe temeiul dreptului internațional, prin principiile suveranității şi al egalității juridice (de unde o limitare nepermisă a sferei de aplicare a

unui principiu de *ius cogens*)

Statele mici şi mijlocii din Uniune nu pot accepta să fie restrânsă sfera de aplicabilitate a principiului egalității statelor, pe argumentul că principiile de drept internațional îşi pierd din valabilitatea lor atunci când sunt raportate la ordinea de drept comunitară ca ordinea juridică de integrare, autonomă şi distinctă. Ordinea de drept comunitar există nu izolat, **ci tocmai ca o expresie a suveranității statelor membre UE, ea trebuie privită ca o ordine conectată atât la dreptul internațional (ca drept interstatal, unde statul reprezintă subiectul de drept internațional suveran şi originar) cât şi la ordinile juridice naționale ale statelor membre**. Cu alte cuvinte, **nu se pot admite, din punct de vedere al dreptului internațional, restrângeri la adresa conținutului şi naturii unor principii de *ius cogens*** (precum principiile suveranității şi al egalității statelor), pe baza argumentelor naturii „de integrare" a ordinii juridice comunitare sau a jurisprudenței CJCE care enunță caracterul sau autonom în raport cu dreptul internațional. **Nu se poate interpreta** deci, având în vedere argumentele expuse mai sus, **că Uniunea nu ar fi obligată juridic de a respecta normele şi principiile de drept internațional în raporturile cu statele membre, că ar putea exclude total raporturile de drept internațional şi incidența principiilor de *ius cogens* din relația sa juridică cu statele membre** (ceea ce ar însemna o negare a caracterului suveran al statelor membre).

În al doilea rând, nu putem interpreta prevederea-cheie a art. 3.a, alin.2/TUE ca fiind o recunoaştere limitată, de către Uniune, a egalității juridice a statelor membre (doar „în raport cu tratatele", deci doar în raport cu ordinea juridică comunitară pe care acestea o stabilesc, în care sunt "normele juridice fundamentale" asemenea unor Constituții, după cum, de altfel, a admis în hotărârile sale, CJCE). Referirea la „egalitatea statelor membre" din acest articol, în ciuda laturii sale specifice, de integrare, conține şi o trimitere implicită la însuşi principiul de drept internațional al egalității statelor (indiferent de calitatea lor de „membru UE"). Deci, Uniunea nu respectă „o egalitate juridică" a statelor membre doar în raport cu ordinea de drept comunitar **ci îşi asumă implicit obligația de a respecta principiul egalității juridice a statelor care este un principiu de *ius cogens*, cu valabilitate universală şi cu valoare juridică obligatorie, inclusiv în ceea ce priveşte ordinea de drept comunitar.**

În al treilea rând, UE, chiar dacă nu este un stat, trebuie să respecte principiul egalității juridice a statelor ca principiu de drept internațional**, tocmai în virtutea caracterului suveran al statelor membre** (dovedit printr-o serie de elemente precum: dreptul de retragere unilaterală al unui stat din Uniune; stabilirea prin tratat, de către statele membre, a competențelor atribuite Uniunii; obligația Uniunii de a respecta funcțiile esențiale ale statului). Uniunea rămâne, în ciuda dimensiunii sale de „entitate de integrare", o creație a statelor, o expresie a voinței lor libere şi suverane de a îi conferi existență juridică, atribuții, instituții, instrumente juridice necesare atingerii obiectivelor stabilite (tot de statele membre, prin Consiliul European).

Prin urmare, **este o eroare să privim statele membre UE ca state care, față de statele terțe (care nu au calitatea de „membru UE"), au mai puține drepturi şi obligații** deoarece au cedat competențe unei entități de integrare, ştirbindu-şi în acest fel, suveranitatea. **Statele membre UE continuă să facă parte din**

comunitatea internațională, să respecte dreptul internațional şi să aibă aceleaşi obligații şi drepturi din perspectiva dreptului internațional (în calitate de subiecte originare şi suverane de drept internațional) precum şi statele terțe.

Deci, dacă pe planul juridic internațional, aceste state (membre UE) sunt egale juridic cu toate celelalte state (terțe față de UE) dar şi între ele (ca subiecte de drept internațional), ar fi nu doar ilogic dar şi ilegal (din punctul de vedere al caracterului de *ius cogens* al principiului egalității juridice) ca Uniunea să considere că acest principiu juridic nu este valabil pentru statutul statelor membre, că el nu se aplică în ordinea de drept comunitar.

Comunitatea internațională (compusă aici din statele terțe, care nu au calitatea de „membru UE") nu poate fi considerată ca având mai multe drepturi (pe plan internațional de drept) în raport cu statele membre UE care au atribuit competențe Uniunii ca entitate de integrare. Aceasta ar însemna o ruptură de substanță între ordinea de drept internațional (fundamentată pe principiul egalității suverane) şi ordinea de drept comunitar (fundamentată pe principiile specifice, ale atribuirii de competențe, subsidiarității şi proporționalității), dar şi o afectare a suveranității statelor membre în afara raporturilor juridice comunitare, adică în ordinea de drept internațional (unde acestea nu ar mai fi considerate subiecte cu suveranitate deplină, de drept internațional precum celelalte state, ci subiecte cu suveranitate parțială). De aici, consecința împărțirii întregului drept internațional în două categorii de subiecte juridice statale (ceea ce este inadmisibil, din punct de vedere al naturii coordonatoare şi interstatale a dreptului internațional): state cu suveranitate deplină (subiecte originare, suverane, de drept internațional) care sunt statele terțe (ce nu au calitatea de „membru UE") şi state cu suveranitate parțială, limitată (subiecte suverane de drept internațional de „categoria a doua") care sunt statele membre UE.

Practic, principiul de drept comunitar, al atribuirii competențelor poate crea din această perspectivă, o relativizare a principiilor de *ius cogens* (principiul suveranității, principiul egalității statelor), o deformare a naturii coordonatoare a dreptului internațional (din moment ce, în ordinea juridică comunitară, există o autoritate legislativă superioară statelor membre - Parlamentul European, chiar dacă în co-decizie cu Consiliul, ambele fiind instituții UE cărora statele membre le-au cedat competențe decizionale în acest domeniu -). Prin urmare, în sensul de mai sus, statele membre UE ar trebui să se supună deciziilor şi actelor juridice legislative luate de instituții ale unei entități de integrare; existența în sine a instituțiilor UE cu astfel de atribuții legislative şi a ordinii juridice comunitare produce efecte asupra dreptului internațional, ca drept elaborat de state suverane şi egale juridic.

Departe de a fi un concept istoric, caduc, **suveranitatea rămâne temelia dreptului internațional contemporan, iar consecința sa (egalitatea juridică a tuturor statelor) reprezintă o garanție juridică fundamentală a protejării statelor** (în special a celor mici şi mijlocii) în relațiile cu alte state. După cum afirma Nicolae Titulescu (în „Documente diplomatice", Bucureşti, Ed. Politică, 1967), „abolirea suveranității înseamnă nu numai a preconiza o soluție imposibilă ci şi, dacă ne-am angajat pe această cale, să aruncăm lumea în haos şi anarhie".

Caracterul esențial al egalității suverane pentru întreg dreptul internațional reiese şi din opiniile specialiştilor care consideră că „a nega statul suveran înseamnă a

nega dreptul internațional", între ordinea juridică internațională şi principiul suveranității statelor existând **o condiționalitate reciprocă**. Curtea Permanentă de Justiție Internațională sublinia de altfel, în epoca interbelică, importanța suveranității statelor pentru dreptul internațional, afirmând că „trebuie să recunoaştem şi să aplicăm acest principiu, care stă la baza însăşi a dreptului internațional".

4. Raportul juridic dintre principiile de drept comunitar consacrate prin tratatul de la Lisabona şi principiul egalității suverane a statelor

Trebuie să considerăm principiile de drept comunitar aplicabile în relațiile dintre Uniune şi statele membre (cf. art. 3.a, alin. 1, alin. 3/TUE; art. 3.b, alin.1-4/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona) ca nişte principii juridice stabilite de statele membre (şi nu de Uniune, care nu este un stat suveran) prin tratate internaționale (deşi cu o latură specifică, de integrare), în temeiul voinței lor libere şi suverane. Prin urmare, aceste principii de drept comunitar nu doar că nu sunt superioare (nu se impun, nu relativizează şi nu înlătură de la aplicare) principiilor suveranității şi egalității statelor, dar nici nu le pot condiționa existența şi sfera de aplicabilitate în nici un fel.

Mai mult, **principiile de drept comunitar pot fi privite de fapt, ca expresii juridice specifice, regionale, ale principiilor suveranității şi egalității statelor**. Aceste aspecte reies **tocmai din apartenența principiilor suveranității şi egalității statelor la sfera dreptului internațional imperativ (*ius cogens*), obligând deci, statele membre UE să li se conformeze, fără posibilitatea de a li se sustrage prin actele lor, unilaterale, bilaterale sau multilaterale** (în cazul de față, prin „tratate comunitare" şi de constituire a Uniunii).

Acest drept internațional imperativ este obligatoriu pentru toate statele (inclusiv pentru statele membre UE), acestea trebuind să îl respecte în totalitate şi să îl aplice în întregime (datorită caracterului său unic). Prin urmare, cum principiile de drept comunitar (în special, cel al atribuirii de competențe) nu sunt şi principii de drept internațional (nu trebuie respectate de state în relațiile lor internaționale ci doar în relațiile de drept comunitar) şi nu au caracter de *ius cogens*, rezultă în mod limpede că ele nu înlătură *ius cogens* de la aplicare în ordinea de drept comunitar, ca ordine constituită în temeiul voinței suverane a statelor membre.

Pe de altă parte, statele membre nu pot deroga de la dreptul internațional imperativ, creând o ordine juridică comunitară în care principiile de *ius cogens* să fie încălcate, ignorate sau considerate a neavând aplicabilitate. Orice act juridic al unui stat, indiferent că va crea o relație juridică internațională tipică (bazată pe cooperare interguvernamentală) sau una de integrare (o relație juridică specifică ordinii de drept comunitar) trebuie să respecte principiile de *ius cogens* în totalitatea lor.

De aceea, **nu considerăm tratatul de la Lisabona şi nici tratatele pe care le modifică, drept acte juridice multilaterale încheiate de state prin sustragere de la obligația de respectare a dreptului internațional imperativ** (*ius cogens*) ci, dimpotrivă, aceste tratate, în ciuda caracterului lor specific, de integrare (caracter parțial, deoarece se instituie şi forme de cooperare interguvernamentală) **rămân tratate internaționale încheiate de state suverane, deci supuse în primul rând**

normelor de drept internațional şi mai ales, normelor făcând parte din *ius cogens*.

Principiile fundamentale ale dreptului internațional (în cazul de față, principiile suveranității şi al egalității statelor) sunt considerate de doctrină a reprezenta „criteriul suprem de apreciere a legalității celorlalte principii, norme şi instituții ale acestui drept, precum şi a tratatelor internaționale". Principiile de *ius cogens* sunt cele care stabilesc drepturile şi obligațiile de bază ale statelor şi ale celorlalte subiecte ale acestui drept (inclusiv Uniunea, prin acordarea personalității juridice, prin tratatul de la Lisabona, aceasta devenind un subiect de drept internațional, derivat - creat prin voința statelor -) şi care garantează realizarea lor. Prin urmare, nu doar statele membre UE ci şi Uniunea au obligația de a se raporta permanent, în orice act juridic (inclusiv unul de drept comunitar) la principiile de *ius cogens* deoarece acestea, potrivit tezei internaționaliste, trebuie să fie privite ca sursa juridică de unde decurg principiile de drept comunitar (inclusiv cel al atribuirii competențelor).

A considera că, datorită caracterului lor „de integrare", aceste principii sunt distincte (adică pot să ignore principiile de *ius cogens*) înseamnă a încălca dreptul internațional imperativ, pe care orice subiect de drept internațional (state membre UE; Uniunea) trebuie să îl respecte; astfel, **ordinea de drept comunitar devine o extensie a ordinii juridice internaționale, deoarece de la *ius cogens* nu este permisă nici o derogare (nici prin instituirea unei ordini juridice comunitare).**

Ordinea juridică comunitară nu poate să ignore sau să încalce principiile de *ius cogens* (deci, nici tratatul de la Lisabona, care reprezintă unul din fundamentele juridice ale acestei ordini nu poate să deroge de la astfel de principii juridice prin prevederile sale), principii care nu pot fi modificate prin norme juridice regionale (cum e tratatul de la Lisabona, ca act juridic esențial pentru ordinea juridică a Uniunii) ci doar printr-o altă normă de *ius cogens* (normă de drept internațional imperativ).

În dreptul internațional, **încheierea de către un stat a unui tratat internațional (cazul tratatului de la Lisabona), în condiții de deplină egalitate în drepturi şi libertate, nu este considerată a reprezenta o afectare a suveranității statului** respectiv, care alege să îşi asume anumite obligații juridice internaționale prin aceste tratate.

Astfel, statele mici şi mijlocii din cadrul Uniunii (în special) au un interes direct şi principal în a obține de la Uniune, în cazul trataului de la Lisabona, respectarea dreptului internațional şi a drepturilor celorlalte state, ca o condiție esențială în asigurarea legalității internaționale dar şi a suveranității fiecărui stat. Pentru aceste state, **dreptul internațional, principiile de *ius cogens* trebuie privite permanent ca părți intrinseci ale ordinii juridice comunitare**, o ordine de drept specială, dar în care **suveranitatea şi egalitatea juridică a statelor membre nu poate fi relativizată, ignorată sau exclusă.**

Ar pune oare, o astfel de „interpretare internaționalistă", în pericol succesul procesului de integrare europeană ? În măsura în care Uniunea nu va deveni un „stat european", în care va rămâne o creație a statelor membre, netrecând la un stadiu de evoluție în care să îşi stabilească singură competențele (prin acte juridice ale instituțiilor sale supranaționale), considerăm că obligația UE şi a statelor membre de a respecta dreptul internațional şi principiile de *ius cogens* la toate nivelele de guvernare

ale UE (național, comunitar) va face **din UE un sistem politic legal din punct de vedere al dreptului internațional (legalitatea sa fiind dată de respectarea *ius cogens*).**

5. Validitatea tratatului de la Lisabona din perspectiva dreptului internațional, în special a compatibilității cu *ius cogens*

Respectarea în toate tratatele comunitare şi modificatoare în vigoare, dar şi în tratatul de la Lisabona a dreptului internațional imperativ, în totalitatea sa, deci şi a principiilor suveranității şi al egalității statelor (ca *ius cogens*) este o condiție juridică esențială, în viziunea internaționalistă, pentru validitatea acestor tratate. Faptul că prin ele se constituie o ordine de drept comunitar nu poate înlătura incidența *ius cogens* în raporturile juridice dintre Uniune şi statele membre, dar şi în raporturile dintre statele membre.

Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor, din 1969 prevede că „validitatea unui tratat (deci şi a tratatelor comunitare, modificatoare şi a tratatului de la Lisabona, în special) nu se poate contesta decât prin aplicarea prezentei convenții" (cu alte cuvinte, art. 42 face obligatorie incidența Convenției de la Viena în aprecierea validității oricărui tratat, ca act de drept internațional, indiferent că prin acest tratat se instituie o ordine juridică comunitară distinctă şi autonomă în raport cu dreptul internațional). În al doilea rând, Convenția mai prevede şi faptul că încetarea unui tratat (la fel ca şi stingerea sa, denunțarea ori retragerea unei părți dintr-un tratat) nu poate avea loc „decât prin aplicarea dispozițiilor tratatului respectiv sau a prezentului tratat". Orice tratat (inclusiv cazul tratatului de la Lisabona) este prezumat astfel, a fi valid şi în vigoare dacă nu a intervenit una din cauzele prevăzute în Convenția de la Viena/1969.

Or, în temeiul acestei prezumții juridice, trebuie considerat că, în momentul semnării tratatului de la Lisabona (dar şi al tratatelor anterioare, pe care acest tratat le modifică), statele membre au respectat normele de *ius cogens*, au ținut seama de ele, pentru a putea încheia valabil un tratat internațional. **Statele membre UE nu au considerat**, în opinia noastră, **că ordinea juridică comunitară şi principiile de drept comunitar care reglementează relația Uniune-state membre ar fi opuse dreptului internațional (pe temeiul specificității lor), fiindcă altfel, întregul tratat ar fi nul în totalitatea sa** (tratatul comunitar sau modificator reprezentând baza juridică pentru întreaga ordine de drept comunitar), indiferent că ar fi vorba de tratatul de la Roma de instituire a Comunității Europene, de tratatul de la Maastricht de instituire a Uniunii Europene, de tratatul de la Lisabona sau de alte tratate.

Convenția de la Viena/1969 asupra dreptului tratatelor internaționale prevede ca un caz distinct de nulitate, încălcarea prin tratat, a unei norme de *ius cogens* (în cazul de față, egalitatea suverană a statelor membre în ordinea juridică comunitară): art. 53/Convenția de la Viena prevede că „este nul orice tratat care, în momentul încheierii sale, este în conflict cu o normă imperativă a dreptului internațional general" (în cazul de față, cu principiile suveranității şi egalității statelor).

Însă, pe de altă parte, observăm din textul tratatului de la Lisabona că UE nu îşi asumă expres nici o obligație de a respecta astfel de principii, ca principii de drept internațional, în relația cu statele membre.

De aceea, se impune o prevedere expresă în tratatul de la Lisabona, sau într-un protocol anexat, la fel ca şi o luare de poziţie (prin declaraţie) a parlamentelor naţionale din statele membre sau o consacrare în jurisprudenţa naţională (instanţe naţionale; Curtea Constituţională) referitoare la necesitatea asumării de către Uniune, ca persoană juridică, a obligaţiei de respectare a dreptului internaţional (în mod expres, a *ius cogens*) în relaţia sa cu statele membre. Acest lucru ar înlătura orice discuţie sau îndoială cu privire la caracterul legal al Uniunii (dacă ea nu respectă *ius cogens* în relaţia sa cu statele membre, care rămân suverane, cum ar putea respecta aceleaşi norme de *ius cogens* în relaţia cu statele terţe, cu restul comunităţii internaţionale ?). *Ius cogens* nu admit nici o derogare (nici prin formarea unei ordini de drept comunitar care să le relativizeze sau să le ignore valoarea imperativă şi obligatorie, prin exacerbarea forţată a caracterului său autonom stabilit de CJCE).

În doctrina de drept internaţional s-a considerat a fi tratate încheiate cu încălcarea normelor de *ius cogens*: tratatele **prin care se încalcă egalitatea juridică a statelor** (Comentariul Comisiei de drept internaţional la art. 50 din proiect devenit art. 53/Convenţie); **tratatele prin care statele şi-ar restrânge într-o măsură aşa de mare libertatea încât nu ar mai fi capabile să îşi îndeplinească obligaţiile de drept internaţional** (or, prin tratatele comunitare, şi modificatoare, inclusiv tratatul de la Lisabona, statele membre se angajează să atribuie competenţe Uniunii, pentru îndeplinirea unor obiective comune; în acest caz, caracterul autonom al ordinii juridice comunitare instituite prin astfel de tratate, nu poate fi invocat ca un argument de limitare a suveranităţii statelor membre şi de scoatere a ordinii juridice comunitare din sfera de incidenţă a *ius cogens*). **Uniunea nu poate să trateze statele membre exclusiv ca subiecte de drept comunitar, cu ignorarea drepturilor şi obligaţiilor pe care acestea, ca subiecte originare, directe şi suverane de drept internaţional le au în ordinea juridică internaţională**. Între cele două calităţi juridice ale statelor membre UE (de a fi subiecte de drept comunitar şi de a fi subiect de drept internaţional) apreciem că există **o strânsă legătură juridică, o relaţie de interdependenţă**, tocmai datorită caracterului suveran pe care statele membre UE continuă să îl aibă, indiferent de ordinea juridică (naţională, comunitară, internaţională) în care ar acţiona.

Dreptul comunitar, ca un ansamblu de norme juridice specifice Uniunii, nu poate fi văzut ca având superioritate asupra suveranităţii statelor, deoarece, ca şi dreptul internaţional, este **tot o creaţie a statelor, tocmai o expresie a suveranităţii lor, fiind bazat pe acordul de voinţă liber exprimat, al statelor membre UE.** Actul de participare al unui stat la crearea dreptului comunitar (prin Consiliu, care este considerat principalul legiuitor al UE, fiind o instituţie politică interguvernamentală) reflectă tocmai un exerciţiu al suveranităţii statelor în cadrul integraţionist al UE şi nu o limitare a suveranităţii statelor membre UE.

Dar, în acelaşi timp, statele membre UE care încheie un tratat comunitar sau modificator (inclusiv tratatul de la Lisabona) **nu pot avea un acord de voinţă valabil, în cazul în care obiectivul comun este constituirea unei entităţi ce va afecta direct suveranitatea lor;** de aceea, tratatul de la Lisabona, modificând art. 1/TUE nu foloseşte sintagma „cedare/transfer de drepturi suverane" sau „al exerciţiului suveranităţii" de către statele membre spre Uniune, deoarece aceasta ar fi

o prevedere contrarie principiului suveranității. Statele aleg „să atribuie **competențe**" Uniunii (prin art. 1/TUE, modificat prin tratatul de la Lisabona), deoarece o „limitare **a suveranității**" prevăzută expres în astfel de tratate ar avea *ab initio* caracter ilicit şi ar duce la nulitatea întregului tratat pentru încălcarea unei norme de *ius cogens*.

Chiar dacă tratatul de la Lisabona nu prevede expres faptul că Uniunea se întemeiază pe principiile de drept internațional (ceea ce ar fi dus la o obligație expresă a UE de a respecta *ius cogens*), **este limpede că Uniunea nu se poate poziționa, chiar dacă are o dimensiune de integrare, contra normelor de *ius cogens*.** Acest lucru este valabil **şi pentru statele membre UE,** care nu pot încheia nici un fel de tratat internațional, fie el şi de integrare, cu nerespectarea normelor de *ius cogens.*

Dacă pe plan juridic internațional, respectarea reciprocă a suveranității de către state a devenit o obligație fundamentală, recunoscută de toate statele dar şi un principiu juridic unanim admis, pe planul dreptului comunitar acest principiu îşi păstrează valabilitatea în relațiile dintre statele membre. Odată cu acordarea personalității juridice exprese, Uniunii prin tratatul de la Lisabona, această entitate devine capabilă, în temeiul voinței suverane a statelor membre, de a se angaja valabil în raporturi juridice internaționale.

Astfel, **Uniunea este ținută, ca subiect de drept internațional, să respecte dreptul internațional în relațiile cu toate statele** (membre UE sau nu) pentru a nu efectua discriminări în sensul limitării sau nerecunoaşterii unor drepturi statelor membre, discriminari care le-ar afecta poziția acestora din urmă pe plan juridic internațional, în raportul lor cu statele terțe. Întreg dreptul internațional este o expresie a egalității suverane a statelor, deci nu este posibil ca Uniunea să nu considere statele membre UE ca subiecte de drept internațional şi să nu respecte normele de *ius cogens*.

Prin urmare, nu putem fi de acord cu ideea că întreg tratatul de la Lisabona nu este decât o ilustrare a „supranaționalismului instituționalizat" şi a „teoriei competenței" (ceea ce ar afecta direct interesele statelor mici şi mijlocii din Uniune ce văd în recunoaşterea incidenței dreptului internațional asupra ordinii juridice comunitare, o garanție juridică a suveranității şi egalității juridice în raport cu statele mari şi puternice din Uniune). Dimpotrivă, considerăm că tratatul de la Lisabona, în ciuda specificității sale, nu poate face abstracție şi nu poate fi „rupt" de dreptul internațional sub ale cărui norme juridice s-a născut; mai mult, atât tratatul de la Lisabona (care va fi considerat, la fel ca tratatele anterioare ale construcției europene, norma juridică fundamentală a întregului drept comunitar), dar şi tratatele anterioare **sunt norme juridice născute din voința suverană a statelor membre**, sunt deci, expresii juridice ale suveranității statelor şi nu ale unor „competențe" ale acestora.

Doar ca entitate suverană, statul poate fi considerat pe planul dreptului internațional un subiect de drept capabil să încheie valabil un act juridic (precum tratatul de la Lisabona): înainte de a crea efecte juridice în ordinea de drept comunitar, tratatul de la Lisabona, ca act de drept internațional încheiat de state suverane, creează efecte juridice în ordinea de drept internațional, deci este în primul rând o expresie a suveranității statelor, şi prin această prismă trebuie privite toate prevederile sale, în special cele referitoare la relația juridică dintre Uniune şi statele membre.

Astfel**, tratatul de la Lisabona nu trebuie considerat**, în viziunea statelor mici şi mijlocii din Uniune, grup foarte susceptibil la tot ce înseamnă limitarea şi înstrăinarea suveranităţii lor, **ca un instrument juridic de consacrare a teoriei divizibilităţii suveranităţii ori a teoriei competenţei** ci, dimpotrivă, ca un act juridic care este, înainte de toate, **un act juridic de drept internaţional, deci o manifestare valabilă, juridică, a suveranităţii statelor care le-au încheiat** (în măsura în care nu se demonstrează o încălcare a unei norme de *ius cogens* prin acest tratat, mai ales a principiului suveranităţii statelor). Calitatea de „stat membru UE" nu este una opusă (sau care înlătură) calităţii de „stat ce face parte din comunitatea internaţională", ci **este vorba de o relaţie de complementaritate între aceste două calităţi juridice, cu obligaţia de respectare, indiferent de ordinea juridică la care se raportează, de către state, a normelor de *ius cogens*.**

6. Principiul suveranităţii statelor şi teoria competenţei, din perspectiva tratatului de la Lisabona

Potrivit „teoriei competenţei" (dacă ar fi să privim tratatul de la Lisabona şi în special, art. 1/TUE, art. 3.a, alin. 1/TUE, art.3.b/TUE în modificarea operată prin tratatul de la Lisabona), noţiunea de „suveranitate" ar fi considerată una caducă, anacronică, un element ce nu este esenţial statului şi funcţionării sale valabile. Cu alte cuvinte, în temeiul **suveranităţii** sale, statul are capacitatea de a îşi stabili singur competenţele, fără nici un amestec (din partea altui stat sau a unei autorităţi superioare). Dimpotrivă, în temeiul „**competenţelor**" de care ar dispune, statul ar fi înzestrat şi abilitat să le folosească **în măsura şi în condiţiile stabilite de un sistem juridic superior, de o autoritate supranaţională**. Departe de a fi doar o schimbare de terminologie (observăm că, în cuprinsul sus-menţionatelor articole din TUE, în modificarea operată prin tratatul de la Lisabona, nu se menţionează caracterul suveran al statelor membre, nici nu se foloseşte adjectivul „suveran"), este vorba, în opinia doctrinei, în cazul teoriei competenţei, de o schimbare a conţinutului juridic al suveranităţii, mai mult, **de o negare a suveranităţii** (aceasta nu ar mai exista ca un atribut originar al statelor prin care acestea elaborează normele de drept internaţional şi stabilesc relaţii internaţionale ci „s-ar transforma" într-o simplă competenţă ce poate fi delegată de o ordine juridică superioară statelor - în cazul statelor membre UE, de către instituţiile UE, exponente ale unui ordini juridice supranaţionale sau de integrare).

Subliniind caracterul coordonator al dreptului internaţional, Nicolae Titulescu respingea „teoria competenţei", în temeiul căreia statul nu ar deţine decât o competenţă **delegată de dreptul internaţional** (ceea ce ar însemna ca dreptul internaţional sa fie un drept de subordonare).

Chiar dacă dreptul comunitar **nu are un caracter coordonator**, deoarece este un drept de integrare, acest drept **este tot o creaţie a statelor**, o expresie a voinţei lor suverane de a forma o astfel de ordine juridică (prin încheierea tratatelor comunitare şi modificatoare, care constituie norma juridică fundamentală în această ordine de integrare). Art. 1/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona precizează expres acest caracter specific al Uniunii, de a fi o creaţie a statelor, deci o manifestare a suveranităţii lor: „... căreia statele îi atribuie competenţe pentru realizarea obiectivelor

lor comune". Chiar dacă este o entitate juridică de integrare, Uniunea nu îşi poate stabili singură competenţele printr-un act unilateral, deci nu are un caracter juridic superior statelor membre, acestea rămânând state suverane şi după însuşirea calităţii de „membru UE" şi hotărând atât tipurile de competenţe cât şi limitele juridice de exercitare de către Uniune, ale acestora.

Suveranitatea este un atribut inerent, organic, al statului, în virtutea căruia acesta are dreptul de a-şi manifesta, în condiţii de deplină independenţă şi egalitate, prerogativele sale în relaţiile cu alte state.

În schimb, „competenţa" este considerată în doctrină o noţiune elastică, având un conţinut imprecis, fiind conferită din exterior de o ordine juridică superioară statelor (în cazul de faţă, de dreptul comunitar, statelor membre UE); „competenţa" nu este unică, deplină, exclusivă, autonomă precum suveranitatea şi deci, afectează principiul suveranităţii în dimensiunea sa externă (independentă) dar şi în cea internă supremaţia puterii de stat în cadrul graniţelor statului respectiv).

Este greşit, de asemenea şi a considera ca superioară ordinea juridică comunitară în raport cu dreptul internaţional (bazat pe principiul egalităţii suverane a statelor), deoarece **ordinea juridică comunitară este o ordine juridică specifică, aplicabilă unor relaţii restrânse, specifice**, dintre unele state situate într-o anumită arie geografică şi care nu caracterizează relaţiile internaţionale în ansamblul lor (nu are caracter juridic universal). Crearea şi funcţionarea Uniunii (inclusiv cum a fost modificată prin tratatul de la Lisabona), ca subiect de drept internaţional (prin acordarea personalităţii juridice) este strâns legată, in viziunea internaţionalistă, de obligaţia Uniunii de a respecta total şi necondiţionat normele de drept internaţional, de a aplica principiile şi normele de drept internaţional, în special *ius cogens*.

Caracterele de unicitate şi indivizibilitate ale suveranităţii, ca atribut esenţial al statului-naţiune (afectarea, limitarea fundamentală a acestui atribut ducând la dispariţia statului în sine) nu permit o divizare a suveranităţii în „bucăţi" care pot fi „transferate" de către state altor organisme (Uniunea), nici un transfer al exerciţiului suveranităţii (altfel, acesta ar rămâne o formă golită de orice conţinut juridic). Prin urmare, nici această **a doua teorie, cu privire la „suveranitatea relativă"** (spre deosebire de „teoria competenţei" care este o teorie radicală, deoarece neagă existenţa acestui atribut esenţial al statului) nu poate fi acceptată ca stând la baza tratatelor comunitare şi modificatoare (inclusiv a tratatului de la Lisabona).

Existenţa statelor în cadrul Uniunii poate fi posibilă doar cu respectarea caracterelor de unicitate şi indivizibilitate ale suveranităţii privită ca atribut esenţial al statului; îngrădirea, cedarea sub orice formă a exerciţiului efectiv al suveranităţii, de către un stat, creează, din punctul de vedere al caracterelor juridice de mai sus ale suveranităţii, **o afectare a acesteia în ambele sale dimensiuni (independenţă şi supremaţie teritorială).**

Încheierea, de către statele membre, a tratatelor comunitare şi modificatoare (inclusiv a tratatului de la Lisabona), din perspectiva de mai sus, reprezintă o asumare liber consimţită şi pe picior de egalitate juridică, de către state, a unor obligaţii juridice internaţionale (deci, care trebuie să se raporteze la normele de *ius cogens*) şi nu o limitare a suveranităţii. De altfel, Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională, în cazul „Wimbledon" (1923) refuză să vadă „în încheierea unui tratat oarecare, prin

care un stat se angajează să facă sau să nu facă ceva, un abandon al suveranității sale… **facultatea de a contracta angajamente internaționale este în mod precis un atribut al suveranității sale**". Astfel, tratatul de la Lisabona nu poate fi privit ca un tratat de limitare pe baza unui acord liber, de către statele membre UE, a suveranității lor, deoarece în acest caz statele s-ar angaja la o acțiune ilegală (cedarea suveranității) ci dimpotrivă, poate fi privit tocmai ca un rezultat al suveranității acestora.

De aceea, nu este posibil să interpretăm art. 3.a, alin. 1/TUE, art. 3.b/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona ca o aplicare a „teoriei competenței" , nici ca o aplicare a teoriei „suveranității relative", care ar nega sau ar leza (conform celei de-a doua teorii) acest atribut esențial al statelor.

7. Principiul atribuirii de competențe şi compatibilitatea sa cu principiul suveranității statelor

În alin. 1, art. 3.a/TUE precizează că „în conformitate cu art. 3.b, orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre" (coroborat cu noul art. 1/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, care enunță principiul atribuirii de competențe ca principiu juridic fondator al Uniunii).

La rândul său, art. 3.b/TUE, alin. 1 realizează o distincție între stabilirea, delimitarea competențelor Uniunii (guvernată de principiul atribuirii) şi exercitarea lor (guvernată de alte două principii de drept comunitar care reglementează relația juridică dintre statele membre şi Uniune, anume principiile subsidiarității şi proporționalității).

Alin. 2, art. 3.b/TUE, în modificarea operată de tratatul de la Lisabona **enunță conținutul juridic al principiului atribuirii;** în temeiul său, Uniunea acționează **doar în limitele** competențelor ce i-au fost atribuite de către statele membre prin tratate, pentru realizarea obiectivelor stabilite prin aceste tratate. Prin urmare, din această prevedere rezultă în mod clar competența limitată, funcțională, de natură convențională (atribuită în temeiul unor tratate internaționale) a Uniunii, în raport cu statele membre care rămân entități suverane (întrucât tratatul de la Lisabona nu prevede o creare a Uniunii prin „cedare a exercițiului suveranității", nici prin „cedare de drepturi suverane" de către state; coroborat cu prerogativa statelor membre de a stabili în mod liber ce competențe să-i atribuie Uniunii, condițiile şi limitele atribuirii, dar şi consacrarea dreptului statului membru de a se retrage din Uniune, reiese **păstrarea caracterului suveran, în cadrul Uniunii, de către statul membru**).

Prin aceste caractere juridice ale competenței Uniunii, această entitate se apropie de categoria juridică a organizațiilor internaționale interguvernamentale, ale căror competențe (acordate de statele membre prin tratat sau act constitutiv al organizației) nu trebuie să depăşească ceea ce statele fondatoare au hotărât. Cu toate acestea, Uniunea nu trebuie confundată cu o organizație de cooperare (precum ONU), ea fiind apropiată de tipul organizației internaționale de integrare (prin prevederea art. 1, cel de-al treilea paragraf/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, prin care „Uniunea se substituie Comunității Europene şi îi succede acesteia" - Comunitatea fiind, după opinia majoritară a doctrinei, încadrabilă în categoria organizațiilor internaționale de integrare).

Din punctul de vedere al statelor mici şi mijlocii din Uniune (în cazul de față, România), **chiar dacă se apropie de modelul unei organizații internaționale de integrare, Uniunea nu trece pe un plan superior statelor** (juridic şi politic), nu se transformă într-un suprastat european bazat pe o suveranitate proprie, cu golirea de conținut juridic a suveranității statelor membre. Actuala etapă de evoluție politică a Uniunii reflectă originalitatea acestei entități, care are atât elemente de statalitate, cât şi elemente proprii unei organizații internaționale de integrare, nefiind însă nici un stat şi nici o organizație de acest gen.

Art. 3.b/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona nu trebuie interpretat ca o negare a principiului (de *ius cogens*) al suveranității statelor, doar pentru faptul că **nu enunță expres angajamentul juridic al Uniunii de a respecta prioritatea acestui principiu în raport cu toate principiile de drept comunitar**. **Principiul atribuirii de competențe, ca principiu de drept comunitar nu are decât o valabilitate şi o aplicabilitate limitată** (în raport cu exercitarea calității juridice de „membru UE" în cadrul ordinii juridice comunitare dar şi în alte domenii (non-juridice) unde statele au atribuit competențe Uniunii), în timp ce principiul suveranității statelor are o valabilitate şi o aplicabilitate obligatorii şi universale, ca principiu de *ius cogens*.

Faptul că art. 3.b, alin. 2/TUE prevede că Uniunea va acționa doar pe baza competențelor atribuite „prin tratate" (fiind vorba aici nu de orice tratat internațional ci doar de **tratatele modificate de tratatul de la Lisabona**, deci de tratate specifice ordinii juridice comunitare), denotă că **Uniunea nu îşi poate folosi competențele** (specifice, în raport cu dreptul internațional) atribuite pe baza unor **tratate particulare, regionale, cu aplicabilitate limitată, cu forță obligatorie doar pentru statele membre UE, în cadrul unor raporturi de drept internațional cu state terțe**. În acest caz, Uniunea intră într-o relație juridică internațională şi nu într-una comunitară, **deci nu se poate prevala de nici un principiu de drept comunitar** (subsidiaritate, cooperare loială, proporționalitate, atribuire de competențe), fiind obligată să respecte *ius cogens*, întocmai ca orice alt subiect de drept internațional, precum şi alte norme ale drepturi internaționale incidente.

Dacă am considera art. 3.a şi art. 3.b/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona, drept o aplicație a „teoriei competenței", s-ar crea o breşă majoră în ceea ce priveşte situația juridică a statelor membre UE: astfel, ele ar risca să fie considerate în relația lor cu Uniunea (în ordinea juridică comunitară) subiecte de drept subordonate Uniunii (care însă, nu are suveranitate, deci nici voință juridică proprie, asemenea statelor), ar fi considerate **ca entități ne-suverane, dotate cu simple competențe pe care le cedează progresiv Uniunii**. **În paralel însă, aceleaşi state ar rămâne subiecte de drept internațional, capabile să se angajeze valabil, pe baza voinței lor suverane,** în relații juridice cu alte state sau cu organizații internaționale interguvernamentale. Numai dacă privim principiul atribuirii de competențe **ca un principiu complementar, care nu contrazice principiul suveranității şi nu se află în opoziție cu acesta din urmă**, ar însemna să nu negăm suveranitatea statelor membre în cadrul Uniunii şi să considerăm tratatul de la Lisabona ca un act juridic internațional prin care nu se încalcă şi nu se neagă suveranitatea statelor membre.

Dimpotrivă, dacă am admite că tratatul de la Lisabona nu este decât o aplicare a „teoriei competenței" (ca teorie ce neagă suveranitatea statelor), ar însemna ca, din

momentul încheierii sale, acest tratat să fie atins de nulitate absolută (**prin consacrarea principiului atribuirii de competențe**) pentru încălcarea unei norme de *ius cogens* (**principiul suveranității statelor**). De aceea, numai o interpretare a tratatului de la Lisabona în lumina principiului suveranității ca normă de *ius cogens* (adică, considerând principiul atribuirii de competențe ca un principiu juridic specific şi complementar) îi menține **întregului act juridic** valabilitatea pe plan internațional şi comunitar.

Tot în art. 3.b, alin. 2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, se face trimitere la „competențele statelor membre", în contextul stabilirii unei reguli de delimitare a competențelor: „orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre". Dincolo de un alt argument la adresa menținerii caracterului suveran al statelor membre în cadrul Uniunii (datorită instituirii regulii atribuirii exclusiv pe cale convențională, a competențelor Uniunii, deci doar prin intermediul unor tratate, care sunt manifestări ale suveranității statelor membre), alin. 2, art. 3.b//TUE prevede că doar statele membre au calitatea juridică de a îi atribui competențe Uniunii (nu dreptul internațional, ca ordine juridică superioară potrivit „teoriei competenței", dacă ar fi să considerăm că, în temeiul tratatului de la Lisabona, statele „îşi pierd suveranitatea", din moment ce pot ceda competențe Uniunii).

Orice altă competență (națională, internațională, dar şi în planul ordinii juridice comunitare) care nu a fost atribuită prin aceste tratate, Uniunii este prezumată a aparține *de iure* (în temeiul art. 3.b, alin.2/TUE) statelor membre.

Uniunea nu devine însă prin atribuirea acestor competențe statale, o entitate superioară statelor, deoarece: statele, în temeiul suveranității lor, au creat Uniunea; statele sunt cele care i-au stabilit competențele; statele sunt cele care i-au stabilit şi limitele de exercitare ale acestor competențe; statele se pot retrage oricând din Uniune, deci transferul de competențe nu este unul definitiv şi ireversibil (necesar pentru a crea un suprastat european).

8. Dreptul de retragere din UE, în formularea tratatului de la Lisabona

În ceea ce priveşte noul art. 49 A/TUE, în formularea tratatului de la Lisabona, se consacră de fapt în planul juridic al Uniunii, **un drept regalian al statului, care face parte din conținutul juridic al principiului suveranității statelor**. Astfel, în virtutea alin. 2 din articol, „orice stat membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune".

Această dispoziție **consacră în mod implicit, principiul suveranității statelor în dreptul Uniunii, în relația Uniune - stat membru**, printr-o serie de drepturi concrete ce țin de conținutul său juridic, demonstrând astfel, că nivelul de integrare al Uniunii **nu este unul radical**, care să ducă la dispariția statului membru în cadrul Uniunii şi, în al doilea rând, că Uniunea nu s-a transformat prin tratatul de la Lisabona, într-un super-stat european.

Poate una dintre cele mai importante inovații ale tratatului de la Lisabona (deoarece anterior, acest drept nu apare în mod expres prevăzut de tratate), art. 49A/TUE subliniază **caracterul suveran, discreționar, al retragerii din Uniune.** Aceasta poate interveni doar ca urmare a unei hotărâri a statului membru, deci ca

urmare a voinței sale libere şi nu ca o sancțiune aplicată de Uniune.

Retragerea unilaterală a statului din Uniune confirmă faptul că, în virtutea suveranității sale, orice stat membru are libertatea de a părăsi oricând Uniunea (adică întreg sistemul politic şi juridic pe care-l presupune procesul integrării europene, nu doar anumite forme de cooperare interguvernamentală - PESC, de exemplu - ori de integrare - piața comună). În al doilea rând, atribuirea de competențe de către statele membre Uniunii, nu este un proces definitiv şi ireversibil, în ciuda duratei nelimitate a tratatelor Uniunii (prin modificările operate de tratatul de la Lisabona).

Consecință clară a caracterului suveran al statului membru UE, în ciuda naturii juridice predominant de integrare a Uniunii, **dreptul de retragere al statului membru este unilateral, nu colectiv** (art. 49 A/TUE nu prevede nimic despre **hotărârea comună a unui grup de state membre** de a se retrage din Uniune, dar nici despre posibilitatea lor de a se retrage din unele forme ale procesului de integrare europeană şi nu din „Uniune", în ansamblul său). În al treilea rând, tocmai în virtutea caracterului lor suveran şi ca o dovadă că Uniunea nu este o „Uniune a regiunilor", care afectează acest caracter prin natura sa integrațională transformând statele membre în simple „regiuni europene", este faptul că **acest drept, prin art. 49 A/TUE este recunoscut doar statelor**, nu şi regiunilor autonome, separatiste, guvernelor locale ori altor forme de guvernare regională, locală, infra-regională din statele membre.

Mai mult, odată ce statul membru în cauză a decis să se retragă din Uniune, toate formele sale de guvernare la nivel regional şi local, autonome ori cvasi-autonome se consideră că nu mai fac parte din Uniune, de la data intrării în vigoare a acordului de negociere sau după doi ani de la notificarea retragerii, de către stat, Consiliului European (alin. 3, art. 49A/TUE). Aceasta, deoarece numai angajamentul juridic (tot de natură internațională, ca şi la intrarea statului în Uniune, intrare care are loc tot prin încheierea unui acord internațional numit „tratat de aderare") exprimat valabil de către guvernul statului respectiv angajează atât statul cât şi Uniunea, nu şi angajamentele luate de guvernele locale, regionale din acele state. În cazul retragerii Groenlandei (care făcea parte din Comunitățile Europene, ca provincie daneză, din 1973) în urma dobândirii de către aceasta a statutului de provincie autonomă, menționăm că a fost vorba de o retragere în condițiile în care tratatele în vigoare (anterior tratatului de la Lisabona) **nu prevedeau expres un drept de retragere din CE (nici pentru state, nici pentru provinciile autonome)**; cu toate acestea, prin tratatul încheiat între Danemarca şi celelalte state membre (acord internațional, supus deci, normelor dreptului internațional) din 1984, Groenlandei nu i-au mai fost aplicate tratatele comunitare, considerându-se că aceasta nu mai face parte din teritoriul comunitar. Groenlanda rămâne însă o excepție în procesul de integrare europeană (nu poate constitui un precedent pentru retragerea unui stat din Uniune, deoarece nu este un stat; în al doilea rând, această retragere a fost una specială, intervenind în anumite condiții şi neputând fi extinsă ori invocată de alte state sau provincii autonome pentru ieşirea din Uniune, profitând de lacuna tratatelor în acest domeniu).

Tratatul de la Lisabona **nu enumeră mai multe cazuri de încetare a tratatelor Uniunii** (acestea fiind încheiate pe durată nelimitată); astfel, cazuri ca expulzarea unui stat din Uniune, ca şi denunțarea tratatului (act juridic distinct față de

retragere) nu se regăsesc în prevederile tratatelor. Suspendarea în schimb, apare în privința **anumitor drepturi** decurgând din apartenența unui stat la Uniune (art. 309/TFUE), deci **nu este o suspendare a tratatului** ci o sancțiune specifică adresată unui stat membru, în anumite condiții.

Dreptul de retragere al unui stat din Uniune este mai mult **o garanție juridică a suveranității statelor în relația lor cu Uniunea**, care are însă un caracter excepțional, condiționat (dat fiind durata nelimitată a tratatelor Uniunii, cf. art. 3/tratatul de la Lisabona) din moment ce art. 49A/TUE prevede, în alin. 5, posibilitatea statului care s-a retras din Uniune de a reveni, prin depunerea unei noi cereri de aderare. Caracterul condiționat al acestui drept de retragere decurge tot din art. 49A, alin. 2 şi 3/TUE, datorită naturii juridice de integrare a Uniunii (retragerea se face conform unei proceduri speciale, prin negocierea şi încheierea unui „acord de retragere" între UE şi statul în cauză, prin care se stabilesc condițiile de retragere, ținându-se seama de cadrul viitoarelor sale relații cu Uniunea").

Pentru statele mici şi mijlocii din Uniune, mai susceptibile față de respectarea principiului suveranității şi independenței în relația lor cu Uniunea, decât alte state (în special, statele nou-intrate în Uniune, din Europa Centrală şi de Sud-Est, care au fost în sfera de influență a URSS-ului şi care se consideră, după căderea Zidului Berlinului, din nou state libere), toate aceste garanții juridice instituite expres prin tratatul de la Lisabona (în special, dreptul de retragere din Uniune) sunt elemente binevenite în recunoaşterea, de către Uniune, a caracterului lor suveran.

Bibliografie:

[1]. MOCA, Gheorghe, **Suveranitatea de Stat şi Dreptul internațional contemporan,** Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1970.

[2]. MIGA-BEŞTELIU, Raluca, **Drept internațional. Introducere în Dreptul internațional public,** Ed. All, 1998.

[3]. BĂRBULESCU, Iordan Gh., **Uniunea Europeană. Aprofundare şi extindere; Cartea I, De la Consiliul European, la UE**, Editura Trei, 2001, Bucureşti.

[4]. VERLUISE, Pierre, **Géopolitique de l'Europe**, Ellipses, Paris, 2002.

[5]. DIACONU, Ion, **Tratat de Drept internațional public; vol. I,** Lumina Lex, Bucureşti, 2005.

[6]. MUNTEANU, Roxana, **Drept european**, Oscar Print, Bucureşti, 1996.

[7]. MANOLACHE, Octavian, **Drept comunitar,** Editura All, Bucureşti, 1996.

[8]. FILIPESCU, Ion P., FUEREA, Augustin, **Drept instituțional comunitar european**, Editura Actami, Bucureşti, 1994.

[9]. CHURCH, Clive H., PHINNEMORE, David, **The Penguin Guide to the European Treaties; From Rome to Maastricht, Asterdam, Nice and beyond**,Penguin Books, 2003, UK.

[10]. TARTLER, Grete, **Identitate europeană**, Cartea Românească, 2006, Bucureşti.

[11]. ELISSADE, Bernard (ouvrage dirigée par), **Géopolitique de l'Europe**, Nathan, Paris, 2006.

[12]. FAIRHURST, John, **Law of the European Union**, Pearson, Longman, GB, 2006.
[13]. NĂSTASE, Adrian, **Documente fundamentale ale Dreptului internaţional şi de relaţii internaţionale**; ediţie îngrijită de Roxana Frailich; Regia Autonomă „Monitorul Oficial"; Asociaţia Română pentru Educaţie Democratică, Bucureşti, 1997.
[14]. GEAMĂNU, Grigore, **Drept internaţional public**, vol. I-II, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.
[15]. TAKACS Ludovic, NICIU Marţian, **Drept internaţional public**, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976.
[16]. MOROIANU ZLĂTESCU, Irina, DEMETRESCU, Radu C., **Drept instituţional european**, Editura Olimp, 1999, Bucureşti.
[17]. ****Un concept românesc privind viitorul UE (antologie)*; cuvânt înainte de Renate Weber; Polirom, 2001, Iaşi.
[18]. **Suveranitatea naţională şi integrarea europeană**, prefaţă de Anton Niculescu, Polirom, Iaşi, 2002.
[19]. DUŢU, Alexandru, I**deea de Europa şi evoluţia conştiinţei europene**, Editura All Istoric, Bucureşti, 1999.
[20]. *Conferinţa Reprezentanţilor Guvernelor statelor membre- Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind UE şi a Tratului de instituire a CE*, Bruxelles, 3 dec. 2007.
[21]. MUREŞAN, Liviu, *Identitatea naţională şi identitatea europeană. O perspectivă românească,* în antologia „Reinventând Europa. Perspective româneşti", Fundaţia Eurisc, s.a.
[22]. „What Lisbon contains"; oct. 25th 2007; The Economist; www.economist.com/woeld/europe
[23]. European Policy Center, „Challenge Europe. The peoples' project ? The new EU Treaty and the prospects for future integration"; dec. 2007, issue 17.
[24]. Foundation Robert Schuman - „The Lisbon Treaty. 10 easy-to-read fact sheets"; dec. 2007, www.robert-schuman.eu
[25]. „EU summit: leaders strike treaty deal"; 19 Oct. 2007; www.euractiv.com
[26]. Public support for EU treaty low in Ireland"; 5 Nov. 2007; www.euractiv.com
[27]. „French want their say on EU treaty, survey shows", 30 Oct. 2007; www.euractiv.com
[28]. „Treaty reform: over and done with … at last", EPC, 23 Oct. 2007; www.euractiv.com
[29]. EPC - „Over and done with at last", 13 Dec. 2007, www.epc
[30]. Jean Dominique Guliani, Robert Schuman Foundation - „Understanding the Lisbon European Council and the Reform Treaty"; 29 Oct. 2007, www.epc
[31]. Europe - Treaty of Lisbon. Taking Europe into the 21th Century. Questions and answers; http://europe.eu/

[32]. José Manuel Durrao Barrosso - The EU after the Lisbon Treaty": 4th Joint Parliamentary meeting on the Future of Europe; Brussels, 4th of Dec. 2007, speech/07/793.
[33]. Sara Hagemann - The EU Reform Treaty: easier signed than ratified?"; EPC; Policy Brief; July 2007.
[34]. José Manuel Durrao Barrosso - „Debate on the informal Council of Lisbon", EP, Strassbourg, 23 Oct. 2007, speech/07/649; http://europe.eu.
[35]. „EU leaders prepare to sign treaty"; 13 Dec. 2007; www.theparliament.com.

SPRE UN REGIM JURIDIC DE D.I.P. AL CONDUCTELOR TRANSNAȚIONALE DE TRANSPORT A HIDROCARBURILOR

Mădălina Virginia ANTONESCU*

1. O definiție juridică a energiei

În funcție de tipul de energie, deosebim câte o definiție juridică specifică, iar abia apoi va putea fi elaborată o definiție generală asupra energiei. **De exemplu**, pentru energia electrică, conform doctrinei, putem spune că aceasta se caracterizează prin următoarele elemente, comparativ cu alte forme de energie: nu este o formă primară de energie (producerea sa presupune transformări ale altor forme de energie); imposibilitatea de stocare a acesteia în cantități mari (de unde şi o nevoie de corelare a livrărilor cu cererile din rețea); existența unei infrastructuri pentru efectuarea transportului la distanțe mari.

Energia electrică a fost considerată **un bun public**, trebuind să beneficieze de un regim special, în general fiind distribuită prin intermediul serviciilor publice (servicii publice de furnizare a utilității publice - în acest caz, energia electrică, dar aici intrând gazul natural, apa - ca alte surse de energie) către sediile consumatorilor, către agențiile de transport public a energiei electrice[1]. Cu privire la acest tip de energie, în unele țări s-au creat monopoluri *de iure*, care beneficiază de anumite privilegii ce le asigură un regim de protecție în raport cu alți furnizori de energie electrică. În Germania, prin aşa-numitele contracte de demarcare, o firmă este autorizată să aibă o poziție dominantă în cadrul unei regiuni, să dețină o putere semnificativă pe piață şi să acționeze în cvasi-monopol.

Recomandări:

- Inițierea unor conferințe diplomatice şi la nivel de experți pe probleme de energie, **periodice,** între statele **de tranzit** ale marilor conducte transnaționale (aici - posibilitatea de creare a unei asociații sau cartel al statelor de tranzit)
- Asociație a statelor **transportatoare** de energie (plus conferințe periodice între state de tranzit şi state transportatoare de energie), deoarece activitatea de transport a energiei nu se confundă întru-totul cu tranzitul energiei, după cum vom arăta în cuprinsul articolului de față
- în cadrul UE, reglementarea, sub auspiciile normelor **de drept european,** a **Societas Europaea energetice**, adică crearea de societăți comerciale energetice direct pe baza unei norme de drept european (regulament, decizie, directivă)

* **Cercetător, Institutul Diplomatic Român**

1 Mihaela Comănescu, „Politici energetice europene", Editura Economică, Bucureşti, 2000, pp. 14-15.

- Inițierea unui set de reguli concurențiale **în domeniul energiei** între TNC-uri, inclusiv între TNC-uri şi state (în dreptul comerțului internațional; în dreptul internațional public, în dreptul european)
- Dezvoltarea unui set de **principii de *ius cogens* pentru DIE**, derivate din *ius cogens* din DIP: de exemplu, principiul **suveranității energetice**; principiul **egalității suverane între state în domeniul energetic**; principiul **cooperării interstatale în domeniul energetic;** principiul **integrității teritoriale şi al independenței statului-națiune în domeniul energetic** (atât în relațiile cu alte state cât şi în relațiile dintre state şi TNC-uri); principiul ***pacta sunt servanda* aplicabil acordurilor de investiții** (ca principiu DIE, nu ca principiu DCI); **principiul abținerii amenințării cu forța sau al utilizării forței în relațiile dintre state privind energia** (inclusiv presiunile economice); **principiul soluționării paşnice a diferendelor între state în domeniul energie**i. Acceptarea de către state a acestui set **de principii specifice DIE** ar duce la o mai bună funcționare a relațiilor interstatale în acest domeniu, ar înlătura tensiunile şi ar ordona **pe temeiul DIP** comportamentul statelor, evitând căderea într-o separare a comunității internaționale în „state deținătoare ale armei energetice" şi „state-victime", precum şi o convertire a energiei într-o armă care să afecteze bunele relații de cooperare dintre state la începutul sec. al XXI-lea
- Elaborarea unei **Carte a Drepturilor şi Îndatoririlor Energetice ale Statelor şi Organizațiilor internaționale** (OCDE; OPEC, de exemplu)
- Definiția juridică a termenelor de **„conductă transnațională" în DIP, şi a conceptelor de „stat furnizor", „stat de tranzit", „stat transportator" şi „stat client" al energiei**
- Definiția **statelor producătoare şi a celor consumatoare de energie, a statului-importator şi a statului –exportator de energie**, din punctul de vedere al DIP şi al principiilor fundamentale de DIP (o asemenea clasificare a statelor nu trebuie să afecteze principiul egalității suverane şi să nu ducă la inegalități juridice între state)

2. **Caracterul transnațional al conductelor de transport sau de tranzit a energiei. Cui aparțin aceste conducte**?

Transportul internațional prin conducte al unor tipuri de energie (hidrocarburi, în speță) constituie **o problemă nereglementată suficient de actualul drept internațional public.** În afară de setul de convenții din dreptul mării, care precizează limitele jurisdicției naționale ale statului de coastă, comitetele de experți DIP **nu au pus încă la punct un proiect de convenție internațională privind un regim juridic universalizat, uniform acceptat de state, al conductelor transnaționale de transport al hidrocarburilor**.

De regulă, găsim în **legile interne** ale diferitelor state referiri clare la termenul de "conductă" şi definiri juridice ale acestui termen, însă **rămâne o problemă definirea juridică a conductelor transnaționale la nivelul DIP** (şi nu al DCI sau al

DII)[2], inclusiv din perspectiva **compatibilității regimului lor juridic internațional cu principiile DIP.**

Astfel, în legea română a petrolului nr. 238 din 2004, art. 2 stabileşte următoarele tipuri de **definiții** în funcție de tipul de conducte avute în vedere pentru transportul hidrocarburilor: prin "conductă colectoare" legiuitorul înțelege orice conductă sau rețea de de conducte, inclusiv instalațiile, echipamentele şi dotările aferente prin care se asigură transportul petrolului de la punțile de colectare din cadrul zăcămintelor comerciale până la conducta magistrală. Prin termenul de "conductă magistrală", acelaşi articol are în vedere "orice conductă, inclusiv instalațiile, echipamentele şi dotările aferente, prin care se asigură **transportul** petrolului între punctele de preluare din conducte colectoare sau din **import** şi punctele de predare la unitățile de prelucrare, centrele de distribuție şi la consumatorii racordați direct la aceasta **sau la export**". Interesant, în acest caz este faptul că definiția conductei magistrale, în opinia noastră, are ca obiect conducte care sunt amplasate **pe teritoriul României** (doar acestea cad sub incidența legii române a petrolului), inclusiv dacă prin ele se transportă petrolul dintr-un alt stat (petrol importat - găsindu-ne aici pe terenul DCI, drept care reglementează tranzacțiile comerciale internaționale în domeniul energiei, între operatori privați sau între stat ca operator privat şi alți parteneri non-statali). De asemenea, prin conducta magistrală, conform definiției de mai sus, se poate transporta petrol românesc pentru export, însă acest lucru nu implică un element de extraneitate privind conducta în sine, deoarece **ea este supusă în întregime legii române**, deci nu putem spune că, din formularea definiției de mai sus, ar avea caracter transnațional , nici total, nici parțial.

O a treia definiție juridică propusă de legea petrolului priveşte termenul de "**conductă de tranzit**", prin aceasta înțelegându-se "conducta care asigură transportul petrolului **pe teritoriul României**, între două puncte diferite situate pe frontiera de stat a țării, construită pe baza unui **acord interguvernamental**, care are regimul juridic şi este operată în conformitate cu prevederile **legii speciale** prin care se aprobă acordul"(deci, o conductă supusă **în întregime legii române speciale**, fiind aici vorba **de un drept suveran al statului român exercitat în întregime asupra conductei construite pe teritoriul acestuia**). Caracteristic pentru această conductă este faptul că transportă petrol pe teritoriul României, însă, fiind construită printr-un acord internațional (între două state) are un caracter transnațional.

Spre deosebire de tipul de conductă descris mai sus, prin "**conductă transnațională"** tindem să înțelegem acea conductă de transport a hidrocarburilor care **traversează mai multe teritorii naționale**, fiind construită de două sau mai multe state în baza unui acord internațional, unde **fiecare porțiune de conductă nu mai este supusă legilor interne ale fiecărui stat pe teritoriul căruia este construită acea porțiune**, ci conducta are un regim juridic comun, transnațional, stabilit prin acel acord interstatal.

În cazul conflictelor de legi, s-ar putea considera, într-o primă opinie, că vor fi soluționate conform regulilor de soluționare a conflictelor de legi din dreptul

2 Abrevierile din text semnifică: DIP- drept internațional public; DII - dreptul internațional al investițiilor; DCI- dreptul comerțului internațional.

internațional… **privat.** La o privire mai atentă, observăm însă că dreptul internațional privat soluționează conflicte de legi care au ca subiecte **persoane fizice şi juridice ca actori privați,** neimplicând statul *de iure imperii*, ca autoritate suverană[3]. Această ramură de drept nu are ca obiect de reglementare soluționarea conflictelor de legi având ca obiect conductele transnaționale şi nici ca subiecte statele traversate de această conductă (deci, incident atunci, ar fi dreptul comerțului internațional).

Din nou însă, trebuie să fim atenți cu privire la incidența tipului de drept în **cazul soluționării conflictelor apărute ca urmare a construirii sau folosirii conductelor transnaționale**. Aceste conducte, fiind construite de mai multe state sau traversând mai multe state, stau în opinia noastră, **sub directa incidență a normelor de DIP, deoarece**: (dacă este vorba de o "conductă de tranzit" în sensul definit mai sus şi nu de o conductă numită mai sus "transnațională") statul acționează aici ca entitate suverană, adică *de iure imperii* şi nu ca actor privat; conducta este construită în temeiul unui acord interguvernamental, adică implicând statele ca entități suverane, acordul încheindu-se potrivit normelor referitoare la dreptul tratatelor din DIP şi nu normelor din DCI; incidența directă a principiului de *ius cogens* din DIP, referitoare la principiul suveranității statelor (fiecare stat supune porțiunea de conductă de tranzit construită pe teritoriul său, legilor sale interne).

Cu toate acestea, **nu putem spune că este vorba de o incidență totală a legilor sale interne**, deoarece în definiție se precizează că "această conductă are regimul juridic şi este operată în conformitate cu prevederile legii speciale **prin care se aprobă acordul**), deci este vorba de o lege internă cu caracter exorbitant care trimite la prevederile **acordului internațional** semnat de statele - constructor.

Or, aceasta înseamnă **un regim juridic mixt al conductei de tranzit**, deoarece: este supusă **legii interne** a statului pe teritoriul căruia este construită o porțiune din ea; dar este supusă şi unui regim juridic **derivat dintr-un acord internațional** semnat de statele constructor şi aprobat prin legile interne ale acestor state, în conformitate cu normele lor constituționale. Parțial, în ceea ce priveşte porțiunea de conductă care se află pe teritoriul României, conducta de tranzit va avea un regim juridic național iar pentru porțiunile care traversează alte state-constructor, va avea regimul juridic al acelor state. Însă, datorită **caracterului său transnațional (model interconectat de conductă), conducta de tranzit interesează direct dreptul internațional, atât DCI cât şi DIP (şi în perspectivă, DIE).**

1.1. Conducta de tranzit interesează **DCI** în măsura în care statele ar acționa prin semnarea şi aplicarea unor **acorduri de comerț cu petrol (vânzare-cumpărare)**, ca persoane juridice de drept comercial**, adică *de iure gestionis***, acorduri care sunt bazate pe acordul interguvernamental-cadru, încheiat de ele în calitate de puteri suverane (acord supus DIP). Or, potrivit legii române a petrolului, acest lucru (calitatea *de iure gestionis* a statului român) nu este posibil, deoarece: nu trebuie să confundăm "acordul petrolier" cu un acord de "comerț cu petrol", fiindcă **acordul petrolier** este definit de aceeaşi lege ca fiind un **act de drept administrativ**, în opinia noastră, din moment ce este încheiat "între **autoritatea competentă** – aici fiind vorba

3 A se vedea şi Dumitru Mazilu, „Dreptul comerțului internațional", Partea Generală, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2007, pp. 81-82, 99.

de o trimitere directă la competența de drept public a statului român - şi una sau mai multe persoane juridice române sau străine, în vederea **efectuării de operațiuni petroliere şi a concesiunii** bunurilor necesare realizării acestora". Deci, din moment ce **regimul juridic aplicabil acordului petrolier este un regim de drept public, administrativ, bazat pe legea petrolului**, ca lege specială, care la art. 1 prevede clar că resursele de petrol din subsolul țării şi al platoului continental românesc al Mării Negre fac obiectul exclusiv al proprietății publice şi aparțin statului român, este limpede că, în privința **petrolului românes**c avem de a-a face nu cu un simplu bun sau cu o marfă ci cu **o resursă strategică**, situată sub incidența art. 135 din Constituția României şi a art. 1 din legea petrolului.

Or, din definiția "conductei de tranzit" observăm că nu se specifică ce fel de petrol se transportă: dacă este petrol românesc, trebuie să urmărim compatibilitatea **regimului său juridic de transport prin conducta de tranzit** (care este fixat prin legea petrolului şi care nu se confundă cu regimul juridic distinct, de **construire a conductei** propriu-zise care cade sub incidența legii speciale prin care se aprobă acordul interguvernamental de construire a acesteia), cu art. 1 din legea petrolului, cu art. 135 din Constituție.

Poate însă, fi vorba de **un petrol aparținând unui alt stat**, care este transportat prin acest tip de conductă, pe teritoriul României. Se pune problema, cărui tip de regim juridic va fi supus acest petrol? Dacă este vorba de o tranzacție comercială între doi operatori străini, **teritoriul României fiind folosit exclusiv pentru tranzitul petrolului** de proveniență străină şi cu destinație străină (adică ne-românească), atunci vor fi incidente normele de dreptul internațional al transporturilor şi convențiile internaționale din acest domeniu, statul român fiind un simplu stat de tranzit. Acest sens se degajă şi din definirea juridică în legea petrolului, a termenului de "tranzit", ca fiind "transportul pe **teritoriul României** al petrolului provenit dintr-un stat şi destinat altui stat". Din definiția de mai sus se observă în mod clar că este vorba de un produs străin, destinat unui alt stat decât cel român.

Dacă este vorba de o tranzacție comercială **între doi operatori privați** (unul român şi unul străin sau doi străini, teritoriul statului român fiind folosit exclusiv pentru tranzit) vor fi **incidente normele DCI** (pentru tranzacții comerciale internaționale, inclusiv în domeniul energiei).

La fel şi când **statul român acționează ca actor privat, adică *de iure gestionis***, cumpărând petrol străin de la un operator privat (deoarece, dacă el cumpără **de la un alt stat, fie direct fie prin interpuşi**, adică prin companii petroliere ale altui stat, se consideră că nu mai este incident DCI ci avem de-a face cu un **acord între două state**, deci se produce incidența automată a DIP[4]).

1.2. Conducta de tranzit interesează **DIP** deoarece se bazează direct pe un acord internațional, iar **statele constructor acționează în calitatea de puteri suverane**, deci *de iure imperii*. Totuşi, în opinia noastră**, regimul juridic aplicabil conductei de tranzit este unul mixt** (drept intern, mai precis drept administrativ şi DIP**). În consecință, nu ne pronunțăm pentru incidența unui regim juridic mixt (drept**

4 Dumitru Mazilu- op. cit., p. 99.

comercial şi DCI) şi nici pentru unul mixt (drept administrativ, ca drept intern şi DCI).

Cu toate acestea, observăm că, în secţ. 1 din legea petrolului, referitoare la „tranzitul petrolului", art. 16 stipulează că tranzitul petrolului se efectuează prin conducte magistrale, **pe baze contractuale**, făcându-se însă referire directă şi la incidenţa legislaţiei interne în vigoare cât şi la acordurile internaţionale la care este parte România. Se pune problema **stabilirii corecte a naturii juridice a contractelor de tranzit al petrolului,** menţionate în art. 17 din această lege, anume dacă acestea pot fi încadrate în categoria contractelor de drept administrativ sau a celor din drept privat (respectiv, dreptul comerţului internaţional). Cum obiectul acestui contract îl constituie, conform legii mai sus menţionate, petrolul transportat prin conducte magistrale, în sensul art. 2 din lege, rezultă că este vorba de o marfă care face obiectul unor prevederi contractuale în regimul obişnuit privind tranzacţiile comerciale internaţionale sau interne. Trebuie să operăm totodată o delimitare între resursele de petrol menţionate la art. 1 din lege, anume acele resurse de petrol care sunt situate în subsolul ţării şi al platoului continental românesc al Mării Negre (acestea fiind supuse fără discuţie, regimului juridic exclusiv al proprietăţii publice, având ca unic titular statul român) şi art. 16 care se referă la tranzitul petrolului pe teritoriul statului român (petrol străin, provenind dintr-o altă ţară şi având ca destinaţie o altă ţară decât România, din moment ce secţ. 1 din lege se referă doar la tranzitul petrolului). Este vorba de un petrol străin şi din coroborarea art. 16 (care vorbeşte de tranzitul petrolului) cu art. 17, unde negocierea contractelor de tranzit se va face de „entităţile desemnate de statul român cu entităţile corespondente din statele implicate". În al doilea rând, acest contract, unde, în privinţa părţilor, există de asemenea, un element de extraneitate (ca şi în privinţa obiectului contractului), are această **latură juridică mixtă** care nu poate fi înlăturată, în ciuda faptului că se referă la o tranzacţie comercială cu petrol: negocierea contractului de tranzit observăm că va fi efectuată, în temeiul art. 17 din lege, de entităţi **desemnate de statul român**, cu entităţi corespondente (adică, în opinia noastră, fiind vorba tot de entităţi care acţionează **în numele unui stat**, de aceasta dată, unul străin).

Prin urmare, este vorba de un contract în care **părţile nu acţionează în calitate proprie, ca nişte comercianţi, ci în numele statelor implicate**. Deci, în opinia noastră, cel puţin contractul de tranzit al petrolului presupune **o obligatorie latură de drept public**. În plus, negocierea contractului de tranzit va avea la bază, conform art. 17, clauze contractuale ce vor fi stabilite prin **mandatul autorităţilor competente (**o altă referire directă la implicarea unei autorităţi publice, deci o incidenţă a regimului de drept public administrativ, inclusiv sub aspectul clauzelor contractuale). În continuarea celor precizate mai sus, art. 18 arată că nu este permis, potrivit legii române, să fie incluse în setul de condiţii prevăzute în aceste contracte, clauze restrictive nejustificate sau care să pericliteze securitatea furnizării şi calitatea serviciilor, ţinând cont de rezerva de producţie, capacitatea de depozitare şi de eficienţa modului de operare a sistemului existent.

Spre deosebire de secţ. 2, care reglementează separat **regimul transportului petrolului prin sistemul naţional de transport** (art. 19 precizând expres că este vorba în acest caz, de un serviciu public de interes naţional şi de importanţă

strategică), secț. 1 constituie o secțiune distinctă, referitoare doar la aspecte legate de **tranzitul petrolului**, cu elemente de extraneitate (obiectul contractului, părțile contractului), deci care are un regim juridic **distinct** de regimul transportului petrolului efectuat prin sistemul național de transport. Conform art. 62, capitolul IX din lege, se trimite, pentru soluționarea litigiilor cu elemente de extraneitate (deci, în principal, a contractelor de tranzit al petrolului) la voința părților, pentru determinarea instanțelor competente, cu posibilitatea de alegere a unei instanțe arbitrale internaționale.

Conform legii gazelor nr. 351 din 2004, actualizată, art. 3 definește „conducta de interconectare" ca fiind „conducta de transport ce **traversează o frontieră** între state pentru **unicul scop al conectării sistemelor de transport naționale ale acestor state**", în vreme ce „conducta magistrală" este „conducta care funcționează în regim de înaltă presiune, mai mare de 6 bari, inclusiv instalațiile, echipamentele, dotările aferente, prin care se asigură **transportul gazelor naturale** între punctele de preluare din conductele din amonte, punctele de predare la consumatorii distribuitori/ furnizori și respectiv, **tranzitul între punctele de intrare și punctele de ieșire în/din țară".**

În sensul art. 3 din legea gazelor, prin termenul de „conductă magistrală dedicată" se înțelege „conducta magistrală, incluzând instalațiile, echipamentele și dotările aferente prin care se asigură în **exclusivitate, tranzitul gazelor naturale".** Față de o conductă magistrală simplă, care asigură transportul gazelor naturale pe teritoriul statului român, conducta de interconectare prezintă un clar element de extraneitate (traversează o frontieră, în sensul art. 3 din lege) ca și conducta magistrală dedicată (având ca obiect **exclusiv „tranzitul** gazelor naturale"). Acest termen juridic are o sferă de cuprindere mai largă decât „**transportul** gazelor naturale". „Conducta magistrală dedicată" este deci, o conductă vizând transportul de gaze naturale provenind dintr-un alt stat decât cel român și destinate unui alt stat decât cel român - în acest caz, statul român fiind stat de tranzit între statul furnizor și statul client).

În al doilea rând, după cum observăm din formularea art. 3 din legea gazelor, **activitatea de furnizare a gazelor naturale** se încadrează dreptului privat, fiind socotită o **activitate comercială, de vânzare –cumpărare** a gazelor naturale. Această activitate se poate desfăşura pe teritoriul României în condițiile acestei legi speciale, doar de către o persoană juridică, și doar pe baza unei **licențe de furnizare** (natura juridică a acestei licențe de furnizare indicând însă din nou **incidența unui regim juridic de drept public**, în speță de drept administrativ). Tot conform definiției oferite de art. 3, **licența** este privită ca „**actul administrativ individual emis de ANRGN**, care conferă titularului, persoană juridică, dreptul de a desfăşura activități comerciale și/sau de prestări servicii, în legătură cu una sau mai multe dintre activitățile de furnizare, înmagazinare, transport, tranzit, dispecerizare și distribuție a gazelor naturale".

Potrivit art. 27, care reglementează **tranzitul de gaze naturale**, această activitate constă în transportul prin sistemul național de transport **și/sau prin conducte magistrale dedicate acestui scop pe teritoriul României, cu sau fără transbordare**, al gazelor naturale **provenite din alt stat și destinate unui stat terț.**

Tranzitul gazelor naturale pe teritoriul României se face în condițiile art. 28, 29 și 30 din legea română a gazelor, fiind asigurat de operatorul SNT (acesta putând

realiza şi lucrări de dezvoltare a capacităţilor de tranzit) şi efectuându-se potrivit unui regim de drept comercial, cu respectarea legislaţiei în vigoare şi a acordurilor internaţionale la care România este parte. Totodată, se prevede şi obligaţia operatorului român SNT de a asigura, în limitele capacităţilor disponibile, accesul terţilor la sistemul naţional de transport, însă doar în scopul tranzitării gazelor naturale care sunt furnizate de un stat străin şi care au ca destinaţie un stat terţ. Accesul terţilor la SNT se realizează, potrivit art. 30, în condiţiil**e reglementărilor emise de autoritatea română competentă (ANRGN),** ceea ce duce la ideea incidenţei **unui regim juridic mixt pentru tranzitul gazelor naturale pe teritoriul României** (drept comercial internaţional, drept administrativ român, la care se adaugă incidenţa reglementărilor internaţionale semnate de statul român, deci incidenţa DIP).

Prin urmare, inclusiv în privinţa tranzitului de gaze naturale avem de-a face, în ceea ce priveşte tranzitul acestora pe teritoriul României, cu un regim juridic mixt, care îmbină aspectele legale privind tranzacţiile comerciale cu gaze naturale cu dreptul administrativ, deci cu incidenţă în cadrul acestor tranzacţii, a statului român, ca autoritate publică.

Incidenţa directă şi explicită a **regimului de drept internaţional public** se aplică expres şi în cazul tranzitului gazelor naturale **prin conducte magistrale dedicate** (numit de art. 100, paragr. 2, „regim stabilit **prin acordurile internaţionale în baza cărora aceste conducte au fost realizate”**). Cu această excepţie, considerăm că, în baza formulării art. 100, alin. 1 lit. b, şi alin. 2, celelalte activităţi privind **tranzitul** gazelor naturale se consideră activităţi din **segmentul reglementat** al pieţei interne a gazelor naturale, adică activităţi cu caracter de monopol natural, unde gazele naturale sunt furnizate la preţ reglementat şi în baza contractelor-cadru.

3. Conductele transnaţionale din perspectiva dreptului internaţional public

În prezent, se constată o dezvoltare rapidă a reglementărilor legale la nivel internaţional în ceea ce priveşte conductele transnaţionale de transport a hidrocarburilor. După cum se afirmă în doctrină, există actualmente două tipuri de modele de bază referitoare la conductele transnaţionale, anume **modelul interconectat şi modelul proiectului unificat[5].**

Primul model presupune construcţia unei conducte transnaţionale privite însă fragmentat, ca fiind formată din **două conducte separate**, care se unesc la frontiera comună dintre două state. În acest caz, se consideră în doctrină[6], **nu ar fi nevoie de un acord interstatal pentru acest tip de conductă, deoarece fiecare parte a conductei este construită în mod separat de fiecare din cele două state**. Asupra părţii de conductă care este construită pe teritoriul său, fiecare stat constructor deţine un drept suveran distinct. Partea de conductă construită pe teritoriul fiecăruia din statele constructor este supusă în întregime legislaţiei naţionale a acelui stat. Dezavantajul acestui model de conductă este faptul că reclamă ca statele constructor

5 Herbert Smith- „International Law Regime of Transboundary Pipelines”, Mondaq Business Briefing, 11 October 2002

6 Idem.

să se înțeleagă la o separare a conductei în două părți, fiecare fiind supusă jurisdicției suverane a fiecărui stat. În acest fel, alegerea acestui model de conductă ar fi dezavantajoasă în cazul în care conducta ar traversa teritorii disputate.

Al doilea tip de model de conductă transnațională este cel al **proiectului unificat**, care, în opinia specialiştilor[7], conferă adevăratul caracter transnațional al conductei respective. În acest caz, este vorba de o singură conductă ce traversează mai multe frontiere naționale, **supusă unui singur regim juridic, creat prin acord interstatal**, permițând să se depăşească viziunea suveranistă. Astfel, nu se instituie o delimitare strictă a drepturilor suverane ale statelor traversate de conductă; toate problemele de coordonare precum regimul forței de muncă, asigurările, fiscalitatea se negociază şi se stabilesc printr-un acord interguvernamental.

În prezent, se constată o creştere a numărului **acordurilor interguvernamentale** având ca obiect construirea conductelor transnaționale, însă **fiecare proiect trebuie judecat şi analizat în mod individual, ținând seama de circumstanțele particulare în care a fost conceput.** La momentul actual, nu putem spune că se poate face aplicarea unui regim juridic unitar şi universal în cazul tuturor tipurilor de conducte transnaționale (deşi există tendința statelor de a face aplicarea unor principii de drept internațional legate de zonele comune de dezvoltare).

În al doilea rând, dincolo de clasificarea conductelor în funcție de tipul de model ales de state, mai trebuie ținut cont, în cristalizarea unui regim juridic internațional al conductelor transnaționale, şi de o clasificare a conductelor în funcție de mediul în care sunt acestea construite **(terestre sau submarine sau chiar mixte**). Există reglementări internaționale clare care se referă la instalarea **conductelor submarine** (în zone precum platoul continental, marea liberă), precum UNCLOS, Convenția de la Geneva privind mările libere, dar şi o serie de acorduri bilaterale (de exemplu, acordul dintre Marea Britanie şi Irlanda privind transportul de gaz natural prin conducte/1993 sau acordul dintre Marea Britanie şi Belgia din 1998 privind tot transportul de gaze prin conducte). Este vorba deci, de un acord între state, supus normelor de drept internațional public, şi nu de un acord între operatori sau companiile care construiesc sau exploatează conducta şi state. Prin aceste acorduri, statele se înțeleg cu privire la stabilirea unui cadru general normativ referitor la construirea sau furnizarea de materiale şi produse energetice prin aceste conducte.

Spre deosebire de conductele submarine, **conductele terestre** nu beneficiază de un regim juridic internațional echivalent Convenției dreptului mării (UNCLOS). În cazul conductelor transnaționale terestre, se va face în prezent, datorită acestei lacune normative la nivel internațional, aplicarea unui regim juridic specific, de la caz la caz, care să țină seama de condițiile particulare ale fiecărei astfel de conducte (construire şi utilizare).

Totodată, trebuie să se țină seama în elaborarea unui regim juridic internațional unitar al conductelor transnaționale, şi de evitarea confuziei dintre termenul de „conductă de tranzit" şi termenul de „conductă transnațională". Conductele de tranzit sunt conducte ce traversează mai multe granițe (au un caracter transnațional) însă care sunt destinate exclusiv transportului unor materiale şi produse energetice de pe

7 Ibidem.

teritoriul statului producător până pe teritoriul statului consumator (transportul către statul consumator făcându-se pe teritoriul mai multor state, numite state de tranzit)[8]. În cazul conductelor de tranzit trebuie menționate directiva 91/1296/EEC (1991) consacrând principiul liberului tranzit pe teritoriul UE, dar şi Cadrul Instituțional pentru Stabilirea unui Sistem de Transport Interstatal al Gazului şi Petrolului, din 1998, adoptat de grupul de drept internațional public şi, în mod subsecvent, de 10 state CSI. După cum observăm, se fac unele eforturi de a reglementa atât la nivelul dreptului internațional public (prin acorduri interstatale bilaterale sau multilaterale) dar şi la nivelul unor ordini juridice integrate (precum ordinea de drept european) tranzitul prin conducte al hidrocarburilor.

La nivelul documentelor juridice internaționale cu incidență în cazul conductelor transnaționale submarine, menționăm în primul rând UNCLOS sau Convenția Națiunilor Unite privind dreptul mării, mai precis, fiind vorba de art. 79, partea VI (Platoul continental), articol tratând chestiunea „cablurilor şi conductelor submarine de pe platoul continental". În acest articol se prevede dreptul tuturor statelor, indiferent dacă sunt sau nu state de coastă, de a instala cabluri şi conducte submarine pe platoul continental. Totodată, se instituie şi obligația specifică a statului de coastă de a nu împiedica instalarea sau menținerea în funcțiune a acestor cabluri sau conducte, atunci când acest stat îşi exercită dreptul său de a lua măsuri rezonabile pentru explorarea platoului continental, pentru exploatarea resurselor sale naturale şi pentru prevenirea, reducerea şi controlul poluării provenite din conducte.

De asemenea, art. 79 mai instituie şi dreptul statului de coastă **de a stabili condiții** pentru cablurile sau conductele intrând pe teritoriul său sau în marea sa teritorială, **sau de a stabili jurisdicția sa** asupra cablurilor şi conductelor construite sau utilizate în legătură cu explorarea platoului său continental sau cu exploatarea resurselor sale naturale sau cu operațiuni legate de insulele artificiale, instalații şi structuri aflate sub jurisdicția sa.

Statul de coastă trebuie să îşi dea consimțământul în ceea ce priveşte **stabilirea traseului** unde vor fi instalate asemenea cabluri şi conducte pe platoul continental (dar **nu se cere acceptul statului de coastă pentru construirea propriu-zisă a conductei**); în cursul operațiunilor de instalare ale unor asemenea conducte submarine, statele sunt obligate să ia în considerare poziția cablurilor şi a conductelor deja instalate.

Partea VII, privitoare la marea liberă care nu poate fi supusă pretențiilor de suveranitate din partea statelor (art. 89), conține prevederi referitoare la conductele **submarine** instalate în această arie (art. 112-115). Astfel, art. 112 consacră dreptul tuturor statelor de a instala cabluri şi conducte submarine pe fundul mărilor libere, dincolo de platoul continental, alături de o extindere a aplicării art. 79, paragr. 5 privind asemenea cabluri şi conducte. Art. 113-115 se referă la ruperea sau afectarea unui cablu sau a unei conducte submarine, obligând statele să adopte legi interne având ca obiect reglementarea unei astfel de situații, cu respectarea cadrului general oferit de art. 113-115 UNCLOS.

8 Ibidem.

De asemenea, principiul libertății statelor de a instala în mările libere cabluri şi conducte submarine îl mai întâlnim consacrat şi în Convenția din 1958 privind mările libere (Convenția de la Geneva, intrată în vigoare la 30 septembrie 1962). Acest principiu juridic, consacrat expres la art. 2, paragr. 3, este o consecință directă a naturii juridice a mărilor libere, care sunt mări deschise tuturor națiunilor, deci ne-susceptibile de a face obiectul pretențiilor de suveranitate din partea vreunui stat. Art. 26 şi următoarele (art. 27-29) reprezintă reluări ale prevederilor deja existente în UNCLOS, articolele discutate mai sus.

Tratatul Cartei Energiei, intrat în vigoare în aprilie 1998, este un document de drept internațional care furnizează reguli juridice obligatorii pentru aspecte legate de **tranzitul,** comerțul şi investițiile în domeniul energiei, inclusiv prevederi legate de reglementarea disputelor. Acest instrument juridic multilateral este unul de bază pentru orice analiză juridică sau încercare de a defini un regim juridic privind conductele transnaționale. Cu toate acestea, tratatul este doar un instrument juridic cu aplicare generală, creând un cadru juridic general pentru a asigura un transport sigur şi nerestricționat de produse energetice prin conducte. Totodată, conform viziunii Secretariatului Cartei Energiei[9], trebuie instituită o complementaritate între obiectul economic şi cel politic al procesului Cartei Energiei, inclusiv din prisma faptului că tranzitul de energie trebuie să joace un rol important în promovarea stabilității şi a securității regionale.

În ceea ce priveşte chestiunea tranzitului energiei, tratatul Cartei Energiei introduce obligația părților contractante de a facilita tranzitul de produse energetice cu aplicarea **principiului libertății tranzitului şi pe baze nediscriminatorii**. În acest sens, pentru a dezvolta regimul juridic specific al tranzitului energiei (ca parte a regimului juridic al conductelor transnaționale, şi el în plină formare), statele participante la procesul Cartei Energiei au decis să elaboreze un Protocol al Tranzitului (negocierile formale începând din 2000) având ca scop dezvoltarea unui set de principii operative şi comun acceptate acoperind problema fluxurilor de resurse energetice în tranzit (atât hidrocarburi cât şi electricitate), traversând cel puțin două frontiere de stat, regim juridic conceput pentru a asigura securitatea şi continuitatea tranzitului.

Conferința Cartei Energiei a aprobat în 1998 un set de reguli procedurale referitoare la modalitatea de conciliere, în ceea ce priveşte disputele referitoare la tranzitul energiei. Pe baza mandatului dat de Conferință în 1999, a fost elaborat în 2003 primul model de acorduri privind conductele transnaționale.

Nu trebuie însă să confundăm tratatul Cartei Energiei, care reprezintă un instrument juridic multilateral semnat de state, cu procesul Cartei Energiei care se referă la un forum politic multistatal, favorizând dialogul la nivel guvernamental din Eurasia pe probleme legate de cooperarea în sectorul energetic.

Art. 7 din tratatul Cartei Energiei defineşte destul de precis termenul juridic de **„tranzit”** , acesta având două sensuri, în funcție de caz: el poate semnifica transportul prin teritoriul unei părți contractante, sau către/ din facilitățile portuare din

9 Energy Charter Secretariat – „The Energy Charter Treaty and Related Documents. A Legal Framework for International Energy Cooperation” , sept. 2004, www.encharter.org

aria sa pentru încărcare sau descărcare, a materialelor şi produselor energetice originare din aria unui alt stat şi destinate pentru aria unui stat terţ, unde fie statul furnizor, fie statul terţ sunt părţi contractante. „Tranzit" poate însemna şi transportul, pe teritoriul unei părţi contractante, a materialelor şi produselor energetice originare din teritoriul unei alte părţi contractante şi destinate pentru teritoriul primei părţi contractante, dacă cele două părţi în cauză nu s-au înţeles altfel, şi nu şi-au înregistrat decizia printr-o intrare comună într-o anexă specială a tratatului.

Întreg articolul 7 din tratatul Cartei Energiei este axat pe ideea de tranzit energetic **ne-discriminatoriu** (alin. 1 interzice discriminarea în funcţie de origine, destinaţie sau proprietate, dar şi impunerea oricăror termene nerezonabile, restricţii sau sarcini) şi pe **principiul libertăţii tranzitului materialelor şi produselor energetice.**

Pornind de la această premisă legală privind tranzitul energetic, părţile contractante se angajează expres ca legislaţia lor internă privind transportul produselor şi materialelor energetice, precum şi utilizarea facilităţilor de transport energetic să trateze produsele şi materialele energetice în tranzit într-o manieră nu mai puţin favorabilă decât tratează prevederile sale asemenea materiale şi produse originare din sau destinate pentru propriul său teritoriu. La această regulă de tratament juridic la care se obligă fiecare parte contractantă în ceea ce priveşte produsele şi materialele energetice aflate în tranzit pe teritoriul său, se introduce o excepţie (art. 7, alin. 3): prevederile contrare ale unui acord internaţional în vigoare.

Totodată, art. 7, alin. 5 prevede că o parte contractantă prin a cărei arie pot tranzita materiale şi produse energetice **nu poate fi obligată să**: permită construirea sau modificarea facilităţilor energetice de transport (inclusiv conducte de transmitere a gazului înalt presurizat, conducte de produse petroliere sau conducte de transmitere a petrolului brut), nici nu poate fi obligată să permită un nou sau adiţional tranzit prin facilităţile existente de transport energetic, dacă demonstrează statului interesat că ar pune în pericol securitatea sau eficienţa sistemului său energetic, inclusiv securitatea furnizării energiei.

Paragraful 6 din art. 7 **interzice în mod expres** unei părţi contractante prin a cărei arie se află în tranzit produse sau materiale energetice, şi în eventualitatea unui diferend asupra oricărui aspect legat de tranzit, să întrerupă, să reducă, să permită oricărei entităţi supuse controlului său să întrerupă sau să reducă, sau să ceară oricărei entităţi supuse jurisdicţiei sale să întrerupă sau să reducă fluxul existent de materiale şi produse energetice, anterior încheierii procedurilor de rezolvare a diferendului prevăzute în paragr. 7 (excepţie făcând o specificare expresă în acest sens dintr-un contract sau alt acord guvernând tranzitul energetic sau dacă aceste lucruri sunt permise în conformitate cu decizia conciliatorului). Această prevedere este de o importanţă deosebită pentru continuitatea, siguranţa şi libertatea tranzitului energetic (o aplicare a paragrafului 1 din acelaşi articol), deoarece introduce o serie de interdicţii legale statului pe teritoriul căruia are loc un tranzit energetic acoperit de art. 7 din Tratatul Cartei Energiei (cu condiţia ca statul în cauză să fie parte contractantă la acest tratat). Cele două cazuri excepţionale când se permite o derogare de la regula stabilită de paragr. 6 din art. 7 nu vin decât **să întărească această regulă a continuităţii şi libertăţii tranzitului energetic**, în sensul paragr. 1 (nicio parte

contractantă nu poate impune discriminări privind materialele şi produsele energetice tranzitate şi nu poate impune niciun termen nerezonabil, restricţii sau sarcini). Paragr. 6 din art. 7 se referă la **o serie de interdicţii** adresate statului parte pe teritoriul căruia are loc un tranzit de materiale şi de produse energetice, care sunt incidente **„în eventualitatea** unui diferend legat de orice aspect al tranzitului energetic". Cu toate acestea, statul în cauză poate să nu respecte interdicţiile, dacă se află în vreuna din cele două cazuri excepţionale menţionate tot de paragr. 6 din acest articol—cadru. Prin urmare, prevederile contractuale exprese dar şi decizia unui conciliator permit o nerespectare de către statul în cauză a interdicţiilor de la paragr. 6, în faza anterioară încheierii procedurilor de rezolvare a diferendului legat de tranzitul energetic.

Întreg articolul 7 nu poate fi folosit pentru a se deroga de la drepturile şi obligaţiile asumate de o parte contractantă pe temeiul dreptului internaţional, incluzând aici dreptul cutumiar, acordurile bilaterale sau multilaterale existente, în special regulile referitoare la cablurile şi conductele submarine (o trimitere implicită la UNCLOS).

Creşterea numărului de proiecte de conducte transnaţionale, în ultimii ani, demonstrează nevoia de elaborare a unui regim juridic internaţional unitar, atât în ceea ce priveşte conductele submarine cât şi cele terestre, atât modelele interconectate de conducte cât şi cele privind modelul unui proiect unificat de conductă.

Construirea şi exploatarea conductelor transnaţionale nu se poate face cu ignorarea **principiilor fundamentale de drept internaţional public**, în special a principiilor consacrate în Carta ONU şi în alte documente adoptate în sistemul ONU. Considerăm că, în primul rând regimul juridic al conductelor transnaţionale trebuie să fie unul de drept internaţional public, adică interesând în primul rând statele ca entităţi suverane şi numai în virtutea celor de mai sus, ar trebui construită progresiv o latură de drept al comerţului internaţional referitoare la acest tip de conducte.

INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII GLOBALE ŞI SECURITĂȚII MARITIME

Simona Valentina MĂLEŞCU *

Global security was one of the main issues that were frequently discussed by ONU's General Assembly, the Council of Security and the International Law Committee; the organization having a decisive role in the adoptation of protocols and conventions that denounce the cross-border criminality.

Most of the juridical instruments of international organizations, with responsibilities in the security domain, aim to establish sanctions in order to eliminate the financial means that serve, as a final destination, to terrorist activities.

Securitatea globală a fost una dintre problemele aflate destul de frecvent pe ordinea de zi a Adunarii Generale a ONU, a Consiliului de Securitate şi a Comisiei de Drept Internațional, organizația având un rol determinant în adoptarea convențiilor şi protocoalelor prin care se incriminează criminalitatea transfrontalieră.

a) *Convenția privind prevenirea şi sancționarea infracțiunilor contra persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv agenții diplomatici, încheiată la New York, la 14 decembrie 1973, ratificată de România, prin Decretul nr. 254/1978.* Prin dispozițiile art.1, din convenție, sunt enumerate categoriile de persoane care intră sub incidența acesteia: "*orice şef de stat, inclusiv orice membru al unui organ colegial, care în virtutea constituției statului respectiv îndeplineşte funcțiile şefului de stat; orice şef de guvern sau ministru al afacerilor externe, atunci când o astfel de persoană se găseşte într-un stat străin, precum şi membrii de familie care îi însoțesc; orice reprezentant, funcționar sau personalitate oficială a unui stat şi orice funcționar, personalitate oficială sau alt reprezentant al unei organizații interguvernamentale, care, la data când şi în locul în care o infracțiune s-a comis împotriva sa, a reşedinței oficiale, a locuinței personale sau mijloacelor sale de transport, este îndreptățit conform dreptului internațional la o protecție specială împotriva oricărei atingeri a persoanei, a libertății sau demnității sale, precum şi a membrilor familiei care fac parte din gospodăria sa".*

Statele părți sunt obligate să incrimineze, în dreptul lor intern, comiterea, cu intenție, a următoarelor fapte: uciderea, răpirea sau alt act asupra persoanei sau libertății unei persoane protejate pe plan internațional; un atac violent asupra sediului oficial, locuinței private sau mijloacelor de transport ale unei persoane protejate pe plan internațional, de natură să pună în pericol persoana sau libertatea sa. Totodată, trebuie precizat că, enumerarea faptelor de la art. 2 alin.(1) nu este limitativă, dându-se posibilitatea statelor să extindă competența şi asupra altor fapte care ar putea aduce atingere persoanelor protejate, conform prevederilor art.2 alin.(3), potrivit cărora: "*Paragrafele 1 si 2 din prezentul articol nu prejudiciază obligațiile pe care le au statele părți, în virtutea dreptului internațional, de a lua măsurile ce se impun pentru*

*** Lector universitar doctorand, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații", Bucureşti**

prevenirea altor atingeri aduse integrității corporale, libertății şi demnității persoanelor care se bucură de protecție internațională".

b) Convenția împotriva luării de ostatici, adoptată la New York, în 1979, la care România a aderat prin Decretul-lege nr. 111/1990, prevede că cel care sechestrează o persoană sau o reține şi o amenință cu moartea o va răni sau continuă să o rețină pentru a constrânge un stat, o organizație internațională, o persoană fizică, să îndeplinească un act ori să se abțină de la acesta, ca o condiție a punerii în libertate a ostaticului, comite infracțiunea de luare de ostatici (art. 1). Statele sunt obligate să pedepsească asemenea infracțiuni, corespunzător gravității lor. Statul pe teritoriul căruia se află prezumtivul infractor, îl va reține şi va lua măsuri pentru urmărirea şi finalizarea procedurilor penale împotriva lui; dacă nu-1 extrădează este obligat să-1 supună urmăririi penale şi să-1 judece, ca pentru o infracțiune cu caracter grav (art. 8).

c) Convenția privitoare la protecția fizică a materialelor nucleare, adoptată la Viena, la 26 octombrie 1979, ratificată de România prin Legea nr. 78/1993, stabileşte măsurile corespunzătoare şi eficace pentru a asigura prevenirea, descoperirea şi reprimarea infracțiunilor care ar putea decurge din dobândirea şi folosirea ilicită a materialelor nucleare. De asemenea, prin conținutul prezentei convenții se reglementează şi condițiile pe care statele părți trebuie să le îndeplinească pentru a asigura protecția fizică a materialelor nucleare în timpul utilizării, depozitării şi transportului pe teritoriul național. Desigur că, obiectul de reglementare al convenției are în vedere materialele nucleare folosite în scopuri paşnice, precizându-se fără echivoc care sunt acestea şi nivelurile de protecție în raport de tipologia materialului nuclear, aşa cum se stipulează în anexa nr.1 la convenție. Totodată, statele părți se obligă ca prin legislația internă să incrimineze următoarele fapte săvârşite cu intenție: primirea, deținerea, folosirea, cedarea, modificarea, înstrăinarea sau dispersarea materialelor nucleare, fără a fi abilitat, şi care cauzează sau poate cauza moartea sau răni grave altei persoane sau daune considerabile bunurilor materiale; furtul simplu sau furtul calificat de materiale nucleare; deturnarea sau orice altă însuşire, fără just temei, de materiale nucleare; faptul de a pretinde materiale nucleare prin amenințare, recurgere la forță sau prin orice altă formă de intimidare; amenințarea; folosirea materialelor nucleare pentru a omorî sau a răni grav altă persoană sau de a cauza daune considerabile bunurilor; furtul simplu sau furtul calificat de materiale nucleare în scopul de a constrânge o persoană fizică sau juridică, o organizație internațională sau un stat să facă sau să se abțină de la a face un act.

d) Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime, încheiată la Roma, la 10 martie 1988, la care România a aderat prin Legea nr. 123/1992.

În temeiul dispozițiilor Rezoluției nr. 40/61 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, din 9 decembrie 1985, acest document stipulează: "*se cere insistent tuturor statelor ca în mod unilateral, cât şi în colaborare cu celelalte state, precum şi organelor competente ale Organizației Națiunilor Unite să contribuie la eliminarea progresivă a cauzelor ascunse ale terorismului internațional şi de a acorda o deosebită atenție tuturor situațiilor care ar putea duce la acte care pot compromite pacea şi securitatea internațională*". Actele ilicite îndreptate împotriva siguranței navigației maritime compromit securitatea persoanelor şi bunurilor,

afectează în mod serios exploatarea serviciilor maritime şi subminează încrederea popoarelor lumii în siguranța navigației maritime. Conform dispozițiilor art.3 din convenție, sunt incriminate faptele unei persoane, care în mod ilicit: capturează pe o navă sau exercită controlul asupra sa prin violență sau amenințare cu violență; comite un act de violență împotriva unei persoane aflate la bordul unei nave, dacă acest act este de natură să compromită siguranța navei; distruge o navă sau cauzează unei nave, încărcăturii acesteia, daune ce pot afecta siguranța navigației; plasează sau face să se plaseze pe o navă prin orice mijloc, un dispozitiv ori o substanță capabilă să distrugă nava, comunică o informație cunoscând că este falsă şi, prin aceasta, compromite siguranța navigației unei nave; răneşte sau ucide orice persoană, când aceste fapte prezintă o legătură de cauzalitate cu una dintre infracțiunile menționate mai sus. Pentru situațiile care nu sunt reglementate în convenție, sunt aplicabile normele de drept internațional în materie, respectiv dreptul maritim.

*e) Protocolul pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței platformelor fixe situate pe platoul continental, adoptat la Roma, 1988, aprobat prin Legea nr. 123/1992***,** dispune aplicarea *„mutatis mutandis"* a prevederilor *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime, încheiată la Roma, la 10 martie 1988* şi în cazul platformelor fixe situate pe platoul continental.

f) Convenția cu privire la marcajul explozibililor plastici şi în folie în scopul detectării, adoptată la Montreal, 1991, la care România a aderat prin Legea nr. 139/1998 – constituie materializarea concretă a preocupării statelor de a preveni acte ilicite săvârşite prin folosirea explozibililor plastici şi în folie. Această convenție a fost elaborată ca urmare a dispozițiilor Rezoluției nr. 635/1989 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, cele ale Rezoluției nr. 44/29/1989 a Adunării Generale a Națiunilor Unite, care cereau imperios Organizației Aviației Civile Internaționale să-şi intensifice eforturile pentru a pune la punct un regim internațional de marcaj al explozibililor plastici şi în folie în scopul detectării, precum şi cele ale Rezoluția A 27-8, adoptată în unanimitate de Adunarea Organizației Aviației Civile Internaționale la cea de-a 27-a sesiune, care a hotărât acordarea unei priorități absolute pregătirii unui instrument juridic internațional care să oblige statele să adopte măsuri de natură să garanteze că explozibilii plastici şi în folie sunt marcați în mod corespunzător.

*g) Convenția internațională pentru reprimarea atentatelor teroriste cu explozibili, adoptată la New York la 15 decembrie 1997, ratificată de România prin Legea nr. 257/2004***,** prin care statele sunt încurajate "*să examineze de urgență domeniul de aplicare a prevederilor legale internaționale în vigoare care privesc prevenirea şi eliminarea terorismului în toate formele şi manifestările sale, în scopul de a se asigura prin aceasta că există un cadru legal care să acopere toate aspectele în materie*".

Rezoluția Adunării Generale nr. 51/210/1996, obligă statele de a intensifica cooperarea în ceea ce priveşte elaborarea şi adoptarea de măsuri practice şi eficiente de prevenire a unor acte de terorism, precum şi de urmărire în justiție şi pedepsire a autorilor. Trebuie reținut că activitățile forțelor militare ale statelor sunt guvernate de reguli de drept internațional ce nu intră sub incidența acestei convenții şi că excluderea anumitor acțiuni din sfera de aplicare a acesteia nu are efectul de a trece cu

vederea sau de a transforma actele ilicite în acte licite ori de a împiedica condamnarea acestor acte în baza altor legi.

h) Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului, adoptată la New York, la 9 decembrie 1999, ratificată de România prin Legea nr. 623/2002.

Convenția a fost adoptată ca urmare a profundei preocupări a statelor de a reprima terorismul, flagel care a cunoscut o intensificare fără precedent în lumea întreagă şi sub toate formele şi manifestările. Elaborarea convenției a avut la bază: Rezoluția nr. 49/60/1994 prin care statele membre ale Organizației Națiunilor Unite au reafirmat solemn condamnarea tuturor actelor, metodelor şi practicilor teroriste, ca fiind criminale şi nejustificabile, oriunde se produc şi oricine ar fi autorii, mai ales cele care compromit relațiile între state şi amenință integritatea teritorială şi securitatea statelor; Rezoluția nr. 51/210/1996 a Adunării Generale, care a invitat statele să ia măsuri pentru prevenirea şi împiedicarea, prin mijloace interne adecvate, a finanțării teroriştilor sau a organizațiilor teroriste, prin intermediul organizațiilor care pretind că au scopuri de caritate, culturale sau sociale sau care sunt implicate în activități ilegale (traficul ilicit de arme, traficul de stupefiante şi extorcarea de fonduri), incluzând exploatarea persoanelor în vederea finanțării activităților teroriste. Se reclamă adoptarea unor reglementări pentru a preveni şi a împiedica circulația de fonduri bănuite a fi destinate utilizării în scopuri teroriste, fără a aduce în nici un fel atingere libertății de circulație a capitalurilor legitime, precum şi de a intensifica schimburile de informații asupra fluxurilor internaționale ale unor astfel de fonduri; Rezoluțiile nr. 52/165/1997 şi nr. 53/108/1998 ale Adunării Generale, care au stabilit în competența Comitetului ad-hoc, constituit prin Rezoluția nr. 51/210 din 17 decembrie 1996, elaborarea proiectului unei convenții internaționale pentru reprimarea finanțării terorismului. Având în vedere legătura de cauzalitate dintre resursele de finanțare şi gravitatea actelor de terorism, statele au fost de acord că instrumentele juridice existente nu tratează în mod explicit aspectele legate de finanțarea terorismului, circumstanțe în care se impune o nouă reglementare. În temeiul prevederilor art. 2, din convenție: "*Comite o infracțiune în sensul prezentei convenții orice persoană care, prin orice mijloc, direct sau indirect, în mod ilicit şi deliberat, furnizează sau strânge fonduri cu intenția de a le utiliza sau ştiind că acestea vor fi utilizate, în întregime sau în parte, în vederea comiterii oricărei infracțiuni cuprinse în convențiile anterioare*".

La nivelul Uniunii Europene, problematica privind prevenirea şi combaterea crimei organizate transfrontaliere este abordată, în special, în cadrul Politicii externe şi de securitate comună. Aceasta nu dispune de instrumente juridice obligatorii de tipul directivei sau regulamentului, cu excepția tratatelor originare sau modificatoare ale acestora. Instrumentele sale sunt acțiunile comune, pozițiile comune, declarațiile şi concluziile Consiliului European sau ale Consiliului UE, cea mai mare parte a *acquis*-ului ținând de cooperarea interguvernamentală. De aceea, PESC este implementată prin măsuri negative, cel mai adesea limitate în timp, nefiind necesară şi transpunerea în ordinea juridică națională, ci doar să se asigure conformitatea politicii interne cu pozițiile comune.

Dar problematica privind terorismul este reluată şi de unele regulamente prin care se implementează măsurile restrictive împotriva unor state terțe, grupări şi entități cu caracter terorist, precum şi prin decizii adoptate în cadrul JAI (Justiție şi Afaceri Interne); amintim cu titlu de exemplu Decizia cadru nr. 475 din 13 iunie 2002. Aceste documente au un caracter obligatoriu, deoarece, conform „*art. 249 regulamentul are aplicabilitate generală. Acesta este obligatoriu în toate elementele sale şi este direct aplicabil în toate statele membre", iar „decizia este obligatorie în toate elementele sale pentru destinatarii pe care îi desemnează*".[1]

Majoritatea instrumentelor juridice ale organizațiilor internaționale, cu responsabilități în domeniul securității, au ca obiect stabilirea unor sancțiuni în scopul de a elimina mijloacele financiare, ce se presupun că au ca destinație finală finanțarea terorismului.

La nivel UE, s-a încercat o clarificare a procedurilor de listare şi de-listare în actele de implementare a rezoluțiilor Consiliului de Securitate (astfel, conform dispozițiilor art. 1 alin. 4 din Poziția Comună 2001/931 sunt stabilite modalitățile de aplicare a măsurilor, iar în temeiul alin. 5 condițiile privind sursele de informații. Totuşi, se constată necesitatea unei norme juridice referitoare la durata listării, dispozițiile art. 1 alin. 6 stipulând numai obligativitatea revizuirii listelor din 6 în 6 luni. În ceea ce priveşte procedura elaborării listelor, decizia aparține Consiliului U.E., pe baza propunerilor COREPER.

Se impune: realizarea unor studii privind eficiența aplicării de sancțiuni internaționale; accentuarea elementului preventiv (având în vedere faptul că sistemul actual are un pronunțat caracter punitiv); înființarea unui grup de lucru care să dezbată aceste aspecte şi în cadrul căruia să fie realizat un schimb de experiență, obiectivul principal fiind elaborarea unor standarde comune în materie.

În ceea ce priveşte Rezoluția 1373 adoptată în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, aceasta este completată procedural cu prevederile pozițiilor comune adoptate în cadrul PESC (2001/931 şi subsecventele), Consiliul fiind obligat să revizuiască listele din 6 în 6 luni. Nu există însă o procedură clară privind de-listarea. Nici în *„EU guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures"* nu este prevăzută o procedură sub acest aspect. Totuşi, este de remarcat că, în comparație cu sistemul ONU, aspectul legat de accesul la justiție este mult mai clar, deoarece competența Curții Europene de Justiție este prevăzută în tratatele constitutive (chiar dacă actele adoptate de Uniune în baza articolelor din Tratatul privind Uniunea Europeană referitoare la PESC sunt excluse).

1 A. Fuerea, Drept comunitar European. Partea generală, Editura All Beck, 2003, pp.107-108.

CADRUL JURIDIC NAȚIONAL DE ASIGURARE A SECURITĂȚII MARITIME

Simona Valentina MĂLEŞCU *

The main external factors of risk to national security can be generated, mainly, by: a potential negative evolution of democracy in a subregional context; the proliferation of weapons of mass destruction and armament, unconventional lethal means; the development of terrorism and cross border organized crime; illegal traffic; clandestine immigration; extremism and isolationism; limitations to certain resources and regional opportunities, which are important for the realization of the national interest.

Principalii factori externi de risc la adresa securității naționale pot fi generați, în principal, de posibilele evoluții negative în plan subregional în domeniul democratizării, proliferării armelor de distrugere în masă, a armamentelor şi mijloacelor letale neconvenționale, dezvoltarea fenomenului terorist, a crimei organizate transfrontaliere, a traficului ilegal, migrației clandestine şi a unor fluxuri masive de refugiați, acțiuni de incitare la intoleranță, extremism şi separatism, limitarea accesului statului român la unele resurse şi oportunități regionale, importante pentru realizarea intereselor naționale**.**

Legea nr.535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului este instrumentul prin care este creat cadrul juridic național în materie de terorism. Acestei legi îi sunt circumscrise normele juridice prin care este constituit Sistemul Național de Combatere şi Prevenire a Terorismului(SNCPT). Din SNCPT fac parte toate instituțiile publice din România, care, prin prisma domeniului specific de activitate, au responsabilități în prevenirea şi combaterea terorismului. Prin dispozițiile legii este reglementat şi mecanismul prin care se asigură modul de lucru al SNCPT, stabilindu-se că în materie de terorism, Consiliul Suprem de Apărare este autoritatea națională responsabilă la nivel strategic, la nivel tehnic fiind Serviciul Român de Informații.

De asemenea, trebuie precizat că în temeiul prevederilor art.7, în scopul prevenirii şi combaterii actelor de terorism şi a faptelor asimilate acestora, autoritățile şi instituțiile publice componente ale SNPCT desfăşoară activități specifice, individual sau în cooperare, în conformitate cu atribuțiile şi competențele lor legale şi cu prevederile *Protocolului general de organizare şi funcționare a Sistemului național de prevenire şi combatere a terorismului, aprobat de Consiliul Suprem de Apărare a Țării.* În aceeaşi ordine de idei, se impune precizarea că dispozițiile cap. IV sunt consacrate stabilirii infracțiunilor şi contravențiilor în legătură cu terorismul, ulterior Codul penal din 2004, fiind completat, cu Titlul IV, Crime şi delicte de terorism. În ceea ce priveşte elementele constitutive ale faptelor de terorism apreciez că dispozițiile art. 2 conțin o gravă eroare, în formularea actuală, potrivit căreia: "Faptele săvârşite de entitățile teroriste sunt sancționate potrivit prevederilor prezentei legi, dacă îndeplinesc *una dintre următoarele condiții*:

*** Lector universitar, doctorand, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații", Bucureşti**

a) sunt săvârşite, de regulă, cu violenţă şi produc stări de nelinişte, nesiguranţă, teamă, panică sau teroare în rândul populaţiei;

b) atentează grav asupra factorilor umani specifici şi nespecifici, precum şi asupra factorilor materiali;

c) urmăresc realizarea unor obiective specifice, de natură politică, prin determinarea autorităţilor statului sau a unei organizaţii internaţionale să dispună, să renunţe sau să influenţeze luarea unor decizii în favoarea entităţii teroriste".

În opinia mea, prin sintagma "*una dintre următoarele condiţii*", se extinde sfera de infracţionalitate în domeniul terorismului, iar reglementarea respectivă vine în contradicţie cu prevederile Convenţiilor internaţionale în materie de terorism, în mod evident cu cele ale Deciziei Consiliului Uniunii Europene nr. 475/JHA/2002, potrivit cărora terorismul reprezintă ansamblul de acţiuni şi/sau ameninţări care prezintă pericol public şi afectează securitatea naţională, având următoarele caracteristici:

a) sunt săvârşite premeditat de entităţi teroriste, motivate de concepţii şi atitudini extremiste, ostile faţă de alte entităţi, împotriva cărora acţionează prin modalităţi violente şi/sau ostile;

b) au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică;

c) vizează factori umani şi/sau factori materiali din cadrul autorităţilor publice, populaţiei civile sau a oricărui element aparţinând acestora;

d) produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populaţiei, menit să atragă atenţia asupra scopurilor urmărite.

Aşadar, este evident *per a contrario* că cele patru condiţii sunt cumulative, iar îndeplinirea oricăreia dintre acestea nu poate fi apreciată ca fiind un fapt terorist. Îmi exprim încrederea că, în actualul proces de analiză a modificărilor ce urmează a fi aduse legii se va corecta această eroare cu implicaţii juridice deosebite.

Un alt instrument juridic, cu incidenţă în domeniul care face obiectul prezentei abordări, îl reprezintă *Legea nr.260/2005 privind punerea în aplicare a unor sancţiuni internaţionale,* al cărei obiect de reglementare îl reprezintă stabilirea modalităţii de punere în aplicare, de către România, a unor sancţiuni internaţionale instituite prin rezoluţiile Consiliului de Securitate al Organizaţiei Naţiunilor Unite, adoptate în baza cap. VII al Cartei Organizaţiei Naţiunilor Unite şi destinate menţinerii păcii şi securităţii internaţionale, şi a unor sancţiuni internaţionale sau măsuri restrictive ale Uniunii Europene, adoptate în cadrul Politicii Externe şi de Securitate Comune.

De asemenea, Legea nr.206/2005 stabileşte modalitatea de punere în aplicare, de către România, a unor măsuri restrictive ale Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa sau, după caz, prin decizii unilaterale ale statelor. Potrivit prevederilor art.4, pentru aplicarea prevederilor acestei legi s-a constituit *Comitetul Interinstituţional*, alcătuit din ministrul afacerilor externe, al justiţiei, administraţiei şi internelor, apărării naţionale, economiei şi comerţului, finanţelor publice, integrării europene, comunicaţiilor şi tehnologiei informaţiei, transporturilor, construcţiilor şi turismului şi din directori ai Serviciului Român de Informaţii, Serviciului de Informaţii Externe, din guvernatorul Băncii Naţionale a României, din preşedintele Agenţiei Naţionale de Control al Exporturilor, al Autorităţii Naţionale de Control şi preşedintele Comisiei Naţionale a Valorilor Mobiliare, coordonat de primul-ministru. Ultimele provocări ale Comitetului (Rezoluţiile nr.1373, 1718/2006 etc) au scos în

evidență necesitatea modificării şi completării actului normativ menționat, în sensul celor prezentate în capitolul anterior. Aşadar, se impune stabilirea unei proceduri care să pornească de la prezumția de nevinovăție, pentru persoanele sau entitățile care au făcut obiectul listelor sancționatorii, acordându-se un termen de grație în care acestea au posibilitatea să-şi dovedească nevinovăția.

CONSIDERAŢII ASUPRA SISTEMELOR DE SECURITATE IN VIZIUNE HOLISTICĂ

Dr. Paul DUŢĂ*

With recent additions, the membership of the UN now totals 191 Member States, nearly four times the number at its foundation in 1945. This multiplies the instances of possible interactions between states, still the primary, but no more the sole subjects of international relations. At the same time some traditional categorizations have lost their meaning (East versus West) or tend to forego significance (North versus South). Others are becoming essential: rich versus poor, inclusion or exclusion from the process of globalization; good governance versus undemocratic, dictatorial regimes.

NATO, for the first time in its history invoked Art.V of its constitution, the Washington Treaty of 1949, declaring these attacks an attack on all NATO members. More than a year later, it appears that this chance for a truly common approach - for reasons that still need to be scrutinized - was not used to the full extent. Too many misunderstandings have been assembled on both sides of the Atlantic.

Viitorul sistemului de securitate în viziune holistică şi globală este esenţial dependent de conceptul de legitimitate care poate veni „numai de la Naţiunile Unite".

Sunt numeroase criticile adresate Consiliului de Securitate pentru inconştienţa multor judecăţi politice. Se propune judecata intensă şi atenta calibrare a operaţiilor care vor fi necesare pentru ceea ce se va putea numi viitorul „mecanismului securităţii global-regionale".

Ar putea definite două mari direcţii determinante, flexibilitatea şi pragmatismul pe de o parte şi imparţialitatea şi consistenţa, pe de altă parte, vor avea nevoie să fie sintetizate dialectic în proiecţii inteligent construite şi dezvoltate. Numai îmbinând flexibilitatea cu imparţialitatea, iar pragmatismul cu consistenţa, soliditatea constantă şi tensiunile ocazionale dintre corpul global responsabil pentru pacea şi securitate internaţională şi agenţiile regionale care intenţionează să joace un rol de sprijin în favoarea corpului global.

O reevaluare a istoriei şi a potenţialului viitor al mecanismului regional-global pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale s-ar putea baza pe recunoaşterea în concordanţă cu comunitatea internaţională a potenţialului de implicare a agenţiilor regionale într-o prevenire a conflictelor şi dezvoltare durabilă în toate regiunile, în cooperare cu Naţiunile Unite.

Analiza rolului şi acţiunilor unor organizaţii regionale care cer o comparaţie a ameninţărilor cu răspunsurile cuvenite acestora. Anume, ameninţările la adresa păcii şi securităţii internaţionale sunt cuprinse de provocările tradiţionale (agresiunea interstatală), moderne (complexul naţional şi pericolele regionale) şi de viitor (insuccesul sistematic global); în timp ce răspunsul implica avertizarea timpurie, prevenirea conflictului, înţelegere pe cale paşnică, constrângere şi construirea păcii.

*** Cercetător ştiinţific II, Institutul Diplomatic Român**

Nu este obiectul acestui studiu analizarea rolului şi acţiunile organizaţiilor regionale în totalitate. Astfel, nu sunt examinate sistematic, în profunzime percepţiile organizaţiilor regionale spre provocările viitoare, ca de exemplu proliferarea armelor de nimicire de masă, terorismul şi crima transnaţională. Interesează ameninţările moderne şi tradiţionale - agresiunea interstatală şi complexul naţional precum şi pericolele regionale.

Nu sunt examinate în detaliu politicile organizaţiilor regionale în prevenirea conflictelor sau construirea păcii, chiar dacă acestea sunt preocupările principale ale Naţiunilor Unite.

Interesează explorarea relaţiilor dintre membrii Consiliului de Securitate şi organizaţiile regionale din domeniul ameninţărilor moderne şi tradiţionale precum şi modalităţile politice de răspuns în acord cu înţelegerea pe cale paşnică şi aplicarea măsurilor de constrângere.

Pacea este percepută ca o condiţie esenţială a dimensiunilor securităţii umane iar voinţa organizaţiilor regionale în sec. al XIX-lea are un rol fundamental. Altfel spus, interesează scopul interacţiunii dintre membrii Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite şi organizaţiile regionale în scenariile diferitelor conflicte.

Se impun câteva precizări.

În primul rând, o distincţie fundamentală există între cooperarea regională şi integrarea regională, mai ales în dimensiunea economică faţă de dimensiunea securităţii. Integrarea regională nu a fost realizată în nici o regiune cu garanţii complete privind securitatea statelor implicate. Un singur fenomen de evoluţie integrată cu adevărat este se desfăşoară în Europa, dar creşterea numărului de membrii la 27 a încetinit procesul de integrare. Alte încercări regionale prin diferite inovaţii, în Africa şi în Pacific, în ciuda valoroasei experienţe europene, au luat forme de cooperare intensificată.[1]

Comunitatea europeană este comunitatea cea mai internaţionalizată care într-adevăr poate să aspire spre dezvoltare durabilă.

În al doilea rând, regionalismul - desenând un aşa-numit „noul regionalism" al ultimelor deceniilor - este superior prin simbioza aspectelor de securitate cu „lumea ordonată" din punct de vedere politic.

Lumea prezentă şi cea precedentă ordonează sistemele globale - multipolaritatea timpurie (1919-1939); bipolaritatea (1948-1990); unipolaritatea (1990-2004).

Dacă sistemul global al secolului al XXI-lea va promova regionalismul ca o alternativă la unipolaritate sau o parte componentă a multilateralismului rămâne de văzut, fiind probabil ca în cele din urmă să se întâmple. Comunitatea internaţională sprijină o dezvoltare accentuată a regionalismului ca o componentă a multilateralismului.

Sporirea rolului regionalismului este ceea ce se desprinde din viziunea statului a Secretariatului General al Naţiunilor Unite ca o consolidare reciprocă a

1 Relaţia dintre integrare şi securitate nu este examinată în detaliu în acest studiu. În timp ce experienţele europene reprezintă un excelent exemplu de proces de integrare prin planificare sistematică, raţională, iar miza suveranităţii este mai importantă decât intervenţia armată în viziunea europeană, în viziunea africană comandamentele integrării sunt ultimul criteriu.

mecanismului global-regional pentru pace şi securitate[2]. Regionarea este o trăsătură obiectivă a timpului nostru – un fenomen variat continuu pe care statele naţiuni şi Naţiunile Unite trebuie să reacţioneze şi să se adapteze la cerinţele binomului regional-global. Dimensiunea de securitate în procedurile şi structurile Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite se vor dovedi critice în secolul al XXI-lea.

În al treilea rând, ca un corolar, regionalismul este chemat să ocupe golul existent în sistemul internaţional de o jumătate de secol. Ordinea constituţională oferită de Carta Naţiunilor Unite mijlocul secolului al XX-lea este dependentă de axa universal-naţional, în ciuda găzduirii unor prevederi referitoare la regionalism. Regionalismul acestei perioade este un concept simplu ce orbitează în jurul statului naţiune. Ar putea părea normal ca de la entitatea statul-naţiune să fie o "săritură în înălţime" – spre un corp global central. Dar deşi centralizat şi global, sistemul nu este şi universal; statele-naţiune erau puţine la număr – 51 de membrii fondatori ai Cartei. Realitatea de astăzi – 191 state-naţiune nu poate fi comparată cu un „club" pentru că este o adunare. Un asemenea număr de decidenţi devine o piedică pentru politicile globale constituirea, fiind evidentă funcţionarea imperfectă a Adunării Generale în ultimii ani.

Cel mai mic "corp executiv" pentru pace, Consiliul de Securitate, a observat probleme a liderilor nereprezentativi şi a asociat intrările scurte în legitimitate globală. Aceasta explică interesele şi iniţiativele luate în favoarea regionalismului – ca o apropiere de politica care încearcă să conducă o cursă între ilegitimitate şi nerealizare ce ar putea să justifice o autoritate globală genială. Regionalismul, şi chiar sub-regionalismul, ar putea fi „măsura executivă corectă" pentru politicile globale de azi şi astfel să devină noul "club" pentru politica internaţională.

În al patrulea rând, o întrebarea este inevitabilă: este nevoie de adaptarea Cartei la realităţile sec. al XXI-lea. Tentaţia există pentru cei care se întorc în mod compact la Carta – insistând pe o interpretare strictă şi literară a resurselor. Aceste poziţii forţează realităţile secolului al XXI-lea să se raporteze la o formă constituţională specifică mijlocului secolului al XX-lea. O alternativă este posibilă şi justificată. „Interpretarea dinamică" a Cartei Naţiunilor Unite este recunoscută de Secretarul General Dag Hammarskjold la începutul anilor 1960; Kofi Annan se pronunţa că „ar trebui să se dea posibilitatea adaptării Cartei la realităţile prezentului". Aceasta necesită creativitate şi curaj politic. Creşterea importanţei regionalismului şi reînvierea capitolului al VIII-lea al Cartei se va dovedi o componentă crucială a dinamismului viitor, necesitând creativitate şi curaj la o scară comparabilă. Opţiunea dintre interpretarea literală şi interpretarea liberală stă la baza dezbaterii mecanismelor securităţii contemporane.

În al cincilea rând, metamorfozarea naturii regionalismului – de la dimensiunile sale aproape exclusiv economice şi de apărare, din 1940 până în 1980, spre o mişcare multisectorială cuprinzătoare a anilor 1990, implicând rezultate politice, culturale, economice şi de securitate în sensul contemporan cel mai vast – ducând la

2 Benjamin Rivlin, nota în „Schlesinger, actul de naştere: găsirea Naţiunilor Unite" că "autorităţile regionale în general duc lipsă de credibilitate, de capacitate operaţională şi din acest motiv, au o lipsă de potenţă de a acţiona efectiv ca factor pentru securitatea colectivă şi înţelegere paşnică".

transformarea organizațiile internaționale ca regiuni dezvoltate, ca o integrare a intereselor mutuale ale statele membre. Mai mult de atât, în mod special în domeniul securității, transformările s-au realizat *ad-hoc*. Provocarea acestui secol este de a înlocui această apropiere improvizată, politic selectivă, şi fără resurse spre regionalism cu un stil mai planificat, consistent încă flexibil şi în echilibrul „guvernării globale şi regionale" – în special din partea Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite.

În al şaselea rând, una dintre cele mai disputate concepte ale teoriei relațiilor internaționale – definiția "regiunii" şi conturarea regiunilor – nu poate fi evitat în nici un studiu care are ca subiect regionalismul. Considerațiile teoretice privind elementele conceptuale şi definitorii legate de regionalism urmăresc conturarea regiunilor de securitate autentice şi agențiile asociate, pe de o parte, şi celelalte grupuri de state, pe de altă parte.[3]

Natura acestui studiu este una teoretică, analitică şi prescriptivă, empirică şi inductivă în metoda folosită. Munca este evidentă de natură interdisciplinară. Sunt combinate, în proporții diferite elemente de istorie, administrație publică, ştiințe politice, sociologie, drept internațional şi constituțional precum şi de filozofie şi etică. Nu se încadrează într-o singură disciplină academică particulară nici într-o metodă disciplinară unică. În timp ce o parte din studiu face o analiză comparativă a experienței regionale, aceasta nu este exclusiv limitată la metoda comparativă.

Ideea principală a studiului este determinată de considerațiile următoare:

Trecerea în revistă a dezvoltării istorice a „arhitecturii păcii" secolul al XX-lea (şi chiar mai mult), în special în ultimele decenii. Evidențiindu-se „momentul de criză" prezent, în care principiile fundamentale ale gândirii securității contemporane sunt supuse unor transformări fără susținere în principiile şi normele dreptului internațional, se impune analiza activității Consiliului de Securitate. Este deosebit de importantă relația dintre Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite şi agențiile regionale în gestionarea unui conflict –, ca primul model de mecanism de securitate global-regional.

Mecanismul actual este determinat de natura ambiguă a conceptului de „regiune" şi de complexele aranjamente regionale în lumea modernă – în special mandatele lor prelungite şi parteneriatele zonale. Efectele contradictorii asupra unității de concepție şi standardelor de operare. Este necesară găsirea unei ordini şi a unei clarități asupra mozaicului uluitor de complex al structurilor regionale din întreaga lume prin dezvoltarea unei tipologii sugestive a "securității regionalismului".

O trecere în revistă empirică a agențiilor regionale şi subregionale, precum şi a organizațiilor cros-regionale şi transnaționale este necesară chiar ți în absența unui seturi de criterii unitare.

Din perspectivă istorică, analitică şi empirică, se impune explorarea a trei dimensiuni principale ale securității regionale – culturală, politică şi legală – pentru a creiona substructuri în cadrul securității globale şi regionale în lumea contemporană.

3 Din punctul de vedere al terminologiei, utilizarea termenului „regiune" în acest studiu priveşte un anumit grup de state-națiune.

Se impune clarificarea ipotezei potrivit căreia - regionalismul în domeniul securității colective poate dezvolta un model operațional ca un viitor mecanism de securitate globală şi regională, în baza noilor concepte ale „securității regionale" şi a prevederilor „capitolul al VIII-lea privind agențiile regionale". Se impune o claritate constituțională, o cooperare funcțională şi reforma doctrinară pentru succesul unui asemenea mecanism.

Încă de la începutul secolului al XVII-lea a apărut teoria conform căreia, modificarea structurii sistemului internațional prin constituirea unei organizații internaționale poate deveni o strategie importantă pentru pace. Rolul unei astfel de organizații internaționale ar trebui să fie menținerea continuă a relațiilor dintre membrii săi şi în consecință influențarea politicii duse de aceştia. Organizația internațională creează cadrul şi instrumentele necesare pentru menținerea unei continuități fireşti a fluxului cooperării internaționale pe toate planurile, constituind mijlocul cel mai adecvat pentru armonizarea pozițiilor statelor participante la acest flux. Soluțiile la care se ajunge în cadrul acestor organizații ar trebui sa fie rezultatul acomodării complete a intereselor statelor componente, asigurându-se prin aceasta disponibilitatea de acțiune a acestora.[4]

Este greu de estimat în ce măsură constituirea unei organizații internaționale a influențat comportamentul conflictual în relațiile internaționale. În mod sigur nu a dus la eliminarea totală a conflictelor. Totuşi, ceea ce se schimbă este modul în care aceste conflicte apar în conştiința oamenilor. În lipsa unei organizații internaționale, ele ar părea absolute; ele îi separă pe adversari, fiecare dintre aceştia dorind să-l distrugă pe celalalt. Un conflict între state care sunt membre ale unei organizații internaționale, care cooperează în cadrul acesteia şi care încearcă să-şi rezolve diferendele sub acoperişul ei, dobândeşte stimuli importanți şi eficienți în vederea reducerii gradului de violență.

Teoria care priveşte transformarea contextului interacțiunii dintre state prin crearea unei confederații, a fost pentru prima dată articulată de către Abbé de Saint-Pierre (1658-1743), care a elaborat proiectul unei organizații internaționale în care cooperarea avea la baza garantarea proprietății de către suverani. Ideea era că uniunea ar aduce un plus de securitate, permițând desfăşurarea unui alt tip de politică externă prin eliminarea războaielor. Planul lui Abbe era cât se poate de modern cuprinzând 12 articole care puteau fi modificate doar cu unanimitate de voturi din partea membrilor. În cazul în care un act de mediere, întreprins de o comisie specială, eşua, decizia era luată de Senat cu o majoritate de două treimi. Această decizie avea caracter obligatoriu. Cine făcea uz de arme înainte de luarea deciziei sau nu ținea cont de aceasta urma să se supună unei intervenții militare. Planul de înființare a organizației internaționale stipula clar interdicția totală asupra uzului de forță.[5]

În secolul al XX-lea, la aproape 200 de ani de la elaborarea planului Abbe, au fost înființate Societatea Națiunilor şi Organizația Națiunilor Unite, ambele respectând în linii mari modelul acestuia. Toate aceste organizații sunt de fapt

4 Ionel Cloşcă, *Reglementarea prin mijloace paşnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, Bucureşti 1985, p. 97.

5 *Ibid*.

variaţiuni pe aceeaşi temă. Fiecare presupune organizarea unor confederaţii de state, care integrând potenţialii duşmani în structura proprie, devin adevăratul act de pace. O astfel de organizaţie este aptă să schimbe sistemul internaţional eliberându-l de anarhie şi configurând un climat de comunicare, cooperare şi transparenţă.

Chiar dacă ideea constituirii unei organizaţii, menită să contribuie la menţinerea păcii în lume, este foarte veche, cunoscând abordări diferite în funcţie de etapa istorică la care ne raportăm, adevărata consacrare este cunoscută la începutul secolului al XX-lea, după consumarea primului război mondial, o dată cu înfiinţarea Societăţii Naţiunilor.

"…natura noilor riscuri de securitate şi ameninţările cu care se confruntă comunitatea internaţională a depăşit cu mult cadrul comunităţii globale prevăzut după cel de-al doilea război mondial… Organizaţiile regionale sunt din ce în ce mai mult recunoscute ca mecanisme instrumentale în noul sistem de securitate colectivă… "[6]

În toată istoria societăţii umane de orice mărime şi tip se pune problema asigurării siguranţei şi securităţii proprie construcţia a ceea ce a devenit cunoscută ca fiind o „arhitectură a păcii". Este o aspiraţie instituţională prin care umanitatea să poată evita conflictul şi să conviețuiască. În era modernă Westphalia ultimelor patru secole, statele-naţiune au văzut în diverse moduri construirea unei asemenea arhitecturi. În acel context, relaţia dintre perspectivele „globală" şi „regională" de securitate s-a dovedit a fi mai degrabă ignorată.

În epoca westphaliană trei mari faze se disting în construirea „arhitecturii păcii": cooperarea bazată pe suveranitate naţională (din sec. al XVII-lea până în sec. al XIX-lea); şi primele două experimente într-o ordine gradual integrabilă (în sec. al XX-lea).[7]

Înainte de secolul al XX-lea, securitatea regională a reprezentat vârful strategiei politice şi diplomatice. Securitatea globală - noţiunea ce se comportă ca un tot unitar pentru propria siguranţă şi răscumpărare - este un concept deja născut, cel puţin, în domeniul filozofic al idealismului kantian. Secolul al XIX-lea cunoaşte eforturi în realizarea păcii continentale prin politici statale în două regiuni: Europa şi America.

În Europa, dezvoltarea evolutivă în arhitectura securităţii regionale ce conduce comunitatea internaţională până la stadiul prezent, poate fi legată de demersurile din secolul al XVII-lea. Dar progresul în limitarea şi diminuarea conflictului între societăţile umane a fost încet şi sinuos. Pacea Westphalică care a văzut trecerea de la imperii medievale şi sfere de influenţă la sistemul statului-naţiune. În ciuda prevederilor pentru păstrarea „păcii publice" prin „legea perpetuă" cu aplicabilitate arbitrară, nici o arhitectură de securitate nu a stabilit cu un mecanism funcţional pentru evitarea conflictului.[8]

În cursul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, „războaiele legale" între state au continuat pe continentul european, datorită ambiţiilor imperiale,

6 S/2004/546. Dezbatere tematică a Consiliului de Securitate, 20 iulie 2004.

7 Din acest motiv multe concepte rămân cu semne de întrebare persistente: „securitatea regiunilor" şi „agenţiile regionale ale capitolului al VIII-lea al Cartei ONU'.

8 Tratatul de la Westphalia - tratatul de pace dintre Imperiul Roman şi Regele Franţei şi aliaţii acestora, 24 octombrie 1648, articolele 120-125.

până la Congresul de la Viena (1815), când o încercare conjugată a reuşit menţinerea păcii şi securităţii regionale printr-un sistem echilibrat de putere. Marile puteri ale Europei sunt subiectele unor serii de „alianţe temporare" prin care caută să menţină ordinea continentală. „Concernul european", oricum, a ţinut doar patru decenii şi, a doua jumătate a secolului al XIX-lea a cunoscut periodic războaie între marile puteri culminând cu devastatorul război mondial.

În continentul american, secolul al XIX-lea cunoaşte primele aranjamente de securitate continentală. În 1823, Statele Unite proclamă o sferă de influenţă în America.[9]

Doctrina Monroe este considerată de către Statele Unite ca un mecanism veritabil de securitate regională cu toate că alte ţări inclusiv vecinii acesteia au rezerve faţă de această doctrină. În secolul al XIX-lea, pan-americanismul devine efectiv o mişcare pentru asigurarea libertăţii Americii Latine faţă de Europa. Spre sfârşitul secolului, oricum, acesta s-a metamorfozat într-un sistem de asigurare a stabilităţii pe continent şi, astfel poate fi considerat ca primul aranjament veritabil de securitate regională în Americi. În 1890, prima conferinţă pan-americana se desfăşoară în Statele Unite cu scopul păstrării „păcii pe teritoriul Americii". În 1910, Uniunea pan-americană este stabilită în cadrul unei conferinţe, cu scopul promovării prieteniei şi acţiunilor de cooperare în spaţiul american.

În Africa, Asia şi Pacific, politicile tradiţionale sunt subordonate dominaţiei imperiale a puterile europene în ultima parte a erei westphaliane.

Securitatea colectivă: Liga Naţiunilor (1921-1945)

Încă de la începutul secolului al XVII-lea, apare teoria conform căreia, modificarea structurii sistemului internaţional prin constituirea unei organizaţii internaţionale poate deveni o strategie importantă pentru pace. Rolul unei astfel de organizaţii internaţionale ar trebui să fie menţinerea continuă a relaţiilor dintre membrii săi şi în consecinţă influenţarea politicii duse de aceştia. Organizaţia internaţională creează cadrul şi instrumentele necesare pentru menţinerea unei continuităţi fireşti a fluxului cooperării internaţionale pe toate planurile, constituind mijlocul cel mai adecvat pentru armonizarea poziţiilor statelor participante la acest flux. Soluţiile la care se ajunge în cadrul acestor organizaţii ar trebui sa fie rezultatul acomodării complete a intereselor statelor componente, asigurându-se prin aceasta disponibilitatea de acţiune a acestora.[10]

Este greu de estimat în ce măsură constituirea unei organizaţii internaţionale a influenţat comportamentul conflictual în relaţiile internaţionale. În mod sigur nu a dus la eliminarea totală a conflictelor. Totuşi, ceea ce se schimbă este modul în care aceste conflicte apar în conştiinţa oamenilor. În lipsa unei organizaţii internaţionale, ele ar părea absolute; ele îi separă pe adversari, fiecare dintre aceştia dorind să-l distrugă pe celalalt. Un conflict între state care sunt membre ale unei organizaţii internaţionale,

9 Independenţa recentă faţă de colonialismul european câştigată de statele Americii Latine, face ca Statele Unite să considere că orice încercare din partea puterilor europene de a-şi extinde sistemul în orice fel spre emisfera americană ca un pericol la pace şi siguranţa continentului.

10 Ionel Cloşcă, *Reglementarea prin mijloace paşnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, Bucureşti 1985, p. 97.

care cooperează în cadrul acesteia şi care încearcă să-şi rezolve diferendele sub acoperişul ei, dobândeşte stimuli importanţi şi eficienţi în vederea reducerii gradului de violenţă.

Teoria care priveşte transformarea contextului interacţiunii dintre state prin crearea unei confederaţii, a fost pentru prima dată articulată de către Abbé de Saint-Pierre (1658-1743), care a elaborat proiectul unei organizaţii internaţionale în care cooperarea avea la baza garantarea proprietăţii de către suverani. Planul lui Abbe era cât se poate de modern cuprinzând 12 articole care puteau fi modificate doar cu unanimitate de voturi din partea membrilor. În cazul în care un act de mediere, întreprins de o comisie specială, eşua, decizia era luată de Senat cu o majoritate de două treimi. Această decizie avea caracter obligatoriu. Cine făcea uz de arme înainte de luarea deciziei sau nu ţinea cont de aceasta urma să se supună unei intervenţii militare. Planul de înfiinţare a organizaţiei internaţionale stipula clar interdicţia totală asupra uzului de forţă.[11]

În secolul al XX-lea, la aproape 200 de ani de la elaborarea planului Abbe, au fost înfiinţate Societatea Naţiunilor şi Organizaţia Naţiunilor Unite, ambele respectând în linii mari modelul acestuia. Toate aceste organizaţii sunt de fapt variaţiuni pe aceeaşi temă. Fiecare presupune organizarea unor confederaţii de state, care integrând potenţialii duşmani în structura proprie, devin adevăratul act de pace. O astfel de organizaţie este aptă să schimbe sistemul internaţional eliberându-l de anarhie şi configurând un climat de comunicare, cooperare şi transparenţă.

În 1919, prima încercare de a preveni războiul şi de a menţine pacea la nivel global se înregistrează prin Liga Naţiunilor, bazată pe patru principii fundamentale: non-agresivitatea, mişcarea pacifistă, securitatea colectivă, nivel redus de arme şi autodeterminare.

Non-agresivitatea şi mişcarea pacifistă sunt parţiale şi neabsolute. Statele membre ale Ligii îşi propun să respecte şi să protesteze împotriva agresivităţii externe, integritatea teritorială şi independenţa politică a celorlalţi.[12]

Statele sunt de acord ca oricând, orice dispută iscată între ei, pe care o consideră potrivită pentru rezolvare pe cale juridică şi care nu poate fi rezolvată pe cale diplomatică, ei pot apela la calea juridică.[13] În nici un caz, ei nu vor recurge la război înainte de împlinirea a trei luni de la luarea unei hotărâri juridice sau de la publicarea raport al consiliului legii; odată epuizate aceste proceduri, un stat poate iniţia operaţiile de război.

În baza principiilor acestei organizaţii, orice război sau ameninţare de război care afectează unul dintre membrii săi este considerată o problemă a întregii Ligi. Liga poate lua „orice decizie care pare a fi înţeleaptă şi eficientă pentru siguranţa păcii naţiunilor".

Principiul nivelului redus de arme a fost prima încercare globală de a reduce armamentul. Liga consideră că menţinerea păcii necesită o reducere a armamentului naţional la cel mai scăzut nivel la care siguranţa naţională nu este afectată.

11 *Ibid*.
12 *Ibid*., articolul 10.
13 *Ibid*., articolul 13.

Principiul autodeterminării este, de asemenea, inovativ. La începutul secolului al XX-lea, existau multe colonii şi teritorii metropolitane, considerate de către membrii Ligii ca fiind încă inapte de a se guverna în condiţiile lumii moderne. Multe oricum au încetat să mai fie sub suveranitatea statelor înfrânte care le-au guvernat formal. Liga amână acordarea unui mandat cert statelor victorioase, de a-şi asuma „fierbinţeala" guvernării lor. Asemenea popoare necesită o îndrumare din partea unei „naţiune avansate" care, potrivit resurselor, experienţei şi poziţiei lor geografice, vor putea cel mai bine să-şi asume această responsabilitate. Acest tutelaj este exercitat ca mandat în beneficiul Ligii. Oricum, aceasta se face în concordanţă cu principiu autodeterminării - până când acestea vor fi în stare să se guverneze singure.

Principalele limitări ale Ligii au fost întreite. Dreptul unui stat de a recurge la război, permite unui stat de a recurge la arme din nou. În al doilea rând, dreptul de veto universal în luarea deciziilor în consens într-o situaţie de criză. În al treilea rând, natura voluntară a contribuţiei militare a slăbit mecanismul securităţii colective.

Chiar dacă ideea constituirii unei organizaţii, menită să contribuie la menţinerea păcii în lume, este foarte veche, cunoscând abordări diferite în funcţie de etapa istorică la care ne raportăm, adevărata consacrare este cunoscută la începutul secolului al XX-lea, după consumarea primului război mondial, o dată cu înfiinţarea Societăţii Naţiunilor.

În 10 ianuarie 1920, prin intrarea în vigoare a Pactului Societăţilor Naţiunilor, s-a creat prima organizaţie internaţională menită să devină un for universal care să asigure cadrul necesar de desfăşurare a unor relaţii paşnice între state.[14]

Menţinerea posibilităţii folosirii războiului în vederea rezolvării unor litigii între state, neinterzicerea lui cu desăvârşire în practica relaţiilor internaţionale, se constituia într-un mare neajuns al Pactului, care din păcate cuprindea şi alte lacune importante.[15] În aceste condiţii, reglementările pactului nu puteau preîntâmpina escaladarea tensiunilor de la sfârşitul deceniului trei şi izbucnirea unei noi conflagraţii devastatoare. Curtea Permanentă de Justiţie avea să-şi înceteze activitatea la şaptesprezece ani de la înfiinţarea sa (1939).[16]

Aşa cum era stipulat în preambulul Pactului, Societatea Naţiunilor era destinată „să dezvolte cooperarea dintre naţiuni şi să le garanteze pacea şi securitatea"[17].

De altfel, Pactul Societăţii Naţiunilor[18], alcătuit şi adoptat la Conferinţa de Pace de la Versailles din 1919, a fost inclus ca primă parte în tratatele de pace.

---

14 Deşi Pactul continua să menţină ca procedeu legal de rezolvare a diferendelor dintre state războiul, folosirea mijloacelor paşnice este cerută cu prioritate. În articolul 12 s-a stipulat că în cazul izbucnirii unui conflict între membrii Societăţii Naţiunilor, aceştia aveau obligaţia de a-l supune fie procedurii arbitrajului, sau reglementării judiciare, fie analizei Consiliului. Ca urmare a prevederii din art. 14, a fost înfiinţată Curtea Permanentă de Justiţie, care putea să fie sesizată de orice diferend pe care i-l supunea orice stat. În acelaşi timp, Curtea urma să dea avize consultative şi asupra oricărui diferend pe care Adunarea Societăţii Naţiunilor sau Consiliul i-l supuneau.

15 Ionel Cloşcă *Reglementarea prin mijloace paşnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, Bucureşti 1985, p.104.

16 George Elian, *Curtea Internaţională de Justiţie*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p.30.

17 L. le Fur şi G. Chklaver, *Recuil de textes de droit international public*, Paris, 1928, p.259.

18 În ceea ce priveşte elaborarea Pactului, rolul principal l-au avut marile puteri ale vremii: Anglia, Franţa, Italia, Japonia şi Statele Unite ale Americii. Ca şi componenţă Societatea Naţiunilor

O reaşezare a frontierelor în cadrul sistemului internaţional a fost pentru prima dată subiectul, ce poate fi descris ca "operaţie de menţinere a păcii". Liga Naţiunilor s-a implicat în astfel de operaţiuni. Este interesant de notat că deşi aceste operaţiuni au fost în mare parte excluse din operaţiunile de menţinere a păcii contemporane, ele au format o parte a unei memorii instituţionale moştenite de Naţiunile Unite. A fost cazul problemei Slesvigului, situaţia teritoriile est prusiene ale Allenstein şi Marienwerder, teritoriul bazinului Klagenfurt, situaţia pământurilor de frontieră germano-poloneze.

Operaţiunea Ligii Naţiunilor din teritoriul Saar este, în opinia noastră, cea mare contribuţie la arhitectura păcii din perioada interbelică.

Teritoriul Saar se întinde de la graniţele de vest ale Germaniei şi nordul Franţei până în partea de est a Luxemburgului. Din cauza resurselor sale mari de fier şi cărbune acest teritoriu era foarte atractiv pentru Franţa căreia i se opuneau Marea Britanie şi Germania. Germania a fost pe punctul de a renunţa la controlul politic al teritoriului în favoarea Ligii Naţiunilor pentru o perioadă de 15 ani după care „locuitorii ar trebui să fie chemaţi pentru a indica suveranitatea sub care doresc să fie plasaţi". De-a lungul celor 15 ani aflată sub tutelă, Saar era pe punctul de a fi administrată de o Comisie Internaţională numită de Consiliul Ligii. Acesta ar fi fost guvernul Saar-ului care avea puterea de a mări taxele şi de a controla legalitatea sistemului. Calmul politic şi social în Saar de-a lungul perioadei de administrare internaţională a lăsat un bun observator să o descrie ca şi „una dintre cele mai liniştite şi prospere locuri din Europa"**.** Dar această situaţie nu a durat mult şi a început să se degradeze ca o consecinţă a creşterii nazismului în Germania. La sfârşitul anului 1934 Consiliul a continuat să preseze cu planul său pentru întemeierea unei forţe internaţionale în faţa opoziţiei din Germania care dorea să aibă maximum de libertate acţională în teritoriu. A fost, de asemenea, opoziţie din partea Marii Britanii care era îngrijorată de extinderea costurilor şi angajamentelor. Zvonurile despre pregătirea Franţei pentru o intervenţie militară a creat tensiune în teritoriu. În aceste circumstanţe, Marea Britanie nu a avut de ales decât să se resemneze planurilor Ligii şi mai târziu guvernul Marii Britanii a confirmat Consiliului Ligii în decembrie 1934 că o să furnizeze un detaşament dacă Franţa şi Germania sunt de acord. Cu aliatul său Italia, care şi ea acum oferea un detaşament, şi în faţa unei posibile intervenţii militare franceze, Germania a fost silită să accepte acordul. Între timp, Franţa a acceptat că dacă Germania nu va ridica obiecţii asupra desfăşurării a acestei forţe, nu se va pune problema unei intervenţii franceze. Forţa era compusă din britanici şi italieni sub conducerea unui general britanic. Desfăşurarea s-a dovedit efectivă şi a fost bine primită de populaţia locală. Teritoriul Saar a fost reîncorporat în martie 1935.

Operaţiunea Saar a fost cea mai mare operaţiune de menţinere a păcii dintre toate operaţiunile întreprinse de Liga Naţiunilor şi ea a scos la lumină importanţa unui aspect principal în planul de menţinere a păcii, şi anume, selecţia colaboratorului.

---

cuprindea pe lângă membrii originali, semnatari ai tratatelor de pace (32 ca număr) şi orice alt stat, cu condiţia obţinerii a 2/3 din voturile Adunării Generale şi dacă şi dovedeau în mod efectiv dorinţa de a accepta obligaţiile ce decurgeau din pact.

Compoziția forțelor, britanici, italieni, danezi şi suedezi a fost făcută să potrivească cererile diplomatice ale unei situații extrem de sensibile.

O semnificație particulară pentru dezvoltarea procesului de menținere a păcii în secolul al XX-lea. Una se referă la oraşul Danzing iar cealaltă a avut loc într-o îndepărtată parte din America de Sud, la granița aflată în jungla dintre Peru şi Columbia.

Modificările pe care le-a suferit teritoriul german, în principal la est, în folosul Poloniei au fost foarte importante. Mai întâi, Germania a trebuit să abandoneze Posnania şi o parte din Prusia Occidentală, cu Torun. Aceasta constituia un „coridor"care permitea Poloniei accesul la mare şi să rupă Prusia orientală de restul Germaniei. În cadrul Conferinței de pace s-a decis ca Danzing-ul şi regiunea învecinată să constituie un oraş liber controlat de Liga Națiunilor. Acordul s-a transformat în scurt timp într-un conflict între Germania care s-a simțit ofensată deoarece un oraş german era mutat din națiune, şi Polonia care a văzut acelaşi acord ca şi un refuz al unui drept natural al suveranității asupra întregului coridor. Operațiuni internaționale de menținere a păcii în teritoriu au fost totuşi cu succes întreprinse în cea mai mare parte a anului 1920 în perioada anterioară stabilirii Oraşului Liber. După invazia nazistă a Poloniei în 1939, Danzing şi Coridorul au fost complet reintegrate în teritoriul german.

Treizeci de ani mai târziu într-o parte îndepărtată a pădurilor tropicale din Amazon, Liga s-a angajat într-un alt neobişnuit exercițiu de securitate internațională. Lipsa angajamentelor Ligii a fost ascuțit ilustrată în timpul aşa numitului război Chaco din 1932-1935 dintre Bolivia şi Paraguai. Boreala Chaco unde a avut loc războiul era o vastă sălbăticie nepopulată al cărui statut național nu era bine definit dar în care amândouă, Paraguai şi Bolivia şi-au menținut prezența militară. Ele doreau un control asupra pământului Boliviei care era văzut ca o parte a unei strategii geografice care ar fi putut oferi ieşire la Atlantic. Războiul prelungit a dăunat enorm celor două antagoniste. Ținând cont că acest război a fost unul dintre cele mai distructive din lume, Liga Națiunilor s-a dovedit incapabilă să intervină semnificativ.

În cursul războiului din Chaco o ciocnire de graniță a avut loc în America Latina în care Liga datorită ineficienței sale în războiul dintre Bolivia şi Paraguai de data aceasta a fost determinată să-şi găsească un loc de mediator. Lungul conflict dintre Columbia şi Peru deasupra frontierelor amazoniene a fost rezolvat în principiu în 1932 printr-o înțelegere generală asupra frontierelor. Parte din aceasta a implicat transferul din Peru a zonei din jurul râului oraşului Leticia. Această dispută pentru Leticia a fost capabilă sa se transforme într-un război internațional de amploare. Brazilia care era putere militare dominantă a făcut o încercare de mediere. Într-o situație rapidă de deteriorare cu forțe aeriene peruviene atacând navele columbiene în Amazon, Brazilia îşi anunța retragerea. Aceasta a instituit Liga Națiunilor cu oportunitatea de a interveni în criză. Consiliul Ligii a făcut un plan care avea să ia locul rolului pe care inițial trebuia să-l joace Brazilia. Liga avea să administreze teritoriul pe o perioadă de un an, susținută de o" forță internațională" care în practică era formată din trupe columbiene sub comanda Ligii Națiunilor. Aceasta a fost acceptat de Columbia dar nu şi de Peru. Ca răspuns, Consiliul Ligii a invocat articolul 15 din Convenție care îi dădea autoritate în situația unui conflict între membre.

Determinarea sa adoptată unanim era că Peru trebuia să se retragă din Leticia pentru a permite negocieri viitoare. În aprilie 1933, preşedintele peruvian a fost asasinat şi guvernul său radical naţionalist a fost înlocuit de unul care s-a dovedit mai supus presiunii internaţionale. Planul a fost implementat şi in 1933 a venit o Comisie de guvernare a Ligii Naţiunilor. Aceasta era compusă din reprezentanţi ai Braziliei, Spaniei şi USA. Această „forţă internaţională" era acum implementată. În aceeaşi linie cu planul Ligii, discuţii conflictuale între partide au dus la returnarea Leticiei sub suveranitate columbiană în 1933.

Deşi în anumite momente din existenţa sa Societatea Naţiunilor a numărat 61 de state, caracterul de universalitate nu a fost niciodată realizat. Prin activitatea sa care a durat formal până în aprilie 1946, dar în fapt a încetat o dată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial, Societatea Naţiunilor nu şi-a demonstrat capacitatea de a gestiona tocmai situaţiile pentru care fusese înfiinţată[19].

Securitatea globală: Naţiunile Unite (1945)

Securitatea globală colectivă este întărită în următorul experiment, la jumătatea secolului al XX-lea cu Naţiunile Unite a căror Carta s-a crezut că ar remedia slăbiciunea Ligii. Construcţia Cartei se bazează pe principiile fundamentale prin care „arhitectura de securitate" a comunităţii internaţionale a continuat să rămână cu o jumătate de secol în urmă. Termenul de „pace" este folosit în Carta Naţiunilor Unite în moduri diferite, fără să fie explicat în mod clar în vreun loc.[20] În sistemul dreptului internaţional „clasic", „pacea" era înţeleasă - în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea - mai ales ca lipsa războiului.

Naţiunile Unite au patru scopuri proclamate: menţinerea păcii şi securităţii internaţionale, autodeterminarea popoarelor, rezolvarea problemelor internaţionale şi armonizarea acţiunilor naţionale pentru acele scopuri comune.[21] Atingerea celor propuse este guvernată de 7 principii care au modelat relaţiile internaţionale în era Naţiunilor Unite.[22] Înţelesul pe care Naţiunile Unite l-au dat păcii este însă cu mult mai extins, acesta creând o arie semantică mai largă şi formulând pacea în sensul unui sistem global şi dinamic, care garantează dreptatea socială, respectarea şi impunerea drepturilor omului şi a raporturilor de bună vecinătate în toate ţările. Carta nu obligă astfel statele membre doar să renunţe la ameninţarea cu sau exercitarea de acte de

19 A se vedea conflictul japonezo-chinez din 1931 şi 1937, ca de altfel şi violarea Tratatului de Pace de la Versailles de către Germania şi Italia.

20 Fondatorii Naţiunilor Unite, încă marcaţi de grozăviile celui de-al Doilea Război Mondial şi-au propus să creeze prin Organizaţia Naţiunilor Unite un instrument pentru a „izbăvi generaţiile viitoare de flagelul războiului", Preambulul Cartei Naţiunilor Unite. Astfel, menţinerea păcii şi securităţii internaţionale a devenit misiunea principală a Naţiunilor Unite.

21 Carta Naţiunilor Unite, articolul 1.

22 Carta Naţiunilor Unite, articolul 2. Acestea sunt egalitatea suverană a statelor membre; îndeplinirea cu bună credinţă a tuturor obligaţiilor Cartei; soluţionarea paşnică a diferendelor internaţionale; nefolosirea forţei împotriva integrităţii teritoriale şi independenţei politice ai membrilor; securitatea colectivă; necomplicitatea cu non-membrii şi neintervenţia în jurisdicţia membrilor.

violenţă în vederea impunerii unor obiective politice. Carta cheamă toate statele să-şi aplaneze conflictele prin mijloace paşnice şi să dezvolte cooperarea la toate nivelele.[23]

Progresul înregistrat faţă de Liga Naţiunilor în „arhitectura securităţii" dobândit prin sistemul Naţiunilor Unite este întreit. În primul rând, războiul este complet abolit prin prevederile Cartei, fiind prevăzut un mecanism efectiv de respectarea acestuia - cel puţin teoretic. În al doilea rând, dreptul *veto* al celor 5 mari puteri, membre ale Consiliului de Securitate asupra deciziilor de intervenţie în sprijinul păcii şi securităţii internaţionale. În al treilea rând, contribuţia militară din partea statelor membre pentru acţiuni în sprijinul păcii şi securităţii internaţionale este compulsivă şi voluntară.

În era Naţiunilor Unite, securitatea colectivă nu a funcţionat în maniera prevăzută de articolele Cartei. Motivele sunt întreite: existenţa armelor nucleare care a făcut ca dimensiunile multilaterale ale securităţii colective să fie asimetrice; divizarea ideologică între SUA şi URSS a polarizat comunitatea internaţională şi a paralizat Consiliul de Securitate timp de peste 40 de ani; în parte, din cauza progresului normativ în relaţiile internaţionale, conflictele interstatale au scăzut, însă conflictele intrastatale au crescut ca un rezultat al tensiunilor post-coloniale exacerbate. Pentru a prezerva pacea, în Carta ONU a fost creat un sistem colectiv de securitate, Consiliul de Securitate fiind organul central al acestuia. Doar Consiliul de Securitate are dreptul, conform Capitolul al VII-lea al Cartei, să adopte măsuri de forţă împotriva statelor ce ameninţă pacea lumii.[24] Statele membre pot pune la dispoziţia ONU forţe armate, conform Articolului 43 din Carta Naţiunilor Unite.

În această perioadă, stabilitatea strategică la nivel global este asigurată în mod eficient, uneori riscant, prin ameninţarea nucleară. Naţiunile Unite contribuie la asigurarea stabilităţii globale, prin adaptarea tehnicilor rezolutive conflictuale, în moduri inovative şi creative, practice şi fezabile politic.

În ianuarie 1992, Consiliul de Securitate îl invită pe Secretarul general să efectueze analize şi recomandări asupra „căilor strategice de realizare mai eficientă, a prevederilor şi scopurile Cartei privind capacitatea Naţiunilor Unite pentru diplomaţie preventivă, menţinerea păcii şi realizarea păcii".

Naţiunile Unite au dezvoltat un „plan de pace" care reflectă o apropiere mai sofisticată spre complexele încercări ale securităţii lumii moderne, respectiv de „securitate colectiv" ca răspuns la agresiunile interstatale la care se referă Carta. Până la sfârşitul războiului rece, extinderea conflictele intrastatale şi intervenţia Naţiunilor Unite a adus un plus de experienţă materializată într-un lexicon de operaţii pentru pace. Conceptele utilizate nu sunt riguros formulate, din punct de vedere academice, dar se consideră că sunt suficiente pentru claritatea operaţiilor.[25]

23 Menţinerea păcii a devenit un termen foarte des folosit. O gamă foarte variată de operaţiuni militare şi civile sunt numite operaţiuni de menţinere a păcii.

24 Astfel de măsuri de forţă pot cuprinde de la sancţiuni nemilitare - de exemplu embargo economic şi armat - şi până la intervenţii militare cu forţe terestre, aeriene şi navale.

25 Naţiunile Unite merg în mare parte spre împărţirea responsabilităţii lor pentru precizie şi pentru respectarea importanţei terminologiei.

Bibliografie:

[1]. UK Global Conflict Prevention Pool, *Security Sector Reform Strategy: 2004/05*, section 1.4.

[2]. UN Security Council, *Report of the Secretary-General: Securing Peace and Development: The Role of the United Nations in Supporting Security Sector Reform S/2008/39*, January 23, 2008.

[3]. Organization for Economic Cooperation and Development, *Security System Reform and Governance,* DAC Guidelines and Reference Series (Paris: OECD, 2005).

[4]. Nicole Ball, Eric Scheye, and Luc van de Goor, *From Project to Program: Effective Programming for Security and Justice* (The Hague: Clingendael Institute and Netherlands Ministry of Foreign Affairs, 2007).

[5]. United Nations, *Report of the Secretary-General: The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies*, UN Doc. S/2004/616 (August 23, 2004). See also David Tolbert and Andrew Solomon, "United Nations Reform and Supporting the Rule of Law in Post-Conflict Societies," *Harvard Human Rights Journal* 19, Spring 2006, www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss19/tolbert.shtml (accessed July 21, 2008).

[6]. "US Panel to Urge Overhaul of Iraq Police," Reuters, August 31, 2007.

[7]. U.S. Department of State and Department of Defense, "Interagency Assessment of Iraq Police Training," Joint Inspector General Report (Washington, D.C., July 15, 2005), 22.

[8]. *The National Security Strategy of the United States of America* (September 2002), 1, www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf (accessed July 28, 2008).

[9]. UNDP, "New Dimensions of Human Security," Human Development Report, 1994, http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994 (accessed July 20, 2008).

[10]. Neil MacFarlane and Yuen Foong Khong, *Human Security and the UN: A Critical History* (Indianapolis: Indiana University Press, 2006).

[11]. Nicole Ball and Dylan Hendrickson, "Trends in Security Sector Reform (SSR): Policy, Practice and Research" (paper prepared for New Directions in Security Sector Reform workshop, International Development Research Centre, Peace, Conflict and Development Program Initiative, Ottawa, Canada, November 3–4, 2005).

[12]. Ball and Hendrickson, "Trends in Security Sector Reform."

[13]. OECD-DAC, *The OECD-DAC Handbook on SSR: Supporting Security and Justice,* DAC Guidelines and Reference Series (Paris: OECD-DAC, 2007), www.oecd.org/dac/conflict/if-ssr (accessed July 21, 2008).

[14]. Robert Andrews, Mark Kirk, J. Stephen Morrison, and Kathleen Hicks, *Integrating 21st Century Development and Security Assistance* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2008);

[15]. Frederick Barton, Karin von Hippel, Derek Chollet, Mark Irvine, and Bradley Larson, *A Steep Hill: Congress and U.S. Efforts to Strengthen Fragile States* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2008).
[16]. James Dobbins, Seth G. Jones, Keith Crane, and Beth Cole, *The Beginner's Guide to Nation-Building*, RAND Corporation monograph MG-557 (Santa Monica, Calif.: RAND, 2007).
[17]. Rickey L. Rife, *Defense Is from Mars, State Is from Venus: Improving Communications and Promoting National Security* (white paper, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Penn., 1998).
[18]. Hearing of the House Armed Services Committee, "Building Partnership Capacity and the Development of the Interagency Process," Washington, D.C., April 15, 2008.
[19]. Andrews, Kirk, Morrison, and Hicks, *Integrating 21st Century Development and Security Assistance.*

SECURITATEA SOCIETĂȚII ŞI EFECTELE ACORDULUI SCHENGEN

Dr. Paul DUȚĂ*

The security of one person, one community, one nation rests on the decisions of many others—sometimes fortuitously, sometimes precariously. Political liberalization in recent decades has shifted alliances and begun movements towards democracy. These processes opened opportunities for people but also new fault lines. And political and economic instabilities, some involving bitter conflicts with heavy casualties and dislocations, have broken out within states.

Massive population movements affect the security of receiving states, often compelling them to close their borders and forcibly prevent people from reaching safety and protection. Armed elements among civilian refugee populations may spread conflict into neighboring countries.

Multilateral approaches are essential for promoting orderly and predictable movements of people. Needed is an international migration framework of norms, processes and institutional arrangements to ensure such order and predictability. In that framework, the sovereignty and security of states would be balanced by the human security of people.

Acordul Schengen poarta spre o Europă fără frontiere

Nici cei mai utopici vizionari nu şi-ar fi închipuit că o mică localitate - Schengen[1], dintr-un liliputan stat european - Luxemburg, va fi punctul de pornire pentru înfăptuirea unei Europe fără frontiere, unită în nobilul ideal al libertății, securității şi justiției. Motorul extinderii UE[2] îl constituie țelul de realizare a unei zone a libertății, securității şi justiției. Schimbarea priorităților comunitare, de la economic către libera circulație, asigurarea securității şi justiție, sunt evidențiate mai mult decât elocvent în modul de evoluție a cadrul normativ european.

Tratatul de la Amsterdam (TUE) îl modifică şi îl completează pe cel de la Maastricht (AUE), în special în anumite puncte cum sunt: locul cuvenit muncii si drepturilor cetățenilor; eliminarea ultimelor obstacole din calea liberei circulații a bunurilor şi serviciilor, fiecare stat membru fiind nevoit să colaboreze mai strâns în cadrul Europolului; posibilitatea acordată UE de a-şi face mai bine auzită vocea în cadrul instanțelor internaționale; crearea unor instituții sau proceduri capabile să asigure buna funcționare a unei Uniuni extinse[3].

*** Cercetător ştiințific II, Institutul Diplomatic Român**

1 Schengen este o localitate din Luxemburg, aflată la întretăierea granițelor dintre Germania, Franța şi Luxemburg. Are o populație de peste 500 locuitori şi a devenit faimoasă la 14 iunie 1985, când pe vasul "Princesse Marie-Astrid", navigând pe râul Mosel, cinci state din Uniunea Europeană, Germania, Franța, Belgia, Olanda şi Luxemburg, au semnat „Tratatul de la Schengen", privind controlul frontierelor interne. În prezent, 15 țări europene sunt părți în cadrul acordului, iar procesul de aderare continuă.

2 Paul Dănuț, Duță şi Grațian Lupu (coordonatori), *Europa de la dezideratul unificării la OSCE şi Uniune*, Editura Continent, Sibiu, 2006, pp. 47-54.

3 Paul Dănuț, Duță şi Grațian Lupu (coordonatori), *Europa de la dezideratul unificării la OSCE şi Uniune*, Editura Continent, Sibiu, 2006, p. 51.

Începând din anii '70, se intensifică cooperarea ad-hoc în domeniul justiției şi afacerilor interne.[4]

În condițiile reducerii sau dispariției controalelor la frontieră, libertatea de mişcare şi accesul la informație oferite de societatea modernă, sporesc şi diversifică amenințările la adresa securității europene. Infracționalitatea transfrontalieră organizată reprezintă o amenințare globală, în evoluție, care a dobândit capacitatea de a influența politica statelor şi activitatea instituțiilor democratice. Ea constituie atât o expresie a proliferării unor fenomene negative care se amplifica în condițiile globalizării, cât şi o consecința directa a gestionării ineficiente a schimbărilor politice, economice şi sociale profunde care s-au produs în Europa Centrală.

Conceptul de Evaluare a Amenințării Criminalității Organizate

Conceptul de Evaluare a Amenințării Criminalității Organizate (OCTA)[5], înlocuind fostul Raport Europol privind Criminalitatea Organizată (Organized Crime Report). Raportul OCTA este un produs al conceptului de conducere a activității polițieneşti pe baza analizei informațiilor (*intelligence led policing*) şi întocmirea sa a constituit una din prioritățile Europol în ultimii ani. Noutatea o reprezintă modalitatea de abordare a fenomenului de criminalitate organizată: o manieră pro-activă, orientată asupra evoluțiilor viitoare ale fenomenului şi nu una descriptivă, ce reflectă situația actuală a fenomenului. Spre deosebire de vechiul raport, oferă o evaluare calitativă a fenomenului, având în vedere aria de manifestare, impactul şi caracterul acestuia şi ajută la identificarea celor mai înalte priorități în domeniu[6].

Este de remarcat importanța crescândă pe care o au platformele criminale regionale ale criminalității în statele membre, grupurile criminale care operează aici nemaifiind constrânse de a stabili rețele de aprovizionare complexe plecând de pe alte continente, pentru că mărfurile ilicite sunt deja dirijate şi regrupate în aceste platforme. Aceasta creează noi perspective de dezvoltare pentru grupurile criminale organizate, care sunt deja prezente pe piețele de distribuție alimentate de aceste

4 În acest context, la începutul anilor '80, a demarat, la nivel european, o discuție în legătura cu importanța termenului libertate de mişcare. După discuții îndelungate, Franța, Luxemburg, Germania, Belgia si Olanda au hotărât sa creeze un spațiu fără frontiere interne. Acordul între aceste state a fost semnat în data de 14 iunie 1985, în localitatea Schengen din Luxemburg. A urmat semnarea „Convenției de Implementare a Acordului Schengen", în data de 19 iunie 1990. În momentul intrării în vigoare, în anul 1995, aceasta a eliminat controalele la frontierele interne ale statelor semnatare şi a creat o singură frontieră externă unde controalele se desfăşoară conform unui set de reguli clare. De asemenea, au fost stabilite reguli comune în materie de vize, migrație, azil, precum şi măsuri referitoare la cooperarea polițienească, judiciară sau vamală.

5 Organized Crime Threat Assessment – OCTA.

6 Scopul OCTA este dat de prevederile Programului Haga, capitolul 2.3. Cooperare polițienească, conform cărora "Consiliul trebuie să folosească aceste analize pentru a stabili anual priorități strategice, ce vor orienta acțiunile viitoare." Raportul OCTA este întocmit pe baza informațiilor obținute de către statele membre, Europol, Eurojust şi alte organisme relevante. Aceste informații provin din diverse surse din cadrul UE şi alte sectoare, precum cel juridic, privat, ONG-uri, agenții de aplicare a legii. Europol analizează aceste informații folosind două tipuri de analiză: PEST(EL) şi SWOT. Primul tip de analiză identifică factorii externi cheie ce pot influența dezvoltarea CO - factori politici, economici, sociali, tehnologici, de mediu şi legali. Analiza SWOT evaluează măsura în care aspectele PEST(EL) pot influența evoluția grupurilor de CO şi activitățile acestora.

platforme, în special când cooperarea lor cu delincvenţii care operează pe teritoriul acestora este facilitată de apartenenţa la o etnie comună sau la o aceiaşi ţară de origine. Pe de altă parte şi lipsa integrării, în special pentru comunităţile etnice de origine non comunitară, poate conduce la apariţia „regiunilor închise" în cadrul cărora criminalitatea organizată poate să-şi impună influenţa puternică şi să profite de noi posibilităţi, crescând astfel numărul victimelor. De la Consiliul European de la Tampere din 1999[7], politica Uniunii în domeniul justiţiei şi afacerilor interne se dezvoltă în cadrul unui program general.[8].

La cinci ani după întrunirea Consiliului European de la Tampere, se ajunge la concluzia că este momentul pentru o nouă agendă care să dea posibilitatea Uniunii să se sprijine pe rezultatele obţinute şi să abordeze în mod eficient noile provocări cu care se va confrunta. În acest scop, Consiliul European adoptă un program multianual, cunoscut sub denumirea de Programul Haga[9] întins pe o perioadă de cinci ani. Acesta reflectă ambiţiile de creare a unui spaţiu al libertăţii, securităţii şi justiţiei în cadrul UE. Programul ţine cont de evaluarea făcută de Comisie, fapt arătat şi pe parcursul Consiliului European din iunie 2004, precum şi de recomandările făcute de Parlamentul European.

Obiectivul Programului Haga este să îmbunătăţească capacitatea comună a UE şi a statelor membre de a garanta drepturile fundamentale, garanţii procedurale minime şi accesul la justiţie, să asigure protecţie în conformitate cu Convenţia de la Geneva cu privire la Refugiaţi, precum şi în alte tratate internaţionale care fac referire la persoanele în nevoie, să regularizeze fluxurile migraţioniste şi să controleze frontierele externe ale Uniunii, să lupte împotriva crimei organizate transfrontaliere şi să reprime ameninţările teroriste, să valorifice potenţialul Europol şi Eurojust, să ducă mai departe recunoaşterea reciprocă deciziilor judiciare şi să le certifice atât în materie penală, cât şi în materie civilă şi să elimine obstacolele de natură legală şi judiciară în litigiu în probleme civile şi de familie, având implicaţii transfrontaliere. Acest obiectiv este urmărit în interesul cetăţenilor, prin dezvoltarea unui Sistem Comun de Azil şi prin îmbunătăţirea accesului la instanţă, practică şi cooperare judiciară, aproximarea legislativă şi politici comune.

---

7 Concluziile preşedinţiei finlandeze a Consiliului European de la Tampere din octombrie 1999, primul de acest fel consacrat exclusiv domeniului libertăţii, justiţiei şi afacerilor interne, au constituit aşa numitul „Program de la Tampere". În 2004, la finalul acestui program, Comisia a publicat o evaluare care a evidenţiat principalele obstacole aflate în calea obţinerii de noi de progrese, cum ar fi obligativitatea unanimităţii în tot mai multe domenii în cadrul Consiliului şi dificultăţile în garantarea punerii efective în aplicare de către statele membre a măsurilor adoptate. Ediţia următoare a Programului de la Tampere a fost adoptată în noiembrie 2004 la Haga, în cursul preşedinţiei olandeze.

8 Deşi nu au fost atinse toate scopurile iniţiale, au fost făcute progrese cuprinzătoare şi coordonate. Rezultatele care au fost obţinute în primii cinci ani au fost considerate ca fiind pozitive: au fost puse bazele unei politici comune în domeniul migraţiei şi azilului, a fost pregătită armonizarea controalelor la frontiere, a fost îmbunătăţită cooperarea poliţienească, iar activitatea de bază pentru cooperarea judiciară pe baza recunoaşterii reciproce a hotărârilor şi deciziilor judiciare a avansat mult, fiind finalizată prin elaborarea mandatului european de arestare

9 Programul de la Haga: întărirea libertăţii, securităţii şi justiţiei în UE, Consiliu - 2005/C 53/01, JO C 53, p. 1-14.

Programul Haga se bazează pe o abordare pragmatică şi pe munca permanentă care decurge din Programul de la Tampere, planurile de acţiune actuale şi o evaluare a primei generaţii de măsuri. De asemenea, se bazează pe principiile generale ale subsidiarităţii, proporţionalităţii, solidarităţii şi respectului pentru diferitele sisteme legale şi tradiţii ale statelor membre. Drepturile fundamentale, aşa după cum sunt garantate acestea de Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, precum şi Convenţia de la Geneva cu privire la Refugiaţi, sunt avute în vedere la aplicarea programului. În acelaşi timp se urmăreşte realizarea unor progrese reale şi de substanţă în domeniul sporirii încrederii reciproce şi al promovării politicilor comune în beneficiul tuturor cetăţenilor Uniunii. Programul Haga conţine trei direcţii principale de acţiune: întărirea libertăţii[10], întărirea siguranţei[11] şi îmbunătăţirea actului de justiţie[12].

Programul Haga are în vederea şi relaţiile externe ale UE. Astfel este avută în vedere o strategie care să acopere toate aspectele externe ale politicii UE referitoare la libertate, securitate şi justiţie, pe baza măsurilor întreprinse în cadrul acestui program şi în referire la Strategia de Securitate a UE. O atenţie specială este acordată relaţiilor speciale cu SUA, Rusia şi zona Balcanică. Ideea de spaţiu european fără frontiere apare pentru prima dată în TCE şi AUE, care prevăd o piaţă internă pe un spaţiu fără frontiere.

Acordul Schengen este compus din 32 articole şi constituie o declaraţie de intenţie prin care statele semnatare se angajează să faciliteze, pe cât posibil, trecerea frontierelor lor interioare şi să pună în aplicare măsurile de cooperare necesare suprimării controlului. Părţile Contractante precizează că înţeleg să nu aducă atingere nici suveranităţii naţionale şi nici libertăţilor individuale ale cetăţenilor. Ele îşi propun, în schimb, armonizarea tuturor legislaţiilor naţionale în materie, precum şi coordonarea aplicării lor. În 19 iunie 1990, se semnează „Convenţia de Implementarea a Acordului Schengen,[13]. În momentul intrării în vigoare, în anul 1995, aceasta a eliminat controalele la frontierele interne[14] ale statelor semnatare şi a creat o singură

10 Cetăţenia uniunii; Politica în domeniul azilului, migraţiei şi frontierelor; Un sistem European Comun de Azil; Migraţia legală şi lupta împotriva angajării ilegale; Integrarea cetăţenilor statelor terţe; Dimensiunea externă a azilului şi migraţiei; Managementul fluxurilor de migraţiune (Controale de frontieră şi lupta împotriva imigraţiei ilegale, Biometrie/Biostatistică şi sisteme de informaţii, Politica de Vize).

11 Îmbunătăţirea schimbului de informaţii; Terorism; Cooperarea poliţienească; Managementul crizei în cadrul UE cu efecte transfrontaliere; Cooperarea operativă; Prevenirea criminalităţii; Strategia europeană privind drogurile

12 Curtea Europeană de Justiţie; Încrederea – realizarea încrederii reciproce; Cooperarea judiciară în materie penală; Recunoaşterea reciprocă; Eurojust; Cooperarea judecătorească în materie civilă.

13 Convenţie de punere în aplicare a acordului Schengen din 14 iunie 1985 între Guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania şi Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune, încheiata la 19 iunie 1990 **(**Regatul Belgiei, Republica Federală Germania, Republica Franceză, Marele Ducat al Luxemburgului şi Regatul Olandei ca părţi semnatare).

14 frontiere interne – frontierele comune terestre al Părţilor Contractante la Convenţia Schengen, precum şi aeroporturile pentru zborurile interne şi porturile maritime pentru liniile regulate de pasageri care au punct de plecare sau ca destinaţie exclusivă alte porturi de pe teritoriile Părţilor Contractante, fără escale în porturi din afara acestor teritorii.

frontieră externă[15], unde controalele se desfăşoară conform unui set de reguli clare. De asemenea sunt stabilite reguli comune în materie de vize, migraţie, azil, cooperare poliţienească, judiciară şi vamală.

Semnarea Convenţiei a reprezentat un important pas înainte spre crearea unui spaţiu fără frontiere interne[16].

Principale aspecte abordate de Convenţia Schengen privesc: controlul frontierelor (traversarea frontierelor interne şi traversarea frontierelor externe); regimul de vize (vizele de şedere pe termen scurt şi vizele de şedere pe termen lung); circulaţia străinilor[17] în spaţiul Schengen; cererile de azil; cooperare poliţienească; asistenţă reciprocă în materie civilă şi penală; substanţe narcotice; arme de foc şi muniţii; Sistemul Informatic Schengen (SIS)şi protecţia datelor în cadrul SIS.

Printre cele mai importante măsuri adoptate de către statele Schengen sunt: eliminarea controalelor la frontierele interne şi stabilirea unui set de reguli pentru trecerea frontierelor externe; separarea fluxurilor de pasageri în porturi şi aeroporturi; armonizarea regulilor referitoare la condiţiile de acordare a vizelor; stabilirea unor reguli pentru solicitanţii de azil; introducerea unor reguli referitoare la supravegherea şi urmărirea transfrontalieră pentru forţele de poliţie din statele Schengen; întărirea cooperării judiciare prin intermediul unui sistem rapid de extrădare şi implementarea deciziilor judecătoreşti; crearea Sistemului Informatic Schengen. Toate aceste măsuri, împreună cu Acordul Schengen, Convenţia de implementarea a acordului Schengen, deciziile şi declaraţiile adoptate de către Comitetul Executiv Schengen stabilit în 1990, precum şi protocoalele şi acordurile de aderare care au urmat constituie *acquis*-ul Schengen.[18] Filozofia Acordului şi Convenţiei, precum şi a *acquis*-ului Schengen în integralitatea sa, este derivată în fapt din prevederea potrivit căreia frontierele pot fi traversate prin orice punct[19], fără efectuarea unui control al persoanelor.

---

15 frontieră externă – frontiera terestră şi maritimă, precum şi aeroporturile şi porturile maritime ale Părţilor Contractante, dacă nu sunt frontiere interne.

16 Având în vedere riscurile în domeniile securităţii şi imigraţiei ilegale, cu această ocazie a fost subliniată necesitatea unor controale eficiente la frontierele externe, aplicarea unor principii uniforme, scop în care părţilor contractante li se cerea în mod special să promoveze armonizarea metodelor de lucru în materie de control şi supraveghere a frontierelor elaborarea, unui manual comun pentru responsabilii cu supravegherea frontierelor şi încurajarea unui nivel echivalent de control al frontierelor externe prin schimburi şi vizite de lucru. Declaraţia miniştrilor şi secretarilor de stat la data semnării Convenţiei (19 iunie 1990).

17 străin – orice altă persoană decât cetăţenii statelor membre ale Comunităţilor Europene.

18 Iniţial, acquis-ul Schengen nu a făcut parte din cadrul legislativ comunitar. Acest lucru s-a schimbat însă odată cu semnarea Tratatului de la Amsterdam, în data de 2 octombrie 1997, intrat în vigoare la 1 mai 1999. Începând cu acest moment, acquis-ul Schengen face parte din legislaţia comunitară şi a fost transferat în noul Titlu IV - Vize, azil, imigraţie şi alte politici legate de libera circulaţie a persoanelor, al TUE. De asemenea, ca o evoluţie de ordin instituţional, conform prevederilor Tratatului de la Amsterdam, Consiliul UE a luat locul Comitetului Executiv Schengen, stabilit de Acordul Schengen iar începând cu 1 mai 1999, Secretariatul Schengen a fost incorporat în cadrul Secretariatului General al Consiliului. De asemenea, au fost create noi grupuri de lucru pentru a asista Consiliul în activităţile desfăşurate.

19 punct de trecere a frontierei – orice punct de trecere autorizat de autorităţile competente pentru trecerea frontierelor externe.

Mecanismele de aplicare ale Acordului Schengen au presupus şi presupun încă, în planul intern al statelor membre UE, măsuri legislative supuse adoptării Parlamentelor naţionale, în funcţie de propriile Constituţii.

Obiectivul UE de a asigura eliminarea oricăror controale asupra persoanelor care trec frontierele interne şi stabilirea unui spaţiu fără frontiere, în care să fie asigurată libera circulaţie, a necesitat elaborarea unui set de reguli care să asigure uniformizarea practicilor la nivelul statelor membre. În altă ordine de idei, adoptarea de măsuri comune privind trecerea frontierelor externe de către persoane şi controlul la frontierele externe impunea necesitatea reflectării *acquis*-ul Schengen încorporat în *acquis*-ul UE. În martie 2006, PE şi Consiliul UE elaborează şi adoptă Codul Comunitar asupra regulilor ce stau la baza liberei circulaţii a persoanelor peste frontiere (Codul Frontierelor Schengen)[20].

Codul Frontierelor Schengen prevede absenţa controalelor la frontieră pentru persoanele care trec frontierele interne dintre statele membre UE şi stabileşte regulile ce stau la baza controlului la frontieră pentru persoanele care trec frontierele externe ale statelor membre UE. Definirea unor reguli comune privind circulaţia persoanelor peste frontiere nu aduce în discuţie şi nici nu afectează drepturile la liberă circulaţie de care se bucură cetăţenii UE şi membrii familiilor acestora, cetăţenii statelor terţe[21] şi membrii familiilor acestora care, pe baza unor acorduri între Comunitate şi statele sale membre, pe de o parte şi acele state terţe se bucură de drepturi de liberă circulaţie echivalente cu acelea ale cetăţenilor Uniunii, pe de altă parte.

Controlul frontierelor este în interesul nu numai al statelor membre la ale căror frontiere externe se efectuează, dar şi în interesul tuturor statelor membre care au eliminat controlul la frontierele interne. Controlul la frontieră ar trebui să contribuie la combaterea migraţiei ilegale şi traficului de fiinţe umane şi să prevină orice ameninţare la adresa securităţii interne a statelor membre, a politicii publice, sănătăţii publice şi a relaţiilor internaţionale. Controalele la frontieră ar trebui să se desfăşoare astfel încât să fie respectată în totalitate demnitatea umană, să fie efectuat într-o manieră profesionistă şi de respect, să fie proporţional cu obiectivele propuse.

Controlul la frontieră nu presupune numai controlul persoanelor la punctele de trecere a frontierei şi supraveghere între aceste puncte de trecere a frontierei, ci şi o analiză a riscurilor la adresa securităţii interne şi o analiză a ameninţărilor care pot afecta securitatea frontierelor externe. Aceasta impune să se specifice condiţiile, criteriile şi regulile detaliate care guvernează controalele la punctele de trecere a frontierei şi supravegherea. A fost necesară elaborarea unor prevederi pentru relaxarea controalelor la frontierele externe în eventualitatea unor circumstanţe excepţionale şi neprevăzute pentru a evita timpul de aşteptare prea mare la punctele de trecere a frontierei. Ştampilarea sistematică a documentelor ale cetăţenilor statelor terţe a rămas însă o obligaţie chiar şi în eventualitatea relaxării controalelor la frontieră. Ştampilarea face posibilă stabilirea, cu certitudine, a datei la care şi locul pe unde a fost trecută frontiera.

20 Regulament (EC) nr. 562/2006 al Parlamentului European şi al Consiliului din 15 martie 2006 privind crearea unui Cod Comunitar asupra regulilor ce stau la baza liberei circulaţii a persoanelor peste frontiere, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L105/1 din 13 aprilie 2006.

21 stat terţ – orice alt stat decât Părţile Contractante.

Pentru a reduce timpul de aşteptare a persoanelor care se bucură de dreptul comunitar de liberă circulaţie este impusă obligaţia de a asigura culoare separate indicate prin semne uniforme în toate statele membre, acolo unde circumstanţele o permit, la punctele de trecere a frontierei. Linii separate sunt asigurate în aeroporturile internaţionale. Acolo unde se consideră a fi necesar şi dacă circumstanţele locale o permit, statele membre pot sa ia în considerare amenajarea de linii separate la punctele de trecere a frontierei pe apă şi pe uscat.

Statele membre sunt obligate să se asigure că procedurile de control la frontierele externe nu constituie un obstacol major pentru comerţ şi schimbul social şi cultural. În acest scop, statele trebuie să aloce un număr suficient de personal şi resurse.

Cooperarea operaţională şi asistenţa între statele membre referitoare la controlul la frontieră este gestionată şi coordonată de Agenţia Europeană pentru Managementul Cooperării Operaţionale la Frontierele Externe ale Statelor Membre (FRONTEX)[22].

Statele membre au posibilitatea de a reintroduce temporar controlul la frontierele interne în eventualitatea unei ameninţări grave la adresa ordinii publice sau la adresa securităţii interne.[23] Într-un spaţiu în care persoanele pot circula liber, reintroducerea controalelor la frontierele interne trebui să fie o excepţie. Controlul la frontieră nu trebuie să se efectueze sau să impună formalităţi doar pentru că se trece o frontieră de acest tip. Este prevăzută o procedură cu anumite reguli practice detaliate referitoare la controlul la frontieră însoţite de obligativitatea notificării Comisiei în legătură cu schimbările altor reguli referitoare la controlul la frontieră.

Codul reglementează amănunţit problematica frontierelor interne şi cea a frontierelor externe. Pentru frontierele externe sunt stipulate reguli ce privesc eliminarea controalelor la frontierele interne şi reintroducerea temporara a controalelor la aceste frontiere.[24]

Întrucât obiectivul Codului frontierelor Schengen, respectiv crearea unor reguli aplicabile circulaţiei persoanelor peste frontiere nu poate fi atins în totalitate de statele membre individual şi poate fi atins mai bine la nivel comunitar, Uniunea poate adopta măsuri, în conformitate cu principiul subsidiarităţii, pentru uniformizare, eficientizarea şi securitate.

---

22 Agenţia Europeană pentru Managementul Cooperării Operaţionale al Graniţelor Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene a fost stabilită de Regulamentul Consiliului (CE) 2007/2004/ (26.10.2004, OJ L 349/25.11.2004) şi a devenit operaţională în 2005.

23 Condiţiile şi procedurile pentru realizarea acestui lucru sunt detaliate în Cod astfel încât să se garanteze că aceste măsuri sunt excepţionale şi că principiul proporţionalităţii este respectat. Scopul şi durata oricărei reintroduceri temporare a controalelor la frontierele interne trebui să fie restricţionat la durata minimă necesară pentru a face faţă acelei ameninţări.

24 În cazul frontierele externe sunt normate următoarele domenii de activitate: trecerea frontierelor externe şi condiţii de intrare; controlul frontierelor externe şi refuzarea intrării; personalul şi resursele pentru controlul frontierei şi cooperarea între SM; reguli specifice pentru controalele trecerii frontierei. Sunt de asemenea reglementate activităţi care privesc înregistrarea informaţiilor, aplicarea ştampilelor, proceduri privind refuzul intrării la frontieră, reguli specifice privind diferitele tipuri de frontieră şi diferitele mijloace de transport folosite pentru trecerea frontierei de către SM şi reguli speciale pentru anumite categorii de persoane.

Codul Schengen respectă drepturile fundamentale şi principiile recunoscute, în special de Convenţia Europeană a drepturilor omului. El este aplicat în conformitate cu obligaţiile statelor membre în ceea ce priveşte protecţia internaţională în materia drepturilor omului.

În vederea aplicării corecte a *acquis*-ului Schengen sunt elaborate o serie de instrumente menite sa faciliteze o aplicare unitară a regulilor pe întreg spaţiul liber de controale la frontierele interne[25]. Principalul instrument destinat acestui scop îl constituie Catalogul Schengen.

Consideraţii generale privind securitatea societăţii

În 1992, Institutul pentru Studii Strategice din Marea Britanie, a propus pentru prima oara schimbarea strategiei adoptate cu succes până în acel moment. La fel ca multe alte instituţii similare, avea la baza analizarea conceptului de securitate din punct de vedere militar, dar cu toate acestea, a fost nevoit să recunoască importanţa, ignorată mai mult sau mai puţin, până în acel moment, a unor noţiuni cum ar fi, securitatea politică, economică, socială, ecologică.

De fapt, sfârşitul Războiului Rece nu a făcut decât să dea frâu liber unor discuţii şi analize parţial blocate pana atunci, ce i-şi aveau rădăcinile în sentimentul de nesatisfacere creat de metodele tradiţionale de analiza a sferei relaţiilor internaţionale.

Securitatea umană a prins forma pentru prima oara, când a fost definită în cadrul „Raportului pentru Dezvoltare Umană" din 1994 ce aparţinea Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare[26]. Conform raportului, conceptul de securitate era folosit într-o manieră prea îngustă, acesta reprezentând doar securitatea graniţelor în faţa agresiunilor externe sau apărarea intereselor internaţionale ale statului, fiind ignorate nevoile zilnice ale individului.

Deşi era rămas un subiect controversat, „securitatea umana" a devenit baza pentru toate modele viitoare de securitate. Astfel, „noua securitate" pune pe planul principal individul, în contrast cu vechile strategii de securitate care erau centrate pe securitatea statului.

Toate aceste dezvoltări, deşi nu au permis clarificarea conceptului de „securitate umană", au permis analiştilor şi factorilor de decizie din multe state dezvoltate, să lanseze programe internaţionale care aveau la baza individul nu statul, printre cele mai de seama exemple în acest sens se află şi proiectul de interzicerii minelor anti-personal, proiect la care a aderat şi România.

În 1999 mai multe state au lansat „Reţeaua de Securitate Umana"[27], prima întâlnire având loc în Norvegia, la nivel ministerial. În 2004, aceasta reţea includea 12

25 „Crearea unei zone comune de libertate, securitate şi justiţie precum şi crearea spaţiului Schengen ocupă un loc important în procesul consolidării şi întăririi Uniunii Europene şi ridicarea profilului instituţiilor sale, nu numai pe plan intern în relaţia cu cetăţenii europeni, dar şi pe plan extern, în relaţia cu ţările candidate, oferindu-le acestora posibilitatea de a se familiariza cu cadrul legal şi instituţional care constituie acquis-ul în cadrul Justiţiei şi Afacerilor Interne" - Mariano Rajoy Brey, Preşedinte al Consiliului Uniunii Europene, 28 februarie 2002, Bruxelles.

26 United Nations Development Program – UNPD.

27 Human Security Network – HSN.

state[28], aceasta fiind văzută ca un mecanism internațional de acțiune colectivă, aducând în sfera atenției internaționale diverse probleme noi sau pe cele ignorate până în acel moment. [29]

Astfel, HSN devine cu timpul un actor important pe scena politică internațională, elaborând unele proiecte cum ar fi cel amintit mai sus de eliminare a minelor anti-personal, dar şi prin proiecte mai puțin cunoscute cum ar fi cele de control asupra armelor, cele de luptă împotriva HIV, cele de educare a indivizilor privind drepturile omului, fiind de asemăna un element de bază în elaborarea şi crearea Curții Internaționale de Justiție[30].

În anul 2000 Canada a făcut paşi importanți în sensul implementării conceptului de securitate umană, stabilind acest concept ca piatra de temelie a politicii internaționale aplicate de aceasta. Eforturile diplomatice canadiene nu au rămas fără răspuns, țări ca Austria sau Elveția adoptând rapid la rândul lor acest concept, iar în 2003, ca urmare a susținerii acordate de către ONU şi în special datorită secretarului acesteia de la data respectiva, Kofi Annan, s-a instituit un comitet dedicat special securității umane în cadrul UN. Aceşti paşi, împreuna cu publicarea Raportului Barcelona elaborat de Uniunea Europeana în 2004 au dus la elaborarea doctrinei europene privind securitatea umană (A Human Security Doctrine for Europe), doctrină ce cerea imperativ crearea unui grup de reacție rapidă privind pericolele la adresa securității umane. Deşi acest grup nu este alcătuit şi nici nu a fost elaborat în totalitate, reprezintă un imbold serios către toate guvernele europene şi nu numai.

Securitatea umană era împărțită astfel în doua categorii importante. Prima categorie este construită în jurul unor nevoi elementare cum ar fi necesarul de alimente sau servicii medicale, iar a doua parte are la baza protecția în fața unor elemente ce pot perturba în mod negativ viața socială.

Sunt identificate şapte elemente specifice conceptului de securitate umană: securitatea economică; securitatea hranei; securitatea sănătății; securitatea mediului; securitatea personală; securitatea comunității din care face parte individul; securitatea politică.

Astfel conceptul se dezvolta, tot mai mulți analişti înaintând fiecare propria viziune asupra lui. Deşi toate aceste noi definiții sunt la fel de vagi intre ele, cuprinzând de fapt toate fațetele statului şi societății, sunt construite în jurul aceloraşi şapte elemente descrise pentru prima oară în cadrul raportului din 1994.

Jorge Nef împarte aceste 7 elemente în cinci categorii, Laura Reed şi Majid Tehranian în cartea acestora "Evolving Security Regimes" identifică nu mai puțin de 10 elemente esențiale incluzând aici securitatea spirituală şi psihologică, iar unii autori precum Caroline Thomas sunt la fel de vagi şi se referă la asigurarea nevoilor elementare supraviețuirii, la împlinirea "demnității umane", sau emanciparea față de sistemele opresive.

Deoarece securitatea umană se identifica toate părțile unei societăți şi cu stabilirea unei stări de perfecțiune totale, tot mai mulți critici afirmă că securitatea

28 Austria, Canada, Cile, Elveția, Grecia, Irlanda, Iordania, Mâli, Olanda, Norvegia, Slovenia şi Thailanda, Africa de Sud participând ca observator.

29 Dan Henk, '*Human Security: Relevance and Implications'*, 2005.

30 International Criminal Court

umană reprezintă doar o utopie. Securitatea umană pare capabilă de a susține şi a fi susținută nu doar de orice teorie, ci şi de opusul acesteia, depinzând de elementele specifice şi părerile subiective ale cerui care o defineşte.

În ultimii ani, climatul de securitate global a suferit numeroase modificări, majoritatea acestora fiind pozitive. Războaiele civile, actele de genocid sau crizele internaționale au scăzut considerabil.

Securitatea umana reprezintă unul dintre conceptele cele mai noi care afectează şi influențează relațiile internaționale. Este un concept care afectează toate ramurile unei societăți şi ale unui stat.

O definiție clară a acestui concept nu a fost dată până în acest moment şi datorită valențelor acestuia nici nu poate fi dată prea curând. De asemenea, nici elementele componente ale acestui concept nu pot fi clasificate în ordinea importanței, aceasta variind de la stat la stat, toate fiind subiective. În state dezvoltate cum ar fi SUA sau cele care compun Uniunea Europeana, o importanță ridicată este acordata protejării mediului înconjurător, în vreme ce în state cum ar fi cele ce formează regiunea sub-sahariana, protejarea mediului nu are nici o importanță, în acele zone asigurarea securității fizice are prioritate.

Dintre diversele domenii care afectează securitatea, securitatea societății, inițial a primit cea mai puțină atenție, chiar mai puțină decât securitatea economică, sau cea a mediului înconjurător. Cu toate acestea, natura conflictelor de după Războiul Rece, în special cele din Europa şi Africa, au ridicat problema securității societății pe prima pagină a agendei internaționale. Securitatea societății suferă de aceleaşi slăbiciuni care afectează domenii cum ar fi cele menționate mai sus, securitatea economică sau cea a mediului înconjurător. În mod sigur depăşeşte definiția clasică a securității, siguranței statale, care avea la bază siguranța militară.[31]

În cadrul sistemului internațional contemporan granițele societății şi cele ale statului nu coincid. Chiar şi state cu o populație omogenă cum ar fi Japonia, tind să aibă minorități naționale. În restul sistemului internațional toate statele au o minoritate de o mărime sau alta. Acesta este un motiv pentru a trata securitatea societății cu toată seriozitatea posibilă. Securitatea societății asigură o cale de a privi ideea de securitate în momentul în care obiectul principal nu este statul, ci oamenii care trăiesc în interiorul acestuia.

Chir şi când statul şi societatea au aceeaşi graniță, statul şi societatea trebuie tratate ca fiind două subiecte distincte. Statul reprezintă o structură administrativă, ce are la bază un teritoriu fix, clar definit. În contrast, societatea, reprezintă un concept al identității, felul în care diversele comunități interacționează între ele şi felul în care un individ se percepe pe sine însuşi ca făcând parte dintr-o comunitate.

Insecuritatea societății apare în momentul în care comunitatea percepe un eveniment care amenință chiar existența acelei comunități. Ole Waever afirmă că după Războiul Rece a avut loc o schimbare esențială, dar în general neremarcată decât prea târziu, comunitățile tinzând să dorească „despărțirea de stat" şi apropierea de statul-națiune. Este astfel posibil ca un stat să rămână „sigur" atât militar cât şi politic, dar cu toate acestea să se simtă amenințat. Iranienii, de exemplu, ar putea simți că

31 Monty Marshall şi Ted Robert Gurr, „*Peace and Conflict",* 2005, New York, pp.23-41.

Iranul ca stat este în siguranță, dar sistemul islamic de credință şi valorile de bază care stau în centrul identității lor ca o comunitate, să fie cel amenințate de către Occident.

Securitatea societății reprezintă diferitele grupuri sau comunități care au la bază diverse valori comune. Aceste valori comune pot varia în timp şi spațiu, comunitățile putând fi definite ca naționale, religioase, rasiale etc. Conceptul de securitatea putând fi astfel înțeles ca fiind strict legat de conceptul de identitate. Factori obiectivi cum ar fi limbă sau zona, locația pot fi implicați în construcția unei identități, dar până la urmă, preferințele personale sau alegerile politice pe care le face un individ pot fi elementele cheie în stabilirea propriei identități şi apartenența sa la o comunitate, prin sublinierea factorilor care îl apropie de o comunitate dar şi a celor care îl îndepărtează de alta.

Astfel, se încearcă atingerea unor obiective clare. Primul dintre acestea îl reprezintă încercarea de a separa noțiunea de securitate de cea a securității statale, care domina scena relațiilor internaționale şi de a conştientiza că de cele mai multe ori nu statul se află în pericol. Un al doilea obiectiv este de a asigura o bază de pornire pentru agenda internațională, modalitățile vechi de a gândi si analiza evoluțiile internaționale nemaiputându-se aplica în prezent. Majoritatea conflictelor de la sfârşitul anilor 90, nu au mai necesitat intervenția internațională pentru a aplana conflictele inter statale. De cele mai multe ori, ajutorul internațional a fost necesar pentru a preveni dezintegrarea comunităților, a opri războiul civil sau pentru a ajuta la reconstrucția statelor afectate de conflict. Conflictele porneau de la „senzația" că un stat sau o comunitate reprezintă un pericol la adresa propriilor valori fundamentale, acestea nefiind între state, ci între diverse comunități statale sau războaie civile.[32]

Situația internațională necesită astfel o nouă perspectivă, una mai nuanțată, care să explice cum s-a ajuns la izbucnirea conflictului în interiorul societăților între majorități şi minorități, între grupuri cu diverse concepții şi percepții asupra simbolurilor care îi reprezintă.

Una dintre criticile care se pot ridica la adresa conceptelor clasice privind securitatea este că acestea percep statul ca principalul şi, în acelaşi timp, singurul actor important pe scena internațională, ignorând cu desăvârşire individul, persoana, acel element esențial care creează şi modelează statul.

Trebuie înțelese diferențele dintre noțiunea de stat din vremea Imperiului Roman, Imperiul Habsburgic sau statul cum este văzut în perioada Războiului Rece pentru a putea înțelege cum este percepută noțiunea de securitate şi ce însemna aceasta în diverse perioade şi ceea ce înseamnă astăzi. Concepte care erau valide până nu demult sau care au fost valabile în trecut nu mai pot fi aplicate astăzi din simplul motiv că actorii care le-au creat la un moment dat nu mai există. Operând cu un concept nedezvoltat de stat-statalitate, se impun restricții majore asupra înțelegerii conceptului de securitate şi în special asupra conceptului de insecuritate şi asupra felului în care acesta influențează comunitățile.

Cu toate acestea, nici acest model nou creat nu este lipsit de vulnerabilități sau defecte, pentru simplul motiv că nu a făcut decât înlocuiască statul cu comunitatea,

32 Amitav Acharya, *„Debating Human Security: East Versus the West",* 2001, Washington, pp.78-82.

dar continuă să îi confere acesteia din urmă aceleaşi caracteristici pe care le avea înainte statul, repetând aceleaşi greşeli, doar că la o scară mai mică.

Martin Shaw critică, de asemenea, această nouă definiție subliniind faptul că aceasta pune prea multă bază pe existența unei identități unitare, coerente şi stabile. Această identitate, ca şi societatea care o adoptă trebuie privită ca fiind fluidă, în continuă schimbare, existând cazuri în care unul din elementele care defineşte o societate este definit în comparație cu alta, ignorându-se diversele valori care stau la baza lor, iar în unele cazuri fiind doar tendința uneia de a respinge ceea ce promovează cealaltă identitate.

Natura relației dintre identitate şi societate nu este de fiecare dată clară şi uşor de stabilit. Ole Waever afirmă că o națiune, spre diferență de un stat, va permite integrarea, doar în momentul în care este sigură că propria identitate nu este în pericol, nu va fi compromisă sugerând astfel omogenitatea grupului. Cu toate acestea, tot Waever afirmă că odată ce identitatea națională este percepută ca fiind „în siguranță", identitatea poate evolua, dezvolta în contact cu exteriorul, fie prin adoptarea unor idei ce nu îi aparțin, dar care nu îi pun în pericol propriile simboluri, sau se poate întări prin acțiunea instinctivă de respingere a ceea este străin. Se recunoaşte astfel că, identitatea reprezintă un concept în continuă schimbare, o noțiune care este în permanentă evoluție.[33]

Invariabil există un anumit grad de interacțiune între două culturi vecine de diferite mărimi, ceea ce poate genera un sentiment de vulnerabilitate, de nesiguranță pentru membrii culturii de dimensiuni mai mici.

Proiectele de integrare ce încearcă să impună cultura dominantă se bazează în primul rând pe manipularea instituțiilor ce sunt responsabile de reproducerea culturală, cum ar fi educația sau mass-media. În statele mai represive va exista chiar o încercare de negare a minorității, promovând doar cultura dominantă, ignorând voit existența alteia, aşa cum este cazul minorității kurde din Turcia.

În cazul integrării pe verticală, presiunea pe o anumită cultură apare datorită existenței unui proiect de integrare, aşa cum a fost încercarea de a crea Republica Federală Iugoslavă sau de apariția Uniunii Europene. Tensiuni pot apărea şi datorită tendințelor secesioniste din interiorul unui stat. Astfel de probleme apar atunci când o societate stabilă şi omogenă este pusă în fața unor tendințe integraționiste sau secesioniste.

Dar dacă este luat ca exemplu apariția Uniunii Europene, realizăm că riscurile şi presiunile apărute nu sunt directe cum ne-am putea aştepta sau că sunt total diferite. Statele şi societățile sunt deseori puse în fața diverselor pericole care apar neaşteptat şi care variază de la un caz la altul, astfel că toate acestea trebuie „catalogate" şi depăşite în ordinea importanței care le este dată.

După sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, statele vest europene au decis că divizarea Europei în state „rivale" economic, total independente între ele, referindu-se în special la Franța şi Germania care au fost rivale secole de-a rândul, reprezintă un pericol prea mare, putând genera mai devreme sau mai târziu un alt conflict care să macine continentul. Soluția găsită a fost una economică, care deşi

33 Michael Sheehan, *„International Security",* 2005, New York, pp.85-87.

genera tensiuni datorită „integrării”, s-a considerat că este de preferat în comparație cu riscul izbucnirii unui nou război.

Felul în care diferitele societăți percep nesiguranța este direct legat de felul în care aceste societăți au fost create şi s-au dezvoltat. Societăți cum ar fi cea americană sau cea engleză, deşi tind să aibă anumite reticențe sau să impună anumite reguli emigranților, sunt considerate în general ca fiind indulgente în această problemă, având o lungă istorie de acceptare şi asimilare a acestora. Problemele apar atunci când imigranții tind să reziste asimilării în cadrul culturii pe care ar trebui să o adopte şi se simt la rândul lor amenințați.

Deoarece de cele mai multe ori sunt un grup diferit religios sau rasial, prezența lor poate crea o stare de nesiguranță în cadrul comunității din care au hotărât să facă parte, chiar dacă prezența lor nu este generatoare directă de probleme. State cu o identitate culturală puternică se pot simți amenințate de globalizare şi să aibă un comportament temător sau direct agresiv chiar şi față de grupurile mici, nou apărute.

Oamenii pot alege să emigreze din diverse motive, cum ar fi cele economice sau cele religioase. Dar, de asemenea, pot fi forțați să se mute datorită încercărilor de a omogeniza o anumită zonă. Migrația poate reprezenta un pericol la adresa securității unui stat, dacă majoritate din acel stat este doar cu puțin mai mare decât minoritate, influxul de emigranți putând destabiliza balanța, creând conflict.

Frica impactului emigranților nu este nouă, chiar şi state cum ar fi Anglia sau America, dând uneori dovadă de reticență când vine vorba de emigranți. Mai mulți lideri europeni s-au referit la emigranți ca fiind o problemă de securitate națională.

Lărgind definiția securității s-a permis includerea în categoria de pericole la adresa statului a unor noi categorii, refugiații şi emigranții devenind probleme de securitate.

În acest caz, distincția lui Arnold Wolfers între pericole obiective şi cele subiective este relevantă. O migrație majoră poate fi importantă pentru țara în care aceştia se mută deoarece elemente cheia ale culturii pot fi „diluate” de modelele alternative ale emigranților. O mică populație națională se poate simți vulnerabilă din acest punct de vedere.

Chiar dacă nivelul emigrației este relativ mic pentru a avea un efect real asupra populației deja existente în zona respectivă, problema poate fi exploatată de către politicienii care doresc creşterea în sondaje prin promovarea fricii.[34]

Emigrația subliniază importanța identității în cadrul securității societății. Emigranții pot fi văzuți de o anumită parte a populației ca un pericol economic în primul rând deoarece de cele mai multe ori aceştia acceptă un salariu mai mic şi condiții inferioare de lucru. În acest caz, securitatea societății se suprapune cu securitatea economică.

Percepția că emigranții sunt un pericol la adresa identității culturale este strâns legată de definiția comunității gazde. Populația se poate teme de un amestec etnic, religios sau cultural, guvernele se pot teme de apariția xenofobiei şi de creşterea

34 Shahrbanou Tadjbakhsh, „*Human Security : The Seven Challenges of Operationalizing the Concept”,* 2005, pp.67-68.

influenței partidelor xenofobe, fiind forțate să adopte timpuriu politici ce diminuează accesul emigranților.

Trebuie analizat impactul cultural pentru a putea înțelege implicațiile asupra securității societății, deoarece emigranții sunt văzuți ca un pericol la adresa societății, nu neapărat la adresa statului sau a individului. Dimensiunea fluxului de emigranți este relevantă, deoarece dacă acesta este mic în comparație cu mărimea populației deja existente, senzația de pericol poate chiar să nu apară. Dar dacă populația rezidentă consideră că propria cultura este foarte diferită sau superioară celei nou apărute, chiar şi un număr mic de emigranți poate genera tensiune în cadrul societății.

Securitatea societății rămâne un concept problematic. Distincția sa față de celelalte sectoare ale securității nu este clară, permițând de multe ori crearea unui sentiment de nesiguranță la adresa comunității, în loc să ofere căi de a o întări.

Bibliografie:

[1]. BACH, Robert L. 2002. "Global Mobility, Inequality and Security: Reflections on a Human Security Agenda." Paper prepared for the Commission on Human Security. [www.humansecurity-chs.org].

[2]. BAJPAI, Kanti. 2000. "Human Security: Concept and Measurement" Occasional Paper 19. The Joan B. Kroc Institute for International Peace Studies, University of Notre Dame, Notre Dame, Indiana.

[3]. CHUDOBA, Johannes. 2002. "Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in Central and Eastern Europe." Paper prepared for the Commission on Human Security. [www.humansecurity-chs.org].

[4]. GURR, Ted Robert. 2002. "Containing Internal War in the Twenty-First Century." In Fen Osler Hampson and David M. Malone, eds., *From Reaction to Conflict Prevention: Opportunities for the UN System.* Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers.

[5]. LEANING, Jennifer, and ARIE Sam. 2000. "Human Security in Crisis and Transition: A Background Document of Definition and Application." CERTI Project, New Orleans, Payson Center for International Development and Technology Transfer, Tulane University. [www.certi.org/publications/policy/human security-4.htm].

[6]. LODGAARD, Sverre. "Human Security: Concept and Operationalisation." [www.hsph.harvard.edu/hpcr/events/hsworkshop/lodgaard.pdf].

IMPLICAȚIILE CONCEPTULUI DE GRANIȚĂ ÎN SECURITATEA EUROPEANĂ

Cristina BOGZEANU*

Lucrarea de față își propune să construiască o imagine de ansamblu asupra relevanței conceptului de graniță pentru modul în care securitatea este abordată la nivelul Uniunii Europene. Este luat, astfel, în calcul faptul că noțiunea de graniță își dublează semantica atunci când este tratată din perspectivă europeană, ea putând desemna fie limita care separă statele membre ale Uniunii, fie demarcația dintre UE ca entitate politcă și statele ne-membre ale organizației. Această caracteristică a granițelor europene are un impact semnificativ asupra modului în care sunt dezvoltate și implementate ideile și politicile securității europene. Analizând documentele ce alcătuiesc fundamentul juridic al organizării și funcționării UE, implicațiile practice ale acestora, dar și statutul UE, așa cum este ea văzută din perspectiva teoriilor relațiilor internaționale, vom încerca să conturăm termenii în care se definește relația graniță-securitate la nivel european.

I. Caracteristici europene ale noțiunii de graniță

Într-o lume supusă procesului globalizării, despre care s-a afirmat adesea că este lipsită de granițe (*„borderless world”*), noțiunea de „graniță”/ „frontieră” este supusă tot mai mult studiilor și dezbaterilor, din cauză că noile condiții ale mediului internațional impun o redefinire a acestuia. Ideea de „graniță” sau „frontieră” a fost definită, din punct de vedere juridic, drept limita care separă două entități politice, conceptele de „graniță” și „frontieră” evoluând în strânsă legătură cu ideea de *stat* și *suveranitate*. Practic, ideea de stat reunește conceptele de graniță, autoritatea suverană și guvernarea populației. Prima recunoaștere oficială, în legislația internațională, a dreptului suveran al statului teritoral datează din 1648, acesta fiind menționat în Tratatul de pace care a încheiat războiul de treizeci de ani dintre lutherani, calviniști și catolici. Documentul încheiat la Westphalia recunoștea existența unor diferențe ireconciliabile între aceste ramuri ale creștinismului și acorda domnitorilor dreptul de a decide în chestiuni religioase pe teritoriul statelor lor. Cu timpul, acest drept suveran de a decide înăuntrul granițelor a evoluat și s-a modificat în același ritm cu dezvoltarea ideii de stat.

Astăzi, granița, ca limită, ca separare între entități politice, se relativizează în condițiile globalizării și ale dezvoltării Uniunii Europene, ca hibrid de organizație interguvernamentală și supranațională. UE este o construcție *sui generis*, ea neputând fi încadrată într-o categorie de entități politice stabilită anterior apariției ei. Unicitatea îi este conferită tocmai de faptul că ea funcționează atât pe principiul cooperării interguvernamentale, cât și pe cel al centralizării administrației în mâna unui organism supranațional. Astfel, UE presupune, în același timp, două caracteristici aparent contradictorii – păstrarea suveranității și cedarea ei. Astfel, relația dintre teriroriu, populație și granițe devina una problematică. Funcțiile limitelor dintre state cunosc modificări, în sensul că anumite granițe sunt întărite (în special, prin controlul

*** Asistent de cercetare științifică la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.**

exercitat asupra valurilor de imigranți), iar altele sunt slăbite (prin dreptul la libera circulație a persoanelor, bunurilor, capitalurilor şi serciviciilor, prin uniunea monetară şi piața unică europeană).

În aceste condiții, considerăm necesară o reconsiderare a semnificației conceptului de „graniță", atunci când este tratat din perspectivă europeană. Deşi, în secolul XXI, există tendința de a considera termenii de „graniță" şi „frontieră" interşanjabili, la nivel comunitar, trebuie făcută o distincție clară între cele două denumiri. În UE, vorbim despre granițe interne (limita dintre statele membre) şi despre granițe externe (limita dintre UE şi state terțe). Există, în general, tendința de a asocia „granița" liniilor externe ce delimitează conturul unui stat, în interiorul cărora se manifestă o identitate colectivă, stabilitate şi securitate. Frontiera, în schimb, desemnează de cele mai multe ori o zonă de contact, intermediară, între două sau mai multe culturi sau între sisteme politice distincte. Aplicând aceste definiții în context european, ca mediu în care suveranitatea este păstrată doar între anumite limite, *vom putea asocia conceptul de graniță limitelor externe ale UE, liniilor ce fac demarcația între construcția europeană şi statele noneuropene, iar pe cel de frontieră liniilor dintre statele membre ale UE.*

În condițiile în care statele europene sunt moderne şi bine dezvoltate, posibilitatea emergenței unui conflict cu mize teritoriale este aproape nulă. Europa este, astăzi, caracterizată, în primul rând, de faptul că statele ei îşi rezolvă divergențele şi problemele doar pe baza cooperării, şi, în al doilea, de liberatatea europenilor de a circula liber. O confruntare la nivel continental, care să plece de la dorința de a retrasa frontierele între state, nu mai este plauzibilă. Totuşi, aceste frontiere sunt caracterizate de un grad mare de permeabilitate, din cauză că statele respective sunt parte a unei construcții cu o importantă componentă supranațională. Astfel, frontierele îndeplinesc un dublu rol în UE – în primul rând, ele trasează limitele suveranității statelor membre, fără a ridica obstacole în fața coordonării europene a anumitor aspecte naționale şi, în al doilea rând, dobândesc în cadrul Uniunii funcția de conectare între state, fiind, practic, porți de acces dintr-un stat membru în altul. Este, deci, posibilă crearea unui spațiu european comun în ce priveşte politica externă şi de securitate europeană, justiția, libera circulație a persoanelor, a bunurilor şi a serviciilor, politica agricolă, piața economică internă, uniunea monetară etc.

Pe de altă parte, Tratatul de Reformă stipulează, la articolul 3a, aliniatul 2, că „Uniunea respectă (...) identitatea națională a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice şi constituționale, inclusiv în ceea ce priveşte autonomia locală şi regională. Aceasta respectă funcțiile esențiale ale statului şi, în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice şi apărarea securității naționale. În special, securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru". Frontierele funcționează, în concluzie, în sensul lor primar atunci când sunt tratate aspecte care nu țin de competențele Uniunii şi îşi pierd conotațiile clasice atunci când sunt abordate domenii intrate în competențele comunitare. Deşi nu pot fi ignorate, în special, din cauză că statele membre tind să îşi urmărească propriile interese naționale individual,

frontierele merg pe linia unei estompări progresive la nivel comunitar, în special, prin dreptul la libera circulație a persoanelor, capitalurilor, bunurilor şi serviciilor.

Granițele europene, pe de altă parte, nu sunt stabile, ele având posibilitatea de a se extinde prin primirea unor noi membri în Uniune, sau de a se micşora. Tratatul de la Lisabona (articolul 49A) stabileşte clar că „orice stat membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune". Prin urmare, deşi granițele au rolul de a stabili limitele exterioare ale construcției europene şi de a delimita un spațiu comun de identitate, stabilitate, securitate, ele stau sub semnul schimbării. Uniunea a parcurs, în acest sens, un drum lung de la cele 6 state care au creat Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi a Oțelului (1951) şi Comunitatea Economică Europeană (1957), până să ajungă la formula actuală de 27 de state membre. După constituirea celor două comunități-nucleu, Uniunea a cunoscut nu mai puțin de şase etape de extindere ce au echivalat cu şase modificări ale granițelor sale. Viitoare modificări ale limitelor externe ale UE sunt deci, teoretic, posibile.

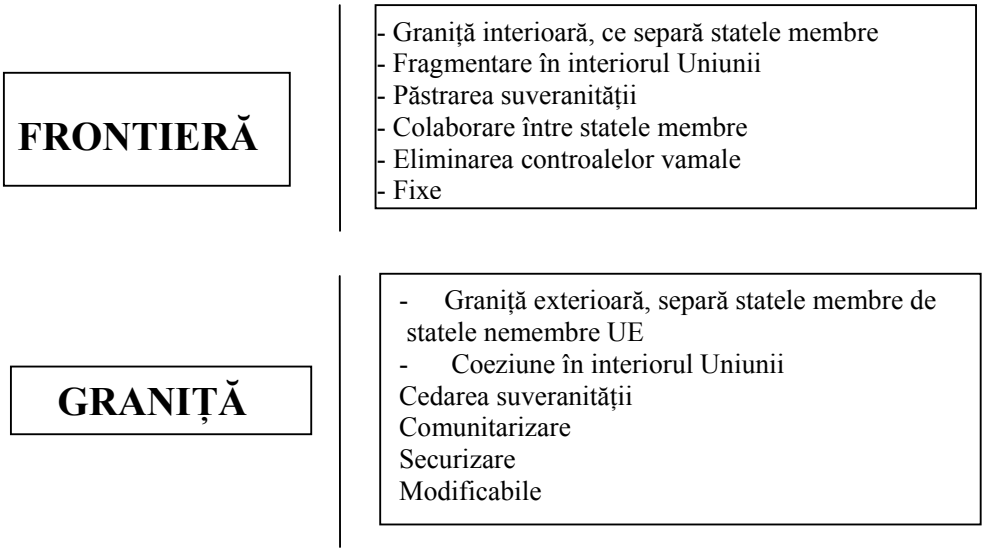

Figura 1 – Caracteristici ale noțiunilor de frontieră şi graniță la nivelul Uniunii Europene

Cele două semnificații europene ale limitelor corespund unor activități ale Uniunii care nu par mai puțin paradoxale – ideea de frontieră este legată de cooperare şi colaborare între statele membre, iar cea de graniță de securizare a căilor de acces în UE împotriva terorismului internațional, a imigrației ilegale, a crimei organizate etc.

II. Frontierele şi sistemul de securitate al Uniunii Europene

În ceea ce priveşte aspectele care țin de securitate, problema granițelor/frontierelor este chiar mai delicată. Problemele care țin de asigurarea securității țin, în mod tradițional, de prerogativele statului-națiune. Dincolo de faptul că un stat-națiune presupune o limbă, o cultură şi o identitate comune, el implică în primul rând un teritoriu propriu care trebuie apărat. Statul îşi asumă responsabilitatea apărării acestui teritoriu în virtutea principiului suveranității, care, la nivel interior, presupune predominanța statului asupra cetățenilor săi, iar, la nivel exterior, urmărirea

interesului național. Frontierele au fost văzute, în mod tradițional, în termeni militari. Însăşi etimologia noțiunii de frontieră are referințe militare; vocabula de față a evoluat de la „front" (limba franceză), care desemna inițial prima linie de luptă. În plus, majoritatea conflictelor dintre state au avut mize teritoriale, urmărind fie apărarea, fie cucerirea acestuia. Frontierele au fost abordate de-a lungul istoriei, drept linii care trebuiau apărate sau cucerite militar. Această viziune asupra frontierei şi funcția ei de delimitare a teritoriului asupra căruia este exercitată o anumită putere suverană tind să se schimbe în contextul construcției europene, fundamentată pe principiul cooperării între statele membre pentru a realiza o uniune cât mai strânsă între acestea. Mediul internațional actual şi tradiția europeană în ce priveşte problema frontierei şi a suveranității se combină în modul unic în care Uniunea abordează securitatea, aplicând diferite principii de funcționare – cooperare, integrare.

Politica Externă şi de Securitate Comună (PESC), împreună cu Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) reprezintă principalele instrumente ale Uniunii pentru gestionarea aspectelor care țin de securitate. Ele implică cedarea, într-o măsură mai mare sau mai mică, a suveranității naționale către UE, fapt ce se realizează cu mari dificultăți, având în vedere importanța acordată de statele europene acestui principiu. Tratatele care reglementează funcționarea Uniunii, şi, în special, a securității reprezintă un compromis între cedarea şi păstrarea suveranității, între funcționarea pe principii comunitare şi cea pe principii interguvernamentale. Deşi organizația îşi propune „dezvoltarea progresivă a politicii de apărare comună, care va putea da naştere unei apărări comune, în condițiile în care Consiliul European va decide astfel" (Tratatul de la Nisa, articolul 17), UE se angajează, după cum am demonstrat anterior, să respecte funcțiile tradiționale ale statului, în ce priveşte securitatea. Astfel, deşi limitele ce separă statele membre tind, din anumite puncte de vedere (libera circulație a cetățenilor europeni), să se estompeze, frontierele încă funcționează în sensul lor clasic atunci când se ridică problema securității. Definiția juridică a limitelor statului este cea care are impact asupra problemelor de securitate.

Procesul decizional în materie de PESC/PESA este unul de natură interguvernamentală. Consiliul European (alcătuit din şefii de stat şi guvern ai statelor membre) trasează liniile directoare în funcție de care sunt adoptate măsurile în domeniul securității la nivelul Uniunii. Cei mai importanți factori de decizie țin în principiu de statele membre. Reprezentanții lor se reunesc fie sub egida Consiliului European, a Consiliului UE reunit sub forma Consiliului de Afaceri Generale şi Relații Externe, a Comitetului Reprezentanților Permanenți sau a Consiliului Politic şi de Securitate, a Comitetului Militar, compus din şefi de stat major sau adjuncții lor, a Statului Major, compus din experți militari secondați din statele membre.

Relevant în acest domeniu este faptul că „Adoptarea de acte legislative este exclusă" (Articolul 24/ Tratatul de la Lisabona). Deciziile în materie de PESA sunt adoptate de către o instituție care nu are drept să adopte legi. În PESA, sunt adoptate strategii, acțiuni şi poziții comune, precum şi decizii. Noțiunea de strategie comună apare o dată cu Tratatul de la Amsterdam şi se referă la domeniile în care statele membre au interese comune importante, pentru care se fixează obiective şi mijloace ce urmează să fie puse în aplicare atât pentru UE, cât şi pentru statele membre. Devine, astfel, evident că atribuțiile care îi sunt cedate Uniunii în materie de

securitate, prin PESC şi PESA, sunt, în special, instrumente puse la dispoziția statelor membre pentru urmărirea unor interese comune, ceea ce echivalează, de fapt, cu păstrarea competențelor naționale în materie de securitate.

În plus, există o procedură care reliefează şi mai mult faptul că definirea securității se face în continuare în termenii frontierelor naționale – *abținerea constructivă*. Astfel, un stat se poate abține de la a adopta o decizie – chiar dacă are implicații militare sau de apărare – dacă ea nu convine intereselor naționale ale statului respectiv, fără ca acest lucru să influențeze adoptarea acelei decizii cu unanimitate pentru restul Uniunii. „Dacă un membru al Consiliului declară că, din motive vitale referitoare la politica națională, intenționează să se opună ca o decizie să fie adoptată cu majoritate calificată, el nu va vota. Consiliul poate, prin majoritate calificată, să ceară Consiliului European să adopte decizia cu unanimitate" (Tratatul de la Lisabona, articolul 23).

Mai mult, autonomia statelor în ce priveşte securitatea este cu atât mai mare cu cât Tratatul de la Lisabona introduce posibilitatea *cooperării structurate permenente*, care urmăreşte dezvoltarea capabilităților militare ale statelor membre. Cooperarea structurată permanentă nu trebuie confundată cu procedura cooperării întărite, care exclude problemele având implicații militare sau de apărare. Cooperarea structurată permanentă se înscrie în manifestările conceptului de „*Europă cu mai multe viteze*", ea permițând unui anumit grup de state să realizeze un grad crescut de integrare, fiind de presupus că celelalte le vor ajunge din urmă, pe măsură ce îşi vor dezvolta capabilitățile necesare. Însă, dincolo de implicațiile pe care le comportă în ceea ce priveşte libertatea statelor membre de a decide în problemele de securitate, această prevedere urmăreşte şi întărirea capacităților UE de a-şi asuma responsabilități în comunitatea internațională, inclusiv de a răspunde cererilor Națiunilor Unite care au devenit din ce în ce mai frecvente.

De asemenea, nu trebuie să trecem cu vederea că Uniunea îşi propune să evolueze către un sistem de „*apărare comună*" (Tratatul de la Nisa, articolul 17), ceea ce presupune creearea unei forțe armate a cărei conducere să fie încredințată unui organism supranațional. Din pricina obstacolelor ridicate în calea cedării suveranității statale, UE nu are încă o armată proprie, dar statele membre, care sunt, în marea lor parte, şi membre NATO, au pus la dispoziția Uniunii o serie de forțe armate naționale care să participe la operațiuni în cadrul PESA.

Menținerea frontierelor între statele membre ale Uniunii este susținută şi prin faptul că majoritatea statelor membre UE sunt şi membre NATO, iar Organizația Nord-Atlantică este privită în continuare drept principalul motor al securității europene. Din punctul de vedere al teoriilor relațiilor internaționale, NATO poate fi încadrată în rândul sistemelor de apărare colectivă, ceea ce presupune existența unei importante dimensiuni naționale. Statele ce o alcătuiesc şi-au făcut o evaluare obiectivă a obiectivelor naționale şi a dificultăților pe care le au pentru a le atinge, în urma căreia au conchis că, pentru urmărirea şi promovarea intereselor naționale, au nevoie de participarea într-o astfel de organizație. UE, pe de altă parte, îşi propune să se dezvolte în direcția unui sistem de apărare comună, ceea ce ar însemna dezvoltarea unor structuri înzestrate cu toate mijloacele necesare asigurării securității şi apărării, iar conducerea acestei structuri ar trebui încredințată în totalitate organizației

supranaționale care a constituit-o. Astfel, țelul UE este să creeze un sistem de apărare care să nu mai țină seama de frontierele stabilite între statele membre, însă, atât timp cât NATO rămâne principalul furnizor de securitate în zonă şi cât va exista reticența statelor membre cu privire la implicarea unei organizații supranaționale în aspectele de securitate, progresele în acest sens se vor face cu dificultate. PESC/PESA rămân instrumente de afirmare a UE ca actor pe scena internațională şi de urmărire a intereselor strategice comune ale statelor membre, fără a constitui, însă, un sistem de apărare definit între granițele Uniunii şi ingnorând frontierele statelor membre, deşi există progrese făcute în această direcție.

Totodată, utilizând teoriile constructiviste asupra instituțiilor de securitate, am putea integra construcția europeană în rândul *comunităților de securitate*. Deşi conceptul de comunitate de securitate nu se referă la indivizi, ci la entități politice, analogia cu trăsăturile comunităților de persoane se dovedeşte a fi utilă, pentru a înțelege modul în care statele se comportă în cadrul comunităților de securitate. Astfel, Gilles Férreol afirmă că noțiunea de comunitate „acoperă, dincolo de necesitate şi constrângere, de interesul material şi de afinitățile personale, toate tipurile de relații, caracterizate în acelaşi timp de legături afective strânse, profunde şi durabile, de un angajament moral şi de o adeziune sau o apartenență la o colectivitate bazată nu doar pe sentimente şi idei, ci şi pe o reciprocitate similară între drepturi şi îndatoriri" [Gilles Férreol, Guy Jucquois, *Dicționarul Alterității şi al Relațiilor Interculturale*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 150]. Definiția pune accent pe ideea de voință personală, de acțiune voluntară întreprinsă pe baza unor afinități. Pe scena internațională, în domeniul securității, termenul se referă la o grupare de actori care nutresc o „reală convingere că membrii comunității nu vor lupta fizic unii cu alții, ci îşi vor rezolva disputele într-un alt fel" [Karl W. Deutsch et. al., *Political Community and the North Area. International Organzation in the Light of Historical Experience*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957, p. 5]. Specificitatea acestei instituții constă chiar în accentul pus pe suveranitate, entitățile politice care o alcătuiesc îşi păstrează suveranitatea, ele excluzând însă posibilitatea rezolvării conflictelor pe cale militară.

Atât timp cât vorbim despre granițele interioare/frontiere, trebuie să avem în vedere o reală *fragmentare* a Europei, cel puțin în ce priveşte problema securității. Statele europene şi-au dezvoltat, de-a lungul istoriei, o tradiție a suveranității, a autodeterminării, a dreptului autorităților statale de a decide înăuntrul granițelor sale. Mai mult, într-o Europă a naționalismelor, a conflictelor pentru teritorii, a luptei pentru putere, suveranitatea apărea ca fiind indispensabilă pentru a asigura interesul național primordial – supraviețuirea. Dificultățile de cedare a suveranității în această privință sunt, astfel, justificabile. În plus, trebuie luat în calcul că dimensiunea de politică externă, securitate şi apărare nu reprezintă un fapt încheiat. UE cunoaşte, în acest sens, un proces de evoluție continuă, de dezvoltare a instituțiilor şi capacităților instituționale necesare pentru gestionarea eficientă a acestui sector.Din acest punct de vedere, Uniunea a fost definită ca fiind „un actor emergent de securitate" [Constantin-Gheorghe Balaban, Securitatea şi dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006, p. 76], ceea ce înseamnă că sistemul de securitate al Europei este în dezvoltare. Astfel, nu putem vorbi despre o Europă fără granițe decât în ce priveşte

piața unică internă şi implicațiile Acordurilor Schengen referitoare la libera circulație a persoanelor.

III. Granițele şi securitatea Uniunii Europene

a) Creionarea unui sistem de securitate şi apărare comună în interiorul granițelor externe

Granițele UE, limita ce separă statele membre de cele nemembre sunt caracterizate, în primul rând, de schimbare. Uniunea Europeană a ajuns la dimensiunile actuale în urma unor extinderi succesive. Extinderea este considerată a fi unul dintre principalele instrumente pe care organizația le are la dispoziție pentru a-şi atinge obiectivele în ce priveşte stabilitatea, securitatea şi prevenirea conflictelor. Orice țară care respectă principiile democrației, libertății, respectului pentru drepturile şi libertățile fundamentale ale omului şi statului de drept poate candida la statutul de stat membru al UE. În plus, statul respectiv trebuie să îndeplinească şi un set de criterii fundamentale cunoscute sub numele de „*Criteriile Copenhaga*" (stabilite la reuniunea Consiliului European de la Copenhaga din 1993). Acestea cer ca statul candidat să îndeplinească trei condiții fundamentale:

a) să aibă instituții stabile care să garanteze un sistem democratic matur, statul de drept, respectul pentru drepturile omului şi protecția minorităților;

b) să dețină o economie de piață funcțională capabilă să facă față presiunilor şi competiției existente pe piața internă a UE;

c) să fie capabil să îşi asume obligațiile ca stat membru UE, în special, adoptarea obiectivelor politice, economice şi ale uniunii monetare.

Procesul de extindere este unul complicat, aderarea unui nou stat la UE fiind precedată de o serie de etape care sunt menite să pregătească statele pentru asumarea rolului de membre ale Uniunii. În acest caz, se ridică problema evoluțiilor pe care trebuie să le cunoască statele care vor să adere la această organizație. Aceste transformări din perioada ce precede aderarea sunt menite să apropie legislația națională de *acquis-ul comunitar*. Prin procedura de aderare, UE a asigurat, de fapt, stabilitate în zona apropiată a ei, contribuind la dezvoltarea unor sisteme democratice stabile, moderne, bine guvernate, a unor economii de piață funcționale. Statele candidate sau potențial candidate încheie Acorduri de Asociere, Parteneriate, beneficiază de asistență financiară şi tehnică, de monitorizarea progreselor şi poartă dialoguri politice, toate cu scopul de a păstra o uniune cât mai strânsă în cadrul organizației. Per ansamblu, toate aceste stadii sunt cunoscute sub denumirea de aprofundare, definită adesea ca proces ce se derulează paralel cu extinderea sau chiar ca etapă necesară înaintea extinderii. Totuşi, faptul că, în doar 50 de ani, Uniunea a evoluat de la o comunitate de 6 membri la una de 27 are repercusiuni vizibile asupra unității în cadrul UE. Fragmentarea internă a devenit astfel evidentă. Totuşi, UE merge pe linia înglobării unor noi regiuni ale continentului. Este vorba despre Balcanii de Vest, celebrul „butoi cu pulbere" al Europei, şi despre Turcia. În ambele cazuri, procedurile pre-aderare au fost deja declanşate şi se află în diferite stadii de evoluție.

Caracterul mutabil, instabil al granițelor este menit, de fapt, să creeze un climat de stabilitate şi securitate la scară europeană. Extinderile succesive, înglobarea a cât mai multe state în cadrul de cooperare reprezentat de UE au constituit condițiile în care s-a

creat acest mediu de stabilitate. Construcţia europeană a asigurat, de la înfiinţare, o perioadă de pace şi stabilitate fără precedent între popoarele ei. Astfel, dacă faptul că UE ca variantă a comunităţii de securitate subliniază importanţa pe care frontierele/graniţele interne şi-au păstrat-o, aceiaşi formă de instituţie de securitate echivalează cu o garanţie a faptului că statele membre au eliminat orice idee a folosirii violenţei ca modalitate de rezolvare a conflictului între ele. Din acest punct de vedere, UE este o *comunitate de securitate pluralistă* definită ca „o regiune transnaţională compusă din state suverane, ale căror popoare menţin aşteptări întemeiate asupra schimbărilor paşnice" [Emanuel Adler and Michael Barnett, „Security Communities", Cambridge: Cambridge University Press, 1998, p. 30]. Aceasta presupune existenţa unei coeziuni interne, a unor relaţii directe între popoarele ce alcătuiesc respectiva comunitate, o cunoaştere reciprocă a lor prin interacţiune, ceea ce, pe termen lung, ar putea duce la crearea unor interese comune, obligaţii şi responsabilităţi reciproce.

În plus, în planul securităţii, o integrare crescândă a acestora devine posibilă datorită schimbării mediului de securitate internaţional. Faptul că apariţia unei confruntări armate a devenit astăzi aproape nulă nu echivalează cu dispariţia riscurilor şi ameninţărilor la adresa Uniunii, ci doar cu o schimbare a naturii lor. Dacă până la Războiul Rece şi în timpul acestuia, ideea de securitate era legată de pericolul unei eventuale invazii teritoriale, ameninţările sunt acum de natură globală, transfrontalieră, necesitând o abodare în consecinţă. Actori nonstatali a căror acţiune nu ţine seama de graniţele naţionale reprezintă o veritabilă ameninţare la adresa statului de drept. Este vorba, în principiu, despre fenomenul terorismului internaţional, al crimei organizate, al proliferării armelor de distrugere în masă şi al riscului ca acestea să intre în posesia primilor factori menţionaţi. Caracterul transfrontalier al pericolelor cu care se confruntă astăzi statele membre ale Uniunii face necesară o cooperare mai strânsă a acestora în ce priveşte securitatea.

Tratatele ce reglementează funcţionarea şi organizarea UE pun bazele dezvoltării acestei cooperări şi ale evoluţiei sale către un sistem de apărare comună. Tratatul de la Lisabona, spre exemplu, introduce posibilitatea cooperării structurate permenente, care urmăreşte dezvoltarea capabilităţilor militare ale statelor membre. Cooperarea structurată permanentă nu trebuie confundată cu procedura cooperării întărite, care exclude problemele având implicaţii militare sau de apărare. Deşi această clauză poate susţine gradul mare de autonomie pe care statele membre îl au atunci când trebuie să decidă în privinţa securităţii, această prevedere urmăreşte şi întărirea capacităţilor UE de a-şi asuma responsabilităţi în comunitatea internaţională.

Totodată, introducerea prin acelaşi tratat a *clauzei de solidaritate*, conform căreia statele membre îşi vor acorda asistenţă mutuală, la cererea autorităţilor, în cazul în care un stat membru a căzut victimă unui atac terorist sau unui dezastru natural sau antropic, este o dovadă a integrării progresive a securităţii. Această clauză are implicaţii asupra securităţii şi apărării, dar la nivel intern, atunci când accentul cade asupra problemelor de protecţie civilă, securitatea poate fi abordată şi la un nivel care depăşeşte limitările impuse de frontierele istorice ale statelor, păstrând însă rezerva că decizia de a cere ajutor în gestionarea unei anumite situaţii de criză aparţine tot autorităţilor statului – semn al manifestării principiului suveranităţii. În plus, progrese pe această linie au fost făcute şi prin articolul 42 (7) din Tratatul de la Lisabona care menţionează că „dacă un

stat membru este victimă a unei agresiuni armate pe teritoriul lui, celelate state membre au față de el obligația de a furniza ajutor şi asistență prin toate mijloace pe care le dețin, în conformitate cu articolul 51 din Carta Națiunilor Unite Aceasta nu trebuie să afecteze natura politicii de securitate şi apărare a anumitor state membre. Angajamentele şi cooperarea în acest domeniu trebuie să țină cont de angajamentele asumate în cadrul Organizației Tratatului Altlanticului de Nord, care, pentru acele state care îi sunt membre, rămân fundamentul apărării lor comune şi forul implementării lor". Prevederile de față nu conduc la crearea unui sistem de apărare comună dar creează o bază pentru o cooperare mai strânsă în aceste probleme între statele europene, contribuie politic şi simbolic la dezvoltarea solidarității între statele membre ale Uniunii.

Un progres notabil către construirea unui sistem de apărare comună a fost înregistrat chiar la începutul anului 2009, când Parlamentul European a votat pentru crearea SAFE (*Synchronised Armed Forces Europe – Forțele Armate Sincronizate Europene*). Synchronised Armed Forces Europe reprezintă, de fapt, primul pas făcut către crearea unei armate europene. Acelaşi act susține crearea unui Consiliu de Miniştri pentru a favoriza un grad mai mare de coerență între diferitele politici naționale. Acest efort vizează în mod evident problematica relației dintre suveranitate şi securitate la nivel european şi subliniază încă o dată dificultatea cu care se face transferul de suveranitate de la nivel național la cel supranațional. Acelaşi document vizează crearea unui Centru European Operațional, care „să aibă capacitatea de planificare strategică şi să conducă operațiunile şi misiunile PESA" (punctul 53/ Report on the European Security Strategy and ESDP). Din punctul de vedere al securității, Uniunea merge, în mod evident, către creearea unui sistem de apărare colectivă, menținând, însă, în continuare garantarea securității statelor membre între granițele naționale. Totuşi, propunerile UE, schițate de parlamentarul european de origine gernană, Karl von Wogau, urmăresc o „dezvoltare viitoare dinamică a cooperării între forțele armate naționale astfel încât să devină din ce în ce mai sincronizate" [*The Telegraph*, Blueprint for EU army to be agreed, 18 februarie 2oo9]. SAFE presupune crearea unui corp militar european, care să fie permanent disponibil.

Documentele UE referitoare la securitate (în speță, Strategia Europeană de Securitate – *A Secure Europe in a Better World*) relevă o mutare a liniei de apărare dincolo de granițele fizice ale UE. Linia de apărare a UE nu coincide cu limita geografică dintre un stat membru şi unul nemembru. Acest fenomen se datorează, în primul rând, naturii transfrontaliere a noilor amenințări la adresa securității europene. Astfel, Strategia Europeană de Securitate menționează „În era globalizării, amenințările îndepărtate sunt la fel de îngrijorătoare ca şi cele foarte apropiate. (...) Prima linie a apărării va fi adesea situată dincolo de granițe." [*A Secure Europe in a Better World*, Addressing the Threats, p. 6]. În ce priveşte securitatea, se manifestă, la nivelul UE, o tendință evidentă de a vedea granița nu în termeni de limită ce separă statele-națiune unele de altele, ci mai mult ca o zonă a țărilor potențial instabile. Aceiaşi strategie menționează „Chiar şi în era globalizării, geografia îşi păstrează importanța. Este în interesul european ca țările de la granițele noastre să fie bine guvernate". Astfel, securitatea şi stabilitatea UE depinde într-o mare măsură de prevenirea izolării statelor sărace, instabile politic, la marginea unei Uniunii lărgite.

b) Relativizarea granițelor externe şi Politica Europeană de Vecinătate

Principalul instrument al Uniunii pentru garantarea unei vecinătăți stabile este reprezentat de Politica Europeană de Vecinătate (PEV), prin care sunt oferite beneficii, şi relații privilegiate statelor apropiate apropiate în variate domenii. Aceste beneficii consistă în susținerea progresului, în special, în domeniul economic, al democratizării, al respectului drepturilor omului, dar şi în cooperarea politico-militară, astfel încât să se poată pune bazele unor acțiuni comune de prevenire a conflictelor, de combatere a terorismului şi a unor mecanisme comune de management al situațiilor de urgență. Prin aceste politici, statele se pot apropia de Uniune fără a deveni însă membre.

Uniunea şi-a creat un „cerc de prieteni", cu care întreține relații apropiate de cooperare. Deşi există o anumită politică referitoare la controlul la granițele exterioare ale Uniunii, cetățenii statelor terțe având nevoie de viză pentru a intra pe teritoriul UE, există un anumit grad de cooperare, care face din statele limitrofe Uniunii un gen de zonă-tampon, o zonă care, din punct de vedere juridic, nu face parte din teritoriul Uniunii, dar care este susținută de către aceasta pentru a asigura un mediu stabil în jurul ei. Astfel, UE face din construirea securității în vecinătate unul dintre cele trei obiective majore menționate în Strategia Europeană de Securitate, iar conform Tratatului de la Lisabona (articolul 7a), Uniunea „dezvoltă relații privilegiate cu statele învecinate, în vederea stabilirii unui spațiu de prosperitate şi de bună vecinătate, având la bază valorile Uniunii şi caracterizat de relații strânse şi paşnice, bazate pe cooperare". Acest tip de abordare a regiunilor de graniță se dovedeşte a fi foarte util dacă luăm în considerare faptul că statele prost guvernate ar putea produce valuri masive de imigrație către Uniune, ar putea favoriza dezvoltarea rețelelor transfrontaliere de crimă organizată etc. Dacă am analiza o hartă a statelor care fac parte din PEV, vom observa că UE a realizat, prin această politică, o zonă de trecere de la lumea europeană la cea ne-europeană. Aceste state (Republica Moldova, Ucraina, Belarus, Georgia, Algeria, Armenia, Azerbaijan, Siria, Liban, Israel, Iordania, Egipt, Libia, Tunisia, Algeria, Maroc, Palestina) alcătuiesc un cerc de protecție în jurul construcției europene, ce contribuie în mod evident la realizarea stării de securitate a Uniunii.

UE este, astfel, înconjurată fie de state dezvoltate, moderne, cu un comportament predictibil în ce priveşte securitatea, fie de state care sunt în curs de aderare, fie de aceste state în care este implemetată o PEV, ce asigură, pe de o parte, dezvoltarea economică, politică, socială a acestor state care au cunoscut perioade de instabilitate, iar, pe de altă parte, determină apariția unui comportament predictibil al acestor state în mediul internațional, astfel încât, ele să nu mai reprezinte un potențial factor de instabilitate în zonă.

Totodată, PEV implică şi colaborarea în ce priveşte controlul granițelor. În acest sens, statele vizate beneficiază de anumite privilegii referitoare la facilitarea tranzitului frontalier (înlăturarea sau reducerea taxelor de viză, reducerea numărului documentelor necesare pentru obținerea vizei) care aduc avantaje economice şi înlesnesc schimburile culturale, dar sunt încheiate şi acorduri asupra procedurii de primire în statul de origine a imigranților ilegal. „*Readmission agreements*" au fost încheiate, spre exemplu, cu Ucraina şi cu Maroc. Se ridică, astfel, problema slăbirii funcțiilor tradiționale ale granițelor dar şi cea a reconfirmării acestora. O comunicare a Comisiei emisă în 2003, referitoare la dezvoltarea unui nou instrument de Politică de Vecinătate, menționează

„Managementul eficient al granițelor este esențial pentru prosperitatea şi securitatea ambelor părți. Facilitarea comerțului şi a circulației persoanelor, concomitent cu asigurarea granițelor UE împotriva furturilor, a traficului, a crimei organizate (inclusiv amenințările teroriste) şi a imigrării ilegale vor fi de o importanță majoră". Uniunea îşi rezervă în acest mod dreptul de a-şi construi totuşi un „gard" bun care să o separe de vecini şi să îi permită, în acelaşi timp, o bună relație cu aceştia.

Este subliniat faptul că permeabilitatea granițelor externe ale UE este doar relativă, ele nu se şterg şi nu devin irelevante. PEV a fost creată cu scopul de a proteja UE şi vecinii apropiați de amenințările comune (terorism, imigrație ilegală, traficul de droguri, arme, carne vie etc), dar, faptul că granițele dintre UE şi vecini îşi mențin multe dintre funcțiile esențiale denotă şi o încercare de întărire a securității europene; practic, pentru ca aceste fenomene să se manifeste în interiorul comunității europene, ele trebuie să treacă două filtre – cel reprezentat de granița neeuropeană a statelor vecine şi cel de la granița europeană a acestora.

Aceste state nu sunt membre ale Uniunii dar se bucură de o serie de avantaje, care rezultă din încheierea acestor acorduri de colaborare. Permeabilitatea acestor granițe nu este doar relativă, ci şi variabilă. Romano Prodi afirma în 2002 „Nu putem şterge proiectul politic al Europei şi să tranformăm UE doar într-o zonă a comerțului liber (...) Vecinii vor împărți totul cu UE, mai puțin instituțiile". Benita Ferrero-Waldner, Comisar pentru Relații externe susținea spusele lui Prodi în 2005 „Să clarificăm ce este şi ce nu este PEV. Nu este o politică de extindere. Este o ofertă de cooperare aprofundată şi de integrare progresivă în anumite politici ale Uniunii". Este subliniat astfel faptul că statele ce beneficiază de această politică nu au perspectiva de a deveni membre UE în viitorul apropiat sau mediu, dar ele au un statut special. Până la un anumit punct, ele îndeplinesc chiar rolul de graniță, de frontieră, ca zonă de trecere de la spațiul politic european la cel neeuropean, zonă în care sunt exportate valorile europene, în care se întâlnesc opusurile, unde „ceilalți" nu mai pot fi distinşi clar de „noi".

Asigurând un climat de stabilitate politică, economică în imediata sa vecinătate, UE îşi creşte sieşi gradul de securitate. Misiunile asumate de UE prin PESA, cu sau fără recurs la capabilitățile NATO, în imediata apropiere a granițelor ei sau în zone îndepărtate, confirmă, pe de o parte, mutarea primei linii de apărare dincolo de delimitarea fizică a Uniunii şi, pe de altă parte, eforturile făcute de organizație pentru a asigura o vecinătate stabilă. Această stabilitate a zonei de la marginea UE este asigurată şi prin faptul că Uniunea, prin ea însăşi, determină o dinamică integratoare în jurul granițelor sale.

Totuşi, deşi granița externă a Uniunii pare a fluctua din anumite puncte de vedere, acest lucru nu înseamnă că delimitării fizice dintre statele membre şi cele nonmembre i se acordă o importanță mai mică. De asemenea, nu trebuie trecut cu vederea faptul că linia de demarcație dintre statele membre şi statele ne-membre ale UE coincide cu linia de demarcația dintre două entități statatele suverane. Ea va fi cu atât mai întărită şi protejată, cu cât acordurile comunitare permit libera circulație a persoanelor, bunurilor şi serviciilor în interiorul acestor granițe. Securizarea graniței externe a Uniunii care coincide cu frontiera dintre un stat membru şi un stat ne-membru al Uniunii intră atât în competențele UE, cât mai ales în cele ale statului respectiv. Spre exemplu, în cazul României, a cărei frontieră estică şi nordică reprezintă şi graniță a Uniunii, securizarea

acestor linii este asigurată atât prin Agenția Europeană pentru Managementul Cooperării Operaționale la Granițele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (Frontex), dar şi prin eforturi naționale susținute cu ajutorul Uniunii. În domeniul controlului la frontieră, România a beneficiat de sprijin din partea Uniunii Europene, prin programul PHARE. După ce România a devenit stat membru, asistența comunitară financiară în scopul întăririi controlului la frontieră şi al securizării granițelor a fost suplimentată [Carta Albă, Capitolul 4, Componenta politicii externe şi a sistemului securității naționale, p. 56]. Securizarea frontierelor externe ale statelor membre are în vedere, în special, prevenirea imigrației ilegale şi a altor forme de infracțiuni cu caracter transfrontalier.

c) Granițele României în contextul securității europene

Poziția geostrategică a României are implicații directe asupra problemei relației dintre granițe şi securitate în contextul Uniunii Europene. Poziționarea României la interferența spațiilor sud-est european, central-european, răsăritean, al bazinului Mării Negre şi a Asiei Centrale reprezintă „un atu în promovarea unor politici de stabilizare şi angajarea acestor spații, prin dezvoltarea cooperării intra- şi interregionale în contracararea riscurilor la adresa securității continentale şi globale, în corelație cu abordările organizațiilor internaționale (îndeosebi NATO, UE, OSCE)" [*Carta Albă*, Capitolul 1, Politica de Securitate a României, p. 3]. Însă, dincolo de avantajele conferite de învecinarea cu aceste spații, poziționarea României implică şi o creştere a responsabilităților în garantarea securității, nu doar pentru cetățenii naționali, ci şi a celor europeni. Spațiul Comunității Statelor Independente (CSI), care se află în plin proces de clarificare identitară, de redefinire a aspectelor teritoriale, etnice, religioase, economice etc., poate reprezenta o posibilă zonă de instabilitate şi un posibil risc pentru securitatea națională şi europeană. Spațiul sud-est European poate constitui în continuare o posibilă zonă de risc pentru securitate din cauza contextului socio-politic al statelor care au alcătuit Iugoslavia, cât şi din cauza amplificării unor riscuri neconvenționale în această zonă. Poziționarea României în apropierea acestor zone care pot reprezenta posibile surse de risc pentru securitatea europeană, faptul că majoritatea imigranților ilegali pătrund în UE prin partea de est şi tot partea de est reprezintă şi principala poartă a traficului de droguri şi de carne vie, duc la creşterea responsabilității de securizare a frontierelor naționale. Pentru țara noastră, acest capitol al tratatului de aderare s-a dovedit a fi cu atât mai dificil din cauza relației cu Republica Moldova "Pe temeiul relațiilor speciale dintre România şi Republica Moldova şi în con-sens cu responsabilitățile fireşti ce decurg din comunitatea de istorie, limbă şi cultură, cu principiul "o singură națiune – două state" şi cu spiritul politicii europene de vecinătate, vom acorda o atenție deosebită cooperării cu Republica Moldova. România are datoria politică şi morală de a sprijini acest stat în parcurgerea procesului de modernizare, democratizare şi integrare europeană, de a face tot ce este posibil pentru a susține – din punct de vedere politic, economic şi diplomatic – principiul suveranității şi integrității sale teritoriale" [*Strategia de Securitate Națională a României*, România – Vector dinamic al securității şi prosperității în regiunea Mării Negre, p. 36].

În calitate de stat membru al UE, României îi revine responsabilitatea securizării granițelor externe de Est ale Uniunii. Astfel, în condițiile în care Acordul Schengen

reprezintă principalul instrument de gestionare a aspectelor care țin de frontierele UE şi permite suprimarea controlului la frontierele interne, controlul la frontiera externă a României trebuie să asigure nu doar „verificarea documentelor de călătorie şi a celorlalte condiții de intrare, de şedere, de muncă şi de ieşire ci şi identificarea şi prevenirea amenințărilor la adresa securității naționale şi a ordinii publice a Părților Contractante" [articolul 6, litera a) din *Convenția din 19 iunie 1990 de aplicare a Acordului de la Schengen din 14 iunie 1985 privind eliminarea graduală a controalelor la frontierele comune*].

Astfel, România trebuie să parcurgă, mai întâi, un demers de reformă şi modernizare a modalităților de asigurare a controalelor la granița externă şi, apoi, va beneficia de avantajele ce decurg din statutul de membru UE şi al Convenției Schengen. Statul nostru trebuie să îşi îmbunătățească securizarea frontierelor terestre, aeriene şi maritime, să dezvolte cooperarea polițienească, să implementeze Sistemul Informatic Schengen şi reglementările referitoare la sistemul vizelor şi la protecția datelor.

Situația României, în conjunctura analizată, înglobează ambele viziuni asupra noțiunii de graniță. Statul nostru are experiența granițelor care unesc, atunci când sunt gândite în termeni de frontieră, de spațiu de trecere, de spațiu comun pentru două entități politice (schimburile economice, contactele între indivizi), dar şi pe cea a granițelor care separă două sau mai multe entități politice. Aceast fenomen este cauzat, în primul rând, de statutul de stat de graniță în interiorul Uniunii Europene.

Concluzii

Deşi din punct de vedere juridic, la nivelul Uniunii Europene, granițele îşi mențin semnificația tradițională, caracterul unic al organizației determină totuşi la nivel politic, economic, social modificări ale implicațiilor acestui concept. Granița îşi dublează sensul, ea putând defini realități diferite (graniță internă/frontieră, care desemnează limitele dintre statele membre în interiorul UE, sau graniță externă/graniță desemnând limita dintre UE, ca entitate politică distinctă, şi state nemembre).

Văzută în relație cu ideea de securitate şi suveranitate, granița interioară este corespunde unor tendințe de fragmentare a organizației, statele membre având la dispoziție o serie de instrumente ce le permit să urmărească individual interesele naționale, folosind de multe ori UE doar pentru a atinge interse comune. Totuşi, aceaste granițe tind să se estompeze dacă luăm în calcul faptul că Uniunea şi-a propus în mod oficial să evolueze către dezvoltarea unui sistem de apărare comună şi face progrese vizibile pe această linie prin propunerea de înființare a Forțelor Armate Sincronizate Europene. Nu putem însă vorbi despre „comunitarizarea" sectorului securității, de administrarea lui conform principiilor ce guvernează problemele ce intră în primul pilon, ci despre o „europenizare" a lui, de construire a unei unice expresii politice şi a implementării acesteia, care să permită, pe cât posibil, eliminarea manifestării intereselor naționale divergente, creionarea unei comunități de apărare veritabile şi o sporire a gestionării supranaționale a sectorului suveranității.

Granița exterioară, pe de altă parte, pare inițial să unească membrii în interior, să separe UE, per ansamblu, de statele nemembre, prin înglobarea țărilor membre într-un sistem instituțional comun şi prin eliminarea controalelor la frontierele interne. Pe de altă parte, aceleaşi granițe cunosc o permeabilizare relativă şi variabilă prin Politica

Europeană de Vecinătate. Prin aceasta, statele din vecinătatea imediată se bucură de anumite relații privilegiate din punct de vedere economic şi cultural cu UE, transformându-se în acelaşi timp într-un fel de avanpost al securității şi apărării europene. Uniunea vede granițele mai puțin în termeni de linii ce separă statele-națiune şi mai mult ca zone de state potențial instabile.

Bibliografie:

[1]. ADLER, Emanuel and BARNETT, Michael, **Security Communities**, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

[2]. BALABAN, Constantin-Gheorghe, **Securitatea şi dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI,** Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006.

[3]. **Carta Albă** http://www.mapn.ro/diepa/planificare/carta_alba.htm

[4]. DEUTSCH, Karl W. et. al., **Political Community and the North Area. International Organzation in the Light of Historical Experience**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957.

[5]. FÉRREOL, Gilles şi JUCQUOIS, Guy, **Dicționarul Alterității şi al Relațiilor Interculturale,** Editura Polirom, Iaşi, 2005.

[6]. Strategia Europeană de Securitate, A Secure Europe in a Better World. www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf

[7]. Strategia Națională de Securitate a României. http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf

[8]. Tratatul de la Nisa. http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf

[9]. Tratatul de la Lisabona; http://europa.eu/**lisbon_treaty**/index_en.htm

[10]. http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/031-49775-047-02-08-903-20090218IPR49774-16-02-2009-2009-false/default_en.htm

SECURITATEA SOCIETALĂ – DIMENSIUNE A SECURITĂȚII COLECTIVE ŞI NAȚIONALE

Mirela ATANASIU*

Starea națiunilor depinde de atitudinile oamenilor față de problemele ce se conturează la nivel macrosocial; presiunile pentru globalizare şi regionale amplifică şi diversifică presiunile asupra identitarilor. Prin securitate colectivă se asigură protecția membrilor respectivei organizații împotriva amenințărilor şi agresiunilor generate de agresori din exteriorul respectivei organizații şi pentru aceasta este necesară cooperarea permanentă între participanții la acest sistem pentru contracararea amenințărilor precum: terorism, crimă organizată, imigrație ilegală, proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM) şi a drogurilor, poluare, dezastre naturale sau provocate de om.

Nations state depends by peoples attitudes in regard with the problems shaping at macro-social level, presions for globalization and regionalization amplifyng and diversifying pressures against the identitaries. By colective security is assured the protection of an organization's members against the threats and aggresions generated by aggressors outside that organzation and therefore is needed the permanent cooperation between the participants tot hat system to counteract threats as: terrorism, organized crime, ilegal immigration, WMD and drugs proliferation, pollution, and natural disasters or human provoked.

Conceptul de securitate colectivă s-a născut din bătălia pentru depăşirea abordărilor de tip ideologic al conceptului de securitate şi impune acceptarea principiului „securitatea este indivizibilă", fapt ce presupune un angajament mondial în favoarea păcii şi securității, care să unifice juridic toate națiunile. Acesta constituie prima încercare de instituționalizare şi respectare a primatului dreptului internațional în scopul asigurării securității tuturor națiunilor.

1. Securitatea identitară – dimensiune a securității societale

Specialişti ai studiilor de securitate post-Război Rece (Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde) denumesc prin termenul de „securitate societală" sustenabilitatea modelelor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională şi obiceiuri, şi care, în zilele noastre, cunoaşte un proces gradual de substituție parțială prin termenul alternativ, ce pare şi mai adecvat, de „securitate spirituală".

Plecând de la obiectul securității, la nivel societal, trebuie conservate identitatea culturală, ideologică şi civilizațională. Se consideră relevant, pentru ideea de mai sus, conceptul de „securitate societală", folosit de Barry Buzan, care se referă la „*amenințările şi vulnerabilitățile ce afectează modelele de identitate comunitară şi cultura*". Atunci când ciocnirea dintre aceste modele culturale devine inevitabilă, îmbrăcând forme violente, în interiorul statelor sau peste granițe, problemele de „securitate societală" devin probleme de securitate globală şi rolul comunității internaționale în prevenirea amplificării conflictului apare şi mai pregnant (cum este

* **Doctorand, Ştiințe Militare şi Informații, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

cazul fostei Iugoslavii, n.a.). În ceea ce priveşte prevenirea izbucnirii conflictului, prin acţiunea asupra cauzelor care îl pot produce şi prezervarea securităţii societale, esenţială devine analiza caracteristicilor naţionalismului şi a formelor sale agresive.

Gravitatea juridică a faptelor este considerată ca fiind mai scăzută în cazul aplicării de rele tratamente unui individ, pe baza apartenenţei sale la o comunitate etnică, religioasă, naţională dar, în cazul aplicării aceluiaşi tip de tratamente unui grup, implicaţiile sunt mai evidente şi cu urmări mai complexe[1].

În demersul de a defini securitatea grupului, trebuie să facem menţiunea că, la acest nivel, există multe similitudini cu nivelul securităţii individuale. Aşa cum individul aşteaptă a i se asigura securitatea ca persoană, în mod similar, există aşteptări la nivel de grup. Din punct de vedere al grupului, însă, considerăm drept major, pentru asigurarea unei stări de securitate, faptul de a fi la adăpost de orice discriminare, ca urmare a împărţirii unor valori comune ale grupului respectiv. În timp ce unui individ îi pot fi aplicate rele tratamente, pe baza apartenenţei sale la o comunitate etnică, religioasă, naţională, în cazul aplicării aceluiaşi tip de tratamente unui grup, implicaţiile sunt mai evidente şi cu urmări mai complexe[2].

Ca şi în cazul securităţii individuale, legislaţia poate ajuta la asigurarea securităţii grupului, deşi legile pot fi, de asemenea, discriminatorii, ceea ce constituie, de fapt, o sursă majoră, inevitabilă de conflict.

Există prevederi legislative speciale pentru protejarea împotriva discriminărilor a grupurilor organizate pe diferite criterii: etnice; religioase; sexuale; defavorizate, precum persoane cu dizabilităţi sau minorităţi de orice fel[3]. La nivel naţional există un set legislativ, care cuprinde cadrul de asigurare a securităţii acestora. O categorie specială o reprezintă cadrul legal pentru asigurarea securităţii minorităţilor naţionale: etnice, religioase, lingvistice sau sexuale[4].

Drepturile acordate minorităţilor etnice reprezintă un subiect sensibil pentru toate statele foste comuniste, inclusiv România, mai ales după tensiunile din auto-proclamatul stat Kosovo şi recunoaşterea de către Federaţia Rusă a Osetiei de Sud şi Abhaziei, drept state de sine stătătoare. În opinia noastră, aceasta ar putea constitui

1 În Statului Curţii Penale Internaţionale sunt considerate a fi infracţiuni deosebit de grave cele care ating ansamblul comunităţii internaţionale. Crimele de genocid sunt considerate a fi „orice acte comise cu intenţia de a distruge, în tot sau în parte, un grup naţional, etnic, rasial sau religios prin: uciderea membrilor grupului; atingerea gravă a integrităţii fizice şi psihice a membrilor grupului; supunerea intenţionată a grupului la condiţii de existenţă care să conducă la distrugerea sa fizică totală sau parţială; măsuri vizând împiedicarea naşterilor în cadrul grupului; transferul forţat de copii de la un grup la altul".

2 În Statului Curţii Penale Internaţionale sunt considerate a fi infracţiuni deosebit de grave cele care ating ansamblul comunităţii internaţionale. Crimele de genocid sunt considerate a fi „orice acte comise cu intenţia de a distruge, în tot sau în parte, un grup naţional, etnic, rasial sau religios prin: uciderea membrilor grupului; atingerea gravă a integrităţii fizice şi psihice a membrilor grupului; supunerea intenţionată a grupului la condiţii de existenţă care să conducă la distrugerea sa fizică totală sau parţială; măsuri vizând împiedicarea naşterilor în cadrul grupului; transferul forţat de copii de la un grup la altul".

3 Un exemplu reprezentativ îl constituie Convenţia pentru protecţia minorităţilor naţionale, Consiliul Europei, Strasbourg, 1995.

4 Printre drepturile minorităţilor se numără: recunoaşterea, cetăţenia, protecţia împotriva discriminării, reprezentarea, participarea în viaţa publică etc.

principala sursă de tensiuni la nivel național dacă nu este gestionată corect de decidenții politici având în vedere structura minorităților din România.

Există de asemenea prevederi referitoare la principalele libertăți ale indivizilor de a se asocia, de a se exprima, de a se organiza pentru a-şi asigura securitatea. Astfel, în Constituția României se face referire la sindicate, patronate sau asociații profesionale ca forme de organizare social-grupale alături de partidele politice - „*pluralismul fiind considerat o condiție a garanției democrației constituționale*”[5]. Dreptul la identitate[6], dreptul la învățătură[7], dreptul la cultură[8], dreptul la reprezentare în viața politică[9] sau administrația publică locală[10], dreptul la folosirea limbii materne sau a interpretului în justiție[11] sunt manifestări permise minorităților ca grupuri sociale organizate.

2. Securitatea națională – securitatea națiunii

Pentru o perioadă de timp îndelungată, securitatea unei națiuni a fost confundată cu puterea militară a acesteia, forța armată reprezentând mijlocul cel mai uzitat de rezolvare a conflictelor sau de determinare a unor subiecți să accepte punctul de vedere al celui mai puternic. Deşi legătura decisivă dintre demografie, finanțe, economie şi capacitatea națiunilor de a-şi impune voința în relațiile cu alte state a fost recunoscută încă de la începuturile istoriei, abia în epoca războaielor napoleoniene s-a făcut o distincție clară între puterea unui stat şi puterea sa armată ca parte a celei dintâi[12].

Complexitatea fenomenului de constituire a națiunii, în parte politic, în parte cultural, permite multe interpretări şi definiții. Nici religia, nici interesele comune, nici geografia nu pot califica deplin o națiune. Ernest Renan exprima sublim faptul că „națiunea este un suflet, un principiu mintal. Acest principiu este constituit din două lucruri, care de fapt sunt unul şi acelaşi. Unul este amintirea, celălalt este acordul valid de a trăi împreună ...”[13]

Conceptul de națiune care stă şi astăzi la baza statului contemporan este unul de inspirație franceză, contractualistă[14]. Conform abatelui Gregoire, ansamblul cetățenilor forma o națiune unică şi indivizibilă[15]. La rândul său, Sieyes defineşte

5 Constituția României, modificată şi completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, Art. 8, 9.
6 Idem, Art. 6.
7 Idem, Art. 32.
8 Idem, Art. 33.
9 Idem, Art. 62.
10 Idem, Art. 120.
11 Idem, art. 128.
12 Secolul XXI şi securitatea națională, http://www.kritik.ro/PDF/24.cetire/12-24.pdf accesat la 3 noiembrie 2008, ora 14.00.
13 Ernest Renan, (Oeuvres Completes, Paris, vol. I, pp. 903-904, apud Hagen Schulze, States, Nations and Nationalism: from the Middle Agest o the Present, Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts, Oxford, traducere din germană de Wiliam E. Yuill, 1996/1998, p.97.
14 Această concepție despre națiune îşi are originea în teoriile contractului social din secolul al XVIII-lea, fiind consacrată de revoluția franceză.
15 Josepha Laroche, Politique internationale, L.G.D.J. Paris, 1998, p.83.

națiunea ca pe „un corp de asociații care trăiesc sub o lege comună şi sunt reprezentați de aceeaşi legislatură", exprimând prin aceasta „chintesența statului-națiune: o asociere voluntară, pentru că este contractuală, fuzionată prin integrare, în sensul tematic al termenului, de individualități, într-o națiune omogenă şi manifestându-şi voința în mod reprezentativ. Sieyes face, astfel, din națiune o persoană juridică suverană care adună la un loc pe toți cetățenii statului fără nici o distincție de ordin etnic. Această concepție va fi, de altfel, consacrată şi în articolul 3 al Declarației Drepturilor Omului şi Cetățeanului din 26 august 1789 conform căruia „*Principiul oricărei suveranități rezidă esențial în Națiune*"[16].

Ulterior, concepția contractualistă despre națiune va fi aprofundată şi cristalizată de Ernest Renan, în celebra sa conferință despre „Ce este o națiune" din 11 mai 1882, „*O națiune este un suflet un principiu spiritual. Două lucruri care în realitate nu constituie decât unul, acest suflet, acest principiu spiritual. Unul vine din trecut, celălalt din prezent. Primul este posesia comună a unei bogate moşteniri de amintiri, celălalt este angajamentul, dorința de a trăi împreună*"[17]. Practic, în această concepție, națiunea are o anume identitate colectivă, calificată mai ales de voința de convietuire, ca fiind „comunitatea cetățenilor", ca „asociație de oameni liberi şi raționali"[18], determinată de o serie de raporturi de solidaritate şi interese. Această concepție stă la baza majorității constituțiilor moderne, națiunea nefiind rezultatul unei juxtapuneri de grupuri etnice sau un fenomen exclusiv etnic sau biologic.[19] Plecând de la această concepție, articolul 1 din Constituția României defineşte statul român ca „stat național", iar articolul 2 consacră „suveranitatea națională".

Având în vedere baza teoretică a concepției de stat-națiune, apare cu claritate lipsa unei necesități reale a propunerilor vehiculate de unele cercuri politice, de înlocuire a sintagmei de stat național din Constituția României cu alte expresii, ca „stat cetățenesc" sau „stat multinațional", propuneri ce derivă dintr-o percepție etnică atribuită eronat conceptului de națiune utilizat în Constituția din 1991.

Crearea statelor-națiune în evul mediu a avut, fără îndoială, la bază, un concept al „națiunii medievale", privită în calitate de comunitate etnică. Grupurile etnice sau naționalitățile medievale erau naționalități regionale sau provinciale, modelate apoi de anumite împrejurări şi de suverani puternici şi topite gradat în unități mai mari"[20], caracterizate printr-o anumită solidaritate sau coeziune mai întâi etnică.

Ulterior, ideea de națiune a evoluat în timp, de la viziunea secolului al XVII-lea ca organizare politică formată din aristocrație şi cler. Formarea națiunilor drept comunități subiective a coincis cu formarea statelor drept comunități obiective, spre

16 St.Pierre-Caps, Les figures constitutionelles des l'Etat-nation, Seminarul Uni-Dem "Les mutations de l'Etat-nation en Europe a l'aube du XXI-e siecle (Nancy, France, 6-8 nov.1997), Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, pp.3-4.

17 E. Renan, Qu'est-ce gu'une nation?, Presese Pocket, 1992, p.54.

18 P.de Senarclens, Mondialisation, souverainete et theories de relations internationales, Ed. Dalloz, Armand Collin, Paris, 1998, p.13.

19 M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, J. Vida, Constituția României, comentată şi adnotată, Ed. R.A. Monitorul Oficial, Bucureşti, 1992, pp.6-7.

20 I.A. Pop, Geneza medievală a națiunilor moderne, Editura Fundației Culturale Române, Bucureşti, 1998, pp.18-21.

sfârşitul evului mediu, iar spre sfârşitul secolului al XVIII-lea construcţia politică a statului naţiune avea să îi includă pe toţi membrii naţiunii şi nu doar elitele. După revoluţii survenite în 1688 în Anglia şi 1789 în Franţa, balanţa semnificaţiei a început să se încline în sensul de naţiune a poporului în detrimentul celei de naţiune aristocrată şi confruntările din Primul Război Mondial au dus la formarea definitivă a substanţei naţionale a statului şi astfel începe era statului naţional total (1914-1945). Principiul auto-determinării a permis formarea de state-naţiune suverane, principiu ce a fost încălcat la Conferinţa de la Yalta şi înlocuit de o politică bipolară care împărţea lumea în două sfere de influenţă.

După prăbuşirea sistemului bipolar, relaţiile internaţionale post-război rece au fost martore ale unui proces de „*resurecţie a unor tradiţii culturale, politice locale, care au stat amorţite şi care sunt reinventate*”[21]. Asistăm la un fenomen de “repliere identitară”, de “revitalizare a unor micro-istorii” care ameninţă statul-naţiune teritorial printr-o veritabilă “reîntoarcere a naţionalismului”, o resurecţie naţionalistă pe baza unei exacerbări etnice, ce este rezultatul unei “reinventări a trecutului” sau al “*unui proces ce fusese congelat de Războiul Rece*”[22].

Dezagregarea statelor federale din Centrul, Sud-Estul şi Estul Europei şi formarea noilor state din regiune s-a făcut după criterii etnice. După ce a pus în discuţie şi a scos din peisajul politic vechile federaţii, naţiunile create sau recreate fiind, pentru moment, convinse că în statul lor etnic naţional le este mai bine decât în structurile în care fuseseră înglobate deseori contrar voinţei lor, procesul de fragmentare nu s-a oprit. Tentaţia recurentă de a face să coincidă teritoriul statal cu gruparea etnică, capătă forme extreme ce merg chiar până la epurarea etnică sistematică, dusă ca politică de stat aşa cum au constituit cazurile din Ruanda, Bosnia sau Kosovo. Atunci când retrasarea frontierelor nu este nici posibilă, nici dorită, promovarea conceptului naţiunii etnice la „concurenţă” cu cel de sorginte contractuală pune în mod grav în discuţie stabilitatea sistemului internaţional actual. Deşi corespunde unei realităţi istorice, dacă ideea naţiunii etnice ar putea fi legitimată până la momentul creării statelor ce formează astăzi societatea internaţională, stimularea ei în secolul al XXI-lea reprezintă o atingere nepermisă la adresa suveranităţii, ca bază a dreptului internaţional.

Proliferarea revendicărilor identitare cu fundament etno-naţional conduce lumea la un „neo-tribalism”, care stimulează gruparea indivizilor în funcţie de afinităţile culturale religioase etnice. Identitarismul exacerbat este, în mod incontestabil, un factor beligen. Repunând în discuţie asocierea politică ţesută de legăturile de cetăţenie în numele unor comunităţi aşa-zise naturale, el duce la subminarea principului teritorial, politic şi convenţional, în vederea înlocuirii sale prin ancorarea acestuia într-un spaţiu “originar”, de către un stat purtător al unui proiect naţional puternic. Acest tip de demers beneficiază astăzi de susţinere, atât prin acţiuni politice concrete, cât şi printr-o intensă “pregătire a terenului” din punct de vedere teoretic şi doctrinar. Un exemplu concret şi foarte acut perceput este adoptarea

21 R. Brâncoveanu, Universalism şi regionalism, Sfera Politicii nr.28, iunie 1995, p.37

22 Z. Laidi, L’ordre mondial relas. Sens et puissance apres la guerre froide. Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1993, pp.6-7.

de acte normative, precum „Legea privind statutul maghiarilor din statele vecine Ungariei" (adoptată la 19 iunie 2001), care are ca obiectiv central, înscris în preambulul său, promovarea conceptului "naţiunii ungare ca întreg", formată din totalitatea maghiarilor (care locuiesc nu doar în Ungaria, ca cetăţeni ai acestui stat, ci şi din ţările vecine). Promovarea conceptului etnic (etnocultural) al naţiunii ungare "ca întreg" (marea naţiune ungară) are un scop reparator, declarat în repetate rânduri de autorităţile ungare, inclusiv cu prilejul dezbaterilor privind adoptare legii în Parlamentul de la Budapesta: legea se referă la etnicii maghiari "care şi-au pierdut cetăţenia ungară în alte moduri decât prin propria lor voinţă" (art.1 din lege), acest act normativ fiind prezentat ca "act reparator" pentru nedreptăţile provocate de Tratatul de la Trianon prin trasarea frontierelor regiunii.

„*Etnicizarea lumii este încărcată de violenţă şi de destabilizare în lanţ*"[23]. Tensiunile provocate de acest tip de concept slăbesc statul-naţiune aducând atingere suveranităţii sale, în special trăsăturii de „exclusivitate", prin proiectarea percepţiei de condominium virtual pe baze etnice, împing spre o anume „deteritorializare" a exerciţiului suveranităţii, slăbind capacitatea sa legitimă de reacţie şi control. Producerea acestei „deteritorializări" virtuale poate fi un prim pas al unei derapări periculoase spre şi în realitatea politică.

Profitând de dezbaterea generală despre erodarea „statului-naţiune (care este un fenomen real, chiar dacă - de fapt - ar fi mai corect să se vorbească despre o *readaptare a statului şi a funcţiilor sale* la noile circumstanţe internaţionale), sunt autori care încearcă să „plaseze" teoretic această concepţie pe terenul „demodării" statului-naţiune şi al substituirii sale cu *statul-multinaţiune*. Se operează o confuzie vădită şi intenţionată între una din consecinţele mondializării – „arhaicizarea naţionalismelor"[24] (fenomenul vizează, în mod real, naţionalismul etnic) şi „erodarea" statului-naţiune, bazat pe naţionalismul cetăţenesc-contractual. Se vrea, astfel, ca „atacând" ideea de naţiune care stă la baza statului-naţiune de azi, aceasta să fie substituită cu o formă etnică de naţionalism larg, un pan-naţionalism. Se acreditează ideea că, pe baza factorului lingvistic şi etnic, ar apărea în cadrul statelor-naţiune aşa-numitele „*sub-state*" ce tind să dobândească, în grade diferite, *competenţe şi atribuţii para-statale.* Concluzia care se doreşte trasă ar fi că asistăm la „etnicizarea" statului-naţiune sub forma „statului minorităţilor naţionale", bazat pe legitimarea corelativă a statutului juridic al naţiunii pluri-statale, al naţiunii partajate şi care vizează să legitimeze, de fapt, protecţia de către „statul-mamă"/"naţiunea-mamă" a propriilor fragmente naţionale ce trăiesc în societăţile politice vecine.[25]

În urma iniţiativelor care au încercat să impună naţiunea ca subiect al relaţiilor internaţionale dar la care identităţile statele, politice, generatoare de sfere de influenţă, după Războiul Rece, a apărut ideea unui nou concept, cel de „securitate comună". Nucleul acestui nou concept este creat pe ideea de supravieţuire a tuturor, nu pe ideea

23 P. Kovacs, L'Etat-nation: son apparition et ses metamorphoses en Hongrie et dans les pays viosins (esquisses d'un tableau: l'approche doctrinale d'un hongrois). Seminarul Uni-Dem „Les mutations de l'Etat-nation en Eruoepe a l'aube du XXI-e siecle". Nancy, France 6-8 nov. 1997, Comisia Europeană pentru Democraţie prin Drept, p.21.

24 Idem.

25 Ibidem, pp.15-16.

vehiculată anterior de ameninţare cu distrugerea reciprocă. Sanctitatea Sa, Papa Ioan Paul al II-lea susţinea într-un discurs că „*Dreptul unei naţiuni la existenţă, este, cu certitudine, anterior tuturor drepturilor: nimeni, nici un stat, nici o altă naţiune nici o organizaţie internaţională n-a fost vreodată fondată pentru a considera că o naţiunea determinată nu va fi demnă să existe. Acest drept fundamental la existenţă nu presupune cu necesitate o suveranitate statală, căci diversele forme de conexiuni juridice între naţiuni diferite sunt posibile, cum este cazul, de exemplu, în state federale ...*”[26].

În plus, se încearcă justificarea „deteritorializării” de care aminteam anterior prin invocarea integrării mondiale în dimensiunea sa europeană, care „deconectează” organizarea fluxurilor economice de un anume teritoriu naţional pe care „se sprijină” suveranitatea naţională[27]. Integrarea europeană ar avea ca efect o „dezetatizare a naţiunii” concomitent cu o „deznaţionalizare a statului”[28]. Se încearcă identificarea unei identităţi europene, corespondentă cetăţeniei europene avansate prin Tratatul de la Maastricht. Cu alte cuvinte, s-ar forma o identitate „post-naţională”[29] care este echivalentă consolidării „cadrului politic european post naţional”: statul-naţiune clasic nu mai poate fi cadrul ideal de expresie a voinţei politice a cetăţenilor datorită „pluralizării identităţilor”[30]. Nefiind încă sigură apariţia acestei „supranaţionalităţi”, se încearcă promovarea unei idei intermediare: ”dezetatizarea” naţiunii şi „deznaţionalizarea” statului ar avea drept consecinţă crearea unei „federaţii europene de etnii” şi transformarea fiecărei entităţi statale în *stat multinaţional* concomitent cu apariţia „multinaţiunii”[31]. Or, însăşi instituţia juridică a cetăţeniei europene este construită şi se bazează în mod necesar pe cetăţeniile statelor membre.

Dintr-o altă perspectivă, care se raportează la funcţiile statului (şi nu la fundamentul său naţional), se vorbeşte astăzi despre o „erodare” statală prin „slăbirea voinţei politice a statului european” ca despre un fenomen în evoluţie în toată perioada războiului rece, accelerat ulterior lui 1990, autoritatea de stat recunoaşte redirecţionări atât spre niveluri superioare (organizaţii internaţionale, regionale sau supranaţionale, de integrare), dar şi către niveluri inferioare (comunităţi sau entităţi infrastatale, ce pot, la rândul lor, să intre în forme interregionale, inclusiv transfrontaliere, de cooperare).

Astfel, statele europene au renunţat la a dezvolta o politică proprie, naţională în domeniul apărării, expresie prin excelenţă a suveranităţii. Prin intermediul tratatelor de alianţă politico-militară (de la Washington şi de la Varşovia), securitatea acestor state europene a fost, în realitate, încredinţată celor două superputeri, punându-se în practică un concept al suveranităţii limitate, ce corespundea stării de lucruri concrete a lumii bipolare. Această realitatea a supravieţuit însă, parţial, prăbuşirii sistemului

26 **Assemblee Generale de L’Organisation des Nations Unis**, New York, 5 octobre 1995, pp. 9-10.

27 Ibidem, p.19

28 G.Soulier, Union eurpeenne et deperissement de l’Etat, în Gerrad Duprot, „l’Union europpeene, droit, politique, democratie, Paris, P.U.E, 1990, p. 297, 299, 303.

29 J.M.Ferry, Les puissances de l’esperience, Paris, Cerf, 1990, p.194

30 M. Claude-Smouts, op.cit. pp.70-71.

31 S.Pierre-Caps, op.cit., p.27

bipolar: statele candidate la aderarea la NATO acţionează ca şi cum ar fi membri *de facto* ai alianţei.

În ceea ce priveşte politica externă, s-a înregistrat un fenomen similar, din raţiuni similare. După decolonizare, cea mai mare parte a statelor europene ex-coloniale a renunţat să mai facă o politică externă extra-europeană, cu excepţia Franţei şi a Marii Britanii (ale cărei acţiuni externe vor renunţa, treptat, la autonomia de decizie în raport cu Statele Unite).

Concluzii

În opinia mea, cetăţenii din Europa sunt mai ataşaţi de statul-naţiune decât de ideea de „stat european" deoarece spaţiul acestuia reprezintă încă locul unde este apărată şi hrănită istoric identitatea naţională. Acest fapt este justificat de realitatea în care trăim unde securitatea individuală şi cea comunitară depind de securitatea naţională întâi, şi apoi de securitatea regională, care reprezintă un nivel prea abstract al securităţii pentru a crea loialităţi care să nu fie mai întâi fundamentate naţional.

Se constată că autodeterminarea, care a individualizat subiectul „naţiune" ca modalitate-factor de existenţă a socialului, a devenit linia-forţă şi principiul director, apărat în faţa presiunilor şi agresiunilor generate de ideologi. Totuşi, sistemul actual internaţional continuă, încă, să aibă statul ca unitate de bază, ca element constitutiv al relaţiilor internaţionale[32].

Participarea la promovarea securităţii regionale este atributul politicii de apărare a României fiind proiectată în vederea promovării intereselor şi obiectivelor politico-militare şi strategice naţionale. Astfel, politica externă a României are drept obiectiv fundamental protejarea intereselor sociale şi economice ale cetăţenilor români, precum şi promovarea şi protejarea intereselor economice, politice şi militare ale României, în relaţia cu actorii internaţionali. Ea se aplică în concordanţă cu poziţia geostrategică şi profilul României ca membru activ şi responsabil al comunităţii internaţionale.

Participarea alături de statele membre Alianţei Nord-Atlantice la campania împotriva terorismului şi a tot ce presupune acesta, demonstrează pe deplin capacitatea operaţională a armatei şi stabilitatea politică a României privind soluţionarea problemelor majore ale securităţii internaţionale.

În prezent, NATO asigură membrilor ei o securitate solidă, o protecţie umană, implicit societală, reală şi credibilă împotriva agresiunii sau ameninţărilor din afara sa, prin respectarea principiului de bază al securităţii colective, acela de menţinere a păcii şi stabilităţii în interiorul spaţiului comun, aşa cum se stipulează în chiar Tratatul de constituire al Alianţei[33].

În privinţa aspectelor legate de securitatea internă a statului şi capacitatea acestuia de a o asigura, se apreciază că şi în acest sector se poate constata o slăbire a voinţei politice: diversele probleme care afectează acest domeniu (explozia demografică, problemele de mediu, traficul de droguri, terorismul intern sau

32 Marie Claude Smouts, **Les nouvelles relationes internationales – Pratiques et theories**,Presees de Sciences Politiques, 1998, p.38.

33 Art. 2, **Tratatul Nord-Atlantic**, Washington DC, 4 aprilie 1949.

internațional, diseminarea armelor de distrugere în masă etc.) repun în discuție principiul suveranității de stat ca instrument de securitate.

IMPORTANȚA UNUI CONCEPT DE SECURITATE STRATEGICĂ ÎNTR-O REGIUNE EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Ciprian POPESCU*

Prezentul, dar, mai ales, viitorul apropiat vor confirma că efortul transformării zonei extinse a Mării Negre dintr-o regiune de confruntare în una de siguranță strategică dintre marile puteri, entități, se va concretiza în realizarea celui mai important pilon de securitate şi stabilitate, de care vor depinde, în mare măsură, securitatea, pacea şi dezvoltarea spațiului eurasiatic.

The present and the special near future will confirm us that our effort in the Black Sea regions wouldn't in vain. I hope that the most important establish and security pillar will help us, our nations, for promoting the peace.

1 Există Regiunea Extinsă a Mării Negre?

Aceasta este o preocupare pentru toți proiectanții unei regiuni coerente în zona Mării Negre. Pentru a obține o structură coerentă trebuie să avem principiile de bază care leagă țările din regiune. Unii ar susține că toată istoria – chiar şi cea recentă, de la războiul rece – arată că țările din regiune s-au aflat în blocuri diferite şi s-au luptat destul de des unele cu altele. Istoria a desemnat regiunea nu ca pe una de tranzit şi integrată, ci ca pe o interferență de blocuri şi culturi, cu o dinamică conflictuală. Pentru că istoria[1] nu indică regiunea ca pe un întreg, ci, dimpotrivă, accentuează diferențele dintre diferite țări, ar trebui să căutăm elemente de coerență în unele caracteristici care definesc acum aceste țări, în interese comune sau măcar în valori împărtăşite. Astfel vom realiza că avem o diferență vizibilă de importanță/greutate între o țară mare, fostă mare putere şi lideră a lumii socialiste în Războiul Rece, cu o moştenire importantă de resurse în diferite domenii şi alte țări, aflate mai mult sau mai puțin într-o situație echilibrată. Dacă vorbim despre diferențele de interese[2], aici lucrurile sunt foarte clare şi pot sublinia diferențele dintre țări.În urmă cu câțiva ani Regiunea extinsă a Mării Negre[3] a fost supusă atenției experților politicii, când

*** Plutonier major, UM. 01175 Iaşi – Masterand, Studii europene de integrare şi securitate, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iaşi.**

1 Vezi R. Bruce Hitchner, "History and realizing a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea" şi Igor Munteanu, "The Black sea space: a mixture of identities" in "A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region", Romanian Institute for International Studies "Nicolae Titulescu", Bucureşti, 2004.

2 "A Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region", Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 27 Ianuarie 2006, INSS Staff Analysis; de asemenea, în Policy Revue, June 2004; vezi şi Detlef Puhl, "What Strategy for the Black Sea Area" in Strategic Monitor, nr.3-4/2005, Institute for Political and Defense Studies and Military History.

3 www.NATO.int - Statisticile arată o creştere a interesului pentru Regiunea lărgită a Mării Negre – o regiune definită inclusiv prin litoralul țărilor cu deschidere la Marea Neagră, toate cele trei țări din regiunea Caucaz şi Republica Moldova, deşi țările cu litoral incluse în Organizația Cooperării Economice a Mării Negre precum şi cele din GUAM – Georgia, Moldova, Ucraina şi Azerbaidjan – şi cele incluse în CAD – Comunitate pentru Alegere Democratică, organizație menită să întâmpine

primele schimbări au anunţat creşterea valorii strategice deosebite a regiunii. Ceea ce a sporit cu adevărat interesul asupra regiunii Mării Negre lărgite au fost schimbările de la sfârşitul anului 2004 şi începutul anului 2005. Există trei fenomene care au o influenţă majoră asupra strategiilor aplicate în regiune: prima este conflictul dintre Rusia şi Georgia, a doua – Criza gazului dintre Rusia şi Ucraina, şi a treia, probabil cea mai importantă, oportunitatea de angajare a Rusiei(hegemonică)[4] în regiune. Pe de altă parte rămâne la fel de importantă schimbarea în ceea ce priveşte interesul crescut şi prezenţa UE, NATO în regiune.

De ce nevoia unui concept de securitate strategică[5] ?

Motivul principal este simplu şi anume că odată cu sfârşitul războiului rece, zona Mării Negre a intrat în fluxul transformărilor geopolitice continentale şi regionale, reflectată şi prin diversele strategii de securitate (lupta împotriva terorismului şi integrarea euro-atlantică). Ştim de un deceniu, că securitatea Mării Negre se confruntă cu tendinţele de fragmentare şi nu în ultimul rând că, ţările riverane Mării Negre au obligaţia de a-şi rezolva problemele interne. Continuând cu răspunsul la intrebare, un alt argument pertinent ar fi acela al faptului că această zonă extinsă a Mării Negre are o locaţie strategică bine definită[6] şi ce este de remarcat – a devenit graniţă la Uniunea Europeană, în speţă se bucură de o politică ambiţioasă a Uniunii Europene-Politica Europeană de Vecinătate(PEV) ca o contrapondere (Franţa) la cel Mediteranean şi mai nou al unui Parteneriat Estic care are la bază o puternică platformă, dar care nu reprezintă o undă verde pentru acele ţări din zona extinsă a Mării Negre, să devină membre cu drepturi depline ci doar unele politici de apropiere faţă de Uniunea Europeană şi NATO. Nu trebuie uitat şi puternicul potenţial

---

ideea de spaţiu democratic de la Marea Baltică până la Marea Neagră, un concept lansat de către Preşedintele Bush pentru o Europă completă (declaraţie la summit-ul NATO la Praga).

4 Colonel conf.univ.dr.Liviu SCRIECIU -Marea Neagră în contextul geopolitic actual - După o foarte lungă perioadă de timp în care era cel mai important actor în Marea Neagră, Moscova caută să-şi menţină rolul de pivot jucat odată în construirea şi menţinerea „arhitecturii Războiului Rece al ţărmurilor". Concepţia neo-imperială a Rusiei în Marea Neagră îşi are originea în epocile ţaristă şi sovietică, dar, mai ales în nevoia de a contracara expansiunea în regiune a SUA şi UE. În acest sens, preşedintele rus Vladimir Putin a manifestat permanent un interes sporit pentru flota rusă din Marea Neagră, ce reprezintă, în pofida uzurii morale din ultimii 15 ani, o forţă semnificativă de care trebuie să se ţină seama. La dezintegrarea Uniunii Sovietice, flota rusă din Marea Neagră avea un număr de nave de război (inclusiv submarine) care varia, conform estimărilor specialiştilor, între 300 şi 635 / A V-a Sesiune Internaţională de Comunicări Ştiinţifice 21-22 noiembrie, Bucureşti , 2005

5 Creşterea importanţei strategice a zonei Mării Negre s-a materializat şi prin apariţia, în 1998, a două iniţiative regionale majore, fundamentate pe câte o perspectivă asupra noii arhitecturi de securitate a Europei începutului de mileniu trei, aşezând OSCE, respectiv NATO şi UE/UEO, în centrul acestora:

a. Negocierea unui acord multilateral, cuprinzând măsuri de creştere a încrederii şi securităţii regionale (CSBMs), în spiritul documentelor OSCE de la Viena, din 1994 (propunere ucraineană);

b. Crearea unei forţe navale multinaţionale la Marea Neagră (BLACK SEA FORCE), capabilă să acţioneze în situaţii de criză, inclusiv la cererea unor organisme de securitate internaţională, ca NATO sau UEO (propunere turcă).

economic al Mării Negre în special prin sursa de gaz care este preconizată la 1 miliard de m^3 de gaz. Recent diferendul dintre Ucraina şi România pe linia delimitării platoului continental al Mării Negre a dat câştig de cauză României prin decizia Tribunalului de la Haga.

Reprezentând un link pentru diverşi actori internaţionali ce au interese economice, politice şi strategice, conceptul de securitate strategică devine un instrument util în abordarea noilor relaţii internaţionale într-o lume a globalizării, a multipolarismului, a diverselor interese şi conflicte pe sursa energetică. Această nevoie de securitate strategică rezidă şi din complexitatea recentă a scenei internaţionale şi aş putea susţine fără echivoc a unui *terorism energetic* creat de 2 state – Ucraina şi Rusia prin inchiderea robinetelor de gaze către o Europă aflată ne place sau nu să recunoaştem în plină recesiune. Acest mod de abordare a relaţiilor internaţionale nu a făcut altceva decât să adâncească starea de incertitudine că, Rusia poate folosi gazul ca pe un instrument de putere, de supremaţie şi Ucraina un stat care nu-şi găseşte încă identitatea socială, politică, economică poate genera, induce această stare de conflict (tensiunile interne dintre preşedintele ţării şi premier).

Un alt factor important ce necesită un concept strategic de securitate este că acest spaţiu poate fi caracterizat prin diferite vulnerabilităţi şi anume : *diferenţele dintre statele ce o compun ; varietatea politică ; varietatea culturală ; stadiile diferite de dezvoltare a acestor state ; unele state sunt încă sub umbrela protectoare a regimului comunist ; dependenţa de resursele energetice – ceea ce face să devină vulnerabile şi permit reinstaurarea hegemoniei Rusiei.*

Cum menţionam mai sus, din punct de vedere al stabilităţii politice această zonă se confruntă cu o serie de probleme. Revoluţia Portocalie din Ucraina ar fi trebuit să aducă mai multă stabilitate, dar consider că a generat o sursă de instabilitate politică decât o construcţie democratică. Nu acelaşi lucru putem vorbi şi de România care este stat membru al NATO şi Uniunii Europene. Acest fapt implică mai multe responsabilităţi [7] chiar dacă se află la adăpostul de securitate sau sub umbrela protectoare a acestor 2 organisme internaţionale. Dar în acelaşi timp, Turcia[8], ţară

7 Care este poziţia României în această constelaţie geopolitică? Judecând după documentele oficiale ale administraţiei de la Bucureşti, viziunea românească porneşte de la faptul că, deoarece riscurile şi oportunităţile din zona Mării Negre sunt similare cu cele din alte spaţii, de exemplu Mediterana, se poate crea o viziune comună care să coaguleze Europa de Sud-Est, Marea Neagră, Caucazul şi Mediterana; această viziune comună ar trebui să aibă printre obiective, prin asigurarea securităţii şi stabilităţii în regiune, securizarea rutelor energetice. Totodată, România subscrie la politicile NATO şi UE de a sprijini procesele democratice în regiune şi la acordarea de asistenţă directă statelor în tranziţie. Stabilitatea va fi proiectată în ariile adiacente, Mării Negre, în armonie cu politicile NATO şi UE, procesul beneficiind de avantaje în urma funcţionării parteneriatului României cu Grecia şi Turcia. De asemenea, România va sprijini aceste procese şi prin „dezvoltarea relaţiilor de cooperare cu Federaţia Rusă ca jucător regional major" .

8 Foarte activă în special în fostele republici sovietice de cultură islamică, Turcia, cel mai important pilon american la graniţa masei continentale şi culturale ruseşti, reprezintă unul din liderii regionali în Marea Neagră. Ambiţiile Turciei au la bază, în bună parte, convingerea că, în urma dezintegrării URSS şi Iugoslaviei, îi revine misiunea de a restabili influenţa politică, economică şi mai ales culturală asupra fostelor teritorii ale imperiului otoman. Deşi forţele navale turce înregistrează o anumită dezvoltare, ea trebuie pusă pe seama necesităţii de a păstra avantajul militar asupra Greciei în zona Mării Egee şi a Ciprului. Astfel, deşi o prezenţă semnificativă în Marea Neagră, flota turcă

membră NATO face ca acest proces să poată fi abordat numai din perspectiva NATO şi nu a Uniunii Europene.

Ceea ce rezultă este că unele state, România[9], Bulgaria îşi pot asuma rolul de piloni şi promotori ai valorilor euro-atlantice de cooperare regională. Această securitate strategică este imperios necesară şi realizarea ei nu este posibilă decât prin: *finalizarea tranziţiei de la totalitarism la statul de drept; finalizarea tranziţiei la democraţie, respectarea drepturilor omului ; proiecte comune de liberalizare a pieţii ; iniţierea şi accelerarea unor programe şi proiecte care să aibă drept scop promovarea integrării statelor în structurile europene şi euro-atlantice.*

Încă există o notă de pesimism accentuat referitor la această dublă integrare – europeană şi euro-atlantică(a se vedea recentele declaraţii – amânarea acordării MAP-ul Ucrainei şi Georgiei de către NATO, politica duplicitară a Uniunii Europene faţă de Georgia şi Moldova dar în acelaşi timp şi tendinţele de promovare a propriile interese faţă de Rusia). De ce se întâmplă acest lucru oare? Oare dependenţa de energie ne face inumani ?

Sunt 2 întrebări care numai istoria va putea răspunde. Ceea ce este cert, că numai prin coeziunea[10] dintre NATO, Uniunea Europeană şi Rusia va duce la o noua ordine mondială bazată pe încredere şi cooperare, dar având ca punct de plecare un nou concept strategic de securitate bazat pe realităţile mediului de securitate actual şi viitor.

2 Implicaţia NATO în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Pentru a vorbi de implicaţia NATO în regiunea extinsă a Mării Negre ar trebui să plecăm de la comunicatul Summit-ului de la Istambul care la art. 42[11] specifică importanţa regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică prin faptul că aliaţii şi partenerii lucrează împreună pentru a contribui la elaborarea unui concept strategic de securitate care să asigure în primul rând o securitate şi stabilitate în zonă. Dar poate acest articol 42 nu a fost tratat cu aceeaşi consideraţiune şi acest lucru se poate observa în acuta instabilitate a unor ţări partenere, în speţă Georgia care reprezintă încă în continuare o sursă generatoare de insecuritate.

---

are ca principal obiectiv asigurarea securităţii Strâmtorilor şi, mai ales, capacitatea de a opera în cadrul strategiilor NATO. Implicată în diverse scheme de colaborare regională (OCEMN, BLACKSEAFOR), Turcia are o serie de interese proprii pe care şi le promovează nu întotdeauna în consonanţă cu acelea ale aliaţilor riverani din NATO (România şi Bulgaria), conştientă de faptul că nici o strategie regională nu va putea face abstracţie de viziunea sa.

9 Valoarea strategică a României a fost remarcată şi de preşedintele SUA, George W. Bush, care, în cursul istoricei sale vizite la Bucureşti, prefigurând oarecum rolul pe care Statele Unite îl rezervă României, a menţionat în discursul rostit în Piaţa Revoluţiei din Bucureşti: „*You can help our Alliance to extend a hand of cooperation across the Black Sea*"

10 Chiar dacă legitimitatea şi interesul există, dacă modul pragmatic de abordare ar recomanda crearea unui astfel de concept, aceasta nu înseamnă că toţi actorii care ar fi implicaţi vor accepta să participe la acest proiect. Ceea ce este important este dacă poate conceptul să îşi urmeze calea fără participarea unuia dintre actorii importanţi şi dacă acest actor îşi poate permite să lase lucrurile să evolueze fără el asumându-şi costurile introduse de izolarea şi lipsa de capacitate de adaptare la noi schimbări.

11www.nato.int -Comunicatul summit-ului de la Istanbul, art. 42.

Paşii în constituirea acestui concept strategic reiese şi dintr-o propunere a Eugene Rumer şi Jeffrez Simon şi cu contribuţia lui Stephen J. Flanagan, James Schear, Yuri Zhukov din cadrul Institutului Internaţional pentru Studii Strategice, - Washington Dc, numită " O strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre". În aceeaşi perioadă este importantă primirea de Ucraina a Planului Individual de Asistenţă şi Parteneriat (PIAP), acesta reprezentând un prim pas spre un Plan de Acţiune a membrilor. În acelaşi mod, în luna martie 2005, Moldova a primit o nouă formă a PIAP, fiind acceptată în Consiliul NATO-Moldova în anul 2006.

Vorbind despre NATO şi regiunea extinsă a Mării Negre putem observa că Turcia, România şi Bulgaria sunt membre cu drepturi depline în cadrul NATO, iar Ucraina şi Georgia care prin Summit-ul de la Bucureşti nu au primit MAP-ul[12], o precondiţie în devenirea ca membri ai alianţei NATO.

Pentru a edifica cat mai clar ideea acestui concept strategic se poate observa şi turul de forţă pe care preşedintele României, Traian Basescu la avut în cinci state riverane Mării Negre. Astfel la Kiev cei doi preşedinţi au adus în atenţie respectarea principiului suveranităţii şi a integrităţii teritoriale a Georgiei, preşedintele ucrainean declarând că războiul din Georgia a fost generat de conflictul din Oseţia de Sud şi aceste evenimente se pot repeta şi în Abhazia şi Transnistria[13] dacă nu se vor lua măsuri urgente[14]. Ideea reieşită sau punctul comun al celor doi preşedinţi a fost că menţinerea actualelor mecanisme implică riscul degenerării conflictelor îngheţate şi că zona Georgiei nu poate fi securizată fără implicaţia Federaţiei ruse[15]. Aceasta idee a fost argumentată prin afirmaţia unui oficial american care afirmă că SUA va putea să aibă o relaţie foarte bună cu partenerul rus pe domeniul cooperarii dar nu va accepta ca politica hegemonica a Federaţiei Ruse să se extinda mai mult decât este acum.

Acest turneu al preşedintelui României reprezintă un moment important pentru o mai mare implicare a României ca stat membru NATO în stabilizarea regiunii Mării Negre. Pentru a argumenta că acest turneu a fost unul de succes, Iulian Chifu – directorul Centrului pentru Prevenirea Conflictelor, apreciază că turneul preşedintelui Traian Băsescu este oportun în contextul existenţei unei reticenţe faţă de România şi relevă menţinerea NATO în prim planul unui anumit interes faţă de spaţiul Mării Negre extins[16].

---

12 www.korrespondent.net articol – Dmitri Rogozin(reprezentantul permanent al Rusiei la NATO) declară că aderarea Ucrainei la NATO nu va avea loc mai devreme de 15-25 de ani/10 februarie 2009

13 www.ziua.ro –articol " Transnistria este la o scânteie de război" – Preşedintele Traian Băsescu a afirmat că în Transnistria este invocată aşa-zisa legitimitate a ţărilor mamă de a interveni pentru a-şi apăra cetăţenii.

14 S-a constatat ineficienţa actualelor mecanisme de menţinere a păcii din Oseţia de Sud, Abhazia, Transnistria (poate din cauza implicaţiei serviciilor secrete ruse în forţa de menţinere a păcii – se ştie că forţa rusă beneficiază de un procent important în această forţă şi ceea ce este mai grav este faptul ca unele unităţi ruse se află comasate la graniţele acestor state).

15 Federaţia rusă trebuie să constituie un partener pentru securizarea zonei, nu un element de risc.

16 www.adevărul.ro George Daniel Ripa, Oana Iuraşcu - Articol –„ Băsescu, turneu fulger pe malurile lacului rusesc .

Conflictul transnistrean [17] reprezintă, în continuare, o potențială sursă de instabilitate în zonă, datorită următoarelor considerente : existența unor forțe şi arsenale militare, pe teritoriul R. Moldova, ce aparțin unui stat străin, respectiv Rusiei; autoproclamata republică transnistreană nu este recunoscută pe plan internațional ca stat; activitățile economice, şi nu numai, derulate pe teritoriul din stânga Nistrului nu respectă legislația în vigoare emisă la Chişinău de autoritățile legale ale statului independent şi suveran, recunoscut internațional - R. Moldova; măsurile diverse adoptate de separatiştii de la Tiraspol aduc prejudicii în diferite domenii (economic, social, politic, cultural, militar etc.) şi atingere suveranității statale a R. Moldova; motivele reale sau cele declarate care au generat evenimentele din martie – iulie 1992 nu au dispărut; exemplul oferit de separatiştii de la Tiraspol ar putea constitui un îndemn şi pentru grupuri de interese din alte zone ale continentului, şi nu numai, de a cere autonomie şi ruperea de statul din care fac parte[18]. Referitor la mediul actual de securitate Transnistria situația deocamdată este relativ calmă. Criza din Georgia a înfierbântat discursul unor lideri separatişti de la Tiraspol fără a induce mobilizarea resurselor militare ale regiunii separatiste (se ştie că o serie de voluntari au plecat pe frontul oseţin).

Analizând implicațiile NATO în regiunea extinsă a Mării Negre şi crearea unui nou concept strategic de securitate, nu este cumva nevoie ca în primul rând alianța să-şi regândească propria-i strategie de securitate[19]?

Odată cu războiul din Georgia, NATO tranversează cea mai gravă criză în relația cu Rusia de la încheierea războiului. *Factorii care au fragilizat NATO ar fi: divergențele aliaților privind scutul antirachetă; divergențele privind Kosovo; promisiunea de aderare la NATO (acordarea MAP-ului care nu a fost concretizat încă datorită divergențelor de opinie a statelor membre NATO[20]).*

Daniel Korski de la European Council of Foreign Relations (ECFR) susține că actuala criză va determina obținerea mai rapidă a unui consens în sânul alianței după ce în ultimii ani, NATO s-a confruntat cu diverse disensiuni[21].

Aşadar NATO ar trebui sa-şi intensifice cooperarea nu numai cu Georgia, ci cu statele riverane Mării Negre. Astfel NATO ar trebui sa reflecte asupra garanțiilor de securitate care le poate oferi membrilor săi[22].

---

17 Oleg SEBERIAN, *Conflictul transnistrean: geopolitică şi geoistorie*, http://ro.altermedia.info/p.2.

18 Dr.Petre DUȚU, Conflictul transnistrean şi securitatea Mării Negre A v-a Sesiune Internațională de Comunicări Ştiințifice 21-22 noiembrie, Bucureşti , 2005

19 Agenția de stiri ITAR TASS din 15 februarie 2009 - Nicolai Bordiuja – secretar general al ODRB afirmă că prin crearea " Forțele Colective de Reacție operativă" (FCRO) din cadrul Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (ODKB).– rolul acestora va fi doar pentru a reacționa la situațiile de criză de orice natură doar pe teritoriul statelor member fără a pretinde că ar avea un rol global spre deosebire de NATO. Acest tratat a fost semnat la 4 februarie 2009 si avand ca state semnatare pe: Rusia, Belarus, Armenia, Kazahstan, Uzbekistan, Tadjikistan şi Kîrgîstan

20 www.Mediafax.ro- 19 feb 2009-articol– Parlamentul European a aprobat un raport pe tema relațiilor NATO-UE – acest raport subliniază opoziția Parlamentului European față de viitoare extinderi ale NATO în state cu diferende teritoriale grave nesoluționate.

21 După terminarea războiului rece, Tratatul Nord Atlantic a suferit din cauza lipsei unui inamic concret.

NATO printr-un nou concept strategic de securitate[23] va trebui să urmărească crearea de noi domenii, modalităţi şi posibilităţi de cooperare internaţională în zona extinsă a Mării Negre şi anume: întărirea legăturilor de cooperare între NATO şi statele ne-membre NATO prin luarea în consideraţie a strategiilor de securitate adoptate noului context al mediului internaţional de securitate; realizarea unor parteneriate viabile cu un deplin consens în favoarea acestora din partea NATO; această strategie să aibă la bază încurajarea cooperării, stabilităţii regionale; o mai bună dezvoltare regională şi subregională prin finanţarea unor proiecte care vor putea genera stabilitate; crearea unei identităţi regionale.

Implicarea NATO în zona Mării Negre trebuie realizată pe mai multe paliere: *politic* - în relaţiile cu statele din regiune, rezolvarea conflictelor îngheţate; *asistenţa reformei sectorului de securitate* ; *asistenţa militară şi civilă* oferită statelor din regiune; *în plan militar/operaţional* – dezvoltarea unor mecanisme de cooperare în combaterea riscurilor asimetrice din zonă.

Toate aceste relaţii ne indică faptul că ar trebui să realizăm că NATO este un actor la Marea Neagră şi în Regiunea Extinsă a Mării Negre, cu toate costurile şi responsabilităţile pe care acest statut le implică.

3. Uniunea Europeană şi Regiunea Extinsă a Mării Negre

UE a lansat de câţiva ani Politica Vecinătăţii Europene (PVE) – care se adresează ţărilor ce au graniţe comune cu viitoare state-membre UE. Acesta este cazul Moldovei, Ucrainei şi al celor trei ţări Caucaziene. În plus, conceptul PVE de a creşte compatibilitatea instituţiilor între statele membre UE şi ţările vecine – în concordanţă cu Barry Buzan[24] care spune că dacă există compatibilitate, e mai puţin loc pentru conflicte – a elaborat bazele relaţiilor cu ţările care şi-au declarat deja drumul spre valorile europene şi aderării europene. Ştim deja că Planurile de Acţiune Moldova-UE şi Ucraina-UE sunt în ordine şi am văzut realizările din primul an. Astfel de Planuri de Acţiune urmează să vină şi pentru ţările Caucaziene.Uniunea Europeană şi-a dezvoltat contribuţia în regiune şi aceasta ne subliniază interesul crescând al Bruxelles-ului. Astfel, Uniunea Europeană a dezvoltat poziţia trimisului special pentru conflictul Transnistrian – domnul Adrian Jakobovitz de Szeged, care este, de asemenea, reprezentant al UE în mecanismul 5 plus 2 – care ar trebui să discute şi rezolve conflictul îngheţat din regiunea estică a Republicii Moldova[25]. Nu putem să

22 Se cunoaşte incertitudinea care planează asupra unor state membre ce au făcut parte din blocul comunist vizavi de această garanţie de securitate oferită de NATO membrilor săi.

23 Într-un interviu acordat de John Hutton, Ministrul apărării al Marii Britanii în Financial Times şi citat de AFPdin 19 februarie 2009, acesta a declarat că Marea Britanie va propune la reuniunea miniştrilor apărării de la Cracovia – Polonia, constituirea unei forţe de apărare permanentă a NATO de 3000 de soldaţi care îi va asigura pe membrii din Europa de Est că nu vor fi atacaţi făcând aluzie la conflictul dintre Rusia şi Georgia de anul trecut şi vizavi de incertitudinea unor state baltice membre ale NATO vizavi de politica de apărare a NATO.

24 Barry Buzan, "People, States and Fear, an agenda for international security studies in the post Cold War era", 1991, ediţia românească, Cartier printing House, 2000.

25 Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.

uităm Misiunea de Monitorizare a Graniței[26], instalată la sfârşitul anului 2005 de către UE la granița dintre Ucraina şi Republica Moldova, cu obiectivul de a monitoriza comerțul şi regulile de la frontieră, pentru a oferi sfaturi înspre îmbunătățirea controlului de frontieră şi blocarea contrabandei şi a traficului aici. Şi nu mai puțin important, Misiunea de Monitorizare a Graniței poate ajuta pentru regimul vizelor speciale pe care atât Ucraina, cât şi Moldova le vor pentru cetățenii lor la scurtele călătorii în țări ale UE.Toate aceste eforturi şi discuția despre nevoia şi hotărârea de a fi implicată în Regiunea Extinsă a Mării Negre şi în conflictele înghețate fac din UE un actor la Marea Neagră. După 1 ianuarie 2007, când România şi Bulgaria au devenit membre ale UE, vom avea două țări membre UE, o țară asociată – în sensul negocierii UE-Turcia, două membre cu Plan de Acțiune – Ucraina şi Moldova – şi trei țări care merg înspre UE şi valorile europene – țările Caucaziene. Nu putem uita relația specială dintre UE şi Rusia. Toate ingredientele sunt puse laolaltă pentru a cere un concept special de securitate strategică a UE[27] pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre.În luna martie a acestui an, organizațiile formatoare de opinie apropiate domnului Javier Solana[28], responsabilul Afacerilor Externe şi Politicii de Securitate ale UE, au cântărit pentru prima oară o strategie politică a Afacerilor Externe UE în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Această strategie nu există încă, însă mecanismul pentru luarea deciziei şi validarea unui astfel de document este pus în mişcare şi ne putem aştepta să o avem cel mai târziu la începutul anului următor.

4 Rolul României ca vector dinamic la Marea Neagră

Din 1991[29], Marea Neagră a trecut printr-o transformare spectaculoasă. Înglobată odinioară în lumea comunistă, aceasta a devenit un important punct de intersecție cu o semnificație geopolitică remarcabilă. În speță este localizată la răscrucea a trei spații de securitate – European, Euro-Asiatic şi Islamic. Astfel după 31 octombrie 1996, statele riverane Mării Negre au semnat planul strategic de acțiune pentru Reabilitarea şi Protecția Mării Negre, acordând cooperării regionale o dimensiune ecologică. Noua politică a României[30] în zona extinsă a Mării Negre porneşte de la două premise fundamentale. Este vorba de două relații paralele care se întrepătrund la un punct. Vorbim de o nouă realitate şi anume că asistăm la procese de modernizare ale unor țări prin modificarea opțiunilor acestor țări şi orientarea lor către Uniunea Europeană.

26 Doc 13059, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 13 Octombrie 2005. Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.

27 Prof univ dr. Anghel ANDREESCU, Prof. univ. dr..Gheorghe TOMA – Conflictele sfârşitului de mileniu, Editura Timpolis, pag 7.

28 În acest context, **Strategia „Solana" de Securitate Europeană** defineşte caracteristicile actualului mediu de securitate, amenințările şi provocările la adresa securității spațiului european, precum şi obiectivele şi direcțiile de acțiune pentru întărirea securității europene. Se pleacă de la premisa că Uniunea Europeană este un actor de prim rang în arena internațională şi trebuie să fie suficient de puternică şi de dezvoltată pentru a asigura securitatea economică, socială şi militară a tuturor cetățenilor săi.

29 http//www.euractiv.ro/uniunea europeană/regiunea mării negre are un nou rol de securitate.

30 http//www.apadar.ro/securitate prin democratizare în zona Mării Negre.

România se concentrează pe cinci dimensiuni principale în regiunea extinsă a Mării Negre, în abordarea unui nou concept strategic [31] şi anume : *dezvoltarea economică* ; *securitatea* ; *promovarea problematicii Mării Negre ca subiect strategic de maximă importanţă pentru Uniunea Europeană; spaţiul cultural ; dezvoltarea democratică*.

Această problemă privind importanţa Mării Negre pentru securitatea regională şi a celei extinse nu este nouă în politica externă a României[32].

Astăzi având în vedere raportul internaţional de forţe şi mai ales ameninţările la adresa securităţii a devenit obligatoriu implicarea României ca membru al uniunii Europene. Dar adevăratul pariu pentru România se pune pe abilitatea cu care ţara noastră este în măsură să iasă în câştig şi nu în pagubă din ciocnirea de interese ale USA, U.E., Rusiei la Marea Neagră[33]. Astfel există interese : *politice* – Marea Neagră asigură pentru România ieşirea la Oceanul Planetar şi oferă posibilitatea construirii statutului de putere maritimă mijlocie[34]. In afirmaţia SUA, intenţia este de a face din Marea Neagră o a doua Mediterană în ceea ce priveşte securitatea, comerţul ; *economice* – asigură participarea României la proiectele regionale de dezvoltare economică[35] ; *securitate* – nu pot fi ignorate tendinţele din domeniul securităţii care sunt evidente prin asigurarea şi promovarea păcii şi stabilităţii. De aceea regiunea extinsă a Mării Negre trebuie analizată nu doar din perspective potenţialului ci şi aspectul problemelor politice şi militare pe care le pot ridica în lipsa unui profund proces de democratizare[36]; *militare* – cooperarea militară în regiune capătă forma eforturilor de realizare a unei securităţi cooperative concretizate în diferite programe; *ştiinţifice şi tehnologice* – participarea României la cercetarea stiinţifică în domeniul maritim şi naval.

Pentru a completa aceste interese se poate afirma că România prin vocea unor diverşi lideri şi în special ca membru al Uniunii Europene are o implicare elocventă în promovarea unui concept strategic adaptat condiţiilor actuale internaţionale. Un prim pas este alocuţiunea rostită de Preşedintele României, Traian Băsescu în cadrul *Conferinţei privind Dezvoltarea economică şi securitatea în regiunea Mării*

31 Ovidiu Dragna – Director general în Ministerul Afacerilor Externe privitor la viziunea României asupra cooperării la Marea Neagră afirma faptul că „ va trebui să ne concentrăm pe ceea ce ne uneşte fără să neglijăm ceea ce ne desparte”.

32 http//www.armyacademy.ro/reviste/România factor de stabilitate în zona Mării Negre – începutul anilor ’ 90 pe când URSS nu dispăruse încă iar Uniunea Europeană nu se gândea la extinderea teritorială şi instituţională asupra spaţiului european, fost comunist – unii decidenţi politici de la Bucureşti vorbeau de integrarea la Marea Neagră.

33 Ziarul Ziua - Adrian Severin, articol – Doi prieteni buni: Bush şi Băsescu, Bucureşti, din 22 martie 2005

34 În anul 2009 chiar dacă PIB-ul României va fi numai de 1,3 %, România va încerca să-şi respecte angajamentele faţă de care este angajată. Dar în condiţiile acestui buget se pune totuşi întrebarea, dacă va mai conta ca putere maritimă mijlocie la Marea Neagră

35 Marea Neagră constituia începutul Drumului Mătăsii. Se cunoşteau intensele schimburi de mirodenii, de mătăsuri. Ce a mai rămas acum? PETROLUL şi GAZELE ca miză în impunerea supremaţiei în zona Mării Negre.

36 Cpt C-dor Boşneagu Romeo – România – interese la Marea Neagră, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice, Sibiu, 2001, pp 55-58.

Negre[37], adresată Centrului de Studii Strategice din SUA şi a Camerei de Comerţ a României, afirma faptul că în Regiunea extinsă a Mării Negre sunt acumulate multe probleme şi în a căror rezolvare trebuie depuse eforturi deosebite. Aceste eforturi deosebite vor trebui să se materializeze prin transformarea regiunii extinse a Mării Negre într-o zonă de state suverane consolidate cu economii de piaţă funcţionale. În continuare, preşedintele susţine că spaţiul Mării Negre constituie un spaţiu politic înşelător prin discrepanţele pregnante dintre ţările riverane şi *transformarea regiunii într-un spaţiu de securitate colectiv* asemănător celui atlantic, iar principalele ameninţări putând fi grupate după perioade în: ameninţări vechi – conflictele îngheţate, violatori ai suveranităţii statelor; ameninţări recente – traficul de armament, narcotice, persoane ; ameninţări noi – exportul de practici nedemocratice.

De aceea România prin vocea preşedintelui Traian Băsescu doreşte să îşi pună la dispoziţie experienţa acumulată în sensul creării unui spaţiu de stabilitate şi securitate în zona Mării Negre, materializat deja prin *Iniţiativa privind Apărarea Frontierei (BDI – Black Sea Border Security Initiative)*, găzduirea *Centrului de Iniţiativă şi Cooperare în S-Estul Europei (SECI)*[38], a *Forumul Mării Negre pentru Dialog şi Parteneriat.* Aceste iniţiative sunt deja complementare celor existente, cum sunt *GUAM-ul sau Organizaţia Cooperării Economice de la Marea Neagră (OCEMN*). Obiectivul forumului Mării Negre a fost de a facilita crearea contextului prin care deciziile politice luate în cadrul OCEMN[39] să fie concretizate şi în practică, iar România a demonstrat că doreşte şi că va milita pentru *identitatea, securitatea şi dezvoltarea economică* a regiunii extinse a Mării Negre şi prin faptul că *zona Mării Negre reprezintă prioritatea numărul unu a României* în regiune[40].

Organizaţia " The German Marshall Fund of the US – A Memorial to the Marshall Plan" cu sprijinul şi în asociere cu Ministerul Afacerilor Externe au înfiinţat BSTFRC [41] (Black Sea Trust Fund for Regional Cooperation) ce va acţiona în colaborare cu o serie de donatori pentru finanţarea întăririi cooperării regionale, a instituţiilor democratice. Obiectivele BSTFRC sunt următoarele: construirea încrederii în instituţiile publice;confirmarea importanţei participării civice la procesul democratic; întărirea unui ansamblu de instituţii vitale ce stau la baza statului şi societăţii civile ; sprijinirea link-urilor regionale.

Pentru a argumenta în continuare rolul României ca vector dinamic în regiunea extinsă a Mării Negre putem avea în vedere şi "Ocolul Mării Negre" dat de

37 http:// www.basescu.org/ Dezvoltarea economică şi securitatea în regiunea Mării Negre.

38 http:// basescu org – Regiunea Mării Negre – promovarea libertăţii, a democraţiei, a stabilităţii regionale – România poate contribui semnificativ la lupta împotriva criminalităţii organizate în regiune. Centrul regional SECI de la Bucureşti pentru combaterea criminalităţii transfrontaliere reprezintă un caz de succes pentru întărirea eforturilor de cooperare regională, armonizare legislativă

39 Gl bg (r) Profesor universitar doctor Constantin Gheorghe BALABAN – Securitatea şi dreptul internaţional/ Provocări la început de secol XXI / Organizaţia Cooperării Economice a Mării Negre, Editura CH BECK, Bucureşti 2006, pp. 97-99

40 http://www.legestart.ro/Memorandum de întelegere între Ministerul Afacerilor Externe al României şi reprezentanţa din România a organizaţiei " The German Marshall Fund of the US – A Memorial to the Marshall Plan".

41 Black Sea Trust Fund for Regional Cooperation a fost lansat ca o iniţiativă pe termen de 10 ani.

preşedintele Băsescu în august 2008 în Ucraina, Moldova, Azerbaidjan, Georgia, Turcia, având ca scop identificarea de soluţii comune la Marea Neagră pentru securizarea zonei. Preşedintele Băsescu este un purtător al mandatului Uniunii Europene către statele Mării Negre care se confruntă cu situaţii potenţial explozive în zonele de conflict înghețate[42].

Exemplele sunt atât de numeroase privind implicarea României[43] în acţiunile de promovare si asigurare a pacii şi stabilităţii încât uneori uităm că relaţiile cu Federaţia Rusă[44] sunt şi vor constitui garanţia aplicării unor noi concepte adaptate relaţiilor internaţionale actuale şi nu în ultimul rând fără a submina puterea Federaţiei Ruse de a respecta interesele acesteia în zonă[45].

5 Politica Europeană de Vecinătate

Politica Europeană de Vecinătate (PEV) reprezintă o nouă abordare în cadrul relaţiilor dintre Uniunea Europeană şi vecinii săi, abordare ce o depăşeşte pe cea tradiţională bazată pe cooperare. Această politică constituie un cadru de consolidare a relaţiilor de vecinătate şi vizează intensificarea cooperării cu statele vecine UE lărgite în vederea creării unei zone de prosperitate şi bună vecinătate, a unui „cerc de prieteni" la frontierele Uniunii. Obiectivul principal al PEV este împărţirea beneficiilor aduse de extinderea UE din 2004 cu ţările sale vecine. Un alt obiectiv este cel stabilit prin Strategia Europeană de Securitate din 2003, şi anume creşterea securităţii în vecinătatea Uniunii extinse.*Politica Europeană de Vecinătate nu oferă statelor vizate (statele din estul Europei şi statele mediteraneene, şi din iunie 2004 şi statele sud-caucaziene) perspectiva aderării la UE, ci permite o relaţie privilegiată cu vecinii şi o mai bună focalizare a eforturilor în domenii de importanţă vitală pentru apropierea statelor vizate de standardele europene*. Printre beneficiile oferite de PEV se numără cele ce ţin de dezvoltarea economică şi socială

42 www.eu.com/ Matt Bryza – adjunct al subsecretarului de stat american pentru probleme europene şi euro-asiatice afirma că mesajul este foarte clar şi anume „ Evitaţi cu orice preţ o confruntare militară directă cu Rusia. Nu puteţi învinge, pur şi simplu nu este posibil”.

43 Gl bg (r) Profesor universitar doctor Constantin Gheorghe BALABAN – Securitatea şi dreptul internaţional/ Provocări la început de secol XXI – Potrivit acordului de la 26 septembrie 1998, la Skopje a fost semnat acordul de constituire a Forţei Multinaţionale de Pace din Europa de S-E (FMPSEE) şi astfel se constituie Brigada S-E Europeană (SEEBRIG) cu rol în operaţii de prevenire a conflictelor şi de menţinere a păcii, impunere a păcii, aceasta a fost condusă şi de un general al armatei române, dar semnarea unui memorandum de înţelegere între ţările semnatare având la bază schimbările mediului de securitate actuale, a condus la ideea că alte organizaţii pot oferi un grad de vizibilitate mult mai bun, astfel încât începând cu data de 30 iunie 2009 , SEEBRIG îşi va închide iniţiativa.

44 www.eu.com/ Matt Bryza – adjunct al subsecretarului de stat american pentru probleme europene şi euro-asiatice – este important de văzut dorinţa participării Federaţiei Ruse în procesul de pacificare a zonei de la Caucaz la Marea Neagră, şi în acelaşi timp atenţia trebuie îndreptată către faptul că Federaţia rusă trebuie să fie un partener pentru securizarea zonei, nu un element de risc.

45 În cadrul reuniunii informale a miniştrilor apărării ai Alianţei care au început in data de 19 februarie în Polonia, secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer a declarat că Alianţa îşi va continua extinderea dar fără a ignora temerile Rusiei în acest sens, subliniind necesitatea colaborării cu Rusia – nici măcar în perioada dificilă a războiului rece nu a fost întrerupt dialogul Rusia-NATO

precum şi obținerea posibilității de acces pe piața internă şi integrarea în cadrul altor alte politici europene.

6 Parteneriatul estic - răspuns la Uniunea Europeană pentru Marea Mediteraneană[46]

Ideea creării unui asemenea Parteneriat a apărut drept rezultat al deciziei de a crea Uniunea pentru Marea Mediteraneană. Parteneriatul Estic[47] va reprezenta un forum multinațional, alcătuit din cele 27 state membre ale UE şi Ucraina, Moldova, Georgia, Armenia şi Azerbaidjan (potențial Belarus)[48]. Obiectivele acestui forum vor viza domeniile migrației, facilitării şi ulterior liberalizării regimului de vize, zona de comerț liber pentru servicii şi produse agricole, precum şi stabilirea unor parteneriate strategice între blocul european şi cele cinci state est-europene. De asemenea, accentul se va pune pe desfăşurarea unor proiecte bilaterale[49] privind schimburile de studenți, protecția mediului înconjurător. Cu toate acestea, Parteneriatul respectiv exclude posibilitatea unei ulterioare aderări la UE. Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE şi statele PEV din Europa de Est. În viziunea Comisiei Europene, noul cadru multilateral ar urma să sprijine evoluția relațiilor bilaterale ale UE cu vecinii săi din Est, care vor continua să fie guvernate de principiul diferențierii, ceea ce înseamnă că ritmul şi profunzimea dezvoltării lor va depinde de nivelul ambițiilor şi capacitățile fiecărui stat în parte.

7 Sinergia Mării Negre

Reprezintă o nouă inițiativă de cooperare a Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre în cadrul politicii europene de vecinătate (PEV). „Sinergia Mării Negre" are ca obiectiv dezvoltarea cooperării în cadrul regiunii Mării Negre, precum şi între

46 http://cenusadi.wordpress.com/2008/06/02/parteneriatul-estic-%E2%80%93-o-noua-viziunea-asupra-vecinatatii-estice-a-ue/

47 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf - European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4- Analizat din această perspectivă Parteneriatul Estic, în forma propusă de Comisia Europeană, anunță o nouă extindere a limitelor politice şi, în acelaşi timp, o consolidare şi adaptare a mecanismelor instituționale ale PEV pe vectorul său estic

48http://euobserver.com/9/26194/?rk=1 - Poland and Sweden to pitch 'Eastern Partnership'.

49 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4, - UE propune negocierea unor noi relații contractuale cu Moldova, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Georgia şi Belarus, sub forma unor Acorduri de Asociere. Acordurile de Asociere vor conține perspectiva integrării economice a statelor vizate în piața comună a UE ; UE va iniția cu statele din regiune Pacte de Mobilitate şi Securitate care vor trasa condițiile obligatorii de îndeplinit pentru a facilita mobilitatea populației din statele Est-europene în spațiul comunitar; Acorduri de Asociere vor include prevederi referitoare la creşterea „interdependenței energetice" cu UE ; Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE şi statele PEV din Europa de Est; Parteneriatul Estic va atrage după sine şi creşterea resurselor financiare alocate de UE pentru partenerii săi PEV din Europa de Est.

această regiune şi UE, punând astfel în aplicare propunerea Comisiei din luna decembrie privind adăugarea unei dimensiuni regionale la PEV. Împreună cu politicile bilaterale ale UE faţă de ţările din regiune stabilite în PEV, cu procesul de preaderare cu Turcia, precum şi cu parteneriatul strategic cu Rusia, „Sinergia Mării Negre" va completa eforturile deja substanţiale realizate de UE pentru promovarea stabilităţii şi a reformelor în ţările din jurul Mării Negre. Această iniţiativă completează „lanţul" cadrelor de cooperare regională în vecinătatea UE, alăturându-se parteneriatului euro-mediteranean şi dimensiunii nordice. Sinergia Mării Negre se va sprijini pe programe sectoriale şi iniţiative comunitare în domenii ca: buna guvernare, circulaţia persoanelor şi securitate, energie, transporturi, mediu, politica maritimă, pescuit, comerţ, cercetare, educaţie, ocuparea forţei de muncă, afaceri sociale, ştiinţă şi tehnologie. Aceasta este concepută a un cadru flexibil, menit să asigure o coerenţă şi o coordonare mai mari între activităţi. La baza iniţiativei se află interesele comune ale tuturor partenerilor.

Concluzii

Ultimii ani au decupat din marea hartă a lumii o zonă peste care s-a trecut parcă prea uşor cu vederea până atunci. Acum aceasta reprezintă frontiera de sud-est a Europei, iar această zonă a Mării Negre este o regiune care nu mai poate fi ocolită sau ignorată. Cele trei civilizaţii care se întâlnesc în această zonă, europeană, asiatică, islamică împreună cu cele patru entităţi mondiale, Uniunea Europeană, NATO, Rusia şi Ţările Caucaziene trebuie să transforme această zonă de confruntare într-o zonă de colaborare şi cooperare, şi ştim că această zonă a prosperat cel mai mult atâta timp cât nu a fost izolată. Mai mult de atât, rolul Mării Negre va creşte prin valorificarea resurselor energetice dar şi prin unirea statelor riverane Mării Negre într-un puternic sistem regional de cooperare la toate nivelurile prin dezvoltarea unor programe viabile şi pe termen lung structurate în parteneriate strategice bine definite şi ancorate în realităţile în actualul context de securitate mondial. Dar nu trebuie omisă deloc şi colaborarea cu Federaţia Rusă care reprezintă un actor important în asigurarea stabilităţii în regiune.

Toate acestea ne îndreptăţesc să ne întrebăm:

Reprezintă democratizarea o precondiţie a rezolvării durabile a problemelor de securitate?

Bibliografie :

[1] HITCHNER, R. Bruce, **History and realizing a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea**, Romanian Institute for International Studies "Nicolae Titulescu", Bucureşti, 2004.

[2] MUNTEANU, Igor, *The Black sea space: a mixture of identities* in "A new Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region", Romanian Institute for International Studies "Nicolae Titulescu", Bucureşti, 2004.

[3] A Euro-Atlantic Strategy fot the Black Sea Region, Institute for National Stratagic Studies, National Defense University, 27 Ianuarie 2006, INSS Staff Analysis; June 2004.

[4] PUHL, Detlef, *What Strategy for the Black Sea Area* in Strategic Monitor, nr.3-4/2005, Institute for Political and Defense Studies and Military History.
[5] SCRIECIU, Liviu, colonel conf. univ. dr., *Marea Neagră în contextul geopolitic* /A v-a Sesiune Internațională de Comunicări Ştiințifice 21-22 noiembrie, Bucureşti , 2005.
[6] SEBERIAN, Oleg, *Conflictul transnistrean: geopolitică şi geoistorie*,
[7] DUȚU, Petre Dr., *Conflictul transnistrean şi securitatea Mării Negre*, A v-a Sesiune Internațională de Comunicări Ştiințifice 21-22 noiembrie, Bucureşti , 2005.
[8] BUZAN, Barry, **People, States and Fear, an agenda for international security studies in the post Cold War era,** 1991, ediția românească, Cartier printing House, 2000.
[9] Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.
[10] Doc 13059, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 13 Octombrie 2005.
[11] Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.
[12] ANDREESCU, Anghel, prof univ dr., TOMA, Gheorghe, prof univ dr., **Conflictele sfârşitului de mileniu,** Editura Timpolis.
[13] BOŞNEAGU Romeo cpt c-dor., *România – interese la Marea Neagră*, Sesiunea de Comunicări Ştiințifice, Sibiu, 2001.
[14] BALABAN Constantin Gheorghe, gl bg (r) Profesor universitar doctor, **Securitatea şi dreptul internațional/ Provocări la început de secol XXI,** Editura CH BECK, Bucureşti, 2006.

Site-uri:

[15] http:// www.eu.com
[16] http:// www.basescu.org
[17] http:// www.Ziarul Ziua.ro
[18] http//www.euractiv.ro
[19] http//www.apadar.ro
[20] http//www.armyacademy.ro
[21] www. ITAR TASS
[22] www.korrespondent.net
[23] www.ziua.ro
[24] www.adevărul.ro
[25] http://ro.altermedia.info
[26] www.NATO.int
[27] http://euobserver.com

SUBIECTIVISMUL ÎN PRACTICA EVALUATIVĂ

Mihaela-Paula RADU*

Şcoala nu funcţionează pentru sine, pentru a supravieţui ci ea este prima care face contactul cu viitorul. Ea este în slujba societăţii şi a viitorului. Educaţia a fost, este şi va fi o necesitate şi chiar mai mult decât aceasta „este un drept câştigat".[1] Este cunoscut scopul educaţiei de a-i forma omului capacitatea de a activa pe tot parcursul existenţei sale, de a aduce o contribuţie personală într-un domeniu. Verificarea cunoştinţelor, examene, concursuri...Una dintre zonele cele mai controversate ale activităţii de învăţământ.

Fiecare dintre noi a fost evaluat într-o formă sau alta. Nu cred că există un individ care să nu fi avut emoţii când s-a aflat în centrul atenţiei. Oare sunt sau nu examenele necesare ? Cei care au susţinut un examen şi pe care l-am promovat cu bine cu siguranţă ar răspunde afirmativ. Ceilalţi , respinşii, ar răspunde negativ.

Susţinem examene în fiecare zi, chiar dacă la prima vedere nu conştientizăm acest lucru. Sunt momente în viaţă când, din iniţiativă personală sau siliţi de diferite situaţii sau persoane, „trebuie" să demonstrăm ceva.

Termenul de „*examen*" în dicţionar este definit ca fiind un mijloc de verificare şi apreciere a cunoştinţelor dobândite de elevi, de studenţi, de candidaţi pentru ocuparea unui loc, a unui post; probă, încercare prin care se verifică trăinicia, temeinicia unui lucru, a unei situaţii...Verbul „*a examina*" este definit ca modalitate de a cerceta, a studia amănunţit ceva sau pe cineva; a supune un elev, un student, un candidat la un post, la o probă de verificare şi de apreciere a cunoştinţelor; a asculta; a gestiona; a întreba... În urma definiţiei ar trebui să ne simţim relaxaţi. E doar o simplă verificare. În esenţă, însă în urma unei evaluări, ni se decide soarta pentru perioada următoare din viaţa noastră. Apropierea unui examen ne face nervoşi şi neliniştiţi.

Este necesar să facem o distincţie clară între „însuşirea unei ştiinţe" şi pregătirea pentru examen. Nimeni nu ne spune *cum să învăţăm* ci se accentuează doar ideea ca *trebuie să învăţăm*. Ne răsună în urechi glasul profesorilor care ne îndeamnă „*pune-ţi mâna pe carte. Se apropie sesiunea*?!" Pentru a putea să-şi atingă scopul evaluarea trebuie realizată astfel încât să cultive şi să susţină interesul pentru studiu. Ea trebuie concepută nu numai ca un control al cunoştinţelor sau ca mijloc de măsurare obiectivă, ci ca o cale de perfecţionare, ce presupune o strategie globală a formării.

Evaluarea trebuie să constate nu numai ceea ce ştie cel evaluat şi cât de precis stăpâneşte cunoştinţele, ci şi să repereze erorile, sursele acestora (neatenţie, superficialitate în învăţare, carenţe în pregătirea anterioară ş.a.), iar profesorul să conceapă un dispozitiv de corectare făcând din evaluare un proces implicat în învăţare. Cunoscându-se că însuşirea cunoştinţelor este personală, trebuie să se propună studentului „alte căi" pentru a atinge obiectivul, de unde necesitatea de a prevedea

*** Doctorand, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I"**

exerciții de remediere diferențiate. De aici decurge că rolul profesorului nu este unul de „cenzor" ci de „participare" şi „ghidare".

Evaluarea, cu siguranță, nu va dispărea. Se vor schimba sau îmbunătății metodele de evaluare dar scopul va fi acelaşi să-l aşeze pe fiecare acolo unde-i este locul.Ca să-i înțelegem rolul o vom face gradat.

Fiecare dintre noi a fost evaluat într-o forma sau alta. Am fost mulțumiți sau de cele mai multe ori nemulțumiți de evalurea făcută dând vina pe evaluator.

Studiile docimologice pun în evidență faptul că aprecierea rezultatelor şcolare este influențată de multe şi numeroase circumstanțe în care se realizează actul evaluativ. Aceşti factori sunt de cele mai multe ori dificil de relevat datorită formelor variate în care se prezintă, elementelor procesului de învățământ care îi generează şi dificultăților rezultate din transpunerea în notă şcolară a unor judecăți de evaluare asupra rezultatelor.

În esență, factorii care generează o obiectivitate scăzută în aprecierea rezultatelor se pot grupa raportându-i la cadrul didactic, la materia de învățământ, la student, precum şi la specificitatea metodelor de evaluare şi la circumstanțele sociale în care se realizează evaluarea didactică.

În funcție de factorii perturbatori ai evaluării generați de activitatea şi trăsăturile de personalitate ale cadrului didactic avem:

- “Efectul halo” constă în supraaprecierea sau subaprecierea rezultatelor unui cursant sub influența impresiei generale pe care şi-a făcut-o în timp cadrul didactic despre cursantul respectiv. În acest caz, există tendința de a trece cu vederea unele greşeli sau rezultate mai slabe la cursanții cu o bună reputație şi de a ignora progresele şcolare sau răspunsurile excelente date de aşa numiții “curanți-problemă”.
- “Efectul blând” se exprimă în tendința de a aprecia cu indulgență persoanele cunoscute în comparație cu cele mai puțin cunoscute, cadrul didactic dovedind o mai mare precizie în notare abia după cunoaşterea mai bine a tuturor cursanților.
- “Eroarea de generozitate” constă în acordarea unor note excesiv de mari în raport de nivelul de pregătire a educaților prin probe deosebit de uşoare şi o exigență scăzută. Aceasta se produce, de regulă, în cazurile în care educatorul este interesat să escamoteze realitatea datorită eşecurilor în demersurile sale instructiv-educative, să prezinte unele rezultate superioare pentru a fi apreciat în calitate de personal didactic sau când se manifestă o empatie excesivă care în final duce la o demotivare a educaților. De asemenea, “eroarea de generozitate” poate fi produsă şi de modul simplist de apreciere a activității cadrelor didactice numai prin prisma notelor obținute de cursanți la materia respectivă.
- “Efectul Oedip” are ca rezultat modificarea comportamentului studentului în raport de convigerea cadrului didactic că acel cursant nu poate satisface cerințele şcolare. Acest comportament impus duce, în final, la eşec.

- "Efectul de contaminare" se referă la situația în care cunoaşterea notelor atribuite de celelalte cadre didactice influențează aprecierea unui evaluator.
- "Efectul de contrast sau de ordine" constă în mărirea diferențelor în aprecierea unor răspunsuri succesive, astfel, dacă după un student care a răspuns foarte bine urmează un răspuns bun, există tendința de a-l subevalua pe cel din urmă şi invers, adică un răspuns bun, de regulă, este supraevaluat dacă succede unui răspuns foarte slab.
- "Ecuația personală a examinatorului" sau "Eroarea individuală constantă" rezultă dintr-o exigență specifică fiecărui cadru didactic în aprecierea rezultatelor.
- "Eroarea de tendință centrală" se concretizează în renunțarea acordării de note foarte mari sau foarte mici cursanților din precauția de a nu greşi sau din dorința de a mulțumi pe toată lumea.
- "Eroarea logică" presupune înlocuirea unor criterii de apreciere a rezultatelor şcolare în raport de obiectivele didactice cu variabile adiacente acestora cum ar fi: forma grafică, acuratețea lucrării, modalitatea inedită de prezentare etc.
- "Efectul curbei lui Gauss" rezultă din dorința cadrului didactic ca distribuția rezultatelor şcolare în fiecare grupă de studiu să fie cât mai aproape de curba lui Gauss. Aceasta presupune ajustarea exigenței în notare în raport de nivelul general atins de fiecare grupă, astfel încât distribuția rezultatelor să reflecte, pe cât posibil, o distribuție normală. Astfel, la o grupă foarte bună exigența creşte, iar la alta cu rezultate în general mai slabe, exigența scade.
- "Factorii de personalitate ai cadrului didactic" pot influența modul de evaluare didactică. Astfel, atitudinea cadrului didactic pe timpul verificărilor, echilibrul şi constanta în comportament față de studenți, empatia ca o componentă a aptitudinii didactice etc. contribuie la crearea sau nu a condițiilor propice unei evaluări obiective.

Alte surse de subiectivitate în evaluare rezultă din faptul că profesorul examinează studentul în anumite situații şi face judecățile de valoare în funcție de acestea existând tendința de a schematiza prin reducerea la o apreciere globală: „foarte bun"; „bun" sau „slab pregătit".

Pe lângă factorii enumerați mai sus există şi factori ai variabilității notării rezultatelor şcolare din specificul disciplinelor de învățământ.

Materia cu particularitățile pe care le reprezintă la diverse discipline, se pretează inegal la o evaluare exactă. Experiența didactică şi cercetările docimologice arată că lucrările scrise la ştiințele exacte pot fi apreciate mult mai exact decât cele de la ştiințele socio-umane.

Studentul poate introduce, prin particularitățile sale de personalitate, elemente de distorsionare în aprecierea obiectivă realizată de cadrul didactic. Astfel, un student cu un temperament extravertit poate fi supraevaluat la o verificare orală, datorită posibilităților native sportive pe care le are în comunicarea orală, altul poate fi mai

productiv la lucrările scrise. Starea de inhibiție la verificări, instabilitatea emoțională pot constitui impedimente în calea unei evaluări didactice exacte.

Strategiile şi metodele de evaluare didactică constituie, prin limitele lor specifice, factori care pot genera variabilitatea în notarea rezultatelor. Astfel, verificările orale nu permit realizarea unor aprecieri complete care să vizeze toate obiectivele operaționale prevăzute, iar în cazul unei lucrări scrise, sursa unei tratări incomplete a unui răspuns nu poate fi stabilit cu precizie, lacune în cunoştințele cursantului sau o simplă omisiune.

Circumstanțele sociale în care se realizează evaluarea pot contribui uneori la sporirea subiectivității unor cadre didactice. Influențele pot veni de la: rude, prieteni, şefi, colegi etc. Firește că, experiența, diplomația în astfel de situații au un rol covârşitor pentru că nu există rețete infailibile, fiecare situație fiind un caz care trebuie analizat şi rezolvat în parte.

Evaluarea find un proces subiectiv, validarea aprecierilor formulate de evaluatori depinde de o serie de factori, cum sunt:

- competența evaluatorilor (gradul în care ei stăpânesc docimologia, ştiința evaluării);
- experiența acestora în acest domeniu;
- calitatea instrumentelor de evaluare;
- luarea în considerare a particularităților celor evaluați etc.

Faptul că aprecierea se concretizează în punctaje (note) şi calificative nu implică automat rigurozitatea matematică a procesului. Adesea punctajul (nota) cuantifică pur şi simplu impresiile subiective ale evaluatorului şi diferă de la unul la altul şi chiar la acelaşi, uneori.

Este bine cunoscut faptul că educații din aceleaşi grupe şi la aceleaşi discipline notați cu acelaşi punctaj (calificativ) de cadre didactice diferite nu obțin rezultate identice la examene (verificări). Datorită caracterului subiectiv al aprecierilor şi imperfecțiunilor sistemului de acordare a punctajului (notei) evaluatorii sunt datori atunci când analizează şi interpretează datele să țină seama de erorile de măsurare.

Cum putem micşora influența factorilor perturbatori în evaluare?

Stabilirea unor obiective generale şi operaționale adecvate finalităților urmărite în corelație cu resursele umane şi materiale existente, conținuturile de învățat şi comanda socială poate duce la o evaluare mai obiectivă.

Realizarea unor instrumente de verificare curentă şi periodică, care să fie relevante pentru comportamentele dezirabile cuprinse în obiectivele didactice, având criterii precise de apreciere.Mărirea numărului de probe curente date pentru micşorarea hazardului în apreciere. Asigurarea anonimatului probelor scrise, corectarea aceloraşi lucrări de mai mulți evaluatori.

Combinarea metodelor de evaluare pentru asigurarea unor judecăți de valoare corecte având în vedere că nici o metodă în sine nu este suficientă oricât de bine ar fi stăpânită şi aplicată corect.

Şi poate cea mai importantă în eliminarea subiectivismului ar fi dezvoltarea la educați a capacității de autoevaluare şi, în acest sens, informarea educaților la începutul cursului asupra obiectivelor instruirii şi a modalităților de evaluare; de asemenea, practica personalului didactic de a prezenta cursanților, în urma

verificărilor, a criteriilor şi a grilelor de corectare, astfel încât ei înşişi să-şi aprecieze individual lucrările, are efecte deosebite privind formarea capacității de autoevaluare a rezultatelor şcolare. Această practică este cu atât mai necesară cu cât procesul de învățare, de regulă, nu este însoțit de un progres şcolar continuu, ci şi de unele regrese parțiale;

Bibliografie:

[1] CERGHIT, Ioan, **Sisteme de instruire alternative şi complementare. Structuri, stiluri şi strategii,** Editura Aramis, Bucureşti; 2002.

[2] GREEN, I. A., **Introducere în măsuri şi evaluare,** New Jersey, Dodd Mead, 1970.

[3] JINGA, I., ISTRATE, E. (coord.), **Manualul de pedagogie,** All Educational, Bucureşti, 2001.

[4] MAYER, G., **De ce şi cum evaluăm,** Editura Polirom, Iaşi 2000.

[5] OPREA, Crenguța, Lăcrămioara, P**edagogie. Alternative metodologice interactive,** Editura Bucureşti 2002.

[6] OPREA, Crenguța, Lăcrămioara, **Strategii didactice interactive**, Editura D.P., Bucureşti ,2006.

SCHIMBAREA ÎN EDUCAȚIE ŞI REFORMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MILITAR

Mihaela-Paula RADU*

„Schimbarea este ca un dragon:dacă îl ignoraţi sau îl combateţi, vă va distruge dacă îl urmaţi, vă va furniza o oportunitate.” Schimbarea în educaţie trebuie să înceapă cu schimbarea mentalităţilor celor doi actori student şi profesor, cu schimbări de rol acceptate de cei doi, cu dorinţa de perfecţionare.Tendinţa actuală în educaţie de personalizare şi individualizare oferă o alternativă viabilă pentru învăţământul tradiţional caracterizat prin fluiditatea rolurilor, demers didactic centrat pe student, resurse distribuite, structuri de colaborare virtuale.

Pentru pedagogia românească reforma a fost, este şi va fi, fără îndoială, tema cea mai actuală. Istoria învăţământului este „istoria reformelor sale”. Ca orice istorie a scris trecutul, trăieşte prezentul şi viseaza viitorul. Trecutul, care menţine tradiţia, este baza stabilităţii; prezentul buimac şi în căutare de soluţii; viitorul, care exprimă speranţa şi singurul catre deţine frânele schimbării.

Educaţia capătă în zilele noastre dimensiunea unui proiect universal. Va reuşi educaţia să joace un rol decisiv în acest moment al schimbărilor? Va orienta gândirea oamenilor către trecut ori către viitor, către stagnare ori către evoluţie? Cu siguranţă timpul va avea răspuns. Cred că ea nu se ascunde în spatele unei false securităţii rezistând la schimbare, ci este conştientă că adevărata securitate este adeziunea la mişcare. Mai mult ca oricând, pedagogia nu se limitează la o simpă tehnică a educaţiei, ci stimulează o anumită concepţie despre fiinţă şi despre raportul acesteia cu existenţa. Noua filozofie a educaţiei ar putea avea drept preocupare interogarea umană şi îndreptarea acesteia, plină de experinţa trecutului şi a reformelor ce au marcat-o, către personalizarea acesteia şi crearea omului de mâine.

Învăţământul trebuie adaptat la cerinţele vremii, el fiind clepsidra timpului. Din acest punct de vedere învăţământul a fost, este şi va fi mereu în schimbare. Lumea de azi, tensionată, contradictorie, are nevoie de stabilitate şi pace. Schimbarea vine să răstoarne nevoia de linişte aducând în prim plan, nevoia de mai mult şi mai bun.

Astăzi într-un context educaţional caracterizat prin adaptarea la cerinţele procesului de la Bologna, care a încercat pri fluiditarea rolurilor celor doi actori educaţionali, printr-un demers didactic centrat pe student, ajungând până la structuri de colaborare virtuale, ne întrebăm ce ar mai putea pune la încercare învăţământul superior din România? Balanţa educaţiei s-a schimbat crescând de la o abordare pedagogică închisă aflată cu preponderenţă în mîinile instituţiei şi ale profesorului, la o abordare deschisă către nou, către inovare, în care studentul se află ăn centrul preocupărilor, care susţine iniţiativa studentului, facilitând colaborarea, cererea / întrebarea, interogarea, competenţele deprinderile personale şi învăţarea continuă.

*** Doctorand, Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”**

Având ca scop asigurarea şi creşterea calităţii în învăţământul superior, procesul de la Bologna a fost repede acceptat şi de instituţiile de învăţământ superior din România.

Ideea formării unui spaţiu modern aliniat învăţământului european, în cadrul căruia studenţii şi absolvenţii universitari vor beneficia de un sistem focusat pe mobilitate, calitate, recunoaştere uşoară a diplomelor şi implicarea acestora în aspecte cheie ale învăţământului superior, a apărut ca o reală recunoaştere a României ca membru al Europei de azi şi de mâine.

Procesul a cunoscut recunoasteri dar şi respingere. Principala dificultate derivă din incoerenţa prevederilor legislative. Schimbarea are nevoie de o dotare pe măsură, iar situaţia economico-financiară a universităţilor îi creează acesteia un handicap. Schimbarea s-a dorit de cele mai multe ori a fi de suprafaţă şi nu semnificativă. Poate că şi vârsta cadrelor didactice, mentalităţile acestora au contribuit la modificări doar de dragul de a modifica.

O altă problemă, care se conturează deja la noi, este dacă piaţa muncii este pregătită să primească absolvenţii primului ciclu? Studiile de master aduc vreo garanţie privind competenţele absolvenţilor? Există un portret al specialistului conturat de universităţi şi un altul dorit de piaţa muncii. Între ele ar trebui să existe un cadru reglator, care să stabilească o relaţie de continuitate pentru că este vorba de un acelaşi individ. Foaia matricolă ar trebui să fie revizuită astfel încât să specifice nivelul competenţelor. Angajatorii cititnd o astfel de diplomă de studii să –şi facă o imagine clară asupra cunoştinţelor şi capacităţilor titularului.

Dorinţa de prfecţionare a cadrelor didactice se vede realizabilă în condiţiile acestea. Este necesar un învăţământ de calitate, cu o ofertă educaţională bogată şi aplicabilă dinamicii sociale.

Plasând studentul în centrul noii paradigme a educaţiei – educaţia pentru viitor – se întrevede o schimbare de accent în educaţie de la conţinut la contextul învăţării. Constatăm în ultimii ani o reorientare generală a politicilor şi strategiilor din domeniul educaţiei. Dacă după 1989 dorinţa de schimbare s-a materializat, din dorinţa de a cunoşte, prin conceptul “acces”:

- acces la noile tehnologii şi la intrastructura tehnologică;
- acces la învăţare prin intermediul tehnologiei;
- acces la educaţie şi învăţare de-a lungul întregii vieţi a individului (învăţare continuă),

Astăzi toate aceste elemente sunt interdependente şi condiţionează dezvoltarea şi funcţionarea eficientă a noii societăţi bazate pe personalizare şi individualizare.

Implicarea emoţională a celor doi actori educaţionali, profesorul şi studentului în procesul de învăţare, transformă astfel experienţa educaţională într-o experienţă amintită cu plăcere şi dorinţa de a o repeta. Învăţământul personalizat oferă ocazia unei reformări a procesului educaţional în sensul re-orientării spre student.

Avem nevoie de un învăţământ innovator! La fel cum factorul personal are o importanţă crucială în realizarea unei invovaţii, el rămâne fel de important în difuziunea ei: oamenii sunt cei care transportă informaţia în context. Şi, la fel cum inovaţia nu are loc dacă nu există atât răspuns emoţional cât şi intelectual la o situaţie, procesul învăţării

– elementul cheie al difuziunii inovației - are un important aspect emoțional.

Importanța elementului personal apare cu foarte multă claritate în tranziția de la stadiul de utilizare inițială spre cel de largă acceptare a unei inovații.

Deoarece răspândirea inovației dublează practic activitatea creativă implicată în crearea inovației, elementul personal şi emoțional nu pot să lipsească. Un student învață numai de la profesorul cu care are o afinitate intelectuală şi emoțională, iar conceptul de "ucenicie" a devenit extrem de modern .

În acest context al mutațiilor profunde din învățământul național şi, mai ales, în plin proces de restructurare a armatei, renovarea învățământului militar superior, a constituit un prim pas în realizarea unei reforme de esență, instituțiile militare de învățământ superior asumându-şi deja un rol important în construirea spațiului european al învățământului superior, alături de toate celelalte instituții de învățământ universitar din țară. Actualul învățământ nu îl neagă pe cel anterior, ci îl continuă. Astfel se îmbină tradiția cu modernitatea.

Trăim într-o lume în care noțiunea de „pace" şi „război" capătă noi sensuri. Într-o lume zdruncinată de atâta violență, sistemul militar încearcă să se mențină ca fiind singura putere din stat,care ne asigură liniştea. Crearea unui student-ofițer capabil să facă față cerințelor noii lumii, în măsură să joace rolul de om, coleg, militar, cetățean se reuşeşte cu succes prin modelul absolventului creeat de Universitatea Națională de Apărare „Carol I".

Având în vedere că formarea omului întru libertate este pe cât de firească, pe atât de actuală, că omul are nevoie să fie îndrumat spre a-şi dobândi, manifesta, păstra şi apăra libertatea, dezvolta personalitatea se impune reconsiderarea pedagogiei ca ştiință, punându-i-se drept temei libertatea. La prima vedere, coexistența în educație a supunerii şi ascultării cu libertatea, poate constitui un paradox, o contradicție. Dacă, însă, atribuim *ascultării şi supunerii* alte conotații decât cele care se acceptă în mod obişnuit (de docilitate, de supunere pasivă, ştearsă, obedientă, indiferentă); *libertății* o altă înțelegere decât cea de capriciu, voluntarism infantil, arbitrar neproductiv, bun plac, dacă acceptăm şi ținem seama de un alt orizont al conceptului de educație, atunci putem vorbi şi în domeniul militar de o regândire a ofițerului , a modului de formare profesională a acestuia.

Pentru a-l forma avem nevoie de formatori pe măsură. Reforma învățământului militar înseamnă şi schimbarea de mentalități, de atitudini, deschidere spre nou , încurajarea creativității şi nu înăbuşirea acesteia. Având în vedere că student militar se ajunge când el este deja format ca individ, este adult şi nu un tânăr pe care să-l modelezi şi să-l formezi pentru societate, şi mai este supus şi unor regului militare, este puțin mai dificil de acceptat schimbarea. Si cu toate acestea se remarcă în ultimii ani acceptarea schimbării prezente în educație alături de rolul de militar.Schimbările în educația militară, în învățământul militar sunt simptomatice pentru vectorii schimbării în educație.

Într-o lume în schimbare, vulnerabilă, temătoare de ce va fi mâine, noi toți va trebui să observăm oamenii de lângă noi, evoluția lumii care ne înconjoară şi din care facem parte şi să învățăm să trăim într-o lume a complexității şi incertitudinii. Nimic nu este mai important în vremuri de schimbare decât să ne redescoperim şi studenții ofițeri au reusit atât să cucerească cât şi să păstreze „starea de pace".

Bibliografie:

[1] CRISTEA S., **Fundmentele pedagogice ale reformei învățământului,** Editura D.P., 1994, Bucureşti.

[2] CULDA, L., **Potențele ființei umane,** Editura Licorna, 2003, Bucureşti.

[3] CURAJ, Adrian, PETRE, M., **Reforma învățământului superior şi a cercetării ştiințifice,** Editura Economică, 2oo4, Bucureşti.

[4] IACOB, D., **Competență şi schimbare,** Editura A.I.S.M., 1996.

SCURT COMENTARIU ASUPRA LEGII NR. 298 DIN 18 NOIEMBRIE 2008 PRIVIND REȚINEREA DATELOR GENERATE SAU PRELUCRATE DE FURNIZORII DE SERVICII DE COMUNICAȚII ELECTRONICE DESTINATE PUBLICULUI

Dr. Nasty VLĂDOIU*

Law no.298/2008 establishes for the service providers and public systems of electronic communications the obligation to retain generated and rehashed data in order to offer it at the disposal of competent authorities. With this law, the Romanian legislator seeks to harmonize the national reglementations with the European correspondents. What's left for us is to analyze the manner in which this law managed to create (or not) discontent and the way it answered to the stringency of the specialists who will work with this juridical instrument.

Legea 298/2008 stabileşte obligaţia furnizorilor de servicii şi reţele publice de comunicaţii electronice ca în cadrul activităţii lor să reţină date prelucrate sau generate în vederea punerii acestora la dispoziţia autorităţilor competente din raţiuni de instrucţie penală. Prezenta lege transpune Directiva 2006/24/CE privind reţinerea datelor şi de modificare a Directivei 2002/58/CE publicata un Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) Nr. L105 din 13 aprilie 2006, fiind adoptată de Parlamentul României cu respectarea prevederilor legale. Prin această lege, legiuitorul român încearcă să pună în concordanţă prevederile naţionale cu cele europene, rămâne să analizăm maniera în care acesta a reuşit sau nu să creeze anumite nemulţumiri sau să răspundă totalitate rigorilor specialiştilor care vor lucra cu acest instrument.

Se foloseşte în prezenta lege, Art. 1 Alin. (1), termenul de **infracţiuni grave** în sensul că datele reţinute vor fi puse la dispoziţie în scopul „utilizării în cadrul activităţilor de cercetare, descoperire şi de urmărire a infracţiunilor grave", iar în Art. 2 litera (f) legiuitorul defineşte ce înseamnă infracţiune gravă în accepţiunea acestei legi. Ne întrebăm pe bună dreptate dacă tot se exceptează de la plata taxelor sumele cheltuite cu achiziţionarea echipamentului în vederea reţinerii de date, de ce accepţiunea de infracţiune gravă nu cuprinde şi alte atingeri grave aduse unor valori sociale ocrotite, atingeri ce pot constitui într-adevăr infracţiuni grave.

Capitolul II al legii in discuţie, privind reţinerea datelor prezintă limitativ categoriile de date ce pot fi stocate în baze de date în format electronic şi durata pentru care există obligaţia de reţinere şi anume 6 luni de la momentul efectuarii comunicării.

Este interesant se ştiut dacă angajaţii companiilor furnizoare a acestui tip de servicii sau chiar proprietarii acestor companii deţin certificate de securitate în urma procedurilor legale şi dacă au într-adevăr îndeplinită exigenţa nevoii de a cunoaşte impusă de lege. La fel de interesant este şi cine şi în ce mod, în urma căror metodologii protejează fizic bazele de date şi locaţiile în care acestea se află. Cu atât mai mult, Art. 13 din prezenta lege în Alin (2) prevede: „activitatea de reţinere a

*** Conferenţiar universitar, avocat, Baroul de Avocaţi „Vlădoiu & Asociaţii", Bucureşti**

datelor prevăzută în Art. 4-7 poate fi desfăşurată, acolo unde este tehnic posibil şi în urma unei înțelegeri contractuale, de un terț, în numele unui furnizor de servicii şi rețele publice de comunicații electronice...". Aşa cum am arătat mai sus, dacă nici măcar furnizorului însuşi nu i se cere un certificat de securitate, cum ar fi posibilă această solicitare la adresa unui terț. Ni se pare mai mult decât flexibilă această prevedere legală şi ridică multe semne de întrebare care pot marca de fapt întreaga lege din multe alte puncte de vedere.

Se ridică probleme cum ar fi dacă din punct de vedere tehnic ar fi necesară instituirea unui sigiliu electronic ori a unei alte forme de protecție si control a cărei violare să sesizeze existența unei posibile accesari ilegale a respectivei baze de date. O altă problemă ar putea consta în schimbarea încadrării juridice într-o faptă ce nu constituie infracțiune gravă în accepțiunea prezentei legi dar ca probatoriu ar fi folosite date reținute în conformitate cu aceasta. Prevederile Art. 16 dau dreptul ca în caz de urgență procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală poate să autorizeze, prin ordonanță motivată solicitarea transmiterii de date reținute. Instanța de judecată se pronunță cu privire la legalitatea şi temeinicia ordonanței prin care s-a autorizat solicitarea transmiterii de date în cel mult 48 de ore după alte 48 de ore de la emiterea autorizării, termen în care procurorul prezintă instanței de judecată competente motivele care au stat la baza emiterii autorizării.

Considerăm că prevederile Art. 16 lasă de dorit în sensul că „datele reținute care nu privesc fapta ce formează obiectul cercetării se arhivează"; nimic însă despre faptul că acestea ar fi putut fi folosite ca probe pentru demonstrarea şi identificarea altor fapte şi făptuitori. De ce?

În Capitolul 5 Art. 19 se vorbeşte despre regimul sancționator. Alin (1) al Art. 19 arată că „orice accesare intenționată sau transfer al datelor păstrate în conformitate cu prezenta lege, fără autorizare, constituie infracțiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 1 la 5 ani." Ne întrebăm dacă autorizarea se referă la autorizarea dată de procuror sau judecător sau la o autorizare de uz intern a angajaților ce se pot prevala că accesează sistemul bazei de date în scop de mentenanță atâtă timp cât acestea nu sunt protejeate de vreu sigiliu electronic sau vreo altă formă de protecție aşa cum am menționat şi mai sus.

În aşteptarea unor metodologii şi proceduri de distrugere automatizate, in mod ireversibil, după perioada obligatorie de reținere (6 luni), nu putem face altceva decât să ne bazăm pe buna-credință a furnizorilor acestor servicii şi a celor care fac parte din Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal.

MANAGEMENTUL DE RISC ŞI AL CRIZEI MONDIALE DIN PERSPECTIVA SECURITĂȚII NAȚIONALE ŞI A RESPONSABILITĂȚII SOCIALE

Dr. Nasty VLĂDOIU*

It is generally accepted the fact that once a systemic disfunction appears, it transforms into a vulnerability, which turns into risk, risk progresses to danger, danger to threat and threat converts into crisis.

The global financial crisis creates an exarcebated situation of insecurity, inflamed by the media, and it leads to deviant behaviour at an individual and organizational level. So, of course, it raises the question whether in a situation of crisis we discuss about a management of risk or a management of crisis.

Este general acceptat faptul că odata apărută o disfuncție sistemică ea se transformă în vulnerabilitate, aceasta în risc, riscul în pericol, pericolul în amenințare, iar amenințarea în situație de criză.

Criza economico-financiară mondială creează stări accentuate de insecuritate alimentate de mass-media şi în mod indubitabil conduce la comportamente deviate atât la nivel organizațional cât şi individual. Apare aşadar nevoia unor sisteme de management al riscului menite să contribuie la schimbarea întregului proces decizional. Se pune pe bună dreptate întrebarea dacă în situații de criză este necesar să discutăm despre managementul de risc sau despre un management de criză.

Suntem de părere că efectele crizei nu intervin şi nu afectează în acelaşi timp actorii sociali. Astfel, pentru unii este necesară aplicarea unui management de risc în timp ce pentru alții gestionarea efectelor negative ale crizei se realizează tinzând către diminuarea lor.

În realitate evenimentele pot avea consecințe negative sau pozitive, riscurile şi oportunitățile fiind noțiuni care de cele mai multe ori se determină reciproc, de aceea adesea, instrumentele optime de sprijin decizional se bazează pe tandemul management de risc şi management al oportunităților. În mod plastic putem afirma că situația de criză a unora poate fi speculată ca oportunitate de către alții.

Trebuie conştientizat faptul că riscul este cu atât mai mare cu cât nivelul amenințării şi gradul de vulnerabilitate sunt mai mari. Determinantă în managementul de risc este monitorizarea permanentă a raporturilor dintre specificitatea intereselor unor structuri, vulnerabilitățile asociate proceselor care susțin realizarea acestor interese şi amenințările la adresa acestor procese. Aşadar managementul de risc presupune conform lui S. Kaplan şi B.J. Garrick „evaluarea sistemică a evenimentelor ce se pot solda cu efecte nedorite, determinarea riscurilor prioritare, implementarea unor strategii de gestionare şi reducerea efectelor acestora". Riscul reprezinta posibilitatea manifestării unui eveniment nedorit, incident, sau a unei situații defavorabile în viitorul imediat sau mai îndepartat, cu impact şi consecințe nedorite

*** Conferențiar universitar, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații", Bucureşti**

sau periculoase în ceea ce priveşte activitatea şi securitatea organizaţiilor fie ele de stat sau civile, a populaţiei civile, a securităţii mediului înconjurător, etc.

Este de datoria factorilor decizionali în materie de securitate naţională să adopte decizii bazate pe o evaluare raţională a tuturor disfuncţiilor, vulnerabilităţilor şi pericolelor.

În cadrul interacţiunii societate civilă – organisme şi organizaţii cu atribuţii în securitatea naţională, trebuie să se nască adevărate metodologii menite să ducă la adoptarea unei atitudini conştiente şi responsabile în raport cu situaţia mondială actuală.

Aşa cum am putut observa, în ultimii ani securitatea este un concept cu o geometrie variabilă anii 90 fiind începutul aprofundării paradigmei securităţii. Capacitatea din ce în ce mai scăzută a statului de a-şi exercita funcţiile fundamentale, precum şi eşecul său continuu în asigurarea securităţii sale fizice, a bunăstării sociale şi a habitatului cetăţenilor săi devin argumente principale ale unor afirmaţii în care oamenii şi nu statul fac obiectul securităţii.

S-a susţinut că statul este mult prea mare pentru a satisface nevoile personale dar în acelaşi timp prea mic pentru a răspunde solicitărilor la nivel global şi regional. Sinergia paradigmei securităţii de la dimensiunea militară la multidimensionalitate este un factor determinant care ne îndreptăţeşte să afirmăm că **viitorul securităţii societăţii şi a individului aparţine principiilor democratice şi responsabilităţii sociale.**

Adoptarea unei atitudini generale bazate pe conceptul de responsabilitate socială a tuturor entităţilor ce aparţin atât mediului de securitate cât şi celui politico-social este nu doar un deziderat ci un adevărat comandament în situaţia actuală.

În această perioadă de criză economico-financiară mondială, ISO 26000 trebuie să fie ghidul ce va ajuta la transformarea principiilor în acţiuni efective şi la alegerea celor mai eficiente metode anti-criză. ISO 26000 nu este şi nu intenţionează să devină un standard de conformitate sau certificare în sine, iar folosirea sa nu implică sprijin guvernamental sau ratificarea unei convenţii, înţelegeri sau alte instrumente deja existente. ISO 26000 are ca scop asistarea organizaţiilor în implemetarea conceptului de responsabilitate socială, oferind îndrumări practice privind operaţionalizarea Responsabilitaţii Sociale; identificarea actorilor sociali principali şi angajarea lor în acest proces; creşterea credibilităţii raporturilor şi a poziţiilor cu privire la relaţiile sociale şi la Responsabilitatea Socială; conştientizarea performanţei rezultatelor şi a îmbunătăţirilor rezultate; creşterea gradului de satisfacere şi încredere; promovarea unei terminologii comune în domeniul responsabilităţii sociale; asigurarea consistenţei şi evitarea neconcordanţelor cu documentele existente, tratate, convenţii şi alte standarde ISO.

APLICAREA PRINCIPIULUI NEDISCRIMINĂRII ÎN ACORDAREA ASISTENȚEI RELIGIOASE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR ŞI ÎN SISTEMUL MILITAR

Corina-Nicoleta COMŞA*

Religion is one of the defining elements for each person. The devoutness degree differs from person to person. Some individuals prefer not to express their religious belief in public; others consider that public space is fit for acting from religious point of view. Therefore, it is to be analyzed the balance between the freedom of religion and the freedom of thinking and consciousness especially for categories of persons with a special regime of life, very rigorous, as military or prisoners. The hereby paper debates this balance and the non-discriminatory methods of offering religious assistance.

Religia este, alături de limbă, naționalitate etc, unul dintre elementele definitorii ale individului. Nevoia de religie, de practicare a credinței, de exprimare a simțirilor se regăsesc în măsuri diferite la fiecare individ. Că discutăm despre Dumnezeu, despre Allah, despre Budha sau despre o ființă superioară neidentificată exact este mai puțin important întrucât indivizii au libertatea gândirii şi a conştiinței. În România, Constituția garantează prin articolul 29 libertatea conştiinței: *„(1) Libertatea gândirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.*

(2) Libertatea conştiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță şi de respect reciproc”.

Clerul militar s-a constituit şi organizat raportat la prevederile Legii nr. 195/2000. Actul normativ menționat prevede angajarea unor preoți militari care îşi desfăşoară activitatea în structurile forțelor armate. Aceştia au nu numai rolul de a asigura asistența religioasă, ci şi pe acela de a cultiva „virtuțile ostăşeşti”, de a forma „răspunderea civică şi a sentimentelor patriotice în rândul militarilor” (art. 1). Preoții militari desfăşoară în unități şi garnizoane „activitate de educație moral-religioasă, în spirit patriotic” pentru militarii în termen. Preoții militari au îndatorirea de a se preocupa de „starea psiho-morală şi disciplinară a militarilor”.

Îndatoririle preotului din structurile militare sunt următoarele:

a) oficiază Sfânta Liturghie, celelalte slujbe şi servicii religioase, administrează Sfintele Taine, asigurând mărturisirea şi împărtăşirea personalului militar şi civil, desfăşoară activitatea de pastorație individuală şi de grup în unități;

b) transmite militarilor de aceeaşi religie sau confesiune cu el învățătura de credință a cultului religios pe care îl reprezintă;

c) desfăşoară activitate de educație moral-religioasă, etică şi civică a personalului armatei;

* **Jurist, vicepreşedintele Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” Bucureşti**

d) colaborează nemijlocit cu ceilalţi factori educaţionali din unităţi, comandamente şi garnizoane pentru organizarea serviciilor religioase, cu ocazia unor evenimente importante din istoria şi spiritualitatea poporului român;

e) acordă asistenţă religioasă, **la cerere**, tuturor militarilor, inclusiv celor aflaţi în spitale, penitenciare sau în arestul unităţilor;

f) participă prin mijloace pastorale specifice la formarea spirituală, la prevenirea şi combaterea manifestărilor antisociale;

g) se preocupă, alături de comandanţi sau şefi, de starea psiho-morală şi disciplinară a militarilor;

h) participă, cu aprobarea comandanţilor, la programele de pregătire pastorală organizate de cultul religios respectiv, fără a afecta activitatea de asistenţă din structurile militare în care îşi desfăşoară activitatea, sau la cele de pregătire militară organizate de structurile în care sunt încadraţi.

Preoţii militari sunt recrutaţi de către Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul de Interne, Serviciul Român de Informaţii, Serviciul de Informaţii Externe, Serviciul de Protecţie şi Pază, Serviciul de Telecomunicaţii Speciale şi Ministerul Justiţiei – Direcţia Generală a Penitenciarelor, din rândul personalului hirotonit sau ordinat care are numai cetăţenie română, recomandat de un cult legal constituit, ***licenţiat în Teologie pastorală*** şi având cel puţin 2 ani de activitate bisericească. Referitor la condiţia de a fi licenţiat în Teologie pastorală, angajatorul trebuie să se asigure că militarii sau deţinuţii care doresc să beneficieze de servicii religioase, dar nu aparţin vreunei religii sau cult recunoscut de lege, ci eventual unei asociaţii sau grupări religioase, să poată avea aceleaşi beneficii cu ale militarilor sau deţinuţilor care aparţin unei religii ori cult recunoscut de lege.

Legea clerului militar prevede faptul că apartenenţa confesională a militarilor este cea declarată de aceştia, însă prezumţia că fiecare militar are o confesiune nu poate fi generalizată. Mai mult decât atât, chiar dacă fiecare militar sau deţinut ar avea o confesiune, acesta nu poate fi obligat să o comunice.

Se interzice atragerea militarilor spre o credinţă anume, prin forme şi mijloace abuzive sau altele decât cele liber consimţite. Formularea pune în discuţie posibilitatea militarilor de a rezista unor acţiuni „de convingere” purtate de superiorii lor. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat în cazul *Larrisis c. Grecia* faptul că, date fiind condiţiile ierarhice şi de autoritate, în armată orice formă de prozelitism poate deveni abuzivă.

Serviciile religioase se efectuează „în lăcaşurile de cult din unităţi militare sau în cele locale anume destinate, în spaţii special amenajate” (art.5). Art. 26 prevede că „unităţile militare asigură, în limita posibilităţilor, mijloacele necesare în vederea construirii sau amenajării spaţiilor destinate desfăşurării serviciilor şi asistenţei religioase. Prevederile menţionate pun în sarcina statului, respectiv a armatei, obligaţia de a construi lăcaşuri în unităţile militare, fără a avea în vedere consecinţele asupra militarilor, grup care trăieşte şi îşi desfăşoară activitatea în condiţii de autoritate şi captivitate.

În incintele unităţilor militare se pot construi spaţii ecumenice care să permită exercitarea libertăţii de religie şi credinţă. Însă un spaţiu cu identitate confesională determinată poate constitui o discriminare pe de o parte în raport cu alte culte egale în

statut cu confesiunea specifică lăcaşului ridicat şi, pe de altă parte, în raport cu militarii care aparţin unor religii nerecunoscute drept cult, dar care se bucură în aceeaşi măsură de dreptul la asistenţă religioasă. Desigur, acordarea asistenţei religioase indiferent de confesiunea căruia îi aparţine militarul ori deţinutul cade în sarcina preotului militar. Ar fi absurd ca instituţiile militare să angajeze cler din fiecare religie ori cult recunoscut de lege. Nu este însă imposibil, ci este chiar recomandabil ca preotul militar, la solicitarea enoriaşului de altă confesiune, în spiritul toleranţei şi al bunei înţelegeri să comunice către cultul, asociaţia religioasă etc nevoia unor militari ori deţinuţi de a primi asistenţă religioasă şi să înlesnească întâlnirile.

Cu privire la acordarea asistenţei religioase în sistemul penitenciar, Ministerul Justiţiei şi Patriarhia Română au încheiat un Protocol. Acesta poate acoperi cel mult problematica asistenţei religioase din penitenciare pentru deţinuţii ortodocşi, iar nu asistenţa religioasă a tuturor confesiunilor. Însă dreptul la asistenţă religioasă este un drept individual, care nu depinde de privilegiile pe care societatea le acordă unor confesiuni.

Protocolul limitează angajarea reprezentantului unui cult recunoscut de existenţa în penitenciar a cel puţin 300 de deţinuţi. Situaţia nu este aceeaşi în cazul deţinuţilor ortodocşi. „În unităţile în care sunt peste 300 de deţinuţi aparţinând altui cult recunoscut din ţara noastră, poate fi angajat, la recomandarea cultului respectiv, un reprezentant al acestuia".

Anexa 2 a Protocolului face vorbire despre **atribuţiunile** preotului capelan:

1. Asigură organizarea şi oficierea serviciilor religioase specifice cultului şi *catehizarea deţinuţilor*, solicitând, când este cazul, sprijinul protopopului locului şi al preoţilor din apropiere, cu binecuvântarea chiriarhului.
2. În scopul cunoaşterii şi *influenţării pozitive a deţinuţilor,* stabileşte legături cu preotul din parohia de domiciliu.

…….

5. *Întocmeşte şi actualizează permanent evidenţa privind confesiunea deţinuţilor şi realizează cunoaşterea acestora* încă din perioada de carantină.

7. Întocmeşte programul săptămânal al activităţilor de Asistenţă Religioasă, asigurând evitarea suprapunerii acestora. Se recomandă ca *o activitate să nu dureze mai mult de două ore,* astfel ca în timpul zilei să poată fi desfăşurate *mai multe acţiuni* de Asistenţă Religioasă.

8. Activitatea preotului *se va desfăşura cu prioritate în mijlocul deţinuţilor*, cu sprijinul nemijlocit al directorului unităţii de deţinere.

10. Preotul capelan participă la şedinţele Consiliului de conducere al unităţii, *va face parte din comisia de eliberare condiţionată, dă aviz la numirea responsabililor de cameră* şi poate însoţi pe deţinuţii care participă la înmormântările rudelor apropiate.

11. La Marile Praznice, în special Învierea şi Naşterea Domnului, precum şi la sărbătoarea Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, *vor fi organizate serbări* ***creştine***: cântece, poezii, piese de teatru adecvate etc.

12. Se va căuta soluţia ca *fiecare deţinut să participe săptămânal la cel puţin o activitate desfăşurată de Biroul de Asistenţă Religioasă"*.

„Influenţarea pozitivă a deţinutului” poate avea o conotaţie prozelită asupra unui deţinut captiv. Preoţii capelani au atribuţia de a întocmi şi actualiza situaţia privind confesiunea deţinuţilor, dar confesiunea religioasă este un aspect ce ţine de viaţa privată şi trebuie protejat. Activităţile preoţilor capelani trebuie să se desfăşoare în principal în mijlocul deţinuţilor, deşi aceste activităţi ar trebui să aibă caracter de îngrijire spirituală, la cerere, individualizată. Mai mult, preotul capelan face parte din comisia de eliberare condiţionată şi dă aviz la numirea responsabililor de cameră, deci are autoritate şi putere de control asupra deţinuţilor, acest aspect putând căpăta caracter de prozelitism abuziv. Este cunoscut faptul că persoanele private de libertate şi deţinute în unităţi specifice pot fi uşor supuse presiunilor de orice fel, inclusiv celor de ordin religios.

Dacă se asigură asistenţă religioasă cultelor recunoscute de lege, atunci, în condiţii de egalitate, trebuie asigurată asistenţă religioasă şi persoanelor care fac parte din asociaţii sau grupări religioase.

Convenţia Europeană a Drepturilor Omului vorbeşte la art. 9 despre libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie. „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie; acest drept include libertatea de a-şi schimba religia sau convingerea, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învăţământ, practici şi îndeplinirea ritualului”. Libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranţa publică, protecţia ordinii, a sănătăţii sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor şi libertăţilor altora.

Garantarea libertăţii de gândire şi de conştiinţă presupune, în primul rând obligaţia negativă în sarcina autorităţilor statale, de a nu întreprinde nici un fel de acţiuni sau de a nu li se putea reproşa nici o omisiune de natură a restrânge exerciţiul efectiv al acestor libertăţi. Statul poate fi ţinut şi de anumite obligaţii pozitive care constau în adoptarea unor măsuri ce au ca scop evitarea producerii unei situaţii în care o persoană să fie perturbată în exerciţiul unui cult prin activitatea altei persoane.

Prin hotărârea nr. 5442/20.12.1974 X c Royaume-Uni, fosta Comisie a statuat că, în limitele pe care le presupune starea de detenţie, autorităţile penitenciare au obligaţia să asigure persoanelor aflate în executarea unei pedepse privative de libertate facilităţile necesare exerciţiului îndatoririlor lor religioase, inclusiv dreptul de a intra în contact cu un misionar al cultului practicat.

Libertatea de religie presupune şi manifestarea exterioară a conştiinţei şi/sau a religiei. Printr-o decizie din 1994, CEDO a decis că respectul însemnelor religioase ale unor credincioşi, astfel cum acesta este garantat de art. 9 din Convenţie, pare a fi considerat încălcat prin reprezentări provocatoare ale unor obiecte de venerație religioasă; asemenea reprezentări pot fi privite ca o încălcare evidentă a spiritului de toleranţă ce trebuie să caracterizeze o societate democratică.

În România, cultele religioase sunt autonome faţă de stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile şi în orfelinate. Preoţii militari asigură educaţia religios-morală, organizarea ceremoniilor religioase, asistarea celor aflaţi în suferinţă, spovedania,

discuţiile duhovniceşti individuale şi colective cu caracter moral-religios sau etic, în vederea prevenirii unor abateri sau a recuperării celor ce au greşit. De asemenea, preoţii militari asigură, la cerere, legătura militarilor sau deţinuţilor cu structurile religioase din care aceştia fac parte. Trebuie amintită aici satisfacerea nevoii bolnavilor, răniţilor sau muribunzilor de a avea la căpătâi un preot, indiferent de statutul lor de civili sau militari, de oameni liberi ori deţinuţi.

Preotul militar are o dublă calitate: el este slujitor al Bisericii şi al armatei, în aceeaşi măsură, preocupându-se ca la nivelul individului să existe pace sufletească, împăcarea cu sine şi satisfacerea nevoilor spirituale, astfel încât militarul să acţioneze potrivit solicitărilor de serviciu şi conştiinţei sale, fără a dezvolta conflicte interioare, iar deţinutul să se poate îndrepta şi să conştientizeze greşelile făcute. S-a arătat în literatura de specialitate [3] că „cel mai evident paradox poate părea acela că preotul militar este chemat să răspândească cuvântul Domnului în spiritul iubirii aproapelui şi al păcii din sânul unei instituţii destinată ducerii războiului”. Într-adevăr, poate părea un paradox, însă nu trebuie să uităm că indivizii sunt conflictuali prin natura lor, iar chemarea preotului militar ajută individul – şi aşa supus unor constrângeri precum disciplina, ierarhia, executarea ordinelor, inerente activităţii militare – să treacă de conflictul interior, să se simtă mai aproape de divinitate, să înţeleagă sensul vieţii sale.

Preotul, ca reprezentant al Bisericii, este în aceeaşi măsură promotorul învăţăturilor pacifiste, al bunei înţelegeri şi al toleranţei. Preotul trebuie să se asigure că acordarea asistenţei religioase este garantată fiecărui militar sau deţinut, indiferent de religia sau confesiunea sa.

Un sondaj de opinie efectuat de Administraţia Naţională a Penitenciarelor la nivelul persoanelor private de libertate din unităţile penitenciare (http://www.anp-just.ro/Studii/Cercetare%20detinuti.pdf) a arătat că 61,7% dintre respondenţi afirmă că participă o dată pe lună (16,3%) sau chiar mai rar de atât (45,4%), la activităţile desfăşurate de preotul penitenciarului, însă nu participă nici la activităţile moral-religioase organizate de alte culte sau organizaţii de profil; 73,3% dintre respondenţi au declarat ca participă mai rar decât o dată pe lună sau deloc la asemenea activităţi. Studiul apreciază că dincolo de posibila lipsă asumată a vieţii religioase a unei părţi importante din totalul persoanelor private de libertate, sau, eventual, de apartenenţa acestora la alte confesiuni, numărul persoanelor private de libertate care nu au acces la servicii de tip religios este destul de mare având în vedere prezenţa continuă a preoţilor ortodocşi în toate unităţile penitenciar şi multitudinea de organizaţii religioase care au acces în penitenciare.

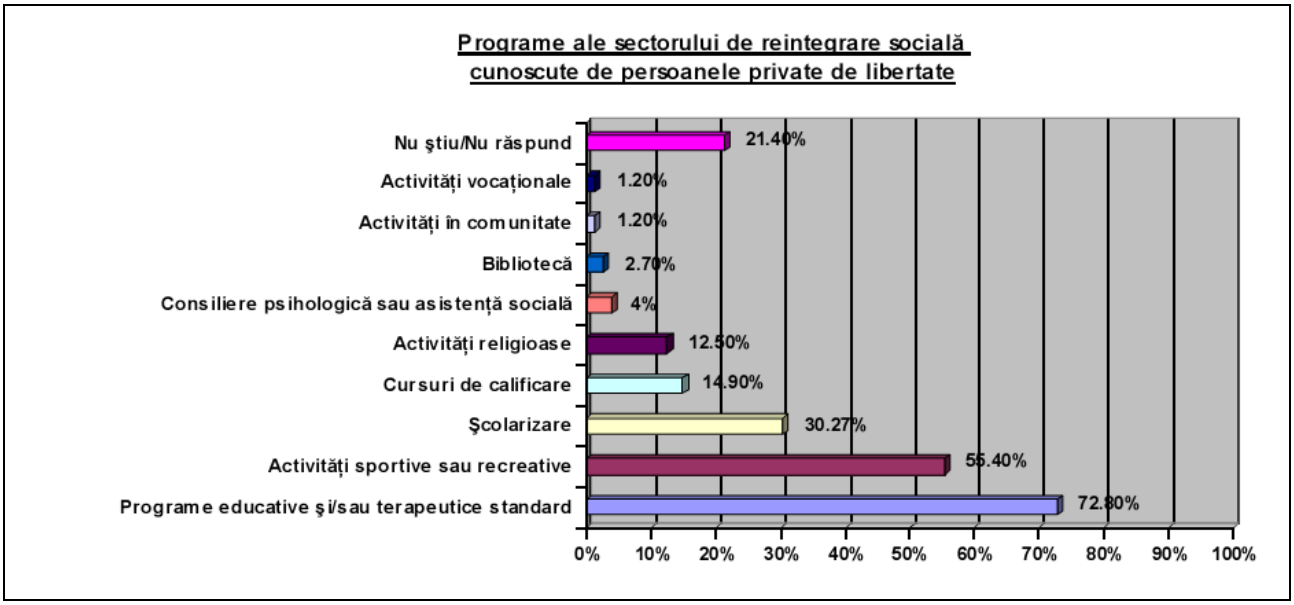

Sondajul menţionează că sprijinul oferit de organizaţiile religioase este văzut ca fiind preponderent moral şi spiritual. Aproape jumătate dintre respondenţi au indicat că au primit sprijin din partea unei organizaţii religioase, 11,2% din partea a două organizaţii religioase, 2,6 % din partea a trei organizaţii, în timp ce numai 0,7% din partea a patru. Este, totuşi, de remarcat că, peste 50% dintre cei care au menţionat că au primit un astfel de sprijin, au menţionat preotul unităţii (28,3% din totalul deţinuţilor). Dintre cultele care îşi desfăşoară activitatea în penitenciar şi au sprijinit persoanele private de libertate s-au remarcat biserica penticostală, baptistă şi adventistă, iar dintre organizaţii Serviciul Umanitar pentru Penitenciare, Stânca Veacurilor şi Misiunea Creştina pentru Închisori.

Un alt exemplu de bună practică este cel de la Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă din Tulcea, unde deţinuţii de credinţă musulmană beneficiază de servicii religioase islamice. Serviciile se acordă ca urmare a încheierii unui protocol de colaborare cu geamia din Babadag.

Un barometru de opinie privind discriminarea în România, comandat de CNCD în 2004 şi realizat de Metrou Media Transilvania, arată că 67% din populaţie are multă şi foarte multă încredere în preot. Un alt sondaj realizat în 2005 de către CURS a arătat că între valorile morale, "credinţa în Dumnezeu", "respectul pentru ceilalţi oameni" "şi respectarea legii" ocupă primele trei locuri. Aceeaşi tendinţă se poate constata în cercetarea realizată de Gallup în iulie 2008: 95% dintre respondenţi au declarat că, credinţa în Dumnezeu este importantă şi foarte importantă pentru ei.

În acest context este de înţeles nevoia militarilor şi deţinuţilor de satisfacere a nevoilor spirituale, iar prezenţa preotului militar este mai mult decât binevenită. Desigur, fiecare individ în parte este capabil să aleagă între a-şi manifesta deschis credinţa sau convingerea religioasă, fără a fi constrâns în vreun fel. Pentru aceste motive, alături de creştinii ortodocşi – care beneficiază fără îndoială de posibilitatea apelării la asistenţă religioasă – şi ceilalţi indivizi trebuie să beneficieze de aceleaşi

servicii, în condiţii de egalitate, indiferent de apartenenţa lor la un cult sau religie recunoscută în mod expres de lege sau la o asociaţie ori organizaţie religioasă.

În concluzie, considerăm că se impune o mai mare implicare a organizaţiilor neguvernamentale religioase în aspectele legate de acordarea asistenţei religioase deţinuţilor şi militarilor, dar şi o mai bună comunicare între Patriarhia Română, conducerea Ministerului Apărării şi a Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor şi forurile de conducere a comunităţilor religioase recunoscute de lege, precum şi a celor care activează ca organizaţii sau asociaţii religioase. Rolul proactiv al preotului trebuie resimţit şi în ceea ce priveşte facilitarea dialogului interreligios, promovarea toleranţei şi formarea spirituală.

Bibliografie:

[1] **Legea nr.195 din 6 noiembrie 2000 privind constituirea şi organizarea clerului militar**, M.Of. nr. 561/13 nov. 2000.

[2] ANDREESCU Gabriel, *Ocuparea spaţiului secular. Libertatea de conştiinţă versus limitele libertăţii de religie instituţionale*, în Revista română de drepturile omului, nr. 29/2005.

[3] BeţIu Valentin, *Preotul militar – slujitor al lui Dumnezeu şi al oştirii creştine,* http://www.armyacademy.ro/biblioteca/anuare/2003/PREOTUL.pdf

[4] TRAN Sorin Pitic, *Preotul capelan, între slujirea pastorală şi misiunea militară*, Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", nr. 1/2008.

[5] http://www.anp-just.ro/Studii/Cercetare%20detinuti.pdf.

CONCEPTUL DE SECURITATE UMANĂ ÎN ACCEPȚIUNEA ONU

Marinel-Adi MUSTAȚĂ*

The article provides some interpretations of the human security concept regarding its first use in an official UN document, The Human Development Report (1994). The focus is on the capacity of the concept to serve as a paradigm-shifting one in theory and to be operationalized in practice. The first aspect is about changing the state-centric view on security, while the second is a follow-up of the severe critique coming from the sceptics regarding the ability of states to turn into reality a concept that is both vague and all-encompassing.

Articolul prezintă unele interpretări privind conceptului de securitate umană aşa cum a fost el pentru prima dată utilizat într-un document oficial ONU, The Human Development Report (1994). Accentul cade pe analiza capacității conceptului de a realiza schimbarea de paradigmă în domeniu, dar şi de a fi operaționalizat în politicile de securitate ale statelor. Primul aspect se referă la schimbarea viziunii stato-centrice asupra securității, iar cel de-al doilea este o discuție firească rezultată din luarea la cunoştință a unor critici severe din partea unor sceptici ai domeniului, care neagă posibilitatea de a transpune în practică un concept care este atât vag cât şi atotcuprinzător.

Deşi termenul "securitate umană" fusese folosit şi în surse bibliografice anterioare[1], textul care i-a conferit cu adevărat forța necesară pentru a face obiectul dezbaterilor pe tema securității în relațiile internaționale, a fost cel al raportului ONU intitulat *The Human Development Report*[2], publicat în anul 1994. Documentul a constituit un preambul al *World Summit for Social Development*, care urma să aibă loc în martie 1995, la Copenhaga, fiind propusă o agendă de subiecte cheie, printre care securitatea umană era de maximă relevanță.

În introducerea noului concept de securitate, în raport, se afirmă:

De prea mult timp, conceptul de securitate a fost determinat de potențialul conflictual dintre state. De prea mult timp, securitate a fost asimilată amenințărilor la granița unei țări. De prea mult timp, națiunile au apelat la arme pentru a-şi asigura securitatea. Pentru cei mai mulți oameni ai zilelor noastre, un sentiment de insecuritate rezultă mai mult din grijile de zi cu zi decât din preocuparea față de un posibil cataclism la nivel mondial. Securitatea locului de muncă, securitatea

*** Locotenent, asistent de cercetare ştiințifică, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu", Sibiu**

1 M. Glasius, *Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker*, Security Dialogue, 2008; 39; 31.

2 Disponibil la adresa http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/.

veniturilor, securitatea sanitară, securitatea mediului, securitatea în fața crimelor – acestea sunt preocupările emergente ale securității umane de pe tot globul[3].

Analiza prezentată în *Raport* începe aşadar cu afirmarea desuetitudinii interpretărilor dominante despre securitate la vremea respectivă. Realitățile sociale şi militare ale momentului reclamă o nouă viziune privind securitatea. Într-o succintă analiză diagnostic a stării omenirii din ultimii 50 de ani ni se prezintă "paşii înainte" realizați de omenire dar şi oportunitățile şi problemele momentului. Astfel, deoarece amenințarea unui holocaust nuclear este foarte puțin probabilă, securitatea globală nu mai poate însemna lipsa unei astfel de amenințări. De asemenea scăderea sumelor cheltuite de state pentru înarmare, noile cuceriri ale tehnologiei, dezvoltarea economică, ameliorarea condițiilor de trai, precum şi înmulțirea regimurilor democratice şi pluraliste constituie oportunități care trebuie valorificate. Omenirea se confruntă însă, cu multe alte probleme nu mai puțin grave: insecuritate alimentară, traficul de droguri, insecuritate personală, insecuritatea sanitară, disparități în dezvoltarea economică şi implicit în distribuția bogăției, degradarea mediului, terorismul etc.

Situația lumii este aşadar marcată de schimbări majore, de emergența unor noi preocupări ale speței umane şi, aceste evoluții trebuie să se reflecte dar şi să fie dirijate de modul în care concepem securitatea. Practic este vorba de o schimbare de paradigmă (dacă anterior a existat una, în sensul unei interpretări globale, unitare şi satisfăcătoare[4]) în interpretarea securității, o discontinuitate care trece în plan secund preocuparea pentru situația statului-națiune, a lipsei amenințărilor la adresa unității şi independenței acestuia şi, aduce în prim-plan, situația oamenilor. Statul, fie el şi în variantele sale contemporane, s-a dovedit a fi incapabil de a rezolva probleme ale indivizilor pe care ar trebui să îi reprezinte, este aşadar nevoie să ne decentrăm de pe acesta, să punem la îndoială premisa ascunsă potrivit căreia securitatea unui stat implică securitatea cetățenilor săi, şi să ne concentrăm asupra situației oamenilor.

Deşi, necesitatea schimbării de paradigmă anunțate este argumentată solid totuşi, apreciem, şi prin aceasta subscriem interpretărilor altor autori[5], potrivit căreia, raportul nu excelează la capitolul rigoare metodologică. Un prim indiciu al acestui fapt îl reprezintă de pildă enumerarea caracteristicilor esențiale ale conceptului (universalitatea, interdependența, uşurința asigurării prin intervenții preventive, centrarea pe oameni) înaintea furnizării unei definiții riguroase a acestuia. În fapt, în legătură cu acest din urmă aspect, autorii raportului recunosc dificultatea unui demers de definire al unui concept care prin semnificațiile sale poate fi pus alături de termeni

3 *Human Development Report*, 1994, p 3, traducerea autorului. Textul original: For too long, the concept of security has been shaped by the potential for conflict between states. For too long, security has been equated with the threats to a country's borders. For too long, nations have sought arms to protect their security. For most people today, a feeling of insecurity arises more from worries about daily life than from the dread of a cataclysmic world event. Job security, income security, health security, environmental security, security from crime-these are the emerging concerns of human security all over the world.

4 Nota autorului. A se vedea lucrarea lui L. Culda, *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, Bucureşti, Editura Licorna, 2000.

5 D.Gasper,. Securing Humanity: Situating "Human Security" as Concept and Discourse', Journal of Human Development 6(2), 2005, pp 221-223.

precum libertatea umană în categoria denumită de W.B Gallie drept *concepte esențial-contestate* (essentialy contested concepts)[6]. Şi totuşi, instinctiv, cei mai mulţi oameni înțeleg ce înseamnă securitatea şi, pentru a susține acest punct de vedere este introdusă în conținutul raportului o casetă text, cu titlul, *Securitatea umană – în accepțiunea oamenilor* (Human security-as people see it)[7].

Cu toate acestea, în raport se încearcă o definiție a conceptului de *securitate umană* prin explicitarea extensiunii acestuia: siguranța, adăpostul față de amenințări cronice precum foametea, boala sau opresiunea dar şi față de dezechilibre negative (hurtful disruptions) în viața de zi cu zi în cămine, la slujbă sau în comunități. Un alt mod de a clarifica semnificația conceptului de securitate umană este explicitarea conexiunilor acestuia cu conceptul de *dezvoltare umană*. În primul rând, cele două nu trebuie confundate şi, legătura dintre ele trebuie interpretată ca o interdependență dinamică. În timp ce *dezvoltarea umană* este un concept mai larg prin care se caută identificarea şi valorificarea potențelor ființei umane, *securitatea umană*, vizează asigurarea cadrului necesar manifestării în mod liber şi în siguranță a respectivelor potențe. Succesul sau eşecul uneia atrage după sine succesul sau eşecul în cealaltă căci cele două stări se susțin şi se potențează reciproc.

Asigurarea securității umane presupune înainte de toate asigurarea libertății de acțiune a oamenilor, căci, în noua viziune, securitatea înseamnă responsabilitatea propriei vieți, posibilitatea omului de a-şi purta singur de grijă. Prin aceasta, afirmă autorii raportului, i se conferă conceptului în discuție un caracter integrativ, posibilitatea aplicării sale fiind asigurată de consens, nu de forța armelor.

De fapt, ideea de fond care stă la baza conceptului de securitate umană nu este nouă, ea fiind enunțată şi cu prilejul Conferinței ONU de la San Francisco în 1945, când s-a admis faptul că securitatea durabilă a omenirii poate fi asigurată doar dacă se îndeplinesc cumulativ două deziderate (componentele securității umane), exprimate sugestiv prin sintagmele: *freedom from fear* (libertatea față de frică) şi *freedom from want* (libertatea față de nevoi)[8].

In ceea ce priveşte amenințările la adresa securității umane, autorii *Raportului* consideră că ele pot fi grupate în şapte categorii majore (domenii ale existenței sociale a oamenilor), astfel:

- **securitatea economică**: asigurarea unui venit minim garantat, provenind fie din activități productive sau, în ultimă instanță, din ajutoare oferite de stat ca ″o plasă de siguranță″. Şomajul, dar şi sub-utilizarea forței de muncă sau discriminarea pe diverse considerente reprezintă principalele provocări ale domeniului.
- **securitatea alimentară**: asigurarea accesului fizic dar şi economic la hrana. Existența unei cantități suficiente de alimente în lume este o condiție necesară a asigurării securității alimentare, dar nu şi suficientă, deoarece, de multe ori, accesul la hrană este împiedicat de puterea de cumpărare scăzută sau de distribuția ineficace a hranei.

6 Asocierea cu opera lui Gallie (W. B. Gallie, Essentially Contested Concepts, Proceedings of the Aristotelian Society, 1956, Vol.56) ne aparține, nefiind explicitată în textul raportului.
7 *Raport*, p 23.
8 Raport, p 24.

- **securitatea sanitară**: asigurarea accesului la asistența medicală precum şi eliminarea unor factori de tipul poluării sau sub-nutriției care produc boli, altfel posibil de evitat.
- **securitatea mediului**: securitatea mediului înconjurător, cu accentul pe apa, solul şi aerul pe care societatea industrializată le consideră bunuri care i se cuvin, din ipoteză, regenerabile[9].
- **securitatea personală**: este poate domeniul cel mai important care afectează ființa umană în mod nemijlocit, fără deosebire de nivelul de trai. Sunt inventariate amenințările din partea statului, a altor state, tensiunile etnice, fenomenele de tip bande criminale, abuzurile săvârşite împotriva copiilor, a femeilor sau agresarea propriei persoane (suicidul).
- **securitatea comunității**: natura ființei umane este una socială şi, din acest considerent securitatea omului depinde şi de securitatea comunităților pe care acesta le generează şi întreține. Familia sau grupul etnic sunt astăzi supuse unor presiuni puternice din partea unor instituții sociale cu caracter economic, respectiv alte grupuri etnice, de unde pericolul dispariției unui sprijin pe care individul, altminteri, putea conta în momentele dificile ale vieții.
- **securitatea politică**: asigurarea respectării drepturilor omului iar condiția necesară şi suficientă indicată de raport pare a fi asigurarea unor guvernări de tip democratic.

Dincolo de identificarea amenințărilor la adresa securității în interiorul statului-națiune, *Raportul* are meritul de a pune explicit şi problema securității la nivel global, cu alte cuvinte la un alt nivel de integrare al existenței sociale, nivel la care apar alte tipuri de consecințe dezorganizante, pe care le putem numi transnaționale. Se au astfel în vedere: creşterea necontrolată a populației, disparitățile economice, migrația internațională excesivă, degradarea mediului, producția şi traficul de droguri, terorismul internațional.

În ceea ce priveşte posibilitatea operaționalizării concepției expusă în *Raport*, din identificarea amenințărilor la adresa securității pe mai multe niveluri, rezultă şi necesitatea acțiunii pe nivelurile respective. Astfel se conştientizează faptul că unele probleme pot fi rezolvate în interiorul statului-națiune, pe când altele necesită un efort conjugat din partea comunității internaționale. Aceste eforturi au sens numai dacă paradigma veche este înlocuită de cea nouă sau cel puțin este completată de aceasta. De asemenea se avansează şi ideea unor ″indicatori de avertizare timpurie″ (early warning indicators) al căror rol ar fi să identifice potențialul de criză înainte ca aceasta să atingă apogeul. Ni se oferă astfel, câteva exemple de indicatori cuantificabili (insecuritatea alimentară, insecuritatea slujbei şi a venitului, violarea drepturilor omului, conflicte etnice sau religioase, inechitatea socială, cheltuielile militare) şi analize care exemplifică felul în care ei ar putea fi utilizați. În final se accentuează ideea necesității integrării oamenilor, ca mijloc de realizare a securității prin aceştia, fiind lansate două idei în acest sens, necesitatea formulării în interiorul statelor a unor

9 Se observă că la momentul redactării Raportului, amenințarea încălzirii globale nu se impusese în conştiința publică.

politici sociale echitabile şi cuprinzătoare, precum şi, accesul la credit, interpretat ca un mijloc de stimulare a inițiativelor individuale apte să combată sărăcia, considerată în *Raport* ca fiind cauza fundamentală a tuturor ameninţărilor la adresa securităţii umane.

Deşi, la lansarea sa, conceptul de *securitate umană* a fost primit în cercurile academice cu mult entuziasm, ulterior, critica *Raportului* analizat în paginile anterioare şi, în special a conceptului de *securitate umană* ,a devenit tot mai negativă. Inițiatorilor li se reproşează în special modul vag în care a fost definit conceptul de unde şi dificultăţile în operaționalizarea sa sau posibilitatea deturnării sensului inițial, prin justificarea unor intervenţii aşa-zis umanitare, care în esenţă se foloseau doar de terminologia specifică noii paradigme convenabil de imprecisă. Uneori, criticile sunt nejustificate cum este cazul reproşului pentru neluarea în considerare a violenţei fizice sau armate (idei incluse în conceptul de securitate personală). De asemenea unii autori apreciază că distincţia securitate umană-dezvoltare umană nu este suficient de clară, idee infirmată de posibilitatea explicării celor două prin utilizarea conceptului de ″potenţă a fiinţei umane″[10].

Din punct de vedere epistemic, la un alt nivel de profunzime decât cel al caracterului mai mult sau mai puţin explicit al termenilor utilizaţi[11], apreciem demersul echipei de cercetare ca fiind unul performant. Interpretarea umanităţii transcende cauzalitatea, fiind situată în orizontul interacţionist de procesare. Au fost astfel sesizate interdependenţele emergente atât pe orizontala cât şi pe verticala organizării existenţei sociale a oamenilor. Soluţiile propuse sunt de fapt complexe de măsuri prin care se intenţionează influenţarea unui sistem social hipercomplex din mai multe perspective. Nu subscriem interpretării materialiste potrivit căreia sărăcia este cauza profundă a insecurităţii umane deoarece aceasta este falsificată relativ facil de invocarea tensiunilor religioase sau etnice. De asemenea apreciem faptul că securitatea umană nu trebuie să primeze în raport cu securitatea colectivităţilor umane. De fapt cele două sunt inseparabile. Deşi în *Raport* se menţionează necesitatea asigurării securităţii organizărilor umane totuşi, referirile sunt nesatisfăcătoare fiind prea restrânse (se rezumă la securitatea familiei şi a grupurilor etnice) şi insuficient nuanţate. Emitem această interpretare pornind de la premisa recunoaşterii caracterului social al fiinţei umane şi a pluralităţii nivelurilor de organizare a existenţei sociale a oamenilor. Securitatea individului depinde de securitatea tuturor socio-organizărilor în care acesta este înglobat, inclusiv organizaţii, chiar şi statul sau organismele transnaţionale. Evident metodele prin care se asigură securitatea acestora din urmă trebuie reconsiderate. În concluzie, apreciem centrarea pe necesităţile fiinţei umane în interpretarea securităţii ca fiind corectă, însă ca nejustificată preconizata decentrare de pe organizările sociale înglobante.

10 A se vedea lucrarea lui L. Culda, *Potenţele fiinţei umane*, Bucureşti, Editura Licorna, 2003.

11 În definitiv, unele ambiguităţi conceptuale sunt inerente unui demers atât de complicat precum cel aflat în discuţie. De pildă şi demersul lui T.Kuhn de studiere a paradigmelor comunităţilor ştiinţifice a fost primit cu acelaşi gen de reacţii, treptat însă, criticile succesive au decantat o interpretare extrem de utilă a paradigmei şi a stadiului pre-paradigmatic a unor interpretări-cadru, pentru ca la momentul anului 1994, termenul să fie utilizat şi în *Raportul* în discuţie.

Impactul produs în conştiinţa publică de noul concept de securitate propus de ONU a devenit evident odată cu anunţul Canadei şi Norvegiei (mai 1998) privind implementarea sa în politica de securitate a celor două ţări. De asemenea, în acelaşi an, Japonia a iniţiat un dialog ASEAN pe tema securităţii umane şi a anunţat sprijinul acestei ţări pentru înfiinţarea în cadrul ONU a unui organism care să gestioneze problemele care decurg din noua optică. De asemenea, Japonia a sprijinit înfiinţarea unei comisii independente privind securitatea umană, comisie care a elaborat şi raportul *Human Security Now*[12], în anul 2003. În Europa, la iniţiativa guvernului Finlandei a fost înfiinţat un *Grup de studii privind capabilităţile de securitate ale Europei* (2004) care a recomandat construirea concepţiei de securitate a Uniunii Europene pe baza paradigmei securităţii umane.

În anul 2005, în documentul rezultat în urma desfăşurării Adunării Generale a ONU[13], se afirmă:

Accentuăm dreptul oamenilor de a trăi în libertate şi demnitate, nu în sărăcie şi disperare. Recunoaştem faptul că toţi indivizii, în particular categoriile vulnerabile, au dreptul să fie despovărate de frică şi nevoi, să aibă şanse egale în a beneficia de drepturile care li se cuvin şi să-şi dezvolte la maxim potenţialul de care dispun. În acest scop, ne angajăm să discutăm şi să definim noţiunea de securitate umană în Adunarea Generală[14].

De asemenea, se fac eforturi de integrare a eforturilor prin propunerea de reunire a iniţiativelor Japonia/ONU şi Canada-Norvegia într-un grup informal denumit ″prietenii securităţii umane″[15].

În încheiere, considerăm că, în ciuda tuturor problemelor pe care le presupune o schimbare de paradigmă cu implicaţii atât de mari pentru situaţia omenirii, precum şi operaţionalizarea noului concept propus, forţa potenţială de care dispune ideea de securitate umană poate prevala, condiţia necesară şi suficientă fiind depăşirea concepţiilor ideologice înguste care în prezent subminează starea de securitate a omenirii.

12 Disponibil la adresa: http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/

13 United Nations General Assembly, 2005. 'Resolution 60/1: 2005 World Summit Outcome', A/Res/60/1, New York, 24 October. Disponibilă la adresa http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN021752.pdf

14 Textul original al rezoluţiei: We stress the right of people to live in freedom and dignity, free from poverty and despair. We recognize that all individuals, in particular vulnerable people, are entitled to freedom from fear and freedom from want, with an equal opportunity to enjoy all their rights and fully develop their human potential. To this end, we commit ourselves to discussing and defining the notion of human security in the General Assembly.

15 Takasu, Yukio, 2006. 'Towards Forming Friends of Human Security', speech given on the occasion of the 8th Ministerial Meeting of the Human Security Network, Bangkok, 1 June; available at http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/state0606.html .

CONCEPTUL DE SECURITATE ŞI APĂRARE NAȚIONALĂ

Costel IONESCU*

Evoluțiile politico-economice şi militare, din ultima perioadă, îndeosebi după deciziile istorice din lunile aprilie şi mai 2004, prin care cele două instituții integratoare NATO şi UE au făcut paşi decisivi spre o nouă configurare a dimensiunii lor, prin primirea de noi membri, au marcat sfârşitul divizărilor, începutul unei noi ere în care Europa se unifică, devine mai stabilă, iar relațiile acesteia cu celelalte organizații, forțe şi centre de putere devin esențiale pentru stabilitatea mediului de securitate actual.

Tendința pozitivă a mediului actual de securitate confirmă faptul că, riscul apariției confruntărilor convenționale majore este din ce în ce mai redus, dar se diversifică şi amplifică noi riscuri şi amenințări neconvenționale şi asimetrice la adresa securității naționale. Asistăm astăzi, la extinderea zonelor de conflict, ceea ce presupune că operațiile militare nu mai au o delimitare geografică strictă, putând fi desfăşurate în orice parte a globului, oricând va fi nevoie, într-un timp de reacție foarte scurt.

Securitatea națională urmăreşte să asigure starea de normalitate democratică la care aspiră societatea – cetățenii, comunitățile şi statul, pe baza eforturilor ce vizează deplina instaurare a legalității, făurirea prosperității economice, echilibrul social şi stabilitatea politică. Securitatea națională se realizează în cadrul ordinii democratice, prin exercitarea deplină a drepturilor şi libertăților cetățeneşti, asumarea conştientă a responsabilităților, perfecționarea capacității de decizie şi de acțiune a statului, afirmarea României ca membru activ al comunității internaționale. Securitatea națională, se asigură prin eforturi proprii şi prin cooperare cu aliații şi partenerii noştri, în conformitate cu prevederile naționale ale strategiei de securitate a Uniunii Europene şi ale conceptelor strategice ale Alianței.

Securitatea națională, *"reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii şi a statului român"*[1]. Domeniul de referință pentru securitatea națională îl reprezintă valorile, interesele şi obiectivele naționale. Ea este un drept indiscriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională şi se înfăptuieşte în contextul construcției europene, cooperării euroatlantice şi al evoluției globale.

Strategia de securitate națională răspunde nevoii şi obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor şi amenințărilor ce pun în pericol drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, valorile şi interesele naționale vitale, bazele existenței statului român.

Statutul de membru al Alianței Nord Atlantice, precum şi procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care-l parcurge România, acționând într-un spațiu de securitate bazat pe valori, interese şi obiective comune, pe principiile şi normele

* **Locotenent-colonel – doctorand, Batalionul 33 Vânători de Munte „POSADA"**

1 Strategia de Securitate Națională a României, Ediția 2007.

democraţiei, statutului de drept şi economiei de piaţă, oferă ţării noastre condiţii favorabile dezvoltării economice şi sociale accelerate, participării active la acţiunile de menţinere a păcii şi securităţii în plan regional şi global, contracarării eficiente a riscurilor şi ameninţărilor clasice şi a celor de tip asimetric.

În condiţiile în care, în lumea modernă, securitatea şi prosperitatea sunt termeni inseparabili ai aceleiaşi ecuaţii – progresul, prosperitatea şi securitatea naţională ale României, nu pot fi decât rezultanta majoră a unui proces complex de promovare şi garantare a valorilor şi intereselor naţionale.

Mediul de securitate internaţional se află într-o rapidă schimbare, lumea a intrat într-o nouă fază de evoluţie marcată de coexistenţa şi confruntarea unor tendinţe pozitive majore cu altele care generează riscuri şi ameninţări.

Proliferarea noilor riscuri şi ameninţări amplifică aspectele de insecuritate ale mediului global, astfel că, în perspectiva următorilor 10 – 15 ani, ordinea mondială va arăta sensibil diferit. Unele schimbări pot fi lineare şi previzibile, dar marea majoritate vor avea un caracter surprinzător, seismic fiind însoţite de o doză de incertitudine semnificativă.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, confruntarea principală are loc între valori, credinţe şi percepţii fundamental diferite, între democraţie şi totalitarism, în contextul acestei configuraţii a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri şi ameninţări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securităţii României.

În acest context, riscurile şi ameninţările la adresa securităţii naţionale a României sunt percepute, în primul rând, din perspectiva posturii de ţară membră a Alianţei Nord-atlantice şi a Uniunii Europene.

În aceste condiţii, deşi pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenţionale este foarte puţin probabil, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilităţi majore la adresa securităţii naţionale.

Principalele riscuri şi ameninţări, de natură politică, economică, socială şi militară capabile să pună în pericol securitatea naţională şi siguranţa cetăţeanului sunt : terorismul internaţional, structurat în reţele transfrontaliere, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, criminalitatea transnaţională organizată, guvernarea ineficientă.

În acelaşi timp, o serie de ameninţări noi, cele ce se manifestă sub forma agresiunilor psihologice, informaţionale sau informatice pot afecta grav starea de securitate a statului român sau a organizaţiilor din care România face parte.

Ele pot fi generate atât de mediul internaţional, dar şi într-o anumită măsură de cel intern.

Securitatea naţională poate fi, de asemenea, pusă în pericol de o serie de fenomene grave, de natură geofizică, meteo-climatică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activităţi umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile.

Strategia de securitate naţională a României, este documentul de bază care fundamentează planificarea apărării la nivel naţional. Planificarea apărării naţionale este activitatea prin care se stabilesc volumul, structura şi modul de alocare a

resurselor naturale, umane, materiale şi financiare necesare materializării obiectivelor fundamentale ale securităţii naţionale şi apărării armate a României.

Alte documente pe baza cărora se realizează planificarea apărării naţionale sunt : Programul de Guvernare, Carta Albă a Securităţii şi Apărării Naţionale a Guvernului, precum şi strategiile, directivele, planurile elaborate de ministerele şi instituţiile cu atribuţii în domeniul apărării, ordinii publice şi siguranţei naţionale.

Apărarea naţională constituie un domeniu fundamental al securităţii naţionale a României şi reprezintă *"ansamblul de măsuri şi activităţi adoptate şi desfăşurate de statul român, în scopul de a garanta suveranitatea naţională, independenţa şi unitatea statului, integritatea teritorială a ţării şi democraţia constituţională"*[2].

Strategia naţională de apărare a ţării, aşa cum prezentam, stabileşte obiectivele, direcţiile de acţiune şi priorităţile în domeniul apărării, contribuind la realizarea cadrului general al promovării şi apărării intereselor de securitate.

Având în vedere evoluţiile din mediul strategic internaţional, asigurarea securităţii depăşeşte sfera de responsabilitate a unei singure ţări şi nu mai poate fi asigurată numai prin mijloace clasice de tip militar.

Noul context internaţional şi diversificarea riscurilor şi ameninţărilor asimetrice la adresa securităţii au determinat trecerea de la apărarea strict teritorială la cea colectivă, precum şi extinderea tipurilor de misiuni şi operaţiuni militare.

Asigurarea securităţii şi apărării naţionale presupune valorificarea oportunităţilor pe care mediul strategic le prezintă.

Pe baza prevederilor strategiei de securitate naţională se stabilesc obiectivele strategice ale apărării naţionale, acestea răspunzând necesităţilor de promovare a intereselor naţionale, reducerii riscurilor şi diminuarea vulnerabilităţilor interne.

Obiective strategice ale apărării naţionale sunt :

- consolidarea profilului României în cadrul NATO;
- dezvoltarea contribuţiei României la politica europeană de securitate şi apărare, în calitate de membru al Uniunii Europene;
- angajarea în lupta împotriva terorismului şi combaterea proliferării A.D.M.;
- creşterea contribuţiei la asigurarea securităţii şi stabilităţii regionale;
- transformarea capacităţii de apărare a României.

Apărarea naţională şi apărarea colectivă se află într-o strânsă corelaţie. Într-un anume fel îşi concepe şi organizează apărarea naţională un stat care nu este membru al unei alianţe politico-militare şi într-o manieră cu totul diferită o ţară care face parte dintr-un sistem de apărare colectivă. Apărarea naţională vizează şi asigurarea unui climat de siguranţă, de prevenire a pericolelor şi ameninţărilor de orice fel. Varianta *"apărare colectivă"* constituie o altă opţiune a statelor, pentru prezentarea intereselor fundamentale naţionale.

Asigurarea apărării naţionale prin dezvoltarea unei capacităţi de apărare optime pentru a avea un răspuns eficient la provocările mediului actual de securitate, poate să confere siguranţă şi încredere cetăţenilor României.

2 Legea Nr.45/1994, privind apărarea naţională a României.

Ca stat european, România apreciază că apărarea ţării trebuie afirmată şi promovată prin dialog politic, cooperare şi parteneriat, în acord cu politicile specifrice ale NATO şi Uniunii Europene.

Bibliografie:

[1] **Strategia de Securitatate Națională a României**, Bucureşti, 2007.
[2] **Strategia Națională de Apărare a Țării**, M.O.Nr.799/28.11.2008.
[3] **Ordonanța Nr.52/privind planificarea apărării naționale a României**, M.O.Nr.525/2000.
[4] **Directiva politică generală a NATO.**
[5] **Strategia de securitate a Uniunii Europene**, Bruxelles, 2003.
[6] **Doctrina Armatei României**, Bucureşti, 2007.
[7] STANCIU, Ion Aurel, general de flotilă aeriană doctor, **Terorismul Internațional, trecut, prezent, viitor,** Editura C.T.E.A., Bucureşti, 2007.
[8] **Revista Gândirea Militară Românească**, Nr.2/2007, p. 159 / 165.

BINOMUL SECURITATEA UMANĂ – SECURITATEA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA DREPTULUI ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Adrian DOBRE[*]
Veronica CIORTEA[**]

Comission on Human Security defines human security as the protection of "the vital core of all human lives in ways that enhance human freedoms and fulfillment". Human security means protecting fundamental freedoms. It means protecting people from critical and pervasive threats and situations. It means using processes that build on people's strengths and aspirations. It means creating political, social, environmental, economic, military and cultural systems that, when combined, give people the building blocks for survival, livelihood and dignity.

State power and state security would be established and expanded to sustain order and peace. But in the 21st century, both the challenges to security and its protectors have become more complex. The state remains the fundamental purveyor of security. Yet it often fails to fulfill its security obligations—and at times has even become a source of threat to its own people. That is why attention must now shift from the security of the state to the security of the people—to human security

Securitatea umană reprezintă o paradigmă referitoare la vulnerabilitățile globale ale omenirii, al cărui principiu central este desemnarea individului ca principal subiect al eforturilor de securitate. Susținătorii acestui concept îl teoretizează plasându-l pe o poziție antagonică conceptului tradițional de securitate națională, încercând să demonstreze că o viziune a securității centrate pe individ este imperativă pentru obținerea stabilității naționale, regionale şi globale.

Acest concept a apărut după încheierea Războiului Rece, fiind rezultatul unei abordări multidisciplinare a conceptului de securitate, care opera cu instrumente provenite din diferite domenii ca: relațiile internaționale, studiile strategice şi drepturile omului. Raportul din 1994 asupra *Dezvoltării Umane*, care făcea parte din Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite, este considerat piatra de temelie în domeniul securității umane, aducând ca principal argument faptul că „asigurarea eliberării de teamă" a tuturor persoanelor este cea mai bună cale de acțiune împotriva insecurității globale. Astăzi, securitatea umană este un concept deseori adus în discuție în cadrul diverselor dezbateri politice şi este predat în majoritatea universităților din lume ca parte integrantă a studiilor asupra drepturilor omului, a relațiilor internaționale şi a globalizării.[1] În acelaşi timp, conceptul de securitate globală a câştigat din ce în ce mai mult atenția unor instituții cheie ale procesului de dezvoltare globală, cum ar fi Banca Mondială.

*** Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de ştiințe politice, relații internaționale şi sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga", Sibiu.**

**** Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de ştiințe politice, relații internaționale şi sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga", Sibiu.**

1 http://www.humansecuritygateway.com

Definiția cuprinsă în Programul de Dezvoltare a Națiunilor Unite, atrage printre altele atenția asupra necesității de a extinde aria conceptuală a securității globale până la punctul în care aceasta va cuprinde amenințări specifice a şapte domenii diferite, este vorba de insecuritatea economică, cea alimentară, medicală, politică, personală, comunitară şi în sfârşit de amenințarea la adresa mediului înconjurător.

Securitatea economică presupune asigurarea unui venit de bază pentru fiecare individ, în urma prestării de către acesta a unei activități productive şi remunerate, sau ca ultimă instanță, prin recurgerea la un fond public al asigurărilor sociale. În acest sens, se poate spune, că doar un sfert din populația globului se bucură de securitate economică. În timp ce problemele legate de insecuritatea economică pot fi mai serioase în țările aflate în curs de dezvoltare, îngrijorări de acest gen apar şi în tările mai dezvoltate. Şomajul este considerat unul dintre factorii care stau la baza tensiunilor politice şi a violențelor interetnice.

Securitatea alimentară, cere ca toți oamenii să aibă deopotrivă posibilitatea fizică şi economică de a-şi asigura necesarul de hrană. Potrivit unui raport al Națiunilor Unite, existența în general a hranei nu constituie o problemă. Deficitară mai degrabă este distribuția alimentelor, în timp ce lipsa puterii de cumpărare constituie o altă problemă importantă.

Securitatea medicală are ca scop garantarea unei protecții elementare a oamenilor, de boli şi de un stil de viață nesănătos. În țările în curs de dezvoltare, cauza principală a deceselor o constituie bolile infecțioase, care ucid circa 17 milioane de oameni anual. În schimb, în țările puternic industrializate, cea mai mare incidență o au bolile sistemului circulator, care ucid 5,5 milioane de oameni în fiecare an. Potrivit Națiunilor Unite, atât în cazul țărilor industrializate cât şi a celor în curs de dezvoltare, amenințările la adresa securității medicale sunt mai mari pentru persoanele sărace din mediul rural, în special copii. Acest lucru se datorează în primul rând malnutriției, lipsei de apă potabilă şi insuficienței serviciilor medicale.

Securitatea mediului înconjurător are în vedere protecția populației în fața dezastrelor naturale, dar şi a deteriorării continue a mediului înconjurător. În țările aflate în curs de dezvoltare, lipsa accesului la sursele de apă curată, reprezintă principala amenințare de mediu. În acest timp, în țările dezvoltate una dintre amenințările majore este reprezentată de poluarea atmosferică. Încălzirea globală cauzată de emisia gazelor cu efect de seră, reprezintă o altă problemă a securității mediului.

Securitatea personală are ca deziderat protejarea indivizilor în cazul violențelor fizice, fie ca acestea vin din parte unui alt stat, a propriului stat, sau a unor indivizi violenți.

Securitatea comunitară are ca scop împiedicarea degradării şi pierderii relațiilor interumane tradiționale şi a valorilor comunității. Comunitățile tradiționale, în mod special grupurile minorităților etnice, sunt frecvent amenințate. Potrivit Națiunilor Unite, circa jumătate din statele lumii au cunoscut conflicte interetnice.

În sfârşit, securitatea politică are în vedere măsura în care indivizii trăiesc într-o societate în care drepturile umane sunt respectate. Potrivit unui studiu desfăşurat de Amnesty International, represiunea politică, tortura sistematică şi relele tratamente

sunt încă practicate în 110 ţări. Violările aduse drepturilor omului sunt mult mai frecvente în timpul perioadelor de instabilitate politică.

Securitatea umană şi securitatea națională nu sunt concepte care se exclud reciproc. S-a afirmat că fără securitatea umană, securitatea națională nu poate fi concepută, iar reciproca este în aceeaşi măsură valabilă.[2]

Securitatea națională, corespunde conceptului de securitate în conotațiile sale tradiționale şi se referă la abilitatea statelor de a se apăra în fața amenințărilor externe. Acest concept corespunde filosofiei predominante începând cu Pacea de la Westphalia din 1648 şi cu fenomenul subsecvent al apariției statelor naționale. Deşi teoria relațiilor internaționale include multe viziuni asupra securității tradiționale, care parcurg drumul de la realism la idealism, teza fundamentală a acestor şcoli de gândire include primatul națiunilor state.

Politicile de securitate națională, sunt elaborate pentru a promova în mod prioritar interesele statului, subordonând acestora celelalte interese. Astfel, securitatea tradițională protejează frontierele, cetățenii, instituțiile şi valorile specifice acelei țări, în fața unor amenințări externe. Statul este un actor solitar în eforturile sale de a-şi asigura supraviețuirea, evoluând pe o scenă internațională dominată de un mediu dezordonat şi anarhic. Procesul decizional este centralizat în mâinile guvernării, iar punerea în aplicare a strategiilor implică rar publicul. Conceptul de securitate națională are ca scop construirea unei națiuni puternice şi a unui sistem defensiv solid.

În acest timp, securitatea umană, priveşte în primul rând individul. Cele mai importante dimensiuni ale sale sunt asigurarea unei bune stări individuale şi întâmpinarea nevoilor obişnuite ale cetățeanului prin anihilarea surselor de amenințare. De data aceasta nu se mai poate vorbi de un singur actor. Realizarea securității umane ar implica nu numai guvernele statelor dar şi o largă participare din partea unor alte categorii de actori cum ar fi: organizațiile regionale şi internaționale, organizații non-guvernamentale şi comunitățile locale.

Securitatea umană, nu doar protejează, dar ar trebui să împuternicească indivizii să identifice şi să implementeze soluții în întâmpinarea amenințărilor la adresa propriei securități.[3]

Punerea în practică a conceptului. Intervențiile umanitare

Punerea în aplicare a conceptului de securitate umană este foarte relevantă în domeniul intervențiilor umanitare, în condițiile în care acesta priveşte cauzele adânc înrădăcinate ale crizelor umanitare şi încearcă să ofere soluții pe termen lung. Totuşi, implementarea intervențiilor umanitare a născut importante controverse din cauza numeroaselor probleme pe care le-au ridicat, a proiectelor complet ratate, spre exemplu în cazurile Srebrenica şi Somalia, dar şi a consecințelor grave ale neimplicării, aşa cum au fost ele consemnate în Ruanda.

Opinia majoritară a doctrinei, pe care şi noi o găsim acceptabilă, este problema legitimității acestei categorii de activități este strâns legată de existența prealabilă a

2 Chapter 1: Human Security Now, Final Report of the Commission on Human Security 2003, pp. 2-6.

3 Jeong Ho-Won, *Human Security and Conflict*. George Mason University. http://www.gmu.edu/academic/hsp/Jeong.htm

consimțământului şi consensului părților aflate în conflict. Misiunile dezastruoase din Somalia, Ruanda si Bosnia nu au putut asigura desfăşurarea eficientă a asistenței umanitare *(Peace Making),* deoarece nu a existat consimțământul părților aflate în conflict, în acest sens. [4]

Nerezolvarea aspectelor de legitimitate a misiunilor în mod corect şi deplin, eludarea obținerii consimțământului părților aflate în conflict s-au repercutat şi asupra teoriei şi doctrinei internaționale prin limitarea dezvoltării unor considerații teoretice care nu depăşesc nivelul criteriilor şi principiilor de acordare a asistenței umanitare.[5]

Aceste dezbateri l-au determinat pe Secretarul General al Națiunilor Unite, Kofi Anan să lanseze o provocare la adresa comunității internaționale, pentru a găsi o nouă abordare a intervențiilor umanitare, care să preîntâmpine problemele inerente.[6]

În 2001, ICISS[7] a elaborat sub denumirea „Responsabilitatea de a proteja" un raport comprehensiv care detalia metodele prin care „dreptul la intervențiile umanitare" va fi exercitat. Acest document a fost considerat un triumf al conceptului de securitate umană, din moment ce se întemeia pe unele dintre cele mai importante principii ale sale. Astfel, documentul Națiunilor Unite afirma prioritatea binelui individual, în fața intereselor de securitate ale statului. Mai mult, dacă securitatea individului va fi amenințată într-un fel de către propriul stat, autoritatea acestuia va trebui eliminată.

Vizând cauzele sursă ale crizelor umanitare (ex. instabilitatea economică, politică sau socială), se credea ca securitatea umană va oferi soluții efective pentru rezolvarea problemelor şi pentru asigurarea pe termen lung a securității individuale. O înțelegere colectivă a problemelor sociale profunde, precum şi dorința de a lucra împreună, sunt condiții necesare pentru a preveni crizele umanitare, prin limitarea răspândirii insecurității umane în cadrul unei colectivități.

S-a afirmat în numeroase rânduri utilitatea sporită conceptului de securitate umană în ceea ce priveşte examinarea precisă a cauzelor conflictelor care explică şi justifică intervențiile umanitare. De asemenea, ar putea reprezenta o paradigmă operantă pentru identificarea şi rezolvarea marilor probleme transnaționale. Cu toate acestea, doctrina securității umane se confruntă în continuare cu serioase probleme în ceea ce priveşte identificarea scopului aplicabilității sale, în condițiile în care situațiile grave care presupun intervenții umanitare, sunt de obicei rezultatul sinergiei unor factori de natură culturală, socio-politică şi economică, ce depăşesc limitele proiectelor umanitare. [8]

Vulnerabilitățile conceptului

Criticii conceptului de securitate umană, afirmă că laxitatea şi incoerența sa îi subminează eficiența şi că nu ajută în niciun caz comunitatea ştiințifică să înțeleagă

4 Paul Duță, *Intituții de securitate. Partea generală*. Sibiu 2006, Ed. Tehno Media, p.88

5 Paul Duță, op.cit. p.89

6 ICISS "The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Ottawa: International Development Research Council" (2001)

7 The International Commission on Intervention and State Sovereignty

8 Thomas, N. ; Tow, WT., *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention* SAGE Publications 2002, Vol. 33(2): p.177-192"

valențele conceptului general de securitate şi nici pe factorii decizionali să formuleze politici coerente şi utile.[9]

Rămâne aşadar, neclar dacă paradigma securității umane poate fi folosită ca ghid practic. În primul rând conceptul nu beneficiază de o definiție precisă. În al doilea rând, chiar susținătorii conceptului încearcă să-l mențină vag şi extensiv, pentru ca acesta să poată servi cât mai bine marilor puteri, agențiilor de dezvoltare şi ONG – urilor.[10]

Mai departe, ofensiva la adresa acestei paradigme, țintește metodele concrete prin care conceptul poate fi materializat. Se pune întrebarea, dacă „securitatea umană" este cel mai bun instrument pentru abordarea amenințărilor globale şi cât de practice, sau fezabile sunt măsurile pe care aceasta le propune? Numai alocarea resurselor pentru tratarea tuturor amenințărilor enumerate în „Raportul asupra dezvoltării umane", poate constitui o problemă insurmontabilă. Mai mult, este îndoielnic faptul că omenirea are la dispoziție timpul şi mijloacele să rezolve deodată atât de multe aspecte cum ar fi conflictele interstatale, intervențiile umanitare, securitatea economică, cea a mediului şi aşa mai departe, de vreme ce deocamdată, mijloacele folosite în aplanarea conflictelor armate sunt departe de a fi perfecte şi de a avea rezultate notabile. În aceste condiții, conceptul de securitate umană, pare să fie pur utopic.

Detractorii paradigmei de „securitate umană", par totuşi să-i fi găsit acesteia o aplicabilitate practică. Această precizare capătă sens în lumina următoarelor considerații: multe dintre conceptele pe care le pune pe tapet „securitatea umană", aşa cum este şi intervenția umanitară, încalcă principiul tradițional al suveranității statelor şi pe cale de consecință, dreptul acestora la autoapărare. Grupul celor 77 (G77) şi-a exprimat scepticismul față de paradigma „securității umane" şi temerea că aceasta ar putea duce la încălcarea suveranității statelor. De vreme ce statele încă joacă un rol major în sistemul global, refuzul acestora de a ceda o parte din suveranitate ar putea duce la ineficacitatea conceptului de securitate umană.[11] În plus, este probabil ca „securitatea umană" să devină un alt pretext pentru ca statele puternice să intervină împotriva celor slabe.[12] S-a afirmat că doar statele puternice, în special cele occidentale, pot decide ce încălcări ale drepturilor omului pot justifica o derogare de la principiul neintervenției.[13]

În paralel cu evoluția dreptului internațional, a prins contur şi o altă teorie privitoare la strategia pentru pace. Încă de la începutul secolului al XVII-lea a apărut teoria conform căreia, modificarea structurii sistemului internațional prin constituirea

9 Paris, Roland, *Human Security - Paradigm Shift or Hot Air?,* In: International Security, Vol. 26, No. 2, 2001

10 Paris, Roland, *op cit*, p.88

11 Shahrbanou Tadjbakhsh, *Human Security : The Seven Challenges of Operationalizing the Concept*, "Human Security: 60 minutes to Convince", UNESCO, September 13, 2005, Paris France

12 Neil Macfarlane,*The Responsibility to Protect: is Anyone Interested in Humanitarian Intervention*?, Third World Quarterly,2004, Vol.25, No.5, p 977–992

13 Unele voci au acuzat faptul că „Responsabilitatea de a proteja" este de fapt un eufemism pentru termenul de „hegemonie americană"

unei organizații internaționale poate deveni o strategie importantă pentru pace.[14] Rolul unei astfel de organizații internaționale ar trebui să fie menținerea continuă a relațiilor dintre membrii săi şi în consecință influențarea politicii duse de aceştia. Organizația internațională creează cadrul şi instrumentele necesare pentru menținerea unei continuități fireşti a fluxului cooperării internaționale pe toate planurile, constituind mijlocul cel mai adecvat pentru armonizarea pozițiilor statelor participante la acest flux. Soluțiile la care se ajunge în cadrul acestor organizații ar trebui sa fie rezultatul acomodării complete a intereselor statelor componente, asigurându-se prin aceasta disponibilitatea de acțiune a acestora. [15]

Este greu de estimat în ce măsură constituirea unei organizații internaționale a influențat comportamentul conflictual în relațiile internaționale. În mod sigur nu a dus la eliminarea totală a conflictelor. Totuşi, ceea ce se schimbă este modul în care aceste conflicte apar în conştiința oamenilor. În lipsa unei organizații internaționale, ele ar părea absolute; ele îi separă pe adversari, fiecare dintre aceştia dorind să-l distrugă pe celalalt. Un conflict între state care sunt membre ale unei organizații internaționale, care cooperează în cadrul acesteia şi care încearcă să-şi rezolve diferendele sub acoperişul ei, dobândeşte stimuli importanți şi eficienți în vederea reducerii gradului de violență.[16]

Teoria care priveşte transformarea contextului interacțiunii dintre state prin crearea unei confederații, a fost pentru prima dată articulată de către Abbé de Saint-Pierre (1658-1743), care a elaborat proiectul unei organizații internaționale în care cooperarea avea la baza garantarea proprietății de către suverani. Ideea era că uniunea ar aduce un plus de securitate, permițând desfăşurarea unui alt tip de politică externă prin eliminarea războaielor. Planul lui Abbe era cât se poate de modern cuprinzând 12 articole care puteau fi modificate doar cu unanimitate de voturi din partea membrilor. În cazul în care un act de mediere, întreprins de o comisie specială, eşua, decizia era luată de Senat cu o majoritate de două treimi. Această decizie avea caracter obligatoriu. Cine făcea uz de arme înainte de luarea deciziei sau nu ținea cont de aceasta urma să se supună unei intervenții militare. Planul de înființare a organizației internaționale stipula clar interdicția totală asupra uzului de forță.[17]

În secolul XX, la aproape 200 de ani de la elaborarea planului Abbe, au fost înființate Societatea Națiunilor şi ulterior, Organizația Națiunilor Unite, ambele respectând în linii mari modelul acestuia. Aceste organizații sunt de fapt variațiuni pe aceeaşi temă. Fiecare presupune organizarea unor confederații de state, care integrând potențialii duşmani în structura proprie, devin adevăratul act de pace. O astfel de organizație este aptă să schimbe sistemul internațional eliberându-l de anarhie şi configurând un climat de comunicare, cooperare şi transparență.

La 10 ianuarie 1920, prin intrarea în vigoare a Pactului Societăților Națiunilor, s-a creat prima organizație internațională menită să devină un for universal care să asigure cadrul necesar de desfăşurare a unor relații paşnice între state. Deşi Pactul

14 Ernst-Otto Czempiel, p.81

15 Ionel Closca ,*Reglementarea prin mijloace paşnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, Bucureşti 1985, p. 97

16 Ernst-Otto Czempiel, pp.103-105.

17 Ibidem.

continua să menţină ca procedeu legal de rezolvare a diferendelor dintre state războiul, folosirea mijloacelor paşnice este cerută cu prioritate. În articolul 12 s-a stipulat că în cazul izbucnirii unui conflict între membrii Societăţii Naţiunilor, aceştia aveau obligaţia de a-l supune fie procedurii arbitrajului, sau reglementării judiciare, fie analizei Consiliului. Ca urmare a prevederii din art. 14, a fost înfiinţată Curtea Permanentă de Justiţie, care putea sa fie sesizată de orice diferend pe care i-l supunea orice stat. În acelaşi timp, Curtea urma să dea avize consultative şi asupra oricărui diferend pe care Adunarea Societăţii Naţiunilor sau Consiliul i-l supuneau .

Menţinerea posibilităţii folosirii războiului în vederea rezolvării unor litigii între state, neinterzicerea lui cu desăvârşire în practica relaţiilor internaţionale, se constituia într-un mare neajuns al Pactului, care din păcate cuprindea şi alte lacune importante. Aceasta situaţie a fost magistral surprinsă de către Nicolae Titulescu: "Pactul făcea ca războiul să izbucnească mai greu, dar nu excludea războiul legal în cadrul dreptului ginţilor; Pactul nu conţinea o soluţie obligatorie pentru diferendele internaţionale şi nici soluţii pentru toate diferendele fără excepţie."[18] În aceste condiţii, reglementările pactului nu puteau preîntâmpina escaladarea tensiunilor de la sfârşitul deceniului trei şi izbucnirea unei noi conflagraţii devastatoare. Curtea Permanentă de Justiţie avea să-şi înceteze activitatea la şaptesprezece ani de la înfiinţarea sa (1939). În acest răstimp, Curtea n-a rezolvat diferende majore care ameninţau pacea lumii, în schimb a adus o importantă contribuţie prin definirea unor instituţii de drept internaţional şi adoptarea unor soluţii ce au primit titlu de precedent.[19]

La sfârşitul celui de al II-lea Război Mondial, statele lumii, aveau reprezentarea clară a consecinţelor nefaste produse de inexistenţa unei strategii coerente pentru menţinerea păcii, în plus conştientizau greşelile trecutului, punctele slabe ale sistemului internaţional şi friabilitatea ordinii internaţionale. În aceste condiţii a devenit clar că prevenirea conflictelor armate şi consacrarea mijloacelor paşnice de reglementare a neînţelegerilor trebuie să fie unul dintre obiectivele prioritare ale omenirii, care în acest sens, a şi câştigat rapid o poziţie: prin Carta ONU(1945) a ilegalizat războiul, catalogându-l ca cea mai gravă crimă internaţională.

Organizaţia Naţiunilor Unite s-a născut din ruinele Ligii Naţiunilor, în anul 1945. Trăgându-şi seva din experienţa secolului XIX şi din cea a Ligii Naţiunilor, de la începutul secolului XX, Carta Naţiunilor Unite a fost elaborată pentru a organiza cooperarea între statele care constituie sistemul ordinii mondiale în vederea atingerii câtorva deziderate generoase: prosperitatea economică şi progresul social, inovarea dreptului internaţional, cooperarea culturală, emanciparea femeilor şi mai presus de toate , cooperarea multilaterală între naţiunile lumii pentru prevenirea războiului şi instaurarea păcii prin metodele securităţii colective.

Prin intermediul articolelor 33 – 50 ale Cartei, organul principal al ONU, Consiliul de Securitate este autorizat să alcătuiască o forţă militară multinaţională din contingente ale forţelor armate aparţinând statelor membre. Această forţă multinaţională rămâne la dispoziţia Consiliului de Securitate şi va acţiona sub directa

18 Nicolae Titulescu, *Pactul Societatii Natiunilor si legatura sa cu Pactul Briand – Kellog*, citat in Ionel Closca ,*Reglementarea prin mijloace pasnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, Bucureşti, 1985, p.104.

19 George Elian, *Curtea Internationala de Justitie*, Editura Ştiinţifică, Bucuresti, 1970, p.30.

sa coordonare, ori de câte ori acesta va considera ca mijloacele de aplanare pe cale paşnică a conflictelor au eşuat în tentativa de a prezerva sau restabili pacea. În aceste cazuri Consiliul de Securitate şi Comitetul Militar din cadrul acestuia, pot energiza normele privitoare la menţinerea păcii cuprinse în Cartă, prin mijloace militare. În acelaşi timp, art. 2 (7) al Cartei, referindu-se la jurisdicţia statelor asupra afacerilor lor interne, afirmă că evenimentele care au loc în interiorul unor state şi care în mod normal ar trebui considerate pur domestice, pot deveni în unele cazuri subiectul unor acţiuni în forţă ale Consiliului de Securitate, reprezentând adevărate violări ale păcii internaţionale.

Curtea Internaţională de Justiţie a statuat faptul că operaţiunile militare autorizate de Cartă, nu sunt singurele metode prin care Consiliul de Securitate poate acţiona pentru a menţine pacea. Şi asta, pentru că, în realitate conceptul de „peacekeeping" a fost considerat destul de expansiv. În timp ce Consiliul de Securitate deţine ca instrumente principale ancheta, mediaţia şi concilierea, Carta îl autorizează totuşi, să depăşească limitele diplomaţiei şi să recurgă la un spectru larg al coerciţiei pe cale armată, pentru a apăra pacea.

În încercarea de a rezolva controversele ce puteau să apară, art. 41 autorizează Consiliul de Securitate să folosească sancţiunile economice, dar şi alte măsuri care nu implică intervenţia militară. Acolo unde aceste măsuri se dovedesc inadecvate, art. 42 permite Consiliului de Securitate să întreprindă „cu forţe aeriene, navale sau terestre, orice acţiune pe care o consideră necesară pentru menţinerea sau restabilirea păcii şi securităţii internaţionale. Această acţiune poate cuprinde demonstraţii, măsuri de blocadă şi alte operaţiuni executate de forţe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Naţiunilor Unite."

În primele două acţiuni militare care corespundeau într-o oarecare măsură modelului de impunere a păcii cuprins în art. 43, în speţă Războiul din Coreea şi cel din Golf, Consiliul de Securitate nu a stabilit un control colectiv asupra operaţiunilor militare desfăşurate în numele său. Mai mult, a fost evitat cu grijă tonul imperativ care ar fi putut transforma rezoluţiile Consiliului din recomandări, în decizii cu putere legală. Campaniile din Coreea şi Golful Persic au fost, prin urmare, clasificate ca acţiuni specifice legitimei apărări colective şi nu ca măsuri de impunere a păcii ale Naţiunilor Unite.[20] Datorită faptului că art.51 al Cartei stabileşte că acţiunile de autoapărare atât cele individuale cât şi cele colective sunt proceduri legitime, aceste operaţiuni militare nu au nevoie de aprobarea anterioară a Consiliului de Securitate.

Consiliul de Securitate are rolul cel important în cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite în ceea ce priveşte menţinerea păcii şi a securităţii internaţionale. Aşezarea Consiliului de Securitate într-un loc central în cadrul procesului de ordonare a sistemului internaţional, în vederea menţinerii păcii, nu este întâmplătoare. Această poziţionare corespunde dorinţei marilor puteri învingătoare în cel de-al II-lea Război Mondial de a-şi asigura o poziţie preponderentă în cadrul organizaţiei. Art. 23 al Cartei exprimă în mod explicit aceasta tendinţă. Astfel, Consiliul de Securitate, organ cu participare restrânsă, are un număr de 15 membri, dintre care 5 mari puteri: China,

20 Yoram Dinstein, *War, aggression, and self-defence*, Press Syndicate of the University of Cambridge, 1994.

Rusia, Franța, Marea Britanie şi SUA, membri permanenți. Ceilalți membri sunt aleşi pe o perioadă de doi ani.

Consiliul de Securitate nu se limitează la a legitima sau a nega legitimitatea acțiunilor statelor membre. Conform prevederilor articolului 24 din Cartă, Consiliul de Securitate poartă răspunderea principală pentru menținerea păcii şi securității, statele Organizației acceptând o delegare de putere spre Consiliul, care va acționa în numele lor.[21]

În rezolvarea pe cale paşnică a diferendelor internaționale, Consiliul de Securitate îşi exercită atribuțiile din proprie inițiativă, la sesizarea Adunării Generale, la sesizarea Secretarului General precum şi la sesizarea unui stat membru şi chiar nemembru asupra unui diferend la care este parte.[22]

În situația în care părțile unui conflict nu reuşesc să-l rezolve prin mijloacele enumerate la articolul 33,[23] părțile trebuie să supună diferendul spre examinare Consiliului de Securitate.

Consiliul de Securitate, sesizat cu examinarea diferendului, poate face recomandări cu privire la procedurile de aplanare adecvate. În competenta Consiliului de Securitate intră dreptul, nu şi obligația, de a întreprinde o anchetă în orice diferend sau situație de natură a duce la fricțiuni internaționale sau care ar putea duce la apariția unui diferend, în scopul de a stabili în ce măsură continuarea lor amenință menținerea păcii şi securității internaționale. În rezolvarea paşnică a diferendelor, Consiliul de Securitate nu face decât recomandări, nu ia decizii.

Consiliul de Securitate, pentru a preîntâmpina o agravare a situației, alege măsurile provizorii pe care le consideră necesare sau de dorit şi invită părțile interesate la respectarea lor. Acesta poate decide aplicarea unor măsuri de forță, însă nu are competența de a regla fondul diferendului, sarcina lui fiind una de „persuasiune" a părților de a accepta o reglementare a diferendului.[24]

Potrivit unei opinii, ONU este însărcinată să intervină pozitiv în toate situațiile care afectează pacea, fără sa ia în considerare legitimitatea sau nonlegitimitatea fiecărei situații, deoarece Consiliul de Securitate este un organism politic şi nu un aparat juridic, menținerea păcii şi a securității fiind o prioritate absolută.[25]

Deşi expunerea de mai sus a funcțiilor Consiliului de Securitate, sugerează largile sale competențe, rolul său în practica vieții internaționale, a fost mai degrabă şters. În anii ce au urmat constituirii ONU, Consiliul, datorită folosirii abuzive a dreptului la veto nu a putut soluționa decât un număr mic de diferende. El nu a reuşit să imprime forță şi autoritate rezoluțiilor sale, fiind deseori pus în situația de a privi

21 Paul Duță, *Instituții de securitate. Partea generală*. Sibiu 2006, Ed. Tehno Media, p.182.

22 Ibidem

23 Părțile la orice diferend a cărui prelungire ar putea pune în primejdie menținerea păcii şi securității internaționale trebuie să caute să-l rezolve, înainte de toate, prin tratative anchetă, mediație, conciliere, arbitraj, pe cale judiciară, recurgere la organizații sau acorduri regionale sau prin alte mijloace paşnice, la alegerea lor.

24 Paul Duță, op. cit. p.183.

25 Robert B. Oackley, Michael Dziedzic, *Policing the New World Dezorder.Peace Operations and Public Security*. Strategic Forum . nr 84, Octombrie 2006

neputincios la încălcarea acestora. În perioada Războiului Rece, Consiliul a fost practic paralizat, nemaiavând nici un fel de putere de reacţie în faţa încordării relaţiilor internaţionale.

Criza de orientare a Consiliului şi încetineala procesului decizional multilateral, oferă în continuare soluţii prea puţine şi prea tardive pentru prevenirea escaladării conflictelor.

Folosirea forţei în cadrul operaţiunilor de menţinere a păcii şi a celor de impunere a păcii

Libertatea de acţiune a Consiliului de Securitate, în încercarea sa de a restabili pacea, a dus în ultimii patruzeci de ani la dezvoltarea a ceea ce în mod comun este cunoscut sub denumirea de „acţiuni ale ONU de menţinere a păcii", ca mijloc distinct de „operaţiunile ONU de impunere a păcii".

Naţiunile Unite şi-au afirmat în dese rânduri reţinerea în ceea ce priveşte folosirea forţei de către unităţile militare aflate în subordinea organizaţiei. Precedente precum cele din Congo (1960), Somalia (1993), sau Bosnia-Herţegovina (1994-1995), în care trupele ONU s-au angajat în confruntări armate pe scară largă, au însemnat tot atâtea experienţe traumatizante pentru organizaţie. Această reţinere se mai poate explica şi prin reflecţiile asupra concepţiei tradiţionale privitoare la natura operaţiunilor de menţinere a păcii care sunt privite ca intervenţii imparţiale, întreprinse cu, consimţământul tuturor părţilor, în cadrul cărora forţa este folosită doar în scopuri autodefensive. Cu alte cuvinte, principiile care au guvernat încă de la început operaţiunile de menţinere a păcii, au fost: consimţământul, imparţialitatea şi reducerea uzului de forţă la minimul necesar.[26]

De-a lungul timpului, diversele împrejurări conflictuale, precum şi mijloacele concrete de acţiune ale forţelor armate aflate sub egida ONU, au supus echivocului fiecare din aceste trei principii. Pe cale de consecinţă, a apărut ca imperativă conferirea unei baze de legitimitate, operaţiunilor de menţinere a păcii în care uzul de forţă a fost inevitabil. Cu precădere în ultimii ani, operaţiunilor de menţinere a păcii le-a fost oferită o autorizaţie mai robustă, în ceea ce priveşte utilizarea forţei, prin legitimizarea acesteia cu ajutorul Capitolului VII din Carta ONU. Această nouă optică a Consiliului de Securitate, a fost determinată de o serie de circumstanţe. În primă instanţă, Capitolul VII a fost invocat dintr-o aparentă dorinţă de a accentua dreptul trupelor de menţinere a păcii de a folosi forţa în scopuri de autoapărare. Mai apoi, atunci când misiunile de menţinere a păcii au întâmpinat dificultăţi, mandatele formulate iniţial au fost corectate şi completate prin includerea unor autorizaţii bazate pe Capitolul VII. Şi de această dată, soluţia în cauză venea teoretic, să accentueze dreptul la legitima apărare. În al treilea rând, operaţiunile de menţinere a păcii au primit mandate bazate pe Capitolul VII, în situaţiile în care s-au impus acţiuni de impunere a păcii. [27]

Raţiunile care au dus la această soluţie au plecat de la conştientizarea faptului că susţinerile politice ale concepţiilor tradiţionale referitoare la operaţiunile de

26 Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations,* pag. 6
27 Findlay, *Use of Force,* pag. 9

menținere a păcii sunt mai degrabă artificiale, în condițiile în care trupele ONU sunt nevoite să facă față unui număr crescând de conflicte armate interne din ce în ce mai complexe. Problemele cărora acestea au fost nevoite să le facă față au fost exacerbate mai ales când şi-au asumat guvernarea anumitor teritorii. Spre exemplu, în condițiile vacuumului de securitate rămas după retragerea trupelor indoneziene din Timorul de Est în 1999, forțele de menținere a păcii instalate în regiune, au devenit în esență armata Timorului de Est pe perioada în care teritoriul s-a aflat sub controlul ONU. Roluri similare au fost jucate de către IFOR şi SFOR în Bosnia (1995) şi de către KFOR în Kosovo. Chiar şi în situațiile în care ONU nu a exercitat controlul complet asupra teritoriului, contingentele militare multinaționale au jucat un rol extrem de important, asigurând ordinea internă. Exemple în acest sens pot fi misiunile din Sierra Leone, Afganistan şi Irak. În pofida cazurilor sus-amintite, Națiunile Unite s-au declarat refractare față de perspectiva transformării acestor exemple în standarde potrivit cărora ar trebui să se desfăşoare toate operațiunile de menținere a păcii.

În zorii organizării misiunilor multinaționale fostul Secretar General al ONU, Dag Hammarskjold, împreună cu ministrul afacerilor externe canadian Lester Pearson, au elaborat un plan care viza interpunerea forțelor neutre ale ONU de menținere a păcii, între forțele combatante după ce s-a hotărât încetarea focului sau încheierea armistițiului.[28] Se spera că prezența acestora va ajuta la menținerea armistițiului şi va determina crearea unei atmosfere detensionate favorabile negocierilor. Aceste forțe de menținere a păcii sunt uşor înarmate şi ocupă zone de conflict doar cu consimțământul statului gazdă. Prima acțiune de acest gen a fost UNEF desfăşurată în 1956 şi care a interpus trupele ONU între forțele israeliene şi cele arabe după armistițiul intervenit în cazul Războiului Suez dintre anii 1956 şi 1957. Această misiune a ONU a constituit prilejul apariției primelor contradicții cu privire la folosirea forței şi în alte împrejurări decât cele în se punea problema legitimei apărări. Mai târziu, în timpul operațiunilor de menținere a păcii din Congo, contradicțiile dintre principiile politice ale misiunilor ONU şi imperativele militare cu care acestea aveau să se confrunte, s-au accentuat din ce în ce mai mult. Împrejurările concrete în care misiunea ONUC s-a desfăşurat, au făcut ca operațiunile militare de natură auto-defensivă să fie similare cu o campanie militară standard. Mandatul acestei misiuni a fost extins pentru a permite forțelor de menținere a păcii să apere viețile civililor, dar şi să prevină flagrantele încălcări ale drepturilor omului. ONUC a fost în cele din urmă autorizată să utilizeze forța pentru a preveni izbucnirea războiului şi pentru a expulza mercenarii care creau dezordine.[29]

În loc să fie privită ca un nou tip de operațiune, ONUC a fost percepută drept o eroare care nu mai putea fi repetată. Controversele suscitate de mandatul ce fusese acordat acestei misiuni, au avut ca urmare interzicerea folosirii forței în cadrul operațiunilor ONU de menținere a păcii pentru o perioadă destul de lungă de timp.

Noi directive în ceea ce priveşte utilizarea forței în cadrul operațiunilor de menținere a păcii, au fost trasate cu prilejul organizării misiunii UNEF II, după conflictul dintre Egipt şi Israel din 1973. Această operațiune avea ca scop

28 Yoram Dinstein, *op. cit.*

29 Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations,* p. 7.

supravegherea procesului de încetare a focului şi de retragere a forţelor militare israeliene de pe înălţimile Sinai. Cu această ocazie Secretarul General al ONU Kurt Waldheim, a formulat o definiţie extensivă a noţiunii de autoapărare. Astfel, aceasta cuprindea şi cazurile în care forţele ONU ar fi trebuit să contracareze orice tentativă de împiedicare a misiunii în eforturile sale de a îndeplini mandatul formulat de către Consiliul de Securitate.[30] Noua delimitare conceptuală a noţiunii de legitimă apărare nu a fost însă urmată şi de măsuri concrete menite să consolideze dreptul trupelor de menţinere a păcii de a utiliza forţa. Mai mult, aceasta a fost contestată în cadrul Principiilor Generale ale Operaţiunilor de Menţinere a Păcii elaborate în 1995. Interpretarea extensivă a noţiunii de autoapărare era criticată tocmai datorită faptului că ar fi putut fi interpretată ca o îndrituire acordată personalului ONU, de a deschide focul într-o largă varietate de situaţii.[31]

Misiunile din Somalia (1993) şi Bosnia (1994–1995) au confirmat o teorie care începuse să se afirme cu tot mai multă acuitate şi anume aceea că forţele militare sub comanda Naţiunilor Unite nu erau potrivite unor campanii militare. Incapacitatea Operaţiunii ONU din Somalia (UNSOM) de a asigura livrarea şi distribuţia ajutoarelor umanitare, a determinat crearea UNITAF, o operaţiune aflată sub conducerea Statelor Unite care a susţinut consistent eforturile de menţinere a păcii în zonă. Operaţiunea de menţinere a păcii ce a urmat UNITAF, s-a remarcat prin faptul că a fost prima misiune organizată şi coordonată de către Naţiunile Unite, de după ONUC (Congo), care a fost în mod explicit mandatată de către Consiliul de Securitate să folosească forţa.[32] În condiţiile vidului de putere existent la acea dată în Somalia, nu se mai putea vorbi de consimţământul guvernului local cu privire la misiunea ONU. Totuşi, încălcarea celorlalte două principii ale desfăşurării misiunilor de menţinere a păcii, în speţă imparţialitatea şi utilizarea minimă a forţei, a suscitat critici virulente din parte opiniei publice şi a organismelor internaţionale. Astfel Operaţiunea UNOSOM II a fost catalogată drept o regretabilă eroare.[33]

În acest timp, în Bosnia, forţelor ONU, extrem de slab înarmate, le-a fost conferit un rol imparţial de menţinere a păcii în condiţiile în care acestea se aflau în mijlocul unui conflict deschis extrem de acutizat. În timp ce situaţia se deteriora, Consiliul de Securitate al ONU a decis organizarea unor zone de siguranţă în jurul a şase oraşe bosniace, printre care şi capitala Sarajevo. Misiunea UNPROFOR a primit un mandat extrem de ambiguu, prin care i se cerea să apere aceste zone de siguranţă în limitele unor acţiuni pur auto-defensive. În acest timp, Consiliul de Securitate oferea forţelor NATO autorizaţia de a folosi bombardamentele aeriene în scopul de a susţine eforturile de autoapărare ale misiunii UNPROFOR. Această măsură a avut darul de a tempera atacurile sârbilor bosniaci doar pentru o scurtă perioadă de timp, pentru că

30 Raportul Secretarului General cu privire la *Implementarea Rezolutiei Consiliului de Securitate al ONU* nr. 340 (1973).

31 General Guidelines for Peacekeeping Operations, UN Doc UN/210/TC/GG95/(October1995), <http//www.un.org/Depts/dpko/training>

32 W.J.Durch*, Introduction to Anarchy:Humanitarian Intervention and State-building in Somalia*

33 Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations,* p. 9.

deznodământul final a însemnat un nou dezastru pentru misiunile ONU de menținere a păcii.[34]

Opinia generală privitoare la căderea zonelor de siguranță din jurul oraşelor bosniace, a fost aceea că Națiunile Unite nu au învățat nimic din lecțiile oferite de eşecul usturător al misiunilor din Somalia şi anume că imparțialitatea este cheia operațiunilor de menținere a păcii şi că ONU nu poate oferi o structură funcțională pentru desfăşurarea acțiunilor de impunere a păcii. Succesul loviturilor aeriene ale NATO, care au determinat părțile să înceapă tratativele la Dayton, Ohio, nu au făcut decât să întărească această din urmă teorie.

Pus în fața acestei realități, ONU a trebuit să reconsidere principiile de acțiune care vor sta la baza operațiunilor de menținere a păcii. Această nouă atitudine s-a soldat cu trei schimbări majore în strategia organizării misiunilor desfăşurate sub egida Națiunilor Unite. Prima impunea o dihotomie strictă între misiunile de menținere a păcii şi acțiunile de impunere a păcii. Cea de-a doua stabilea o regulă potrivit căreia operațiunile de impunere a păcii să fie desfăşurate doar sub comandă națională, cu obligația forțelor respective de a informa Consiliul de Securitate în legătură cu acțiunile întreprinse în numele său. În fine, plecând la exemplul operațiunilor de impunere a păcii din Bosnia, s-a decis ca pe viitor, să se acorde prioritate acțiunilor aeriene prin care părțile beligerante ar putea fi determinate mai uşor să negocieze încheierea ostilităților.

Dezbaterile doctrinare în legătură cu eficientizarea operațiunilor de menținere a păcii, au identificat scopul principal al acestui tip de misiune. A fost unanim apreciat faptul că cel mai important obiectiv al operațiunilor de acest gen ar trebui să fie crearea condițiilor pentru restabilirea securității populației civile şi pentru aplicarea legilor. Acolo unde instituțiile statului au încetat să mai fie funcționale, trupele ONU ar trebui să fie pregătite să acționeze pe cale armată pentru a asigura un mediu de securitate şi a răspunde provocărilor factorilor perturbatori. S-a apreciat că, stabilitatea unui acord de pace, precum şi credibilitatea forțelor de menținere a păcii depind într-o foarte mare măsură de primele impresii pe care acestea le creează. Primele şase – opt săptămâni sunt critice pentru stabilirea unei baze solide a prezenței internaționale într-o regiune. Credibilitatea pierdută în acest interval de timp, cu greu mai poate fi recâştigată.[35] Misiunile din Bosnia şi Kosovo, au avut de suferit tocmai din cauza incapacității forțelor ONU de a-şi impune autoritatea politică şi militară încă din primele etape ale operațiunilor.[36]

Aceste disfuncționalități, cu efecte dintre cele mai nefaste, au diminuat de multe ori eficiența misiunilor de menținere a păcii. De cele mai multe ori, cauza cea mai evidentă a fost lipsa coeziunii şi a sincronizării dintre componentele forțelor multinaționale participante la misiunile de aceste gen. Pilduitoare în acest sens a fost observația generalului Anthony Zini, aflat la conducerea Operațiunii UNITAF în Somalia. Potrivit declarației acestuia, contingentele din cadrul UNOSOM II au venit pe câmpul de luptă fiecare respectând reguli diferite în ceea ce priveşte gradul de

34 Jan Willem Honig, *Srebrenica:Record of a War Crime*, Londra, 1996.

35 Raportul Brahimi , paragraful 87.

36 Richard Chaplan*, A New Trusteeship? The International Administration of War-Torn Teritories*, Oxford, 2002, p. 31.

angajare în conflictele armate. Această stare de fapt a prilejuit situaţii dramatice în momentul când schimbul de focuri a început.[37] Pentru evitarea repetării unor astfel de situaţii, soluţia evidentă ar fi elaborarea unor reguli de angajament, proceduri operative şi formule de mandate, toate standardizate. Deşi necesitatea acestei măsuri este vădită, o serie de state membre ale ONU, încă se opun unei astfel de dezvoltări a doctrinei operaţiunilor de menţinere a păcii.

Atitudinea refractară a unei anumite părţi a statelor membre ONU, este susţinută de către cei care nu admit decât o extrem de strictă diferenţiere între acţiunile de menţinere şi cele de impunere a păcii. Subsecretarul General al ONU Shashi Tharoor a fost destul de tranşant când a afirmat că este extrem de dificil să se facă război şi apoi să se înfăptuiască pace, de către aceeaşi oameni, pe acelaşi teritoriu şi în acelaşi timp. Această poziţie a fost reflectată şi în *Principiile Generale ale Operaţiunilor de Menţinere a Păcii,* care statuau: "menţinerea păcii şi utilizarea forţei (în alte cazuri decât legitima apărare), trebuie văzute ca tehnici alternative şi în nici un caz, adiacente. Nu se poate face o tranziţie uşoară de la una la alta." [38]

S-a susţinut că în numeroase cazuri misiunile de menţinere a păcii au folosit forţa în mod disproporţionat: fie prea puţin, fie prea mult, faţă de cum ar fi cerut situaţia concretă. Pentru a se evita astfel de situaţii, s-a sugerat necesitatea unei delimitări mai clare între misiunile mandatate în baza Capitolului VI şi cele mandatate în virtutea Capitolului VII, ultimele vizând operaţiunile în care este implicat personal militar ce va desfăşura acţiuni de impunere a păcii.[39]

Dezbaterile asupra folosirii forţei în cadrul operaţiunilor desfăşurate sub egida Naţiunilor Unite, au servit în mod frecvent escamotării altor probleme. De pildă, reticenţa în folosirea forţei în cadrul conflictului din Bosnia, s-a datorat neînţelegerilor dintre marile puteri cu privire la obiectivele fiecăreia dintre ele, precum şi lipsei unei politici coerente în privinţa conflictului în sine. [40] Drept urmare, posibilitatea utilizării forţei de către trupele de menţinere a păcii a fost marcată de controverse politice, lipsa unei stabilităţi doctrinare, confuzie conceptuală şi cel mai grav, de eşecuri în practică.[41] Spectrul reeditării unor astfel de eşecuri este încă ameninţător, în condiţiile în care forţele de menţinere a păcii se confruntă în zonele postconflictuale cu situaţii dintre cele mai delicate şi neprevăzute.

Asumarea restabilirii legii şi ordinii de către forţele poliţieneşti şi personalul civil, ar fi cea mai dezirabilă variantă. Totuşi de cele mei multe ori, organizarea rapidă a unor astfel de structuri este imposibilă. Singura soluţie, în situaţii de acest gen, rămâne asumarea, cel puţin temporară a acestor sarcini, de către personalul militar. Aceştia ar trebui să pregătească transferul responsabilităţilor privind restabilirea legii şi a ordinii, către poliţia civilă cât mai curând posibil.

37 Anthony Zini, *It's Not Nice and Neat*(1995).

38 General Guidelines for Peacekeeping Operations, UN Doc UN/210/TC/GG95/(October1995), <http//www.un.org/Depts/dpko/training>

39 Findlay, *Use of Force,* p. 271.

40 Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Disolution After the Cold War*, Washington DC, 1995, p.378.

41 Findlay, *Use of Force,* p. 351

În condițiile în care colapsul instituțional poate conduce la anarhie, reinstaurarea ordinii de către forțele de menținere a păcii, este o etapă necesară, dar nu suficientă. Este necesară, pentru că o putere de stat consolidată este o condiție *sine qua non* pentru un regim capabil să asigure protecția şi drepturile propriilor cetățeni. Nu este suficientă, pentru că accepțiunea modernă asupra suveranității unui stat înseamnă cu mult mai mult decât asumarea monopolului utilizării forței.

Bibliografie:

[1]. HAMPSON, Fen and Mark Zacher "Human Security and International Collaboration: Some Lessons from Public Goods Theory."
[2]. HEYMANN, David L. "The Evolving Infectious Disease Threat: Implications for National and Global Security."
[3]. HEFFERMAN, John. 2002. "Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in South and Southeast Asia."
[4]. KHAGRAM, Sanjeev, CLARK, William C. and RAAD, Dana Firas. "From the Environment and Human Security to Sustainable Development and Comprehensive Security."
[5]. KIRBY, Kay. "Displacement as Policy" Prepared in cooperation with the Internally Displaced Persons Project, Norwegian Refugee Council.
[6]. LANE, Melissa. "Human Rights and the Private Sector."
[7]. LEANING, Jennifer, ARIE, Sam and HOLLEUFER, Gilbert, "Conflict and Human Security."
[8]. SARAH, Michael, "The Potential Contribution of NGOs to Achieving Human Security."
[9]. NTEGAYE, Gloria. "Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in Sub-Saharan Africa", 2002.

CONCEPTUL DE AUTO-APĂRARE ŞI ATACURILE PREVENTIVE

Veronica CIORTEA*
Adrian DOBRE**

For the French government, the conflict in Iraq in 2003 raised questions about the legitimate use of force. France, together with several other European governments, have been critical of the Bush Administration's national security doctrine that endorses "preemptive action" in the face of imminent danger.

Since 1990 it has obtained a U.N. resolution for the potential or actual use of force for interventions in the first Gulf War, Bosnia, Afghanistan, Congo, the Ivory Coast, and Haiti. One notable exception came in 1999, when France joined its NATO allies in going to war against Serbia in an effort to prevent ethnic cleansing in Kosovo. In that case, until the eleventh hour, the French government sought a U.N. resolution for NATO's use of force.

Analiza intervenţiilor armate de statele membre ale Naţiunilor Unite în ultimii 20 ani care au fost autorizate sau nu de Consiliul de Securitate, sintetic este constituită din: 11 intervenţii ale misiunilor de coaliţie ale Naţiunilor Unite sau state individuale cu mandat prealabil al Consiliului de Securitate; 5 intervenţii autorizate de către Consiliul de Securitate retroactiv; 22 de intervenţii fără autorizarea Consiliului de Securitate.

În plus, trei intervenţii recente ar trebui probabil, văzute ca "*sui generis*", având în vedere temeiurile legale ale declanşării lor: Kosovo (1998), Afganistan (2001), şi Irak (2003). Asupra acestor trei situaţii persistă controversele.

În cazul Kosovo, o parte din opinii susţin că, fără rezoluţia Consiliului de Securitate[1] - care în mod explicit să autorizeze folosirea forţelor armate împotriva Iugoslaviei -, campanie de bombardare a NATO împotriva Belgradului proiectată coercitiv împotriva regimului pentru a accepta acordul de pace, a fost ilegală. Într-o opinie opusă, campania de bombardare are ca bază legală rezoluţia Consiliului de

*** Masterand la cursurile de Relaţii internaţionale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de ştiinţe politice, relaţii internaţionale şi sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga", Sibiu.**

**** Masterand la cursurile de Relaţii internaţionale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de ştiinţe politice, relaţii internaţionale şi sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga", Sibiu.**

[1] SUA au crezut că acţiunile NATO erau justificate şi necesare. NATO îşi începuse acţiunile militare cu cea mai mare opoziţie, dar a fost necesar să răspundă la persecuţiile brutale ale Belgradului, violarea legilor internaţionale, utilizarea forţei excesive şi nediscriminatorii, refuzul de a negocia şi realizarea de construcţii militare în Kosovo - toate acestea au prevestit o catastrofă umană de proporţii uriaşe. Rezoluţiile Consiliului de Securitate 1199 şi 1203 au explicat paşii pe care Belgradul ar fi trebuit să îi facă pentru a rezolva criza, dar au ales să sfideze în mod repetat dorinţa comunităţii internaţionale. *Declaraţia Statelor Unite ale Americii către Consiliul de Securitate,* 24 martie 1999, UN Yearbook 1999, p.342.

Securitate privitoare la ajutorul umanitar[2], adoptată cu 5 luni mai devreme, şi această validitate a fost afirmată de respingerea Consiliului de Securitate a unui plan care critica acţiunea.

În Afganistan, o opinie susţine că invazia şi schimbarea regimul de la Kabul reprezintă un răspuns legitim şi proporţionat la atacurile din 9/11 din Statele Unite[3], având ca argument, "*inter alia*", faptul că regimul taliban nu a fost recunoscut de Naţiunile Unite. O opinie alternativă este aceea că schimbarea regimului este un răspuns disproporţionat şi, în orice caz, auto-apărarea nu justifică o prezen**ţă** militară deschisă şi continuă în ţară (dincolo de prezenţa unui mandat a Naţiunilor Unite).

Pentru că regimul taliban a refuzat extrădarea teroristului ben Laden după atacurile de la 11 septembrie 2001, administraţia Bush a decis lansarea unei operaţiuni militare de luptă care să conducă la capturarea membrilor reţelei Al Qaida.

În 7 octombrie 2001, după numai trei săptămâni de la atacurile sinucigaşe, Bush anunţa începerea operaţiei "Enduring Freedom" ca primă parte a războiului împotriva terorismului internaţional. El preciza că SUA a construit o coaliţie multinaţională împotriva reţelei Al Qaida condusă de Osama bin Laden şi a talibanilor din Afganistan. Nu este însă foarte clar ce au cerut SUA partenerilor şi nici ce au promis la acea dată aceştia. Întrebat fiind, Secretarul SUA pentru apărare, Ronald Rumsfeld, spunea că fiecare va face cât poate, orice ajutor nu poate fi decât în avantajul SUA şi nu se pune problema de a li se promite ceva[4]. Forţele de bază ale misiunii urmau să fie cele americane[5], aliaţii trebuiau să asigure accesul în porturi, spaţiul aerian şi alte elemente ale infrastructurii din domeniul transporturilor, să asigure securitatea graniţelor din jurul Afganistanului pentru a preîntâmpina mişcările membrilor Al Qaida, să furnizeze mijloace militare[6] şi personal specializat, precum şi informaţii sau mijloace de informaţii.

Alianţa Nordului fiind anti-talibană a promis sprijinul coaliţiei antiteroriste luptând alături de forţele SUA. Totodată, a permis SUA să folosească tot ceea ce-i

---

[2] Evitarea catastrofelor umane (Kosovo, Martie 1999). Urmărind retragerea misiunilor de verificare din Kosovo din 20 martie, Republica Federală a Iugoslaviei şi-a mărit acţiunile militare şi folosind abuziv forţa, până a creat o catastrofă umană mai îndepărtată. Acestea violează rezoluţia Consiliului de Securitate 1199 (1998) şi 1203 (1998) în timpul perioadei cuprinse între 16 ianuarie şi 22 martie. *Scrisoare de la NATO pentru Preşedintele Consiliului de Securitate,* S/1999/338 (23 Martie 1999).

[3] Auto-apărare Afganistan, octombrie 2001. Potrivit articolului 51 din Carta Naţiunilor Unite, mi-aş dori, în numele guvernului, să raportez că Statele Unite ale Americii, împreună cu alte state, a iniţiat acţiuni în numele drepturilor născute ale auto-apărării individuale sau înnăscute urmărind atacurile îndreptate împotriva SUA din 11 septembrie 2001… De atunci, guvernul a obţinut probe clare şi interesante despre organizaţia Al-Qaida, care e sprijinită de regimul taliban din Afganistan, că a avut un rol principal în atacuri. Încă mai sunt lucruri pe care nu le cunoaştem. Ancheta se află în faza incipientă. Putem afla că auto-apărarea noastră cere mai multe acţiuni viitoare cu privire la alte organizaţii şi la alte state. Aceste acţiuni include măsuri împotriva câmpurilor pe care se antrenează teroriştii Al-Qaida şi a instalărilor militare ale regimului Taliban în Afganistan". *Scrisoare adresată de Statele Unite preşedintelui Consiliului de Securitate,* S/2003/351, 7 octombrie 2001.

[4] Congressional Research Service (CRS) Report for Congress, *Operation Enduring Freedom: Foreign Pledges of Military & Intelligence Support*, 17 Oct 2001.

[5] terestre, navale şi aeriene.

[6] elicoptere, vapoare, tehnică militară.

aparţinea, inclusiv baza de la Bagram, aflată la 25 de mile nord de Kabul, construită de sovietici.

SUA au demarat operaţia „Enduring Freedom" invocând articolul 5 al Tratatului Organizaţiei Nord-Atlantice; iniţial se preconiza a fi numită „Infinite Justice"[7]. Obiectivul declarat, pe termen scurt, al acestei campanii militare era capturarea lui Osama bin Laden şi a altor lideri Al Qaida, prevenirea iniţierii de către această organizaţie de noi atentate teroriste şi înlăturarea de la conducerea Afganistanului a regimului taliban, acuzat că a oferit găzduire şi sprijin logistic teroriştilor. Pe termen lung, se dorea anihilarea statelor-sponsor ale organizaţiilor teroriste şi reintegrarea Afganistanului în cadrul comunităţii internaţionale.

Astfel, până la finele lunii octombrie 2001, forţele coaliţiei militare internaţionale au distrus întreaga apărare anti-aeriană talibană, au întreprins acţiuni de teren împotriva rezidenţei din Kandahar, reşedinţa molah-ului Omar, liderul regimului taliban şi au condus atacuri concertate, împreună cu forţele anti-talibane împotriva punctelor logistice şi de apărare de pe toată suprafaţa acestui stat. La 78 de zile de la începerea campaniei, un nou regim de guvernare era instaurat, iar forţele talibane şi celulele Al Qaida mai acţionau doar izolat, în zone greu accesibile[8].

În 9 decembrie 2001, are loc sfârşitul regimului taliban, respectiv liderul mollah Omar părăseşte Kandaharul.

Între 12 şi 19 martie 2002, a fost lansată „Operaţiunea Anaconda" în provincia Paktia împotriva a peste 800 de membri Al Qaida şi luptători talibani iar un an mai târziu forţe coaliţiei au condus o altă operaţie împotriva talibanilor în împrejurimile Kandaharului. În 1 mai 2003, are loc sfârşitul operaţiilor majore, potrivit declaraţiei secretarului SUA pentru apărare, D. Rumsfeld.

Acţiunile talibanilor şi a altor categorii de insurgenţi au continuat, chiar dacă mai sporadic până în 2006, când au crescut din nou în intensitate, fapt ce a condus la continuarea sprijinului forţelor afgane de către forţele de coaliţie pentru restabilirea securităţii interne, în special în regiunile de sud şi est. Numărul militarilor SUA care constituie baza forţelor de coaliţie a crescut de la 19.000 în 2005, la aproape 21.000, ca răspuns la intensificarea atacurilor talibane[9]. Înainte ca NATO să preia comanda operaţiilor se securitate, la Operaţia „Enduring Freedom" au participat iniţial 19 ţări; în prezent participă toate cele 26 de state membre NATO şi alte 10 partenere.

Invazia Irak-ului în 2003 de SUA, Marea Britanie şi Australia este mai puţină în dubii[10]. O opinie susţine că intervenţia este legală, deoarece era nu respectată

[7] Denumirea a fost modificată pentru a nu ofensa comunitatea islamică, în cadrul căreia doar Allah are dreptul de a impune justiţia divină.

[8] *********Operation Enduring Freedom-Afghanistan*, www.GlobalSecurity.org

[9] conform planului iniţial acestea trebuiau să scadă la 16.500 în 2006.

[10] Dezarmarea WMD (Irak, martie 2003). "Forţele coaliţiei au început operaţiunile militare în Irak. Aceste operaţiuni sunt necesare din cauza legăturilor materiale continue ale obligaţiilor de dezarmare sub hotărârile Consiliului de Securitate, incluzând rezoluţia din 1441 (2002). Aceste operaţiuni sunt substanţiale şi vor asigura îndeplinirea acestor obligaţii. În îndeplinirea acestor operaţiuni, forţele noastre îşi vor lua toate precauţiile necesare pentru a evita apariţia unor victime civile… (Aceste operaţiuni) sunt paşi necesari pentru a apăra SUA şi comunitatea internaţională de ameninţarea Irakului şi pentru a reda pacea internaţională şi securitatea în zonă. *Scrisoare adresată de SUA preşedintelui Consiliului de securitate, S/2003/351,* 21 martie 2003.

rezoluția Consiliului de Securitate privind dezarmarea Irakului, emisă în aprilie 1991, cu 12 ani mai devreme. A fost necesară, deci, să susțină "autoritatea Consiliului de Securitate." O opinie opusă consideră invazia ilegală în lipsa unei rezoluții explicite de autorizare din partea Consiliu de Securitate.[11]

Asemenea dezbateri legale vor continua, ca şi înainte, fără să se încheie vreodată. Nu există nici o dispută asupra faptului că intervențiile cu forțe armate fără autorizația Consiliului de Securitate (explicit sau implicit) reprezintă o violare a Cartei şi a legilor internaționale. Ceea ce este discutabil este aprobarea ocazională, retroactivă dată de Consiliu de Securitate. În mod strict, autorizațiile retroactive sunt incompatibile cu Carta şi astfel sunt violări ale legii internaționale.[12] Însă există mai multe opinii care se pronunță ca deciziile de aprobare a intervențiilor armate să fie de competența organizațiilor regionale.

Este unanimă la nivelul Statelor Membre ale Națiunilor Unite opinia că deciziile Consiliului de Securitate de autorizare a unei intervenții armate să fie prealabile desfăşurării propriu-zise a acestora. Totuşi, precedentele în materie ale Consiliului de Securitate nu inspiră încrederea că se va respecta acest standard cu rigurozitate. Neglijența în cenzurarea obținerii autorizării prealabile pentru unele intervenții şi continuarea practicii aprobărilor retroactive, incluzând tendința de a ignora sensibilitatea aspectelor de securitate „hard", Consiliul etichetându-le uneori "o misiune de menținere a păcii", dă naştere la nelinişti.

De la „legitimă apărare" la „protecție națională"

În ultima jumătate de secol, prevederile referitoare la dreptul la auto-apărare din Carta Națiunilor Unite, articolul 51, prin interpretare şi-au lărgit aplicabilitatea devenind cea mai citată şi cea mai interpretabilă justificare legală pentru acțiunile armate. Aceasta situație nu a fost niciodată în intenția autorilor Cartei şi afectând

[11] Într-adevăr, majoritatea Consiliului de Securitate a preferat să voteze împotriva unei asemenea rezoluții. Pare să fie o viziune generală că invazia Irakului în 2003 nu a fost o acțiune legală. Desigur, secretarul general al Națiunilor Unite a cerut legitimitatea sa. Încă decizia Consiliului după aprilie 2003 pentru a recunoaşte autoritatea coaliției provizorii ca ocupând puterea, Consiliul de guvernare interimar al Irakului ca fiind corpul tranzițional, şi să autorizeze o forță multinațională forțate împreună să comprime recunoaşterea unui "*fait accompli*" ce mărgineşte autorizația retroactivă. Drept urmare, Națiunile Unite sunt apreciate din ce în ce mai mult, cel puțin în regiunea arabă, ca instrument a politicii americane, expunându-se din ce în ce mai mult acțiunilor teroriste.

[12] Cinci intervenții cu forțe armate regionale sau sub-regionale au fost aprobate retroactiv de Consiliu de Securitate. O altă intervenție de acest tip nu a fost niciodată autorizată, nici măcar retroactiv.

serios procesul de întărire a sistemului colectiv de securitate.[13] Consiliului de Securitate nu i s-a dat în grijă, în mod explicit, să judece validitatea legală, şi chiar politică, a dreptului de auto-apărare.

O variantă de auto-apărare este "protecţia naţională" care a fost folosită pentru a justifica alte cazuri de intervenţii armate. Acestea au încurajat intervenţiile în cazurile războaielor reci şi post-războaielor reci.[14]

Intervenţiile armate pentru „protecţia cetăţenilor" sunt, în general, văzute ca un drept obişnuit cu susţinere în norme de drept internaţional, preexistent Cartei Naţiunilor Unite. Când operaţia este de scurtă durată şi rapidă şi se limitează la recuperarea unor indivizi anume, este în general acceptată. Când este folosită ca un motiv pentru prezenţa continuată a trupelor străine, şi nu se mai la recuperarea propriilor pe cetăţeni, se încalcă mandatul declarat.

Cazul cel mai dificil de auto-apărare, este intervenţia SUA în Afganistan. Justificarea legală pentru operaţia *"Enduring Freedom*" este rezoluţia Consiliului de Securitate 1368, fondată pe dreptul de auto-apărare şi combaterea unor baze ale terorismului. În 2008, operaţia *"Enduring Freedom*" continuă să funcţioneze cu obiectivul de a eradica terorismul - justificat de auto-apărare.

În 6 septembrie 2001 Secretarul General al Naţiunilor Unite aduce la cunoştinţă Consiliului de Securitate că, se întreprind operaţii militare de către "coaliţia SUA în Afganistan şi, cum talibanii continuau să refuze să îl predea pe Bin Laden, scopurile coaliţiei de includ îndepărtarea lor de la putere". Tot în Afganistan sunt, Consiliul de Securitate autorizã lansarea operaţiilor UNAMA şi ISAF, amândouă având în mod explicit autorizaţia Consiliului de Securitate. În octombrie 2003, "*Enduring Freedom*" are recunoscută existenţa de către Consiliul de Securitate, în mod indirect.[15]

---

[13] Exemple remarcabile ale "folosirii extreme" a articolului 51 sunt:
- Intervenţia Chinei în Coreea (1950);
- Pactul sovietic pentru a intervine în Ungaria şi Cehoslovacia (1956, 1968);
- Intervenţia preventivă a Israelului împotriva Egiptului (1967);
- Blocada navală OSA împotriva Cubei în „criza rachetelor" (1962);
- Atacul Israelului împotriva reactoarelor nucleare ale Irakului (1981);
- Atacul SUA împotriva Libiei ca răspuns la atacul terorist împotriva SUA (1986);
- Intervenţia CIS în Tajikistan (1993);
- Atacurile mutuale ale israelienilor şi palestinienilor în timpul *intifada* (2000-2004);
- Intervenţia forţelor de coaliţie în Afganistan ca răspuns la atacurile teroriste (2001).

[14] Exemplele sunt:
- Intervenţia Belgiei în DR Congo (1960);
- Misiunea de recuperare a Israelului în Uganda (1976);
- Misiunea de recuperare cu elicopterul întreprinsă de SUA în Iran (1980);
- Conducerea intervenţiei OECS de SUA în Grenada (1983);
- Intervenţia Rusiei în Georgia (1992);
- Intervenţia Marii Britanii în Sierra Leone (1997);

[15] Astfel, indicaţie explicită a Naţiunilor Unite către IASF (cu mandatul său de securitate „hard") să lucreze în "consultaţii închise" atât cu UNAMA (cu mandatul său "soft") şi operaţia "*Enduring Freedom"*. Prin aceasta, Consiliul de Securitate recunoaşte legătura între mandatul de securitate al forţelor multinaţionale ISAF cu mandatul opus, de luptă împotriva terorismului al forţei coaliţiei de auto-apărare a "*Enduring Freedom"*.

Astfel, se naşte întrebarea când o aşa-numită operaţie de "auto-apărare" se încheia. Nici un criteriu nu a fost dezvoltat de Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite pentru a judeca, fie validitatea originală a auto-apărării, fie timpul-limită. Această ambiguitate contrastează cu operaţiile de securitate colectivă autorizate de Naţiunile Unite care, întotdeauna au un mandat reînnoit. Această lacună permite ca operaţiile de auto-apărare, desfăşurate în baza articolului 51 al Cartei, comparate cu operaţiile de securitate colectivă, desfăşurate în baza articolului 42 sunt oarecum ironic date circumstanţele istorice în care a luat naştere articolul 51- ca un compromise între tensiunile de securitate colective regionale şi universale.

Conceptul de auto-apărare ridică trei probleme care trebuie luate în considerare: Distincţia dintre individual şi colectiv; Natura acţiunilor agresive care evocă răspunsul; Natura răspunsului însuşi.

Dimensiunea individuală şi colectivă a auto-apărării. Articolul cu privire la dreptul la auto-apărare a fost introdus în Cartă ca răspuns la absenţa unui sistem efectiv de securitate regională, pentru situaţiile de agresiune externă. Dar pasajele incluse în articolul 51 al auto-apărării individuale (de o naţiune), la fel ca auto-apărarea colectivă (de mai multe naţiuni) lărgesc problemele iremediabil. Astfel se acordă, în mod esenţial, puterilor hegemonice, o justificare pentru intervenţie.

Dacă managementul conflictului ar fi fost încredinţat agenţiilor regionale, mai degrabă decât Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite, probabil că auto-apărarea tradiţională (un răspuns militar al forţelor armate naţionale împotriva agresiunii forţelor armate ale altor naţiuni) ar fost semnificativ redusă. Agenţiile regionale ar fi, mai mult ca probabil, înclinate să privească securitatea regională colectivă ca modalităţi de răspuns la agresiune, mai degrabă decât să lase statul victimei să răspundă el însuşi; solidaritatea ar fi mai mare la nivel regional, decât global. Pe deasupra, statele vor fi mai puţin înclinate, şi desigur, mai puţin competente, să "se întindă dincolo de regiune" din care fac parte în numele auto-apărării - rezultând mai puţine aventuri post-coloniale. Noţiunea tradiţională de auto-apărare este în mare măsură, limitată în zilele noastre în arii de tensiune maximă învecinate – Israel-Palestina, India-Pakistan, Coreea de nord şi de sud.

Natura acţiunilor agresive. În epoca modernă, o nouă noţiune de auto-apărare a ieşit la iveală. 11 septembrie 2001 este punctul de intersecţie pentru schimbarea modului de a înţelege conceptual de auto-apărare în două moduri, spaţial şi temporal. Într-o lume a globalizării unde "noile realităţi" ale terorismului şi proliferarea armelor de nimicire în masă, face orice societate oriunde pe planetă, vulnerabilă să "atace", noţiunea de auto-apărare a devenit proporţional, globală; un atac asupra clădirilor din New York are ca răspuns schimbarea regimului din Kabul. În al doilea rând, natura impredictibilă şi fulgerătoare a unui asemenea atac, a îndemnat extinderea auto-apărării, cel puţin în partea SUA, pentru a include acţiunile preventive.

În timp ce nici una dintre aceste trăsături – aplicaţii globale şi acţiuni preventive - nu sunt nici reglementate, nici circumstanţiate juridic prin interpretare juridică internaţională. Prioritatea a fost, în mod tradiţional, limitată la un răspuns militar la un atac militar, între state ale căror relaţii bilaterale erau percepute ca fiind tensionate. Învecinarea geografică şi maşinile blindate sau elicopterele de luptă caracterizează conceptul tradiţional al auto-apărării preventive. Astăzi, conceptul

modern este modelat de bombardamente masive asupra oraşelor, având implicaţii imediate pentru stabilitatea globală şi evocând un răspuns global imediat. În asemenea scenarii ale secolului al XXI-lea, rolul universal a Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite este evident. Agenţiile regionale subordonate Consiliului de Securitate trebuie implicate a organizarea unui răspuns global la ameninţările globale.

Natura răspunsului. Complicaţii apar şi legate de natura răspunsului. Dacă acţiunile agresive se produc într-o lume a globalizării, atât în sens, spaţial, cât şi temporal, este logic că răspunsul va fi de acelaşi fel. Cum lumea a trecut de la epoca westfalică la cea post-westfalică - de la o lume a statelor suverane la un prototip al societăţii globale – atunci şi natura agresiunii şi a răspunsului sunt supuse unor prefaceri. Individul a intrat în scena internaţională - într-un context al drepturilor individuale (prin UDHR), responsabilităţi individuale (ICC) şi jurisdicţie individuală (ţintă a sarcinilor şi ordini de arestare date de Consiliul de Securitate). În acest flux al schimbărilor, protecţie cetăţenilor se trece printr-o transformare conceptuală, respectiv de la protecţia naţională la acuzarea globală. Teroriştii individuali (excluzând nivelul de exercitarea a anchetelor sprijinite de practica torturile în interiorul sau în exteriorul instituţiei) sunt subiecţi ai punerii în acuzare, atât la nivel global cât şi naţional. Într-un asemenea scenariu, întrebarea care se naşte este cine emite ordinile. Consiliul de Securitate are responsabilitatea de a răspunde la agresiunile inter-statale. De asemenea, nici agresiunile unor grupuri secrete asupra unui stat nu este o noutate. Întrebarea care se ridică este legată de organizaţia abilitată să răspundă în aceste situaţii *sui generis*. Consiliul de Securitate răspunde la agresiunile secrete ca şi în cazurile de agresiune tradiţională - evocând apărarea naţională care se bazează pe serviciile de informaţii şi reacţia militară. Dar reacţia militară la o agresiune nemilitare este o strategie nepotrivită.

Pentru cazurile de agresiune nemilitară ar fi mai potrivită o altă organizaţie competentă pentru a aplica legea penală – investigaţii criminale, acuzarea şi condamnarea - la nivel global. Atât din punct de vedere conceptual cât şi instituţional, lumea este în prezent între „comunitatea internaţională” şi „societatea globală”; pe cale de consecinţă, abordarea criminalităţii trebuie să fie între securitatea naţională şi protecţia globală.

În această lumină se pare că există un rol interesant pentru Interpol pentru a sprijini Curtea Internaţională de Justiţie. Ca o organizaţia inter-guvernamentală universală (cu 181 state membre), Interpolul are potenţialul de a instaura justiţia la nivel global într-o manieră pe care jurisdicţia naţională şi jurisdicţia internaţională (prin extrădare) nu o poate face.

Interpolul este, în principal, o organizaţie executivă fără o dimensiune politică – doar un mecanism internaţional pentru schimbul de informaţii şi emiterea mandatului internaţional de arestare. Punerea în aplicare a politicii ca răspuns la acte moderne de agresiune (opuse genului tradiţional) rămâne limitată la nivelul Consiliul de Securitate unde conceptele tradiţionale de naţiune-stat şi apărare naţională sunt încă dominante. Cum noţiunile specifice conceptului de apărare naţională au fost incluse în conceptul de securitate globală, în mod corelativ vor fi necesare proceduri noi.

Interpolul ar putea să fie embrionul unei structuri îmbunătăţite corespunzătoare secolului al XXI-lea. Conceptul de apărare naţională, conceptual dominant al

politicilor Consiliului de Securitate, ar putea fi remodelat astfel ca să fie acordat credit noțiunea de „globalizare a protecției civililor” şi a procedurilor de penale la nivel global, regional şi național.

Agențiile regionale ar putea să joace un rol important în promovarea acestor trenduri ale globalizării. Interacțiunea lor cu Consiliul de Securitate pe problema “amenințărilor moderne” ale terorismului şi „proliferarea” sunt deja în agendă Consiliului – primul ca opus al terorismului şi al doilea ca o “nouă amenințare”. Dar creşterea rolului regionalismului în domeniul aplicării dreptului la “auto-apărare” depinde de adoptarea unor prevederi normative. Astfel, o decizie a Consiliului de Securitate care să prevadă că orice stat-membru care intervine în teritoriile altora cu forțe armate în scopul protejării propriilor cetățeni, trebuie să înainteze o cerere către preşedintele Consiliului, menționând particularitățile situației ce afectează interesele naționale şi încheierii operației.

Subiectul cererilor. Un factor delicat al intervențiilor armate este baza juridică a acesteia, de regulă solicitarea liderului țări al cărui teritoriu va găzdui respectiva intervenție. În cazul în care o putere străină este invitată într-o altă țară, Carta nu împiedică asta; în acest caz nu este nevoie de o cerere pentru intervenția statului străin în baza dreptului de auto-apărarea, articolul 51 al Cartei, iar Consiliul de Securitate nu are de ce să autorizeze o astfel de intervenție potrivit capitolului al VII-lea. Problema care apare când este cererea pentru intervenție a unei forțe externe este introdusă de alt stat membru al Națiunilor Unite, altul decât cel pe teritoriul căruia se va desfăşura intervenția. Adesea, într-o situație de criză, circumstanțele nu sunt uşor de înțeles cu acuratețe de către Consiliul de Securitate. Cu atât mai puțin, chestiunile importante ar putea clarificate, dacă Consiliul decide o politică în care un stat membru al Națiunilor Unite cere intervenția armată a altuia pe teritoriul altui stat. În acest caz, este necesară autorizarea Consiliului de Securitate cu precizarea scopului intervenții şi durata. O declarație care să însoțească cererea statului-membru şi decizia Consiliului de Securitate ar fi de ajuns pentru a face o asemenea situație mai transparentă pentru comunitatea internațională.

Dimensiunea regională. Există posibilitatea ca o putere-hegemonică să nu fie interesată pentru a asigura transparența intervențiilor armate în alte state. O agenție regională ar putea prelua din responsabilitățile Consiliului de Securitate legate de autorizarea cererii pentru intervenție, spre pildă dacă este autentică şi nu este emisă sub o anumită constrângere.

Legitima apărare şi securitatea colectivă reprezintă două paradigme antagonice în relațiile internaționale.

Dreptul la legitimă apărare, ca o reminiscență a mai cuprinzătorului drept de autoprezervare, reflectă ideea unei ordini internaționale bazată pe lupta dintre state care nu pot supraviețui decât prin propriul efort de apărare.

Securitatea colectivă pe de altă parte exprimă credința într-o ordine internațională pacificată şi în capacitatea instituțiilor internaționale de a restabili ordinea.

Între cele două concepte tensiunile apar inevitabil, cu toate că, în primii ani ai securității colective acestea erau limitate. Consiliul Ligii Națiunilor era fragil, iar rolul său primar în cazul conflictelor internaționale era de a oferi asistență victimelor

agresiunii. Potrivit teoriei clasice a securității colective, sistemul menținerii păcii implementat de Ligă era centrat în jurul sancțiunilor economice şi militare aplicate statului agresor. Din această cauză, intervenția Ligii Națiunilor nu putea intra în conflict cu efortul de autoapărare a statului victimă. [16]

Această situație avea să se schimbe după cel de-al II-lea Război Mondial, odată cu punerea fundațiilor Organizației Națiunilor Unite. Menținerea păcii a devenit preocuparea principală, şi prin urmare Carta ONU defineşte scopul sistemului colectiv de securitate într-o manieră mult mai largă decât a făcut-o tratatul care a stat la baza înființării Ligii Națiunilor. Consiliul de Securitate nu mai este destinat să ofere sprijin victimelor agresiunii, ci să ia măsuri pentru menținerea păcii şi a securității.[17] Mai mult dreptul la legitimă apărare este încastrat în conceptul de securitate colectivă. Potrivit art.51 al Cartei, exercitarea lui nu va împiedica intervenția Consiliului de Securitate şi se va sfârşi imediat ce acesta a luat măsurile necesare pentru restabilirea păcii şi securității internaționale. La conferința de la San Francisco totuşi, s-a acordat o atenție limitată relației dintre dreptul la legitima apărare şi conceptul de securitate colectivă. Problema echilibrul în raportul dintre supremația Consiliului de Securitate şi caracterul inerent al dreptului la autoapărare aşa cum este el prezentat în art.51, a rămas deschisă. Practica statelor a clarificat într-o oarecare măsură unele aspecte ale acestei relații. Nu numai că alianțele de după război au recunoscut rolul dominant al Consiliului de Securitate prin înscrierea textelor Cartei în documentele lor de înființare, dar mai mult, prerogativele Consiliului s-au remarcat în unele conflicte. Acest lucru a fost evident în cazul emiterii unor ordine obligatorii de încetare a focului. Ca exemple pot fi aduse conflictul din Maldive, războiul dintre Iran şi Irak, războiul din Bosnia-Herțegovina şi războiul dintre Eritreea şi Etiopia. În toate aceste cazuri, statele au acceptat poziționarea Consiliului de Securitate, care nedeterminând părțile responsabile pentru conflict, a redus dreptul statului victimă la autoapărare în scopul de a pune capăt imediat ostilităților.[18]

Aceste concluzii au fost consolidate de practica internațională. Spre exemplu, în cazul primului război din Golf, la începutul acestui conflict Consiliul de Securitate a susținut explicit dreptul Kuweitul la legitimă apărare când a adoptat sancțiuni economice împotriva Irakului. Totuşi, într-o etapă ulterioară, statele au acceptat suspendarea dreptului Kuweitului la legitima apărare. Şi anume, după ce Consiliul a adoptat rezoluția 678(1990) autorizând folosirea forței împotriva Irakului, statele aliate s-au simțit obligate să nu recurgă la agresiuni în temeiul legitimei apărări, pe toată durata perioadei de grație stipulate în rezoluție. Aşadar a fost acceptată o subordonare a legitimei apărări conceptului de securitate colectivă.

Altfel au stat lucrurile în cazul războiului din Bosnia. Încă dinaintea izbucnirii acestuia, Consiliul de Securitate a impus un embargo în privința armelor asupra teritoriului fostei Federații Iugoslave, care a continuat să se aplice şi după obținerea independenței de către fostele republici. În ciuda efectului advers asupra capacității de autoapărare a Bosniei, embargoul a fost aprobat de comunitatea internațională datorită

[16] Nico Krisch, *Selbstverteidigung und kollektive Sicherheit,* Band 151, 2001. pp. 405-412.
[17] Ibidem
[18] Nico Krisch, op.cit. p.407

faptului că părea a avea darul de a calma conflictul. Contestările au apărut abia în momentul în care Bosnia Herţegovina era ameninţată cu dispariţia, unele state reclamând faptul că măsura excesivă în care Consiliul de Securitate a restricţionat dreptul la legitimă apărare, a dus la periclitarea existenţei unui stat. Totuşi Consiliul s-a arătat inflexibil iar embargoul a rămas funcţional până la sfârşitul războiului. Rămâne însă relevant consensul iniţial asupra restricţiilor aduse dreptului de legitimă apărare de către Consiliul de Securitate, în scopul de a pune capăt rapid conflictului.

Aşadar Consiliul de Securitate în practica sa, adesea preferă menţinerea păcii în detrimentul protecţiei şi securităţii statelor, iar Carta susţine prin prevederile sale dreptul acestuia de a proceda astfel. În Cartă, legitima apărare şi securitatea colectivă sunt destinate a servi scopuri divergente. Astfel, în timp ce dreptul la autoapărare protejează securitatea individuală a statelor, securitatea colectivă are ca obiectiv prezervarea păcii internaţionale. Astfel, în cazul unor ameninţări la adresa păcii, Consiliul de Securitate poate lua masuri coercitive împotriva oricărui stat, în funcţie de responsabilitatea pe care acesta o are în izbucnirea conflictului. Această prevedere a Cartei a fost obiectul unor discuţii intense între fondatorii ONU care au recunoscut faptul că acţiunea rapidă pentru prezervarea păcii ar putea, în unele cazuri să necesite subordonarea intereselor de securitate ale statelor implicate.

Articolul 51, cuprinde prevederea faptului că legitima apărare încetează în momentul în care Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale.[19] Dreptul la autoapărare încetează aşadar odată ce Consiliul îşi exercită prerogativele menite să asigure menţinerea păcii, chiar dacă măsurile sale privesc reinstaurarea păcii în general şi nu reuşesc să asigure securitatea statelor atacate. În concluzie acest articol împuterniceşte Consiliul să subordoneze dreptul individual al statelor la legitimă apărare, interesului general al comunităţii internaţionale de a menţine pacea.

Această abordare pare să intre în conflict cu înţelesul iniţial al noţiunii de securitate colectivă. În mod tradiţional, securitatea colectivă căuta să obţină pacea prin măsuri colective ce priveau asistenţa victimele agresiunilor internaţionale, având obiectivul de a inhiba potenţialii agresori prin forţa covârşitoare a sistemului colectiv. Totuşi fezabilitatea practică a acestei concepţii clasice a căzut pradă scepticismului încă din perioada interbelică, iar Carta a ales o abordare nouă, parţial mai modestă şi mai ambiguă. Această nouă abordare face clar faptul că acţiunile colective nu vor fi iniţiate în orice circumstanţă şi presupune că odată forţele comunităţii internaţionale reunite, pacea va fi mai bine securizată prin acţiuni rapide decât prin proceduri

[19] Articolul 51 se refera la prevederile articolului 39 si 42. Astfel art 39 prevede: „Consiliul de Securitate va constata existenţa unei ameninţări împotriva păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune şi va face recomandări ori va hotărî ce măsuri vor fi luate, în conformitate cu Articolele 41 şi 42, pentru menţinerea sau restabilirea păcii şi securităţii internaţionale..” Pentru ca art. 42 să precizeze:” În cazul în care Consiliul de Securitate va socoti că măsurile prevăzute în Articolul 41 nu ar fi adecvate ori că s-au dovedit a nu fi adecvate, el poate întreprinde, cu forţe aeriene, navale sau terestre, orice acţiune pe care o consideră necesară pentru menţinerea sau restabilirea păcii şi securităţii internaţionale. Această acţiune poate cuprinde demonstraţii, măsuri de blocadă şi alte operaţiuni executate de forţe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Naţiunilor Unite.”

dialectice prin care să se stabilească vinovăţii şi sa se ia măsuri de întărire a victimelor agresiunii.

Subordonarea inerentă a legitimei apărări faţă de securitatea colectivă nu este totuşi nelimitată. Pentru a pune capăt acţiunilor de autoapărare, măsurile Consiliului de Securitate trebuie să fie, potrivit art. 51, "necesare" menţinerii păcii şi securităţii internaţionale. Şi de această dată termenul "necesar" a suscitat discuţii pe seama semanticii sale contextualizate. De această dată doctrina a considerat în majoritate că "necesar" ar trebui înţeles ca "efectiv" şi că prin urmare un stat poate acţiona în legitimă apărare până când pacea şi securitatea internaţională este restabilită. Se ridică aşadar întrebarea, în ce măsură este Consiliul de Securitate al ONU apt să restabilească efectiv şi imediat pacea şi securitatea internaţională.

Atacurile preventive

Subsecvent atacurilor teroriste care au zguduit lumea în ultimii ani, Statele Unite şi-au înzestrat politica externă cu un instrument pe care-l aşează cu deplin drept în panoplia acţiunilor internaţionale. Este vorba de loviturile preventive. (pre-emptive actions).

Noile tipuri de ameninţări teroriste şi accesul tot mai crescut la tehnologii cu potenţial de distrugere în masă par să justifice, după unii, adaptarea sistemului juridic internaţional şi recunoaşterea dreptului la autoapărare prin acţiuni preventive când ameninţările sunt considerate iminente şi generatoare de consecinte grave.

Lipsa de fundamentare juridică în actualul drept internaţional public şi absenţa codificării în norme internaţionale general convenite sunt însoţite însă de serioase presiuni politice şi doctrinare, dar şi de realitatea precedentelor istorice care au instituit o cutumă a acţiunilor preventive, e drept, limitată ca amploare.

Problema care se ridică este care vor fi consecinţele asupra ordinii internaţionale, în condiţiile în care planează ambiguităţi asupra criteriilor care să legitimeze astfel de intervenţii.

În Strategia Naţională de Securitate (SNS) a SUA, definită de administraţia Bush în septembrie 2002, la un an după atacurile de la 11 septembrie, atacurile preventive sunt definite ca acţiuni anticipative de autoapărare prin care se urmăreşte eliminarea unei ameninţări judecate drept iminente şi grave înainte ca aceasta să se fi materializat.[20] Altfel spus, judecarea drept apropiată a unui atac poate declanşa un atac înaintea anticipatei lovituri.

Traducerea în română a termenului "pre-emptive action" ridică unele probleme. Traducerea exactă a termenului este inoperabilă datorită implicaţiilor semantice pe care echivalentul acestuia le are în limba română. Dreptul de preempţiune şi, prin urmare, acţiunea preemptivă sunt noţiuni juridice în dreptul român, în special în cel civil şi comercial, care descriu situaţia în care o persoană deţine prioritar, în faţa tuturor celorlalţi, facultatea de a obţine un bun. De aceea, literatura română de specialitate foloseşte termenul "de acţiuni preventive", deşi nu este cel mai potrivit, pentru ca acţiunea de prevenire presupune încercarea de a preîntâmpina ca un fapt sa aibă loc, dar nu presupune în mod necesar o ameninţare iminentă sau un atac armat,

[20] Capitolul V al Strategiei Nationale de Securitate a SUA, 20 septembrie 2002.

intrinsec în definiția *pre-emptive action*. Ceea ce pretinde doctrina acțiunilor preventive este că un stat, are dreptul să se apere dacă are percepția unui atac care va fi îndreptat asupra sa.

Atacurile preventive nu sunt o inovație americană. Asemenea situații de autoapărare au fost consemnate în istoria relațiilor internaționale ca atacuri ce au loc înainte ca amenințarea care le justifică să se fi materializat prin acțiuni agresive, cu consecințe vizibile şi cuantificabile. Baza o constituie presupoziția ca aceste amenințări sunt în curs de formare şi pot produce efecte catastrofale care justifică reacția înaintea acțiunii propriu-zise. [21]

Frederic cel Mare a invadat în 1756 Saxonia pentru ca o suspecta ca urma să se alăture unei coaliții care vroia sa distrugă Prusia. În 1805, flota britanica a atacat flota daneză temându-se că puterile de la Marea Baltică se vor coaliza împotriva Marii Britanii. In 1940, britanicii au atacat flota franceză ancorată la Oran pentru a preveni capturarea ei de către nemți.

În 1837, cel mai vechi caz de jurisprudența americană în domeniu, cazul "Carolina", a stabilit că un act poate fi justificat ca având loc în condiții de legitimă apărare când "autoapărarea este necesară, imediată, covârşitoare şi nu lasă nici o alta opțiune posibilă şi nici un moment pentru deliberare"[22].

Tribunalul de la Tokyo a decis ca olandezii au declarat justificat război Japoniei (chiar daca aceasta nu atacase Olanda), întrucât Japonia anunțase la Conferința Imperială din noiembrie 1941 că va anexa teritoriile olandeze din Pacific. Totuşi, Tribunalul de la Nürnberg (1945-1949) a decis respingerea argumentului naziştilor care încercau să se apere susținând ca atacul împotriva URSS fusese legal şi legitim pentru că Germania avea informații că URSS se consolida militar şi se pregătea să o atace. Acelaşi raționament a fost respins în cazul generalilor nemți care au argumentat că invazia Norvegiei a fost un act necesar de autoapărare, de preîntâmpinare a ocupării acestei țări de către Aliați. Tot în cel de-al doilea război mondial, Japonia a pretins ca atacase SUA la Pearl Harbour numai pentru a nu fi atacată ea prima, anticipând ca SUA vor intra în război împotriva sa şi a Germaniei. Jocul anticipării iminenței unui atac îşi revelă astfel capcanele.[23]

În 1998, administrația democrată a lui Clinton a lovit cu rachete Tomahawk ținte din Afganistan şi Sudan. În primul caz se consideră, deşi țările lovite au negat, că acolo existau tabere de antrenare a teroriştilor internaționali, iar în cel de-al doilea se presupunea că era vorba de o fabrica de arme chimice. Secretarul de stat Madeleine Albright afirma atunci ca "acesta este, din păcate, războiul viitorului". Administrația Clinton a admis, fapt consemnat de Times în decembrie 2002, ca în timpul primului mandat, la începutul anilor 1990, SUA au amenințat Coreea de Nord ca ii vor distruge facilitățile nucleare dacă nu încetează activitatea acestora.[24]

După Războiul de Şase Zile din 1967, Israelul a afirmat ca a atacat Egiptul pentru că, oficial, erau în stare de război în urma conflictului din 1956 din Peninsula

[21] Filon Morar, *Doctrina atacurilor preventive intre cutuma si codificare normativa internationala*, Revista 22 Nr.823, 18 decembrie 2005
[22] Ibidem
[23] Ibidem.
[24] Ibidem.

Sinai. Nu a invocat dreptul la autoapărare pentru ca nu avea un fundament în dreptul internațional, deşi Israelul ştia că, în mai 1967, Egiptul blocase strâmtoarea Tiran şi îşi comasase trupele la granița israeliană. Totuşi, Israelul a invocat dreptul la autoapărare nu în cazul unui iminent atac teritorial, ci al unui potențial atac cu arme nucleare, când, în 1981, a atacat şi distrus cu rachete reactorul nuclear irakian de la Osirak, unde regimul Saddam îşi dezvolta programul nuclear cu intenția de a ataca Israelul în viitor. Agenția Internaționala pentru Energie Atomică (AIEA) a afirmat că Israelul nu avea dovezi că reactorul producea material nuclear, iar ONU, inclusiv SUA şi Anglia, a condamnat Israelul pentru ca, 10 ani mai târziu, investigația AIEA si ONU să scoată la lumină faptul că reactorul în cauză fusese utilizat de Irak pentru dezvoltarea programului nuclear. În 1956, când Franța şi Anglia au folosit forța împotriva Egiptului în Canalul de Suez, Marea Britanie şi-a justificat intervenția prin invocarea anticipării pagubelor ce puteau fi produse de afectarea traficului comercial prin Canal.

Campania din Kosovo, considerată în genere o intervenție umanitară, a avut o justificare preventivă: împiedicarea continuării epurării etnice din regiune. Altă implicație a fost că în relațiile internaționale a început să se considere că statul se bucura de atribuțiile suveranității atâta timp cât îşi îndeplineşte obligațiile majore ce îi incumbă. Printre acestea, şi responsabilitatea de a-şi apăra propriii cetățeni, ceea ce nu s-a întâmplat în Bosnia şi Kosovo. În cadrul ONU există dezbateri intense pentru a consacra responsabilitatea statelor de a-şi proteja propriii cetățeni şi posibilitatea unei intervenții internaționale acolo unde această obligație nu este respectată.

După SUA şi alte state, precum Australia, Rusia, Israel si Franța, au anunțat, deschis sau voalat, în mod oficial, că vor recurge şi ele la acest instrument. Deşi a afirmat ca nu este de acord cu acțiunile preventive, Putin a anunțat în 2002 că Rusia îşi rezervă dreptul de a recurge la astfel de acțiuni dacă interesele țării o impun, arătând cu degetul spre Georgia, republică independentă apropiată de Occident, acuzând-o că ar sprijini terorismul.[25]

În condițiile în care loviturile preventive tind să se generalizeze se ridică întrebarea dacă acest instrument poate fi lăsat doar în baza cutumei. Legalitatea, legitimitatea, şi moralitatea acțiunilor preventive reprezintă motive de controversă în cadrul doctrinei. Criteriile care să delimiteze "iminența" atacurilor sau "necesitatea" acțiunilor preventive sunt în continuare relative şi de factură subiectivă. Mai mult decât atât, legat de această discuție, se ridică spectrul îngrijorător al abordării doctrinei atacurilor preventive într-o manieră unilaterală. S-a spus că atunci când intră în discuție o regulă a dreptului internațional care admite o interpretare flexibilă aşa cum este cazul dreptului la legitimă apărare, procesul de interpretare a acesteia devine chiar mai important decât substanța prevederii în sine. Cu alte cuvinte, aceasta nu poate fi interpretată de către o singură țară, fără procesul prealabil de convingere a celorlalte state de necesitatea acțiunilor sale.

Acest principiu poate fi aplicat şi cazului particular al războiul din Irak. Cu alte cuvinte Statele Unite ar fi trebuit să arate celorlalte state, începând cu NATO şi Consiliul de Securitate, dovezile clare ale faptului că Irak susține acțiunile ostile ale organizațiilor teroriste împotriva uni membru al Organizației Națiunilor Unite. În

[25]Filon Morar, op. cit.

condiţiile lipsei unei reglementări exprese în dreptul internaţional a dreptului la legitimă apărare preventivă, această procedură pare a fi singura în măsură să înlăture arbitrariul în determinarea necesităţii unei lovituri preventive şi să evite destabilizarea sistemului internaţional.

Oricare ar fi argumentele aduse în sprijinul acţiunilor preventive şi chiar dacă opinia publică internaţională ar fi convinsă de utilitatea unui atac armat de acest gen, rămâne deschisă problema satisfacerii principiului central din dreptul internaţional public privind proporţionalitatea răspunsului, care nu poate fi mai puternic în magnitudine decât acţiunea care l-a prilejuit. Dar cum ar putea fi posibil acest lucru cand nu ai cum să cunoşti cu exactitate efectele unui potenţial atac care nu s-a produs şi care doar crezi că se va produce? În Strategia Naţională de Securitate americană se susţine că "nu a existat niciodată o cerinţă legală sau morală potrivit căreia o ţară trebuie să aştepte să fie atacată înainte ca ea să poată să ia măsuri împotriva ameninţărilor la adresa existenţei ei". [26]

Teoria dreptului la legitimă apărare preventivă este un fel de profilaxie, ea vorbeşte despre distrugerea în faşă a unor ameninţări care sunt pe cale sa se împlinească. În fond, ceea ce propune doctrina acţiunilor preventive bazate pe presupoziţia cunoaşterii iminenţei unui atac este ca un stat să lovească pentru a nu fi lovit. Să atace pentru a împiedica pe altul să atace. Este, în fond, starea de natură descrisă de Hobbes, a unui război al tuturor împotriva tuturor, care justifică utilizarea unilaterală a forţei pentru autoapărare. Nu este oare însă adevărat acum, când actori nestatali precum teroriştii pot intra în posesia celor mai teribile arme şi le pot folosi împotriva celor mai puternice state, ceea ce autorul Leviathan-ului susţinuse acum 350 de ani referindu-se la relaţiile dintre indivizi, ca în starea naturală de război şi cel mic îl poate înlătura pe cel mare şi puternic, prin viclenie sau coalizare?

Relaţiile internaţionale par a fi din nou dominate de o viziune maniheistă: există "un conflict între bine şi rău" în lume, iar acest lucru reprezintă premisa suficientă pentru un angajament total al actorilor internaţionali în confruntarea lor. Este incontestabil faptul că nu se poate aştepta producerea unui atac terorist despre care se ştie că ar putea avea efecte devastatoare, pentru ca apoi să se riposteze. Pe de altă parte, dacă se acţionează anticipativ, cine decide că sunt întrunite condiţiile necesare pentru o acţiune preventivă? Ar putea Pakistanul să considere iminent un atac al Indiei, ambele puteri nucleare, sau viceversa, şi una din părţi să se grăbească să lovească înainte, invocând cunoaşterea intenţiei celeilalte părţi de a ataca?

Ne aflăm în plină eră a relativizării legale şi morale în relaţiile dintre state. Trăim oare pe viu "starea naturală" pe care Hobbes o descria acum mai bine de trei secole? Şi asta după toate transformările prin care au trecut mentalităţile şi dreptul internaţional în tot acest răstimp?

Soluţia pentru înlăturarea spectrului abuzivului şi aleatoriului este codificarea normativă a practicii atacurilor preventive. Lăsată să se dezvolte în afara unui cadru legal practica poate să degenereze. Cutuma poate crea în timp legea. Să sperăm că nu va fi nevoie de un atac nuclear pentru a clarifica ce reprezintă un atac iminent şi ce

[26] Angus, Martyn, The Right of Self-Defence under International Law-the Response to the Terrorist Attacks of 11 September, Law and Bills Digest Group 12 februarie 2002.

poate fi considerat, în mod legitim, ca act de autoapărare în relaţiile internaţionale. Transpunerea în acte normative şi acorduri internaţionale a tendinţei de a utiliza acţiuni preventive va avea loc în momentul în care principalii actori politici internaţionali vor dori acest lucru. Până atunci tăcerea principalelor organisme internaţionale, precum şi faptul că documentul final al Summit-ului Mondial al ONU, nu face nicio referinţă directă la acţiunile preventive, dovedesc faptul că negocierile între marile puteri nu au avansat.

Constituirea ONU, la sfârşitul celui de-al doilea Război Mondial, reprezenta cea mai avansată strategie pentru pace pe care o elaborase omenirea până atunci. La momentul adoptării ei Carta ONU, cuprindea o serie de obiective şi idealuri care corespundeau în mod fericit necesităţii creării unui cadru general care să permită statelor să se întâlnească şi să-şi concilieze interesele. Cu toate acestea, odată cu trecerea timpului, unele instrumente prevăzute de Cartă s-au dovedit a fi inutilizabile în contextul unei situaţii mondiale în continuă schimbare.

Absenţa din Cartă a unor reglementări de maximă şi evidentă importanţă nu reprezintă totuşi o omisiune vinovată, datorându-se mai curând incapacităţii de a prognoza la acel moment transformările mediului internaţional din ultimele decenii.

Reglementarea dreptului la legitimă apărare comportă multe lacune. Doctrina ne propune în schimb o soluţie pe care suntem forţaţi s-o acceptăm: aceea a existenţei unui drept la legitimă apărare specific dreptului cutumiar, în paralel cu reglementarea prevăzută în Cartă. Tot cutuma stă la baza fundamentării doctrinei loviturilor preventive. De data aceasta avem de a face cu un drept la legitimă apărare preventivă, care nu necesită nicio autorizare din partea Consiliului de Securitate al ONU, instituţie devenită cu acest prilej decorativă.

Necodificarea cutumei în materia dreptului la legitimă apărare a dus la crearea unui mediu dominat de mefienţă şi de o nedorită instabilitate . Un drept internaţional cu instituţii reglementate ambiguu şi fără organe care pot exercita în mod legitim puterea coercitivă, nu poate ordona raporturile dintre actorii unui sistem internaţional care a fost şi este caracterizat de „*bellum omnium contra omnes”*.

În contextul integrării României în Uniunea Europeană, *apărarea naţională a României* va fi, potrivit propriilor dispoziţii constituţionale, parte a apărării comune a Uniunii, aceasta obligându-se ca, *“În cazul în care un stat membru ar face obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state membre sunt obligate să îi acorde ajutor şi asistenţă prin toate mijloacele de care dispun, în conformitate cu Articolul 51 din Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite”,* precizându-se că *“Acest lucru nu afectează caracterul specific al politicii de securitate şi apărare a anumitor state membre”*[27], în acelaşi context operând şi *aplicarea clauzei de solidaritate,* potrivit căreia *“Dacă un stat membru face obiectul unui atac terorist sau al unei catastrofe naturale sau provocate de om, celelalte state membre îi oferă asistenţă la cererea autorităţilor politice din statul în cauză”*[28].

Spre a elimina orice confuzie, reiterăm faptul că politicile Uniunii şi ale NATO privind apărarea şi securitatea nu sunt nicidecum incompatibile, ci, dimpotrivă, sunt

[27] *Tratatul de Instituire a unei Constituţii pentru Europa*, cap. II, art. I-41, pct. 7.
[28] *Ibidem*, cap. VII, art. III-329, pct. 1.

necesar şi inevitabil complementare, fiind subsumate strategic aceluiaşi scop. Sunt relevante, în acest sens, stipulările conţinute în documente fundamentale ale celor două organizaţii. Astfel, în *Tratatul de Instituire a unei Constituţii pentru Europa* se precizează că *"Angajamentele şi cooperarea în acest domeniu (n. n. apărarea) rămân conforme cu angajamentele asumate în cadrul Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord, care rămâne, pentru statele membre ale acestei organizaţii, fundamentul apărării colective şi autoritatea de punere în aplicare a acesteia",* această înţelegere fiind dezvoltată prin menţiunea că *"Politica Uniunii nu aduce atingere caracterului specific al politicii de securitate şi apărare a anumitor state membre, respectă obligaţiile care decurg din Tratatul Atlanticului de Nord şi este compatibilă cu politica comună de securitate şi apărare adoptată în acest cadru"*[29].

Pe de altă parte, în *Conceptul Strategic al Alianţei*, recunoscându-se explicit existenţa unei *Identităţi Europene de Securitate şi Apărare* şi menţionându-se că aceasta *"va continua să se dezvolte în cadrul NATO",* se precizează că prin această *Identitate "... aliaţii europeni au posibilitatea să-şi aducă o contribuţie mai coerentă şi mai eficace la misiunile şi activităţile Alianţei, ca o expresie a responsabilităţilor comune"* şi *"va întări parteneriatul transatlantic"*[30].

Obiectivul fundamental al apărării naţionale consistă în însăşi pachetul de misiuni conferite constituţional forţelor armate, acestea constând în *"garantarea suveranităţii, a independenţei şi unităţii statului, a integrităţii"*[31]. În dezvoltarea acestuia pe coordonatele instituţionale europene, ale securităţii şi apărării europene, identificăm obiectivele care potenţează specific starea şi condiţia manifestă a apărării naţionale, astfel: îndeplinirea misiunilor care decurg din aplicarea Art. V al Tratatului de la Washington, dar şi a celor angajate în spiritul non articolului V; operaţionalizarea capabilităţilor necesare îndeplinirii de către România a obligaţiilor asumate, dar şi a celor posibile, în cadrul unor misiuni de menţinere a păcii, de salvare, de răspuns la crize, de combatere a terorismului şi de asistenţă umanitară la nivel regional şi subregional; continuarea accelerată a procesului de restructurare şi de modernizare a Armatei şi de integrare integrală a acesteia în spectrul operaţional al Alianţei; adaptarea sistemului de mobilizare şi de planificare integrată a apărării la condiţiile determinante ale mediului de securitate şi relaţionarea funcţională a concordanţei dintre scopurile propuse şi totalitatea resurselor disponibile; corelarea stării şi a capacităţii naţionale de apărare cu responsabilităţile asumate, dar şi cu cele în edificare, ale Identităţii Europene de Securitate şi Apărare, caz în care poate fi avută în vedere participarea la misiuni care "includ acţiunile comune în materie de dezarmare, misiunile umanitare şi de evacuare, misiunile de consiliere şi de asistenţă în probleme militare, misiunile de prevenire a conflictelor şi de menţinere a păcii şi misiunile forţelor de luptă pentru gestionarea crizelor, inclusiv misiunile de restabilire a păcii şi operaţiunile de stabilizare la sfârşitul conflictelor"[32]; realizarea unui management eficient al resurselor umane, cu proiecţie în orizontul dezirabil al dezvoltării durabile a Armatei României; dezvoltarea contribuţiei la procesul de

[29] *Ibidem*, Cap. I, art. I-41.
[30] *Tratatul de Instituire a unei Constituţii pentru Europa*,, Partea I, art. 30.
[31] Constituţia României, art. 118.
[32] *Tratatul de Instituire a unei Constituţii pentru Europa*, Secţiunea 2, Art. III-309, pct. 1.

transformare a NATO, concomitent cu accentuarea contribuţiei la generarea forţelor pentru NRF şi asigurarea unui sprijin consistent pentru crearea batalionului CBRN; consistenţializarea contribuţiei României la consolidarea parteneriatului NATO cu statele din Balcani, Europa de Est, Caucaz şi Asia Centrală, cu deschidere nemijlocită spre sprijinirea stabilităţii şi dezvoltării lor democratice; substanţializarea contribuţiei la promovarea şi diversificarea Parteneriatului NATO-Rusia; continuarea şi dezvoltarea participării la proiectele multinaţionale ale NATO, de transport strategic aerian şi maritim; întărirea controlului parlamentar asupra organismului militar.

Parcurgerea atentă şi analitică a obiectivelor menţionate relevă cvasimajoritar dubla apartenenţă identitară a acestora – *securitatea naţională* şi *apărarea naţională*. Practic, putem afirma că obiectivele manifeste ale apărării naţionale sunt expresia specifică securităţii naţionale în spaţiul conceptual şi acţional al acestui domeniu. De asemenea, obiectivele menţionate şi nu numai proiectează în finalitatea lor modelul consolidat, performant, modern al apărării naţionale în concordanţă cu afirmarea strategică a intereselor naţionale.

Bibliografie:

[1]. Beurdeley, Laurent: „L'Union européenne et ses périphéries: entre intégration et nouvelle politique de voisinage", *Revue du Marché commun et de l'Union européenne*, 2005, n. 492, octobre-novembre.

[2]. Blockmans, Steven and Lazowski, Adam: "The European Union and its neighbours", a legal appraisal of the EU's policies of stabilisation, partnership and integration, *T.M.C. Asser Press*, 2006, http://www.asserpress.nl/cata/neighbours/fra.htm

[3]. Lyons, Gene M and Mastanduno, Michael, Beyond Westphalia? International intervention, state sovereignty, and the future of international society, Summary report of conference at Dartmouth College, 1992.

[4]. Mgbeoji, Ikechi, Collective insecurity: The Liberian crisis, unilateralism, & global order, UBC Press, Vancouver, 2003.

[5]. N'Diaye B. 2001. The challenge of institutionalizing civilian control: Botswana, Ivory Coast and Kenya in comparative perspective, Lexington Books, Lanham.

[6]. Ogunbadejo, Ove, Nigeria and the Great Powers: The impact of the civil war on Nigerian foreign relations, African Affairs 75(298), January 1976.

[7]. Palmer R & Parsons N (eds). 1999. Roots of rural poverty in Central and Southern Africa, Heinemann, London.

[8]. Prunier, Gerard, The Rwanda crisis, 1959-1994: History of a genocide, Hurst, London, 1995.

[9]. Refugees International, Peacekeeping in West Africa: A regional report, June 2004.

[10]. Rikhof, J, Crimes against humanity, customary international law and the international tribunals for Bosnia and Rwanda, 6 NJCL 3.

[11]. Salim, Salim A, The price of peace, The West African Bulletin 3, June 1995.

[12]. Sawyer, Amos, The emergence of autocracy in Liberia: Tragedy and challenge, San Francisco, IGS, 1992.
[13]. Scheffer, David L Toward a modern doctrine of humanitarian intervention, University of Toledo Law Review 23, Winter 1992.
[14]. Smillie, Ian, Gberie, Lansana and Hazelton, Ralph, The heart of the matter: Sierra Leone, diamonds, and human security (complete report), Partnership Africa Canada, Ottowa, 2000, <www.partnershipafricacanada.org> (18 March 2005).
[15]. Solomon H & Mnggibisa K, Conflict transformation in DRC following the Kumar Rupesinge model, Early Warning Unit, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes.

ANALIZĂ A FUNDAMENTELOR ŞTIINŢEI MILITARE

Ovidiu OLARIU[*]
Cristinel MAZILU[**]

Epistemologia a înregistrat mari progrese prin depăşirea orizontului sistemic, pe care Ştiinţa militară încă nu le-a receptat. Analiza care poate să genereze condiţiile transcenderii comportamentelor agresive poate fi numai de natură teoretică. Starea de insecuritate care se perpetuează de secole poate fi depăşită numai după ce sursele proceselor insecurizante capătă interpretarea satisfăcătoare. Este necesar ca ştiinţa militară să nu fie construită pe baza unor premise eronate, să-şi identifice satisfăcător obiectul de studiu şi să utilizeze o metodologie de cercetare teoretică adecvată.

Introducere

Începutul secolului XXI reprezintă un segment temporal propice unei autentice revoluţii în domeniul militar, revoluţie generată de descoperirile obţinute în cercetarea teoretică odată cu depăşirea orizontului sistemic.

Înţelegerea trecerii de la întrebarea ”Ce este omul?” la întrebarea ”Ce ar putea deveni fiinţa umană?” constituie o premisă a realizării studiilor necesare întru înţelegerea umanităţii având ca finalitate devenirea întru fiinţă enunţată de Constantin Noica. Apreciem că aceasta este marea miză a noului mileniu. Principala piedică este menţinerea oamenilor în orizonturi informaţionale depăşite, neadecvate, din interiorul cărora ei apreciază ca fiind normale distrugerea ambianţei şi a semenilor. Bazându-se pe această normalitate şi pe subordonarea în faţa decidenţilor politici care acţionează partinic, fiind ghidaţi de ideologii, „Ştiinţa militară” care s-a conturat până în prezent nu poate produce rezultate cu adevărat benefice pentru omenire.

Investigarea domeniului militar în modalităţi unilaterale care sunt centrate pe aspecte disparate nu poate fi pertinentă deoarece „analiza care poate fi relevantă presupune luarea în considerare a conexiunilor dintre toate nivelurile organizării sociale şi recunoaşterea faptului că securitatea unora nu poate să decurgă din insecuritatea altora”[1]. Acest lucru poate fi făcut de cercetarea teoretică din momentul în care a produs explicaţia satisfăcătoare a existenţei sociale. Astfel, depăşind modalităţile incorecte, reducţioniste de analiză a existenţei sociale şi interpretând corect şi cuprinzător sursele de insecuritate se creează condiţiile pentru ca oamenii să devină capabili să se implice constructiv în procesele sociale.

Adevăratele probleme care se cer a fi rezolvate sunt legate de identificarea şi formarea competenţelor întru obţinerea capacităţii de intervenţie constructivă, securizantă în organizările sociale.

*** Locotenent, doctorand, UM 01714 Piteşti**
**** Doctorand, manager Procesuality Consulting Grup**

1 Lucian Culda, Promovarea securităţii globale, Editura Licorna, 2006, p.5.

Înțelegem astfel că stările de insecuritate analizate şi generate de „Ştiința militară" sunt "consecințe ale unor grave erori în interpretarea existenței oamenilor, atât a existenței lor sociale, cât şi a existenței lor biotice şi geofizice"[2].

Evaluarea ştiinței militare

Epistemologia a înregistrat mari progrese prin depăşirea orizontului sistemic, pe care Ştiința militară încă nu le-a receptat.

Apreciem că descrierea exhaustivă a domeniului militar este imposibilă. Adecvat este să vorbim despre o interpretare mai mult sau mai puțin nuanțată a realității accesibile din domeniului militar.

Autorii Tratatului de ştiință militară identifică posibilitatea evoluției spre stadii tot mai satisfăcătoare a modului de formulare a explicațiilor asupra cărora se pronunță Thomas Kuhn în „Structura revoluțiilor ştiințifice" dar nu fac o identificare clară a orizonturilor explicative care depăşesc posibilitățile empirice: religios, ideologic, analitic (filosofic, determinist-cauzal, interacționist, sistemic, procesual-organic) şi cu atât mai puțin nu ne oferă o explicație satisfăcătoare a particularităților specifice fiecărui orizont.

Interogarea adecvată a existenței sociale din care Ştiința militară încearcă să-si decupeze un obiect de studiu nu poate fi decât una transdisciplinară a cărei metodologii şi rezultate sunt mai subtile decât cele ale interogării interdisciplinare.

Autorii Tratatului definesc ştiința militară ca un sistem de cunoştințe referitoare la legile şi principiile luptei armate, la normele şi formele de organizare, pregătire şi întrebuințare a forțelor armate, la metodele şi procedeele acțiunilor militare. În definiția ştiinței militare observăm că genul proxim sărăceşte posibilitățile obiectului de definit deoarece ansamblul descris prin diferența specifică este generat de fapt de procesualitatea interogativă. Se limitează astfel din start posibilitățile legate de înțelegerea reproducerii acestei „ştiințe" şi de identificare a dependenței acesteia de procesualitatea interogativă.

Reducerea domeniului de studiu la studiul războiului reprezintă o simplificare deformatoare. Punctul de plecare (ceea ce îi determină esența) rămâne doar la nivel declarativ atât timp cât ştiința militară nu se pronunță explicit asupra surselor de profunzime ale insecurității omenirii. Acestea au putut fi identificate doar în orizontul p-o de către L.Culda în „Promovarea securității globale"[3].

Starea de insecuritate care se perpetuează de secole poate fi depăşită numai după ce sursele proceselor insecurizante capătă interpretarea satisfăcătoare. Majoritatea studiilor care vizează problematica securității au fost făcute de pe poziții partizane şi se referă îndeosebi la manifestări ale insecurității şi la „cauzele" situațiilor insecurizante care pot fi receptate empiric. Ambele aspecte au o relevanță redusă, nu pot să apropie oamenii nici de interpretarea corectă a problematicii insecurității lor sociale, nici de modalități de intervenție capabile să genereze starea de securitate.

Analiza care poate să genereze condițiile transcenderii comportamentelor agresive poate fi numai de natură teoretică.

2 Ibidem, p. 8.

3 Lucian Culda, Promovarea securității globale, Editura Licorna, 2006, pp.88-96.

În orizontul p-o sursa situațiilor sociale insecurizante este reprezentată de modalitățile nesatisfăcătoare în care oamenii procesează informațiile, care sunt consecințe ale modalităților în care se constituie şi evoluează organizările sociale, ale pozițiilor oamenilor în aceste organizări şi ale limitelor interpretorilor implicați în funcționarea socială a oamenilor. Acestea pot genera consecințe pe care oamenii nu le pot prevedea şi explica iar în prelungirea lor stări tensionate, confruntări, atitudini agresive, dar şi atitudini subversive.

Transcenderea situațiilor care susțin manifestările insecurizante devine posibilă când omenirea dispune de acea explicație a existenței sociale a oamenilor care poate să funcționeze ca paradigmă, dacă ea devine accesibilă tuturor.

Atragem atenția asupra posibilității ca demersul „teoretic" realizat în stadii pre-paradigmatice să alunece spre orizonturi epistemice nesatisfăcătoare.

Necesitatea socială la care trebuie să răspundă Ştiința militară pentru asigurarea securității la nivel global este identificarea interpretărilor care generează posibilitatea intervențiilor realmente benefice în existența socială.

"Cunoaşterea" este cu atât mai importantă cu cât duce la diminuarea posibilității apariției unui război.

Un „geniu militar" se caracterizează prin procesarea performantă a informațiilor; el nu se îndepărtează de ştiință ci "o foloseşte mai bine". Însă oricât de bine ar fi folosită o ştiință, dacă aceasta este construită pe baza unor premise eronate, rezultatele nu au cum să fie benefice pentru omenire.

Dintre premisele eronate care stau la baza Ştiinței militare amintim:

- amenințarea este omniprezentă şi necesară şi ajută la menținerea sistemelor în funcțiune
- pentru întreaga viață socială constrângerea, violența rămân fundamentale, reprezintă realitatea care domină, iar armonia ca principiu etic păstrează rolul de deziderat.
- violență constituie alături de avuție şi cunoaştere cele mai importante resurse ale puterii
- distrugerea ambianței şi a semenilor prin utilizarea forței este considerată normală iar în unele cazuri se pot plăti despăgubiri
- când negocierile eşuează, nu există alte modalități de acțiune mai profitabile decât agresiunile
- starea de securitate poate fi doar a unora
- războiul este o continuare a politicii (ideologiilor)

Acțiunea militară, ca element praxiologic, reprezintă o consecință a unei erori interpretative şi nu poate constitui obiectul de studiu al unei ştiințe.

Limitarea obiectului de studiu la lupta armată şi interpretarea filosofică a generalizărilor „materialului faptic" (Cozma, 2008) marchează o involuție a Ştiinței militare.

Obiectul de studiu pertinent nu poate fi decât intervenția benefică în social întru realizarea stării de securitate.

Neutilizarea adecvată a unor termeni precum procesualitate, subiect epistemic, interpretare, orizont epistemic, paradigmă, dezvoltare socială durabilă, duce la menținerea omenirii în situații sociale insecurizante.

Fiind centrate pe reali şi posibili, propoziţiile ştiinţei militare sunt un produs al procesualităţii interogative şi nu doar al logicii. Setul specific de propoziţii trebuie să aibă un caracter procesual iar nu sistemic şi cu atât mai puţin cauzal.

Lipsa unei metodologii proprii de cercetare teoretică, face ca investigaţiile să rămână circumscrise zonei praxiologice.

În stadiul pre-paradigmatic obiectul de studiu este reflectat printr-o colecţie de texte eterogene grupate şi prezentate sub forma unui "colaj". Ar fi bine ca cercetarea teoretică să se detaşeze de concepţia potrivit căreia "De la Neculce-ncoace, cărţile din cărţi se face".

Metodologia trebuie să răspundă la întrebarea „Cum operăm cu teoriile din domeniul militar?", iar răspunsul trebuie să-l ajute pe cercetător să identifice teoriile şi să aleagă între acestea pe baza unor criterii pertinente. Încă nu s-a produs un astfel de răspuns. "Decizia de a respinge o paradigmă este întotdeauna, simultan, decizia de a accepta o alta; evaluarea care duce la o astfel de decizie implică compararea fiecărei paradigme atât cu natura cât şi cu cealaltă paradigmă."[4]

Apreciem că o soluţie ar putea fi cea propusă de Karl Popper[5]:

1. Selectăm o problemă - la care, poate, ne-am împotmolit.
2. Încercăm să o rezolvăm propunând o teorie ca soluţie provizorie.
3. De-a lungul discuţiei critice a teoriilor noastre cunoaşterea sporeşte prin eliminarea unor erori; în acest fel învăţăm să ne înţelegem problemele şi teoriile şi să simţim nevoia unor probleme noi.
4. Cele mai bune teorii ale noastre pot scoate la iveală, prin intermediul discuţiei critice, probleme noi.

Interogarea aspectelor problematice decupate se efectuează astfel încât să se elaboreze o explicaţie iar rezultatul poate să contribuie la nuanţarea sau corectarea interpretării cadru, dar şi la negarea ei prin producerea unei noi interpretări, care trebui să înlocuiască interpretarea anterioară, ceea ce presupune că ea este mai bună, deci se apropie mai mult de obiectul în sine.

Apreciem că ar fi util ca în realizarea demersului de investigare teoretică a artei militare să se renunţe la construcţii lexicale specifice creaţiei beletristice.

"Teoria artei militare" ar trebui să se pronunţe asupra performanţelor posibile în procesarea informaţiilor specifice intervenţiei în social întru realizarea stării de securitate.

Lupta armată este o consecinţă a unor grave erori în interpretarea existenţei oamenilor, atât a existenţei lor sociale, cât şi a existenţei lor biotice şi geofizice.

Fragmentarea artificială a obiectului de studiu în mai multe discipline conduce la ignorarea unor conexiuni care se cer a fi investigate. De exemplu, Ştiinţa militară nu se pronunţă pertinent (corect şi cuprinzător) asupra conexiunilor dintre sociologie şi topografia militară şi cu atât mai puţin asupra conexiunilor sale cu epistemologia.

Lipsa unei metodologii proprii de cercetare teoretică, face ca investigaţiile să fie disparate şi greu de integrat şi generalizat la nivelul domeniului de studiu. În

4 Thomas Khun, Structura revoluţiilor ştiinţifice, Editura Humanitas, 2008, p.96.
5 Karl Popper, Mitul contextului, Editura Trei, 1998, p.209.

stadiul pre-paradigmatic studiul sinergiilor specifice domeniului rămâne doar un deziderat.

Direcția satisfăcătoare de cercetare este dată de localizarea acesteia în acest orizontul p-o care presupune raportarea la existența socială a oamenilor ca la o procesualitate, adică o organizare în devenire; în această interpretare, orice problematică este studiată pertinent numai dacă se îmbină abordări istoriografice, viitorologice şi praxiologice[6].

Apreciem că adevărata revoluție în cercetarea Ştiinței militare va fi marcată de identificarea satisfăcătoarea a obiectului său de studiu şi de utilizarea unei metodologii de cercetare teoretică adecvate.

6 Lucian Culda, Promovarea securității globale, Editura Licorna, 2006, p. 45.

FENOMENOLOGIA SPAȚIULUI PUBLIC CA PARADIGMĂ CONTEMPORANĂ A SECURITĂȚII ŞI APĂRĂRII

Liviu Gabriel GHIȚULEASA*

Prin intermediul acestui text, se doreşte tratarea fenomenologică a relației dintre securitate şi apărare, ca paradigmă a arhitecturii contemporane.

Intenționez să relaționez aceste două concepte cu principii ale urbanismului, în aşa fel încât să evidențiez felul în care se comportă şi reacționează oraşul modern în raport cu conflictualitatea de ordin militar.

Putem înțelege astfel, în ce condiții forma oraşului şi comportamentul cetățenilor sunt modificate în timpul perioadelor de criză, atât din punctul de vedere al relațiilor inter-umane, cât şi din punctul de vedere al arhitecturii spațiului public.

Pe fondul apărării, vor rezulta o serie de aspecte conexe securității, legate de interstițialitatea spațiului public, specifice felului în care acesta este perceput.

Exordiu:

„Oraşul este considerat cea mai concludentă luare în posesie a unui spațiu şi transformarea lui în consonanță cu aspirațiile şi necesitațile societații, deci conform unor legi sociale.”[1]

Pornind de la această ipoteză, suntem îndreptațiți să admitem în continuare pentru a facilita conceperea ulterioara a textului, afirmația lui Edmund Husserl care spunea că „o lărgire a conceptului de experiență care să includă şi experiență categorială duce în acelaşi timp la o lărgire a conceptului de obiect.”[2]

Astfel, se poate spune că are sens să vorbeşti despre un obiect, doar dacă ştii ce înseamnă să îl aduci la o prezență intuitivă.

Prin conceptul lărgit de experiență, care cuprinde şi variațiunea eidetică, şi prin conceptul lărgit de obiect, care include şi esența, ne revine sarcina de a cerceta şi a clasifica fiecare domeniu de obiecte din perspectiva legilor sale esențiale.

„Legile esențiale, indică ce proprietăți îi revin în mod necesar unui obiect, în cazul în care acesta trebuie să aparțină respectivului domeniu. [Aceste *legi*] pot fi de aceea denumite şi *legi ontologice* potrivit sensului pe care îl are ontologia ca teorie [logos] despre ființă. Programul fenomenologic cuprinde viziunea unei clasificări ontologice a tuturor domeniilor obiectuale.”[3]

Pentru că gnoseologia şi epistemologia urmăresc să clarifice atât chestiunile privitoare la posibilitățile omului de a cunoaşte realitatea cât şi la mijloacele de obținere şi verificare a cunoştințelor, aceasta nu trebuie să fie o imagine dezinteresată a existenței. Astfel, a trăi înseamnă a interpreta dintr-un punct de vedere uman, a da

*** Doctorand arhitect al Şcolii Doctorale „Spațiu, Imagine, Text, Teritoriu” a Universității de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu” – Bucureşti**

1 BROSSAT, Alain, *Frontiera ca muzeu şi laborator al exceptării*, articol publicat în *Teritorii: scrieri/dez-scrieri*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003.

2 GHEORGHIU, Teodor O., *Locuire şi neaşezare*, Editura Paideia, Bucureşti, 2002.

3 Idem.

sens lucrurilor în raport cu noi înşine. De aceea, orice raport subiect-obiect, inclusiv cel cognitiv, implică elementul de valoare.

Urmărind acest raționament, suntem de acord cu faptul că, ontologia materială susține deosebirile esențiale care există între diferitele tipuri de obiecte. Fiecare tip de obiect are astfel propria sa ontologie materială, care îi defineşte legitățile esențiale valabile precum şi categoriile sale.

Praxis:

Deoarece lucrarea de față îşi are un caracter oarecum limitat, vom evita să scriem despre toate etapele parcurse în reducția fenomenologică şi vom arăta doar concluziile acesteia.

Pentru a putea înțelege, în ce condiții forma oraşului şi comportamentul cetățenilor sunt modificate în timpul perioadelor de criză, atât din punctul de vedere al relațiilor inter-umane, cât şi din punctul de vedere al arhitecturii spațiului public va trebui sa re-găsim conceptul de oraş prin prezența intramundană a teritorialității existentiale.

Aducerea unui astfel de termen în discuție şi implicit fixarea sa în prezența cotidiană inseamnă a-l descrie prin prisma regulilor sale ontologice care îi definesc prezența. Astfel, oraşul, la fel ca şi teritoriul va fi circumscris de catre o limită a sa mai mult sau mai puțin permeabilă, în funcție de cauzalitățile sale intrinseci.

Granița, în primul rând, are menirea de a margini şi în acelaşi timp constituie prin prezența sa semnul pozitiv al absenței proprietatii. Deşi un concept vag, granița există prin teritorialitatea sa, ca loc al nimanui. Este deopotriva atât spațiul dintre spații, cât şi limita situarii dinspre interior catre exterior dar şi dinpre exterior către interior.

Am ales să pornesc cu raționamentul din acest punct al limitei, deoarece frontiera reprezintă miza teritorială a oricarei entitați statale. Rolul său nu constă numai în a *de-limita* un loc, cât în a fixa şi de a particulariza un anumit tip de nomadism înspre devenirea lui statica. Astfel, datorită începutului şi stopării relative a mişarii la nivelul teritoriului, se poate cristaliza un fenomen de stabilitate şi de stabilire a unei populații până atunci nomade care să işi atribuie şi să işi insuşeasca un *loc* al continuității existenței sale.

Geoffrey Bennington afirma că "existăm teritorial pentru a stăvili natura frontierelor, limita ca natură fundamentală".

Putem astfel să vorbim despre apariția în interiorul granițelor a spațiului public şi a unui spațiu privat, ambele inter-corelate înt-o imixtiune a cărei proporție variază în funcție de tensiunile care au loc în teritoriu.

Natura existențială a spațiului privat, opoziția sa față de spațiul public, dar şi referențialitatea privatului, nu poate exista decât corelată etimologic cu termenul de privativ, ca o consecință a celui de-al doilea generată de primul.

Asa cum remarca filosoful Bogdan Ghiu într-o lucrare în care trata prezența tritoriilor nomade, Kant făcea distincția între Stat ca formă de organizare politică şi teritoriul pe care acesta îl ocupă. Se ridică aici intrebarea referitoare la felul în care "ar

trebui să se procedeze politic şi ce politică neteritorială ar trebui elaborată pentru ca politicul să nu mai depinda de o inradacinare teritorială."[4]

În aceste circumstanţe, graniţa devine *ne-locuibilul* ca limită a locuitului şi a locuirii.

Dacă ar fi să urmam linia de gandire a lui Deleuze, teritoriul nu trebuie să fie neaparat înţeles prin prisma solului său, acesta din urmă fiind doar o posibilitate a metamorfozarii. În sens invers, de-teritorializarea nu inseamnă "a părăsi un teritoriu pentru un alt teritoriu, ci *a deveni altceva*, a urmari o *linie de fuga* non-umana."[5]

Alăturarea ca posibilitate a vecinatăţii, presupune depăsirea limitei intramundane impuse, astfel încât "teritoriile să se poata plia, îndoi, răsuci [...] făcând ca marginea să fie, de fapt, mai mult decât una singură, [să poată exista] margini suprapuse, disimulandu-se unele pe altele."[6]

Încă de la început mi-am propus ca prin intermediul acestui text, să tratarez din punctul de vedere al fenomenologiei relaţia dintre securitate şi apărare, ca paradigmă a arhitecturii contemporane.

Prin ex-punerea în frazele de mai sus a ideii de graniţă, intenţionez să relaţionez in continuare concepte specifice conflictualităţii cu principii ale urbanismului contemporan, în aşa fel încât să evidenţiez felul în care se comportă şi reacţioneză oraşul modern în raport cu conflictualitatea de ordin militar.

Pentru a putea realiza acest lucru, în continuarea acestei lucrari voi face trimitere la o serie de texte care tratează probleme asemanatoare. Primul dintre acestea va fi cel al lui Alain Brossat, intitulat *"Frontiera ca muzeu şi laborator al exceptării",* tradus de Octavian Groza şi publicat la Editura Paideia în anul 2003, în volumul intitulat *"Teritorii (Scrieri, dez-scrieri)"*.

Astfel, fiecare acţiune a noastră în domeniul cunoaşterii şi al arhitecturii în mod deosebit, nu trebuie să fie întâmplătoare, ci mai degrabă e bine să pornească de la un *eidos* bine fondat şi argumentat.

Abia atunci când se întâmplă acest lucru, rezultatul are potenţial de a fi perceput nu doar ca o operaţiune de construire ci ca *opus*.

Brossat, în lucrarea sa, evidentiază o serie de fenomene care au avut loc în anul 2001, perioadă marcata de confruntari militare între armata statului macedonean şi lupatatorii albanezi UCK. Prin mobilizarea fortelor armate în lungul graniţei, spaţiul pâna atunci considerat drept frontiera a fost expandat pana la nivelul ideii de zonă.

Astfel, graniţa, care inainte era reprezentată de o simpla linie, un *non-loc* cum am aratat in primele paragrafe ale lucrarii, acum devine un teritoriu caracterizat de dimensiuni si profunzimi variabile. Proprietăţile acestei zone ţin mai mult de o serie de aspecte politice supapuse peste un set de condiţii speciale, în aşa fel încât relaţiile acestora cu teritoriul sunt modificate permanent în funcţie de circumstanţe.

În condiţiile particulare ale conflictualităţii, frontiera răspunde rigorilor stării de urgenţă căpătînd "profunzime, în acest spaţiu de extra-teritorialitate, începând să domnească o stare absolută de exceptare[...] orice urmă de viaţă normală fiind

4 GHIU, Bogdan, *Brazdă peste haturi. Teritorii nomade-spaţiu public*, articol publicat în *Teritorii: scrieri/dez-scrieri*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003.

5 Idem.

6 Idem.

suspendată pe acest spaţiu militarizat. Însăşi zona de frontieră lată de un kilometru şi jumatate, este supusă aceluiaşi regim de exceptare."[7]

Pornind de la acest exemplu, am vrut să arat că în anumite momente ale istoriei caracterizate de situaţii de criza, liniaritatea frontierei se converteşte şi devine spaţiul politic al zonei frontaliere, cu toate rigorile care rezultă din această actiune.

In cazul de fată, orasul Tetovo, populat în mare parte de către albanezii din Macedonia, a fost inclus în această zonă a exceptarii, în care puterea politicului se făcea resimţită prin intreruperea bruscă a tuturor activităţilor publice cotidiene şi înlocuirea lor cu cu o serie de reglementari menite să îngradească atât libertăţile civile cât şi libera circulaţie, al carei punct culminant consta în înlocuirea forţelor de ordine poliţieneşti cu forţe ale armatei.

În acest caz, dupa cum observa şi Brossat, transformarea statutului graniţelor, a reprezentat reacţia autorităţilor statale în faţa pericolului iminent provocat de intruziunile armate ale unui grup ostil în interiorul său.

Asemenea deviaţii de la cursul normal al vieţii cotidiene nu sunt specifice doar starii de criză, ci şi stării de asediu, stare care nu vizeaza în această formă a sa intangibilitatea limitelor unui stat, ci permeabilitatea limitelor unui teritoriu.

Urmând acest raţionament, putem concluziona că starea de urgenţă impusă de un potential asediu, se poate restrânge pornind de la nivelul statului până la nivelul teritoriului, al zonei, al locului si al locuirii.

Pentru că regulile empirice solicită mai curând o utilizare şi o cunoaştere experimentată personală, sunt ca atare folosite doar într-o astfel de utilizare. Având în vedere această stare a lucrurilor, va trebui să acceptăm faptul că ceea ce este specific cunoaşterii ştiinţelor spiritului, nu este valabil şi în cazul ştiinţelor inductive, existând o obiectivitate cu totul diferită, dobândită într-un mod cu totul aparte.

Prin prisma viziunii asupra relaţiei dintre spaţiul public si spaţiul privat, sentimentul de libertate şi cel al privării, conceptele pe care încercăm să le relaţionăm aici, în aşa fel încât să fie corelate într-o manieră sinergică unul cu celălalt, trebuie gândite în aşa fel încât tot ceea ce ne este cunoscut din acest punct de vedere, să admitem că are o asemenea proprietate încât să fie un subiect expus cercetării.

Pentru că starea de conflictualitate se desfasoara de multe ori la limita spatiului public ca urmare a unei cauzalităţi, voi vorbi despre aceasta în aceeaşi termeni în care gândea şi Schopenhauer atunci când spunea că principiul raţiunii suficiente apare ca o lege a sa, fapt pentru care il şi numea *principium rationis sufficientis fiendi.*

Astfel, în concordanţă cu această afimaţie, principiul era explicat prin apariţia momentului în care "survine o stare nouă a unuia sau a mai multor obiecte reale, ea trebuind să fi fost precedată de o alta, care este urmată în mod regulat de cea nouă, adică ori de cate ori cea dintâi este prezentă.[...] De aceea, legea cauzalităţii se afla în relaţie exclusivă cu schimbarile şi are de-a face în permanenţă numai cu acestea."[8]

Referirea în acest text la Schopenhauer nu este întamplatoare. Ea îşi semnalează prezenţa pe fondul afirmaţiei precedente, conform careia starea de asediu este asociată

7 HUGLI, Anton, LUBCKE, Poul, *Filozofia în secolul XX*, Editura All Educational, 2008.

8 MIHALI, Ciprian, *Inventarea spaţiului, Arhitecturi ale experienţei cotidiene*, Editura Paideia, Bucureşti, 2001.

starii de criză în aşa fel încat efectele ei ajung să modifice atât comportamentul şi viaţa individului cât şi felul acestuia de a trai şi de a fi în lume prin intermediul locuirii.

În războiul modern, efectele conflictualităţii se manifestă pe toate palierele societăţii şi angrenează în mişcarea lor sistemele ce stabilesc valorile acestei lumi. Cu toate acestea, nu vom face referire în continuare decât la o parte dintre aspectele care delimitează primul plan al acţiunii şi anume, vom accentua natura *locului* pe care acestea îl iau în stăpânire.

Acest loc nu vizează şi mai ales nu reprezintă, la fel că în prima parte a textului, o linie de separare între state sau o zonă a frontierei, ci este constituit şi trebuie înteles asemanător unei plase care îngradeşte şi delimitează teritoriul afectat în întregimea sa.

O asemenea plasă, de o aşa amploare, este reprezentată de sistemul de strazi al oraşului sub asediu. Pentru că studiul de fată vrea să fie un punct de vedere fenomenologic asupra conceptelor de securitate şi de aparare, ne simtim în continuare îndreptăţiti să definim strada ca pe un ustensil şi în acelaşi timp ca pe o paradigmă a arhitecturii contemporane, ce ne va fi folositoare în analiza noastră ulterioară.

Tocmai din aceast motiv, trebuie să admitem şi să accentuăm observaţia lui Husserl conform careia cele două operaţii specifice fenomenologiei şi anume reducţia şi reflexia eideică, nu pot exista în afara conştiinţei, în cazul nostru ustensilul în sine, delimitat prin prezenţa străzii care intrinsec *re-prezintă* într-un fel aparte tocmai această conştiinţă publică ce fiinţează sub semnul deschiderii datorită orientarii sale către valorile intramundane ce definesc specificitatea obiectuală.

Strada, asa cum intentionăm sa o prezentăm în continuare ni se prezintă prin "cotidianitatea însăşi a existenţei individuale şi colective, ce se articuleaza abia în spaţiul deschis, prin expunerea de sine la imprevizibilitatea care caracterizează orice trecere şi orice evenimenţialitate."[9]

Păstrând aceeaşi linie a gândirii, putem întelege cu usurinţă că strada reprezintă atât limita dintre spaţiul public şi cel privat cât şi locul expunerii de sine dar şi al lucrurilor. În sens axiologic, strada prin publicitatea sa extinsă începe în locul în care este amplastă marginea faţadei şi trebuie înţeleasă ca limită permeabilă a deschisului atât dinspre interior catre exterior cât şi în sens invers.

Tocmai din aceste motive, spaţiul străzii este dominat şi caracterizat de fenomenul extrem al prezenţei cotidiene.

Astfel, deschiderea la care se ajunge prin prisma existenţei spaţiului comun al străzii, face posibilă apariţia imprevizibilului şi a evenimenţialului.

Din punctul de vedere al hermeneuticii, încă nu este foare bine clasat spaţiul străzii ca fiind esenţă a dihotomiei sale dintre public şi comun, ca teritoriu al tuturor şi al nimănui. În stradă este accentuată *disimularea* şi *non-evidentierea* individului ca rezultat al individualismului modern.

În aceste condiţii, non-evidenţierea este elementul cheie al fenomenului disimularii care apare în zonele de conflictualitate. Spaţiul străzii, ca scenă şi ca zonă

9 SCHOPENHAUER, Arthur, *Despre impătrita rădăcină a principiului raţiunii suficiente*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

frontalieră suprapusă peste matricea interiorității oraşului este locul în care se derulează majoritatea formelor războiului.

Pornind de la războiul de lungă durata şi ajungând până la conflictele punctuale generate de exemplu în urma unui meci de fotbal, acest spațiu al străzii freamătă, aşa cum am spus şi mai sus, sub impulsurile *non-individualității* colective, care re-grupată acționează sub imboldul instinctelor de masă.

Acțiunile de stradă menționate în istoria ultimilor zeci de ani, aparute in urma confruntărilor dintre fortele de ordine şi simpatizanții unor grupări sportive, stau mărturie a felului în care starea de criză poate să fie generată pornind de la factori aparent nesemnificativi, tocmai pentru că instinctele maselor sunt cele care auto-angrenează o serie de acte specifice huliganismului si vandalismului.

Spiritul identificabil maselor agitate este astfel un cumul al non-individualității regasite, in modul cel mai colectiv cu putință, de catre membrii acesteia în spațiul nimănui, în interiorul spațiului comun, al spațiului public al străzii, al stadionului sau al parcului.

Prin huliganism, masele depăşesc regulile normativității negative a spațiului comun, care cuprinde o serie de norme de comportament civil, reguli etice, vastimentare sau lingvistice. Aşa cum exlica filosoful Ciprian Mihali în lucrarea *"Inventarea Spațiului",* strada prin cotidianitatea sa impune ceea ce *nu* trebuie să facă locuitorii săi *temporari,* în vederea "protejării fiecăruia împotriva tuturor şi a tuturor împotriva fiecăruia." Pentru ca această regulă să fie valabilă, presupunem că strada în perioadele sale de existentă şi de deschidere intramundană nu interzice acțiunea, dar o de-limitează prin "acele forme în care fiecare, fără competențe deosebite şi păstrandu-şi identitatea cvasi-anonimă de trecator, are acces la ea şi-şi poate realiza, grație funcționalismului său, finalitățile zilnice."[10]

În aceste condiții, orice persoană care participă în spațiul comun la viața publică, este *con-strans* să urmeze o serie de reguli dar în acelasi timp îi şi constrange pe ceilalti să o facă asemenea lui.

Aşa cum am arătat şi mai sus, strada este teatrul revendicarilor de ordin economic, politic şi social, ca spațiu al revoltei, apărut în urma distanței instaurate în urma existentei deficitare.

În acest punct al raționamentului nostru ne întoarcem la miza inițiala dinspre care am pornit la începutul textului si anume, vom încerca să enumeram sub forma unei concluzii, o serie de aspecte care stau la baza principiilor fundamentale ce ghidează apariția conflictualității în spațiul public.

Pana acum am încercat să delimităm axiologic ideea de spațiu public, ținand cont în acelaşi timp de toată publicitatea implicita a acestuia, pornind de la conceptul de spațiu comun în general, trecând prin conceptul de zonă a frontierei unde am arătat implicațiile conflictualității asupra limitelor acesteia şi ne-am oprit asupra ideii de loc al locuirii temporare prin deschiderea străzii.

10 SCHOPENHAUER, Arthur, *Despre impătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

Pe tot acest parcurs am arătat cum locul este luat în posesie de catre consumatorii săi, ale căror acțiuni independente tind a fi controlate la nivelul comunității din care fac parte sau cu care interacționează.

Astfel, societatea contemporaneității este cuprinsă într-un sistem panoptic complex, în care toți membrii săi sunt vazuți şi în acelaşi timp joacă rolul de observatori, lume în care abaterea de orice natură de la regulile prezenței sale, poate să provoace repercursiuni specifice naturii conflictualității deschise, care tind de obicei să se manifeste în spațiul public cotidian.

Bibliografie:

[1]. BROSSAT, Alain, *Frontiera ca muzeu şi laborator al exceptării*, articol publicat în **Teritorii: scrieri/dez-scrieri,** Editura Paideia, Bucureşti, 2003.

[2]. GHEORGHIU, Teodor O., **Locuire şi neaşezare,** Editura Paideia, Bucureşti, 2002.

[3]. GHIU, Bogdan, *Brazdă peste haturi. Teritorii nomade-spațiu public*, articol publicat în **Teritorii: scrieri/dez-scrieri,** Editura Paideia, Bucureşti, 2003.

[4]. HUGLI, Anton, LUBCKE, Poul, **Filozofia în secolul XX,** Editura All Educational, 2008.

[5]. MIHALI, Ciprian, **Inventarea spațiului, Arhitecturi ale experienței cotidiene,** Editura Paideia, Bucureşti, 2001.

[6]. SCHOPENHAUER, Arthur, **Despre impătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente,** Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

ONTOLOGIA ŞI AXIOLOGIA CONCEPTELOR FUNDAMENTALE DE SECURITATE ŞI APĂRARE

Anca–Andreea CÂRJAN*

Lucrarea de faţă se doreşte a fi o interpretare fundamentală axiologică a conceptului de securitate. Acesta va fi suprapus şi corelat cu ideea de apărare, în aşa fel încât să se plieze peste matricea generată de spaţiului trans-frontalier.

Din punctul de vedere al argumentării hermeneutice, efectele generale impuse de starea de criză într-un teritoriu, transced forma spaţiului şi a spaţialităţii, dinspre interiorul către exteriorul său. Vom studia pentru aceasta, felul în care este delimitată zona, ca margine şi limită a locului afectat în conflicte şi vom înţelege graniţa ca pe un spaţiu tampon între conflict şi pace.

Putem să deducem şi să evidenţiem faptul că apărarea nu poate să existe în formă pură, ci ar fi mai corect să accentuăm relaţia de putere între ea şi conceptul securităţii. Datorită acestor factori enunţaţi mai sus, atât ideea de apărare cât şi cea de securitate trebuie privite prin prisma continuităţii lor.

1. Introducere

Cu toţii cunoaştem faptul că lumea de azi, la modul general şi Europa în mod particular, constituie spaţii de noi transformări. Aceste pre-faceri sunt stabilite în prezent de extinderea Uniunii Europene, pe de o parte şi de aderarea la N.A.T.O. pe continent. Prin urmare, summit-ul Uniunii Europene de la Copenhaga din 2002 şi cel N.A.T.O. de la Praga din 2002 au facut ca un număr mai mare de membri să adere, iar din cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, 6 nu sunt ***membre NATO*** (Austria, Cipru, Finlanda, Irlanda, Malta şi Suedia).

S-a arătat că pe măsură ce există mai puţină diversitate în afara graniţelor ţărilor din cadrul Uniunii Europene şi a celor din cadrul N.A.T.O., cu atât mai multă diversitate va fi în interiorul acestor spaţii trans-frontaliere[1].

Prin ştergerea graniţelor, acestea nu dispar, ci se generalizează şi chiar, se transcedentalizează, dez-efectuându-se. Trăim, de acum-înainte, într-un teritoriu-graniţă, care este graniţa însăşi, care nu mai delimitează nimic.

Ca urmare a acestor de-limitări, zona Uniunii Europene şi cea a N.A.T.O., în cazul teoriilor moderne, referitoare la tranzitul internaţional şi la politicile economice externe ale statelor, a cunoscut o dezvoltare şi o diversificare crescânda, de la mijlocul secolului al XIX-lea şi până în prezent. Acest fapt se explică atât datorită creşterii continue a volumului de trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-un spaţiu în altul, îndeosebi în cazul ţărilor puternic industrializate, datorită modificării acestei mărimi (ca structură, curente de schimb şi rezultate, inclusiv accentuarea ciclicităţii acestui domeniu şi amplificarea fenomenelor de criză), cât şi în legătură cu numeroasele transformări derivate în diferite doctrine, ideologii, culturi moderne.

*** Doctorand, economist, Academia de Studii Economice Bucureşti, Şcoala Doctorală – Administrarea Afacerilor**

1 J. BATH, L. DOV - *Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe*, Chaillot Paper 64, 2003.

Astfel sunt luate în calcul efectele comune impuse de starea de criză dintr-un teritoriu. Acestea transced forma spațiului şi prin urmare atenția specială este îndreptată către zonele sub-dezvoltate, ştiind că aproape trei sferturi din populația lumii trăieşte în astfel de țări, în condițiile unor creşteri a interdependențelor economice mondiale dintre țările bogate, industrializate, şi cele sărace, agrare.

2. Securitate şi apărare

Conceptul de securitate, aşa cum este el definit[2], constă în faptul de a fi la adăpost de orice pericol, creând sentimentul de încredere şi de linişte pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol.

În lucrarea de față, interpretarea axiologică[3] a conceptului de securitate nu o realizăm la nivel individual, pentru că spațiul trans-frontalier la care ne referim se regăseşte doar prin îmbinarea tututror caracteristicilor particulare.

Aşadar, vorbim despre securitatea colectivă şi reliefăm o stare a relațiilor dintre spațiile dintre granițe, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni.

Această securitate colectivă este argumentată prin prisma unor intervenții, în ajutorul cuiva sau a ceva, pentru a-l susține împotriva unei acțiuni ostile. Acest lucru este posibil numai asupra unei forme obiective şi universale a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt, ceea ce exprimă de fapt ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma si întinderea lor.

Securitatea este un drept fundamental al ființei umane. Ea reprezintă o stare în care pericolele şi condițiile care ar putea provoca daune fizice, psihice sau materiale sunt controlate într-o manieră care permite apărarea sănătății şi bunăstării indivizilor şi ale comunității umane[4].

Securitatea trebuie înțeleasă ca factor esențial al asigurării resurselor şi echilibrului dinamic al componentelor unui spațiu, fie el national sau internațional[5], ca stare a economiei naționale văzută ca sursă şi fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale şi economice atât între indivizi, cât şi diferite regiuni ale unor state.

Granița este cea care face diferența între adăpost şi afară, între sigur şi temător. Într-adevăr, granița are teritoriul ei, vine cu teritoriul ei, invadator, un teritoriu al nimănui. Astfel nu putem vorbi despre securitatea unui spațiu în condițiile absenței unei amenințări.

2 http://dexonline.ro/search.php?cuv=securitate.

3 Din punct de vedere axiologic, ca disciplină filozofică ce are drept obiectiv studiul valorilor (morale) consideram acest concept de securitate drept societatea in care traim, ca o normalitate, ca "motor" existențial, având în vedere natura umană, prin care indivizii îsi folosesc egalitatea naturală în scopuri altele decat distructive, în absenta unei amenintari.

4 T. PIGUI – *Securitatea Economica si securitatea umana globala*, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare si Securitate, Nr. 10 (XXII), August 2004 , p.1.

5 A. BALOI - *Conceptul de securitate*, Şcoli de gândire, în http://www.studiidesecuritate.ro .

Denumită ca atare sau nu amenințare[6], fie că a fost exprimată prin cuvinte, fie prin gesturi, întotdeauna a reprezentat un pericol potențial[7].

În limba română cuvântul amenințare provine din latină: „*minatio, -onis*” [8], cu sensul actual. Aceeaşi bază etimologică o are şi termenul francez „menace” care semnifică „*o intenție ostilă vizând intimidarea*”[9]. Punerea în pericol a ceva sau a cuiva presupune o gamă largă de tehnici şi procedee, ce se întinde de la persuasiune la manipulare.

Pornind de la accepțiunea generală, definiția amenințării de sorginte politico-militară face referire la lezarea drepturilor fundamentale ale statelor[10] sau sistemelor de securitate. Ele întotdeauna determină apariția unor replici, necesare contracarării efectelor amenințării. Situația devine gravă când acestea sunt supradimensionate. Poate fi inițiată o reacție în lanț, greu de controlat, în care binomul newtonian „*acțiune-reacțiune*” se poate multiplica până la distrugerea sistemului care l-a generat.

Amenințările sunt conştientizate în mod diferit de statele lumii, aflate chiar în acelaşi areal.

Apărarea nu poate să existe în formă pură, ci ar fi mai corect să accentuăm relația de putere între ea şi conceptul securității. Dar, ontologic vorbind, putem considera că apărarea este o trăsătura generală ale existenței, prin care se reuşeşte protejarea cu ajutorul diverselor mijloace. Cunoaştem faptul că Piața unică a Uniunii Europene este fragmentată, ceea ce face să nu funcționeze în cazul produselor militare. Astfel, este foarte dificil să cumperi echipament militar in alt stat membru al Uniunii Europene. Ca atare, parlamentul european a adoptat un raport care cere crearea unei piețe unice europene pentru bunurile si serviciile din domeniul apărării şi securității[11].

Apărarea în realizarea securitatii cuprinde aspecte legate de factorul uman, astfel[12]:

- la nivel de indivizi (recrutarea, selecția, trecerea în rezervă, competențele, conducerea, educația şi antrenamentul);

- organizația include structurile, responsabilitățile şi rolurile;

- cultura include barierele culturale, credința şi diferențele care pot afecta percepția sau înțelegerea;

---

6 Literatura de specialitate din diferitele colțuri ale lumii o evidențiază, iar studiile psihologice o prezintă cvasiunanim ca o atitudine negativă, care se adresează înainte de toate afectivității individuale sau de grup şi nu rațiunii celor vizați.

7 Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Mic dicționar academic*, A-C, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, p. 67.

8 Voichița IONESCU, *Dicționar latin-român*, ed. II, Editura Orizonturi, f.a., p. 132.

9 *Dictionaire de la Langue Francaise,* Editura Alpha, Paris, 1995, p. 813.

10 E.S. MITLLER & SOHN, BONN - „Amenințarea reprezintă atitudinea politică a unui stat, a unui grup de state sau a unei alianțe care, sprijinite de puterea militară, afectează suveranitatea şi integritatea altor state”*, 1000 Stichworte zur Bundeswehr*, Editura Verlag, 1997, p. 34.

11 Reguli pentru dezvoltarea pietei de bunuri si servicii in aparare si securitate – Serviciul de presa, Directia mass-media, 20090115STO46438 – ½.

12 Ion-Eftimie SANDU, Cristian MATEESCU - *Razboiul bazat pe retea so achizitiile de viitoare capabilitati militare*, Universitatea Nationala de Aparare, Centrul de Studii Strategice de Securitate şi Apărare, 2005, p. 11.

- procesul de afaceri include procedurile, acordurile politice, legislația şi doctrinele.

Un caz particular în ceea ce priveşte apărarea este realizată prin securitatea transportului. Transporturile şi securitatea acestora au devenit un fenomen complex de o gravitate extremă atât prin valoarea prejudiciilor cât şi prin forța cu care influențează climatul economic, social şi politic, afectând nu doar ordinea de drept ci chiar siguranța națională.

Dintotdeauna am vrut să plecăm şi să traversăm, dintotdeauna am căutat să derivăm şi să ridicăm ancora peninsulelor noastre. Astfel, apărăm drepturi şi libertăți fundamentale ale noastre, ca individ, ce corespund cu:

- prevenirea şi descoperirea infracțiunilor în diferite sisteme;

- menținerea ordinii şi liniştii publice precum si apărarea proprietății publice şi private;- asigurarea funcționării în siguranță a traficului pe diferite categorii de deplasare şi a securității infrastructurii şi echipamentelor specifice;- cooperarea cu alte instituții desemnate cu menținerea ordinii publice în zone specifice mijloacelor de deplasare (stațiile de cale ferată, aeroporturi şi trenuri de călători) sau cooperarea cu organizațiile interne şi internaționale cu atribuțiuni specifice.

În ceea ce priveşte apărarea zonelor trans-frontaliere, organizarea securității se realizează de-a lungul coridoarelor europene de transport şi are în vedere realizarea şi menținerea siguranței şi securității transporturilor precum şi cooperarea cu alte structuri externe. Se asigură ordinea publică pe căile şi mijloacele de transport si se desfăşoară activități plecând de la necesitatea sporirii siguranței individuale, creşterii încrederii şi obținerea sprijinului comunității în efortul comun de prevenire şi combatere a fenomenului infracțional din domeniul transporturilor.

Securitatea se obține prin apărare. Conceptul are în centrul său individul ca element al societății, atenția concentrându-se nu pe stat ci pe comunitatea din care face parte individul[13].

Securitatea este definită în funcție de perceperea amenințării la adresa existenței unui obiect de referință ce este puternic valorizat. Sursa amenințărilor poate fi identificată în țările agresive, cu tendință socială negativă şi diversitatea culturală.

În concluzie, securitatea presupune controlul adecvat al ame ninţărilor, nu absența lor totală, ea antrenând cu sine o senzație de bunăstare, de linişte şi fără teama zilei de mâine.

Într-o accepțiune relativ largă, securitatea umană colectivă vizează nu doar un evantai al amenințărilor la adresa individului şi al socieății în care eexistă, ci semnifică preocuparea tuturor factorilor responsabili statali şi nonstatali de a asigura binele ființei umane în totalitatea sa.

3. Amenințări transfrontaliere

Vom studia pentru aceasta, zona delimitată, trans-frontalieră, ca margine şi limită a locului afectat în conflicte înțelegem granița ca pe un spațiu tampon între conflict şi pace.

13 A. BALOI - *Metodologie şi indicatori de securitate*. Analiza securității internaționale: delimitare conceptuală, în http//:www.studiidesecuritate.ro .

Sursele actuale de amenințare la adresa securității diferă în mod fundamental de cele de la sfârşitul mileniului trecut. Viitorul societății se adaptează în mod continuu noilor realități.

Provocările nu se rezumă numai la conflictele militare dintre state, ci sunt de natură mult mai complexă. Aşadar, este nevoie de o abordare nouă, integrată, pluridisciplinară, care să îmbine atât instrumente politice, economico-financiare, noile tehnologii cu o structură organizațională adecvată, pentru a răspunde eficient amenințărilor.

Amenințările trans-frontaliere sunt de importanță deosebită, catalogate pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare şi inovație[14] şi existenței disparate şi indistincte a parametrilor de predictibilitate.

Amenințările trans-frontaliere constituie o natură cu totul particulară, pe care ar trebui să o examinăm. Aşadar, limita trans-frontalieră, privită din perspectiva transportului, se realizează de drept în organizarea însăşi a acestui serviciu. Securitatea ca obiectiv strategic in gestionarea infrastructurii de transport, diferitele aspecte ce compun securitatea acestui domeniu fiind, in acelasi timp este un parametru determinant ai calitatii ofertei. Securitatea trans-frontalieră poate fi redusă prin[15]:

- prevenirea si urmarirea actelor de violenta indreptate impotriva clientilor sau a personalului societatiilor din domeniu;
- protejarea infrastructurilor sensibile;
- asigurarea echilibrului intre mijloacele tehnologice si cele umane pentru cresterea nivelului sigurantei;
- proiectarea si gestionarea acestora, urmarindu-se cu deosebire aspectele legate de asigurarea securitatii;
- prevenirea actiunilor de terorism si organizarea unor planuri de ajutor;
- problema imigratiei clandestine prin mijlocirea transportului de orice natură;
- contributia actiunilor de comunicare in politica de siguranta;
- noile tehnologii aplicabile in domeniul sigurantei.

Zona trans-frontalieră este privită aici ca un mod propriu al accesului la ființă sau la sens. Finititudinea eminamente afirmativă a ceva ce este fără sfârşit, în sens non-privativ.

Aceast concept, de zonă trans-frontalieră, nu ajunge niciodată la limită, sau mai bine zis, suntem intotdeauna deja expuşi şi nu încetăm să venim în atingerea ei, adică să o tatonăm, să ne atingem de ea şi să rămânem la distanță de ea. Limita este deci intervalul, deopotrivă deschis şi fără grosime, care spațiază pluralitatea singularilor, este exterioritatea lor reciprocă şi circulația dintre ei.

14 O. DUMITRESCU - *Fenomenul militar. Evoluții în perspective*, Editura Semn E, Bucureşti, 2004, p. 65.

15 Securitatea pe calea ferata in http://www.cfr.ro/JF/romana/0212/securitate.htm

Concluzii

Lucrarea de față se dorește a fi o interpretare fundamentală axiologică a conceptului de securitate. Acesta va fi suprapus şi corelat cu ideea de apărare, în aşa fel încât să se plieze peste matricea generată de spațiului trans-frontalier.

Din punct de vedere al argumentării hermeneutice, efectele generale impuse de starea de criză într-un teritoriu, transced forma spațiului şi a spațialității, dinspre interiorul către exteriorul său. Noile vulnerabilități, riscuri şi amenințări cu care se confruntă astăzi societatea impun ca securitatea să se articuleze în jurul principiilor securității internaționale, al securității naționale şi al securității umane.

Percepția reală şi reacția adecvată la amenințările existente reprezintă un demers de o importanță majoră în întărirea încrederii dintre diferite zone, progresul şi prosperitatea economică fără securitate neputând exista[16].

Securitatea prin eliminarea sau ținerea sub control a amenințărilor, mai ales în cadrul spațiului trans-frontalier, este modelarea realității atât de necesară vieții cotidiene.

Toți existenții sunt rivali, adică vecini ai aceloraşi teritorii. Rivalitatea aduce singularii în marginea, în pragul războiului sau al competiției pentru excelență, în marginea dorinței, a aproprierii, a extercării sau a schimbului, în marginea rupturii reci, precum şi a contagiunii febrile, în marginea echivalenței generale sau a unei valori absolute, incomensurabile şi cu neputință de socotit. Pentru a gândi această rivalitate trebuie să inventăm o regândire a marginilor, a zonelor trans-frontaliere, a limitelor sigure: o gândire a exteremelor, a existenței extreme în finititudinea sa. Ca atare, datorită acestor factori enunțați mai sus, atât ideea de apărare cât şi cea de securitate trebuie privite prin prisma continuității lor.

16 G. ALEXANDRESCU, *Amenințări în mediul de securitate*, Centrul de Studii Strategice de Securitate şi Apărare, Volumul 1, Editura Universității Naționale de Apărare Bucureşti, 2005, p. 152.

INDEX DE AUTORI

ANDREESCU, Anghel, 154, 164
ANTONESCU, Mădălina-Virginia, 288, 310
ATANASIU, Mirela, 374
BĂDULESCU, Aurelian, 218
BĂHNĂREANU, Cristian, 58
BĂLTARU, Pavel, 134
BLACIOTI, Ştefan, 43
BOGZEANU, Cristina, 360
CÂRJAN, Anca-Andreea, 472
CHEȚE Emil-Victor, 88
CIOACĂ, Cătălin, 276
CIORTEA, Veronica, 427, 442
COBUZ, Cezar, 249, 261
COMŞA, Corina-Nicoleta, 410
COŞNIȚĂ, Alin, 206
DELCEA, Cristian, 218
DIACONU, Florin, 21
DOBRE, Adrian, 427, 442
DUȚĂ, Paul, 331, 346
DUȚU, Petre, 170
GEORGESCU, Nina, 112, 121
GHIȚULEASA, Liviu Gabriel, 465
IONESCU, Cornel, 49, 88
IONESCU, Costel, 423
MAIER, Cristina-Laura, 134
MAZILU, Cristinel, 460
MĂLEŞCU, Simona-Valentina, 323, 328
MOŞTOFLEI, Constantin 221
MUREŞAN, Doina, 242
MUSTAȚĂ, Marinel-Adi, 417
NEAGOE, Visarion, 9
NICA, Noris, 67, 230
NICOLESCU, Robert-Ionuț, 32
OLARIU, Ovidiu, 460
PETRIU, Lăcrămioara-Mariana, 138, 146
POPESCU, Ciprian, 383
RADU, Mihaela-Paula, 397, 402
RADU, Nicolae, 154, 164
RADU, Ovidiu, 183
RANETI, Dan-Radu, 79
SLĂMNOIU, Georgică, 183, 199
TUDORACHE, Mihai, 125
ȚUCĂ, Cristian Mihai, 138, 146
UNGUREANU, Adriana, 103
VLĂDOIU, Nasty, 406, 408
VOICULESCU, Mihai, 96

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 25.03.2009

Hârtie: A3 Formrat: A5

Coli de tipar: 30,31 Coli editură: 15,16

0162/596/09 215/09

Lucrarea conține 485 de pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“